

MARX
ENGELS
OPERE

7

KARL MARX FRIEDRICH ENGELS
OPERE, VOLUMUL 7

Proletari din toate țările, uniți-vă!

**KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS**

OPERE

EDITURA POLITICĂ

1960

**KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS**

VOLUMUL 7

EDITURA POLITICĂ
București — 1960

Prezenta traducere a fost întocmită în colectivul de redacție al Editurii politice după fotocopiile textelor originale, completate cu unele note din ediția rusă apărută în Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1956.

Prefață

Volumul al șaptelea al Operelor lui K. Marx și F. Engels cuprinde lucrările scrise în perioada august 1849—iunie 1851. În această perioadă Marx și Engels au acordat o deosebită atenție generalizării teoretice a experienței luptelor revoluționare din 1848—1849 din Franța și din Germania, elaborării mai departe a tacticii proletariatului în lupta pentru crearea unui partid al clasei muncitoare independent față de democrații mic-burghezi.

După ce la sfârșitul lunii august 1849 a sosit la Londra, unde s-a adunat curînd majoritatea membrilor fostului Organ Central al Ligii comuniștilor, Marx a pornit împreună cu aceștia la reorganizarea Ligii și a Organului ei Central. Din Organul Central făcea parte și Engels, care a sosit la Londra în noiembrie 1849. Marx și Engels desfășoară o amplă activitate în vederea întăririi partidului proletar : ei caută să înviorze activitatea Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra, al căror nucleu conducător îl constituiau comunitățile locale ale Ligii comuniștilor ; fac parte din Comitetul social-democrat de ajutorare a emigranților germani (vezi documentele acestui comitet în anexele volumului de față), creat de asociația culturală, căutînd să obțină în felul acesta unirea emigranților revoluționari în jurul Ligii comuniștilor. Marx și Engels stabilesc o strînsă legătură cu militanții revoluționari ai mișcării proletare din celelalte țări, cu emigranții blanquiști francezi, precum și cu cartiștii de stînga englezi, și în toamna anului 1850 creează împreună cu aceștia „Asociația internațională a comuniștilor revoluționari”.

Marx și Engels considerau că, în vederea întăririi partidului proletar, cel mai important mijloc îl constituia crearea unui organ de presă care să fie un continuator al gloriosului

ziar „Noua gazetă renană”. Acest organ a fost „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”, care a început să apară la Hamburg din ianuarie 1850, avînd ca redactor șef pe Marx.

În „Înștiințarea” în legătură cu apariția revistei, cu care începe volumul de față, Marx și Engels au definit sarcinile noului organ: „a lămuri perioada, trecută acum, a revoluției, caracterul partidelor aflate în luptă, relațiile sociale care condiționează existența și lupta dintre aceste partide”.

Lucrările lui Marx și Engels publicate în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue” reprezintă una dintre etapele cele mai importante în dezvoltarea teoriei și tacticii marxiste.

În lucrarea „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850”, publicată în această revistă, Marx a făcut o analiză inegalabilă a cauzelor, a caracterului și a desfășurării concrete a evenimentelor revoluționare din Franța. Dacă, așa cum a arătat Engels în 1895 în introducerea la această operă a lui Marx, în „Manifestul Partidului Comunist” concepția materialistă a istoriei a fost aplicată în linii mari la întreaga istorie modernă; dacă în „Noua gazetă renană” Marx și Engels au folosit această teorie pentru a interpreta evenimentele politice curente, în această lucrare Marx și-a pus pentru prima oară sarcina să dezvăluie „de-a lungul unei dezvoltări istorice de mai mulți ani, deopotrivă de critică și tipică pentru toată Europa, înlănțuirea causală internă, adică trebuia demonstrat, în spiritul autorului, că evenimentele politice sînt efectele unor cauze, în ultimă instanță, economice” (K. Marx și F. Engels. Opere alese, vol. I, 1955, pag. 91) *. Cele mai importante teze ale materialismului istoric: raportul dintre bază și suprastructură, rolul luptei de clasă și de idei și a luptei dintre partide în dezvoltarea societății, rolul statului în diferitele sale forme, marea importanță a transformărilor revoluționare în istoria omenirii, toate acestea au fost concretizate și dezvoltate în această operă a lui Marx.

Pe baza experienței practice a luptei revoluționare a maselor, Marx și-a dezvoltat în „Luptele de clasă în Franța” teoria despre revoluție și dictatura proletariatului. El a arătat că revoluțiile sînt „locomotivale istoriei”, care accelerează procesul ei de dezvoltare, dînd la iveală puternicele forțe creatoare ale maselor populare, și că în revoluțiile din seco-

* Vezi și K. Marx și F. Engels, Opere alese în două volume, vol. I E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 105. — Nota Trad.

lul al XIX-lea forța hotărîtoare este proletariatul. Demonstrînd necesitatea cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare, el folosește aici pentru prima oară termenul clasic „dictatura proletariatului” și arată care sînt sarcinile politice, economice și ideologice ale acestei dictaturi. Vorbînd despre deosebirea fundamentală dintre socialismul revoluționar, comunismul, și teoriile utopice mic-burgheze care au dat faliment în cursul revoluției, Marx caracterizează principalele particularități ale socialismului în felul următor: „Acest socialism este *declararea unei revoluții neîntreprinse, este dictatura de clasă a proletariatului ca treaptă de tranziție necesară pentru lichidarea deosebirilor de clasă în general, pentru desființarea tuturor relațiilor de producție pe care se întemeiază ele, pentru desființarea tuturor relațiilor sociale care corespund acestor relații de producție, pentru revoluționarea tuturor ideilor care decurg din aceste relații sociale*” (vezi volumul de față, pag. 93). Această definiție clasică a lui Marx a intrat în tezaurul gîndirii omenești ca una dintre tezele fundamentale ale comunismului științific.

În „Luptele de clasă în Franța”, așa cum a arătat Engels, a fost dată pentru prima oară o formulă riguros științifică în care este exprimată în mod concis sarcina istorică a proletariatului în transformarea economică a societății: „Înșurirea mijloacelor de producție, subordonarea lor clasei muncitoare asociate, deci desființarea atît a muncii salariate cît și a capitalului și a relațiilor lor reciproce” (vezi volumul de față, pag. 43). Această formulă a comunismului științific era categoric opusă tuturor varietăților socialismului premarxist, precum și comunismului utopic cu revendicarea sa nebuloasă a „comunității de bunuri”.

În această operă a lui Marx, un loc important este rezervat analizei situației și rolului țărănimii, relațiilor ei cu proletariatul. Marx a arătat că exploatarea la care este supusă țărănimea franceză se deosebește numai prin *formă* de exploatarea proletariatului industrial, că exploatarea lor este unul singur, capitalul. Țărănimea găsește un adevărat apărător și aliat în persoana proletariatului, întrucît „numai prăbușirea capitalului poate duce la ridicarea țărănilor, numai un guvern anticapitalist, proletar poate pune capăt mizeriei lui economice, degradării lui sociale” (vezi volumul de față, pag. 87). Astfel, pe baza experienței luptelor de clasă din Franța, Marx ajunge la importanta concluzie teoretică și politică a necesității alianței proletariatului cu țărănimea.

Lucrarea lui Marx „Luptele de clasă în Franța” a intrat în istorie ca o operă clasică a comunismului științific. Dar, așa cum a relevat Engels în 1895 în introducerea sa la această lucrare, în „Luptele de clasă în Franța” s-a făcut simțită o apreciere exagerată a maturizării capitalismului și a posibilităților revoluționare ale proletariatului francez, de unde a rezultat ideea greșită despre apropierea nemijlocită a revoluției socialiste. „Istoria a arătat — scria Engels — că noi n-am avut dreptate și nici cei care gîndeau la fel cu noi. Ea a arătat limpede că starea dezvoltării economice pe continent era încă departe de a fi coaptă pentru înlăturarea producției capitaliste...” (K. Marx și F. Engels. Opere alese, vol. I, 1955, pag. 97 *). Pe atunci producția capitalistă avea încă o mare posibilitate de lărgire și în general se mai dezvoltă pe linia ascendentă. Această supraevaluare a premiselor obiective și subiective ale revoluției proletare este caracteristică și pentru „Adresa Organului Central către Ligă”, scrisă de Marx și Engels în martie 1850, precum și pentru alte cîteva lucrări ale lui Marx și Engels din această perioadă. Vorbind despre acest fel de greșeli ale lui Marx și Engels în ceea ce privește apropierea revoluției, V. I. Lenin scria: „Dar asemenea greșeli ale gigantilor gîndirii revoluționare, care au căutat să ridice și au ridicat proletariatul întregii lumi deasupra problemelor mărunte, meschine, de fiecare zi, sînt de mii de ori mai generoase, mai mărețe și *din punct de vedere istoric mai prețioase, mai apropiate de adevăr* decît înțelepciunea plată a liberalismului oficial, care cîntă, face zarvă și perorează pe tema deșertăciunii agitației revoluționare, a zădărnicii luptei revoluționare, pe tema splendorii aiurelilor «constituționale» contrarevoluționare...” (V. I. Lenin. Opere, vol. 12, pag. 337—338 **).

Dacă în „Luptele de clasă în Franța” a fost făcută generalizarea teoretică a experienței revoluției franceze, experiența revoluției germane din 1848—1849 a fost generalizată în „Adresa Organului Central către Ligă” din martie, precum și în lucrările lui F. Engels „Campania germană pentru constituția imperiului” și „Războiul țărănesc german”.

„Adresa Organului Central către Liga comunistilor”, scrisă de Marx și Engels în martie 1850, este unul dintre cele mai

* Vezi și K. Marx și F. Engels, Opere alese, vol. I, E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 111. — *Nota Trad.*

** Vezi și V. I. Lenin, Opere, vol. 12, E.S.P.L.P. 1957, pag. 365. — *Nota Trad.*

importante documente ale comunismului științific. V. I. Lenin considera această lucrare „extrem de interesantă și de instructivă” (V. I. Lenin. Opere, vol. 8, pag. 433) *. În „Adresă”, Marx și Engels au arătat că principiile teoretice dezvoltate în „Manifestul Partidului Comunist” au fost pe deplin confirmate de desfășurarea revoluției. Totodată, în „Adresă” sînt tratate și noile probleme ridicate de lupta revoluționară a proletariatului, de experiența revoluției din 1848—1849 și se face un pas mare înainte în elaborarea programului și a tacticii proletariatului revoluționar.

Întrucît se aștepta ca în cîrînd să aibă loc un nou avînt al revoluției, care trebuia să aducă mai întîi la putere pe democrații mic-burghezi, Marx și Engels explică în „Adresă” care este tactica partidului proletar față de democrația mic-burgheză. Ei demonstrează incapacitatea democrațiilor mic-burghezi de a duce revoluția pînă la capăt și necesitatea imperioasă de a elibera proletariatul german de sub influența lor. Continuînd linia, trasată în primăvara anului 1849, spre o organizare a proletariatului separată de democrația mic-burgheză, Marx și Engels subliniază deosebit de insistent în „Adresă” necesitatea ca în revoluția viitoare partidul muncitoresc să acționeze cît mai independent și cît mai organizat. Sarcina imediată a Ligii comuniștilor, arătau Marx și Engels, constă în crearea în Germania atît a unor organizații secrete cît și a unor organizații legale ale partidului muncitoresc, în a face din fiecare comunitate ilegală a Ligii centrul și nucleul unor uniuni muncitorești legale, în care poziția și interesele muncitorilor să fie discutate independent de influențele burgheze. Marx și Engels, care erau străini de orice sectarism, lămuresc că partidul proletar trebuie să lupte împotriva reacțiunii împreună cu democrații mic-burghezi, să se alieze temporar cu ei, dar în același timp să păstreze și să întărească organizația lui de sine stătătoare și să ducă o politică revoluționară independentă față de democrația mic-burgheză.

Principala idee călăuzitoare formulată de fondatorii marxismului în „Adresa Organului Central către Liga comuniștilor” este ideea revoluției neîntreprupte. Tezele care au servit drept punct de plecare teoriei revoluției neîntreprupte, cuprinse într-o serie de articole ale lui Marx și Engels publicate în „Noua gazetă renană” în anii 1848—1849, au fost dezvoltate și în lucrările lor care intră în volunul de față, în special în

* Vezi și V. I. Lenin, Opere, vol. 8, E.S.P.L.P. 1955, pag. 461. — Nota Trad.

„Luptele de clasă în Franța”. Cel mai pe larg a fost formulată această teorie în „Adresa Organului Central către Liga comunistilor”. În timp ce democrații mic-burhezi, scriu Marx și Engels în acest document, vor să pună capăt revoluției cît se poate de repede, limitîndu-o la cucerirea unor mici reforme burheze, partidul proletar caută „să facă ca revoluția să fie neîntreruptă pînă cînd toate clasele mai mult sau mai puțin avute vor fi înlăturate de la putere, pînă cînd puterea de stat va fi cucerită de proletariat, iar asocierea proletarilor va progresa într-atît nu numai într-o singură țară, ci în toate țările dominante din lumea întreagă, încît concurența dintre proletari va înceta în aceste țări și cel puțin forțele de producție hotărîtoare vor fi concentrate în mîinile proletarilor. Pentru noi nu poate fi vorba de o modificare a proprietății private, ci de desființarea ei, nu de o estompare a contradicțiilor de clasă, ci de desființarea claselor, nu de o îmbunătățire a societății existente, ci de întemeierea unei societăți noi” (vezi volumul de față, pag. 267). Pentru a asigura victoria revoluției neîntrerupte, muncitorii trebuie să creeze, în afară de noile cîrmuiri oficiale, „propriile lor cîrmuiri muncitorești, revoluționare”, sub formă de organe de autoadministrare, sub formă de cluburi sau de comitete muncitorești; ei trebuie să pună cîrmuirea burhezo-democrată sub controlul maselor muncitoare. Marx și Engels au considerat o condiție necesară pentru dezvoltarea continuă a revoluției înarmarea muncitorilor, organizarea unei gărzi proletare independente.

În noile condiții istorice, în epoca imperialismului și a revoluțiilor proletare, Lenin a dezvoltat teoria lui Marx despre revoluția neîntreruptă, emițînd teoria transformării revoluției burhezo-democratice în revoluție proletară, și, pe baza experienței luptei clasei muncitoare din Rusia și din alte țări, a elaborat noua teorie a revoluției socialiste. Partidul Comunist al Uniunii Sovietice a apărut teoria leninistă a revoluției socialiste, nimicindu-i din punct de vedere ideologic pe troțkiști, care au denaturat învățătura lui Marx despre revoluția neîntreruptă pentru a lupta împotriva teoriei leniniste cu privire la posibilitatea victoriei socialismului la început într-o singură țară.

„Adresa Organului Central către Liga comunistilor” din iunie 1850, cuprinsă în volumul de față, strîns legată de „Adresa” din martie, este de asemenea pătrunsă de ideea necesității înființării cît mai rapide a unei puternice „organizații secrete a partidului revoluționar pe întreaga Germanie”;

În acest document se face o caracterizare amănunțită a situației Ligii și se definește atitudinea ei față de diferitele grupuri ale democrațiilor mic-burghezi germani.

Lucrarea lui F. Engels „Campania germană pentru constituția imperiului” nu este numai un studiu istoric; ea este totodată și relatarea unui martor ocular, mărturisire vie a unui participant activ la evenimentele descrise. Analiza profundă a cauzelor mișcării și a poziției claselor și partidelor se îmbină aici cu descrierea pregnantă a unor anumite episoade ale campaniei și cu caracterizarea iscusită a diferiților ei oameni politici. Engels biciuiește în această lucrare pe liderii democrației mic-burgheze germane pentru că substituie acțiunilor revoluționare fraze bombastice, pentru permanenta lor nehotărâre, pentru că în momentul hotărâtor al luptei ei au șovăit și astfel au trădat mișcarea revoluționară. În această lucrare, care cuprinde o serie de teze importante cu privire la tactica partidului revoluționar în insurecția armată și în războiul civil, este generalizată experiența luptei masei populare în ultima etapă a revoluției germane din 1848—1849.

Lucrarea istorică a lui F. Engels „Războiul țărănesc german” este de asemenea legată de problema sintetizării experienței revoluției germane din 1848—1849. „Analogia dintre revoluția germană din 1525 și cea din 1848—1849 — scria mai târziu Engels — era prea evidentă pentru a face cu totul abstracție de ea în acel moment” (K. Marx și F. Engels. Opere alese, vol. I, 1955, pag. 593) *. Analizând evenimentele revoluționare din Germania din secolul al XVI-lea, Engels a tras o serie de concluzii importante din istoria Războiului țărănesc precum și din experiența revoluției germane din 1848—1849. El a arătat că principala cauză a insuccesului acestor două mari mișcări ale poporului german se datorește poziției trădătoare a bürgerilor germani din secolul al XVI-lea și a burgheziei germane din secolul al XIX-lea. Așa cum a subliniat V. I. Lenin, Engels a relevat și o altă particularitate comună, proprie acestor mișcări, și anume „caracterul dispersat al acțiunilor, lipsa unei centralizări în rîndurile maselor asuprite, legată de condițiile lor mic-burgheze de trai” (V. I. Lenin. Opere, vol. 25, pag. 181) **. Aceasta a fost una dintre cauzele

* Vezi și K. Marx și F. Engels, Opere alese în două volume, vol. I, E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 684. — *Nota Trad.*

** Vezi și V. I. Lenin, Opere, vol. 25, E.S.P.L.P. 1956, pag. 192. — *Nota Trad.*

slăbiciunii claselor revoluționare și a înfringerii lor în ambele lupte istorice ale poporului german. Totodată Engels subliniază și deosebirea esențială dintre aceste două mișcări, legată de deosebirea dintre epocile istorice.

Engels a evocat unul dintre cele mai vii episoade ale luptei revoluționare din Germania și din dorința ca, în condițiile de lincezeală și dezamăgire care domneau în Germania, să reînvie în memoria poporului tradițiile sale revoluționare de eliberare. În lucrarea sa, Engels descrie cu măiestrie figurile impresionante ale conducătorilor revoluționari ai țăranilor și ai plebeilor din secolul al XVI-lea și arată câtă energie revoluționară se ascunde în masele țărănești. Totodată, Engels dă la iveală trăsăturile caracteristice ale țăranimii care nu-i permit să ducă în mod independent lupta pînă la un sfîrșit victorios. Această lucrare a lui Engels dovedește necesitatea folosirii posibilităților revoluționare ale țăranimii, uriașa importanță pe care o prezintă alianța ei cu proletariatul.

„Războiul țăranesc german” este un model strălucit de analiză materialistă a unei întregi perioade din istoria Germaniei, o analiză în care profunzimea generalizărilor teoretice se îmbină organic cu ascuțimea politică a concluziilor. Fără să aibă pretenții de cercetare independentă a izvoarelor (tot materialul factual a fost luat din cărțile istoricului german W. Zimmermann), în literatura istorică Engels a fost primul care a descoperit cauzele social-economice ale Reformei și ale Războiului țăranesc, esența de clasă a luptei politice și religioase care se desfășurau în acel timp, în care istoricii idealişti burghezi germani nu vedeau „decît niște înverșunate certuri teologice” (vezi volumul de față, pag. 369).

Un loc important ocupă în volumul de față grupul de recenzii și articole de critică în care Marx și Engels iau atitudine împotriva adversarilor proletariatului revoluționar, dezvăluie esența de clasă a pozițiilor acestora, supun unei critici vehemente arsenalul lor ideologic învechit, metodele lor de luptă împotriva mișcării revoluționare.

În recenzia la broșura lui Guizot „De ce a reușit revoluția în Anglia?” se arată că uneori chiar istoricii burghezi progresiști, cînd se află în fața unor lupte de clasă ascuțite și a unor revoluții, de teamă pierd orice capacitate de a înțelege istoria și, în felul acesta, vădesc falimentul lor ca savanți. Așadar, Guizot, căutînd să-și justifice activitatea politică, renunță la analiza din punct de vedere de clasă a evenimentelor istorice și substituie cercetării științifice o frazeologie idea-

listă, politică și religioasă. În recenzia la broșura lui Guizot se face o caracterizare clasică a revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea și a premiselor ei sociale și se arată care este importanța ei general europeană și deosebirea dintre această revoluție și revoluția burgheză franceză de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

Soarta lui Guizot a fost împărțită și de un alt ideolog de seamă al claselor stăpînitoare, de un reprezentant al socialismului feudal, Thomas Carlyle. Dacă înainte, prin lupta sa împotriva burgheziei engleze prozaice și mercantile, prin apărarea revoluției burgheze franceze din 1789 și a cartismului, Carlyle a jucat un anumit rol pozitiv, în perioada revoluției din 1848 și după aceasta el s-a manifestat ca un dușman inveterat al revoluției și democrației. În recenzia la cartea lui Carlyle „Pamflete contemporane” a fost supusă unei critici severe teoria sa subiectivist-idealistică, și mai ales „cultul eroilor” propovăduit de el. Aici se arată cum, sub steagul cultului personalității, a cinstirii eroilor, Carlyle nu numai că justifică, ba chiar elogiază toate ticăloșiile burgheziei. Frazele bombastice îi servesc, în ultimă instanță, pentru a justifica asuprirea și înrobirea maselor populare, cărora le contestă orice rol istoric. În opoziție cu concepțiile subiectivist-idealiste ale lui Carlyle, fondatorii marxismului susțin în această recenzie concepția materialistă a istoriei și subliniază marele rol creator al maselor populare în dezvoltarea istorică.

Cultul subiectivist-idealistic al personalității și-a găsit o răspîndire destul de largă și în rîndurile democrațiilor mic-burghezi, în rîndurile istoricilor și publiciștilor lor; el a avut o anumită influență și în primele organizații proletare-socialiste printre adepții lui Cabet, Weitling și a altor socialiști utopiști. Marx și Engels au dus o luptă hotărîtă împotriva cultului personalității, care constituia o piedică în calea organizării muncitorilor în organizații de clasă și a desfășurării activității lor. În recenziile lor la pamfletele calomnioase publicate de doi provocatori polițienesci francezi — A. Chenu și L. de la Hodde — întemeietorii marxismului scriau: „Ar fi cît se poate de dorit ca cei ce au stat în fruntea partidului mișcării — fie înainte de revoluție, în societățile secrete sau în domeniul publicisticii, fie în perioada revoluției, în posturi oficiale — să fie în sfîrșit zugrăviți, cu paleta unui Rembrandt, în adevărata lor înfățișare. În toate descrierile de pînă acum n-a fost niciodată redat adevăratul chip al acestor persoane, ci numai cel oficial, cu coturni în picioare și cu aureolă în jurul

capului. În aceste exaltate portrete rafaelice se pierde întreaga veridicitate a prezentării" (vezi volumul de față, pag. 286). De asemenea în această recenzie sînt aspru criticate conspirația și sectarismul și este dat la iveală rolul negativ pe care-l au aceste manifestări în mișcarea muncitorească. Conspiratorii, se subliniază în acest articol, nu tind să organizeze proletariatul revoluționar, ci să accelereze în mod artificial dezvoltarea revoluționară, să facă „revoluție pe nepregătite, fără a mai aștepta apariția condițiilor necesare. Singura condiție de reușită a revoluției este, după părerea lor, organizarea cum trebuie a conspirației" (vezi volumul de față, pag. 294). Aceștia nu sînt decît niște alchimiști ai revoluției, care au o atitudine de nihilisti față de teoria revoluționară și disprețuiesc sarcina de formare a conștiinței de clasă a proletariatului.

Elementele sectariste, complotiste împotriva cărora erau îndreptate aceste profunde teze teoretice aveau încă o mare influență și în cadrul Ligii comunistilor, și ele au dus curînd la scindarea Ligii; această critică a complotismului și a sectarismului avea deci o importanță foarte actuală și pentru Ligă.

Într-o serie de recenzii și de note critice publicate în volumul de față, Marx și Engels îi critică pe liderii și ideologii democrațiilor mic-burghezi germani (L. Simon, G. Kinkel și alții). Pe bază de exemple concrete, Marx și Engels arată moliciunea democrației mic-burgheze germane și demonstrează importanța criticii ca mijloc de întărire a partidului revoluționar. În articolul „Gottfried Kinkel”, întemeietorii marxismului susțin ideea că, în momentul încleștării decisive dintre revoluție și contrarevoluție, popoarele trebuie să fie „de partea revoluției, indiferent dacă ea va fi reprezentată de francezi sau de chinezi”. Această teză fundamentală a lui Marx și Engels cu privire la tactica revoluționară, care consideră relațiile dintre națiuni din punctul de vedere al intereselor revoluției, a atras în mod deosebit atenția lui V. I. Lenin.

În recenzia cărții lui Daumer se dă în vileag caracterul contrarevoluționar al compilației lamentabile, alcătuită din aforisme banale și răsuflate ale filistinilor germani, pe care Daumer s-a silit s-o prezinte drept „religia noii ere”. În această culegere de citate din diferiți autori, pătrunsă de la un capăt la altul de dispreț față de păturile populare de jos și de teama de revoluție, Marx și Engels au văzut o dovadă

concretă a falimentului ideologic al filistinismului german, speriat de revoluția germană, precum și al filozofiei idealiste germane. Concepțiile lui Daumer au anticipat în oarecare măsură zidirea de dumnezeu de mai târziu, pe care V. I. Lenin a caracterizat-o o autocontemplare tandră a filistinismului obtuz, ideologia unor filistini dezamăgiți și obosiți.

Recenzia cuprinsă în volumul de față a cărții lui Emile Girardin „Socialismul și impozitul” este o continuare a criticii făcute de Marx și Engels socialismului burghez în „Manifestul Partidului Comunist”. În această recenzie sînt expuse idei profunde cu privire la sistemul fiscal burghez și circuitul, care are loc în agricultura capitalistă, de la concentrare la fărîmițare și de la fărîmițare la concentrarea proprietății funciare. Totodată, în recenzia amintită se face o critică riguroasă a ideilor anarhiste burgheze, care pe atunci aveau o oarecare răspîndire în Franța și în Germania. De acest articol este legat manuscrisul, rămas neterminat, al lui Engels „Despre lozincă desființării statului și «prieteni anarhiei» din Germania”, care urma să fie publicat în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. Critica ideilor anarhiste cu privire la „desființarea statului” cuprinsă în acest manuscris și analiza originilor acestei idei în Germania prezintă un mare interes teoretic.

Articolul lui Engels „Problema zilei de muncă de zece ore”, publicat în revista scoasă de G. Harney „Democratic Review of British and Foreign Politics, History and Literature”, și lucrarea lui K. Marx „Constituția republicii franceze”, publicată în gazeta lui E. Jones „Notes to the People”, constituie o dovadă a strînsei colaborări dintre Marx și Engels și cartiștii de stînga. Marx și Engels au antrenat la colaborare în aceste organe și pe adepții lor apropiați, ale căror lucrări erau și ele întocmite cu concursul direct al lui Marx și Engels. Scopul urmărit prin această colaborare era propagarea ideilor „Manifestului Partidului Comunist” în coloanele presei proletare engleze, introducerea ideilor comunismului științific în mișcarea muncitorească din Anglia.

În articolul „Problema zilei de muncă de zece ore”, Engels demonstrează că limitarea prin lege a zilei de muncă nu trebuie considerată ca un scop final al mișcării muncitorești, că prin alianța cu adversarii reacționari ai burgheziei nu se poate obține nici o îmbunătățire trainică a situației muncitorilor și că clasa muncitoare „trebuie să o obțină ea însăși, cucerind în primul rînd puterea politică” (vezi volumul de față, pag. 249).

În această lucrare se resimte o oarecare subapreciere a importanței luptei proletariatului englez pentru legea zilei de muncă de zece ore și a influenței pozitive a reducerii zilei de muncă asupra dezvoltării fizice și intelectuale a proletariatului englez. Mai târziu, Marx, în „Manifestul constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor” și în primul volum al „Capitalului”, a făcut o apreciere mai multilaterală a acestei legi și a importanței ei pentru clasa muncitoare.

În articolul „Constituția franceză”, Marx face o critică profundă a democrației burgheze. Pe baza exemplului constituției franceze, Marx arată că drepturile democratice de care se face mare paradă în constituțiile burgheze sînt însoțite de rezerve și îngrădiri care le reduc la zero. Marx mai relevă și o altă particularitate a constituționalismului burghez : discrepanța dintre „libertățile” fixate în constituții și practica dominantă.

Un mare interes teoretic prezintă cronicile internaționale cuprinse în volumul de față, scrise de Marx împreună cu Engels. În ele se face o analiză științifică a celor mai importante evenimente curente din viața economică și politică dintr-o serie de țări și se fac previziuni pe care desfășurarea ulterioară a dezvoltării istorice le-a confirmat. În special în prima cronică internațională, scrisă în ianuarie-februarie 1850, se prevede un nou război al Rusiei împotriva Turciei și inevitabilitatea transformării acestui război într-un război european. Aici se arată pentru prima oară importanța descoperirii zăcămintelor de aur din California pentru dezvoltarea economică a S.U.A., pentru întregul comerț mondial și pentru victoria mării producții industriale pe continentul european. S-a confirmat de asemenea și previziunea lui Marx și Engels că, pe măsura creșterii vertiginoase a puterii economice a Statelor Unite ale Americii, vechile țări capitaliste europene, cum sînt Anglia și Franța, vor ajunge tot mai dependente de S.U.A. „Singura șansă ca țările civilizate din Europa să nu cadă în aceeași dependență industrială, comercială și politică în care se află astăzi Italia, Spania și Portugalia este o revoluție socială...” (vezi volumul de față, pag. 239). Engels s-a condus după această concepție pînă la sfîrșitul vieții sale, așa cum reiese din articolul său „Alegerile prezidențiale din America”, scris în 1892. În prima cronică internațională și-a găsit expresie credința profundă a lui Marx și Engels în victoria viitoare a revoluției din China.

În cronicile internaționale, Marx și Engels, pe baza experienței revoluției din 1848, au fundamentat teza susținută în „Manifestul Partidului Comunist” că crizele economice reprezintă una dintre cele mai puternice prirghii ale crizei revoluționare și că, pe de altă parte, „revenirea unei perioade de prosperitate slăbește revoluția și creează o bază pentru victoria reacțiunii” (K. Marx și F. Engels. Opere, ediția întâi, vol. XXVII, pag. 184). Dacă în primele două cronici internaționale se mai întrevede iminența unei crize economice și a avântului revoluționar legat de ea, în ultima cronică (mai-octombrie 1850) Marx și Engels declară de-a dreptul că țările capitaliste au intrat într-o perioadă de prosperitate industrială și că deci, deocamdată, nici vorbă nu poate fi de un nou avânt al mișcării revoluționare. „O nouă revoluție este cu puțință numai ca urmare a unei noi crize” (vezi volumul de față, pag. 479).

Pornind de la această concluzie, întemeietorii marxismului au determinat noua tactică a Ligii comuniștilor și au dus o luptă hotărâtă împotriva elementelor sectariste și complotiste, care substituiau analizei situației istorice concepții idealist-voluntariste și împingeau Liga pe calea unor acțiuni premature și a puciurilor. Lupta lui Marx și Engels împotriva fracțiunii aventuriere a lui Willich și Schapper, care în căutarea de aliați recurgea la blocuri neprincipiale cu liderii mic-burghezi, s-a încheiat în septembrie 1850 prin sciziunea Ligii comuniștilor și prin excluderea acestei fracțiuni din Ligă.

Sciziunea Ligii comuniștilor a adus după sine ieșirea lui Marx, Engels și a adepților lor din Asociația culturală a muncitorilor germani din Londra, care în majoritatea lor se situau de partea fracțiunii lui Willich și Schapper, și ruptura cu emigranții francezi blanquiști din Londra (Adam, Vidil și Barthélemy), care s-au solidarizat cu disidenții. În volumul de față, lupta întemeietorilor marxismului împotriva fracțiunii lui Willich și Schapper este oglindită în declarația lui Marx și Engels de ieșire din Asociația culturală din Londra, în scrisoarea lor către Adam, Barthélemy și Vidil, precum și în „Hotărârea Organului Central al Ligii comuniștilor” din 15 septembrie 1850, publicată la anexe, cu privire la mutarea în Colonia a sediului Organului Central, precum și într-un șir de alte documente.

Manuscrisul lui F. Engels „Posibilitățile și perspectivele unui război al Sfintei Alianțe împotriva Franței în 1852”, inclus în volumul de față, nu a fost scris pentru a fi publicat,

ci a fost, după cum spunea Engels, „un fel de exercițiu pentru mine“. În acest manuscris se face o analiză materialistă a dezvoltării artei militare a statelor europene de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și o caracterizare a potențialului lor economic-militar la mijlocul secolului al XIX-lea. În acest manuscris, Engels a expus o serie de idei profunde cu privire la căile de dezvoltare a artei militare în armatele revoluției proletare victorioase. El a arătat că aceste armate vor avea o forță nemaipomenită, întrucît la baza creșterii neconținute a caracterului lor de masă, al capacității lor de manevrare și al forței lor de șoc va sta creșterea uriașă a forțelor de producție ale societății noi, înflorirea tehnicii și a culturii.

Grupul de scrisori deschise și de declarații ale lui Marx și Engels către redacțiile unei serii de gazete, cuprinse în volumul de față, oglindesc activitatea practică a lui Marx și Engels în anii 1849—1851 în vederea unirii emigranților revoluționari. O parte din documente este închinată demascării sistemului de spionaj și a urmăririi la care sînt supuși emigranții revoluționari de către guvernele reacționare absolutiste și burgheze ale statelor europene.

★

★ ★

În anexele la acest volum sînt publicate documente la a căror alcătuire au colaborat Marx și Engels.

*Institutul de marxism-leninism
de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.*

KARL MARX
și
FRIEDRICH ENGELS

August 1849—iunie 1851

Neue
Rheinische Zeitung.

Politisch-ökonomische Revue,

redigirt von

Karl Marx.

1850.

Hamburg und New-York.

bei **Schuberth & Co.**

Coperta lui „Neue Rheinische Zeitung,
Politisch-ökonomische Revue“

Karl Marx și Friedrich Engels

Înștiințare în legătură cu apariția
lui „*Neue Rheinische Zeitung.*
Politisch-ökonomische Revue”¹

În ianuarie 1850 începe să apară
„**NEUE RHEINISCHE ZEITUNG.**
Politisch-ökonomische Revue”

Redactor-șef *Karl Marx*.

Revista poartă denumirea gazetei a cărei *continuare* trebuie considerat că o reprezintă. Una dintre sarcinile care-i vor reveni va fi aceea de a descrie într-o serie de articole retrospective perioada care s-a scurs de la suspendarea lui „*Neue Rheinische Zeitung*” *.

Ceea ce reprezintă cel mai mare interes la un ziar — intervenția lui zilnică în mișcare și posibilitatea de a fi comentatorul direct al acestei mișcări, oglindirea istoriei curente în toată amploarea ei, interacțiunea continuă, vie dintre popor și presa cotidiană a poporului — toate acestea se pierd în mod inevitabil când este vorba de o revistă. În schimb, revista se bucură de avantajul de a examina evenimentele printr-o perspectivă mai largă și de a se opri numai la ceea ce este mai important. Revista oferă posibilitatea unei analize amănunțite și științifice a relațiilor *economice*, baza înțregii mișcări politice.

O acalmie aparentă, ca cea actuală, trebuie folosită tocmai pentru a lămuri perioada, trecută acum, a revoluției, caracterul partidelor aflate în luptă, relațiile sociale care condiționează existența și lupta dintre aceste partide.

Revista va apărea lunar, fiecare număr cuprinzând cel puțin *cinci* coli. Prețul abonamentului pe trei luni va fi de 24 de groși de argint, plătibili la primirea primului număr. Prețul unui exemplar va fi de 10 groși de argint. Difuzarea

* — „*Noua gazetă renană*”. — *Nota Trad.*

revistei au preluat-o domnii *Schuberth* et Co. din Hamburg.

Amicii lui „*Neue Rheinische Zeitung*” sînt rugați să facă liste de abonamente în localitățile în care se află și să le trimită grabnic subsemnatului. Colaborările pentru revistă și noutățile literare trimise spre recenzare se vor primi numai dacă sînt francate.

Londra, 15 decembrie 1849

K. Schramm

gîrant al lui „*Neue Rheinische Zeitung*”

Scris de K. Marx și F. Engels

Publicat în
„*Westdeutsche Zeitung*” nr. 6
din 8 ianuarie 1850

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

Social-democrații germani și „Times”

CĂTRE REDACTORUL GAZETEI „NORTHERN STAR”²

Stimate domn,

Vinerea trecută „Times”³ a publicat o scrisoare semnată „*Antisocialist*”, care denunță publicului englez și ministrului englez al afacerilor interne unele dintre „doctrinile diabolice” expuse în „*Deutsche Londoner Zeitung*” de un oarecare domn Karl Heinzen⁴, prezentat drept „o lumină strălucitoare a partidului social-democrat german”. Aceste „doctrine diabolice” se reduc, în esență, la propunerea mărinimoasă ca în cursul iminentei revoluții pe continent să fie uciși „două milioane de reacționari”.

Lăsăm întru totul la aprecierea dv. să calificați comportarea redactorilor de la „Times”, care au transformat coloanele ziarului lor într-un canal pentru note informative de-a dreptul polițienești și denunțuri cu caracter politic. Constatăm totuși, cu extremă mirare, că în „*ziarul de frunte din Europa*” d-l Heinzen este prezentat drept „o lumină strălucitoare a partidului social-democrat german”. „*Ziarul de frunte din Europa*” ar fi trebuit neapărat să știe că d-l Heinzen nu numai că nu este o lumină strălucitoare a acestui partid, ci, dimpotrivă, începînd din 1842 luptă cu mult zel, deși fără succes, împotriva a tot ceea ce are vreo contingentă cu socialismul și comunismul. De aceea, „partidul social-democrat german” nu și-a luat niciodată și este puțin probabil că o să-și ia vreodată răspunderea celor spuse sau scrise de d-l Karl Heinzen.

Cît privește primejdia care ar rezulta din „doctrinile diabolice” menționate mai sus, ziarul „Times” ar fi trebuit să știe că d-l Heinzen, departe de a fi încercat să pună în practică aceste doctrine în cursul ultimelor 18 luni de zguduirii revoluționare din Germania, aproape că nu a pus piciorul pe

pământ german în această perioadă și nu a jucat vreun rol în nici una dintre revoluțiile care au avut loc acolo.

După părerea noastră, stimate domn, ideea că un om care nu a pricinuit nicicând vreun rău fie și celui mai prăpădit dintre principii germani ar fi capabil să aducă prejudicii giganticului imperiu britanic constituie o jignire la adresa națiunii engleze. De aceea ne îngăduim să propunem ca „Times” să pună capăt întregii chestiuni, exprimându-i mulțumiri d-lui Karl Heinzen pentru al său courage malheureux * cu care combate socialismul și comunismul.

Rămîn, d-le redactor, al dv. prea supus,

Un social-democrat german

Londra, 28 noiembrie 1849.

Scris de F. Engels

Publicat în gazeta
„The Northern Star” nr. 632
din 1 decembrie 1849

Se tipărește după textul
apărut în gazetă

Tradus din limba engleză

* — curaj steril. — Nota Trad.

KARL MARX

Luptele de clasă în Franța
1848 ~ 1850⁵

Scris de K. Marx în ianuarie—
1 noiembrie 1850

Publicat în „Neue Rheinische Zeitung.
Politisch-ökonomische Revue”
nr. 1, 2, 3 și 5—6 din 1850

Semnat : *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în revistă,
confruntat cu textul ediției
din 1895.

Tradus din limba germană

Cu excepția citorva capitole, puține la număr, fiecare capitol mai important din analele revoluției din 1848 pînă în 1849 poartă inscripția : *înfrîngerea revoluției!*

În aceste înfrîngeri nu pierea revoluția. Piereau rămășițele tradițiilor prerevoluționare, rezultate ale unor relații sociale care nu se ascuțiseră încă într-atît încît să devină acute antagonisme de clasă — persoane, iluzii, concepții, proiecte, de care partidul revoluționar nu se eliberase înainte de revoluția din februarie, de care nu-l putea elibera *victoria din februarie*, ci doar un șir de *înfrîngeri*.

Într-un cuvînt : progresul revoluționar nu și-a croit drum prin cuceririle sale nemijlocite, tragicomice, ci, invers, dînd naștere unei contrarevoluții închegate și puternice, dînd naștere unui adversar prin combaterea căruia abia s-a maturizat partidul revoluției, devenind un partid cu adevărat revoluționar.

Scopul paginilor care urmează este de a dovedi acest lucru.

I

Înfrîngerea din iunie 1848

După revoluția din iulie, cînd bancherul liberal Laffitte l-a condus în triumf pe compère-ul * său ducele de Orléans la Hôtel de Ville, el a lăsat să-i scape cuvintele : „De acum încolo vor stăpîni bancherii”. Laffitte trădase secretul revoluției.

Nu burghezia franceză stăpînea sub Ludovic-Filip, ci o fracțiune a ei : bancherii, regii bursei, regii căilor ferate, proprietarii de mine de cărbuni și de fier, proprietarii de păduri, o parte dintre proprietarii funciari care se aliașeră cu ei — așa-zisa *aristocrație financiară*. Ea se instalase pe tron, ea dicta legi în Camere, ea împărțea funcțiile publice de la minister pînă la debitul de tutun.

Burghezia industrială propriu-zisă alcătuia o parte a opoziției oficiale, adică era reprezentată în Camere doar ca minoritate. Opoziția ei se manifesta cu atît mai energic, cu cît se dezvoltă mai net autocrația aristocrației financiare și cu cît ea însăși își închipuia că e mai asigurată dominația ei asupra clasei muncitoare în urma insurecțiilor înăbușite în sînge din 1832, 1834 și 1839⁶. *Grandin*, fabricant din Rouen, reprezentantul cel mai fanatic al reacțiunii burgheze atît în Adunarea națională constituantă cît și în cea legislativă, era cel mai violent adversar al lui Guizot în Camera deputaților. *Léon Faucher*, cunoscut ulterior prin eforturile lui neputincioase de a juca rolul unui Guizot al contrarevoluției franceze, a dus în ultimii ani ai domniei lui Ludovic-Filip o polemică în favoarea industriei, împotriva speculațiilor și a instrumentului lor, guvernul. *Bastiat* făcea agitație, în numele orașului Bordeaux și al întregii Franțe viticole, împotriva sistemului în vigoare.

* Cuvîntul francez „compère” are un dublu sens : „cumătru” și „complice la o intrigă”. — *Nota Red.*

Toate păturile *micii burghezii*, ca și *țărănimea*, erau complet excluse de la puterea politică. În sfârșit, în rîndurile opoziției oficiale sau cu totul în afara așa-zisului *pays légal* * se găseau reprezentanții *ideologici* și purtătorii de cuvînt ai claselor pomenite, învățații, avocații, medicii lor etc., într-un cuvînt așa-numitele lor „*somități*”.

Din pricina greutăților ei financiare, monarhia din iulie a fost de la bun început dependentă de marea burghezie, iar dependența ei de marea burghezie a devenit izvorul inepuizabil al unor greutăți financiare crescînde. Nu se poate subordona administrația de stat interesului producției naționale fără a stabili un echilibru bugetar, echilibrul dintre cheltuielile și veniturile statului. Și cum putea fi stabilit acest echilibru fără a reduce cheltuielile statului, adică fără a leza interesele stîlpilor regimului în vigoare, și fără o nouă reglementare a sistemului fiscal, adică fără a arunca o parte însemnată din povara impozitelor chiar pe umerii marii burghezii ?

Era, dimpotrivă, în *interesul direct* al fracțiunii burgheze care domina și legifera prin intermediul Camerelor ca statul să se *înglodeze în datorii*. Tocmai *deficitul statului* era obiectul propriu-zis al speculațiilor ei și izvorul ei principal de îmbogățire. În fiecare an se înregistra un nou deficit. La fiecare patru-cinci ani se făcea un nou împrumut. Iar fiecare nou împrumut era pentru aristocrația financiară un nou prilej de a excroca statul, menținut în mod artificial în pragul falimentului: el trebuia să contracteze cu bancherii împrumuturi dintre cele mai dezavantajoase. Fiecare nou împrumut oferea totodată un nou prilej de a jefui publicul care-și plasase capitalurile în rente de stat, prin operații de bursă în al căror secret era inițiat guvernul și majoritatea parlamentară. În general, instabilitatea creditului public și faptul că erau inițiați în secretele de stat dădeau bancherilor și acoliților lor din Camere și de pe tron posibilitatea de a provoca oscilații extraordinare, bruște, ale cursului efectelor de stat, oscilații al căror rezultat trebuia să fie întotdeauna ruinarea unei mase de capitaliști mai mici și îmbogățirea vertiginoasă a marilor jucători de bursă. Deficitul statului fiind în interesul direct al fracțiunii burgheze dominante, se înțelege de ce cheltuielile publice *extraordinare* din ultimii ani ai domniei lui Ludovic-Filip întreceau cu mult dublul cheltuielilor publice

* — cercul de persoane care se bucurau de dreptul de vot. —
Nota Red.

extraordinare din timpul lui Napoleon, atingînd anual suma de aproape 400.000.000 de franci, pe cînd întregul export anual al Franței atingea rareori, în medie, suma de 750.000.000 de franci. Sumele uriașe care treceau astfel prin minile statului dădeau pe deasupra prilej la contracte oneroase de livrări, la corupție, fraude și escrocherii de tot felul. Prejudicierea în stil mare a statului cu ajutorul împrumuturilor se repeta în mic la lucrările publice. Relațiile dintre Cameră și guvern se multiplicau ca relații între diferitele departamente și dife-
ritii întreprinzători.

Așa cum exploata în genere cheltuielile publice și împrumuturile de stat, clasa dominantă exploata și *construcțiile de căi ferate*. Camerele aruncau sarcinile principale pe umerii statului și aristocrației financiare speculante îi asigurau roadele de aur. Ne amintim cu toții de scandalurile care au izbucnit în Camera deputaților ori de cîte ori a ieșit la iveală că toți membrii majorității, inclusiv o parte dintre miniștri, erau cointeresați ca acționari la aceleași construcții de căi ferate pe care apoi, ca legiuitori, puneau să fie executate pe cheltuiala statului.

În schimb, cea mai mică reformă financiară eșua datorită influenței bancherilor. Așa, de pildă, *reforma poștală*, l-a care s-a opus Rotschild. Îi era oare permis statului să reducă sursele de venituri din care trebuiau să fie plătite dobînzile la sumele tot mai mari pe care le datora ?

Monarhia din iulie n-a fost altceva decît o societate pe acțiuni pentru exploatarea avuției naționale a Franței, ale cărei dividende se împărțeau între miniștri, Camere, 240.000 de alegători și acoliții lor. Directorul acestei companii era Ludovic-Filip — Robert Macaire ⁷ pe tron. Comerțul, industria, agricultura, navigația, interesele burgheziei industriale erau mereu periclitate și prejudiciate de acest sistem. Guvernare ieftină, gouvernement à bon marché, scrisese ea pe stindardul ei în zilele din iulie.

Prin faptul că aristocrația financiară legifera, conducea administrația de stat, dispunea de întregul aparat organizat al puterii de stat și dirija, prin însuși faptul dominației ei, cît și prin presă, opinia publică, — în toate cercurile, începînd cu Curtea și pînă la café borgne *, domnea aceeași prostituție, aceeași înșelăciune nerușinată, aceeași goană după îmbogățire nu cu ajutorul producției, ci printr-o abilită însușire a bo-

* — speluncă. — Nota Red.

găției străine deja existente, se manifestau nestăvilite, mai ales la vîrfurile societății burgheze — venind în conflict permanent cu înseși legile burgheze — poftele nesănătoase și desfrîinate în care își caută în mod firesc satisfacere bogăția dobîndită prin speculații, în care plăcerea devine destrăbălare, și banii, josnicia și sîngele se contopesc. Prin metodele ei de cîștig, ca și prin plăcerile ei, aristocrația financiară nu e nimic altceva decît *lumpenproletariatul renăscut pe culmile societății burgheze*.

Iar acele fracțiuni ale burgheziei franceze care nu se aflau la putere strigau: „*Corupție!*” Poporul striga: „*À bas les grands voleurs! À bas les assassins!*” * atunci cînd, în 1847, erau prezentate în mod public pe scenele cele mai distinse ale societății burgheze asemenea spectacole care duc de regulă lumpenproletariatul în bordeluri, în aziluri și în casele de nebuni, în fața justiției, în ocne sau pe eșafod. Burghezia industrială își vedea interesele periclitare, mica burghezie era indignată din punct de vedere moral, imaginația poporului se revolta, Parisul era inundat de pamflete: „*Dinastia Rothschild*”, „*Cămătarii sînt regii vremurilor noastre*” etc. —, în care era demascată și înfierată, cu mai mult sau mai puțin spirit, dominația aristocrației financiare.

Rien pour la gloire! ** Gloria nu aduce nici un profit! La paix partout et toujours! *** Războiul face să scadă cursul rentelor de 3 și 4% — scrisese pe stindardul ei Franța afaceriștilor de bursă. De aceea politica ei externă a dus la un șir de jigniri ale sentimentului național francez, care a reacționat cu atît mai violent atunci cînd s-a desăvîrșit spolierea Poloniei prin anexarea Cracoviei la Austria și cînd Guizot a trecut în mod activ de partea Sfintei Alianțe în războiul Sonderbundului elvețian⁶. Victoria liberalilor elvețieni în acest simulacru de război a sporit sentimentul de demnitate al opoziției burgheze din Franța, sîngeroasa răscoală populară de la Palermo a electricizat masa paralizată a poporului, trezind mărețele ei reminiscențe și pasiuni revoluționare ****.

* — „Jos marii tîlhari! Jos asasinii!” — *Nota Trad.*

** — Nimic pentru glorie! — *Nota Trad.*

*** — Pace pretutindeni și întotdeauna! — *Nota Trad.*

**** Anexarea Cracoviei de către Austria, cu asentimentul Rusiei și Prusiei, la 11 noiembrie 1846. — Războiul Sonderbundului elvețian între 4 și 28 noiembrie 1847. — Răscoala de la Palermo din 12 ianuarie 1848; la sfîrșitul lui ianuarie bombardarea timp de nouă zile a orașului de către napolitani. (*Nota lui Engels la ediția din 1895.*)

Izbucnirea nemulțumirii generale a fost în cele din urmă accelerată de două *evenimente economice de importanță mondială*, datorită cărora agitația s-a transformat în revoltă.

Boala cartofului și recoltele proaste din 1845 și 1846 au accentuat efervescenta generală în sinul poporului. Scumpețea din 1847 a provocat în Franța, ca și pe restul continentului, conflicte sîngeroase. De o parte orgiile nerușinate ale aristocrației financiare, de alta lupta poporului pentru mijloacele de subzistență de primă necesitate! La Buzançais erau executați participanții la răscoalele foamei⁹, iar la Paris familia regală smulgea din mîinile justiției escroci ghiftuiți!

Al doilea mare eveniment economic care a grăbit izbucnirea revoluției a fost o *criză generală comercială și industrială* în Anglia. Prevestită încă din toamna anului 1845 de crahul în masă al speculanților de acțiuni de căi ferate, temporizată în cursul anului 1846 de o serie de împrejurări întîmplătoare, ca iminenta abrogare a taxelor vamale pe cereale, ea a izbucnit în cele din urmă în toamna anului 1847 prin falimentele marilor negustori de coloniale din Londra, urmate imediat de falimentele băncilor agricole și de închiderea fabricilor din regiunile industriale engleze. Repercusiunea acestei crize nu se epuizase încă pe continent, cînd a izbucnit revoluția din februarie.

Ruinarea comerțului și industriei ca urmare a epidemiei economice făcea și mai insuportabilă autocrația aristocrației financiare. În toată Franța burghezia opoziționistă a pornit *campania banchetelor* pentru o *reformă electorală*, care trebuia să-i asigure majoritatea în Camere și să răstoarne guvernul bursei. La Paris criza industrială a mai avut și efectul special de a atrage în comerțul intern o mulțime de fabricanți și mari negustori, care în actualele împrejurări nu mai puteau face afaceri pe piața externă. Ei au înființat firme mari, a căror concurență i-a ruinat în masă pe *épiciers* și *boutiquiers**. Așa se explică sumedenia de falimente din rîndurile acestei părți a burgheziei pariziene și atitudinea ei revoluționară în februarie. Se știe că Guizot și Camerele au răspuns la propunerile de reformă printr-o provocare fără echivoc, că Ludovic-Filip s-a hotărît prea tîrziu să formeze un guvern Barrot, că s-a ajuns la o ciocnire între popor și armată, că armata a fost dezarmată din cauza atitudinii pasive a gărzii naționale,

* — băcani și dughengii. — *Nota Trad.*

că monarhia din iulie a trebuit să facă loc unui guvern provizoriu.

Componenta *guvernului provizoriu* care s-a ridicat pe baricadele din februarie oglindea în mod inevitabil diferitele partide care împărțeau între ele roadele victoriei. El nu putea fi altceva decât un *compromis între diferitele clase* care răsturnaseră prin eforturi comune monarhia din iulie, dar care aveau interese antagoniste. Marea lui *majoritate* era formată din reprezentanți ai burgheziei. Mica burghezie republicană era reprezentată prin Ledru-Rollin și Flocon, burghezia republicană prin oamenii de la „National”¹⁰, opoziția dinastică prin Crémieux, Dupont de l'Eure etc. Clasa muncitoare avea numai doi reprezentanți : Louis Blanc și Albert. În sfârșit, Lamartine în guvernul provizoriu nu era propriu-zis exponentul unui interes real oarecare, exponentul unei anumite clase ; el era întruchiparea a însăși revoluției din februarie, a insurjecției comune, cu iluziile ei, cu poezia ei, cu conținutul ei imaginar și cu frazeologia ei. De altfel, purtătorul de cuvânt al revoluției din februarie aparținea atât prin poziția cât și prin vederile sale *burgheziei*.

Dacă Parisul domină Franța datorită centralizării politice, în momente de zguduiri revoluționare muncitorii domină Parisul. Prima manifestare a guvernului provizoriu a fost încercarea de a se sustrage acestei influențe covârșitoare printr-un apel către Franța lucidă împotriva Parisului amestecat de victorie. Lamartine a contestat luptătorilor de pe baricade dreptul de a proclama republica, susținând că la acest act este îndreptățită numai majoritatea francezilor ; că trebuie așteptat votul ei, că proletariatul parizian nu-și poate păta victoria printr-o uzurpare. Burghezia îi permite proletariatului o *singură* uzurpare — aceea a luptei.

La amiaza zilei de 25 februarie republica nu era încă proclamată, în schimb toate ministerele fuseseră deja împărțite între elementele burgheze din guvernul provizoriu și generalii, bancherii și avocații grupați în jurul „National”-ului. Dar muncitorii erau hotărâți să nu mai tolereze de data aceasta să fie trași pe sfoară ca în iulie 1830. Ei erau gata să reînceapă lupta și să impună republica prin forța armelor. Cu acest mesaj s-a dus *Raspail* la primărie. În numele proletariatului parizian el a *poruncit* guvernului provizoriu să proclame republica ; dacă această poruncă a poporului nu va fi îndeplinită în decurs de două ore, el se va întoarce în fruntea a 200.000 de oameni. Cadavrele celor căzuți încă nu se

răciseră, baricadele nu fuseseră încă înlăturate, nici muncitorii dezarmați, iar unica forță care le putea fi opusă era garda națională. În aceste împrejurări au dispărut dintr-o dată înțeleptele considerații politice și scrupulozitatea juridică a guvernului provizoriu. Răgazul de două ore nu se scursese încă, și pe toate zidurile Parisului au apărut în caractere uriașe istoricele cuvinte :

République française ! Liberté, Egalité, Fraternité ! *

Cu proclamarea republicii bazate pe votul universal se ștersese însăși amintirea îngustelor scopuri și motive care împinseseră burghezia la revoluția din februarie. În locul câtorva fracțiuni ale burgheziei, puține la număr, toate clasele societății franceze s-au pomenit deodată zvirlite în orbita puterii politice, silite să părăsească lojile, parterul și galeria și să joace ele însele pe scena revoluționară ! O dată cu monarhia constituțională pierise și aparența unei puteri de stat independente opusă societății burgheze, ca și întregul șir de ciocniri secundare provocate de această ficțiune !

Impunînd guvernului provizoriu și prin aceasta întregii Franțe republica, proletariatul a trecut imediat pe primul plan ca partid independent, dar a provocat totodată întreaga Franță burgheză la luptă împotriva lui. Ceea ce cucerise el era terenul pentru lupta sa de emancipare revoluționară, și nicidecum această emancipare însăși.

Republica din februarie trebuia, dimpotrivă, mai întii să *desăvîrșească dominația burgheziei*, lăsînd să intre în sfera puterii politice, alături de aristocrația financiară, *toate clasele posedante*. Majoritatea latifundiarilor, legitimiștii, au fost scoși din nulitatea politică la care îi condamnase monarhia din iulie. Nu degeaba făcuse agitație „Gazette de France”¹¹ împreună cu zierele opoziției, nu degeaba în ședința Camerei deputaților din 24 februarie la Rochejaquelein s-a declarat adept al revoluției. Votul universal i-a instituit pe proprietarii nominali, pe *țărani*, care alcătuiesc marea majoritate a poporului francez, arbitri ai destinelor Franței. Răsturnînd coroana, îndărătul căreia se ascundea capitalul, republica din februarie a făcut, în fine, să apară dominația fățișă a burgheziei.

După cum în zilele din iulie muncitorii cuceriseră *monarhia burgheză*, în zilele din februarie ei au cucerit *republica burgheză*. După cum monarhia din iulie s-a văzut silită să se

* — Republica franceză ! Libertate, Egalitate, Fraternitate ! — *Nota Trad.*

prezinte ca o *monarhie încadrată de instituții republicane*, tot astfel republica din februarie s-a văzut silită să se prezinte ca o *republică încadrată de instituții sociale*. Proletariatul parizian a smuls și această concesie.

Marche, un muncitor, a dictat decretul prin care guvernul provizoriu abia format se obliga să asigure existența muncitorilor prin muncă, să procure de lucru tuturor cetățenilor etc. Iar cînd, după cîteva zile, guvernul și-a uitat făgăduiala și se părea că a pierdut din vedere proletariatul, o mulțime de 20.000 de oameni s-a îndreptat spre primărie strigînd: *Organizarea muncii! Întîințarea unui minister special al muncii!* De nevoie și după lungi dezbateri, guvernul provizoriu a numit o comisie specială permanentă, însărcinată să găsească mijloacele menite să îmbunătățească situația claselor muncitoare! Această comisie a fost alcătuită din delegații ai corporațiilor pariziene de meseriași și pusă sub președinția lui Louis Blanc și Albert. Ca sală de ședințe i s-a atribuit Luxemburgul. Astfel reprezentanții clasei muncitoare au fost izgoniți de la sediul guvernului provizoriu, fracțiunea lui burgheză păstra în exclusivitate în mîinile sale adevărata putere de stat și frînele conducerii, iar *alături* de ministerele finanțelor, comerțului, lucrărilor publice, *alături* de bancă și de bursă se înălța o *sinagogă socialistă*, ai cărei mari preoți, Louis Blanc și Albert, aveau misiunea să descopere țara făgăduinței, să vestească noua evanghelie și să dea de lucru proletariatului parizian. Spre deosebire de orice putere de stat laică, ei nu aveau la dispoziție nici buget, nici putere executivă. Ei trebuiau să dărîme cu capul stîlpilor pe care se sprijinea societatea burgheză. În timp ce Luxemburgul căuta piatra filozofală, la Hôtel de Ville se bătea monedă cu curs legal.

Totuși revendicările proletariatului parizian, în măsura în care ele depășeau cadrul republicii burgheze, nu-și puteau afla altă existență decît aceea nebuloasă a Luxemburgului.

Muncitorii, care făcuseră revoluția din februarie împreună cu burghezia, au căutat să-și apere interesele *alături* de burghezie, așa cum instalaseră în însuși guvernul provizoriu un muncitor alături de majoritatea burgheză. *Organizarea muncii!* Dar munca salariată este tocmai organizarea burgheză, existentă a muncii. Fără ea nu există capital, nu există burghezie, nu există societate burgheză. *Un minister special al muncii!* Dar ministerele finanțelor, comerțului, lucrărilor publice nu sînt ele oare ministerele *burgheze* ale muncii? Și *alături* de ele un *minister proletar* al muncii nu putea fi decît

un minister al neputinței, un minister al dezideratelor pioase, o comisie a Luxemburgului. La fel cum muncitorii au crezut că se pot emancipa alături de burghezie, tot așa ei au crezut că, alături de celelalte națiuni burgheze, pot înfăptui, înăuntrul frontierelor naționale ale Franței, o revoluție proletară. Dar relațiile de producție din Franța sînt condiționate de comerțul exterior al Franței, de poziția ei pe piața mondială și de legile acesteia ; cum putea Franța să le sfărîme fără un război revoluționar european care să aibă repercusiuni asupra despotului pieței mondiale, Anglia ?

O clasă în care se concentrează interesele revoluționare ale societății, de îndată ce s-a răscolat, găsește nemijlocit în propria ei situație conținutul și materialul activității sale revoluționare : să zdrobească pe adversari, să ia măsurile dictate de necesitățile luptei, iar consecințele propriilor ei acțiuni o împing mai departe. Ea nu întreprinde cercetări teoretice asupra propriei sale sarcini. Clasa muncitoare franceză nu se situa pe această poziție ; ea încă nu era capabilă să înfăptuiască propria ei revoluție.

Dezvoltarea proletariatului industrial este de altfel condiționată de dezvoltarea burgheziei industriale. Abia sub dominația acesteia capătă el acea largă existență națională care poate face din revoluția lui o revoluție națională, abia atunci creează el mijloacele de producție moderne, care devin totodată mijloace pentru eliberarea sa revoluționară. Abia dominația burgheziei industriale smulge rădăcinile materiale ale societății feudale și netezește terenul, singurul teren pe care este posibilă revoluția proletară. Industria franceză este mai dezvoltată și burghezia franceză este mai revoluționară decît cele de pe restul continentului. Dar revoluția din februarie nu era ea oare îndreptată nemijlocit împotriva aristocrației financiare ? Acest fapt dovedea că burghezia industrială nu domina Franța. Burghezia industrială nu poate domina decît acolo unde industria modernă dă tuturor relațiilor de proprietate structura care îi corespunde, și această forță o poate dobîndi industria numai acolo unde a cucerit piața mondială, căci granițele naționale nu sînt suficiente pentru dezvoltarea ei. Or, în mare parte, industria Franței domină însăși piața națională numai datorită unui sistem prohibitiv mai mult sau mai puțin modificat. Dacă proletariatul francez dispune deci în momentul unei revoluții la Paris de o forță efectivă și de o influență care îl împing să se avînte mai mult decît îi permit mijloacele sale, în restul Franței el

este îngrămădit în cîteva centre industriale răslețe, este aproape inexistent față de superioritatea numerică a țăranilor și mic-burghezilor. Lupta împotriva capitalului în forma sa dezvoltată modernă, în faza sa culminantă, lupta muncitorului salariat industrial împotriva burghezului industriaș este în Franța un fenomen parțial, care după revoluția din februarie putea cu atît mai puțin constitui conținutul național al revoluției, cu cît lupta împotriva modurilor inferioare de exploatare ale capitalului, lupta țăranului împotriva cametei și ipotecii, a mic-burghezului împotriva marelui comerciant, împotriva bancherului și fabricantului, într-un cuvînt împotriva falimentului, mai era ascunsă sub învelișul răzvrătirii generale împotriva aristocrației financiare. De aceea nimic mai explicabil decît faptul că proletariatul parizian a căutat să-și apere interesele *alături* de cele ale burgheziei, în loc să le promoveze ca interese revoluționare ale societății însăși, că a lăsat să cadă steagul *roșu* în fața celui *tricolor*¹². Muncitorii francezi nu puteau face nici un pas înainte, nu puteau cînti cîtuși de puțin din ordinea burgheză înainte ca mersul revoluției să fi ridicat masa națiunii care se afla între proletariat și burghezie, pe țărani și mic-burghezi, împotriva acestei ordini, împotriva dominației capitalului, să o fi silit să se alătore proletariatului ca avangardă a lor. Numai cu prețul colosalei înfrîngeri din iunie au putut muncitorii să obțină această victorie.

Comisiei de la Luxemburg, această creație a muncitorilor parizieni, îi revine meritul de a fi divulgat de la înălțimea unei tribune europene secretul revoluției secolului al XIX-lea: *emanciparea proletariatului*. Ziarul „Moniteur”¹³ a roșit cînd a fost nevoit să difuzeze în mod oficial „extravaganțele” care pînă atunci zăcuseră îngropate în scrierile apocrife ale socialiștilor, răzbătînd doar din cînd în cînd pînă la urechile burgheziei ca niște legende depărtate, în parte înfricoșătoare, în parte ridicole. Europa s-a trezit brusc, surprinsă, din piroteala ei burgheză. Așadar, în capetele proletarilor care confundau aristocrația financiară cu burghezia în genere, în imaginația prostănacilor republicani care negau însăși existența claselor sau o recunoșteau cel mult ca o consecință a monarhiei constituționale, în frazele ipocrite ale păturilor burgheze excluse pînă acum de la putere, *dominația burgheziei* era desființată o dată cu instaurarea republicii. Toți regaliștii s-au transformat în acel moment în republicani și toți milionarii din Paris în muncitori. Fraza care corespundea acestei ima-

ginare desființării a relațiilor de clasă era lozinca fraternité, înfrățirea și frăția generală. Această ignorare comodă a antagonismelor de clasă, această nivelare sentimentală a intereselor de clasă antagoniste, această idilică ridicare deasupra luptei de clasă, această fraternité era lozinca propriu-zisă a revoluției din februarie. Clasele erau scindate din cauza unei simple *neînțelegeri*, iar Lamartine a botezat, la 24 februarie, guvernul provizoriu: „un gouvernement qui suspend ce *malentendu terrible qui existe entre les différentes classes*” *. Proletariatul parizian se lăsa amețit de această generoasă beție a fraternității.

La rîndul lui, guvernul provizoriu, din moment ce fusese constrîns să proclame republica, a făcut totul pentru ca ea să devină acceptabilă pentru burghezie și pentru provincii. Ca o dezaprobare a sîngeroasei terori a primei revoluții franceze s-a abrogat pedeapsa capitală pentru crime politice, presa a fost deschisă tuturor opiniilor, armata, justiția, administrația au rămas, cu puține excepții, în mîinile vechilor demnitari, nici unul dintre marii vinovați ai monarhiei din iulie nu a fost tras la răspundere. Republicanii burghezi de la „National” se amuzau schimbînd nume și costume monarhiste cu altele ale vechii republici. Pentru ei republica nu era nimic altceva decît un costum nou de bal pentru vechea societate burgheză. Tînăra republică își făcea un merit special în a nu speria pe nimeni, ci, dimpotrivă, în a se speria mereu ea însăși, și, dînd dovadă de îngăduință și neopunînd nici o rezistență, să-și apere existența și să-i dezarmeze pe dușmani. Claselor privilegiate din țară, puterilor despotice din afară li s-a declarat sus și tare că republica e pașnică. Că lozinca ei este a trăi și a lăsa și pe alții să trăiască. S-a mai adăugat faptul că, scurtă vreme după revoluția din februarie, germanii, polonezii, austriecii, ungurii, italienii s-au răscolat, — fiecare popor potrivit situației sale nemijlocite. Rusia și Anglia — ultima ea însăși cuprinsă de mișcare, iar prima speriată de ea — au fost luate prin surprindere. Așadar, republica n-a găsit în fața ei nici un dușman *național*. Deci nu existau mari complicații externe care să fi putut declanșa energia, accelera procesul revoluționar, împinge înainte sau arunca peste bord guvernul provizoriu. Proletariatul parizian, care privea republica drept propria sa creație, aplauda, fi-

* — „un guvern care înlătură *grozava neînțelegere care există între diferitele clase*”. — Nota Trad.

rește, fiecare act al guvernului provizoriu care permitea acestuia să-și consolideze poziția în societatea burgheză. Proletariatul parizian se lăsa bucuros folosit de Caussidière pentru serviciul polițienesc în scopul de a apăra proprietatea la Paris, după cum lăsa pe Louis Blanc să arbitreze litigiile dintre muncitori și patroni cu privire la salarii. El își făcea un point d'honneur* să păstreze neîntinată în ochii Europei onoarea burgheză a republicii.

Republica n-a întîmpinat nici o rezistență nici din afară, nici dinăuntru. Aceasta a dezarmat-o. Sarcina ei nu mai consta în a transforma lumea în chip revoluționar, ci doar în a se adapta condițiilor societății burgheze. *Măsurile financiare* ale guvernului provizoriu dovedesc în chipul cel mai elocvent fanatismul cu care s-a consacrat acestei sarcini.

Creditul public și creditul privat erau, bineînțeles, zdruncinate. *Creditul public* se bazează pe convingerea că statul se lasă exploatat de către financiarul cămătari. Dar vechiul stat dispăruse, iar revoluția era îndreptată în primul rînd împotriva aristocrației financiare. Convulsiile ultimei crize comerciale europene nu încetaseră încă. Falimentele încă se țineau lanț.

Creditul privat era deci paralizat, circulația mărfurilor stînjinită, producția stagna înainte de a fi izbucnit revoluția din februarie. Criza revoluționară a accentuat-o pe cea comercială. Și dacă creditul privat se bazează pe convingerea că producția burgheză în toată amploarea relațiilor ei, că ordinea burgheză sînt neatînse și intangibile, ce efect trebuia să aibă o revoluție care periclita temelia producției burgheze, sclavia economică a proletariatului, o revoluție care opunea bursei sfînxul Luxemburgului? Emanciparea proletariatului înseamnă desființarea creditului burghez, căci ea înseamnă desființarea producției burgheze și a orînduirii ei. Creditul public și creditul privat sînt termometrul economic cu care se poate măsura intensitatea unei revoluții. *În măsura în care creditul scade, crește avîntul și forța creatoare a revoluției.*

Guvernul provizoriu voia să înlătore aparența antiburgheză a republicii. El trebuia deci să se străduiască să asigure în primul rînd *valoarea de schimb* a acestei forme de stat noi, *cursuș* ei la bursă. De îndată ce republica a început să fie cotate la bursă, s-a ridicat în mod necesar și creditul privat.

* — punct de onoare. — Nota Trad.

Pentru a înlătura pînă și *bănuiala* că n-ar vrea sau n-ar putea să îndeplinească obligațiile preluate de la monarhie, pentru a întări încrederea în onestitatea burgheză și în solvabilitatea republicii, guvernul provizoriu a recurs la o fanfaronadă pe cît de lipsită de demnitate, pe atît de copilărească. El a plătit încă *înainte* de termenul legal creditorilor statului dobînzile la rentele de stat de 5^{0/0}, 4^{1/2}^{0/0} și 4^{0/0}. Aroganța burgheză, încrederea în sine a capitaliștilor s-au trezit dintr-o dată cînd au văzut graba temătoare cu care se căuta să li se cîștige încrederea.

Greutățile financiare ale guvernului provizoriu nu au scăzut, firește, prin lovitura de teatru care-l lipsea de rezerva existentă de numerar. Jena financiară nu mai putea fi camuflată, și *mica burghezie, servitorii, muncitorii* au trebuit să plătească plăcuta surpriză făcută creditorilor statului.

S-a luat hotărîrea de a nu se mai elibera bani pe *libretele de economii* cu depuneri de peste 100 de franci. Sumele depuse la casele de economii au fost confiscate și transformate, printr-un decret al guvernului, într-o datorie publică nerambursabilă. Acest fapt a îndîrjit împotriva republicii pe *micul burghez*, care și așa era strîmătorat. Primind în locul libretului său de economii obligațiunii de stat, el era silit să se ducă la bursă pentru a le vinde și să încapă astfel direct pe mîinile cămătarilor de la bursă împotriva cărora făcuse revoluția din februarie.

Banca era templul aristocrației financiare care dominase în timpul monarhiei din iulie. Așa cum bursa guvernează creditul statului, așa guvernează banca *creditul comercial*.

Văzîndu-și direct amenințată nu numai dominația, dar și existența ei de către revoluția din februarie, banca a căutat de la bun început să discrediteze republica, generalizînd înțetarea creditului. Ea a tăiat brusc creditul bancherilor, fabricanților și negustorilor. Neprovocînd o contrarevoluție imediată, această manevră s-a răsfrînt în mod inevitabil asupra băncii însăși. Capitaliștii și-au retras banii pe care-i aveau depuși în pivnițele băncii. Deținătorii de bancnote s-au năpusit la casieria ei pentru a le preschimba în aur și argint.

Fără a interveni cu forța, pe cale legală, guvernul provizoriu putea să silească banca să dea *faliment*; el nu trebuia decît să rămînă pasiv și să lase banca în voia soartei. *Falimentul băncii* ar fi fost potopul care într-o clipă ar fi măturat de pe pămîntul Franței aristocrația financiară, cea mai puternică și mai primejdioasă adversară a republicii, pedestalul de aur

al monarhiei din iulie. Dacă banca ar fi dat faliment, burghezia însăși ar fi trebuit să considere crearea unei bănci naționale și instituirea controlului națiunii asupra creditului național drept o ultimă și disperată încercare făcută de guvern pentru a salva situația.

Guvernul provizoriu, dimpotrivă, a dat bancnotelor un *curs forțat*. Ba a făcut mai mult. El a transformat toate băncile din provincie în filiale ale Băncii Franței, permițându-i să-și întindă rețeaua asupra întregii Franțe. Mai târziu i-a dat în gaj *pădurile statului* în schimbul unui împrumut pe care l-a contractat. Astfel revoluția din februarie a consolidat și a lărgit de-a dreptul bancocrația pe care trebuia s-o răstoarne.

Între timp guvernul provizoriu se frământa sub apăsarea unui deficit crescând. În zadar se milogea implorînd sacrificii patriotice. Numai muncitorii îi aruncau pomeni. Trebuia să se recurgă la o măsură eroică, la decretarea unui *nou impozit*. Dar pe cine să impui? Pe rechinii bursei, pe regii băncilor, pe creditorii statului, pe rentieri, pe industriași? Acesta nu era mijlocul prin care republica să se pună bine cu burghezia. Aceasta ar fi însemnat, pe de o parte, subminarea creditului public și a celui comercial, în timp ce, pe de altă parte, dobîndirea lui costa atîtea sacrificii și umiliri. Dar cineva trebuia să plătească. Cine a fost sacrificat creditului burghez? Jacques le bonhomme¹⁴, *țăranul*.

Guvernul provizoriu a adăugat un impozit suplimentar de 45 de centime de franc la cele patru impozite directe. Presa guvernamentală a mințit proletariatul parizian, pretinzînd că acest impozit lovea mai cu seamă latifundiile, pe posesorii miliardului¹⁵ alocat de Restaurație. În realitate însă el lovea în primul rînd în *țărănime*, adică marea majoritate a poporului francez. *Ea a trebuit să plătească cheltuielile revoluției din februarie*, din rîndurile ei contrarevoluția și-a recrutat materialul principal. Impozitul de 45 de centime era o chestiune de viață și de moarte pentru țăranul francez; el a făcut dintr-însa o chestiune de viață și de moarte pentru republică. Pentru țăranul francez *republica* a însemnat din clipa aceea *impozitul de 45 de centime*, iar în proletariatul parizian el vedea pe risipitorul care huzurea pe socoteala lui.

În timp ce revoluția din 1789 începuse prin a despovăra pe țărani de servituțile feudale, revoluția din 1848, pentru a nu periclita capitalul și a menține în funcțiune mașina lui de stat, se anunța populației rurale cu un nou impozit.

Printr-un *singur* mijloc putea guvernul provizoriu să înlătore toate aceste greutăți și să smulgă statul din vechiul său fâgaș : să *declare falimentul statului*. Ne amintim felul în care Ledru-Rollin s-a referit ulterior, în Adunarea națională, la virtuoaasa indignare cu care a respins această sugestie a cămătarului Fould, actualul ministru de finanțe. Fould îi întinsese mărul din pomul cunoștinței.

Recunoscînd polițele pe care vechea societate burgheză le trăsese asupra statului, guvernul provizoriu a ajuns la discreția ei. El a devenit debitorul încolțit al societății burgheze, în loc s-o someze ca un creditor de temut care avea de încasat creanțe revoluționare datînd de mulți ani de zile. El a fost nevoit să consolideze șubredele relații burgheze pentru a se putea achita de obligații exigibile doar în cadrul acestor relații. Creditul a devenit pentru el o condiție vitală, iar concesiile, promisiunile făcute proletariatului tot atîtea *cătuse* care *trebuiau* sfărîmate. Emanciparea muncitorilor — chiar și ca *frază* — a devenit o primejdie insuportabilă pentru noua republică, căci ea constituia un protest permanent împotriva restabilirii creditului, care se bazează pe recunoașterea neștirbită și neechivocă a relațiilor economice de clasă existente. Trebuia, prin urmare, să se *sîrșească cu muncitorii*.

Revoluția din februarie alungase armata din Paris. Garda națională, adică burghezia de diferite nuanțe, constituia singura forță. Ea nu se simțea totuși în stare să se măsoare singură cu proletariatul. În afară de aceasta garda națională s-a văzut silită, deși opunîndu-se cu înverșunare și invocînd sute de piedici, să lase să pătrundă, cu încetul și parțial, proletari înarmați în rindurile sale. Rămînea deci o singură ieșire : să *opună o parte a proletariatului celeilalte părți a lui*.

În acest scop guvernul provizoriu a alcătuit 24 de batalioane de *gărzi mobile*, a cîte 1.000 de oameni fiecare, tineri între 15 și 20 de ani. Ei aparțineau în majoritate *lumpenproletariatului*, care în toate orașele mari formează o masă net distinctă de proletariatul industrial, o pepinieră de hoți și de criminali de tot felul, trăind din gunoaiile societății, fiindte fără vreo profesiune bine determinată, vagabonzi, gens sans feu et sans aveu *, diferiți după gradul de cultură al națiunii din care fac parte și care nu-și dezmint niciodată caracterul lor de lazzaroni ¹⁶. Foarte influențabili la vîrsta fragedă la

* — oameni fără căpătii. — Nota Trad.

care îi recruta guvernul provizoriu, erau tot atît de capabili de cele mai mari acte de bravură și de abnegația cea mai exaltată, ca și de banditismele cele mai ordinare și de corupția cea mai josnică. Guvernul provizoriu le plătea 1,50 fr. pe zi, adică îi cumpăra. Le-a dat o uniformă proprie, adică a făcut în așa fel ca ei să se deosebească ca aspect de bluza muncitorului. Drept comandanți li s-au dat în parte ofițeri din armata permanentă, în parte și-au ales ei înșiși tinere odrasle de burghezi, ale căror tirade despre moartea pentru patrie și devotamentul față de republică îi captivaseră.

Astfel în fața proletariatului parizian se ridica, recrutată chiar din rîndurile lui, o armată de 24.000 de oameni, tineri, zdraveni și îndrăzneți. Proletariatul saluta marșurile prin Paris ale gărzii mobile cu strigăte de „*Trăiască!*” El recunoștea în ea avangarda lui pe baricade. O considera o gardă proletară în opoziție cu garda națională burgheză. Eroarea lui era scuzabilă.

Pe lângă garda mobilă, guvernul a hotărît să mai strîngă în jurul său și o armată industrială de muncitori. Ministrul Marie a înrolat 100.000 de muncitori, aruncați pe drumuri de criză și de revoluție, în așa-zisele Ateliere naționale. Sub această denumire răsunătoare nu se ascundea nimic altceva decît întrebuițarea muncitorilor la *lucrări de săpături*, plicticoase, monotone și neproductive, în schimbul unui salariu de 23 de sous. Niște *workhouses englezești*¹⁷ în aer liber — iată ce erau aceste Ateliere naționale, și nimic altceva. Înființîndu-le, guvernul provizoriu credea că va avea în ele o *a doua armată proletară împotriva muncitorilor înșiși*. De astă dată se înșela burghezia în privința Ateliereilor naționale, așa cum se înșelau muncitorii în privința gărzii mobile. Ea crease o *armată pentru insurecție*.

Dar un scop era atins.

Ateliere naționale — aceasta era denumirea atelierelor populare pe care Louis Blanc le propovăduia la Luxemburg. Atelierele lui Marie, concepute în directă opoziție cu Luxemburgul, prilejuiau, datorită titulaturii comune, o intrigă a erorilor vrednică de comedia spaniolă cu valeți. Pe sub mină, guvernul provizoriu însuși a răspîndit zvonul că aceste Ateliere naționale sînt o născocire a lui Louis Blanc, și lucrul acesta părea cu atît mai verosimil cu cît Louis Blanc, apostolul Ateliereilor naționale, era membru al guvernului provizoriu. Și în confuzia pe jumătate naivă, pe jumătate intenționată a burgheziei pariziene, în opinia publică din Franța și

Europa, artificial întreținută, aceste workhouses erau prima realizare a socialismului, care prin ele era pus la stîlpul infamiei.

Nu prin conținutul, ci prin titulatura lor, *Atelierele naționale* erau întruchiparea protestului proletariatului împotriva industriei burgheze, împotriva creditului burghez și a republicii burgheze. Asupra lor s-a abătut deci întreaga ură a burgheziei. În ele ea găsea totodată și obiectivul împotriva căruia putea să-și îndrepte atacul de îndată ce se va fi consolidat îndeajuns pentru a rupe fățiș cu iluziile din februarie. Toată nemulțumirea, toată pornirea *mic-burghezilor* s-a îndreptat dintr-o dată împotriva acestor Ateliere naționale, ținta comună de atac. Scrișnind din dinți calculau sumele pe care le înghițeau zilnic acești pierde-vară proletari, în timp ce propria lor situație devenea pe zi ce trecea mai insuportabilă. O pensie de la stat pentru un simulacru de muncă, ăsta e socialismul! — mîriiau ei pe înfundate. Atelierele naționale, perorațiile de la Luxemburg, demonstrațiile de stradă ale muncitorilor parizieni — iată unde căutau ei cauza mizeriei lor. Și nimeni n-a dovedit mai mult fanatism împotriva pretinselor mașinații ale comuniștilor decît mic-burghelul care se zbătea fără putință de salvare în pragul falimentului.

Astfel, în iminenta încăierare dintre burghezie și proletariet, toate avantajele, toate posturile hotărîtoare, toate păturile de mijloc ale societății se aflau în mîinile burgheziei într-un moment în care valurile revoluției din februarie inundau întregul continent și fiecare nou curier aducea cîte un nou comunicat asupra revoluției cînd din Italia, cînd din Germania, cînd din cel mai îndepărtat colț al sud-estului european, întreținînd exaltarea generală a poporului și aducîndu-i mereu mărturiile unei victorii ale cărei roade le și pierduse.

17 martie și *16 aprilie* au fost cele dintîi ciocniri de avanposturi în marea luptă de clasă pe care republica burgheză o ascundea în sînul ei.

17 martie a dat la iveală situația echivocă a proletariatului, situație care nu permitea nici o acțiune hotărîtoare. Scopul inițial al demonstrației lui era de a împinge guvernul provizoriu înapoi pe calea revoluției, de a determina, la nevoie, excluderea membrilor lui burghezi și de a impune amînarea alegerilor pentru Adunarea națională și pentru garda națională¹⁸. Dar la 16 martie burghezia reprezentată în garda

națională a făcut o demonstrație ostilă guvernului provizoriu. În strigăte de : „à bas Ledru-Rollin !” * ea s-a îndreptat spre primărie. Iar poporul s-a văzut nevoit să strige la 17 martie : „Trăiască Ledru-Rollin ! Trăiască guvernul provizoriu !” Pentru a da o *ripostă* burgheziei, el a fost nevoit să ia apărarea republicii burgheze, care i se părea că este amenințată. El a consolidat guvernul provizoriu, în loc să și-l subordoneze. 17 martie s-a redus la o scenă melodramatică, și dacă în această zi proletariatul parizian și-a mai etalat încă o dată trupul gigantic, burghezia dinăuntru și din afara guvernului provizoriu era cu atît mai hotărîtă să-l zdrobească.

16 aprilie a fost o *mistificare* organizată de guvernul provizoriu împreună cu burghezia. Muncitorii se adunaseră în număr mare pe Cîmpul lui Marte și la hipodrom, spre a-și pregăti alegerile pentru statul-major al gărzii naționale. Deodată, cu iuțea fulgerului, s-a răspîndit în tot Parisul, de la un capăt la celălalt, zvonul că pe Cîmpul lui Marte s-au adunat muncitorii înarmați sub conducerea lui Louis Blanc, Blanqui, Cabet și Raspail, pentru ca de acolo să se îndrepte spre primărie, să răstoarne guvernul provizoriu și să proclame un guvern comunist. Se sună alarma — Ledru-Rollin, Marrast, Lamartine aveau să-și dispuie mai tîrziu cîntea acestei inițiative —, într-o oră 100.000 de oameni sînt sub arme, toate căile de acces spre primărie sînt ocupate de gărzii naționale, strigătele : „Jos comuniștii ! Jos Louis Blanc, Blanqui, Raspail, Cabet !” răsună în tot Parisul și sumedenii de delegații, toate gata să salveze patria și societatea, se prezintă în fața guvernului provizoriu pentru a-l asigura de devotamentul lor. Cînd, în sfîrșit, muncitorii apar în fața primăriei pentru a înmîna guvernului provizoriu sumele rezultate dintr-o colectă patriotică făcută pe Cîmpul lui Marte, ei află, spre uimirea lor, că, într-un simulacru de luptă pus la cale cu multă prudență, Parisul burghez a învins umbra lor. Oribilul atentat de la 16 aprilie a servit de pretext *pentru rechemarea armatei la Paris* — scopul propriu-zis al acestei comedii grosolane — și pentru demonstrațiile reacționare federaliste din provincie.

La 4 mai s-a întrunit *Adunarea națională* ** izvorită din *alegerile generale directe*. Votul universal nu avea acea putere magică pe care i-o atribuiseră republicanii de tip

* — „jos Ledru-Rollin !” — *Nota Trad.*

** Aici și mai departe pînă la pag. 55, prin Adunarea națională se înțelege Adunarea națională constituantă, care a ființat din 4 mai 1848 și pînă în mai 1849 (Constituantă). — *Nota Red.*

vechi. În toată Franța, cel puțin în majoritatea francezilor, ei vedeau *citoyens** cu aceleași interese, cu aceleași vederi etc. Aveau un fel de *cult pentru popor*. În locul poporului lor *imaginar*, alegerile au dat la iveală poporul *real*, adică pe reprezentanții diferitelor clase în care el se împarte. Am văzut de ce țărani și mic-burghezii trebuiau să voteze sub conducerea burgheziei combative și a marii moșierimi cuprinse de fanatismul Restaurației. Dar dacă votul universal nu era o baghetă magică, așa cum și-o închipuiau prostănacii de republicani, el avea meritul infinit mai mare de a dezlănțui lupta de clasă, de a face ca diferitele pături de mijloc ale societății burgheze să-și trăiască într-o scurtă perioadă de timp iluziile și decepțiile lor, de a lansa dintr-o dată toate fracțiunile clasei exploatatoare pe culmile statului, smulgându-le astfel masca înșelătoare, pe când monarhia, cu censul ei electoral, făcea să se compromită numai anumite fracțiuni ale burgheziei, lăsându-le pe celelalte, pe care le înconjura cu nimbul unei opoziții comune, ascunse îndărătul culiselor.

În Adunarea națională constituantă, care s-a întrunit la 4 mai, *republicanii burghezi*, republicanii de la „National”, aveau majoritatea. Legitimistii și orléaniștii nu îndrăzneau nici ei să se arate la început decît sub masca republicanismului burghez. Numai în numele republicii putea fi pornită lupta împotriva proletariatului.

De la 4 mai, și nu de la 25 februarie, datează republica, adică republica recunoscută de poporul francez; ea nu este republica impusă de proletariatul parizian guvernului provizoriu, nu este republica cu instituții sociale, imaginea pe care o aveau înaintea ochilor luptătorii de pe baricade. Ea este republica proclamată de Adunarea națională, singura republică legitimă și care nu reprezintă o armă revoluționară împotriva orînduirii burgheze, ci, dimpotrivă, reconstituirea politică a acesteia, consolidarea politică a societății burgheze, într-un cuvînt *republica burgheză*. Această afirmație răsuna de la tribuna Adunării naționale, găsind ecou în toată presa burgheză republicană și antirepublicană.

Și am văzut că republica din februarie într-adevăr nu a fost și nu putea fi altceva decît o republică *burgheză*, dar că, sub presiunea nemijlocită a proletariatului, guvernul provizoriu a fost silit să o proclame *republică cu instituții sociale*; că proletariatul parizian era încă incapabil să depășească cadrul republicii burgheze altfel decît în *reprezentările sale*,

* — cetățeni. — *Nota Trad.*

în *imaginație*; că ori de cîte ori se ajungea realmente la acțiune, el acționa pretutindeni în slujba ei; că promisiunile ce i se făcuseră au devenit un pericol insuportabil pentru noua republică; că întreaga existență a guvernului provizoriu n-a fost altceva decît o luptă continuă împotriva revendicărilor proletariatului.

Prin Adunarea națională întreaga Franță judeca proletariatul parizian. Adunarea a pus imediat capăt tuturor iluziilor sociale ale revoluției din februarie și a proclamat fără ocol *republica burgheză*, nimic altceva decît republica burgheză. Ea a exclus imediat din comisia executivă numită de ea pe reprezentanții proletariatului: Louis Blanc și Albert; a respins propunerea de a se institui un minister special al muncii și a primit cu aclamații furtunoase declarația ministrului Trélat: „Acum nu ne mai rămîne decît să *readucem munca la vechile ei condiții*”.

Dar toate acestea încă nu erau de ajuns. Republica din februarie fusese cucerită de muncitori cu sprijinul pasiv al burgheziei. Proletarii se considerau pe drept cuvînt învingătorii din februarie și veneau cu pretenții trufașe de învingător. Ei trebuiau înfrinți în stradă, trebuia să li se arate că sînt sortiți înfrîngerii de îndată ce nu mai luptă *împreună* cu burghezia, ci *împotriva* ei. Așa cum republica din februarie, cu concesiile ei socialiste, avusese nevoie de o luptă a proletariatului unit cu burghezia împotriva monarhiei, tot așa era necesară o a doua luptă pentru a separa republica de concesiile socialiste, pentru a sancționa în mod oficial *republica burgheză* ca fiind cea dominantă. Cu arma în mînă trebuia burghezia să respingă revendicările proletariatului. Și republica burgheză s-a născut cu adevărat nu din *victoria din februarie*, ci din *înfrîngerea din iunie*.

Proletariatul a grăbit deznodămîntul cînd a pătruns la 15 mai în Adunarea națională, căutînd zadarnic să-și recucească influența revoluționară și reușind doar să dea pe energicii săi conducători pe mîna temnicerilor burgheziei¹⁹. *Il faut en finir!* Trebuie să se sfîrșească o dată! Cu strigătul acesta își exprima Adunarea națională hotărîrea de a sili proletariatul să pornească lupta decisivă. Comisia executivă a emis o serie de decrete provocatoare, ca interzicerea staționării în grupe mari etc. De la tribuna Adunării naționale constituante muncitorii au fost de-a dreptul provocați, insultați, batjocoriți. Dar principala țintă a atacurilor o constituiau, precum am văzut, *Atelierele naționale*. Asupra acestora Adu-

narea constituantă atrăgea în mod autoritar atenția comisiei executive, care nu aștepta decît să-și audă propriul ei plan enunțat ca poruncă a Adunării naționale.

Comisia executivă a început prin a pune piedici accesului în Atelierele naționale, a transforma plata cu ziua în plată în acord, a surghiuni în regiunea Sologne, sub pretextul unor săpături, pe muncitorii care nu erau originari din Paris. Aceste lucrări — după cum i-au încunoștințat pe tovarășii lor muncitorii care s-au întors dezamăgiți — nu erau decît o formulă retorică menită să camufleze izgonirea lor. În sfîrșit, la 21 iunie a apărut în „Moniteur” un decret prin care se dispunea evacuarea forțată din Atelierele naționale a tuturor muncitorilor necăsătorii sau înrolarea lor în armată.

Muncitorii nu mai aveau de ales : trebuiau sau să moară de foame, sau să pornească lupta. La 22 iunie ei au răspuns cu uriașa insurecție în care s-a dat prima mare bătălie între cele două clase care scindează societatea modernă. Era o luptă pentru menținerea sau desființarea orînduirii *burgheze*. Vălul care acoperea republica se rupsesse.

Se cunoaște eroismul neasemuit și genialitatea cu care, fără conducători, fără un plan comun, fără mijloace, în cea mai mare parte fără arme, muncitorii au ținut în loc timp de cinci zile armata, garda mobilă, garda națională din Paris și garda națională sosită în grabă din provincie. Se cunoaște nemaipomenita brutalitate cu care burghezia s-a răzbunat pentru spaima de moarte prin care trecuse, masacrînd peste 3.000 de prizonieri.

Reprezentanții oficiali ai democrației franceze erau într-atîta de stăpîniți de ideologia republicană, încît abia după cîteva săptămîni au început să întrezărească sensul luptei din iunie. Ei erau parcă orbiți de fumul prafului de pușcă în care se destrăma republica lor fantasmagorică.

Cititorul ne va permite să redăm cu cuvintele „Noii gazete renane” impresia nemijlocită pe care ne-a făcut-o nouă vestea înfrîngerii revoluției din iunie :

„Ultima rămășiță oficială a revoluției din februarie, Comisia executivă, s-a destrămat ca o fantomă în fața gravității evenimentelor. Artificiile lui Lamartine s-au transformat în rachetele incendiare ale lui Cavaignac. Expresia adevărată, nefalsificată, prozaică a acestei fraternité, fraternitatea claselor antagoniste, dintre care una o exploatează pe cealaltă, a acestei fraternité proclamate în februarie, înscrise cu litere mari pe frontispiciul Parisului, pe fiecare închisoare și pe fie-

care cazarmă, este *războiul civil*, războiul civil sub aspectul lui cel mai îngrozitor, războiul dintre muncă și capital. Această fraternitate învăpăia toate ferestrele Parisului în seara de 25 iunie, cînd Parisul burgheziei organiza iluminății, în timp ce Parisul proletariatului se mistuia în incendii, sîngera și gemea. Fraternitatea a durat atîta timp cît interesele burgheziei au coincis cu interesele proletariatului.

Tipicari ai vechii tradiții revoluționare din 1793; doctri-nari socialiști care cerșeau burgheziei pomeni pentru popor și cărora li se îngăduia să țină predici nesfîrșite și să se com-promită atîta timp cît trebuia potolit leul proletar; republi-cani care cereau să rămînă întreaga orînduire veche bur-gheză, însă fără capul încoronat; opoziționiști dinastici cărora întîmplarea le-a adus căderea unei dinastii în locul unei schimbări de guvern; legitimiști care nu voiau să-și lepede livreaua, ci doar să-i modifice croiala, — iată aliații cu care și-a făcut poporul un februarie al său...

Revoluția din februarie a fost revoluția cea *frumoasă*, revoluția care și-a atras simpatia generală, pentru că contra-dicțiile care s-au manifestat în acel moment împotriva rega-lității erau încă *nedezvoltate*, dormitau una lîngă alta în mod pașnic, pentru că lupta socială care constituia substratul ei căpătase doar o existență eterică, existența frazei, a cuvîntu-lui. *Revoluția din iunie*, dimpotrivă, este revoluția cea *urită*, revoluția cea abjectă, pentru că fraza a fost înlocuită prin faptă, pentru că republica a dezvăluit însuși capul monstrului, smulgîndu-i coroana care-l ocrotea și-l ascundea. — *Ordine!* — era strigătul de luptă al lui Guizot. *Ordine!* — striga gui-zotistul Sebastiani cînd Varșovia a fost ocupată de ruși. *Ordine!* — striga Cavaignac, acest ecou brutal al Adunării naționale franceze și al burgheziei republicane. *Ordine!* — bubuiau mitraliile lui, sfîrtecînd trupul proletariatului. Nici una dintre numeroasele revoluții ale burgheziei franceze din 1789 încoace n-a fost un atentat împotriva *ordinii*, căci ele toate lăsau neatinsă dominația de clasă, sclavia muncitoru-lui, lăsau neatinsă ordinea *burgheză*, oricît de des s-a schim-bat forma politică a acestei dominații și a acestei sclavii. Iunie a atentat la această ordine. Vai ție, iunie!" („Noua ga-zetă renană", 29 iunie 1848)²⁰.

Vai ție, iunie! — răspunde ecoul european.

Burghezia a *silit* proletariatul parizian să facă insurecția din iunie. Însuși acest fapt îl condamna la un eșec. Nici ne-voia sa nemijlocită, recunoscută nu l-a împins să lupte pentru

răsturnarea prin violență a burgheziei și nici nu era în stare să facă față unei asemenea sarcini. A trebuit ca „Moniteur” să-i comunice oficial că a trecut vremea cînd republica avea motive să facă temenele în fața iluziilor lui, și abia înfrîngerea l-a convins de adevărul că în cadrul republicii burgheze cea mai neînsemnată îmbunătățire a situației sale rămîne o *utopie*, utopie care devine o crimă la cea dintîi încercare de a o realiza. În locul revendicărilor sale exaltate ca formă, meschine și chiar burgheze ca fond, a căror satisfacere proletariatul voia s-o smulgă republicii din februarie, a apărut îndrăzneța lozincă revoluționară de luptă : *Răsturnarea burgheziei ! Dictatura clasei muncitoare !*

Făcînd din mormîntul său *leagănul republicii burgheze*, proletariatul a silit-o să apară imediat în forma ei pură, ca stat al cărui scop mărturisit este eternizarea domniei capitalului și sclavia muncii. Dominația burgheză, eliberată de toate cătușele, avînd mereu înaintea ochilor un dușman plin de cicatrice, neîmpăcat și invincibil — invincibil pentru că existența lui este condiția propriei ei vieți —, trebuia să se transforme imediat în *terrorism burghez*. Prin faptul că proletariatul era deocamdată înlăturat de pe scenă, iar dictatura burgheză oficială recunoscută, păturile de mijloc ale societății burgheze, mica burghezie și țărănimea, trebuiau să se alătore tot mai mult proletariatului, pe măsură ce situația lor devenea mai insuportabilă și antagonismul dintre ele și burghezie mai accentuat. Intocmai cum altădată văzuseră cauza mizeriei lor în întărirea proletariatului, acum o vedeau în înfrîngerea lui.

Dacă insurecția din iunie a făcut pretutindeni pe continent să sporească siguranța de sine a burgheziei, îndemnînd-o să încheie o alianță fățișă cu monarhia feudală împotriva poporului, cine a fost cea dintîi victimă a acestei alianțe ? Însăși burghezia continentală. Înfrîngerea din iunie a împiedicat-o să-și consolideze dominația și să oprească poporul, pe jumătate satisfăcut, pe jumătate dezamăgit, pe treapta cea mai de jos a revoluției burgheze.

În sfîrșit, înfrîngerea din iunie a dezvăluit puterilor despotice ale Europei secretul că Franța trebuie să păstreze cu orice preț pacea în afară, ca să poată duce războiul civil în interior. Astfel popoarele care începuseră lupta pentru independența lor națională au fost lăsate la cheremul supremației Rusiei, Austriei și Prusiei ; dar totodată soarta acestor revoluții naționale a fost subordonată soartei revoluției proletare, răpindu-li-se caracterul lor aparent de sine stătător,

independența lor aparentă de marea revoluție socială. Nici ungurul, nici polonezul, nici italianul nu vor fi liberi atîta timp cît muncitorul rămîne sclav !

În sfîrșit, prin victoriile Sfintei Alianțe, Europa a căpătat o configurație care face ca orice nouă răscoală proletară în Franța să fie nemijlocit semnalul pentru un *război mondial*. Noua revoluție franceză va fi silită să părăsească imediat teritoriul național și să *cucerească arena europeană*, singura pe care se poate înlăptui revoluția socială a secolului al XIX-lea.

Așadar, abia prin înfrîngerea din iunie au fost create toate condițiile în cadrul cărora Franța poate lua *inițiativa* revoluției europene. Numai muiat în *sîngele* insurgenților din iunie tricolorul a devenit steagul revoluției europene — *steagul roșu !*

Iar noi strigăm : *Revoluția a murit ! Trăiască revoluția !*

II

13 iunie 1849

25 februarie 1848 acordase Franței *republica*, 25 iunie i-a impus *revoluția*. Iar revoluție a însemnat după iunie: *răsturnarea societății burgheze*, pe cînd înainte de februarie însemnase: *răsturnarea formei de stat*.

Lupta din iunie a fost condusă de fracțiunea *republicană* a burgheziei, și, o dată cu victoria, i-a revenit în mod firesc puterea de stat. Starea de asediu îi punea la picioare Parisul neputincios, legat de mîini și de picioare, iar în provincii domnea o stare de asediu morală, aroganța victoriei, brutală și amenințătoare, a burghezilor, fanatismul deșănțat al simțului de proprietate al țăranilor. *De jos, așadar, nici o primedie!*

O dată cu forța revoluționară a muncitorilor s-a năruit și influența politică a *republicanilor democrați*, adică a republicanilor *mic-burghezi*, reprezentați în Comisia executivă prin Ledru-Rollin, în Adunarea națională constituantă prin partidul Montagne, în presă prin „Réforme”²¹. Împreună cu republicanii burghezi conspiraseră la 16 aprilie împotriva proletariatului, împreună cu ei luptaseră împotriva acestuia în iunie. Astfel distruseră ei înșiși fundalul pe care partidul lor apărea ca o forță, căci mica burghezie își poate menține poziția revoluționară față de burghezie numai atîta timp cît în spatele ei se află proletariatul. Au fost debarcați. Republicanii burghezi au rupt pe față alianța formală încheiată cu ei de nevoie și cu gînd ascuns pe vremea guvernului provizoriu și a Comisiei executive. Disprețuiți și respinși ca aliați, republicanii democrați au decăzut la rolul de sateliți subordonați ai republicanilor tricolori, cărora nu le-au putut smulge nici o concesie, dar a căror dominație trebuiau s-o sprijine ori de cîte ori aceasta, și o dată cu ea republica, părea amenințată de fracțiunile burgheze antirepublicane. În fine, aceste frac-

țiuni — orléaniștii și legitimiștii — au fost de la bun început în minoritate în Adunarea națională constituantă. Înaintea zilelor din iunie ele nici nu îndrăzniseră să reacționeze decît sub masca republicanismului burghez; victoria din iunie a unit pentru un moment întreaga Franță burgheză în jurul lui Cavaignac, în care saluta pe mintuitorul ei, iar atunci cînd, scurtă vreme după zilele din iunie, partidul antirepublican a devenit din nou de sine stătător, dictatura militară și starea de asediu din Paris nu i-au îngăduit să-și scoată decît foarte sfios și prudent antenele.

Începînd din 1830, fracțiunea *republicană burgheză* se grupase — prin scriitorii și purtătorii ei de cuvînt, prin somitățile, ambițioșii, deputații, generalii, bancherii și avocații ei — în jurul ziarului parizian „National”. Acesta avea în provincie un număr de ziare afiliate. Clica de la „National” era *dinastia republicii tricolore*. Ea a acaparat imediat toate funcțiile publice: ministerele, prefectura poliției, direcția poștelor, posturile de prefecți, înaltele posturi de comandă din armată devenite vacante. În fruntea puterii executive se afla generalul ei, *Cavaignac*, iar redactorul ei șef, Marrast, a devenit președinte permanent al Adunării naționale constituante. În saloanele sale, ca maestru de ceremonii, el făcea totodată onorurile republicii „oneste”.

Pînă și scriitorii francezi revoluționari, dintr-un fel de sfială față de tradiția republicană, au acreditat eroarea că în Adunarea națională constituantă ar fi dominat regaliștii. Din zilele din iunie însă, Adunarea constituantă a rămas *reprezentanta exclusivă a republicanismului burghez*, și ea își etala cu atît mai categoric republicanismul ei cu cît scădea influența republicanilor tricolori în afara Adunării. Cînd era vorba să susțină *forma* republicii burgheze, ea dispunea de voturile republicanilor democrați, iar cînd era vorba să susțină *conținutul* ei, atunci nici chiar prin limbajul ei această Adunare nu se mai deosebea de fracțiunile burgheze regaliste, căci tocmai interesele burgheziei, condițiile materiale ale dominației ei de clasă și ale exploatării ei de clasă alcătuiesc conținutul republicii burgheze.

Deci nu regalismul, ci republicanismul burghez s-a realizat în viața și actele acestei Adunări constituante, care în cele din urmă nu a murit, nici nu a fost ucisă, ci a intrat pur și simplu în putrefacție.

În tot timpul dominației ei, pe cînd pe avanscenă aveau loc reprezentații spectaculoase, pe planul al doilea avea loc

un neîntrerupt holocaust — neîncetatele condamnări, pronunțate de curțile marțiale împotriva insurgenților din iunie, sau deportarea acestora fără judecată. Adunarea constituantă a avut tactul de a recunoaște că în persoana insurgenților din iunie nu judecă niște criminali, ci zdrobește niște dușmani.

Primul act al Adunării naționale constituante a fost instituirea unei *comisii care să ancheteze* evenimentele din iunie și din 15 mai și participarea la ele a conducătorilor partidelor socialist și democrat. Ancheta era îndreptată direct împotriva lui Louis Blanc, Ledru-Rollin și Caussidière. Republicanii burghezi ardeau de nerăbdare să se descotorosească de acești rivali. Îndeplinirea poftelor lor de răzbunare nu puteau s-o încredințeze unui individ mai indicat decât d-l *Odilon Barrot*, fostul șef al opoziției dinastice, încarnarea liberalismului, a platitudinii totale, o nullité grave *, care avea nu numai de răzburat o dinastie, ci și de cerut socoteală revoluționarilor pentru o președinție de guvern zădărnicită. Cea mai bună garanție a neînduplecării sale ! Acest Barrot a fost numit, așadar, președinte al comisiei de anchetă, și el a înscenat un proces în toată regula împotriva revoluției din februarie, care poate fi rezumat astfel : 17 martie — *manifestație*, 16 aprilie — *complot*, 15 mai — *atentat*, 23 iunie — *război civil* ! De ce oare nu și-a extins cercetările savante și criminalistice pînă la 24 februarie ? „Journal des Débats” a răspuns **: 24 februarie reprezintă un fel de *întemeiere a Romei*. Originea statelor se pierde într-un mit, în care trebuie să crezi, nu să-l discuți. Louis Blanc și Caussidière au fost dați pe mîna justiției. Adunarea națională își desăvîrșea opera propriei ei epurări, începută la 15 mai.

Planul de impunere a capitalului — sub forma unui *impozit pe ipotecă* —, plan elaborat de guvernul provizoriu și reluat de Goudchaux, a fost respins de Adunarea constituantă; a fost abrogată legea care limita timpul de muncă la zece ore, s-a reintrodus închisoarea pentru datornici; majoritatea populației franceze, care e neștiutoare de carte, a fost exclusă de la Curțile cu jurați. De ce nu și de la dreptul de vot ? S-a reintrodus cautiunea pentru ziare, s-a limitat dreptul de asociere.

Dar, în graba lor de a reda vechilor relații burgheze vechile garanții și de a șterge orice urmă lăsată de valurile

* — nulitate solemnă. — *Nota Trad.*

revoluției, republicanii burghezi s-au lovit de o rezistență care amenința să se transforme într-un pericol neașteptat.

Nimeni nu luptase mai fanatic în zilele din iunie pentru salvarea proprietății și restabilirea creditului ca mic-burghezii parizieni — patroni de cafenele, birtași, marchands de vins *, negustorași, dughengii, meseriași etc. Dugheana se ridicase și pornise împotriva baricadei, pentru a restabili circulația care duce de pe stradă la dugheană. Dar îndărătul baricadei se aflau clienții și datornicii, în fața ei creditorii dughenei. Și când baricadele au fost dărîmate și muncitorii zdrobiți, iar dughengii s-au repezit amețiți de victorie înapoi la prăvăliile lor, ei au găsit ușile baricadate de un salvator al proprietății, un reprezentant oficial al creditului, care îi aștepta cu somația în mînă. Poliță expirată! Chirie expirată! Act de creanță expirat! Dugheană lichidată! Dughengiu lichidat!

Salvarea proprietății! Dar casa în care locuiau nu era proprietatea lor; dugheana în care făceau negoț nu era proprietatea lor; mărfurile pe care le vindeau nu erau proprietatea lor. Nici negoțul lor, nici farfuria din care mîncau, nici patul în care dormeau nu le mai aparțineau. Tocmai împotriva lor trebuia să fie salvată această proprietate pentru proprietarul care dăduse casa cu chirie, pentru bancherul care scontase polița, pentru capitalistul care avansase numerarul, pentru fabricantul care încredințase acestor negustori mărfurile spre vînzare, pentru angrosistul care avansase acestor patroni de mici ateliere materiile prime. *Restabilirea creditului!* Dar tocmai creditul refăcut se dovedea a fi un zeu activ și plin de zel, care zvîrlea în drum pe datornicul insolubil, cu nevastă și copii, care dădea pe mîna capitalului avuția lui iluzorie, aruncîndu-l pe el însuși în închisoarea pentru datornici ce se înălțase din nou amenințătoare peste cadavrele insurgenților din iunie.

Mic-burghezii au înțeles cu groază că, zdrobindu-i pe muncitori, ei se dăduseră fără vreo împotrivire pe mîna creditorilor lor. Falimentul lor, ignorat în aparență, dar care se târăgăna în mod cronic din februarie, a fost declarat pe față după evenimentele din iunie.

Proprietatea nominală le fusese lăsată neatinsă atîta timp cît trebuiau mînați pe cîmpul de luptă în numele proprietății. Acum, după ce se încheiase marea socoteală cu proletariatul, se puteau încheia și socotelile mai mărunte cu băcanul. La Paris suma polițelor expirate se ridica la peste 21.000.000 de

* — cîrciumari, — Nota Trad.

franci, iar în provincie la mai mult de 11.000.000. La Paris mai bine de 7.000 de negustori nu-și plățiseră chiria din februarie.

Dacă Adunarea națională a dispus anchetarea *infracțiunilor politice săvârșite* cu începere din februarie, mic-burghezii, la rîndul lor, cereau acum o anchetă asupra *datoriilor civile* anterioare datei de 24 februarie. Ei s-au adunat în număr mare în sala bursej și au cerut pe un ton amenințător ca printr-o sentință a tribunalului comercial să fie prelungite scadențele tuturor negustorilor care puteau dovedi că au dat faliment numai din cauza stagnării provocate de revoluție și că la 24 februarie afacerile lor mergeau bine, și să fie obligați creditorii să renunțe la acțiune în schimbul unei dobînzii moderate. Această chestiune a fost luată în discuție în Adunarea națională ca proiect de lege sub forma unor „*concordats à l'amiable*” *. Adunarea șovăia; deodată s-a aflat că tocmai atunci la Porte St. Denis mii de soții și de copii ai insurgenților pregăteau o cerere de amnistiere.

Spectrul reînviat al lui iunie i-a făcut pe mic-burghezi să se cutremure și Adunarea a devenit din nou implacabilă. Ea a respins ceea ce era mai esențial în aranjamentele prin bună înțelegere între creditori și debitori, acele *concordats à l'amiable*.

După ce, așadar, în sinul Adunării naționale reprezentanții democrați ai mic-burghezilor fuseseră demult respinși de reprezentanții republicani ai burgheziei, această ruptură parlamentară a căpătat sensul ei economic-real burghez prin faptul că mic-burghezii debitori au fost dați pe mîna burghezilor creditori. Mare parte dintre cei dintii au fost complet ruinați, iar restul au fost lăsați să-și continue afacerile în condiții care îi făceau robi necondiționați ai capitalului. La 22 august 1848 Adunarea națională a respins les *concordats à l'amiable*, iar la 19 septembrie 1848, în plină stare de asediu, prințul Ludovic Bonaparte și deținutul de la Vincennes, comunistul Raspail, au fost aleși ca reprezentanți ai Parisului. Burghezia l-a ales însă pe bancherul evreu Fould, orléanist. Deci din toate părțile simultan declarații de război fățișe împotriva Adunării naționale constituante, împotriva republicanismului burghez, împotriva lui Cavaignac.

Nu este nevoie să arătăm pe larg că falimentul în masă al mic-burghezilor din Paris a trebuit să aibă repercusiuni care s-au extins cu mult dincolo de cerul celor direct loviți, zdruncinînd din nou circulația burgheză a mărfurilor, în timp

* — „aranjamente prin bună înțelegere”. — *Nota Trad.*

ce, din pricina cheltuielilor cauzate de insurecția din iunie, deficitul statului creștea din nou, iar venitul statului scădea neconținut din cauza stagnării producției, a scăderii consumului și importului. Cavaignac și Adunarea națională nu aveau alt mijloc decât să recurgă la un nou împrumut, care i-a înhămat și mai mult la carul aristocrației financiare.

Dacă mic-burghezii culeseră ca rod al victoriei din iunie falimentul și lichidarea judiciară, ienicerii lui Cavaignac, *gărzile mobile*, și-au primit în schimb răsplata în brațele moi ale loretelor, și, ca „tineri salvatori ai societății”, li s-au adus omagii de tot felul în saloanele lui Marrast, gentilomul tricolorului, care făcea pe amfitrionul și totodată pe trubadurul republicii „oneste”. Dar tratamentul acesta preferențial în societate și solda incomparabil mai mare a gărzilor mobile îndirjeau *armata* și totodată spulberau toate iluziile naționale cu ajutorul cărora, pe vremea lui Ludovic-Filip, republicanismul burghez, prin ziarul său „*National*”, știuse să atragă o parte a armatei și a clasei țărănești. Rolul de mediatori pe care Cavaignac și Adunarea națională l-au jucat în *Italia de nord*, pentru ca, în înțelegere cu Anglia, s-o trădeze, lăsînd-o la discreția Austriei, — această unică zi de guvernare a distrus cei optsprezece ani de opoziție ai „*National*”-ului. Nici un guvern n-a fost mai puțin național ca cel al „*National*”-ului, nici unul mai dependent de Anglia, și totuși sub Ludovic-Filip el trăise doar din parafrazarea zilnică a formulei lui Cato: *Carthaginem esse delendam* *; nici un guvern n-a fost mai servil față de Sfînta Alianță, și totuși unui Guizot el i-a cerut ruperea tratatelor de la Viena. Ironia istoriei a făcut din Bastide, ex-redactor de politică externă al „*National*”-ului, ministrul afacerilor externe al Franței, ca să dezmintă cu fiecare telegramă a sa fiecare din articolele sale.

Armata și țărănimea au crezut o clipă că, o dată cu dictatura militară, războiul în afară și „la gloire” erau la ordinea zilei în Franța. Dar Cavaignac nu însemna dictatura sabiei asupra societății burgheze, ci dictatura burgheziei prin sabie. De soldați nu mai era acum nevoie decât ca jandarmi. Sub înfățișarea severă a unei resemnări republicane de tip antic, Cavaignac ascundea supunerea docilă față de condițiile umilitoare ale funcției sale burgheze. *L'argent n'a pas de maître* ! Banul n-are stăpîn ! El idealiza, ca de altfel și Adunarea constituantă, vechea deviză pe care o avusese le tiers-état **,

* — Cartagina trebuie să fie distrusă. — *Nota Trad.*

** — starea a treia. — *Nota Trad.*

traducînd-o în limbaj politic : burghezia nu are rege, adevărata formă a dominației ei este republica.

A elabora această formă, a întocmi o constituție republicană, aceasta era „marea operă organică” care revenea Adunării naționale constituante. Faptul că au botezat calendarul creștin numindu-l republican, că pe sfîntul Bartholomeu l-au numit sfîntul Robespierre, schimbă tot atît de puțin vîntul și vremea cît a schimbat sau urma să schimbe această constituție societatea burgheză. Acolo unde depășea simpla schimbare de costum, ea consemna fapte existente. Astfel ea a înregistrat solemn faptul instaurării republicii, faptul dreptului de vot universal, faptul existenței unei singure Adunări naționale suverane în locul celor două Camere constituționale cu puteri limitate. Astfel ea a înregistrat și a sancționat existența dictaturii lui Cavaignac, înlocuind monarhia ereditară, stabilă și neresponsabilă, printr-o monarhie electivă, ambulantă și responsabilă, printr-o prezidenție pe patru ani. Tot astfel ea a ridicat la rangul de lege fundamentală puterea extraordinară cu care, după grozăviile lui 15 mai și 25 iunie, Adunarea națională își investise — prevăzătoare — președintele, în interesul propriei ei securități. Restul constituției era o chestiune de terminologie. De pe mașinăria vechii monarhii au fost smulse etichetele regaliste și înlocuite cu altele republicane. Marrast, fostul redactor-șef al „National”-ului, acum redactor-șef al constituției, s-a achitat cu destul talent de această sarcină academică.

Adunarea constituantă se asemăna cu funcționarul chilian care voia să reglementeze mai riguros relațiile de proprietate funciară printr-o măsurătoare cadastrală tocmai în clipa în care bubuitul subteran vestea deja erupția vulcanică ce avea să-i smulgă acest pămînt de sub picioare. În timp ce în teorie ea elabora formele precise în care dominația burgheziei se exprima în chip republican, în realitate ea nu se menținea decît prin abolirea tuturor formulelor, prin violența sans phrase *, prin starea de asediu. Cu două zile înainte de a începe elaborarea constituției, ea a proclamat prelungirea stării de asediu. Înainte vreme constituțiile erau întocmite și adoptate de îndată ce procesul de răsturnare socială ajungea la un echilibru și cînd noile relații de clasă se consolidau, iar fracțiunile rivale ale clasei dominante recurgeau la un compromis care le permitea să continue lupta între ele și totodată să excludă de la această luptă masele populare istovite.

* — fără vorbă multă. — Nota Trad.

Această constituție, dimpotrivă, nu consfințea nici o revoluție socială; ea consfințea victoria momentană a vechii societăți asupra revoluției.

În primul proiect de constituție, conceput înaintea zilelor din iunie, mai figura încă „*droit au travail*”, dreptul la muncă, prima formulă stîngace care rezumă revendicările revoluționare ale proletariatului. El a fost transformat în *droit à l'assistance*, dreptul la asistență publică; dar care stat modern nu-și hrănește pauperii sub o formă sau alta? Dreptul la muncă este, în înțelesul burghez, o absurditate, un biet deziderat naiv, dar îndărătul dreptului la muncă stă puterea asupra capitalului, îndărătul puterii asupra capitalului stă însușirea mijloacelor de producție, subordonarea lor clasei muncitoare asociate, deci desființarea atît a muncii salariate cît și a capitalului și a relațiilor lor reciproce. Îndărătul „*dreptului la muncă*” stătea insurecția din iunie. Adunarea constituantă, care a pus de fapt proletariatul revoluționar hors la loi, în afara legii, trebuia din principiu să elimine formula *lui* din constituție, din legea legilor, să arunce anatema asupra „*dreptului la muncă*”. Dar ea nu s-a oprit aici. Întocmai cum Platon exilase pe poeți din republica sa, ea a exilat pe veci din republica ei *impozitul progresiv pe venit*. Or, acest impozit nu e numai o măsură burgheză, realizabilă, pe scară mai mare sau mai mică, în cadrul relațiilor de producție existente; el era singurul mijloc de a atașa de republica „*onesă*” pături de mijloc ale societății burgheze, de a reduce datoria publică, de a da o ripostă majorității anti-republicane a burgheziei.

Cu prilejul acelor concordats à l'amiable, republicanii tricolori sacrificaseră efectiv mica burghezie celei mari. Interzicînd prin lege impozitul progresiv pe venit, ei au ridicat acest fapt izolat la rangul de principiu. Ei au așezat reforma burgheză pe aceeași treaptă cu revoluția proletară. Dar ce clasă rămînea atunci ca sprijin al republicii lor? Marea burghezie. Majoritatea acesteia însă era antirepublicană. Servindu-se de republicanii de la „*National*” pentru a consolida din nou vechile relații economice de viață, ea intenționa, pe de altă parte, să se servească de relațiile sociale reconsolidate pentru a restaura formele politice corespunzătoare lor. Încă de la începutul lunii octombrie, Cavaignac s-a văzut nevoit să numească ca miniștri ai republicii pe Dufaure și Vivien, foști miniștri sub Ludovic-Filip, cu toate că puritanii bezmetici din propriul său partid tunau și fulgerau.

Dar dacă constituția tricoloră respingea orice compromis cu mica burghezie și nu se pricepea să lege de noua formă de stat nici un element nou al societății, ea s-a grăbit în schimb să redea inviolabilitatea tradițională unui corp în care vechiul stat își găsisse apărători dintre cei mai înverșunați și mai fanatici. Ea a ridicat *inamovibilitatea magistraților*, care fusese pusă în discuție de guvernul provizoriu, la rangul de lege constituțională. Ea a detronat un rege ca să-l reînvie însutit în acești inchizitori inamovibili ai legalității.

Presa franceză a expus pe larg contradicțiile constituției d-lui Marrast, de pildă coexistența a doi suverani — Adunarea națională și președintele etc. etc.

Dar contradicția flagrantă a acestei constituții constă în faptul că clasele a căror sclavie socială urma s-o eternizeze — proletariatul, țăranii, mic-burghezii — sînt investite de ea, prin dreptul de vot universal, cu putere politică. Iar burgheziei, clasă a cărei veche putere socială o consfințește, îi re-trage garanțiile politice ale acestei puteri. Ea strînge dominația politică a acestei clase în chingile unor condiții democratice, care înlesnesc în fiecare clipă victoria adversarilor burgheziei și periclitează înseși temelii societății burgheze. Unora le cere să nu meargă înainte, de la emanciparea politică la cea socială, celorlalți să nu meargă înapoi, de la restaurarea socială la cea politică.

Republicanii burghezi se sinchiseau prea puțin de aceste contradicții. Pe măsură ce încetau să fie *indispensabili* — și indispensabili erau numai în calitate de campioni ai societății vechi împotriva proletariatului revoluționar — ei au decăzut, în interval de cîteva săptămîni după victoria lor, de la poziția de *partid* la aceea de *clică*. Iar constituția o tratau ca pe o vastă *intrigă*. Ceea ce trebuia constituit prin ea era în primul rînd dominația clicii lor. Președintele trebuia să fie o prelungire a lui Cavaignac, Adunarea legislativă o prelungire a Constituantei. Ei sperau să reducă puterea politică a maselor populare la o ficțiune pe care s-o poată manevra în așa fel, încît majoritatea burgheză să fie permanent pusă în fața dilemei zilelor din iunie: *domnia „National”-ului sau domnia anarhiei*.

Elaborarea constituției, începută la 4 septembrie, a fost terminată la 23 octombrie. La 2 septembrie Constituanta hotărîse să nu se dizolve pînă ce nu vor fi promulgate legile organice care să completeze constituția. Totuși ea era acum hotărîtă să cheme la viață, încă la 10 decembrie, creația ei

cea mai specifică, președintele, cu mult înainte ca ciclul propriei ei activități să fi fost încheiat. Într-atît era de sigură că acest homunculus al constituției va fi cu adevărat fiul mamei sale. Ca măsură de precauție se hotărîse ca, în cazul cînd nici unul dintre candidați nu va întruni două milioane de voturi, dreptul de a alege să treacă de la națiune asupra Constituantei.

Precauții zadarnice ! Prima zi a traducerii în viață a constituției a fost și ultima zi a dominației Constituantei. În fundul urnei de vot se găsea condamnarea ei la moarte. Ea căuta pe „fiul mamei sale” și a găsit pe „nepotul unchiului său”. Saul-Cavaignac a întrunit un milion de voturi. Dar David-Napoleon a întrunit șase milioane. Saul-Cavaignac era bătut de șase ori²³.

10 decembrie 1848 a fost ziua *răscoalei țărănești*. Abia din această zi data pentru țărani francezi revoluția din februarie. Simbolul care exprima intrarea lor în mișcarea revoluționară, stîngaci și viclean, ticălos și naiv, nătîng și sublim, o superstiție calculată, o festă patetică, un anacronism genial și stupid, o farsă a istoriei mondiale, hieroglifă indescifrabilă pentru mintea omului civilizată, — acest simbol purta, în mod vădit, fizionomia clasei care în sînul civilizației reprezintă barbaria. Republica i se anunțase în persoana *perceptorului*, ea se anunța republicii în persoana *împăratului*. Napoleon fusese singurul om care reprezentase pînă la capăt interesele și imaginația noii clase țărănești create în 1789. Înscriindu-i numele pe frontispiciul republicii, țărănimea declara război în afară și realizarea interesului ei de clasă înăuntrul țării. Pentru țărani, Napoleon nu era o persoană, ci un program. Cu drapele, în sunete de fanfară, ei se îndreptau spre urne strigînd : „Plus d'impôts, à bas les riches, à bas la république, vive l'Empereur !” — „Nu mai vrem impozite, jos bogătașii, jos republica, trăiască împăratul !” Îndărătul împăratului se ascundea războiul țărănesc. Republica pe care o răsturnau cu voturile lor era *republica bogătașilor*.

10 decembrie a fost le coup d'état* al țărănilor, care a răsturnat guvernul existent. Și din această zi, în care țărani au luat Franței un guvern și i-au dat altul, privirea lor era neconținut ațintită asupra Parisului. Eroii activi de o clipă ai dramei revoluționare, ei nu mai puteau fi reduși la rolul pasiv și lipsit de voință al corului.

Celelalte clase au contribuit la desăvîrșirea victoriei electorale a țărănilor. Pentru *proletariat* alegerea lui Napo-

* — lovitura de stat. — Nota Trad.

leon însemna destituirea lui Cavaignac, căderea Constituanței, abdicarea republicanismului burghez, casarea victoriei din iunie. Pentru *mica burghezie* Napoleon însemna dominația debitorului asupra creditorului. Pentru majoritatea *marii burghezii* alegerea lui Napoleon însemna ruptura fățișă cu fracțiunea de care ea a trebuit să se servească o clipă împotriva revoluției, dar care devenise o povară pentru ea de îndată ce căutase să-și consfințească prin constituție poziția momentană. Napoleon în locul lui Cavaignac însemna pentru marea burghezie monarhia în locul republicii, începutul restaurării regaliste, o aluzie timidă la Orléans, crinul ascuns sub violete²⁴. În sfârșit, *armata*, votînd pentru Napoleon, se pronunța împotriva gărzii mobile, împotriva păcii idilice, pentru război.

Astfel s-a întîmplat, după cum spunea „Noua gazetă renană”, ca omul cel mai mărginit din Franța să capete semnificația cea mai multiplă *²⁵. Tocmai pentru că nu era nimic, el putea să însemne totul, afară de el însuși. Oricît de diferit era însă sensul numelui Napoleon în gura diferitelor clase, cu acest nume fiecare înscrisa pe buletinul ei: „Jos partidul «National»-ului, jos Cavaignac, jos Constituanta, jos republica burgheză!” Ministrul Dufaure a declarat-o în mod public în Adunarea constituantă: „10 decembrie este un al doilea 24 februarie”.

Mica burghezie și proletariatul votaseră en bloc ** pentru Napoleon, cu scopul de a vota *împotriva* lui Cavaignac și de a împiedica, prin reunirea voturilor lor, Constituanta să ia hotărîrea finală. Frațiunea cea mai avansată a ambelor clase și-a desemnat însă propriii ei candidați. Napoleon era *numele colectiv* al tuturor partidelor coalizate împotriva republicii burgheze, *Ledru-Rollin* și *Raspail* erau *numele proprii*: unul al micii burghezii democratice, celălalt al proletariatului revoluționar. Voturile pentru Raspail — proletarii și purtătorii lor de cuvînt socialiști au declarat răspicat acest lucru — aveau să fie o simplă demonstrație; aveau să fie tot atîtea proteste împotriva oricărei președinții, adică împotriva constituției însăși, tot atîtea voturi împotriva lui Ledru-Rollin, primul act prin care proletariatul se dezicea ca partid politic independent de partidul democrat. În schimb, acest partid — mica burghezie democrată și reprezentanta ei în parlament, Mon-

* — joc de cuvinte: „einfältig” — „mărginit”, „vielfältig” — „multiplu”. — *Nota Red.*

** — în bloc. — *Nota Trad.*

tagne — a tratat candidatura lui Ledru-Rollin cu toată solemnitatea seriozitate cu care are obiceiul să se prostească pe el însuși. De altfel aceasta a fost ultima lui încercare de a se manifesta ca un partid independent, opus proletariatului. Nu numai partidul republican burghez, dar și mica burghezie democrată, împreună cu partidul ei Montagne, au fost înfrinți la 10 decembrie.

Franța avea acum, pe lângă o *Montagne*, și un *Napoleon*, dovadă că amândoi nu erau decît caricaturi fără viață ale marilor realități ale căror nume purtau. Ludovic Napoleon, cu tricornul și cu vulturul imperial, parodia tot atît de lamentabil pe vechiul Napoleon ca și Montagne, cu frazele ei copiate după 1793 și aerele ei demagogice, vechea Montagne. Astfel tradiționala credință superstițioasă în anul 1793 a fost lichidată concomitent cu tradiționala credință superstițioasă în Napoleon. Revoluția a devenit ea însăși abia atunci cînd a dobîndit numele ei *propriu, original*, și aceasta a fost cu putință numai în momentul cînd noua clasă revoluționară, proletariatul industrial, a trecut, predominant, pe primul plan. Se poate spune că ziua de 10 decembrie a uluit partidul Montagne, făcîndu-l să se îndoiască de propria sa rațiune chiar și numai prin aceea că o glumă țărănească grosolană a pus capăt, rîzînd, clasicei analogii cu vechea revoluție.

La 20 decembrie Cavaignac a demisionat, iar Adunarea constituantă l-a proclamat pe Ludovic Napoleon președinte al republicii. La 19 decembrie, ultima zi a atotputerniciei sale, ea a respins propunerea de amnistiere a înșurgenților din iunie. A retracta decretul din 27 iunie, prin care, fără sentință judecătorească, osîndise la deportare 15.000 de înșurgenți, nu însemna oare a retracta însuși măcelul din iunie?

Odilon Barrot, ultimul ministru al lui Ludovic-Filip, a devenit primul-ministru al lui Ludovic Napoleon. Intocmai cum Ludovic Napoleon nu socotea venirea sa la putere ca datînd din 10 decembrie, ci de la un senatus-consult din 1804, tot astfel el a găsit un președinte de consiliu al cărui ministeriat nu data din 20 decembrie, ci de la un decret regal din 24 februarie. Ca moștenitor legitim al lui Ludovic-Filip, Ludovic Napoleon a atenuat schimbarea de regim, păstrînd vechiul cabinet, care de altfel nu avusese timpul să se uzeze pentru că nu avusese timpul să pășească în viață.

Șefii fracțiunilor burgheze regaliste l-au sfătuit să facă această alegere. Capul vechii opoziții dinastice, care în mod

inconștient constituise treapta de trecere la republicanii de la „National”, era cu atât mai indicat să constituie, pe deplin conștient, treapta de trecere de la republica burgheză la monarhie.

Odilon Barrot era șeful singurului partid de opoziție vechi, care, tot luptând zadarnic pentru portofoliul ministerial, nu apucase încă să se compromită. Într-o succesiune rapidă revoluția azvîrlea pe culmile statului toate vechile partide de opoziție, pentru ca acestea să fie silite să renege, să retraceteze nu numai în fapt, ci chiar în vorbe vechile lor fraze, iar în cele din urmă, contopite într-un amalgam dezgustător, să fie azvîrlite de popor în gropile de gunoi ale istoriei. De nici o apostazie nu a fost scutit acest Barrot, această intruchipare a liberalismului burghez, care timp de optsprezece ani își disimulase nulitatea ticăloasă a spiritului îndărătul unei gravități exterioare. Dacă în unele momente contrastul din caleafară de izbitor dintre spinii prezentului și laurii trecutului îl speria și pe el, o singură privire în oglindă îi reda ținuta ministerială și omeneasca mulțumire de sine. În oglindă se vedea Guizot, pe care-l învidiase întotdeauna, care-l dăscălise întotdeauna, însuși Guizot, dar un Guizot cu fruntea olimpiană a lui Odilon. Un singur lucru nu vedea privindu-se — urechile lui Midas ²⁶.

Barrot din 24 februarie se relevă abia în Barrot din 20 decembrie. Lui, orléanist și voltairian, i s-a alăturat ca ministru al cultelor legitimistul și iczuitul Falloux.

După câteva zile ministerul de interne a fost încredințat lui Léon Faucher, malthusianist. Dreptul, religia, economia politică ! Guvernul Barrot le conținea pe toate acestea și în plus o coaliție între legitimisti și orléaniști. Nu lipsea decât bonapartistul. Bonaparte își mai ascundea încă pofta de a fi Napoleon, căci *Soulouque* nu juca încă rolul lui Toussaint Louverture ²⁷.

Partidul „National”-ului a fost imediat scos din toate posturile mai înalte în care se cuibărise. Prefectura poliției, direcția poștelor, parchetul general, primăria Parisului, — toate au fost ocupate de vechile creaturi ale monarhiei. Legitimistului Changarnier i s-a dat comanda supremă unificată a gărzii naționale a departamentului Senei, a gărzii mobile și a trupelor de linie din divizia întâi de armată ; orléanistul Bugeaud a fost numit comandant al armatei din Alpi. Această înlocuire de funcționari a continuat fără înterupere sub guvernul Barrot. Primul act al cabinetului său a

fost restaurarea vechii administrații regaliste. Cît ai clipi, scena oficială — culise, costume, limba, actori, figuranți, статисти, sufleri, poziția partidelor, motivele dramei, conținutul conflictului, situația în ansamblul ei — s-a transformat. Numai preistorica Adunare constituantă se mai găsea încă la locul ei. Dar din clipa în care Adunarea națională l-a instalat pe Bonaparte, Bonaparte pe Barrot, iar Barrot pe Changarnier, Franța a trecut din perioada constituirii republicii în perioada republicii constituite. Și ce avea să caute o Adunare constituantă în republica constituită? După ce a creat pămîntul, creatorului nu-i mai rămăsese decît să se refugieze în cer. Adunarea constituantă era ferm hotărîtă să nu-i urmeze exemplul, Adunarea națională era ultimul refugiu al partidului republicanilor burghezi. Dacă toate pîrghiile puterii executive îi erau smulse, nu-i rămînea oare plenipotența constituantă? Să se mențină cu orice preț în postul suveran pe care îl deținea și de pe aceste poziții să recîștige terenul pierdut, acesta a fost primul ei gînd. În momentul în care guvernul Barrot ar fi fost înlăturat de un guvern al „National“-ului, personalul regalist ar fi trebuit să părăsească de îndată palatele administrației, iar personalul tricolor și-ar fi făcut triumfător din nou intrarea. Adunarea națională a hotărît răsturnarea guvernului, iar guvernul însuși i-a oferit un prilej de atac cum Adunarea n-ar fi putut găsi altul mai bun.

Ne amintim că pentru țărani Ludovic Bonaparte însemna desființarea impozitelor! De șase zile ocupa scaunul președintial, și în ziua a șaptea, la 27 decembrie, guvernul lui a propus *menținerea impozitului pe sare*, a cărui desființare fusese decretată de guvernul provizoriu. Impozitul pe sare își dispută cu impozitul pe vinuri privilegiul de a fi, mai ales în ochii populației rurale, țapul ispășitor al vechiului sistem financiar francez. Guvernul Barrot nu putea pune în gura alesului țaranilor o epigramă mai usturătoare la adresa alegătorilor săi decît: *reînființarea impozitului pe sare!* O dată cu impozitul pe sare, Bonaparte și-a pierdut sarea revoluționară, Napoleonul insurecției țărănești a pierit ca o nălucă și nu a rămas decît figura enigmatică a intrigii burgheze regaliste. Și nu fără intenție a făcut guvernul Barrot din această spulberare grosolană și lipsită de tact a iluziilor primul act de guvernămînt al președintelui.

Constituantă, la rîndul ei, s-a năpustit asupra acestui dublu prilej de a răsturna guvernul și de a-și da față de alesul țaranilor aere de reprezentantă a intereselor țărănimii. Ea a

respins propunerea ministrului de finanțe, a redus impozitul pe sare la o treime din suma sa anterioară, măbind astfel cu 60.000.000 deficitul statului de 560.000.000, și după acest vot de *neîncredere* a așteptat liniștită demisia guvernului. Atît de puțin înțelegea ea noua lume de care era înconjurată și propria ei situație schimbată. Îndărătul guvernului se afla președintele, iar îndărătul președintelui se aflau 6.000.000 de alegători, care introduseseră în urna de vot tot atîtea voturi de *neîncredere* la adresa Constituantei. Constituanta îi întorcea acum națiunii votul de *neîncredere*. Schimb ridicul ! Ea uita că voturile ei își pierduseră cursul forțat. Respingerea impozitului pe sare n-a făcut decît să grăbească hotărîrea lui Bonaparte și a guvernului său de „*a termina*” cu Adunarea constituantă. A început acel lung duel care a durat în tot decursul celei de a doua jumătăți a existenței Constituantei. 29 ianuarie, 21 martie, 8 mai sînt les journées, zilele marcante ale acestei crize, precursori ai lui 13 iunie.

Francezii, Louis Blanc de pildă, vedeau în ziua de 29 ianuarie manifestarea unei contradicții constituționale, contradicția dintre o Adunare națională suverană, izvorită din votul universal, care nu poate fi dizolvată, și un președinte, după litera legii răspunzător față de ea, în realitate însă nu numai consfințit și el prin votul universal și întrunind pe deasupra în persoana lui toate voturile repartizate și fărîmîțate de sute de ori între toți membrii Adunării naționale, ci și în deplină posesiune a întregii puteri executive, peste care Adunarea națională plutește doar ca o autoritate morală. Această interpretare a lui 29 ianuarie confundă limbajul luptei la tribună, în presă, în cluburi cu conținutul ei real. Ludovic Bonaparte și Adunarea națională constituantă nu erau organe unilaterale, opuse unul altuia, ale aceleiași puteri constituante. Bonaparte nu era puterea executivă opusă puterii legislative; el era însăși republica burgheză constituită opusă uneltelor constituirii ei, opusă intrigilor ambițioase și revendicărilor ideologice ale fracțiunii revoluționare a burgheziei, care o întemeiasă și care descoperea acum cu uimire că republica ei constituită arăta ca o monarhie restaurată și voia să prelungească cu forța perioada de constituire, cu condițiile, iluziile, limbajul și personajele ei, și să împiedice republica burgheză ajunsă la maturitate să se manifeste în forma ei caracteristică și desăvîrșită. Întocmai cum Adunarea națională constituantă l-a reprezentat pe Cavaignac, reîntors la ea, tot astfel Bonaparte reprezenta Adunarea națio-

nală legislativă, care nu se despărțise încă de el, adică Adunarea națională a republicii burgheze constituite.

Alegerea lui Bonaparte putea fi tălmăcită numai dacă se înlocuia acest *singur* nume cu multiplele lui semnificații, dacă această alegere se repeta în alegerile pentru noua Adunare națională. Mandatul celei vechi fusese casat la 10 decembrie. La 29 ianuarie, așadar, se înfruntau nu președintele și Adunarea națională ai *aceleiași* republici, ci Adunarea națională a republicii pe cale de instituire și președintele republicii deja instituite, două forțe care întruchipau perioade cu totul diferite în procesul de viață al republicii. De o parte era mica fracțiune republicană a burgheziei, singura care putea să proclame republica, smulgînd-o proletariatului revoluționar prin lupte de stradă și prin teroare, și să schițeze în constituție trăsăturile ei ideale fundamentale, iar de partea cealaltă întreaga masă regalistă a burgheziei, singura care putea să domine în această republică burgheză constituită, să elimine din constituție adaosurile ei ideologice și să realizeze prin legislația și administrația ei condițiile indispensabile pentru subjugarea proletariatului.

Furtuna care a izbucnit la 29 ianuarie își acumulasese elementele în decursul întregii luni. Prin votul ei de neîncredere, Constituanta voia să determine guvernul Barrot să demisioneze. În loc să facă acest lucru, guvernul Barrot a propus Constituantei să-și dea ea însăși un vot de neîncredere definitiv, să hotărască sinuciderea ei și să decreteze *propria ei dizolvare*. Din ordinul guvernului, Rateau, unul dintre deputații cei mai obscuri, a făcut la 6 ianuarie această propunere Adunării constituante, aceleiași Constituante care încă în august hotărîse să nu se dizolve pînă ce nu va fi promulgat o serie întregă de legi organice care să completeze constituția. Guvernamentalul Fould i-a declarat pe față că dizolvarea ei este necesară „*pentru restabilirea creditului zdruncinat*”. Și nu zdruncina ea, oare, creditul prelungind provizoratul și punînd din nou sub semnul întrebării pe Bonaparte prin Barrot și prin Bonaparte republica constituită? Olimpicul Barrot, transformat într-un Orlando furioso la perspectiva de a-și vedea smulsă din nou președinția guvernului pe care nu apucase s-o savureze nici măcar două săptămîni, acea președinție de guvern în sfîrșit înhățată pe care republicanii i-o mai amînaseră o dată cu „un deceniu”, adică cu zece luni, Barrot l-a întrecut în tiranie față de această nenorocită Adunare chiar pe tiran. Expresia sa cea mai

blindă era : „Cu ea nu e posibil nici un viitor”. Și, într-adevăr, ea nu mai reprezenta decît trecutul. „E incapabilă — adăuga el ironic — să înzestreze republica cu instituțiile care sînt necesare consolidării ei”. Și într-adevăr așa era ! O dată cu opoziția ei exclusivă față de proletariat fusese sfărîmată și energia ei burgheză, iar o dată cu opoziția ei față de regaliști se redeșteptase patosul ei republican. Astfel era de două ori incapabilă să consolideze prin instituții corespunzătoare republica burgheză, pe care nu o mai înțelegea.

Prin propunerea lui Rateau, guvernul a stîrnit în toată țara o *avalanșă de petiții* ; Adunarea constituantă primea zilnic din toate colțurile Franței teancuri de billets doux * în care era poftită în chip mai mult sau mai puțin categoric să se dizolve și să-și facă testamentul. La rîndul ei, Constituanta a provocat contrapetiții în care era invitată să rămînă în viață. Lupta electorală dintre Bonaparte și Cavaignac se reinnoia sub forma luptei de petiții pentru și contra dizolvării Adunării naționale. Petițiile trebuiau să reprezinte comentariile făcute pe marginea actului de la 10 decembrie. Această agitație a durat în tot cursul lunii ianuarie.

În conflictul dintre Constituantă și președinte, Constituanta nu putea invoca faptul că luase ființă prin vot universal, deoarece împotriva ei se făcea acum apel la votul universal. Ea nu se putea sprijini pe nici o putere regulată, căci era vorba tocmai de o luptă împotriva puterii legale. Ea nu putea răsturna guvernul prin voturi de neîncredere, cum a mai încercat la 6 și la 26 ianuarie, căci guvernul nu-i cerea încrederea. Nu-i rămînea decît o *singură* posibilitate — *insurecția*. Forțele de luptă ale insurecției erau *fracțiunea republicană a gărzii naționale, garda mobilă* și centrele proletariatului revoluționar, *cluburile*. Gărzile mobile, acești eroi ai zilelor din iunie, constituiau în decembrie forța de luptă organizată a fracțiunii burgheze republicane, întocmai cum înainte de iunie *Atelierele naționale* constituiseră forța de luptă organizată a proletariatului revoluționar. Întocmai cum Comisia executivă a Constituantei își îndreptase atacul brutal împotriva Atelierelor naționale atunci cînd s-a hotărît să pună capăt pretențiilor, devenite insuportabile, ale proletariatului, tot astfel guvernul lui Bonaparte și-a îndreptat atacul împotriva gărzii mobile atunci cînd s-a hotărît să pună capăt pretențiilor, devenite insuportabile, ale fracțiunii burgheze republicane. El a ordonat *dizolvarea gărzii mobile*. Jumătate

* — scrisorele de dragoste. — *Nota Trad.*

a fost concediată, zvîrlită pe drumuri, restul a căpătat în locul unei organizări democratice o organizare monarhistă, iar solda ei a fost redusă la solda obișnuită a trupelor de linie. Garda mobilă se afla în situația insurgenților din iunie și zilnic apăreau în presă *mărturisiri publice* în care își recunoștea vina din iunie și implora proletariatul s-o ierte.

Dar *cluburile*? Din clipa în care Adunarea constituantă, punîndu-l sub semnul întrebării pe Barrot, a pus sub semnul întrebării pe președinte, prin președinte — republica burgheză constituită și prin republica burgheză constituită — republica burgheză în genere, în jurul Adunării s-au strîns în mod necesar toate elementele constitutive ale republicii din februarie, toate partidele care voiau să răstoarne republica existentă și s-o readucă prin violență la starea ei de mai înainte, s-o transforme într-o republică a intereselor lor de clasă și a principiilor lor. Cele întîmplate erau ca și neîntîmplate; ceea ce se cristalizase în mișcarea revoluționară se lichiefiase din nou, iar republica pentru care se dădea lupta era iarăși republica nedefinită din zilele din februarie, pe care fiecare partid în parte voia să o definească în felul său. Pentru o clipă partidele ocupau iar vechile lor poziții din februarie, fără a împărtăși însă iluziile din februarie. Republicanii tricolori de la „National” se sprijineau iar pe republicanii democrați de la „Réforme” și-i împingeau ca pe niște campioni pe primul plan al luptei parlamentare. Republicanii democrați se sprijineau iar pe republicanii socialiști (la 27 ianuarie un manifest public vestea împăcarea și unirea lor) și-și pregăteau în cluburi terenul pentru lupta insurecțională. Pe bună dreptate presa guvernamentală îi trata pe republicanii tricolori de la „National” drept insurgenți din iunie reînviați. Pentru a se menține la conducerea republicii burgheze, ei au pus în primejdie republica burgheză însăși. La 26 ianuarie ministrul Faucher a prezentat o lege cu privire la dreptul de asociere, al cărui prim paragraf glăsuia: „*Cluburile sînt interzise*”. El a propus ca acest proiect de lege să fie luat imediat în discuție, avînd un caracter urgent. Constituanta a respins urgența, și la 27 ianuarie Ledru-Rollin a depus un proiect, prevăzut cu 230 de semnături, prin care se cerea punerea sub acuzare a guvernului pentru violarea constituției. Punerea sub acuzare a guvernului în momentul în care un astfel de act însemna dezvăluirea stîngace a neputinței judecătorului, adică a majorității Camerei, sau un protest neputincios al acuzatorului împotriva acestei majo-

rități însăși — iată marele atu revoluționar pe care epigonii Montagnei l-au jucat de aici înainte ori de câte ori criza atinge un punct culminant. Biată Montagne, strivită sub povara propriului ei nume!

Blanqui, Barbès, Raspail și alții încercaseră la 15 mai să dizolve Adunarea constituantă, pătrunzând în fruntea proletariatului parizian în sala de ședințe. Barrot pregătea aceeași Adunări un 15 mai moral, intenționând să-i dicteze autodizolvarea și să-i închidă sala de ședințe. Aceeași Adunare îl însărcinase la timpul său pe Barrot cu ancheta împotriva inculpaților din mai, iar acum, în clipa în care el se manifesta față de ea ca un Blanqui regalist, în clipa în care ea își căuta aliați împotriva lui în cluburi, la proletarii revoluționari, în partidul lui Blanqui, acum neînduplecatul Barrot o tortura cu propunerea de a transfera judecarea deținuților din mai de la Curtea cu juri la tribunalul suprem, la haute-cour, născocit de partidul „National”-ului. Curios lucru cum teama de a nu pierde un portofoliu a putut face să se nască în capul unui Barrot sclipiri vrednice de un Beaumarchais! După multă șovăială, Adunarea națională a primit propunerea lui. Față de insurgenții din mai ea își relua caracterul normal.

Dacă Constituanta a fost împinsă la *insurecție* împotriva președintelui și miniștrilor, președintele și guvernul au fost împinși la o *lovitură de stat* împotriva Constituantei, căci ei nu dispuneau de nici un mijloc legal pentru a o dizolva. Dar Constituanta era mama constituției, iar constituția era mama președintelui. Prin lovitura de stat președintele desființa constituția și suprima propriul său titlu republican de drept. El era atunci silit să scoată la iveală dreptul său la titlul de împărat; dreptul său la titlul de împărat făcea însă să revie titlul de drept al orléaniștilor, iar ambele păleau în fața titlului de drept al legitimiștilor. Într-un moment în care partidul orléanist nu era decît învinsul din februarie, iar Bonaparte nu era decît învingătorul din 10 decembrie, într-un moment în care ambii nu puteau opune uzurpării republicane decît drepturile lor monarhice, uzurpate și ele, căderea republicii legale putea să ducă doar la triumful anti-podului ei extrem, monarhia legitimistă. Legitimiștii erau conștienți de faptul că momentul le era favorabil și conspirau pe față. Ei puteau spera să-și găsească un *Monk*²⁸ în generalul Changarnier. În cluburile lor venirea *monarhiei albe* era anunțată tot atît de fățiș ca aceea a *republicii roșii* în cluburile proletare.

Printr-o răscoală innăbușită cu succes, guvernul ar fi scăpat de toate greutățile. „Legalitatea ne omoară!“ — exclama Odilon Barrot. O răscoală ar fi îngăduit dizolvarea Constituantei sub pretextul că ar fi cerută de salut public*, ar fi îngăduit violarea constituției în însuși interesul constituției. Ieșirea brutală a lui Odilon Barrot în Adunarea națională, propunerea de a se dizolva cluburile, destituirea răsunătoare a 50 de prefecți tricolori și înlocuirea lor cu regaliști, dizolvarea gărzii mobile, brutalitatea cu care Changarnier a tratat pe comandanții ei, reintegrarea lui Lerminier, profesorul care încă pe vremea lui Guizot devenise odios, tolerarea fanfaronadelor legitimize, — toate acestea erau provocări la răscoală. Dar răscoala rămânea mută. Ea aștepta semnalul din partea Constituantei, și nu a guvernului.

În sfârșit a sosit ziua de 29 ianuarie, ziua în care trebuia să se ia o hotărâre în legătură cu propunerea lui Mathieu de la Drôme de a se respinge în mod necondiționat propunerea lui Rateau. Legitimisti, orléaniști, bonapartiști, garda mobilă, Montagne, cluburile, toți conspirau în această zi în egală măsură împotriva pretinsului dușman cât și împotriva pretinsului aliat. Bonaparte, călare, a trecut în revistă o parte din trupe în piața Concordiei, Changarnier își juca spectaculos rolul, desfășurând din belșug manevre strategice, Constituanta și-a găsit localul împresurat de armată. Ea, centrul unde se întretăiau toate speranțele, temerile, așteptările, frământările, încordările, conspirațiile, Adunarea aceasta, curajoasă ca un leu, nu a șovăit cituși de puțin în acest moment istoric de importanță mondială, mai serios ca oricând pentru ea. Ea a procedat ca acel luptător care nu numai că se temea să facă uz de propria-i armă, dar se și simțea dator să păstreze intacte armele adversarului său. Cu dispreț de moarte, ea a semnat propria ei condamnare la moarte și a respins respingerea necondiționată a propunerii lui Rateau. Ajunsă ea însăși sub stare de asediu, ea a pus capăt activității sale constituante al cărei cadru necesar fusese starea de asediu la Paris. S-a răzbunat într-un chip demn de ea, instituind a doua zi o anchetă în legătură cu spaima prin care guvernul o făcuse să treacă la 29 ianuarie. Montagne a dat dovadă de lipsă de energie revoluționară și de simț politic, îngăduind partidului „National“-ului să o folosească drept crainic în această mare comedie a intrigiilor. Partidul „Na-

* — salvarea publică. — Nota Trad.

tional"-ului făcuse ultima încercare de a păstra și mai departe, în republica burgheză constituită, monopolul puterii pe care-l deținuse în perioada de formare a republicii. Încercarea a dat greș.

Dacă în criza din ianuarie era vorba de existența Constituantei, în criza de la 21 martie era vorba de existența constituției; atunci era vorba de personalul partidului „National"-ului, acum — de idealul lui. Bineînțeles că republicanii „onești" au renunțat mai lesne la simțămîntul înălțător al ideologiei lor decît la foloasele lumești ale puterii guvernamentale.

La 21 martie se afla pe ordinea de zi a Adunării naționale proiectul de lege al lui Faucher împotriva dreptului de asociere: *suprimarea cluburilor*. Articolul 8 din constituție garantează tuturor francezilor dreptul de a se asocia. Interzicerea cluburilor era, prin urmare, o violare evidentă a constituției, iar Constituantei însăși i se cerea să consfințească profanarea sfinților ei. Dar cluburile erau locurile de adunare, sediile conspirative ale proletariatului revoluționar. Adunarea națională interzisesese ea însăși coalizarea muncitorilor împotriva burghezilor lor. Și ce altceva erau cluburile decît o coalitie a întregii clase muncitoare împotriva întregii clase burgheze, formarea unui stat muncitoresc împotriva statului burghez? Nu erau ele oare Adunări constituante ale proletariatului și detașamente revoluționare gata de luptă? Ceea ce constituția trebuia să constituie înainte de toate era dominația burgheziei. Prin dreptul de asociere constituția nu putea înțelege, evident, decît asocierile compatibile cu dominația burgheziei, adică cu ordinea burgheză. Dacă din bună-cuviință teoretică ea se exprima în termeni generali, nu existau oare guvernul și Adunarea națională pentru a o interpreta și aplica de la caz la caz? Și dacă în epoca primitivă a republicii cluburile erau efectiv interzise prin starea de asediu, nu trebuiau ele oare, în republica reglementată, constituită, să fie interzise prin lege? Acestei interpretări prozaice a constituției, republicanii tricolori nu aveau să-i opună decît fraza exaltată a constituției. Parte din ei, Pagnerre, Duclerc etc., au votat pentru guvern, asigurîndu-i astfel majoritatea. Ceilalți, în frunte cu arhanghelul Cavaignac și sfîntul părinte Marrast, s-au retras, după adoptarea articolului cu privire la interzicerea cluburilor, împreună cu Ledru-Rollin și Montagne într-un birou separat și „au ținut un consiliu". Adunarea națională, nemandispunînd de

numărul de voturi necesar pentru a putea lua hotărâri, era paralizată. În birou d-l Crémieux a amintit la timp că de acolo drumul ducea direct în stradă și că nu mai erau în februarie 1848, ci în martie 1849. Partidul „National”-ului, subit edificat, s-a reîntors în sala de ședință a Adunării naționale, urmat de Montagne cea din nou proștită, care, așa cum era în permanență chinuită de năzuințe revoluționare, tot așa căuta în permanență o ieșire constituțională și continua să se simtă mai la locul ei în coada republicanilor burghezi decît în fruntea proletariatului revoluționar. Comedia fusese jucată. Constituanta însăși decretase că violarea literei constituției era singura interpretare justă a sensului ei.

Mai rămînea de rezolvat *un singur* punct : atitudinea republicii constituite față de revoluția europeană, *politica* ei *externă*. La 8 mai 1849 domnea o agitație neobișnuită în Adunarea constituantă, care își trăia ultimele zile. Pe ordinea de zi erau atacul armatei franceze împotriva Romei, respingerea ei de către romani, infamia ei politică și eșecul ei militar, asasinarea lașă a Republicii romane de către Republica franceză, prima campanie din Italia a celui de-al doilea Bonaparte. Montagne mai jucase o dată marea ei carte : Ledru-Rollin depusese pe masa președintelui inevitabilul act de acuzare în care guvernul și de data aceasta și Bonaparte erau învinuiți că au violat constituția.

Tema din 8 mai s-a repetat mai tîrziu ca temă a lui 13 iunie. Să vedem ce a fost expediția împotriva Romei.

Încă pe la mijlocul lunii noiembrie 1848, Cavaignac expediase o flotă de război la Civitavecchia, pentru a-l ocroti pe papă, a-l lua pe bord și a-l aduce în Franța. Papa urma să binecuvînteze republica „onestă” și să asigure alegerea lui Cavaignac ca președinte. Cu ajutorul papei Cavaignac voia să prindă în undiță pe popi, cu popii pe țărani, iar cu țăranii președinția. Reclamă electorală prin scopul ei imediat, expediția lui Cavaignac era în același timp un protest și o amenințare la adresa revoluției de la Roma. Ea conținea în germen intervenția Franței în favoarea papei.

Această intervenție în favoarea papei alături de Austria și Neapole, împotriva Republicii de la Roma, a fost hotărîită în prima ședință a Consiliului de Miniștri al lui Bonaparte, la 23 decembrie. Falloux în guvern însemna papa la Roma, și anume în Roma papală. Bonaparte nu mai avea nevoie de papă pentru a deveni președintele țărănilor, dar avea nevoie de menținerea papei pentru a-i menține pe țărani de partea

lui. Credulitatea lor îl făcuse președinte. Pierzînd credința, ei pierdeau credulitatea și, pierzînd pe papă, pierdeau credința. Ce să mai spunem de orlăniștii și legitimiștii coaliți care guvernau în numele lui Bonaparte ! Înainte de a restaura pe rege trebuia restaurată autoritatea care unge regii. Abstracție făcînd de regalismul lor, fără vechea Romă, supusă puterii lui lumești, nu putea exista papă, fără papă nu putea exista catolicism, fără catolicism nu putea exista religia franceză, și fără religie ce s-ar fi făcut vechea societate franceză ? Ipoteza pe care o are țărănul asupra bunurilor cerești garantează ipoteza pe care o are burghezul asupra pămînturilor țărănești. Revoluția de la Roma era, așadar, un atentat împotriva proprietății, împotriva ordinii burgheze, la fel de înspăimîntător ca revoluția din iunie. Dominația burgheză restaurată în Franța impunea restaurarea dominației papale la Roma. În sfîrșit, în persoana revoluționarilor romani se dădea o lovitură aliaților revoluționarilor francezi ; alianța claselor contrarevoluționare din Republica franceză constituită își găsea o completare necesară în alianța Republicii franceze cu Sfînta Alianță, cu Neapole și Austria. Hotărîrea Consiliului de Miniștri din 23 decembrie nu era un secret pentru Constituantă. Încă la 8 ianuarie Ledru-Rollin adresase guvernului o interpelare cu privire la această hotărîre, guvernul tăgăduise, iar Adunarea națională trecuse la ordinea de zi. A dat ea oare crezare cuvintelor guvernului ? Știm că toată luna ianuarie ea n-a făcut altceva decît să-i dea voturi de neîncredere. Dar dacă rolul guvernului era să mintă, rolul Adunării era să se prefacă a crede minciuna lui și să salveze astfel aparențele republicane.

Între timp Piemontul fusese învins, Carol Albert abdicase, armata austriacă bătea la porțile Franței. Ledru-Rollin interpela cu violență. Guvernul a dovedit că nu făcuse decît să continue în nordul Italiei politica lui Cavaignac, iar Cavaignac pe aceea a guvernului provizoriu, adică a lui Ledru-Rollin. De astă dată guvernul a obținut chiar un vot de încredere din partea Adunării naționale și a fost împuternicit să ocupe temporar un punct potrivit în Italia de nord pentru a da astfel un suport tratativelor pașnice cu Austria cu privire la integritatea teritoriului Sardiniei și la problema romană. După cum se știe, soarta Italiei se hotărăște pe cîmpurile de luptă din Italia de nord. Iată de ce, o dată cu Lombardia și Piemontul, trebuia să cadă și Roma, sau Franța trebuia să declare război Austriei și, implicit, contrarevoluției

europene. Considera oare Adunarea națională, dintr-o dată, guvernul Barrot drept vechiul Comitet al salvării publice? Sau se considera pe sine Convenție? Ce rost avea atunci ocuparea militară a unui punct în Italia de nord? Sub acest văl străveziu se ascundea expediția împotriva Romei.

La 14 aprilie, 14.000 de oameni, sub comanda lui Oudinot, s-au imbarcat cu direcția Civitavecchia; la 16 aprilie Adunarea națională a aprobat guvernului un credit de 1.200.000 de franci pentru întreținerea pe timp de trei luni a unei escadre de intervenție în Marea Mediterană. Ea a acordat astfel guvernului toate mijloacele pentru a interveni împotriva Romei, simulind însă că-l pune să intervină împotriva Austriei. Ea nu vedea ce face guvernul, auzea doar ceea ce spune guvernul. Atîta credință nu putea fi găsită nici în neamul lui Izrael. Constituanta ajunsese în situația de a nu-și îngădui să știe ce trebuia să facă republica constituită.

În sfîrșit, la 8 mai s-a jucat ultima scenă a comediei. Constituanta a somat guvernul să ia măsuri urgente pentru a îndrepta expediția din Italia spre ținta care-i fusese fixată. În aceeași seară Bonaparte a publicat o scrisoare în „Moniteur” în care-l acoperea cu laude pe Oudinot. La 11 mai Adunarea națională a respins actul de acuzare împotriva aceluiași Bonaparte și a guvernului său. Iar Montagne, care, în loc să sfișie această urzeală de înșelăciuni, face o tragedie din comedia parlamentară, pentru a juca ea însăși în această comedie rolul lui Fouquier-Tinville, nu a lăsat ea oare să se întrevadă sub pielea de leu a Convenției, pe care o împrumutase, propria ei piele mic-burgheză de vițel?

Cea de-a doua jumătate a existenței Constituantei se rezumă la următoarele: la 29 ianuarie ea recunoaște că fracțiunile burgheze regaliste sînt superiorii firești ai republicii pe care o constituise, la 21 martie că violarea constituției este realizarea ei, și la 11 mai că alianța pasivă a Republicii franceze cu popoarele în luptă, alianță anunțată cu atîta emfază, înseamnă alianța ei activă cu contrarevoluția europeană.

Această lamentabilă Adunare a părăsit scena după ce cu două zile înaintea aniversării nașterii ei, la 4 mai, și-a oferit satisfacția de a respinge propunerea de amnistiere a insurgenților din iunie. Cu puterea frîntă, urită de moarte de popor, repudiată, maltratată, înlăturată cu dispreț de burghezie, al cărei instrument era, silită în jumătatea a doua a existenței sale să renege prima jumătate, deposedată de iluziile ei republicane, fără fapte mari în trecut, fără speranță

în viitor, intrată în putrefacție de vie bucătică cu bucătică, ea nu mai era în stare să galvanizeze propriul ei cadavru decît evocînd mereu și retrăind în memorie victoria din iunie, decît confirmîndu-și-o prin osîndirea mereu repetată a osîndiților. Vampir care trăia din singele insurgenților din iunie !

Ea a lăsat în urma ei vechiul deficit public mărit prin cheltuielile insurecției din iunie, prin desființarea impozitului pe sare, prin despăgubirile acordate plantatorilor pentru desființarea sclaviei negrilor, prin cheltuielile expediției împotriva Romei, prin desființarea impozitului pe vin, a cărui abrogare a hotărît-o în clipa cînd trăgea să moară ca un moșneag răutăcios care e fericit că aruncă în spinarea fericitului moștenitor o datorie de onoare compromițătoare.

De pe la începutul lunii martie începuse campania electorală pentru *Adunarea națională legislativă*. Două grupări principale se înfruntau : *partidul ordinii* și *partidul democrat-socialist*, sau *partidul roșu* ; între ele se plasau „*prietenii constituției*”, nume sub care republicanii tricolori de la „*National*” încercau să reprezinte un partid aparte. *Partidul ordinii* s-a constituit imediat după zilele din iunie ; secretul existenței lui, *coaliția orléaniștilor și legitimiștilor într-un partid unic*, s-a dezvăluit abia după ce 10 decembrie i-a îngăduit să îndepărteze clica de la „*National*”, pe republicanii burghezi. Clasa burgheză se scinda în două mari fracțiuni, care deținuseră pe rînd monopolul puterii : *marea proprietate funciară* în timpul *Restaurației*, *aristocrația financiară* și *burghezia industrială* în timpul *monarhiei din iulie*. *Bourbon* era numele regal al preponderenței intereselor unei fracțiuni, *Orléans* — numele regal al preponderenței intereselor celeilalte fracțiuni ; *imperiul anonim al republicii* era singurul în care ambele fracțiuni, deținînd puterea în egală măsură, puteau susține interesul de clasă comun fără a renunța la rivalitatea lor reciprocă. Dacă republica burgheză nu putea fi altceva decît forma superioară, expresia pură a dominației întregii clase burgheze, putea ea oare să fie altceva decît dominația orléaniștilor completați de legitimiști și a legitimiștilor completați de orléaniști, *sinteza Restaurației și a monarhiei din iulie* ? Republicanii burghezi de la „*National*” nu reprezentau o fracțiune mare, avînd o bază economică, a clasei lor. Ei aveau doar însemnătatea și titlul istoric de a fi susținut sub monarhie — în opoziție cu cele două fracțiuni burgheze care nu înțelegeau decît regimul lor spe-

cific — regimul general al clasei burgheze, *imperiul anonim al republicii*, pe care și-l idealizau, împodobindu-l cu arăbescuri antice, dar în care ei vedeau în primul rînd dominația clicii lor. Dacă partidului „National” nu-i venea să-și creadă ochilor atunci cînd a zărit pe culmile republicii întemeiate de el pe regaliștii coalizați, aceștia se înșelau și ei, la rîndul lor, în egală măsură cu privire la dominația lor comună. Ei nu pricepeau că, dacă fiecare din fracțiunile lor, luată aparte, era regalistă, produsul combinației lor chimice trebuia să fie în mod necesar *republican*, că monarhia albă și cea albastră trebuiau să se neutralizeze una pe cealaltă în republica tricoloră. Silite de opoziția față de proletariatul revoluționar și față de clasele intermediare, care gravitau tot mai mult în jurul acestuia ca centru al lor, să-și încordeze forțele unite și să mențină organizația acestor forțe unite, fiecare din fracțiunile partidului ordinii trebuia să susțină, față de poftele de restaurare și de supremație ale celeilalte, dominația lor comună, adică *forma republicană* a dominației burgheze. De aceea îi vedem pe acești regaliști, care la început cred într-o restaurare imediată, iar mai tirziu mențin forma republicană spumegînd de furie și improșcind-o cu invectivele cele mai grele, cum recunosc în cele din urmă că nu se pot înțelege decît în cadrul republicii și amîină fără a fixa vreun termen Restaurația. Chiar dominația lor comună întărea fiecare dintre cele două fracțiuni, făcîndu-le și mai puțin capabile și dispuse să se subordoneze una celeilalte, adică să restaureze monarhia.

Partidul ordinii a proclamat fățiș în programul său electoral dominația clasei burgheze, adică menținerea condițiilor de existență a dominației ei : *a proprietății, a familiei, a religiei, a ordinii* ! El prezenta, firește, dominația sa de clasă și condițiile dominației sale de clasă drept dominație a civilizației și drept condiții necesare ale producției materiale, ca și ale relațiilor sociale de schimb care decurg din aceasta. Partidul ordinii, care dispunea de mijloace bănești uriașe, își organiza sucursale în toată Franța, avea în solda sa pe toți ideologii vechiului regim, avea la dispoziția sa influența puterii guvernamentale existente, dispunea de o armată de vasali neplătiți în întreaga masă a mic-burghezilor și țărănilor, care, ținîndu-se încă departe de mișcarea revoluționară, vedeau în marii demnitari ai proprietății pe reprezentanții firești ai micii lor proprietăți și ai micilor ei prejudecăți ; reprezentat în toată țara printr-o sumedenie de mici monarhi,

acest partid putea pedepsi respingerea candidaților lui ca pe o insurecție, putea concedia pe muncitorii rebeli, pe argații, servitorii, funcționarii, slujbașii de la căile ferate și pe conțopiștii recalitranti, pe toți funcționarii care-i erau subordonați în viața civilă. În sfârșit, el putea cultiva pe alocuri iluzia că Constituanta republicană îl împiedicase pe Bonaparte, alesul de la 10 decembrie, să-și manifeste puterile miraculoase. Vorbind despre partidul ordinii, nu i-am menționat pe bonapartiști. Ei nu constituiau o fracțiune serioasă a clasei burgheze, ci o colecție de bătrâni invalizi superstițioși și de tineri aventurieri fără credință. — Partidul ordinii a învins în alegeri și a format marea majoritate în Adunarea legislativă.

Față de clasa burgheză contrarevoluționară coalizată, acele părți ale micii burghezii și ale clasei țărănești care fuseseră deja revoluționate trebuiau, firește, să se unească cu principalul purtător al intereselor revoluționare, cu proletariatul revoluționar. Am văzut că reprezentanții democrați ai micii burghezii în parlament, adică Montagne, fuseseră împinși prin înfringeri parlamentare spre reprezentanții socialiști ai proletariatului, și că, în afara parlamentului, adevărata mică burghezie fusese împinsă prin acele concordats à l'amiable, prin promovarea brutală a intereselor burgheziei, prin faliment, spre proletarii adevărați. La 27 ianuarie, Montagne și socialiștii sărbătoriseră împăcarea lor; la marele banchet din februarie 1849 ei au repetat actul lor de unire. Partidul social și cel democrat, partidul muncitorilor și cel al mic-burghezilor, s-au unit, formînd *partidul social-democrat*, adică *partidul roșu*.

Paralizată o clipă de agonia care a urmat zilelor din iunie, Republica franceză trecuse de la ridicarea stării de asediu, de la 19 octombrie, printr-un șir neîntrerupt de agitații febrile. Mai întii, lupta pentru președinție; apoi lupta președintelui împotriva Constituantei; lupta pentru cluburi; procesul de la Bourges²⁹, în lumina căruia — în comparație cu figurile mărunte ale președintelui, ale regaliștilor coalizați, ale republicanilor „onești”, ale Montagnei democrate și ale doctrinarilor socialiști ai proletariatului — adevărații revoluționari ai proletariatului au apărut ca niște giganți din timpuri preistorice, dintre cei pe care numai un potop îi lasă la suprafața societății sau care pot doar precede un potop social; campania electorală; executarea celor care l-au ucis pe Bréa³⁰; procesele de presă care se țineau lanț; brutalele intervenții

polițienesci ale guvernului la banchete; provocările obraznice ale regalistilor; expunerea la stîlpul infamiei a portretelor lui Louis Blanc și Caussidière; lupta neîncetată dintre republica constituită și Constituantă, luptă care de fiecare dată împingea revoluția înapoi la punctul ei de plecare, care de fiecare dată făcea din învingător un învins, iar din învins un învingător și răsturna într-o clipă poziția partidelor și a claselor, dezbinările și alianțele lor; înaintarea rapidă a contrarevoluției europene, lupta glorioasă a ungarilor, răscoalele germane, expediția împotriva Romei, înfringerea rușinoasă a armatei franceze la porțile Romei, — în acest vîrtej al mișcării, în aceste chinuri ale frămîntărilor istorice, în acest dramatic flux și reflux de patimi, speranțe și decepții revoluționare, diferitele clase ale societății franceze trebuiau să-și socotească epocile de dezvoltare în săptămîni, așa cum înainte vreme le socotiseră în jumătăți de secole. O mare parte a țăranilor și un șir de provincii erau revoluționate. Nu numai că erau dezamăgiți de Napoleon, dar partidul roșu le oferea în locul numelui conținutul, în locul scutirii iluzorii de impozite restituirea miliardului plătit legitimiștilor, reglementarea ipotecii și desființarea cametei.

Pînă și armata se molipsise de febra revoluționară. Votîndu-l pe Bonaparte, ea votase pentru victorie, iar el i-a dat înfrîngerea. Votîndu-l pe el, votase pentru micul caporal, îndărătul căruia se ascunde marele comandant de oști al revoluției, iar el îi redase pe marii generali, îndărătul cărora se ascunde caporalul de duzină. Fără îndoială că partidul roșu, adică partidul democrat coalizat, trebuia să obțină, dacă nu victoria, în orice caz triumfuri răsunătoare, că Parisul, armata, o mare parte din provincii aveau să-l voteze. *Ledru-Rollin*, șeful Montagnei, a fost ales în cinci departamente; nici unul dintre șefii partidului ordinii și nici un nume din partidul proletar propriu-zis nu a obținut o asemenea victorie. Această alegere ne dezvăluie secretul partidului democrat-socialist. Dacă, pe de o parte, Montagne, avangarda parlamentară a micii burghezii democrate, era silită să se unească cu doctrinarii socialiști ai proletariatului, acesta, silit de grozava înfrîngere materială din iunie să se refacă prin victorii intelectuale, incapabil încă din cauza dezvoltării celorlalte clase să-și impună dictatura revoluționară, trebuia să se arunce în brațele doctrinarilor emancipării sale, ale întemeietorilor de secte socialiste. Pe de altă parte țăranii revoluționari, armata, provincia s-au grupat în jurul Mon-

tagnei, care a devenit astfel comandantul taberei revoluționare și, prin înțelegerea cu socialistii, a înlăturat orice antagonism în tabăra revoluționară. În a doua jumătate a existenței Constituantei, Montagne întruchipa patosul republican al acesteia, reușind să facă uitate păcatele ei din timpul guvernului provizoriu, al Comisiei executive și al zilelor din iunie. În măsura în care partidul „National”-ului, potrivit naturii sale inconsecvente, se lăsa strivit de guvernul regalist, partidul Montagne, dat la o parte în timpul atotputerniciei „National”-ului, se ridica acum, impunându-se ca reprezentant parlamentar al revoluției. Într-adevăr, partidul „National”-ului nu putea opune celorlalte fracțiuni, regaliste, decît chestiuni de ambiție personală și o flecăreală idealistă. Partidul Montagne, în schimb, reprezenta o masă care oscila între burghezie și proletariat și ale cărei interese materiale cereau instituții democratice. De aceea, față de un Cavaignac și un Marrast, Ledru-Rollin și Montagne se situau pe terenul revoluției, și conștiința acestei situații importante le dădea cu atît mai mult curaj, cu cît manifestarea energiei revoluționare se mărginea la incidente parlamentare, la întocmirea de acte de acuzare, amenințări, vociferări, discursuri fulminante și extremisme care rămîneau simple vorbe. Țăranii se aflau cam în aceeași situație ca mic-burghezii, aveau cam aceleași revendicări sociale de formulat. De aceea toate păturile de mijloc ale societății, în măsura în care erau împinse în mișcarea revoluționară, trebuiau să vadă în Ledru-Rollin pe eroul lor. Ledru-Rollin era figura principală a micii burghezii democratice. În lupta împotriva partidului ordinii trebuiau să ocupe primul loc, înainte de toate, reformatorii pe jumătate conservatori, pe jumătate revoluționari și în întregime utopici ai acestei ordini.

Partidul „National”-ului, „prieteni constituției quand même” *, les republicains purs et simples ** au suferit o înfrîngere totală în alegeri. O minoritate infimă a lor a fost trimisă în Camera legislativă. Șefii ei notorii și chiar și Marrast, redactorul responsabil și Orfeul republicii „oneste” au dispărut de pe scenă.

La 28 mai ³¹ s-a întrunit Adunarea legislativă, la 11 iunie s-a repetat conflictul din 8 mai. Ledru-Rollin a depus în numele Montagnei un act de acuzare împotriva președintelui și a guvernului pentru violarea constituției, pentru bombar-

* — cu orice preț. — *Nota Trad.*

** — republicanii puri și simpli. — *Nota Trad.*

darea Romei. La 12 iunie Adunarea legislativă a respins actul de acuzare, așa cum Adunarea constituantă îl respinsese la 11 mai, dar de astă dată proletariatul a mînat pe Montagne în stradă, dar nu pentru lupta de stradă, ci numai pentru o demonstrație. Ajunge să spunem că în fruntea acestei mișcări s-a aflat Montagne, pentru a ști că mișcarea a fost învinsă și că iunie 1849 a fost o caricatură a lui iunie 1848, pe cît de ridicolă pe atît de nedemnă. Marea retragere din 13 iunie nu a fost pusă în umbră decît de senzaționalul raport asupra luptei prezentat de Changarnier, marea personalitate improvizată de partidul ordinii. Fiecare epocă socială are nevoie de oameni mari, și, dacă nu-i găsește, îi născoceste, cum spune Helvétius.

La 20 decembrie nu a mai existat decît una din cele două jumătăți ale republicii burgheze constituite, *președintele*, la 28 mai ea a fost completată cu cealaltă jumătate, cu *Adunarea legislativă*. În iunie 1848, printr-o luptă fără precedent împotriva proletariatului, republica burgheză pe cale de constituire își săpase numele în registrul de nașteri al istoriei, iar în iunie 1849 republica burgheză constituită și-a săpat numele în același registru, printr-o indescrîtibilă comedie jucată cu mica burghezie. Iunie 1849 a fost răsplata dreaptă pentru iunie 1848. În iunie 1849 n-au fost învinși muncitorii, ci au fost zdrobiți mic-burghezii, care stăteau între ei și revoluție. Iunie 1849 nu a fost tragedia sîngeroasă dintre munca salariată și capital, ci spectacolul lamentabil, cu numeroase arestări, jucat de debitor și creditor. Partidul ordinii învinsese, era atotputernic; acum el trebuia să arate ce este în fond.

III

Consecințele lui 13 iunie 1849

La 20 decembrie Capul de Ianus al *republicii constituționale* nu-și arătase decît *una* din fețe, fața executivă, cu trăsăturile șterse și comune ale lui Ludovic Bonaparte; la 28 mai 1849 el și-a arătat a doua față, cea *legislativă*, brăzdată de cicatricele lăsate de orgiile Restaurației și ale monarhiei din iulie. Prin Adunarea națională legislativă se desăvârșea chipul *republicii constituționale*, adică al formei de stat republicane în care e constituită dominația clasei burgheze, adică dominația comună a celor două mari fracțiuni regaliste care alcătuiesc burghezia franceză, a legitimiștilor și orléaniștilor coalizați, a *partidului ordinii*. În timp ce republica franceză devenea astfel proprietatea coaliției partidelor regaliste, coaliția europeană a puterilor contrarevoluționare întreprindea concomitent o cruciadă generală împotriva ultimelor refugii ale revoluțiilor din martie. Rusia a invadat Ungaria, Prusia a pornit împotriva armatei care lupta pentru constituția imperiului, iar Oudinot a bombardat Roma. Criza europeană se apropia în mod vădit de o cotitură hotărîtoare, ochii întregii Europe se îndreptau asupra Parisului, iar ochii întregului Paris asupra *Adunării legislative*.

La 11 iunie Ledru-Rollin s-a urcat la tribuna acesteia. El nu a ținut un discurs, ci a formulat un rechizitoriu împotriva miniștrilor, sobru, fără artificii, concret, concis, violent.

Atacul împotriva Romei este un atac împotriva constituției, atacul împotriva Republicii române — un atac împotriva Republicii franceze. Articolul al V-lea din constituție³² glăsuiește: „Republica franceză nu folosește niciodată forțele sale armate împotriva libertății vreunui popor” — iar președintele folosește armata franceză împotriva libertății române. Articolul al 54-lea din constituție interzice puterii executive

să declare vreun război fără aprobarea Adunării naționale *. Hotărîrea din 8 mai a constituantei ordonă categoric miniștrilor ca expediția romană să se conformeze cît mai rapid scopului ei inițial, prin urmare le interzice tot atît de categoric războiul împotriva Romei, — iar Oudinot bombardează Roma. Astfel Ledru-Rollin a chemat însăși constituția ca martor al acuzării împotriva lui Bonaparte și a miniștrilor lui. Majorității regaliste din Adunarea națională, el, tribunul constituției, i-a aruncat în față declarația amenințătoare : „Republicanii vor ști să facă respectată constituția prin orice mijloace, fie chiar și prin forța armelor !” — „*Prin forța armelor !*” — repeta ecoul însutit al Montagnei. Majoritatea a răspuns printr-un vacarm teribil, și președintele Adunării naționale l-a chemat la ordine pe Ledru-Rollin ; Ledru-Rollin și-a repetat declarația provocatoare și în cele din urmă a depus pe masa președintelui cererea de punere sub acuzare a lui Bonaparte și a miniștrilor lui. Cu 361 de voturi pentru și 203 voturi contra, Adunarea națională a hotărît să treacă de la bombardarea Romei la ordinea de zi obișnuită.

Oare credea Ledru-Rollin că va putea bate Adunarea națională cu ajutorul constituției și pe președinte cu ajutorul Adunării naționale ?

E drept că constituția interzicea orice atac împotriva libertății altor popoare, dar, după spusele guvernului, la Roma armata franceză nu ataca „libertatea”, ci „despotismul anarhiei”. Oare, cu toată experiența ei în ceea ce privea Adunarea constituuantă, Montagne încă nu înțelesese că interpretarea constituției nu aparținea celor care o întocmiseră, ci numai celor care o acceptaseră ? Că litera ei trebuia interpretată în sensul ei viabil și că sensul burghez este singurul ei sens viabil ? Că Bonaparte și majoritatea regalistă a Adunării naționale erau adevărații interpreți ai constituției, întocmai cum popa e adevăratul interpret al Bibliei și judecătorul adevăratul interpret al legii ? Trebuia oare Adunarea națională recent născută din alegerile generale să se simtă legată de dispozițiile testamentare ale decedatei Constituante, a cărei voință o încălcase un Odilon Barrot încă pe cînd ea trăia ? Referindu-se la hotărîrea din 8 mai a Constituantei, Ledru-Rollin uitase oare că aceeași Constituuantă respinsese la 11 mai prima sa propunere de punere sub acuzare a lui

* Aici și în continuare, pînă la sfîrșitul lucrării, prin Adunarea națională se înțelege Adunarea națională legislativă, care a funcționat de la 28 mai 1849 pînă în decembrie 1851. — *Nota Red.*

Bonaparte și a miniștrilor lui, că ea achitase pe președinte și pe miniștri, sancționînd astfel ca fiind „constituțional” atacul asupra Romei, că el făcea de fapt apel împotriva unei sentințe deja pronunțate, în sfîrșit că făcea apel la Legislativa regalistă împotriva Constituantei republicane? Constituția însăși chema în ajutor insurecția cînd, într-un articol special, făcea apel la fiecare cetățean în parte s-o apere. Ledru-Rollin se sprijinea pe acest articol. Dar în același timp nu sînt oare forțele publice organizate în vederea apărării constituției, iar violarea constituției nu începe ea oare abia în momentul în care una din forțele publice constituționale se răzvrătește împotriva celeilalte? Or, între președintele republicii, miniștrii republicii și Adunarea națională a republicii domnea armonia cea mai deplină.

Ceea ce a încercat să facă Montagne la 11 iunie a fost „o insurecție în limitele rațiunii pure”, adică o insurecție pur parlamentară. Ea a sperat că, intimidată de perspectiva răscoalei armate a maselor populare, majoritatea Adunării va zdrobi în persoana lui Bonaparte și a miniștrilor propria ei forță și semnificația propriei ei alegeri. Nu încercase oare la fel și Constituanta să caseze alegerea lui Bonaparte insistînd cu atîta îndărătnicie să fie demis guvernul Barrot-Falloux?

Nu lipseau nici exemple de insurecții parlamentare din timpul Convenției, insurecții care răsturnaseră brusc din temelie raportul dintre majoritate și minoritate — și de ce n-ar fi reușit tînăra Montagne să facă ceea ce reușise să facă vechea Montagne? —, nici împrejurările momentane nu păreau nefavorabile unei asemenea acțiuni. La Paris agitația poporului atinsese un punct îngrijorător; armata, judecînd după votul ei, nu părea să simpatizeze cu guvernul, iar majoritatea din însăși Adunarea legislativă era încă prea tînără pentru a se fi consolidat și, în plus, se compunea din oameni bătrîni. Dacă Montagne ar fi ieșit victorioasă dintr-o insurecție parlamentară, cîrma statului i-ar fi revenit nemijlocit. La rîndul ei, ca întotdeauna, mica burghezie democrată nu avea dorință mai arzătoare decît de a vedea lupta desfășurîndu-se deasupra capului ei, în nori, între spiritele răposate ale parlamentului. În sfîrșit, atît mica burghezie democrată cît și reprezentanta ei, Montagne, și-ar fi atins printr-o insurecție parlamentară marea lor țintă, și anume de a frînge puterea burgheziei fără a descătușa proletariatul sau ne-

lăsându-l să apară altfel decît în perspectivă; proletariatul ar fi fost folosit fără a deveni primejdios.

După votul din 11 iunie al Adunării naționale a avut loc o întîlnire între cîțiva membri ai Montagnei și delegații asociațiilor muncitorești secrete. Aceștia din urmă insistau ca insurecția să pornească încă în aceeași seară. Montagne a respins cu hotărîre acest plan. Nu voia cu nici un preț să scape din mîini conducerea; aliații ei îi erau tot atît de suspecti ca și adversarii ei, și cu drept cuvînt. Amintirea lui iunie 1848 stăruia mai vie ca oricînd în rîndurile proletariatului parizian. Totuși el era legat de alianța sa cu Montagne. Aceasta reprezenta în parlament majoritatea departamentelor, își exagera influența în armată, dispunea de partea democrată a gărzii naționale, avea îndărătul ei sprijinul moral al dughenii. A porni insurecția în momentul acesta împotriva voinței Montagnei însemna pentru proletariat, care mai era și decimat de holeră și pe care șomajul îl alungase în mare număr din Paris, repetarea inutilă a zilelor din iunie 1848, fără o situație ca aceea care îl împinsese atunci la o luptă desperată. Delegații muncitorilor au făcut singurul lucru rațional. Ei au obligat pe Montagne să se compromită, adică să iasă din limitele luptei parlamentare în cazul că actul ei de acuzare ar fi fost respins. În tot cursul zilei de 13 iunie proletariatul a păstrat aceeași atitudine de expectativă sceptică, așteptînd o ciocnire serioasă, irevocabilă între garda națională democrată și armată, spre a se arunca atunci în luptă și a împinge revoluția dincolo de ținta mic-burgheză care-i fusese fixată. Pentru cazul că s-ar fi obținut victoria se și alcătuiseră comuna proletară, care trebuia să acționeze alături de guvernul oficial. Muncitorii parizieni învățaseră la școala sîngeroasă a lui iunie 1848.

La 12 iunie ministrul Lacrosse însuși a propus în Adunarea legislativă să se treacă imediat la discutarea actului de acuzare. În timpul nopții guvernul luase toate măsurile de apărare și de atac; majoritatea Adunării naționale era hotărîtă să scoată în stradă minoritatea rebelă; aceasta din urmă nu mai putea da înapoi, zarurile fuseseră aruncate, cu 377 de voturi pentru și 8 voturi contra actul de acuzare a fost respins; Muntele, care se abținuse de la vot, s-a năpustit furios în localurile de propagandă ale „democrației pașnice”, în redacția ziarului „*Démocratie pacifique*”³³.

De parte de clădirea parlamentului el își pierdea puterea întocmai cum giganticul Anteu, fiul pămîntului, își pierdea

puterea cînd era rupt de pămînt. Samsoni în sălile Adunării legislative, montagnarzii * nu mai erau decît niște filistini în sălile „democrației pașnice”. Se încinseră dezbateri lungi, zgomotoase, inutile. Montagne era hotărîtă să impună respectarea constituției prin toate mijloacele, „în afară de forța armelor”. În această hotărîre a ei se sprijinea pe un manifest:³⁴ și pe o delegație a „prietenilor constituției”. „Prieteni ai constituției”, astfel își ziceau rămășițele clicii „National”-ului, ale partidului republican burghez. Pe cînd șase dintre reprezentanții parlamentari care-i mai rămăseseră votaseră *contra*, iar toți ceilalți *pentru* respingerea actului de acuzare, pe cînd Cavaignac își punea sabia la dispoziția partidului ordinii, partea extraparlamentară, mai numeroasă, a clicii se năpusti avidă asupra prilejului ce i se oferea de a ieși din situația ei de paria politic și de a se strecura în rîndurile partidului democrat. Nu apăreau ei oare ca scutierii firești ai acestui partid care se ascundea îndărătul scutului lor, îndărătul *principiului* lor, îndărătul *constituției* ?

Pînă în zori de zi „Muntele” s-a zvîrcolit în durerile facerii. El a dat naștere „unei proclamații către popor”, care în dimineața zilei de 13 iunie a ocupat un loc mai mult sau mai puțin modest în două ziare socialiste³⁵. Ea i-a declarat pe președinte, miniștrii, majoritatea Adunării legislative „în afara constituției” (hors la Constitution) și a chemat garda națională, armata și în cele din urmă și poporul „să se ridice”. „Trăiască constituția !” — era lozinca pe care o lansa, și lozinca aceasta nu însemna altceva decît „Jos revoluția !”.

În concordanță cu proclamația constituțională a Montagnei a avut loc la 13 iunie o așa-zisă *demonstrație pașnică* a micii burghezii, adică o procesiune de 30.000 de oameni, cei mai mulți din gărzile naționale, care, pornind de la Chateau d'Eau, au parcurs neînarmați, împreună cu membri ai secțiilor secrete muncitorești, bulevardele, înaintînd în strigăte de „Trăiască constituția !”, proferate mecanic, rece, cu conștiința încărcată, de către membrii cortegiului și care, în loc să crească asemenea tunetului, erau repetate ironic de ecoul poporului adunat pe trotuare. Ceea ce lipsea corului era glasul convingerii profunde. Iar cînd cortegiul a trecut prin fața sediului „prietenilor constituției” și pe frontonul clădirii a apărut un crainic năimît al constituției care, agitînd jobe-nul cu gesturi largi și umflîndu-și plămînul uriaș, a lăsat să

* — partizanii Muntelui (de la cuvîntul „montagne” — „muntele”).
— Nota Trad.

cadă ca o grindină peste capetele pelerinilor lozinca „*Trăiască constituția!*”, au părut ei înșiși o clipă copleșiți de comicul situației. Se știe că, după ce a parcurs rue de la Paix și a fost primit pe bulevarde în chip cu totul neparlamentar de dragonii și vînătorii lui Changarnier, cortegiul s-a risipit într-o clipă în toate direcțiile, în strigăte anemice de „*La arme!*”, aruncate din fugă doar ca să se împlinească chemarea la arme din parlament de la 11 iunie.

Majoritatea Montagnei, adunată în rue du Hasard, a luat-o la fugă cînd această împrăștiere brutală a procesiunii pașnice, zvonuri înnăbușite despre asasinarea pe bulevarde a unor cetățeni neînarmați și tumultul tot mai mare de pe străzi păreau să anunțe apropierea unei răscoale. *Ledru-Rollin*, în fruntea unui grup mic de deputați, a salvat onoarea Montagnei. Sub protecția artileriei pariziene care se adunase la Palais National, ei s-au îndreptat spre Conservatoire des arts et métiers *, unde urmau să sosească legiunea a 5-a și a 6-a a gărzii naționale. Dar montagnarzii au așteptat zadarnic legiunea a 5-a și a 6-a; prudentele gărzii naționale și-au lăsat reprezentanții în voia soartei, artileria pariziană însăși a împiedicat poporul să ridice baricade, în învălmășeala haotică care s-a produs a fost imposibil să se ia vreo hotărîre, trupele de linie au sosit cu arma în cumpănire, parte din reprezentanți au fost arestați, restul a reușit să fugă. Astfel s-a sfîrșit ziua de 13 iunie.

Dacă 23 iunie 1848 fusese insurecția proletariatului revoluționar, 13 iunie 1849 a fost insurecția mic-burghezilor democrați, fiecare din aceste două insurecții fiind expresia *clasică, pură*, a clasei care a înfăptuit-o.

Doar la Lyon s-a ajuns la o ciocnire îndirjită, singeroasă. Aici, unde burghezia industrială și proletariatul industrial se contrapun nemijlocit, unde mișcarea muncitorească nu este încadrată și determinată de mișcarea generală ca la Paris, ecoul lui 13 iunie și-a pierdut caracterul lui inițial. În celelalte localități din provincie unde 13 iunie a avut ecou, el nu a provocat incendii, a fost doar un *fulger rece*.

13 iunie a încheiat *prima perioadă a existenței republicii constituționale*, care la 28 mai 1849, o dată cu întrunirea Adunării legislative, căpătase o existență normală. Acest prolog este străbătut de la un capăt la altul de lupta zgomotoasă dintre partidul ordinii și Montagne, dintre burghezie și mica burghezie, care se opune zadarnic statornicirii repu-

* — Muzeul de arte și meserii. — *Nota Trad.*

blicii burgheze în favoarea căreia ea însăși conspirase mereu în guvernul provizoriu și în Comisia executivă, și pentru care în zilele din iunie luptase cu fanatism împotriva proletariatului. 13 iunie îi frînge rezistența și face din *dictatura legislativă* a regaliștilor coalizați un *fait accompli* *. Din clipa aceasta Adunarea națională nu mai este decît un *comitet al salvării publice în mîna partidului ordinii*.

Parisul pusese sub „*stare de acuzare*” pe președinte, pe miniștri și majoritatea Adunării naționale; aceștia au pus Parisul sub „*stare de asediu*”. Muntele declarase majoritatea Adunării legislative „*în afara constituției*”, iar majoritatea a deferit Muntele Curții supreme (*haute-cour*) pentru violarea constituției și a proscris tot ce mai rămăsese viabil în rîndurile acestui partid. El a fost sfîrtecat de n-a mai rămas decît un trunchi fără cap și fără inimă. Minoritatea a mers pînă la tentativa unei *insurecții parlamentare*, majoritatea a ridicat *despotismul ei parlamentar* la rangul de lege. Ea a decretat un nou *regulament*, care desființa libertatea tribunii și împuternicea pe președintele Adunării naționale să-i sancționeze pe deputați pentru tulburarea ordinii cu mustrare, amendă, retragerea diurnelor, excludere temporară, arest. Deasupra corpului trunchiat al Montagnei ea a atîrnat în locul sabiei nuiăua. Era o datorie de onoare pentru restul deputaților Montagnei să-și depună în bloc mandatul. Un astfel de act ar fi accelerat destrămarea partidului ordinii. El trebuia să se descompună în părțile sale componente inițiale în clipa în care nu le-ar mai fi unit nici măcar umbra unei opoziții.

O dată cu forța *parlamentară* li s-a răpit mic-burghezilor democrați și forța *armată* prin dizolvarea artileriei pariziene și a legiunilor a 8-a, a 9-a și a 12-a ale gărzii naționale. În schimb, legiunea mării finanțe, care năvălise la 13 iunie în imprimeriile Boulé și Roux, distrugînd mașinile, devastînd redacțiile gazetelor republicane și arestînd în mod arbitrar redactori, zețari, tipografi, expeditori, curieri, a fost încurajată de la înălțimea tribunei Adunării naționale. Pe tot cuprinsul Franței s-a repetat dizolvarea gărzilor naționale, suspectate de republicanism.

O nouă *lege a presei*, o nouă *lege a asociațiilor*, o nouă *lege a stării de asediu*, închisorile Parisului ticsite, emigranții politici izgoniți, toate ziarele care depășeau cadrul „National”-ului suspendate, Lyon și cele cinci departamente limitrofe

* — fapt împlinit. — *Nota Trad.*

lăsate pradă șicanelor brutale ale despotismului soldățimii, omniprezența parchetelor, o nouă epurare a armatei de funcționari de atâtea ori epurată, — toate acestea erau inevitabile metode stereotipe pe care reacțiunea învingătoare le repetă mereu, vrednice de amintit după masacrele și deportările din iunie numai pentru că de astă dată nu erau îndreptate numai împotriva Parisului, ci și împotriva departamentelor, nu numai împotriva proletariatului, ci înainte de toate împotriva claselor de mijloc.

Legile represive, care lăsau la aprecierea guvernului instituirea stării de asediu, care încătușau și mai mult presa și desființau dreptul de asociere, au absorbit întreaga activitate legislativă a Adunării naționale în cursul lunilor iunie, iulie și august.

Totuși această epocă este caracterizată nu prin exploatarea de fapt, ci prin exploatarea principială a victoriei, nu prin hotărârile Adunării naționale, ci prin motivarea acestor hotărâri, nu prin faptul material, ci prin frază, nu atât prin frază, cât prin accentul și gestul care însușeșc fraza. Manifestarea nerușinată și fără ocol a sentimentelor regaliste, insulta aristocratic disprețuitoare adusă republicii, divulgarea cochet-frivolă a scopurilor Restaurației, într-un cuvânt necescotirea arogantă a bunei-cuviințe republicane dau acestei perioade un ton și o nuanță caracteristice. „Trăiască constituția!” — era strigătul de luptă al învingătorilor din 13 iunie. Învingătorii erau, așadar, eliberați de ipocrizia limbajului constituțional, adică republican. Contrarevoluția învingea în Ungaria, Italia, Germania, așa că vedeau deja Restaurația la porțile Franței. Între conducătorii fracțiunilor ordinii s-a născut o adevărată concurență, care mai de care căutând să-și dovedească în „Moniteur” regalismul lui, să-și mărturisească eventualele lui păcate liberale comise sub monarhie, să se pocăiască și să ceară iertare lui Dumnezeu și oamenilor. Nu trecea zi fără ca revoluția din februarie să nu fie declarată de la tribuna Adunării naționale ca o calamitate publică, fără ca vreun oarecare mic senior de la țară, legitimist, să nu declare solemn că nu a recunoscut niciodată republica, fără ca vreunii din lașii transfugi și trădători ai monarhiei din iulie să nu facă pe vitejii de după război, povestind fapte eroice de la a căror îndeplinire îi împiedicase numai filantropia lui Ludovic-Filip sau alte neînțelegeri. Reieșea că ceea ce trebuia admirat în zilele din februarie nu era mărimumia poporului învingător, ci abnegația și moderația rega-

liștilor care i-au permis să învingă. Un reprezentant al poporului a propus să se atribuie o parte din ajutoarele bănești destinate răniților din februarie *gărzilor municipale*, singurele care binemeritaseră de la patrie în acele zile. Un altul a cerut să se decreteze ridicarea unei statui ecvestre a duceleui de Orléans în piața Carrousel. Thiers a numit constituția un petec de hirtie murdar. Pe rînd au venit la tribună orléaniști pentru a arăta că se căiesc de conspirația lor împotriva regalității legitime, legitimiști pentru a arăta că regretă că, împotrivindu-se regalității nelegitime, grăbiseră prăbușirea regalității în genere, Thiers se căia că a urzit intrigi împotriva lui Molé, Molé se căia că a urzit intrigi împotriva lui Guizot, Barrot că a urzit intrigi împotriva tuturor acestor trei. Lozinca „Trăiască republica social-democrată !” a fost declarată neconstituțională ; lozinca „Trăiască republica !” a fost urmărită ca fiind social-democrată. La aniversarea bătăliei de la Waterloo un deputat a declarat : „Mă tem mai puțin de invazia prusacilor decît de revenirea în Franța a emigranților revoluționari”. Celor care se plîngeau în legătură cu teroarea organizată la Lyon și în departamentele învecinate, Baraguey d’Hilliers le-a răspuns : „Prefer teroarea albă terorii roșii” („J’aime mieux la terreur blanche que la terreur rouge”). Iar Adunarea aplauda frenetic ori de cîte ori oratorii ei rosteau vreo epigramă împotriva republicii, revoluției, constituției sau în favoarea regalității și a Sfintei Alianțe. Orice violare a celor mai mărunte formalități republicane, de exemplu omisiunea de a numi pe deputați „citoyens”, îi entuziasma pe cavalerii ordinii.

Alegerile suplimentare de la 8 iulie din Paris, ținute sub influența stării de asediu, o însemnată parte a proletariatului abținîndu-se de la vot, ocuparea Romei de către armata franceză, intrarea în Roma a eminentelor roșii ³⁶, și o dată cu ele a inchiziției și a terorii călugărilor, — toate acestea adăugau victoriei din iunie noi victorii și sporeau încîntarea partidului ordinii.

În sfîrșit, pe la mijlocul lunii august, în parte pentru a asista la consiliile departamentale care tocmai se întruneau, în parte pentru că erau obosiți de orgia regalismului lor care dura de atîtea luni, regaliștii au decretat suspendarea pe timp de două luni a lucrărilor Adunării naționale. Cu vădită ironie ei au instituit o comisie de 25 de deputați, crema legitimiștilor și orléaniștilor — un Molé, un Changarnier —, ca locțiitori ai Adunării naționale și ca *paznici ai republicii*. Ironia

era mai profundă decît bănuiau ei. Tocmai ei, pe care istoria îi condamnase să contribuie la prăbușirea monarhiei, pe care o iubeau, erau predestinați de istorie să conserve republica, pe care o urau.

Cu *suspendarea* lucrărilor Adunării legislative se încheie a doua perioadă a existenței republicii constituționale, perioada ei de frenezie regalistă.

La Paris starea de asediu fusese ridicată din nou, presa își reluse activitatea. În timpul suspendării ziarelor social-democrate, în perioada legislației represive și a dezvățului regalist, „Siècle”³⁷, vechiul reprezentant literar al mic-burghezilor monarho-constituționali, se orientase spre *republicanism*; „Presse”³⁸, vechiul exponent literar al reformatorilor burghezi, se orientase spre *democratism*, iar „National”, vechiul organ clasic al *burghezilor republicani*, se orientase spre *socialism*.

Asociațiile secrete căpătau o mai mare răspîndire și-si intensificau activitatea pe măsură ce *cluburile publice* deveneau imposibile. *Asociațiile industriale ale muncitorilor*, tolerate ca simple societăți comerciale, nule din punct de vedere economic, ajunseseră să fie din punct de vedere politic tot atîtea mijloace pentru unirea proletariatului. 13 iunie a rețezat vîrfurile oficiale ale diferitelor partide semirevoluționare, iar masele și-au dobîndit propriul lor cap. Cavalerii ordinii răspîndiseră spaima, prevestind grozăviile republicii roșii; dar excesele grosolane, nemaipomenitele atrocități ale contra-revoluției victorioase în Ungaria, la Baden, la Roma reabilitară complet „*republica roșie*”. Și clasele intermediare nemulțumite ale societății franceze au început să prefere făgăduielile republicii roșii, cu grozăviile ei problematice, grozăviilor monarhiei roșii, cu reala ei lipsă de perspectivă. Nici un socialist n-a făcut în Franța mai multă propagandă revoluționară decît Haynau. A chaque capacité selon ses oeuvres ! *

Între timp Ludovic Bonaparte profita de vacanța Adunării naționale pentru a face turnee princiare în provincii, legitimiștii cei mai înfocați plecau în pelerinaj la Ems, la nepotul sfîntului Ludovic³⁹, iar masa deputaților din partidul ordinii puneau la cale intrigi în consiliile departamentale, care tocmai se întruniseră, în scopul de a le determina să exprime ceea ce majoritatea Adunării naționale încă nu îndrăznea să

* — Fiecărei capacități după înfăptuirile sale ! (Marx folosește aici cunoscuta formulă saint-simonistă). — *Nota Trad.*

exprime : *cererea de a se revizui imediat constituția*. În conformitate cu textul constituției, aceasta putea fi revizuită abia în 1852 de către o Adunare națională convocată anume în acest scop. Dar dacă majoritatea consiliilor departamentale se pronunța în acest sens, nu trebuia oare Adunarea națională să jertfească glasului Franței virginitatea constituției ? Adunarea națională și-a pus în aceste consilii provinciale aceleași speranțe pe care călugărițele din „Henriada” lui Voltaire și le puneau în panduri *. Cu unele excepții, Putifarii din Adunarea națională aveau însă de-a face în provincii cu tot ațiția Iosifi. Marea majoritate nu voia să priceapă sugestiile care o importunau. Revizuirea constituției a fost zădărnicită chiar de instrumentul care urma s-o traducă în viață : de votul consiliilor departamentale. Glasul Franței, și anume al Franței burgheze, se făcuse auzit și se pronunțase împotriva revizuirii.

La începutul lunii octombrie Adunarea națională legislativă s-a întrunit din nou — *tantum mutatus ab illo* **. Fizionomia ei se schimbăse cu totul. Respingerea neașteptată a revizuirii de către consiliile departamentale o readusese în limitele constituției și îi amintise de limitele duratei ei. Orléaniștii deveniseră bănuitori în urma pelerinajelor legitimiștilor la Ems, legitimiștii intraseră la bănuială în urma tratativelor orléaniștilor cu Londra ⁴⁰, ziarele ambelor fracțiuni ațișaseră focul și cîntăriseră pretențiile reciproce ale pretendenților lor. Orléaniștii și legitimiștii laolaltă erau întăritați din cauza uneltirilor bonapartiste care se vedeau în călătoriile princiare, în încercările de a se elibera de friul constituțional mai mult sau mai puțin străvezii ale președintelui, în limbajul arogant al ziarelor bonapartiste ; Ludovic Bonaparte, la rîndul său, purta pică Adunării naționale, care considera îndreptățită numai conspirația legitimistă și orléanistă, guvernului care-l trăda mereu față de această Adunare națională. În sfîrșit, guvernul era el însuși scindat în chestiunea politicii romane și a *impozitului pe venit*, propus de ministrul Passy și înfierat de conservatori ca fiind o măsură socialistă.

Unul dintre primele proiecte de lege depuse de guvernul Barrot la redeschiderea Adunării legislative era cererea unui credit de 300.000 de franci pentru a se plăti o pensie de vă-

* Pandur — infanterist ungar în armata imperială austriacă. — *Nota Trad.*

** — ce schimbare de atunci ! (Virgiliu : „Eneida”). — *Nota Trad.*

duvă ducesei de Orléans. Adunarea națională a aprobat-o, adăugînd datoriei publice a națiunii franceze o sumă de 7.000.000 de franci. În timp ce Ludovic-Filip continua astfel să joace cu succes rolul de „pauvre honteux”, de cerșetor în haine negre, nici guvernul nu îndrăznește să ceară un supliment de salariu pentru Bonaparte și nici Adunarea nu părea dispusă să-l acorde. Iar Ludovic Bonaparte șovăia ca totdeauna în fața dilemei: *Aut Caesar, aut Clichy!* *

Cea de-a doua cerere a guvernului, de a se aloca un credit de 9.000.000 de franci pentru acoperirea *cheltuielilor necesitate de expediția împotriva Romei*, a înăsprit tensiunea dintre Bonaparte de o parte, miniștrii și Adunarea națională de cealaltă parte. Ludovic Bonaparte publicase în „Moniteur” o scrisoare adresată aghiotantului său Edgar Ney, în care lega guvernarea papală de garanții constituționale. Papa, la rîndul său, lansase „motu proprio” ⁴¹ o alocuțiune în care respingea orice îngrădire a puterii sale restaurate. Scrisoarea lui Bonaparte întredeschidea cu o intenționată indiscreție draperiile cabinetului său, spre a se expune pe sine însuși privirilor galeriei ca pe un geniu binevoitor, dar neînțeles și încătușat în propria lui casă. Nu era la prima lui cochetărie cu „sfioasele fluturări de aripi ale unui suflet liber” ⁴². *Thiers*, raportorul comisiei, a ignorat complet fluturările de aripi ale lui Bonaparte și s-a mulțumit să traducă în franceză alocuțiunea papală. Nu guvernul, ci *Victor Hugo* a încercat să-l salveze pe președinte, propunînd Adunării naționale să-și dea asentimentul la scrisoarea lui Napoleon. „*Allons donc! Allons donc!*” **. Cu această exclamație ireverențioasă și frivolă majoritatea a înmormîntat propunerea lui Hugo. Politica președintelui? Scrisoarea președintelui? Președintele însuși? „*Allons donc! Allons donc!*”. Cine naiba îl ia pe d-l Bonaparte au sérieux ***? Credeți, monsieur Victor Hugo, că vă credem că dv. credeți în președinte? „*Allons donc! Allons donc!*”

În cele din urmă ruptura dintre Bonaparte și Adunarea națională a fost grăbită de discuția cu privire la *rechemarea în țară a familiilor Orléans și Bourbon*. Deoarece guvernul nu prezenta această propunere, a făcut-o vărul președintelui ****,

* — Sau Cezar, sau închisoarea pentru datornici! (Parafrazarea celor spuse de Iuliu Cezar: „Aut Caesar, aut nihil” — „Ori împărat, ori nimic”). — *Nota Red.*

** — „Haida de!” — *Nota Trad.*

*** — în serios. — *Nota Trad.*

**** — principele Napoleon Bonaparte. — *Nota Red.*

fiul ex-regelui Westfaliei. Propunerea de rechemare nu avea alt scop decât să-i coboare pe pretendentul legitimist și pe cel orléanist pe aceeași treaptă cu pretendentul bonapartist, sau mai curînd *sub* el, întrucît el se afla cel puțin în fapt în fruntea statului.

Napoleon Bonaparte a fost îndeajuns de ireverențios să înglobeze *rechemarea familiilor regale alungate și amnistierea insurgenților din iunie* în cadrul uneia și aceleiași propuneri. Indignarea majorității l-a silit de îndată să revină asupra acestei îmbinări nelegiuite a celor sfinte cu cele infame, a viței regale cu lifta proletară, a stelelor fixe ale societății cu fosforescențele din mlaștină, dînd fiecărei propuneri locul ce i se cuvenea. Majoritatea a respins cu hotărîre rechemarea familiilor regale, iar *Berryer*, Demostenele legitimiștilor, nu a lăsat să subziste nici o îndoială cu privire la semnificația acestui vot. Degradarea pretendenților la rolul de simpli cetățeni — iată scopul urmărit! Se încerca să li se răpească aureola, ultima maiestate ce le mai rămăsese, *maiestatea exilului!* Ce s-ar putea crede despre acel pretendent, a exclamat *Berryer*, care, uitînd originea lui ilustră, ar veni încoace să trăiască ca un simplu particular! Nu i se putea spune lui Ludovic Bonaparte mai lămurit că nu cîștigase nimic prin prezența sa, că dacă regaliștii coalizați aveau nevoie de el aici, în Franța, pe scaunul președințial, ca de un *personaj neutru*, adevărații pretendenți la tron trebuiau să rămînă ascunși privirilor profane în negura exilului.

La 1 noiembrie Ludovic Bonaparte a răspuns Adunării legislative printr-un mesaj care anunța cu cuvinte destul de tăioase demiterea guvernului Barrot și formarea unui nou guvern. Guvernul Barrot-Falloux era guvernul coaliției regaliste, guvernul d'Hautpoul era guvernul lui Bonaparte, instrumentul președintelui împotriva Adunării legislative, un *guvern de vătăfi*.

Bonaparte nu mai era acum *personajul neutru* din 10 decembrie 1848. Faptul că deținea puterea executivă grupase în jurul lui o sumă de interese, lupta împotriva anarhiei silea însuși partidul ordinii să întărească influența lui, și dacă Napoleon nu mai era popular, partidul ordinii era nepopular. Cît despre orléaniști și legitimiști, nu putea el oare spera că rivalitatea dintre ei, pe de o parte, și necesitatea unei restaurații monarhice oarecare, pe de altă parte, vor sili aceste fracțiuni să recunoască pe *pretendentul neutru?*

De la 1 noiembrie 1849 datează perioada a treia a existenței republicii constituționale, perioadă care se încheie cu 10 martie 1850. Începe nu numai jocul obișnuit al instituțiilor constituționale, atât de admirat de Guizot, ciorovăiala dintre puterea executivă și cea legislativă. Față de poftele de restaurare ale orléaniștilor și legitimiștilor coalițați, Bonaparte apără baza juridică a puterii sale fictive : republica ; față de poftele de restaurare ale lui Bonaparte, partidul ordinii apără baza juridică a dominației lor comune : republica ; legitimiștii față de orléaniști și orléaniștii față de legitimiști apără statu-quo : republica. Toate aceste fracțiuni ale partidului ordinii, care au fiecare propriul ei rege și propria ei restaurare în petto *, fac să prevaleze pe rînd față de poftele de uzurpare și de răzvrătire ale rivalilor lor dominația comună a burgheziei, forma în care sînt neutralizate și menținute pretențiile lor speciale — *republica*.

Întocmai cum Kant face din republică, ca unica formă de stat rațională, un postulat al rațiunii practice, a cărei realizare nu e atinsă niciodată, dar a cărei atingere trebuie să rămînă întotdeauna ținta noastră, obiectul preocupării noastre, tot astfel postulatul acestor regaliști este *monarhia*.

În felul acesta, republica constituțională, ieșită din mîinile republicanilor burghezi ca o formulă ideologică găunoasă, a devenit în mîinile regaliștilor coalițați o formă vie, plină de conținut. Iar Thiers era mai aproape de adevăr decît bănuia cînd a spus : „Noi, regaliștii, sîntem adevăratul reazem al republicii constituționale”.

Căderea guvernului coaliției, instaurarea guvernului de vîtafi avea și altă semnificație. Ministrul său de finanțe se numea *Fould*. Instalarea lui Fould la finanțe însemna că averea națională franceză era în mod oficial lăsată pradă bursei, însemna administrarea averii publice de către bursă și în interesul bursei. Prin numirea lui Fould aristocrația financiară își anunța restaurarea în „*Moniteur*”. Această restaurare completă în mod necesar celelalte restaurări, care alcătuiesc tot atîtea verigi în lanțul republicii constituționale.

Ludovic-Filip nu îndrăznise niciodată să facă dintr-un adevărat loup-cervier ** un ministru de finanțe. Întocmai cum monarhia sa a fost denumirea ideală a dominației marii burghezii, în ministerele sale interesele privilegiate au trebuit să poarte nume ideologice dezinteresate. Pretutindeni repu-

* — gata pregătită. — *Nota Trad.*

† ** — rechin de bursă. — *Nota Trad.*

blica burgheză împingea pe primul plan ceea ce diferitele monarhii, cea legitimistă ca și cea orléanistă, țineau ascuns în culise. Ea a materializat ceea ce idealizaseră ele. În locul numelor de sfinți, ea a pus numele proprii burgheze ale intereselor dominante de clasă.

Întreaga noastră expunere a arătat că, din prima zi a existenței ei, republica nu a răsturnat aristocrația financiară, ci a consolidat-o. Dar republica îi făcea concesii împotriva voinței ei, supunându-se destinului. Cu Fould inițiativa guvernamentală a revenit aristocrației financiare.

Se va pune întrebarea: cum a putut suporta și tolera burghezia coalizată dominația aristocrației financiare, care sub Ludovic-Filip se întemeia pe excluderea sau subordonairea celorlalte pătri burgheze?

Răspunsul e simplu.

În primul rând, aristocrația financiară constituie ea însăși o fracțiune de o importanță hotărîtoare a coaliției regaliste, a cărei putere guvernamentală comună se numește republică. Purtătorii de cuvînt și „somitățile” orléaniștilor nu sînt ei oare vechii aliați și complici ai aristocrației financiare? Nu este ea însăși falanga de aur a orléaniștilor? În ceea ce-i privește pe legitimisti, ei participaseră în practică încă pe vremea lui Lădovic-Filip la toate orgiile speculațiilor de bursă, cu minele și căile ferate. Alianța dintre marea proprietate funciară și marea finanță este în general un *fenomen normal*. Dovadă: *Anglia*, dovadă: chiar și *Austria*.

Într-o țară ca Franța, în care volumul producției naționale, în raport cu datoria publică, este disproporționat de mic, în care renta de stat constituie obiectul cel mai important al speculațiilor, iar bursa — piața principală pentru plasarea capitalului care vrea să se valorifice pe cale neproductivă, într-o asemenea țară nu se poate ca nenumărați oameni din toate clasele burgheze sau semiburgheze să nu participe la datoria publică, la jocul de bursă, la finanțe. Toți acești participanți secundari nu-și găsesc oare protectorii și șefii naturali în fracțiunea care reprezintă aceste interese în măsura cea mai formidabilă, care le reprezintă în totalitatea lor?

Ce anume determină acapararea averii publice de către marea finanță? Creșterea permanentă a datoriei statului. Dar datoriiile statului? Faptul că veniturile sînt în permanență depășite de cheltuieli, disproporție care este totodată cauza și efectul sistemului împrumuturilor de stat.

Pentru a evita contractarea unor asemenea datorii, statul trebuie sau să-și restrîngă cheltuielile, adică să simplifice

aparatură de stat, să-l reducă, să guverneze cât mai puțin, să folosească cât mai puțin personal, să se amestece cât mai puțin în treburile societății civile. Această cale nu era posibilă pentru partidul ordinii, ale cărui mijloace de represiune, al cărui amestec oficial în numele statului, a cărui omniprezență prin organele de stat trebuia să crească pe măsură ce creșteau pericolele care îi amenințau din toate părțile dominația și condițiile de existență ale clasei sale. Jandarmeria nu poate fi redusă când se înmulțesc atacurile împotriva persoanei și a proprietății.

Sau statul trebuie să caute să evite datoriile și să stabilească un echilibru fie chiar și momentan, trecător al bugetului, făcînd să apese pe umerii claselor celor mai bogate ale populației *impozite excepționale*. Trebuia oare partidul ordinii, pentru a pune avuția națională la adăpost de exploatare la bursă, să-și sacrifice propria lui avuție pe altarul patriei? Pas si bête! *

Așadar, fără revoluționarea radicală a statului francez nu era posibilă revoluționarea bugetului francez. Acest buget implica datorii de stat, datoriile de stat implicau dominația speculațiilor cu obligațiunile de stat, dominația creditorilor statului, a bancherilor, a zarafilor și a rechinilor de bursă. O singură fracțiune a partidului ordinii era direct interesată în răsturnarea aristocrației financiare, *fabricanții*. Nu vorbim de industriașii mijlocii și de cei mai mărunți, ci de magnații industriali, care sub Ludovic-Filip formaseră baza largă a opoziției dinastice. Ei sînt, fără îndoială, interesați să se reducă cheltuielile de producție, deci să se reducă impozitele care intră în producție, deci să se reducă datoriile statului, ale căror dobînzii intră în impozite, deci să fie răsturnată aristocrația financiară.

În Anglia — și cei mai mari fabricanți francezi sînt mic-burgezi pe lîngă rivalii lor englezi — îi găsim într-adevăr pe fabricanți, pe un Cobden, un Bright, în fruntea cruciadei împotriva băncii și a aristocrației bursei. De ce nu și în Franța? În Anglia predomină industria, în Franța — agricultura. În Anglia, industria are nevoie de free trade **, în Franța — de taxe vamale protecționiste, de monopolul național pe lîngă celelalte monopoluri. Industria franceză nu domină producția franceză, de aceea industriașii francezi nu domină burghezia franceză. Pentru a-și apăra interesele im-

* — Departele de a fi atît de prost! — *Nota Trad.*

** — libertatea comerțului. — *Nota Trad.*

potriva celorlalte fracțiuni ale burgheziei, ei nu se pot pune, ca englezii, în fruntea mișcării și totodată să facă să primeze interesele lor de clasă; ei trebuie să treacă la remorca revoluției și să servească interese opuse intereselor generale ale clasei lor. În februarie ei nu-și înțeleseseră poziția, februarie îi învățase minte. Și cine este mai direct amenințat de muncitori decât patronul, capitalistul industrial? De aceea în Franța fabricantul a devenit în mod necesar cel mai fanatic membru al partidului ordinii. *Ce contează micșorarea profitului său de către magnații finanței față de desființarea profitului de către proletariat?*

În Franța mic-burghezul face ceea ce în mod normal ar trebui să facă burghezul industrial; muncitorul face ceea ce în mod normal ar trebui să fie sarcina mic-burghezului, dar cine rezolvă sarcina muncitorului? Nimeni. În Franța ea nu este rezolvată, în Franța ea este doar proclamată. Ea nu se rezolvă nicăieri în cadrul național⁴³; războiul de clasă din sinul societății franceze se transformă într-un război mondial, în care se înfruntă națiunile. Rezolvarea începe abia în momentul în care războiul mondial va pune proletariatul în fruntea aceluiași popor care domină piața mondială, în fruntea Angliei. Revoluția care își află aici nu sfârșitul, ci începutul organizatoric, nu este o revoluție de scurtă durată. Generația actuală se aseamănă evreilor pe care Moise i-a dus prin deșert. Ea trebuie nu numai să cucerească o lume nouă, ci trebuie să dispară pentru a face loc acelor oameni care să fie la înălțimea unei lumi noi.

Dar să revenim la Fould.

La 14 noiembrie 1849 Fould s-a urcat la tribuna Adunării naționale și și-a expus sistemul său financiar: apologia vechiului sistem fiscal! Menținerea impozitului pe vin! Abrogarea impozitului pe venit al lui Passy!

Nici Passy nu era un revoluționar; el era un vechi ministru al lui Ludovic-Filip. Era un puritan de tipul lui Dufaure și unul dintre confidenții cei mai intimi ai lui Teste, acest țap ispășitor al monarhiei din iulie*. Passy elogiase și el vechiul

* La 8 iulie 1847 a început în fața Camerei pairilor de la Paris procesul intentat lui Parmentier și generalului Cubières pentru coruperea unui funcționar în scopul de a obține concesionarea unei saline, precum și împotriva lui Teste, pe atunci ministru al lucrărilor publice, pentru vina de a fi primit mită. Acesta din urmă a încercat să se sinucidă în timpul procesului. Toți cei implicați au fost condamnați la amenzi grele, iar Teste, în plus, și la trei ani închisoare. (Nota lui Engels la ediția din 1895).

sistem fiscal, recomandase menținerea impozitului pe vin, dar smulsese totodată vâlul care ascundea deficitul public. El arătase că e necesar să se instituie un nou impozit, impozitul pe venit, pentru a nu se ajunge la falimentul statului. Fould, care îi recomanda lui Ledru-Rollin falimentul statului, recomanda Adunării legislative deficitul în bugetul statului. El promitea economii, al căror mister s-a dezvăluit mai târziu, în sensul că cheltuielile, de exemplu, se micșorau cu 60.000.000, iar datoria curentă creștea cu 200.000.000, — scatorii în gruparea cifrelor, în calcule, ducând toate în cele din urmă la noi împrumuturi.

Sub Fould, firește, aristocrația financiară, pusă alături de celelalte fracțiuni burgheze pizmașe, nu s-a arătat atât de nerușinat de coruptă ca sub Ludovic-Filip. Dar sistemul era același : creșterea continuă a datoriilor, disimularea deficitului. Iar cu timpul vechea escrocherie de bursă s-a practicat mai pe față. Dovada : legea cu privire la calea ferată de la Avignon ; oscilațiile misterioase ale cursului efectelor publice, despre care, la un moment dat, a vorbit întregul Paris ; în sfârșit, speculațiile nereușite ale lui Fould și ale lui Bonaparte în legătură cu alegerile din 10 martie.

Prin restaurarea oficială a aristocrației financiare, poporul francez trebuia să ajungă în scurtă vreme în fața unui nou 24 februarie.

Intr-un acces de mizantropie față de succesoarea ei, Constituanta desființase impozitul pe vin pentru anul 1850. Prin desființarea unor impozite vechi nu puteau fi plătite datoriile noi. Încă înainte de vacanța Adunării legislative, Creton, un cretin din partidul ordinii, propusese menținerea impozitului pe vin. Fould și-a însușit propunerea în numele guvernului bonapartist, iar la 20 decembrie 1849, la un an de la proclamarea lui Bonaparte ca președinte, Adunarea națională a decretat *reintroducerea impozitului pe vin*.

Cel care susținuse reintroducerea acestui impozit nu era un om de finanțe, ci *Montalembert*, conducătorul iezuiților. Raționamentul lui era izbitor de simplu : impozitul este sânul matern care alăptează guvernul. Guvernul înseamnă instrumentele de represiune, organele autorității, înseamnă armata, poliția, funcționarii, judecătorii, miniștrii, înseamnă *preoții*. Ațentatul împotriva impozitului înseamnă atacul anarhiștilor împotriva păzitorilor ordinii, care apără producția materială și spirituală a societății burgheze de incursiunile vandalilor proletari. Impozitul este a cincea divinitate, alături de pro-

prietate, familie, ordine și religie. Iar impozitul pe vin este incontestabil un impozit, și pe deasupra nu unul obișnuit, ci unul tradițional, un impozit cu iz monarhic, respectabil. Vive l'impôt des boissons ! Three cheers and one more ! *

Cînd țăranul francez și-l închipuie pe diavol, el îl vede sub chipul percepteurului. Din clipa în care Montalembert a făcut din impozit o divinitate, țăranul a devenit ateu și s-a aruncat în brațele diavolului, ale *socialismului*. El era pierdut pentru religia ordinii, pierdut pentru iezuiți, pierdut pentru Bonaparte. 20 decembrie 1849 îl compromisese irevocabil pe 20 decembrie 1848. „Nepotul unchiului său” nu era primul din familia sa pe care-l prăbușea impozitul pe vin, acest impozit care, după expresia lui Montalembert, miroase a furtună revoluționară. Adevăratul Napoleon, Napoleon cel Mare, declarase la Sf. Elena că reintroducerea impozitului pe vin contribuise mai mult ca orice la prăbușirea sa prin faptul că-i îndepărtase pe țărani din sudul Franței. Încă sub Ludovic al XIV-lea acest impozit a fost principalul obiect al urii poporului (vezi scrierile lui Boisguillebert și Vauban) ; desființat de prima revoluție, el fusese introdus din nou de Napoleon în 1808 sub o formă modificată. Cînd Restaurația și-a făcut intrarea în Franța, îi croiau drum nu numai cazacii, ci și promisiunile că se va desființa impozitul pe vin. Firește că la gentilhomme ** nu era obligată să-și țină cuvîntul față de la gent taillable à merci et miséricorde ***. 1830 făgăduise desființarea impozitului pe vin. Nu era în spiritul acestui an să facă ce spunea și nici să spună ce făcea. 1848 făgăduise desființarea impozitului pe vin, așa cum le făgăduise pe toate celelalte. Constituanta, în sfîrșit, care nu făgăduise nimic, a lăsat, așa cum am arătat, o dispoziție testamentară potrivit căreia impozitul pe vin urma să fie desființat la 1 ianuarie 1850. Și exact 10 zile înainte de 1 ianuarie 1850 Adunarea legislativă l-a introdus din nou ; astfel poporul francez încerca în zadar să-l pună pe fugă : cînd îl dădea pe ușă afară, îl vedea intrînd pe fereastră.

Ura poporului împotriva impozitului pe vin se explică prin faptul că în acest impozit sînt întrunite toate laturile odioase ale sistemului fiscal francez. Modul în care se percepe este odios, modul în care se instituie este aristocratic, deoarece

* — Trăiască impozitul pe băuturi ! De trei ori ura și încă o dată ura ! — *Nota Trad.*

** — *nobilimea feudală*. — *Nota Trad.*

*** — *pătura de jos nedreptățită*. — *Nota Trad.*

coeficientul impozitului este același pentru vinurile cele mai obișnuite ca și pentru cele mai scumpe; impozit progresiv răsturnat, el crește, așadar, în progresie geometrică cu descreșterea averii consumatorilor. El este o primă pentru vinuri falsificate și contrafăcute și de aceea provoacă o sistematică intoxicare a claselor muncitoare. El reduce consumul, prin faptul că instituie accize la porțile tuturor orașelor cu peste 4.000 de locuitori, transformînd fiecare oraș într-un stat străin care percepe taxe vamale protecționiste asupra vinului francez. Marii negustori de vinuri, dar mai mult încă cei mărunți, les marchands de vins, circiumarii, al căror câștig depinde nemijlocit de consumul de vin, sînt cu toții dușmani de moarte ai impozitului pe vin. În sfîrșit, reducînd consumul, impozitul pe vin îngustează piața de desfacere a producției de vin. Punîndu-i pe muncitorii de la oraș în imposibilitate de a plăti vinul, el îi pune pe țărani viticultori în imposibilitate de a-l vinde. Or, Franța numără aproximativ 12.000.000 de viticultori. E explicabilă, prin urmare, ura poporului în general, e explicabilă în special ura fanatică a țărănilor împotriva impozitului pe vin. Pe lîngă aceasta ei nu vedeau în reintroducerea acestui impozit un fenomen izolat, mai mult sau mai puțin întimplător. Țăranii au o tradiție istorică, specifică, care se moștenește din tată în fiu, și în această școală a istoriei se statornicise convingerea că fiecare guvern făgăduiește desființarea impozitului pe vin atîta vreme cît vrea să înșele țărănimea, și că, de îndată ce a înșelat-o, menține sau reintroduce acest impozit. După impozitul pe vin cunoaște țăranul buchetul guvernului, tendința lui. Reintroducerea impozitului pe vin la 20 decembrie însemna: *Ludovic Bonaparte este ca și toți ceilalți*; dar el nu era ca toți ceilalți, el era o *născocire a țărănilor*, iar prin petițiile cu milioane de semnături care protestau împotriva impozitului pe vin ei își retrăgeau voturile date cu un an înainte „nepotului unchiului său”.

Populația rurală, care cuprinde peste două treimi din totalul populației franceze, este formată în cea mai mare parte din așa-numiții *proprietary funciari* liberi. Prima generație, pe care revoluția din 1789 o eliberase fără despăgubire de servițurile feudale, nu plătise nimic pentru pămînt. Dar generațiile următoare au plătit sub forma *prețului pentru pămînt* ceea ce strămoșii lor semiobagi plătiseră sub formă de rentă, zeciuială, clăci etc. Cu cît se înmulțea populația, pe de o parte, și sporea fărîmițarea pămîntului, pe de altă parte, cu atît creș-

tea și prețul parcelei, căci, pe măsură ce parcela devenea mai mică, cererea de parcele creștea. Dar în proporția în care creștea prețul pe care țăranul îl plătea pentru parcelă, fie că o cumpăra direct, fie că i-o socoteau comoștenitorii lui drept capital, în aceeași proporție creșteau în mod necesar și *datoriile țăranului*, adică *ipoteca*. Titlul de creanță care grevează asupra pământului se numește *ipotecă*, act de gaj asupra pământului. Așa cum în evul mediu proprietatea funciară acumula *privilegii*, se acumulează asupra parcelei moderne *ipotecile*. — Pe de altă parte, în regimul parcelării, pământul este pentru proprietarul lui un simplu *mijloc de producție*. În aceeași măsură însă în care pământul este fărîmițat, scade fertilitatea lui. Folosirea mașinilor pentru munca cîmpului, diviziunea muncii, marile lucrări de ameliorare a pământului, ca, de pildă, construirea canalelor de drenaj și de irigație etc., devin din ce în ce mai puțin posibile, în timp ce *cheltuielile neproductive* ale cultivării cresc proporțional cu diviziunea mijlocului de producție însuși. Toate acestea au loc indiferent dacă posesorul parcelei posedă sau nu capital. Dar cu cît procesul de fărîmițare a pământului înaintează, cu atît mai mult parcela de pământ cu cel mai jalnic inventar reprezintă întregul capital al țăranului parcellar, cu atît se investește mai puțin capital în pământ, cu atît îi lipsesc țăranului sărac [Kot-sasse] pământ, bani și cunoștințe pentru a aplica progresele agronomiei, cu atît regresează cultura pământului. În sfîrșit, *venitul net* scade în aceeași proporție în care crește *consumul global*, în aceeași proporție în care întreaga familie a țăranului este reținută de la alte ocupații din cauza proprietății ei, fără a putea trăi totuși de pe urma acesteia.

Așadar, în măsura în care crește populația și, o dată cu ea, fărîmițarea pământului, în aceeași măsură *se scumpește mijlocul de producție*, pământul, și scade *fertilitatea lui*, *decade agricultura și țăranul se înglobează în datorii*. Și ceea ce fusese efect devine, la rîndul său, cauză. Fiecare generație o lasă pe cealaltă tot mai înglodată în datorii, fiecare generație nouă începe în condiții mai nefavorabile și mai împovăraătoare, datoria ipotecară dă mereu naștere unei noi datorii ipotecare, iar cînd petecul de pământ al țăranului nu mai poate constitui o garanție pentru *datorii noi*, adică nu mai poate fi grevată cu noi ipoteci, el cade de-a dreptul în ghearele *cămătarului* și *dobînzile cămătărești* devin cu atît mai mari.

În felul acesta țăranul francez a ajuns să cedeze capitalistului, sub formă de dobânzi pentru *ipotecile* care grevează asupra pământului și sub formă de dobânzi pentru *împrumuturile neipotecare contractate la cămătari*, nu numai o rentă funciară, nu numai profitul industrial, într-un cuvânt nu numai *întregul venit net*, ci chiar o *parte din salariu*, încât a decăzut la situația *arendașului irlandez*, și toate acestea sub pretextul că este *proprietar privat*.

Acest proces a fost grăbit în Franța de povara mereu crescîndă a *impozitelor* și de *cheltuielile de judecată*, cauzate fie direct de formalitățile cu care legislația franceză înconjură proprietatea funciară, fie de nenumăratele conflicte dintre proprietarii parcelelor care se învecinează și se întretaie în tot locul, fie de mania proceselor pe care o au țăranii, pentru care sentimentul de proprietate se limitează la faptul că se prevalează în chip fanatic de proprietatea imaginară, de *dreptul de proprietate*.

După un tablou statistic din 1840, produsul agricol global se ridică în Franța la 5.237.178.000 de franci. De aici se scad 3.552.000.000 de franci pentru cheltuieli de cultivare, inclusiv consumul agricultorilor. Rămîne deci un produs net de 1.685.178.000 de franci, din care se scad 550.000.000 pentru dobînzi ipotecare, 100.000.000 pentru aparatul judecătoresc, 350.000.000 pentru impozite și 107.000.000 pentru taxe de înregistrare, timbre fiscale, taxe ipotecare etc. Rămîne a treia parte din produsul net, 538.000.000 ; repartizat pe cap de locuitor, nu rămîn nici 25 de franci produs net⁴⁴. Acest calcul nu include, firește, nici camăta extraipotecară, nici onorariile avocaților etc.

Se înțelege care era situația țăranilor francezi după ce republica mai adăugase la sarcinile vechi și altele noi. Se vede că exploatarea lor se deosebește numai prin *formă* de exploatarea proletariatului industrial. Exploatarea este același: *capitalul*. Diferiți capitaliști izolați îi exploatează pe țăranii prin *ipotecă* și *camătă*, iar clasa capitalistă exploatează clasa țărănească prin *impozitul de stat*. Dreptul de proprietate al țăranului este talismanul cu care pînă acum capitalul l-a vrăjit pe țăran, pretextul sub care l-a ațîțat împotriva proletariatului industrial. Numai prăbușirea capitalului poate duce la ridicarea țăranului, numai un guvern anticapitalist, proletar poate pune capăt mizeriei lui economice, degradării lui sociale. *Republica constituțională* este dictatura exploatareilor lui coalizați, republica *social-democrată, roșie*, este dictatura

aliatilor lui. Iar balanța se ridică sau coboară după numărul voturilor pe care țăranul le pune în urnă. El singur trebuie să-și hotărască soarta. — Astfel vorbeau socialiștii în pamflete, almanahuri, calendare, manifeste de tot felul. Aceste idei i-au devenit țăranului mai inteligibile datorită scrierilor polemice ale partidului ordinii, care și el i se adresa lui și prin exagerarea grosolană, prin denaturarea nerușinată a ideilor și a năzuințelor socialiste nimerea adevăratul limbaj al țăranului, ațițindu-i și mai mult pofta pentru fructul oprit. Cel mai limpede însă vorbea însăși experiența pe care o dobândise clasa țărănească cu prilejul exercitării dreptului de vot, precum și decepțiile care se abăteau asupra ei una după alta în mersul impetuos al revoluției. *Revoluțiile sînt locomotivele istoriei.*

Revoluționarea treptată a țăranilor s-a manifestat prin diferite simptome. Ea s-a vădit deja cu prilejul alegerilor pentru Adunarea legislativă, s-a vădit prin declararea stării de asediu în cele cinci departamente din jurul orașului Lyon, s-a vădit cîteva luni după 13 iunie prin alegerea de către departamentul Girondei a unui montagnard în locul fostului președinte al acelei „chambre introuvable” *, s-a vădit la 20 decembrie 1849 prin alegerea unui deputat roșu în locul unui deputat legitimist decedat în departamentul *du Gard*⁴⁵, această țară a făgăduinței pentru legitimiști, teatrul celor mai grozave represiuni împotriva republicanilor în 1794 și 1795, principalul focar al terorii albe în 1815, cînd liberali și protestanți au fost asasinați în mod public. Această revoluționare a clasei celei mai statice se vedește în chipul cel mai net după reintroducerea impozitului pe vin. Măsurile guvernului și legile din cursul lunilor ianuarie și februarie 1850 sînt îndreptate aproape exclusiv împotriva *departamentelor și țăranilor*. Aceasta constituie dovada cea mai grăitoare a progresului lor.

Circulara lui Hautpoul, prin care jandarmul devenea in-chizitorul prefectului, al subprefectului și mai ales al primarului și prin care se organiza spionajul pînă în ungherele celor mai depărtate comune rurale; *legea împotriva învățătorilor*, prin care ei, somitățile, purtătorii de cuvînt, educatorii și interpreții clasei țărănești, erau supuși bunului plac al prefectilor, prin care acești proletari ai clasei învățaților erau

* Astfel e denumită în istorie Camera deputaților aleasă în 1815 imediat după cea de-a doua abdicare a lui Napoleon, cameră fanatic de ultrareqalistă și de reacționară. (*Nota lui Engels la ediția din 1895*).

goniți dintr-o comună în alta ca niște sălbăticiuni hăituite; *proiectul de lege împotriva primarilor*, prin care sabia lui Damocles, care-i amenința cu destituirea, era atârnată deasupra capetelor lor, iar ei, președinții comunelor rurale, erau opuși în tot momentul președintelui republicii și partidului ordinii; *ordonanța* care transforma cele 17 circumscripții militare ale Franței în patru pašalicuri⁴⁶ și impunea francezilor cazarma și bivouac drept salon național; *legea învățămîntului*, prin care partidul ordinii proclama ignoranța și abrutizarea forțată a Franței drept condiții de viață în regimul votului universal, — ce erau toate aceste legi și măsuri? Încercări desperate de a subordona din nou departamentele și pe țăranii din departamente partidului ordinii.

Considerate ca *represiune*, ele erau mijloace jalnice care își greșeau ținta. Măsuri importante ca aceea a menținerii impozitului pe vin, a impozitului de 45 de centime, respingerea cinică a petițiilor țăranilor pentru restituirea miliardului etc., toate aceste trăsnete legislative au lovit clasa țărănească o singură dată, în mare, venind de la centru; legile și măsurile menționate au făcut însă ca atacul și rezistența să devină *generale*, să fie un subiect de discuție la ordinea zilei în fiecare colibă, au inoculat fiecărui sat revoluția, au *localizat-o și i-au imprimat un caracter țărănesc*.

Pe de altă parte, nu dovedesc oare aceste propuneri ale lui Bonaparte, acceptarea lor de către Adunarea națională, înțelegerea dintre cele două puteri ale republicii constituționale, în măsura în care este vorba de reprimarea anarhiei, adică a tuturor claselor care se răzvrătesc împotriva dictaturii burgheze? Nu asigurase oare *Soulouque*, îndată după mesajul⁴⁷ lui tăios, Adunarea legislativă de dragostea lui pentru ordine prin mesajul imediat următor al lui *Carlier*⁴⁸, această caricatură josnică și vulgară a lui Fouché, după cum Ludovic Bonaparte însuși era o caricatură ștearsă a lui Napoleon?

Legea învățămîntului ne învederează alianța dintre tinerii catolici și bătrînii voltairieni. Dominația burghezilor coalițați putea oare fi altceva decît despotismul coalizat al Restaurației filioezuite și al monarhiei din iulie care se afișa libercugetătoare? Armele pe care o fracțiune burgheză le împărțise poporului împotriva celeilalte în lupta lor reciprocă pentru supremație nu trebuiau oare smulse din nou poporului de cînd acesta se opunea dictaturii lor coalizate? Nimic, nici chiar respingerea pomenitelor concordats à l'amiable, nu l-a

revoltat mai mult pe dughengiul parizian decît această etalare cochetă a *iezuismului*.

Între timp, ciocnirile continuau între diferitele fracțiuni ale partidului ordinii, precum și între Adunarea națională și Bonaparte. Adunării naționale nu i-a prea plăcut că, îndată după lovitură de stat, după formarea propriului lui guvern bonapartist, Bonaparte a convocat la el pe invalizii monarhiei, recent numiți în posturile de prefecți, punîndu-le în vedere că agitația anticonstituțională în favoarea realegerii lui ca președinte este condiția menținerii lor în posturile pe care le dețineau, nici că Carlier și-a sărbătorit instalarea desființînd un club legitimist, nu i-a plăcut nici că Bonaparte a înființat un ziar propriu, „le Napoléon”⁴⁹, care divulgă publicului dorințele ascunse ale președintelui, în timp ce miniștrii lui trebuiau să le nege la tribuna Adunării legislative; nu i-a plăcut nici menținerea încăpățînată a guvernului, în ciuda diferitelor voturi de neîncredere pe care le căpătase, nici încercarea de a cîștiga simpatiile subofițerilor printr-un supliment zilnic de 4 sous și simpatia proletariatului printr-un plagiat din „Misterele Parisului” de Eugène Sue, printr-o „bancă de împrumut pe cuvînt de onoare”; în sfîrșit, nici nerușinarea cu care miniștrii au fost puși să propună deportarea în Algeria a ultimilor insurgenți din iunie, spre a arunca nepopularitatea en gros * asupra Adunării legislative, pe cînd președintele și-a rezervat popularitatea en détail ** prin grațieri izolate. Thiers a rostit cuvinte amenințătoare despre „coups d'état” și „coups de tête”^{***}, iar Adunarea legislativă s-a răzbunat pe Bonaparte respingînd orice proiect de lege depus în interesul lui propriu, cercetînd cu o neîncredere, zgometos manifestată, pe cele propuse în interesul general pentru a vedea dacă nu cumva, prin sporirea puterii executive, Bonaparte caută să întărească autoritatea sa personală. Într-un cuvînt, ea s-a răzbunat prin *conspirația dispregului*.

La rîndul său, partidul legitimist vedea cu ciudă cum orléaniștii, mai abili, puneau din nou mîna pe aproape toate posturile și cum crește *centralizarea*, pe cînd el își căuta din principiu mîntuirea în *descentralizare*. Și așa era. Contra-revoluția *centraliza cu forța*, adică pregătea mecanismul revoluției. Prin cursul forțat al bancnotelor ea a *centralizat*

* — cu ridicata. — *Nota Trad.*

** — cu amănuntul. — *Nota Trad.*

*** — Joc de cuvinte: „coups d'état” — „lovituri de stat”; „coups de tête” — „acțiuni nechibzuite”. — *Nota Trad.*

chiar și aurul și argintul Franței la Banca din Paris, creînd astfel pentru revoluție *un tezaur de război gata pregătit*.

Orléaniștii, în sfîrșit, vedeau cu ciudă că principiului lor de dinastie bastardă li se opune principiul, apărut din nou, al legitimității și că ei înșiși erau umiliți și prost tratați de soțul nobil care le reproșa mezialianța făcută.

Am urmărit pas cu pas c'um țărani, mic-burghezii, păturile de mijloc în genere s-au situat alături de proletariat, ajungînd la o opoziție deschisă față de republica oficială care i-a tratat ca adversari. *Răzvrătire împotriva dictaturii burgheze, necesitatea unei transformări a societății, menținerea instituțiilor democrat-republicane ca instrumente motrice ale acestei transformări, gruparea în jurul proletariatului ca forță revoluționară hotărîtoare*, acestea sînt caracteristicile comune ale așa-zisului partid al democrației sociale, ale partidului republicii roșii. Acest „partid al anarhiei”, cum l-au botezat adversarii lui, este — nu mai puțin decît partidul ordinii — o coaliție de interese diverse. De la cea mai mărunță reformă a vechii dezordini sociale pînă la răsturnarea vechii ordini sociale, de la liberalismul burghez pînă la terorismul revoluționar — iată distanța dintre extremele care constituie punctul de plecare și punctul terminus al „partidului anarhiei”.

Desființarea taxelor vamale protecționiste — socialism ! căci atentează la monopolul fracțiunii *industriale* a partidului ordinii. A face ordine în finanțele statului — socialism ! căci atentează la monopolul fracțiunii *financiare* a partidului ordinii. Import liber de carne și cereale din străinătate — socialism ! căci atentează la monopolul celei de-a treia fracțiuni a partidului ordinii, al *mării proprietăți funciare*. Revendicările partidului freetraderilor, adică ale celui mai avansat partid burghez din Anglia, apar în Franța ca revendicări pe de-a-ntregul socialiste. Voltairianismul — socialism ! căci atacă a patra fracțiune a partidului ordinii, cea *catolică*. Libertatea presei, dreptul de asociere, învățămîntul public general — socialism, socialism ! Ele atacă monopolul partidului ordinii în ansamblul său.

Mersul revoluției maturizase atît de rapid situația, încît reformiștii de toate nuanțele și clasele de mijloc cu revendicările lor cele mai modeste, erau silite să se grupeze în jurul steagului partidului extremist al revoluției, în jurul *steagului roșu*.

Oricît de variat era însă *socialismul* principalelor elemente componente ale „partidului anarhiei” în funcție de condițiile

economice și de ansamblul necesităților revoluționare ale clasei sau ale fracțiunii lor de clasă decurgînd din aceste condiții, el coincide totuși într-un punct, și anume cînd proclamă că el este *mijlocul de emancipare a proletariatului* și că emanciparea acestuia este *scopul* său. Mistificare intenționată a unora, autoînșelare a celorlalți, care pretind că lumea transformată după necesitățile lor este lumea cea mai bună pentru toți, că ea realizează toate revendicările revoluționare și înlătură toate ciocnirile revoluționare.

Sub frazele socialiste *generale* destul de asemănătoare ale „*partidului anarhiei*” se ascunde *socialismul* ziarelor „National”, „Presse” și „Siècle”, care urmărește mai mult sau mai puțin consecvent să răstoarne dominația aristocrației financiare și să elibereze industria și comerțul de cătușele lor de pînă acum. Este *socialismul* industriei, al comerțului și al agriculturii, ai căror magnați din partidul ordinii reneagă aceste interese în măsura în care ele nu mai coincid cu monopolurile lor private. De acest *socialism burghez*, care raliază, firește, ca oricare dintre variantele socialismului, o parte dintre muncitori și dintre mic-burghezi, se deosebește *socialismul mic-burghez*, *socialismul par excellence* *. Capitalul hărțuiește clasa mic-burgheză mai ales în calitatea lui de *creditor* — ea cere *instituții de credit* ; el o strivește prin *concurență* — ea cere *asociații* sprijinite de stat ; el o înfrînge prin *concentrare* — ea cere *impozite progresive*, restrîngerea dreptului de succesiune, preluarea de către stat a lucrărilor mari și alte măsuri *care stăvillesc cu forța creșterea capitalului*. Visînd la realizarea pașnică a socialismului ei — abstracție făcînd doar, de pildă, de o a doua revoluție din februarie, de scurtă durată —, viitorul proces istoric îi apare, firește, ca *aplicarea unor sisteme* pe care le născocesc sau le-au și născocit cugeătorii societății, fie în tovărășie, fie de unul singur. Mic-burghezii devin astfel eclecticici sau adepți ai *sistemelor* socialiste existente, ai *socialismului doctrinar*, care a fost expresia teoretică a proletariatului doar atîta vreme cît acesta nu se dezvoltase încă pînă la o mișcare istorică independentă, liberă.

În timp ce în felul acesta *utopia, socialismul doctrinar*, care subordonează întreaga mișcare unuia dintre momentele ei și care înlocuiește producția socială, colectivă, cu activitatea cerebrală a pedantului izolat, înlăturînd în fantezia lui înainte de toate, prin artificii mici sau sentimentalisme mari,

* — prin excelență, propriu-zis. — *Nota Trad.*

lupta revoluționară a claselor, cu toate manifestările ei necesare ; în timp ce acest socialism doctrinar, care în fond nu face decît să idealizeze societatea actuală, să reproducă o imagine a ei fără umbre și vrea să-și înfăptuiască idealul lui împotriva realității acestei societăți ; în timp ce acest socialism este cedat de proletariat micii burghezii, iar lupta diferiților șefi socialiști între ei face ca fiecare dintre așa-zisele sisteme să apară ca o promovare plină de pretenții a uneia dintre treptele de tranziție ale revoluției sociale în opoziție cu cealaltă, *proletariatul* se strînge tot mai mult în jurul *socialismului revoluționar*, în jurul *comunismului*, pe care burghezia însăși l-a botezat cu numele de *Blanqui*. Acest socialism este *declararea unei revoluții neîntrerupte, este dictatura de clasă a proletariatului ca treaptă de tranziție necesară pentru lichidarea deosebirilor de clasă în general*, pentru desființarea tuturor relațiilor de producție pe care se întemeiază ele, pentru desființarea tuturor relațiilor sociale care corespund acestor relații de producție, pentru revoluționarea tuturor ideilor care decurg din aceste relații sociale.

Spațiul rezervat acestei expuneri nu îngăduie dezvoltarea mai amănunțită a acestui subiect.

Am văzut : întocmai cum în fruntea partidului *ordinii* a trecut în mod necesar *aristocrația financiară*, tot astfel în fruntea „partidului *anarhiei*” a trecut *proletariatul*. În timp ce diferitele clase coalizate într-o ligă revoluționară se grupau în jurul proletariatului, în timp ce departamentele deveneau tot mai nesigure, iar Adunarea legislativă însăși devenea tot mai morocănoasă față de pretențiile Soulouque-ului francez, se apropiau alegerile suplimentare, amînate și tărăgădate atîta vreme, pentru a înlocui pe montagnarzii proscriși ai lui 13 iunie.

Guvernul, disprețuit de dușmanii lui, zilnic jignit și umilit de pretenșii lui prieteni, nu vedea decît un *singur* mijloc pentru a ieși din această situație precară insuportabilă : *răscoala*. O răscoală la Paris ar fi permis decretarea stării de asediu la Paris și în departamente și, prin urmare, o dirijare a alegerilor. Pe de altă parte, prietenii ordinii, dacă nu voiau să treacă ei înșiși drept anarhiști, erau siliți să facă concesii unui guvern care repurtase victoria asupra anarhiei.

Guvernul s-a pus pe lucru. La începutul lunii februarie 1850 a provocat poporul, doborînd copacii libertății⁵⁰. În zadar ! Dacă copacii libertății și-au pierdut locul, guvernul în schimb și-a pierdut capul și a bătut în retragere, speriat de propria

lui provocare. Adunarea națională însă a primit această stîngăce încercare de emancipare a lui Bonaparte cu o neîncredere glacială. Ridicarea cununilor de imortele⁵¹ de pe coloana revoluției din iulie nu a avut nici ea mai mult succes. Ea a dat prilej unei părți a armatei să facă demonstrații revoluționare, iar Adunării naționale să dea un vot de neîncredere mai mult sau mai puțin fățiș guvernului. Zadarnic a amenințat presa guvernamentală cu abolirea votului universal, cu invazia cazacilor. Zadarnic a provocat d'Hautpoul direct, în plină Adunare legislativă, stînga să iasă în stradă și zadarnică a fost declarația lui că guvernul este gata s-o primească cum trebuie. D'Hautpoul s-a ales doar cu o chemare la ordine din partea președintelui, iar partidul ordinii a permis, cu o satisfacție lăuntrică, unui deputat al stîngii să zeflemisească poftele de uzurpare ale lui Bonaparte. Zadarnic, în sfîrșit, a prevestit guvernul o revoluție pentru 24 februarie. Guvernul n-a obținut decît ignorarea de către popor a zilei de 24 februarie.

Proletariatul nu s-a lăsat provocat la *răscoală*, pentru că era pe cale să facă o *revoluție*.

Fără să se sinchisească de provocările guvernului, care nu făceau decît să sporească nemulțumirea generală față de starea de lucruri existentă, comitetul electoral, aflat cu totul sub influența muncitorilor, a propus 3 candidați pentru Paris : *de Flotte, Vidal și Carnot*. *De Flotte* era unul dintre deportații din iunie, amnistiat de Bonaparte într-unul din momentele sale de goană după popularitate ; el era prieten cu Blanqui și luase parte la acțiunea de la 15 mai. *Vidal*, cunoscut ca scriitor comunist prin cartea sa „Despre repartitia bogăției”⁵², fusese secretarul lui Louis Blanc în comisia de la Luxemburg ; *Carnot*, fiul aceluia membru al Convenției care organizase victoria, era membrul cel mai puțin compromis al partidului „National”, ministru al instrucțiunii în guvernul provizoriu și în Comisia executivă, care prin proiectul său de lege democratic cu privire la învățămîntul public era un protest viu împotriva legii iezuiților cu privire la învățămînt. Acești trei candidați reprezentau cele trei clase coalizate ; în frunte insurgentul din iunie, reprezentantul proletariatului revoluționar ; alături de dînsul socialistul doctrinar, reprezentantul micii burghezii socialiste ; în sfîrșit, al treilea, reprezentantul partidului burghez republican, ale cărui formule democratice dobîndiseră în ciocnirile cu partidul ordinii un sens socialist, pierzîndu-l de mult pe al lor propriu. Era o *coalitiie generală împotriva*

burgheziei și guvernului, ca și în februarie. Dar de astă dată proletariatul era în fruntea ligii revoluționare.

În ciuda tuturor eforturilor depuse de adversari, candidații socialiști au învins. Până și armata l-a votat pe insurgentul din iunie, împotriva propriului ei ministru de război, *La Hitte*. Partidul ordinii a rămas ca trăsnet. Nici alegerile departamentale nu l-au consolat; ele au dat majoritatea montagnarzilor.

*Alegerile de la 10 martie 1850! Era casarea votului din iunie 1848: cei care masacraseră și deportaseră pe insurgenții din iunie se reîntorceau în Adunarea națională, dar cu capul plecat, la remorca deportaților și cu principiile acestora pe buze. Era casarea lui 13 iunie 1849: Montagne, proscrisă de Adunarea națională, se reîntorcea în Adunarea națională, dar ca trîmbițași care anunță revoluția, nu ca șefii ei cum fuseseră înainte. Era casarea lui 10 decembrie: Napoleon suferise o înfrîngere în persoana ministrului său, *La Hitte*. Istoria parlamentară a Franței cunoaște un singur caz analog: înfrîngerea lui *d'Haussez*, ministrul lui Carol al X-lea, în 1830. În sfîrșit, alegerile de la 10 martie 1850 casau alegerile de la 13 mai, care dăduseră partidului ordinii majoritatea. Alegerile de la 10 martie erau un protest împotriva majorității de la 13 mai. 10 martie era o revoluție. Îndărătul buletinelor de vot se aflau pietrele caldarîmului.*

„Votul de la 10 martie înseamnă război”, a exclamat *Séгур d'Aguesseau*, unul dintre membrii cei mai extremiști ai partidului ordinii.

La 10 martie 1850 republica constituțională a intrat într-o fază nouă, în *faza descompunerii ei*. Diferitele fracțiuni ale majorității sînt din nou coalizate între ele și cu Bonaparte, sînt din nou salvatorii ordinii, iar el din nou *persoana lor neutră*. Dacă ele își amintesc că sînt regaliste, și-o amintesc numai fiindcă nu mai cred în posibilitatea republicii burgheze; dacă el își amintește că este pretendent, și-o amintește numai pentru că nu mai crede că va rămîne președinte.

La alegerea lui *de Flotte*, a insurgentului din iunie, Bonaparte răspunde, la comanda partidului ordinii, numind ca ministru de interne pe *Baroche*, acuzatorul lui *Blanqui* și *Barbès*, al lui *Ledru-Rollin* și *Guinard*. La alegerea lui *Carnot*, Adunarea legislativă răspunde adoptînd legea învățămîntului, iar la alegerea lui *Vidal* — suprimînd presa socialistă. Cu trîm-

bițele presei sale, partidul ordinii caută să innăbușe propria sa teamă. „Sabia este sfântă”, proclamă unul dintre aceste organe de presă ; „apărătorii ordinii trebuie să treacă la ofensivă împotriva partidului roșu”, proclamă altul ; „între socialism și societate există un duel pe viață și pe moarte, un război necruțător fără răgaz ; în acest duel desperat trebuie să piară ori unul, ori celălalt ; dacă societatea nu distruge socialismul, socialismul va distruge societatea”, vestește un al treilea cocoș al ordinii. Ridicați baricadele ordinii, baricadele religiei, baricadele familiei ! Să se sfârșească o dată cu cei 127.000 de alegători din Paris ! Noaptea Sf. Bartolomeu pentru socialiști ! Și partidul ordinii crede o clipă în propria-certitudine a victoriei.

Atacurile cele mai furibunde ale ziarelor lui sînt îndreptate împotriva „*dughengiilor din Paris*”. Insurgentul din iunie ales ca reprezentant de către dughengii din Paris ! Aceasta înseamnă că un al doilea iunie 1848 nu e cu puțință ; înseamnă că un al doilea 13 iunie 1849 nu e cu puțință ; înseamnă că influența morală a capitalului este zdrobită ; înseamnă că Adunarea burgheză nu mai reprezintă decît burghezia, că marea proprietate este pierdută pentru că vasalul ei, mica proprietate, își caută salvarea în lagărul celor fără proprietate.

Partidul ordinii recurge, firește, din nou la *inevitabilul* său refren : „*Întăriți represiunea !* — strigă el —. *Represiune înzecită !*”. Dar forța sa de represiune devenise de zece ori mai mică, în timp ce rezistența crescuse însutit. Insuși instrumentul principal de represiune, armata, nu trebuie oare reprimată și ea ? Și partidul ordinii își spune ultimul cuvînt : „Trebuie zdrobit cercul de fier al unei legalități care ne innăbușe. *Republica constituțională nu e cu puțință*. Trebuie să luptăm cu armele noastre adevărate ; din februarie 1848 am combătut revoluția cu *propriile ei* arme și pe *propriul ei* teren ; am acceptat instituțiile ei, constituția este o fortăreață care-i apără numai pe asediatori, nu pe asediați ! Strecurîndu-ne în sfîntul Ilion ascunși în pîntecele calului troian, noi nu am cucerit — spre deosebire de strămoșii noștri, *les Grecs* * —, orașul dușman, ci am căzut noi înșine prizonieri”.

* Joc de cuvinte : „Grecs” — greci, dar și trișori de profesie. (*Nota lui Engels la ediția din 1895*).

Temelia constituției o constituie însă *votul universal*. *Desființarea votului universal* este ultimul cuvânt al partidului ordinii, al dictaturii burgheze.

Votul universal recunoscut la 4 mai 1848, la 20 decembrie 1848, la 13 mai 1849, la 8 iulie 1849 dreptul la dictatură al burgheziei. *Votul universal* s-a condamnat el însuși la 10 martie 1850. *Dominația burgheză* ca emanație și rezultat al *votului universal*, ca act manifest al voinței suverane a poporului, acesta este sensul constituției burgheze. Dar ce sens mai are constituția din momentul în care conținutul acestui drept de vot, al acestei voințe suverane nu mai înseamnă *dominația burgheză*? Nu este oare de datoria burgheziei să reglementeze dreptul de vot în așa fel încât acesta să vrea ceea ce este rațional, adică *dominația ei*? *Votul universal*, abrogînd mereu puterea de stat existentă și creînd-o de fiecare dată din nou din sînul său, oare nu distruge orice stabilitate, nu pune în orice clipă sub semnul întrebării orice putere existentă, nu distruge autoritatea și nu amenință să ridice anarhia însăși la rangul de autoritate? Cine se mai putea îndoi de aceasta după 10 mai 1850?

Repudiînd *votul universal* cu care se împodobise pînă atunci și din care își trăgea atotputernicia, burghezia recunoaște deschis: „*Dictatura noastră a dăinuit pînă în prezent prin voința poporului, acum ea trebuie consolidată împotriva voinței poporului*”. Și, consecventă, ea nu-și mai caută sprijin în Franța, ci în afara ei, în străinătate, în *invazie*.

Prin preconizarea *invaziei*, burghezia — un al doilea Koblenz⁵³, cu reședința chiar în Franța — stîrnește împotriva ei toate pasiunile naționale. Prin atacul împotriva *votului universal*, ea dă noii revoluții un *pretext general*, și revoluția are nevoie de un asemenea pretext. Fiecare pretext *particular* ar separa fracțiunile ligii revoluționare și ar scoate la iveală deosebirile dintre ele. *Pretextul general* însă ametește clasele semirevoluționare; le permite să se înșele pe ele înșele cu privire la *caracterul determinat* al viitoarei revoluții, cu privire la consecințele proprii lor acțiuni. Orice revoluție are nevoie de o problemă de banchet. *Votul universal* este problema de banchet a noii revoluții.

Dar prin faptul că renunță la singura formă posibilă a puterii lor *coalizate*, la forma cea mai puternică și cea mai completă a *dominației* lor de clasă — *republica constituțională* —

și se întorc la forma inferioară, incompletă, mai slabă a *monarhiei*, fracțiunile burgheze coalizate și-au dat singure verdictul. Ele sînt asemenea moșneagului care, pentru a-și regăsi forța juvenilă, ar scoate la iveală hainele sale de copil și s-ar chinui să și le potrivească pe trupul veched. Republica lor avea doar un merit ; acela *de a fi sera revoluției*.

10 martie 1850 poartă inscripția :

Après moi le déluge *.

* — După mine potopul ! (Cuvinte atribuite lui Ludovic al XV-lea).
— *Nota Red.*

IV

Abrogarea votului universal în 1850

(Continuarea celor trei capitole anterioare se găsește în „Cronica” apărută în ultimul număr, dublu, 5—6, al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. După ce s-a descris mai întâi marea criză comercială izbucnită în 1847 în Anglia și s-a explicat prin repercusiunile ei asupra continentului european adâncirea complicațiilor politice pe continent care au dus la revoluțiile din februarie și martie 1848, s-a arătat apoi cum prosperitatea comerțului și a industriei, revenită în 1848 și sporită încă în 1849, a paralizat avântul revoluționar și totodată a făcut cu puțință izbînzile reacțiunii. În ceea ce privește Franța se spune apoi :) *

Aceleași simptome s-au manifestat și în Franța din 1849 încoace, și mai ales de la începutul anului 1850. Întreprinderile industriale din Paris lucrează din plin, iar la fabricile de textile din Rouen și Mulhouse treaba merge destul de bine, cu toate că și aici, ca și în Anglia, activitatea a fost stînjinită de prețurile ridicate ale materiilor prime. Totodată, la creșterea prosperității în Franța a contribuit, într-o măsură însemnată, lărga reformă vamală din Spania și reducerea taxelor vamale la diferite articole de lux în Mexic. Exportul de mărfuri franceze pe aceste două piețe a crescut considerabil. Creșterea capitalurilor a dus, în Franța, la o serie de speculații, cărora le-a servit drept pretext exploatarea pe scară largă a minelor de aur din California. Au apărut o mulțime de societăți, ale căror acțiuni la preț redus și ale căror prospecte prezentate într-o lumină socialistă se adresează direct pungii mic-burghezilor și a muncitorilor, dar care se reduc, toate, la acea pură escrocherie care e caracteristică doar francezilor și chinezilor. Una dintre aceste societăți se

* Acest aliniat introductiv a fost scris de Engels pentru ediția din 1895. — *Nota Red.*

bucură chiar de protecția directă a guvernului. Taxele pe import au însumat în Franța, în primele nouă luni ale anului 1848, 63.000.000 fr., în primele nouă luni ale anului 1849 95.000.000 fr., iar în primele nouă luni ale anului 1850 93.000.000 fr. De altfel, în septembrie 1850 ele au crescut iarăși cu peste 1.000.000 în comparație cu aceeași lună a anului 1849. Exportul de asemenea a crescut în 1849 și, într-o proporție și mai mare, în 1850.

Cel mai grăitor indiciu al unei noi perioade de prosperitate este legea din 6 august 1850, prin care Banca Franței revenea la plățile în numerar. La 15 martie 1848 banca fusese autorizată să suspende plățile în numerar. Quantumul bancnotelor aflate în circulație, inclusiv băncile din provincie, se ridică pe atunci la 373.000.000 fr. (14.920.000 l.st.). La 2 noiembrie 1849 se aflau în circulație 482.000.000 fr., sau 19.280.000 l.st., ceea ce înseamnă o creștere cu 4.360.000 l.st., iar la 2 septembrie 1850 496.000.000 fr., sau 19.840.000 l.st., adică o creștere de circa 5.000.000 l.st. Dar această creștere n-a dus la o depreciere a bancnotelor; dimpotrivă, circulația sporită a bancnotelor a fost însoțită de o acumulare tot mai mare de aur și argint în pivnițele băncii, astfel că în vara anului 1850 rezerva metalică s-a ridicat la vreo 14.000.000 l.st., o sumă nemaipomenită în Franța. Faptul că banca a fost astfel în stare să sporească circulația biletelor sale și totodată să-și mărească capitalul activ cu 123.000.000 fr. (5.000.000 l.st.) dovedește cum nu se poate mai bine cât de justă a fost afirmația făcută de noi, într-unul din numerele precedente ale revistei *, că aristocrația financiară nu numai că nu a fost răsturnată de revoluție, dar, dimpotrivă, s-a întărit și mai mult. Acest rezultat devine și mai evident dacă ne aruncăm privirea asupra legislației bancare franceze din ultimii ani. La 10 iunie 1847 banca a fost autorizată să emită bilete de 200 fr.; pînă atunci cea mai mică bancnotă era cea de 500 fr. Printr-un decret din 15 martie 1848, biletele Băncii Franței au fost declarate mijloc legal de plăți și banca a fost eliberată de obligația de a le schimba în bani sunători. Emisiunea ei de bilete a fost limitată la 350.000.000 fr. Totodată a fost autorizată să emită bilete de 100 fr. Prin decretul din 27 aprilie s-a dispus contopirea băncilor departamentale cu Banca Franței; printr-un alt decret, din 2 mai 1848, s-a majorat emisiunea ei de bilete la 442.000.000 fr. Prin decretul din 22 decembrie 1849, limita maximă a emisiunii de bancnote a fost

* Vezi volumul de față, pag. 80—82. — *Nota Red.*

ridicată la 525.000.000 fr. În sfârșit, legea din 6 august 1850 a restabilit convertibilitatea biletelor în bani. Aceste fapte — creșterea neconținută a circulației bancnotelor, concentrarea întregului credit francez în mâinile băncii și acumularea întregului aur și argint francez în pivnițele ei — l-au dus pe d-l Proudhon la concluzia că acum banca trebuie să se metamorfozeze într-o bancă populară de tip proudhonist ⁵⁴. De fapt, Proudhon nici nu avea nevoie să cunoască istoria restricțiilor bancare din Anglia în anii 1797—1819 ⁵⁵; ar fi fost de ajuns ca el să-și arunce privirea dincolo de canal, pentru a-și da seama că acest fapt, fără precedent — după părerea lui — în istoria societății burgheze, nu era altceva decât un fenomen burghez cît se poate de normal, care numai în Franța apăruse acum pentru prima oară. De aici se vede că pseudo-teoreticienii revoluționari, care după guvernul provizoriu dădeau tonul la Paris, erau tot atît de ignorați în ce privește caracterul și rezultatele măsurilor luate ca și domnii din guvernul provizoriu.

Deși în Franța industria și comerțul trec acum printr-o fază de prosperitate, marea masă a populației, cei 25.000.000 de țărani, se află într-o stare de mare depresiune. Recoltele bune din ultimii ani au făcut ca în Franța prețurile cerealelor să scadă și mai mult decât în Anglia, și situația țăranilor, care sînt înglodați în datorii, jecmăniți de cămătări și secătuiți de impozitele împovărătoare, numai înfloritoare nu se poate numi. Dar, așa cum a dovedit cu prisosință istoria ultimilor trei ani, această clasă a populației nu este cîtuși de puțin capabilă de o inițiativă revoluționară.

Atît perioada de criză cît și cea de prosperitate începe pe continent mai tîrziu decât în Anglia. Procesul primar se produce întotdeauna în Anglia; ea este demiurgul cosmosului burghez. Pe continent, diferitele faze ale ciclului pe care-l parcurge mereu din nou societatea burgheză apar numai în forma secundară sau terțiară. În primul rînd, continentul exportă în Anglia incomparabil mai mult decât în oricare altă țară. Dar acest export în Anglia depinde, la rîndul său, de situația Angliei, îndeosebi în raport cu piețele transoceanice. Apoi Anglia exportă în țările transoceanice incomparabil mai mult decât întregul continent, astfel că volumul exportului continental în aceste țări depinde întotdeauna de exportul englez peste oceane. De aceea, dacă crizele provoacă revoluții în primul rînd pe continent, cauza lor trebuie căutată întotdeauna în Anglia. Este firesc ca zguduitorile violente să

se producă mai devreme la extremitățile organismului burghez decît în inima sa, unde posibilitățile de compensare sînt mai mari. Pe de altă parte, gradul în care revoluțiile de pe continent își exercită influența lor asupra Angliei constituie totodată un barometru care indică în ce măsură aceste revoluții pun într-adevăr sub semnul întrebării condițiile de existență ale orînduirii burgheze și în ce măsură ating numai formațiile ei politice.

În această prosperitate generală, în care forțele de producție ale societății burgheze se dezvoltă atît de înfloritor pe cît e în genere cu puțință în cadrul relațiilor burgheze, nici nu poate fi vorba de o adevărată revoluție. O astfel de revoluție este cu puțință numai în perioadele cînd *amîndoi acești factori — forțele de producție moderne și formele de producție burgheze — intră în contradicție*. Nesfîrșitele dispute cu care se indeletnicesc acum, pe continent, reprezentanții diferitelor fracțiuni ale partidului ordinii, compromițindu-se unii pe alții, nu duc în nici un caz la noi revoluții; dimpotrivă, aceste dispute sînt posibile tocmai pentru că, în momentul de față, baza relațiilor sociale este atît de trainică și — lucru pe care reacțiunea nu-l știe — atît de *burgheză*. Toate încercările reacțiunii de a frîna dezvoltarea burgheză vor eșua tot atît de inevitabil, lovindu-se de această bază, ca și toată indignarea morală a democraților și toate proclamațiile lor înflăcărâte. *O nouă revoluție este cu puțință numai ca urmare a unei noi crize. Dar venirea ei e tot atît de certă ca și izbucnirea crizei.*

Să trecem acum la *Franța*.

Provocînd efectuarea noilor alegeri de la 28 aprilie, poporul a anihilat el însuși victoria obținută în alianță cu mica burghezie în alegerile de la 10 martie. Vidal fusese ales nu numai la Paris, ci și în departamentul Rinului de Jos. Comitetul din Paris, în care Montagne și mica burghezie erau puternic reprezentate, l-a determinat să opteze pentru mandatul dat de Rinul de Jos. Victoria de la 10 martie nu mai putea fi considerată ca decisivă; hotărîrea definitivă a fost din nou amînată, iar tensiunea poporului slăbea, și el se obișnuia cu triumfuri legale în locul celor revoluționare. În cele din urmă, semnificația revoluționară a lui 10 martie — reabilitarea insurecției din iunie — a fost cu desăvîrșire anihilată prin punerea candidaturii lui Eugène Sue, acest sentimental vizionar social mic-burghez, pe care proletariatul, în cel mai bun caz, putea s-o accepte doar ca pe o glumă de

dragul grizetelor. Acestei candidaturi bineintenționate, partidul ordinii, care devenise mai îndrăzneț datorită politicii șovăielnice a adversarilor, i-a opus un candidat care avea să întruchipeze victoria din iunie. Acest candidat ridicul era spartanul tată de familie Leclerc⁵⁶, căruia presa i-a smuls însă bucată cu bucată armura eroică și care la alegeri a suferit o înfrângere răsunătoare. Noua victorie electorală de la 28 aprilie a dat aripi Montagnei și micii burghezii. Montagne jubila, făcându-și socoteala că-și va putea atinge țelul pe cale strict legală, fără să provoace o nouă revoluție care ar împinge iarăși proletariatul pe primul plan; ea era convinsă că în noile alegeri din 1852, cu ajutorul votului universal, îl va instala pe d-l Ledru-Rollin în scaunul prezidențial și va asigura Montagnei majoritatea în Adunare. Partidul ordinii, pe care noile alegeri, candidatura lui Sue și starea de spirit a Montagnei și a micii burghezii l-au convins că acestea, — oricare ar fi împrejurările — sînt hotărîte să rămînă liniștite, a ripostat la cele două victorii electorale printr-o *lege electorală* care abroga votul universal.

Guvernul a fost destul de prudent pentru a nu-și asuma răspunderea acestui proiect de lege. El a făcut o concesie aparentă majorității, însărcinînd cu elaborarea acestui proiect pe marii demnitari ai majorității, pe cei 17 burgravi⁵⁷. Așadar nu guvernul a propus Adunării, ci majoritatea din Adunare și-a propus ei însăși abrogarea votului universal.

La 8 mai proiectul a fost prezentat Camerei. Întreaga presă democrat-socială, într-un singur glas, a cerut poporului să păstreze o atitudine demnă, să dea dovadă de un calm majestueux*, să rămînă impasibil și să aibă încredere în reprezentanții săi. Fiecare articol din aceste ziare era străbătut de convingerea că o revoluție ar însemna, în primul rînd, nimicirea așa-zisei prese revoluționare și că acum este deci vorba de salvagardarea ei. Așa-zisa presă revoluționară și-a trădat secretul. Ea și-a semnat sentința de condamnare la moarte.

La 21 mai Montagne a început discutarea preliminară a problemei și a cerut respingerea întregului proiect pe motiv că violează constituția. Partidul ordinii a răspuns că constituția va fi violată dacă va fi nevoie, dar că deocamdată acest lucru nu este necesar, deoarece constituția este susceptibilă de orice interpretare și numai majoritatea are competența să decidă care interpretare este justă. La atacurile violente ale

* — un calm majestuos. — Nota Trad.

lui Thiers și Montalambert, Montagne a răspuns printr-o atitudine umană, cuviincioasă și civilizată. Ea a invocat legalitatea ; partidul ordinii , i-a atras atenția că terenul pe care se dezvoltă legalitatea este proprietatea burgheză. Montagne a început să se tînguie : vreți să provocați cu orice chip o revoluție ? La care partidul ordinii i-a răspuns : ea nu ne va surprinde nepregătiți.

La 22 mai discutarea prealabilă a problemei s-a încheiat cu 462 de voturi pentru și 227 de voturi contra. Aceiași oameni care căutau să dovedească, cu atîta minuțiozitate solemnă, că Adunarea națională și fiecare deputat în parte își pierd înputernicirile dacă lipsesc de drepturi poporul care le-a dat aceste înputerniciri au rămas liniștiți la locurile lor și, în loc să acționeze ei, au lăsat pe neașteptate să acționeze țara, și anume să acționeze prin petiții ; ei nu s-au clintit nici la 31 mai, cînd a fost votată, cu un mare număr de voturi, legea însăși. Ei au încercat să se răzbune printr-un protest în care consemnau că nu sînt vinovați de violarea constituției, dar nici acest protest nu l-au prezentat în mod deschis, ci l-au strecurat pe furis în buzunarul președintelui.

Prezența la Paris a unei armate de 150.000 de oameni, tergiversarea la nesfîrșit a adoptării unei hotărîri definitive, apelurile presei care îndemna poporul să păstreze liniște, lipsa de curaj a Montagnei și a deputaților noi aleși, calmul maiestos al micii burghezii, dar mai presus de toate prosperitatea comerțului și a industriei, au împiedicat orice încercare de revoluție din partea proletariatului.

Votul universal își îndeplinise misiunea. Majoritatea poporului trecuse prin școala de instruire, pe care acest vot i-o oferă numai într-o epocă revoluționară. El trebuia înlăturat ori de revoluție, ori de reacțiune.

De și mai multă energie a dat dovadă Montagne cu prilejul unui incident care s-a produs curînd după aceea. Într-un discurs rostit la tribuna Camerei, ministrul de război, d'Hautpoul, a calificat revoluția din februarie drept o catastrofă funestă. Oratorii Montagnei, ca de obicei, și-au manifestat printr-un mare tărăboi virtuoașă lor indignare și președintele Dupin a refuzat să le dea cuvîntul. Atunci Girardin a propus Montagnei să părăsească în bloc sala. Rezultatul a fost că Montagne a rămas pe loc, iar Girardin a fost exclus din sînul ei ca nedemn.

Legea electorală mai avea nevoie de o completare, de o nouă *lege a presei*, care nu s-a lăsat mult așteptată. Un

proiect de lege al guvernului, pe care amendamentele partidului ordinii l-au făcut să fie și mai drastic, majora cauțiunile, instituia o taxă de timbru specială pe romanele foileton (ripostă la alegerea lui Eugène Sue) și un impozit asupra tuturor publicațiilor care apăreau în fascicule săptămânale sau lunare, pînă la un anumit număr de coli, și, în sfîrșit, stabilea că orice articol de ziar trebuie să poarte semnătura autorului. Dispozițiile cu privire la cauțiuni dădeau o lovitură mortală așa-zisei prese revoluționare; poporul considera pieirea ei ca o răzbunare pentru abrogarea votului universal. Dar tendința și efectele noii legi nu se limitau la această parte a presei. Atîta timp cît rămînea anonimă, presa era organul opiniei publice largi și anonime; era a treia putere în stat. Prin semnarea fiecărui articol, ziarul devenea o simplă colecție de contribuții publicistice ale unor indivizi mai mult sau mai puțin cunoscuți. Fiecare articol era coborît la nivelul unui simplu anunț de ziar. Pînă atunci ziarele aveau circulație ca bani de hîrtie ai opiniei publice; acum ele nu mai erau decît niște polițe mai mult sau mai puțin dubioase, a căror bonitate și circulație depindeau nu numai de creditul emitentului, ci și de acela al girantului. Presa partidului ordinii incitase nu numai la abrogarea votului universal, dar și la măsurile cele mai extreme împotriva presei „rele”. Dar nici presa „bună”, cu sinistrul ei anonim, nu era pe placul partidului ordinii, și mai cu seamă pe placul unora dintre reprezentanții lui din provincie. El voia să aibă de-a face numai cu publiciști plătiți, voia să le cunoască numele, domiciliul și semnalmente. Zadarnic se plîngea presa „bună” de ingratitudea cu care îi erau răsplătite serviciile. Legea a fost votată, iar dispoziția ca articolele să fie semnate lovea în primul rînd în această presă. Numele publiciștilor republicani erau destul de cunoscute; dar respectabilele firme ale unor ziare ca „Journal des Débats”, „Assemblée Nationale”⁵⁸, „Constitutionnel”⁵⁹ etc. etc., care făceau atîta caz de înțelepciunea lor politică, au apărut într-o postură lamentabilă cînd s-a văzut că toată această misterioasă companie este alcătuită din niște venali penny-a-liners* cu practică îndelungată, care în decursul vremii au apărut pe bani peșin toate cauzele posibile, ca de pildă Granier de Cassagnac, sau din vechi otrepe care se pretindeau bărbați de stat, ca de pildă Capefigue, sau pisălogi fandoșiți de felul d-lui Lemoine de la „Débats”.

* — scribi plătiți cu rîndul. — *Nota Trad.*

Cu prilejul dezbaterilor în legătură cu legea presei, Montagne a ajuns la un asemenea grad de decădere morală, încât a trebuit să se mulțumească să aplaude strălucitele tirade ale unei vechi celebrități de pe vremea lui Ludovic-Filip, d-l Victor Hugo.

O dată cu adoptarea legii electorale și a legii presei, partidul revoluționar și democrat a dispărut de pe scena oficială. Curînd după închiderea sesiunii, înainte de a se împrăștia pe la casele lor, cele două fracțiuni ale Montagnei — democrații socialiști și socialiștii democrați — au lansat două manifeste, două testimonia paupertatis *, în care arătau că, dacă forța și succesul n-au fost niciodată de partea lor, în schimb ele s-au situat întotdeauna de partea dreptății eterne și a tuturor celorlalte adevăruri veșnice ⁰⁰.

Să trecem acum la partidul ordinii. În revista „Neue Rheinische Zeitung” nr. 3, la pag. 16, se scrie: „Față de poftele de restaurare ale orléaniștilor și legitimiștilor coalizați, Bonaparte apără baza juridică a puterii sale efective, republica; față de poftele de restaurare ale lui Bonaparte, partidul ordinii apără baza juridică a dominației lor comune, republica; legitimiștii față de orléaniști și orléaniștii față de legitimiști apără statu-quo, republica. Toate aceste fracțiuni ale partidului ordinii, care au fiecare propriul ei rege și propria ei restaurare in petto **, fac să prevaleze pe rînd, față de poftele de uzurpare și de răzvrătire ale rivalilor lor, dominația comună a burgheziei, forma în care sînt neutralizate și menținute pretențiile lor speciale —, *republica...* Iar Thiers a fost mai aproape de adevăr decît bănuia, cînd a spus: «Noi, regaliștii, sîntem adevăratul reazem al republicii constituționale» ***.

Această comedie a unor républicains malgré eux ****, comedia opoziției față de statu-quo și continua lui consolidare; permanentele fricțiuni dintre Bonaparte și Adunarea națională; primejdia mereu repetată, care amenință partidul ordinii, de a se descompune în părțile sale componente și sudarea mereu repetată a fracțiunilor sale; încercarea fiecăreia dintre fracțiunile lui de a transforma fiecare victorie împotriva dușmanului comun într-o înfrîngere a aliaților ei vremelnici; invidia reciprocă, resentimentele și hărțuielele

* — certificate de paupertate. — *Nota Trad.*

** — gata pregătită. — *Nota Trad.*

*** — Vezi volumul de față, pag. 79. — *Nota Red.*

**** — republicani fără voie. (Aluzie la comedia lui Molière „Doctor fără voie”). — *Nota Red.*

reciproce, neîncetatul zăngănit de arme care se sfirșește de fiecare dată cu un baiser-Lamourette⁶¹, toată această urită comedie a erorilor nu s-a desfășurat niciodată într-o formă mai clasică decît în ultimele șase luni.

Partidul ordinii considera totodată legea electorală ca o victorie împotriva lui Bonaparte. Nu a comis oare guvernul un act de abdicare cînd a lăsat pe seama comisiei celor 17 redactarea și răspunderea propriului său proiect de lege? Iar principalul sprijin al lui Bonaparte împotriva Adunării nu constă oare în faptul că el era alesul a 6.000.000 de oameni? — Bonaparte, la rîndul său, vedea în legea electorală o concesie făcută Adunării, o concesie cu prețul căreia cumpăra armonia dintre puterea legislativă și cea executivă. Drept răsplată, acest aventurier ordinar a cerut să i se majoreze lista civilă cu 3.000.000. Putea oare Adunarea națională să intre în conflict cu puterea executivă într-un moment cînd ea declarase în afara legii marea majoritate a poporului francez? Era indignată și se părea că e gata să recurgă la măsurile cele mai extreme; comisia ei a respins propunerea lui Bonaparte; presa bonapartistă, la rîndul ei, a luat o poză amenințătoare și a vorbit despre poporul dezmoștenit, despuiat de dreptul său de vot. Au urmat o serie de încercări zgomotoase de a se ajunge la o înțelegere; în cele din urmă, Adunarea a cedat în fapt, dar în același timp s-a răzbunat în principiu. În loc să majoreze în principiu lista civilă cu 3.000.000 pe an, ea a admis să i se acorde lui Bonaparte doar o subvenție specială de 2.160.000 de franci. Ea nu prea era mulțumită, căci și această concesie a făcut-o abia oînd a fost sprijinită de Changarnier, generalul partidului ordinii și protectorul nepoftit al lui Bonaparte. Așadar, aceste două milioane au fost, de fapt, acordate nu lui Bonaparte, ci lui Changarnier.

Această pomană, zvîrlită de mauvaise grăce*, a fost primită de Bonaparte în același spirit în care i-a fost dată. Presa bonapartistă și-a reluat atacurile împotriva Adunării naționale, iar cînd, cu prilejul dezbaterilor în legătură cu legea presei, a fost introdus amendamentul cu privire la semnarea articolelor, îndreptat în special împotriva ziarelor de mîna a doua care reprezentau interesele particulare ale lui Bonaparte, principalul ziar bonapartist, „Pouvoir”⁶², a atacat fățiș, pe un ton extrem de violent, Adunarea națională. Miniștrii s-au văzut nevoiți să se dezică în fața Adunării de

* — în silă. — *Nota Trad.*

acest ziar, al cărui girant responsabil a fost chemat la răspundere în fața Adunării naționale și condamnat la amenda maximă: 5.000 de franci. A doua zi „Pouvoir” a publicat un articol și mai insolent împotriva Adunării, iar ca o revanșă a guvernului parchetul a deschis imediat acțiune judiciară împotriva mai multor ziare legitimize, care au fost acuzate de încălcarea constituției.

În sfârșit, s-a ajuns la chestiunea suspendării lucrărilor Adunării. Bonaparte avea nevoie de această suspendare pentru a putea acționa fără a fi stînjinit de Adunare. Partidul ordinii avea nevoie de această suspendare, în parte pentru a-și urzi intrigile lui fracționiste, în parte pentru ca deputații să-și poată vedea de interesele lor particulare. Și unul și altul avea nevoie de ea pentru a consolida și extinde victoriile reacțiunii în provincie. De aceea Adunarea și-a amînat ședințele de la 11 august pînă la 11 noiembrie. Dar, cum Bonaparte nu făcea un secret din dorința sa de a scăpa de supravegherea supărătoare a Adunării naționale, Adunarea a imprimat pînă și votului ei de încredere pecetea neîncrederii în președinte. Nici un bonapartist n-a intrat în comisia permanentă, alcătuită din 28 de membri, care în timpul vacanței a rămas să vegheze asupra virtuții republicii⁶³. În locul bonapartiștilor au fost aleși chiar și cîțiva republicani de la „Le Siècle” și „Le National”, pentru a dovedi președintelui devotamentul majorității față de republica constituțională.

Cu puțin înainte de suspendarea ședințelor Camerei, și mai cu seamă imediat după aceea, se părea că cele două mari fracțiuni ale partidului ordinii, orléaniștii și legitimiștii, sînt gata să se împace, și anume printr-o contopire a celor două familii regale sub ale căror stindarde luptau. Ziarele erau pline de propunerile de împăcare care fuseseră discutate la St. Leonard, la patul de suferință al lui Ludovic-Filip; dar moartea lui Ludovic-Filip a simplificat pe neașteptate situația. Ludovic-Filip era uzurpatorul, Henric al V-lea era cel deposedat, și fiindcă Henric al V-lea n-avea copii, contele de Paris s-a văzut moștenitor legal al tronului. Acum dispăruse și ultimul pretext care mai putea fi invocat împotriva contopirii intereselor celor două dinastii. Dar tocmai acum cele două fracțiuni ale burgheziei și-au dat, în fine, seama că ceea ce le despărțea nu era atașamentul sentimental pentru o familie regală sau alta, că, dimpotrivă, ceea ce dezbină cele două dinastii erau interesele lor de clasă deosebite. Legiti-

miștii, care porniseră în pelerinaj la Wiesbaden, unde își avea reședința Henric al V-lea, așa cum concurenții lor porniseră la St. Leonard, au primit acolo vestea morții lui Ludovic-Filip. Ei au format de îndată un guvern în partibus infidelium⁶⁴, compus mai ales din membri ai acelei comisii de paznici ai virtuții republicii de care am amintit mai sus, guvern care, cu prilejul unui conflict în sînul partidului, a proclamat fără nici un înconjur, dreptul prin grația lui Dumnezeu. Orléaniștii au jubilat satisfăcuți de scandalul compromițător pe care l-a provocat în presă acest manifest⁶⁵ și nu și-au ascuns nici o clipă ostilitatea lor fățișă față de legitimiști.

În timpul vacanței Adunării naționale au început ședințele adunărilor reprezentative ale departamentelor. Majoritatea lor s-au pronunțat pentru o revizuire, limitată printr-un număr mai mare sau mai mic de clauze, a constituției, adică s-au pronunțat pentru o restaurare a monarhiei, fără a-i da o definiție mai precisă, pentru o „*soluționare a problemei*”, recunoscînd totodată că sînt prea incompetente și prea lașe pentru a găsi această soluție. Frațiunea bonapartistă s-a grăbit să interpreteze această dorință de revizuire în sensul prelungirii mandatului de președinte al lui Bonaparte.

Clasa dominantă nu putea în nici un caz să admită soluționarea constituțională a problemei: demisia lui Bonaparte în mai 1852, alegerea concomitentă a unui nou președinte de către toți alegătorii țării și revizuirea constituției de către o Cameră specială, aleasă în acest scop, în primele luni după instalarea noului președinte. Ziua noilor alegeri prezidențiale ar fi ziua întîlnirii tuturor partidelor ostile: legitimiștii, orléaniștii, republicanii burghezi, revoluționarii. Cu acest prilej s-ar produce în mod inevitabil o ciocnire violentă între aceste diferite fracțiuni. Chiar dacă partidul ordinii ar reuși să cadă de acord asupra candidaturii unei persoane neutre, din afara familiilor dinastice, împotriva lui s-ar ridica Bonaparte. În lupta sa împotriva poporului, partidul ordinii e nevoit să întărească neconținut puterea executivă. Orice întărire a puterii executive întărește și puterea exponentului ei, a lui Bonaparte. De aceea, în măsura în care partidul ordinii sporește puterea lor comună, el sporește și mijloacele de luptă ale pretențiilor dinastice ale lui Bonaparte, face să crească șansele lui de a zădărnici prin forță, în momentul critic, o rezolvare constituțională. Atunci Bonaparte, în lupta sa împotriva partidului ordinii, nu se va da în lături de la

încălcarea unuia din principiile constituției, tot așa cum partidul ordinii, în lupta sa împotriva poporului, nu s-a dat în lături de la încălcarea unui alt principiu al constituției, desființînd votul universal. După toate probabilitățile, Bonaparte va face chiar apel la votul universal împotriva Adu-nării. Într-un cuvînt, soluția constituțională pune în joc soarta întregului statu-quo politic, iar în dosul primejdurii acestui statu-quo burghezul vede haosul, anarhia, războiul civil. Lui i se pare că, în această primă duminică a lunii mai 1852, sînt puse în joc toate tranzacțiile lui de vînzare-cumpărare, toate polițele, contractele matrimoniale, actele de notariat, ipotecile, rentele funciare, chiriile și profiturile lui, toate contractele și sursele lui de venit, și el nu se poate expune unui asemenea risc. Îndărătul primejdurii acestui statu-quo politic se ascunde primejdia năruirii întregii societăți burgheze. Singura soluție posibilă pentru burghezie este amînarea soluționării. Burghezia nu poate salva republica constituțională decît prin încălcarea constituției, prin prelungirea puterii președintelui. Acesta și este ultimul cuvînt al presei partidului ordinii după îndelungatele și profundele dezbateri în legătură cu „soluțiile problemei”, cărora s-a consacrat ea după încheierea sesiunii consiliilor generale. Așadar, puternicul partid al ordinii se vede nevoit, spre rușinea lui, să ia în serios pe acest ridicol și ordinar pseudo-Bonaparte care îi este odios.

Acest individ josnic s-a înșelat, la rîndul său, în aprecierea cauzelor care făceau să-i revină tot mai mult rolul omului necesar. În timp ce partidul său s-a dovedit destul de perspicace pentru a atribui noilor împrejurări importanța crescîndă a lui Bonaparte, el credea că această importanță crescîndă se datorește exclusiv forței miraculoase a numelui său și străduințelor sale neîncetate de a-l parodia pe Napoleon. El devenea din zi în zi tot mai întreprinzător. Ca o ripostă la pelerinajele la St. Leonard și Wiesbaden, el a întreprins o serie de turnee prin Franța. Bonapartiștii își puneau atît de puțîn speranța în efectul magic al persoanei lui, încît trimiteau pretutindeni ca să-l însoțească trenuri și diligențe tixite cu claqueurs *, membri ai Societății lui 10 decembrie, această organizație a lumpenproletariatului parizian. Ei puneau în gura marionetei lor discursuri care, în funcție de primirea ce i se făcea președintelui într-un oraș sau altul, proclamau drept deviză a politicii prezidențiale cînd resemna-

* — aplaudatori plătiți. — Nota Trad.

rea republicană, când dîrzenia neclintită. În ciuda tuturor manevrelor, aceste călătorii nu semănau cîtuși de puțin cu niște marșuri triumfale.

Încredințat că a reușit în felul acesta să stîrnească entuziasmul poporului, Bonaparte s-a apucat să facă agitație și în rîndurile armatei. El a dispus să se organizeze mari parăzi pe cîmpia de la Satory, de lîngă Versailles, cu prilejul cărora a încercat să cumpere pe soldați, dîndu-le cîrnați cu usturoi, șampanie și țigări. Adevăratul Napoleon știa să-și îmbărbăteze, prin spontane manifestări de familiaritate patriarhală, soldații extenuați de truda campaniilor sale de cucerire, în timp ce acest pseudo-Napoleon își închipuie că trupele își exprimau mulțumirea atunci cînd strigau „Vive Napoleon, vive le saucisson!”*, adică „Trăiască cîrnatul, trăiască măscăriciul!”**.

Aceste parăzi au făcut să izbucnească conflictul, care mocnea de multă vreme, dintre Bonaparte și ministrul său de război, d'Hautpoul, de o parte, și Changarnier, de altă parte. În Changarnier partidul ordinii își găsisese omul său cu adevărat neutru, la care nu putea fi nici vorbă de pretenții dinastice proprii. Pe el îl desemnase partidul ordinii drept succesor al lui Bonaparte. Pe lîngă aceasta, prin atitudinea sa de la 29 ianuarie și 13 iunie 1849, Changarnier devenise marele conducător de oști al partidului ordinii, un Alexandru modern care, după părerea burghezilor timizi, prin intervenția sa brutală tăiasese nodul gordian al revoluției. Pe Changarnier, care devenise prin aceste mijloace foarte ieftine o forță, dar care era în fond o figură la fel de jalnică ca și Bonaparte, l-a însărcinat Adunarea națională să-l supravegheze pe președinte. El însuși cocheta, de pildă cu prilejul dezbaterilor legate de indemnizația președintelui, cu rolul de protector al lui Bonaparte și își dădea tot mai mult aere de superioritate față de el și de ministrii lui. Cînd, cu prilejul noii legi electorale, se prevedea izbucnirea unei insurecții, el a interzis ofițerilor săi să primească vreun ordin de la ministrul de război sau de la președinte. Presa a contribuit și ea la preamărirea personalității lui Changarnier. În această lipsă totală de personalități cît de cît marcante, partidul ordinii s-a văzut, firește, nevoit să atribuie unui singur individ forța care lipsește întregii sale clase și să-l facă astfel să

* — „Trăiască Napoleon, trăiască cîrnatul!” — *Nota Trad.*

** Joc de cuvinte: „Wurst” — „cîrnat”; „Hanswurst” — „măscărici”. — *Nota Red.*

capete proporții de-a dreptul colosale. În felul acesta a luat naștere mitul lui Changarnier, „*bastionul societății*”. Șarlatania nerușinată, alura misterioasă și înfumurarea cu care Changarnier consimțea să poarte pe umerii săi întreaga lume constituie un contrast din cele mai ridicole cu evenimentele din timpul parăzii de la Satory și cu cele care au urmat. Aceste evenimente au dovedit fără putință de tăgadă că nu era nevoie decât de o trăsătură de condei a lui Bonaparte, a acestui minuscul președinte, pentru ca fantastica plâsmuire a fricii burgheze, colosul Changarnier, să fie redus la dimensiunile unei mediocrități oarecare, pentru ca el, eroul salvator al societății, să devină un simplu general pensionar.

Bonaparte se răzbunase mai demult pe Changarnier, provocându-l pe ministrul său de război la conflicte disciplinare cu protectorul incomod. Ultima paradă de la Satory a făcut, în sfârșit, să izbucnească vechile resentimente. Când regimentele de cavalerie au început să defileze în fața lui Bonaparte cu strigăte anticonstituționale de „*Vive l'empereur!*” *, indignarea constituțională a lui Changarnier n-a mai cunoscut nici o limită. Pentru ca în viitoarea sesiune a Camerei să nu se producă nici un fel de dezbateri neplăcute în legătură cu aceste aclamații, Bonaparte l-a îndepărtat pe ministrul de război, d'Hautpoul, numindu-l guvernator al Algeriei. În locul lui a numit pe un bătrîn general de nădejde din timpul imperiului, care în ce privește brutalitatea nu era cu nimic mai prejos de Changarnier. Dar pentru ca demiterea lui d'Hautpoul să nu apară ca o concesie făcută lui Changarnier, el a mutat, în același timp, pe generalul Neumayer, mâna dreaptă a marelui salvator al societății, de la Paris la Nantes. Neumayer se făcuse vinovat că, la parada precedentă, întreaga infanterie, defilînd prin fața succesului lui Napoleon, păstrase o tăcere glacială. Changarnier, simțindu-se el însuși atins prin transferarea lui Neumayer, a început să protesteze și să se dedea la amenințări. Dar degeaba! După două zile de negocieri, decretul de transferare a lui Neumayer a apărut în „*Moniteur*”, iar eroului ordinii nu i-a mai rămas altceva de făcut decât să se supună disciplinei sau să-și dea demisia.

Lupta dusă de Bonaparte împotriva lui Changarnier este o continuare a luptei sale împotriva partidului ordinii. Deschiderea, la 11 noiembrie, a noii sesiuni a Adunării naționale are loc sub auspicii amenințătoare. Dar asta va fi o furtună

* — „*Trăiască împăratul!*” — *Nota Trad.*

într-un pahar cu apă. În esență, vechiul joc trebuie să continue. Cu toate vociferările păzitorilor de principii din diferitele sale fracțiuni, majoritatea partidului ordinii va fi silită să prelungească împuternicirea acordată președintelui. Tot așa și Bonaparte, în ciuda tuturor protestelor sale anterioare, va deveni mai puțin dîrz, fie și numai din lipsă de bani, și va primi din mîinile Adunării naționale, ca pe o simplă delegație, această prelungire a împuternicirii. În felul acesta se amînă soluționarea, se menține statu-quo, o fracțiune a partidului ordinii compromise și slăbește pe cealaltă, o face ridicolă, iar represiunea împotriva dușmanului comun, împotriva mării majorități a națiunii, este extinsă și dusă la extrem, pînă ce condițiile economice vor atinge din nou acel punct de dezvoltare cînd o nouă explozie va arunca în aer toate aceste partide învrăjbite, cu republica lor constituțională cu tot.

Pentru liniștirea burghezului trebuie să adăugăm că scandalul dintre Bonaparte și partidul ordinii are drept rezultat ruinarea la bursă a o sumedenie de mici capitaliști și înghițirea avutului lor de către mării rechini ai bursei.

FRIEDRICH ENGELS
—
**Campania germană
pentru constituția imperiului**⁶⁶

Scris de F. Engels la sfârșitul lunii
august 1849 — februarie 1850

Publicat în „Neue Rheinische Zeitung.
Politisch-ökonomische Revue”
nr. 1, 2 și 3 din 1850

Semnat: *Friedrich Engels*

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

„Hecker, Struve, Blenker, Blum, Zitz și care or mai fi
Pe toți monarhii Germaniei* îi vor nimici!“⁶⁷

Acest refren, pe care „miliția populară“ din sudul Germaniei îl face să răsună din Palatinat și pînă la granița elvețiană, pe toate drumurile și în toate cîrciumile și pe care-l scandează pe binecunoscuta melodie „Schleswig-Holstein scaldat de mare“⁶⁸ — pe jumătate coral, pe jumătate cîntec de flașnetă —, acest refren rezumă întregul caracter al „grandioasei mișcări pentru constituția imperiului“⁶⁹. Aici, în două versuri, îi găsim pe marii bărbați ai insurecției, scopurile lor finale, tăria convingerilor lor, nobila lor ură împotriva „tiranilor“ și totodată felul în care înțeleg relațiile sociale și politice.

Dintre toate mișcările și frămîntările stîrnite în Germania de revoluția din februarie și de desfășurarea ei ulterioară, campania pentru constituția imperiului se distinge prin caracterul ei clasic german. Cauza care a declanșat-o, apariția ei, orientarea și întreaga ei desfășurare au fost pe de-a-ntregul germane. După cum zilele din iunie 1848 arată gradul de dezvoltare socială și politică a Franței, tot așa și campania pentru constituția imperiului arată gradul de dezvoltare socială și politică a Germaniei, în special a Germaniei de sud.

Sufletul întregii mișcări a fost clasa *micii burghezii*, cunoscută mai ales sub numele de *starea bîrgerilor*, clasă care predomină tocmai în Germania, în special în sud. Mica burghezie a fost aceea care în „uniunile din martie“⁷⁰, în uniunile democrat-constituționale, în uniunile patriotice, într-o sumedenie de așa-numite uniuni democratice și aproape în

* Din cauza cenzurii, în articolul publicat în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“, Hamburg, cuvintele „monarhii Germaniei“ au fost omise. — *Nota Red.*

întreaga presă democrată a făcut constituției imperiului jurăminte în genul „celui de pe Grütli”⁷¹, pe cât de numeroase pe atât de inofensive, luptînd împotriva monarhilor „recalcitranți”, deocamdată fără alt rezultat, firește, decît sentimentul înălțător al datoriei cetățenilor săi împlinite. Mica burghezie a fost aceea care, reprezentată de stînga radicală, așa-numita extremă stîngă din Adunarea de la Fränkfurt, și, prin urmare, în special de parlamentul de la Stuttgart și de „regența imperială”⁷², a condus în mod oficial întreaga mișcare; mica burghezie, în sfîrșit, a fost aceea care a dominat în comitețele locale, în comitețele de securitate, în guvernele provizorii și în adunările constituante, care în Saxonia, pe Rin și în Germania de sud și-au cîștigat merite mai mari sau mai mici în campania pentru constituția imperiului.

Dacă ar fi depins de ea, e greu de presupus că mica burghezie ar fi părăsit terenul legalității, lupta legală, pașnică, virtuoasă, și că, în locul așa-numitei arme spirituale, ar fi recurs la muschete și bolovani. După cum ne arată istoria tuturor mișcărilor politice care au avut loc de la 1830 încoace atît în Germania cît și în Franța și Anglia, această clasă este întotdeauna fanfaroană, grandilocventă și uneori chiar extremistă în vorbe atîta timp cît nu o paște nici o primejdie; fricoasă, reținută și prudentă de îndată ce se ivește cea mai mică primejdie; surprinsă, îngrijorată și șovăielnică de îndată ce mișcarea inițiată de ea este însușită și luată în serios de alte clase; trădînd de dragul existenței ei mic-burgheze întreaga mișcare de îndată ce se ajunge la o luptă cu arma în mînă — și, în cele din urmă, din cauza nehotărîrii ei, întotdeauna prima trasă pe sfoară și maltratată de îndată ce partidul reacționar învinge.

În spatele micii burghezii stau însă pretutîndeni alte clase, care preiau mișcarea stîrnită de aceasta în interesul ei, îi dau un caracter mai precis, mai energic, și caută, pe cât posibil, să o domine: *proletariatul* și o mare parte a *țăranimii*, căroră li se raliază de obicei pentru cîtva timp și partea cea mai înaintată a micii burghezii.

Aceste clase, în frunte cu proletariatul din orașele mai mari, au luat mai în serios asigurările grandilocvente cu privire la constituția imperiului decît le convenea agitatorilor mic-burghezi. Dacă micii burghezi erau gata, așa cum se jurau la tot pasul, să-și „dea viața și avutul” pentru constituția imperiului, muncitorii și în multe regiuni și țărani erau gata să facă și ei același lucru; dar era trecut sub tăcere

faptul îndeobște cunoscut de toate partidele că, după victorie, mica burghezie va avea de apărat aceeași constituție a imperiului împotriva acelorași proletari și țărani. Aceste clase împingeau mica burghezie la o ruptură fățișă cu puterea de stat existentă. Dacă nu i-au putut împiedica pe mercantili lor aliați să le trădeze încă în cursul luptei, ele au avut cel puțin satisfacția că după victoria contrarevoluției această trădare a fost pedepsită de contrarevoluționarii înșiși.

Pe de altă parte, la începutul mișcării, micii burghezii i s-a alăturat și fracțiunea mai hotărîtă a burgheziei mari și mijlocii, la fel cum s-a întîmplat în toate mișcărilor mic-burgheze de mai înainte din Anglia și Franța. Burghezia nu domină niciodată în totalitatea ei ; abstracție făcînd de castele feudale, care mai dețin întrucîtva puterea politică, însăși marea burghezie se scindează, de îndată ce înfrînge feudalismul, într-un partid de guvernămînt și unul de opoziție, reprezentate, de obicei, pe de o parte, de bănci, pe de altă parte de fabricanți. Fracțiunea progresistă, de opoziție, a burgheziei mari și mijlocii are atunci, contrar fracțiunii dominante, interese comune cu mica burghezie, cu care se aliază în vederea unei lupte comune. În Germania, unde contrarevoluția armată a instaurat din nou dominația aproape exclusivă a armatei, birocrației și a nobilimii feudale, unde burghezia, în pofida formelor constituționale încă în vigoare, nu are decît un rol subordonat și modest, temeiurile pentru o asemenea alianță sînt încă și mai numeroase. În schimb, burghezia germană este mult mai fricoasă decît cea engleză și franceză, și la cea mai vagă perspectivă de reînviere a anarhiei, adică de luptă adevărată, decisivă, ea părăsește înfrișoșată scena. Așa s-a întîmplat și de data aceasta.

De altfel, momentul nu era nicidecum nefavorabil pentru luptă. Franța se afla în preajma alegerilor ; indiferent dacă monarhiștii sau roșii ar întruni majoritatea în alegeri, acestea, în orice caz, ar slăbi centrele din Adunarea constituantă, ar consolida partidele extreme și ar duce la o rezolvare rapidă a luptei parlamentare, mai acute, pe calea unei mișcări populare — într-un cuvînt, ele ar duce la o „journée” *. În Italia se dădeau lupte sub zidurile Romei, și Republica de la Roma ținea piept invaziei armatelor franceze. În Ungaria maghiarii înaintau impetuos ; trupele imperiale fuseseră alungate dincolo de Waag și Leitha ; la Viena, unde în fiecare zi lumea credea că aude bubuitul tunurilor, armata revoluțio-

* — „zi hotărîtoare”. — *Nota Trad.*

nară ungară era așteptată dintr-un moment într-altul; în Galiția sosirea lui Dembinski cu o armată polonezo-maghiară era iminentă, iar intervenția rusească, departe de a constitui o primejdie pentru maghiari, părea, dimpotrivă, să transforme lupta din Ungaria într-o luptă europeană. În sfârșit, Germania era în cea mai mare fierbere; progresele contrarevoluției, impertinența crescîndă a soldătimii, funcționării și nobilimii, frecventele acte de trădare ale vechilor liberali din ministere, nerespectarea mereu repetată a cuvîntului dat de către monarhi*, — toate acestea au determinat grupuri întregi de oameni, pînă atunci adepți ai ordinii, să se alăture partidului mișcării.

În aceste condiții a izbucnit lupta pe care o vom descrie în fragmentele următoare.

Lacunele și confuzia care mai există în materialele de care dispunem, caracterul absolut îndoielnic aproape al tuturor informațiilor ce urmează a fi culese prin viu grai, scopurile pur personale urmărite de toate lucrările cu privire la această luptă publicate pînă acum, — toate acestea fac imposibilă o expunere critică a întregii desfășurări a evenimentelor. În aceste condiții nu ne rămîne decît să ne limităm la relatarea celor văzute și auzite de noi înșine, care, din fericire, sînt suficiente pentru a lămuri caracterul întregii campanii; și dacă mișcarea din Saxonia și campania lui Mieroslowski pe Neckar nu le putem expune după propriile noastre observații, „Neue Rheinische Zeitung” va avea poate în curînd prilejul să dea lămuririle necesare, cel puțin în ceea ce privește campania lui Mieroslowski⁷³.

Dintre participanții la campania pentru constituția imperiului, mulți mai zac încă în închisori. Unii au reușit să se întoarcă în patrie, alții, aflați încă peste graniță, așteaptă zilnic prilejul să se întoarcă acasă — și aceștia nu sînt dintre cei mai răi. Oricine va înțelege prudența de care trebuie să dăm dovadă atunci cînd este vorba de acești tovarăși de luptă, și va găsi firesc dacă vom trece anumite lucruri sub tăcere; iar mulți dintre cei care trăiesc din nou liniștiți în patrie nu ne-o vor lua în nume de rău dacă vom evita să-i compromitem, relatînd acele întîmplări în care au dat dovadă de un curaj cu adevărat admirabil.

* La publicarea articolului, cuvîntul „monarhi” a fost omis din cauza cenzurii. — *Nota Red.*

1. Prusia renană

Se știe că răscoala armată pentru constituția imperiului a izbucnit la începutul lunii mai în primul rînd la *Dresda* ⁷⁴. Este cunoscut faptul că luptătorii de pe baricadele din Dresda, sprijiniți de țărănime, dar trădați de filistinii din Leipzig, după o luptă de șase zile au fost nevoiți să depună armele în fața superiorității numerice a inamicului. Ei n-au avut nici un moment mai mult de 2.500 de combatanți înzestrați cu arme de tot felul și ca artilerie cel mult două sau trei mortiere ușoare. Trupele regale erau formate, în afară de batalioanele saxone, din două regimente de prusieni. Ele dispuneau de cavalerie, artilerie, pușcași și un batalion înarmat cu puști cu ac. Se pare că la Dresda trupele regale s-au comportat în mod și mai laș * decît în alte părți; totodată este cert că cei din Dresda, în lupta lor împotriva acestor forțe superioare ca număr, au dat dovadă de o vitejie fără seamăn în tot cursul campaniei pentru constituția imperiului. Dar, firește, o luptă de stradă este cu totul altceva decît o bătălie în cîmp deschis.

Berlinul dezarmat și pus sub stare de asediu a rămas liniștit. Nu s-au demontat nici măcar șinele de cale ferată pentru a opri încă lîngă Berlin trimțterea de trupe prusiene ca întăriri. La Breslau ** s-a încercat să se dea o luptă de baricade la care guvernul se aștepta încă demult, și de aceea a stat și mai puțin pe gînduri să instituie în oraș dictatura baionetei. Restul Germaniei de nord, lipsit de centre revoluționare, era paralizat. Se mai putea conta doar pe Prusia

* Din cauza cenzurii acest pasaj a fost indulcit, înlocuindu-se cu cuvîntul „feig” — „laș” cu cuvîntul „kläglich” — „lamentabil”. — *Nota Red.*

** Denumirea germană a orașului Wroclaw. — *Nota Red.*

renană și Germania de sud, iar în aceasta din urmă se și pusesse în mișcare Palatinatul.

Din 1815 Prusia renană era socotită, și pe bună dreptate, ca una dintre provinciile cele mai înaintate ale Germaniei. Ea întrunește două avantaje care nu pot fi întâlnite laolaltă nicăieri, în nici o altă parte a Germaniei.

Ca și Luxemburgul, Hessa renană și Palatinatul, Prusia renană are avantajul de a fi fost influențată, începînd din 1795, de revoluția franceză și de rezultatele acesteia pe tărîm social, administrativ și legislativ, consolidate sub Napoleon. După înfrîngerea partidului revoluționar la Paris, armatele au dus revoluția dîncolo de granițele Franței. În fața acestor fii de țărani de curînd eliberați s-au destrămat nu numai armatele Sfîntului imperiu roman, dar și dominația feudală a nobilimii și a clerului. De două generații malul stîng al Rinului a scăpat de feudalism; nobilimii i s-au răpit toate privilegiile, proprietatea funciară a trecut din mîinile ei și ale bisericii în mîinile țăranilor; pămîntul a fost parcelat, iar țăranul a devenit un proprietar de pămînt tot atît de liber ca în Franța. La orașe breslele și dominația patriarhală a patricienilor au dispărut cu zece ani mai devreme decît în oricare altă parte din Germania, cedînd locul liberei concurențe, toată această situație schimbată fiind în cele din urmă consfințită de Code Napoléon⁷⁵, care reprezintă o sinteză a tuturor instituțiilor revoluționare.

Prusia renană mai posedă, în al doilea rînd, — și acesta este principalul ei avantaj față de celelalte ținuturi de pe malul stîng al Rinului — industria cea mai dezvoltată și mai variată din întreaga Germanie. În cele trei districte administrative — Aachen, Colonia și Düsseldorf — sînt reprezentate aproape toate ramurile industriale: tot felul de industrii ale bumbacului, lînii și mătăsii împreună cu ramurile lor anexe, ca albitorii, imprîmerii și vopsitorii, apoi turnătorii de fontă, industrie constructoare de mașini, exploatarea miniere, fabrici de arme și alte fabrici metalurgice sînt concentrate aici pe cîteva mile pătrate, dînd de lucru unei populații cu o densitate fără precedent în Germania. În imediata vecinătate a Provinciei renane se află districtul carbonifer și cu zăcăminte de fier al Mărcii, care aprovizionează Renania cu o parte din materia primă necesară și este legat din punct de vedere industrial de ea. Cea mai bună cale navigabilă a Germaniei, vecinătatea mării, bogatele zăcăminte minerale ale acestei regiuni favorizează dezvoltarea industriei, care, pe

lîngă acestea, a construit numeroase căi ferate, lărgindu-și zilnic această rețea. Tot aici găsim într-o strînsă interdependență cu industria un comerț de import și export cu toate continentele foarte extins pentru Germania, legături directe foarte vaste cu toate marile centre ale pieței mondiale și o speculație corespunzătoare cu materii prime și acțiuni ale căilor ferate. Într-un cuvînt, treapta de dezvoltare industrială și comercială a Provinciei renane, deși contează prea puțin pentru piața mondială, este totuși excepțională pentru Germania.

Această industrie — care a înflorit și ea sub dominația revoluționară franceză — și comerțul legat de ea din Prusia renană au dat naștere unei mari *burghezii* industriale și comerciale puternice și, în opoziție cu ea, unui numeros *proletariat* industrial, două clase care în restul Germaniei nu există decît pe alocuri și într-un stadiu embrionar, dar care determină aproape exclusiv dezvoltarea politică specifică a Renaniei.

Prusia renană depășește toate celelalte provincii germane, revoluționate de francezi, prin *industria* ei, toate celelalte regiuni industriale germane (Saxonia și Silezia) prin influența pe care a exercitat-o asupra ei *revoluția franceză*. Ea este singura parte a Germaniei în care dezvoltarea socială aproape că a atins nivelul societății burgheze moderne: o industrie dezvoltată, un comerț extins, acumulare de capital, libertatea proprietății funciare; o burghezie puternică și un proletariat numeros care predomină în orașe, iar la sate — numeroși țărani cu gospodărie mică înglodați în datorii; dominația burgheziei asupra proletariatului cu ajutorul sistemului muncii salariate, asupra țărănimii cu ajutorul ipotecii, asupra micii burghezii cu ajutorul concurenței și, în sfîrșit, consfințirea dominației burgheziei prin tribunalele comerciale și industriale, Curțile cu juri burgheze și întregul drept material.

Înțelegeți acum ura renanului pentru tot ce este prusac? O dată cu Provincia renană, Prusia inoculase statelor ei și revoluția franceză, tratîndu-i pe renani nu numai ca pe niște străini subjuogați, ci chiar ca pe niște rebeli învinși. Departe de a desăvîrși legislația renană în spiritul societății burgheze moderne în continuă dezvoltare, Prusia voia chiar să impună renanilor mișmașul pedant feudalo-filistin al dreptului prusian, care nu mai este potrivit nici măcar pentru Pomerania orientală.

Evenimentele revoluționare de după februarie 1848 au arătat limpede situația excepțională a Provinciei renane. Ea a pus la dispoziție nu numai burgheziei prusiene, ci burgheziei germane în general pe reprezentanții clasici ai acesteia: *Camphausen* și *Hansemann*; ea a dat proletariatului german singurul organ de presă care-l reprezenta nu numai prin cuvinte sau intenții bune, ci exprima interesele sale reale: „*Noua gazetă renană*”.

Cum se face atunci că Prusia renană, cu toate acestea, a participat atât de puțin la mișcările revoluționare din Germania?

Să nu uităm că, mișcarea din 1830, pornită în interesul unui constituționalism avocățesc, în fraze, nu putea să prezinte interes pentru burghezia renană din Germania, preocupată de lucruri mult mai reale, de întreprinderi industriale; că, în timp ce în stătuțele germane se mai visa încă la un imperiu german, în Prusia renană proletariatul începuse deja să acționeze pe față împotriva burgheziei; că între 1840 și 1847, în timpul mișcării burgheze cu adevărat constituționale, burghezia renană a stat în fruntea acestei mișcări și că în timpul evenimentelor din martie 1848 de la Berlin ea a avut o influență hotărâtoare asupra rezultatului luptei. De ce însă în Prusia renană nu s-a putut realiza niciodată ceva printr-o insurecție fățișă, de ce a fost imposibilă înfăptuirea unei insurecții generale a întregii provincii, acest lucru va reieși cel mai bine din simpla descriere a campaniei renane pentru constituția imperiului.

La Dresda lupta tocmai izbucnise și ea putea să izbucnească dintr-o clipă într-alta în Palatinat. În Baden, Württemberg și Franconia se țineau adunări de masă și aproape nimeni nu-și mai ascundea hotărârea de a duce lucrurile pînă la capăt cu ajutorul armelor. În tot sudul Germaniei trupele șovăiau. În Prusia domnea aceeași fierbere. Proletariatul nu aștepta decît un prilej să se răzbune pentru escamotarea drepturilor pe care credea că și le cîștigase în martie 1848. Pretutindeni mica burghezie căuta să unească toate elementele nemulțumite într-un mare partid al constituției imperiului, a cărui conducere spera s-o obțină ea. Jurămintele de credință pînă la moarte făcute Adunării de la Frankfurt, de a fi gata de orice sacrificii pentru constituția imperiului, umpleau coloanele tuturor ziarelor, răsunau în toate cluburile și berăriile.

Atunci guvernul prusian a început ostilitățile, chemînd sub arme o mare parte din Landwehr⁷⁰, și anume din Westfalia și de pe Rin. În timp de pace un ordin de chemare sub arme era ceva nelegal, și de aceea nu numai mica burghezie, dar și burghezia mijlocie a protestat.

Consiliul comunal din Colonia a convocat un congres al deputaților consiliilor comunale renane. Guvernul l-a interzis; atunci, trecîndu-se peste orice formalități, congresul a avut loc în pofida faptului că fusese interzis. Consiliile comunale, reprezentante ale burgheziei mari și mijlocii, s-au declarat adepții constituției imperiului, au cerut adoptarea acesteia de către guvernul prusian și demiterea guvernului, precum și revocarea ordinului de chemare sub arme a Landwehrului, amenințînd destul de răspicat că, în caz de refuz, Provincia renană se va despărți de Prusia.

„Întrucît guvernul prusian a dizolvat cea de-a doua Cameră după ce aceasta din urmă se pronunțase pentru adoptarea necondiționată a constituției germane din 28 martie anul curent, lipsind astfel poporul de reprezentanța sa și de posibilitatea de a-și spune cuvîntul în acest moment hotărîtor, noi, subsemnații delegați ai orașelor și comunelor Provinciei renane, ne-am întrunit pentru a discuta nevoile patriei.

Adunarea, sub președinția consilierilor comunali Zell din Trier și Werner din Koblenz, asistați de consilierii comunali Becker din Colonia și Bloem II din Düsseldorf, care au întocmit procesul-verbal, a hotărît următoarele :

1) Adunarea declară că recunoaște constituția Imperiului german, așa cum a fost proclamată de Adunarea pe întreaga Germanie din 28 martie anul curent, drept o lege definitivă, situîndu-se în conflictul izbucnit între guvernul prusian și Adunarea pe întreaga Germanie de partea acesteia din urmă.

2) Adunarea cheamă toată populația Provinciei renane, și în special pe toți bărbații apti de a purta arme, să-și exprime, prin declarații colective făcute în grupuri mai mici sau mai mari, obligația și voința neștirnutată de a apăra constituția Imperiului german și de a traduce în viață dispozițiile ei.

3) Adunarea cere Adunării pe întreaga Germanie să depună cît mai grabnic cele mai mari eforturi pentru a da rezistenței poporului din diferitele state germane, în special din Provincia renană, cea unitate și tărie în stare să zădărnicească contrarevoluția bine organizată.

4) Adunarea cere guvernului imperial să dispună cît mai repede ca trupele imperiale să depună jurămîntul pe constituție și să fie concentrate într-o singură armată.

5) Subsemnații se obligă să folosească toate mijloacele de care dispun pentru a obține recunoașterea constituției imperiului în raza comunelor lor.

6) Adunarea socotește absolut necesară demiterea guvernului Brandenburg — Manteuffel și convocarea celor două Camere fără vreo modificare a sistemului electoral existent.

7) Adunarea vede, în special în recenta chemare parțială sub arme a Landwehrului, o măsură inutilă, menită să pericliteze în cel mai înalt grad pacea internă, și așteaptă imediată ei revocare.

8) În încheiere, subsemnații își exprimă convingerea că ignorarea conținutului acestei declarații va atrage după sine cele mai mari pericole pentru patrie, ceea ce ar putea periclita chiar existența Prusiei în actuala ei componență.

Adoptată la Colonia la 8 mai 1849*.

(Urmează semnăturile)

Ținem să adăugăm doar atât: că același domn Zell care a prezidat această adunare s-a dus după câteva săptămîni la Baden în calitate de comisar imperial al guvernului imperial de la Frankfurt ⁷⁷, nu numai pentru a potoli spiritele, ci și pentru a pune la cale cu reacționarii de acolo loviturile contrarevoluționare de mai tîrziu de la Mannheim și Karlsruhe. De asemenea, faptul că el a adus în același timp servicii ca spion militar și generalului din armata imperială Peucker este cel puțin probabil.

Socotim necesar să subliniem acest fapt. În Prusia renană, marea burghezie — floarea liberalismului renan de dinaintea evenimentelor din martie — a căutat de la bun început să se situeze în fruntea mișcării pentru constituția imperiului. Discursurile ei, hotărîrile ei, întreaga ei atitudine au făcut-o răspunzătoare de evenimentele de mai tîrziu. Au existat destui oameni care au luat în serios vorbăria domnilor consilieri comunali, și, mai cu seamă, amenințarea cu despărțirea Provinciei renane. O dată ce marea burghezie adera și ea, cauza era de la bun început ca și cîștigată, se putea conta pe sprijinul tuturor claselor, se putea oarecum risca. Așa a calculat micul-burghez și s-a grăbit să arboreze o poză eroică. Cu toate acestea, se înțelege că pretinsul său asocié, marele-burghez, n-a pregetat totuși să-l trădeze la prima ocazie, pentru ca după aceea, cînd totul s-a sfîrșit într-un mod atât de lamentabil, să-și bată joc de prostia lui.

Între timp fierberea continua să crească. Știrile venite din toate colțurile Germaniei erau cît se poate de belicoase. Sosise timpul ca cei din Landwehr să fie echipați. Batalioanele s-au adunat și au declarat categoric că nu vor să îmbrace haina militară. Maiorii, lipsiți de sprijin militar suficient, nu au putut face nimic și au fost bucuroși că lucrurile s-au soldat fără amenințări și molestări. I-au lăsat pe oameni să plece, fixînd un nou termen pentru echipare.

Guvernul, care ar fi putut da lesne ofițerilor din Landwehr sprijinul necesar, a lăsat în mod intenționat lucrurile să ajungă pînă aici. Acum însă a făcut imediat uz de violență.

Unitățile nesupuse din Landwehr erau în special din districtul industrial Berg-Mark. Centrele răzmeriței erau Elberfeld, Iserlohn, Solingen și valea riului Ennepe. În primele două orașe s-au trimis fără întârziere trupe.

La Elberfeld au fost trimise un batalion din regimentul 16, un escadron de ulani și două tunuri. În oraș domnea cea mai mare zăpăceală. După o matură chibzuință, soldații din Landwehr și-au dat totuși seama că au mers prea departe. Mulți țărani și muncitori erau din punct de vedere politic indiferenți și s-au opus numai pentru că nu aveau poftă ca, de dragul unor capricii ale guvernului, să lipsească de acasă pentru cine știe cîtă vreme. Îi apăsa gîndul la consecințele împotrivirii lor: species facti *, legile marțiale, munca silnică și poate chiar împușcarea! Într-un cuvînt, numărul soldaților din Landwehr aflați sub arme — armele le aveau asupra lor — scădea pe zi ce trece, așa că în cele din urmă n-au mai rămas decît vreo patruzeci. Ei își stabiliseră cartierul general într-un local public în afara orașului, unde așteptau sosirea prusienilor. În jurul primăriei era postată garda civilă și două detașamente de pușcași civili care șovăiau, duceau tratative cu Landwehrul, dar, în orice caz, erau hotărîți să-și apere proprietatea. Străzile mișunau de lume: mic-burghezi, care în clubul politic juraseră credință constituției imperiului, proletari de toate categoriile, de la muncitorul revoluționar hotărît pînă la căruțașii ameiți de băutură. Nimeni nu știa ce era de făcut și ce se va întîmpla.

Consiliul comunal voia să ducă tratative cu trupele. Comandantul a respins orice tratative și a intrat în oraș. Trupele au defilat pe străzi și s-au postat la primărie, în fața gărzii civile. Au început tratativele. Din mulțime s-a aruncat cu pietre în soldați. Landwehrul, care, după cum am mai spus, număra vreo patruzeci de oameni, s-a îndreptat din cealaltă parte a orașului, după dezbateri îndelungate, împotriva trupelor.

Deodată din mulțime s-au auzit glasuri care cereau eliberarea deținuților. În închisoare, situată chiar lîngă primărie, zăceau de un an 69 de muncitori din Solingen acuzați că ar fi distrus oțelăria de lîngă cetățuie. Peste cîteva zile urmau să fie judecați. Poporul s-a năpustit asupra închisorii pentru

* — stabilirea conținutului infracțiunii. — *Nota Trad.*

a-i elibera. Porțile au cedat, poporul a pătruns înăuntru, deținuții au fost eliberați. Dar în același timp s-a pus în mișcare și armata, a răpăit o salvă, și ultimul deținut care ieșea pe poarta închisorii s-a prăbușit cu capul zdrobit.

Poporul s-a retras, strigînd însă : pe baricade ! Într-o clipă căile de acces spre centrul orașului au fost baricadate. Muncitori neînarmați erau destui, dar înarmați pe baricade erau cel mult cincizeci.

S-a pus în mișcare și artileria. La fel ca infanteria mai înainte, a tras și ea prea sus, probabil intenționat. Ambele detașamente erau formate din soldați din Renania sau Westfalia și erau bine intenționate. În cele din urmă a sosit și căpitanul von Uttenhoven în fruntea companiei a 8-a din regimentul 16.

În spatele primei baricade se aflau trei oameni înarmați. „Nu trageți în noi — au strigat ei —, noi tragem numai în ofițeri !” — Căpitanul a comandat : „atenție !”. „Dacă comanzi «foc», te doborîm pe loc” — i-a strigat un pușcaș de după baricadă. — „Gata, foc !” — A răsunit o rafală, dar în aceeași clipă căpitanul s-a prăbușit. Glonțul îl nimerise drept în inimă.

Plutonul s-a retras în mare grabă, fără a lua cu sine nici măcar leșul căpitanului. S-au mai tras cîteva focuri, cîteva soldați au mai fost răniți, iar ofițerul care comanda operațiile, nevoind să rămînă peste noapte în orașul răsculat, și-a retras trupele și le-a cantonat la o distanță de o oră de oraș. Pe măsură ce soldații se retrăgeau, în oraș se ridicau pretutindeni baricade.

Încă în aceeași seară, la Düsseldorf s-a răspîndit știrea că prusienii s-au retras. Pe străzi s-au format numeroase grupuri ; mic-burghezii și muncitorii erau în culmea agitației. Atunci a început să circule zvonul că noi trupe urmează să fie trimise la Elberfeld, ceea ce a dat semnalul de începere a luptei. Fără să țină seama de lipsa de arme — garda civilă fusese dezarmată din noiembrie 1848 —, nici de garnizoana relativ puternică și de străzile largi și drepte ale orașului fostă reședință, nepotrivite pentru luptă, unii muncitori au lansat chemarea : pe baricade. Pe Neustrasse și Bolkerstrasse au fost ridicate cîteva întărituri ; în restul orașului, fie din pricină că aici fuseseră dinainte concentrate trupe, fie datorită fricii de care fusese cuprinsă marea și mica burghezie, nu s-au făcut întărituri.

Lupta a început spre seară. Aici, ca și pretutindeni, luptătorii de pe baricade erau puțin numeroși. De unde erau să ia arme și muniții? Fapt e că au opus dușmanului, superior din punct de vedere numeric, o rezistență dîrză și îndelungată și că cele cîteva baricade pe care erau în stare să le apere au căzut în mîinile prusienilor abia spre dimineață, cînd împotriva lor a fost deschis un foc intens de artilerie. Se știe că acești eroi prudenți și-au luat a doua zi o revanșă sîngeroasă, atacînd slujnice, bătrîni și în general populația pașnică.

În aceeași zi în care prusienii au fost respinși din Elberfeld trebuia să sosească și la Iserlohn un batalion, dacă nu mă înșel din regimentul 13, pentru a da o lecție Landwehrului din localitate. Dar și aici acest plan a fost zădărnicit; de îndată ce s-a aflat că se apropie trupele, Landwehrul și poporul au blocat toate căile de acces în oraș și l-au așteptat pe inamic cu armele încărcate. Batalionul n-a cutezat să atace și s-a retras.

Lupta din Elberfeld și Düsseldorf și baricadele ridicate la Iserlohn au dat semnalul de începere a răscoalei în cea mai mare parte a regiunii industriale Berg-Mark. Locuitorii din Solingen au luat cu asalt arsenalul din Gräfrath și s-au înarmat cu armele și cartușele luate de acolo; cei din Hagen, alăturîndu-se în masă mișcării, s-au înarmat, au ocupat toate drumurile spre Ruhr și au trimis patrulă de recunoaștere; Solingen, Ronsdorf, Remscheid, Barmen și alte orașe au trimis detașamente la Elberfeld. În celelalte localități din regiune, Landwehrul s-a alăturat mișcării și s-a pus la dispoziția Adunării de la Frankfurt. Elberfeld, Solingen, Hagen și Iserlohn au înlocuit autoritățile raionale și locale alungate cu comitete de securitate.

Bineînțeles că știrile despre aceste evenimente au fost și mult exagerate. Întregul Wuppertal și regiunea Ruhr erau prezentate ca o mare tabără organizată a răscoalei; se spunea că la Elberfeld ar fi 15.000 de oameni înarmați și tot atîția la Iserlohn și Hagen. Spaima subită a guvernului, care a paralizat dintr-o dată toate acțiunile sale de înnăbușire a răscoalei regiunilor celor mai credincioase, a contribuit în mare măsură la răspîndirea acestor zvonuri exagerate.

Abstracție făcînd de unele exagerări probabile, un fapt era de necontestat, și anume că principalele localități din regiunea industrială Berg-Mark fuseseră cuprinse de o răscoală pe față și deocamdată victorioasă. Era un fapt evident. La aceasta s-au mai adăugat știrile că Dresda mai rezistă încă,

că Silezia e în fierbere, că mișcarea din Palatinat se consolidează, că la Baden, în rîndurile armatei a izbucnit o răscoală încununată de succes și că marele duce a fugit, că maghiarii se află la Jablunka și pe Leitha. Într-un cuvînt, dintre toate șansele revoluționare pe care le-a avut partidul democrat și muncitoresc din martie 1848, aceasta era cea mai avantajoasă și trebuia, firește, folosită. Malul stîng al Rinului nu putea lăsa la voia întîmplării malul drept.

Ce era deci de făcut ?

Toate orașele mai mari din Provincia renană sînt niște fortărețe dominate de citadele și forturi puternice, ca, de pildă, Colonia și Koblenz, sau dispun de numeroase garnizoane, ca, de pildă, Aachen, Düsseldorf și Trier. În afară de aceasta, provincia mai este ținută în frîu cu ajutorul fortărețelor Wesel, Jülich, Luxemburg, Saarlouis și chiar Mainz și Minden. Aceste fortărețe și garnizoane aveau un efectiv de cel puțin 30.000 de oameni. În sfîrșit, Colonia, Düsseldorf, Aachen, Trier fuseseră de mult timp dezarmate. Centrele revoluționare ale provinciei erau, prin urmare, paralizate. Aici, orice încercare de răscoală trebuia să se soldeze, așa cum s-a întîmplat la Düsseldorf, cu victoria armatei ; încă o asemenea victorie, de pildă la Colonia, și răscoala din regiunea Berg-Mark, în pofida știrilor de altfel favorabile, ar fi fost moralicește înfrîntă. Pe malul stîng al Rinului o mișcare era cu putință în valea Moselei, în Eifel și în regiunea industrială Krefeld, dar acest ținut era înconjurat de șase fortărețe și de trei orașe cu garnizoane permanente. Malul drept al Rinului oferea, în schimb, în regiunile deja răscolate, un teren întins, muntos, împădurit, cu o populație densă, creat parcă anume pentru un război insurecțional.

Regiunile răscolate puteau fi deci ajutate într-un singur fel :

în primul rînd evitînd orice dezordine inutilă în fortărețele și în orașele-garnizoane ;

organizînd pe malul stîng al Rinului, în micile orașe, în localitățile industriale și la sate, o diversiune pentru a ține în șah garnizoanele renane ;

în sfîrșit, aruncînd toate forțele disponibile în regiunea răscolată de pe malul drept al Rinului, răspîndind insurecția și făcînd încercarea de a organiza aici cu ajutorul Landwehru-lui nucleul unei armate revoluționare.

Să nu se bucure înainte de vreme noii meșteri prusieni în ale demascării că am dat în vileag aici un complot care

urmărea o înaltă trădare. Din păcate, nu a existat nici un complot. Cele trei măsuri enumerate mai sus nu reprezintă planul unui complot, ci doar o simplă propunere făcută de autorul acestor rînduri, și anume în momentul plecării lui la Elberfeld, pentru a grăbi punerea în practică a punctului trei. Datorită destrămării organizatorice a partidului democrat și muncitoresc, datorită nehotărîrii și preaînțeleptei prudențe a majorității conducătorilor locali proveniți din rîndurile micii burghezii, în sfîrșit, datorită lipsei de timp, lucrurile nu au ajuns pînă la o conspirație. Prin urmare, dacă pe malul stîng al Rinului s-a făcut, totuși, o încercare de diversiune, dacă la Kempen, Neuss și în împrejurimi au izbucnit tulburări, iar la Prüm arsenalul a fost luat cu asalt ⁷⁸, toate acestea nu au fost de loc urmarea unui plan comun, ci au fost provocate doar de instinctul revoluționar al populației.

Cu toate acestea, în regiunile răscolite situația se prezenta cu totul altfel decît își imagina restul provinciei. Ce-i drept, Elberfeldul, cu baricadele sale — ridicare, de altfel, fără nici un plan și în pripă —, cu numeroasele lui plantoane, pichete de pază și alți oameni înarmați, cu toată populația ieșită în stradă (de unde lipsea numai marea burghezie) cu steaguri roșii și tricolore ⁷⁹, nu făcea de loc o impresie proastă, altminteri însă în oraș domnea cea mai mare zăpăceală. Cu ajutorul Comitetului de securitate, constituit chiar în primul moment, mica burghezie a luat în mîinile ei conducerea mișcării. De îndată ce a ajuns aici, s-a și speriat de propria ei putere, așa mică cum era. Prima ei acțiune a fost să ceară recunoașterea legalității ei de către Consiliul comunal, adică marea burghezie, și, drept mulțumire pentru bunăvoința Consiliului comunal, să primească cinci dintre membrii acestuia în Comitetul de securitate. Comitetul de securitate astfel întărit s-a grăbit să renunțe la orice activitate primejdioasă, lăsînd în seama unei comisii militare grija securității granițelor și rezervîndu-și controlul asupra acestei comisii pentru a-i modera și a-i îngrași activitatea. Puși astfel la adăpost de orice contact cu răscoala, mutați de înșiși mai marii orașului pe terenul legalității, mic-burghezii din Comitetul de securitate, dîrdîind de frică, s-au putut rezuma să potolească spiritele, să se ocupe de treburile curente, să lămurească „interpretările greșite”, să zăgăzuiască, să tergiverseze lucrurile și să paralizeze orice acțiune energică sub pretextul că mai întîi trebuie așteptat răspunsul delegațiilor trimise la Berlin și Frankfurt. Restul micii burghezii a mers, firește,

mînă în mînă cu comitetul de securitate, a înfrînat și a împiedicat pretutindeni, pe cît posibil, orice noi măsuri de apărare și de înarmare, neputîndu-se hotări în ce măsură era indicat să participe la răscoală. Numai o mică parte a acestei clase era hotărîtă să se apere cu arma în mînă în cazul unui atac împotriva orașului. Marea majoritate încerca să se convingă că simplele ei amenințări și frica de bombardarea aproape inevitabilă a Elberfeldului vor determina guvernul să facă concesii; în rest însă această majoritate și-a lăsat pentru orice eventualitate o cale de retragere.

În primul moment după începerea luptei, marea burghezie a fost ca lovită de trăsnet. În imaginația ei înnebunită, ea vedea aeeva incendii, omoruri, jafuri și tot felul de alte atrocități. Constituirea Comitetului de securitate, compus în majoritate din consilieri comunali, avocați, procurori, oameni cu greutate, oferindu-i dintr-o dată o garanție pentru viața și proprietatea ei, a trezit în ea o exaltare de nedescris. Aceiași mari negustori, boiangii, fabricanți care pînă atunci strigaseră că domnii Karl Hecker, Riotte, Hôchster etc. sînt niște teroriști însetați de sînge au dat acum buzna în primărie, i-au îmbrățișat cu efuziune pe așa-zii vampiri, depunînd mii de taleri pe masa Comitetului de securitate. Se înțelege de la sine că, atunci cînd mișcarea a fost înnăbușită, acești entuziaști admiratori și adepți ai Comitetului de securitate au răspîndit cele mai absurde și mai josnice minciuni nu numai pe seama mișcării propriu-zise, ci și pe seama Comitetului de securitate și a membrilor lui și că au mulțumit prusienilor cu aceeași căldură pentru izbăvirea de un terorism care nici nu a existat vreodată. Niște nevinovați bürgeri constituționaliști, ca domnii Hecker, Hôchster și procurorul Heintzmann, au fost zugrăviți din nou ca niște teroriști și canibali cărora le stătea scrisă pe frunte înrudirea cu Robespierre și Danton. În ceea ce ne privește, considerăm de datorია noastră să-i absolvim complet pe acești oameni de treabă de învinuirea care le-a fost adusă. De altfel, cea mai mare parte a mării burghezii s-a pus cît se poate de repede, cu cățel și purcel, sub protecția stării de asediu de la Düsseldorf, și numai o mică parte, mai curajoasă, a rămas să-și apere, orice s-ar întîmpla, proprietatea. În timpul răscoalei, primarul general a stat ascuns într-o caleașcă răsturnată, acoperită cu gunoi. Proletariatul, unit în momentul luptei, s-a scîndat de îndată ce Comitetul de securitate și mica burghezie au început să șovăie. Meseriașii, muncitorii de fabrică propriu-zii, o parte din țe-

sătorii de mătase au susținut hotărît mișcarea, dar tocmai ei, care formau nucleul proletariatului, nu au avut aproape nici un fel de arme. Vopsitorii, robuști, bine plătiți, înapoiți și de aceea reacționari ca toate categoriile de muncitori a căror îndeletnicire cere mai multă forță fizică decît îndemînare, erau chiar din primele zile cu totul indiferenți. Dintre toți muncitorii industriali, ei au fost singurii care au continuat să lucreze fără să se sinchisească în timpul luptelor pe baricade. În sfîrșit, lumpenproletariatul și-a arătat venalitatea din primele zile ale mișcării : dimineața cerea arme și soldă Comitetului de securitate, după amiază se lăsa plătit de marea burghezie ca să-i păzească casele și seara să dărîme baricadele. În general, lumpenproletariatul a stat de partea burgheziei, care l-a plătit cel mai bine și cu ai cărei bani a petrecut zile vesele cît a durat mișcarea.

Nepăsarea și lașitatea Comitetului de securitate, disensiunile din sînul comisiei militare, în care partidul inactivității avusese inițial majoritatea, au împiedicat de la bun început orice acțiune hotărîtă. Reacțiunea a început chiar a doua zi. Din capul locului s-a vădit că la Elberfeld se putea conta pe un succes numai luptînd sub steagul constituției imperiului, numai în înțelegere cu mica burghezie. Tocmai aici, proletariatul, pe de o parte, se smulsese prea de curînd din mocirla alcoolismului și a pietismului, pentru ca cea mai vagă idee despre condițiile eliberării sale să fi putut pătrunde în rîndul maselor muncitoare, pe de altă parte el nutrea față de burghezie o ură prea instinctivă, era prea indiferent față de problema burgheză a constituției imperiului ca să se fi putut entuziasma pentru asemenea lozinci tricolore. De aceea, partidul acțiunilor hotărîte, singurul partid care lua în serios apărarea, a ajuns într-o situație falsă. El s-a declarat pentru constituția imperiului. Mica burghezie însă n-a avut încredere în acest partid, l-a ponegriț în fel și chip în ochii poporului, a împiedicat aplicarea tuturor măsurilor luate de acesta în vederea înarmării și întăririi orașului. Orice ordin care putea contribui realmente la întărirea capacității de apărare a orașului era contramandat de îndată de oricare dintre membrii Comitetului de securitate. Nu era filistin în fața ușii căruia să nu se ridice o baricadă, fără ca el să nu alerge de îndată la primărie și să-și procure un contraordin. Bani pentru plata muncitorilor de pe baricade — și ei nu cereau decît strictul necesar pentru ca să nu moară de foame — erau storși cu mare greutate și într-o cantitate infimă de la Comi-

telul de securitate. Solda și alimentele pentru combatanți se procurau în mod neregulat și adesea erau insuficiente. Timp de cinci sau șase zile nu s-a putut face nici o trecere în revistă, nici un apel al combatanților, așa că nimeni nu știa pe câți luptători se poate conta la nevoie. Abia în a cincea zi s-a încercat o împărțire a combatanților, încercare care n-a fost însă înfăptuită și a pornit de la o totală necunoaștere a forțelor de luptă existente. Fiecare membru al Comitetului de securitate acționa de capul lui. Se încrucișau ordinele cele mai contradictorii, și majoritatea lor coincideau într-o singură privință : anume că sporeau indolența și confuzia, împiedicând orice pas energic. Toate acestea au făcut ca proletariatul să piardă complet interesul pentru mișcare, și după câteva zile marea și mica burghezie și-au atins scopul : să-și facă pe muncitori cât mai indiferenți.

La 11 mai, când eu am sosit la Elberfeld, erau acolo cel puțin 2.500—3.000 de combatanți. Dintre aceștia însă se putea conta numai pe întăririle sosite din alte orașe și pe puținii muncitori înarmați din Elberfeld. Landwehrul șovăia ; majoritatea lui avea o teamă îngrozitoare de munca silnică. La început cei care se temeau erau puțini, numărul lor a sporit însă datorită afluenței nehotărâților și fricoșilor din celelalte detașamente. În sfârșit, garda civilă, care de la bun început era aici reacționară și organizată special pentru reprimarea muncitorilor, s-a declarat neutră, urmărind doar să-și apere proprietatea. Toate acestea au ieșit însă la iveală abia în cursul zilelor următoare ; dar între timp o parte din întăririle sosite din alte orașe și o parte din muncitori s-au risipit și, datorită perioadei de acalmie survenite în mișcare, numărul efectivului de luptă a scăzut, în timp ce garda civilă își strângea tot mai mult rîndurile, manifestându-și pe zi ce trecea tot mai fățiș sentimentele ei reacționare. În ultimele nopți ea a și distrus mai multe baricade. Întăririle armate, care la început numărau peste 1.000 de oameni, s-au redus pînă la 12—13 mai la jumătate, și când, în cele din urmă, s-a făcut apelul general, a reieșit că întreaga forță armată pe care se putea conta se ridică la cel mult 700—800 de oameni. Landwehrul și garda civilă au refuzat să se prezinte la acest apel.

Dar nu numai atît. Elberfeldul răscolat era înconjurat exclusiv de așa-zise localități „neutre”. Barmen, Kronenberg, Lennep, Lüttringhausen etc. nu aderaseră la mișcare. Acei dintre muncitorii revoluționari din aceste localități care aveau arme plecaseră la Elberfeld. Garda civilă — în toate aceste

localități o simplă unealtă de ingenunchiere a muncitorilor, aflată în mâinile fabricanților, formată din fabricanți, supravegheatori din fabrici și negustorași, cu totul dependenți de fabricanți — tăia și spînzura în aceste localități în interesul „ordinii” și al fabricanților. Folosindu-se cunoscutele mijloace de constrîngere și ponegrindu-se caracterul mișcării din Elberfeld, înșiși muncitorii, pe care faptul că erau risipiți mai mult prin comune îi ținea destul de departe de mișcarea politică, au fost parțial atrași de partea fabricanților ; în ceea ce-i privește pe țărani, aceste cleveteli și-au atins cu totul scopul. Pe lângă aceasta, mișcarea s-a desfășurat într-un moment cînd, după o criză economică de cincisprezece luni, în sfîrșit, fabricanții au primit din nou comenzi din plin, și, după cum se știe, cu muncitorii care au o situație asigurată nu se poate face revoluție ; această împrejurare a influențat foarte mult lucrurile și la Elberfeld. Se înțelege de la sine că, date fiind toate acestea, vecinii „neutri” nu erau decît niște dușmani camuflați.

Mai mult ! Nu se stabilise nici o legătură cu celelalte regiuni răscolate. Din cînd în cînd soseau diferite persoane din Hagen ; despre situația din Iserlohn aproape că nu se știa nimic. S-au găsit persoane care să-și ofere serviciile în calitate de comisari, dar nici una dintre ele nu inspira încredere. Se zvonește că mai mulți curieri care făceau legătura între Elberfeld și Hagen au fost arestați de către garda civilă la Barmen și în împrejurimi. Singura localitate cu care se menținea legătura era Solingen, și acolo lucrurile stăteau tot așa ca și la Elberfeld. Faptul că acolo situația nu era mai proastă se datora numai bunei organizări și fermității muncitorilor din Solingen, care, deși trimiseseră 400—500 de oameni înarmați la Elberfeld, mai erau încă destul de puternici să țină piept la ei acasă burgheziei și gărzii civile. Dacă muncitorii din Elberfeld ar fi fost tot atît de evaluați și de organizați ca cei din Solingen, perspectivele lor ar fi fost cu totul altele.

În aceste împrejurări nu era posibil decît un singur lucru : să se ia de urgență unele măsuri energice care să învieze din nou mișcarea, să o alimenteze cu noi forțe de luptă, să paralizeze dușmanii ei interni și s-o organizeze cît mai bine în toată regiunea industrială Berg-Mark. În primul rînd trebuia dezarmată garda civilă din Elberfeld și cu armele ei înarmați muncitorii, apoi trebuia instituit un impozit obligatoriu pentru întreținerea muncitorilor astfel înarmați. Acest pas ar fi însemnat o ruptură radicală cu toată indolența de

pînă atunci a Comitetului de securitate, ar fi insuflat proleta-riatului o viață nouă și ar fi paralizat împotrivirea districtelor „neutre”. De succesul acestui prim pas depindeau măsurile ulterioare în vederea obținerii de arme din acest district, extinderii insurecției, organizării sistematice a apărării întregului district. De altfel, o hotărîre a Comitetului de securitate și 400 de muncitori din Solingen ar fi fost de ajuns pentru a dezarma cît ai clipi garda civilă din Elberfeld. Cît despre vitejia acesteia din urmă, nu merită să vorbim.

În interesul securității participanților la evenimentele din mai de la Elberfeld, aflați acum în închisoare, mă simt dator să declar că toate aceste propuneri au pornit numai și numai de la mine. Din primul moment, de îndată ce mijloacele bănești ale Comitetului de securitate au început să se topească, eu am preconizat dezarmarea gărzii civile.

Dar onorabilul Comitet de securitate nu s-a arătat de loc dispus să admită asemenea „măsuri teroriste”. Singurul lucru pe care am izbutit să-l realizez, sau, mai bine zis, să-l fac pe propria mea răspundere, împreună cu cîțiva comandanți de detașament — care au scăpat cu toții cu bine și parte dintre ei se află deja în America —, a fost acela că am luat de la garda civilă din Kronenberg vreo optzeci de puști, depozitate la primăria de acolo. Aceste puști, distribuite într-un mod cu totul ușuratic, au ajuns în cea mai mare parte în mîinile unor lumpenproletari bețivani, care le-au vîndut încă în aceeași seară burghezilor. Acești domni burghezi au trimis agenți în mijlocul poporului ca să cumpere cît mai multe arme, pentru care plăteau un preț destul de mare. Lumpenproletariatul din Elberfeld a vîndut astfel burghezilor cîteva sute de puști care nimeriseră în mîinile lui datorită neglijenței și debandadei autorităților improvizate. Cu aceste puști au fost înarmați supraveghetorii din fabrici, boiangiii devotați burgheziei etc. etc., așa că rîndurile „loialei” gărzi civile se întăreau pe zi ce trecea.

La fiecare propunere de îmbunătățire a apărării orașului, domnii din Comitetul de securitate răspundeau că toate acestea ar fi inutile, că prusienii vor ezita să vină, că ei nu vor cuteza să se aventureze într-un ținut muntos etc. Chiar ei știau perfect de bine că în felul acesta răspîndesc cele mai gogonate minciuni, că de pe toate înălțimile înconjurătoare se putea trage asupra orașului chiar cu tunuri de cîmp, că nu s-a întreprins nimic pentru o apărare cît de cît serioasă și că, dată fiind stagnarea insurecției și covîrșitoarea supe-

rioritate numerică a prusienilor, numai evenimente cu totul excepționale mai puteau salva răscoala de la Elberfeld.

Se părea însă că nici generalii prusieni nu prea aveau poftă să se aventureze pe un teren pe care nu-l cunoșteau aproape de loc înainte de a fi concentrat forțe de luptă într-adevăr covârșitoare. Cele patru orașe deschise — Elberfeld, Hagen, Iserlohn și Solingen — puneau într-o asemenea măsură în gardă pe acești prudenți eroi militari, încît ei au dispus să fie adusă din Wesel, din Westfalia și din provinciile răsăritene, în parte cu trenul, o întreagă armată formată din 20.000 de oameni, în afară de o numeroasă cavalerie și artilerie, și, neavînd curajul să atace, au format în spatele Ruhru-lui un dispozitiv strategic după toate regulile artei militare. Comandament suprem, stat-major, flanc drept, centru — toate erau în perfectă ordine, ca și cum ar fi avut de înfruntat o colosală armată inamică, ca și cum ar fi fost vorba de o bătălie împotriva unui Bem sau Dembinski, și nu de o luptă inegală împotriva cîtorva sute de muncitori neorganizați, prost înarmați, aproape lipsiți de comandanți și trădați pe la spate de cei care le pusese armele în mînă.

Se știe cum s-a terminat insurecția. Se știe că muncitorii, satui de veșnicele tergiversări, de lașitatea șovăielnică și de indolența trădătoare a micii burghezii, au plecat în cele din urmă din Elberfeld, îndreptîndu-se spre prima localitate germană în care constituția imperiului le putea oferi o oarecare protecție. Se știe că ei au fost supuși unei crunte urmăriri din partea ulanilor prusieni și a țăranilor asmuțiți asupra lor. Se știe că, imediat după plecarea lor, marea burghezie și-a ridicat din nou capul, a pus să se dărîme baricadele și a ridicat arcuri de triumf în cinstea eroilor prusieni care se apropiau. Se știe că Hagen și Solingen au ajuns în mîna prusienilor în urma trădării directe comise de burghezie și că numai Iserlohn-ul a susținut o luptă inegală de două ore împotriva regimentului 24, acești învingători de la Dresda încărcăți cu pradă.

O parte dintre muncitorii din Elberfeld, Solingen și Mülheim au ajuns cu bine în Palatinat. Aici au găsit concetățeni de-ai lor refugiați în urma asaltului arsenalului din Prüm. Împreună cu aceștia, ei au format în corpul de voluntari al lui Willich o companie în care erau aproape numai renani. Toți camarazii lor trebuie să recunoască că, oriunde au luptat, și în special în ultima bătălie decisivă de pe Murg, ei s-au bătut cu multă vitejie.

Insurecția de la Elberfeld merită să fie descrisă mai amănunțit, deoarece tocmai aici s-a vădit în modul cel mai pregnant și mai amplu poziția diferitelor clase în mișcarea pentru constituția imperiului. În celelalte orașe din regiunea Berg-Mark mișcarea nu s-a deosebit cu nimic de cea din Elberfeld, numai că acolo participarea sau neparticiparea la mișcare a diferitelor clase a fost mai estompată, deoarece clasele nu sînt acolo atît de precis delimitate ca în centrul industrial al acestei regiuni. În Palatinat și în Baden, unde marea industrie concentrată și, o dată cu ea, o mare burghezie dezvoltată aproape că nu există, unde relațiile de clasă mai șterse au un caracter mult mai idilic și mai patriarhal, amestecul claselor, care erau purtătoarele mișcării, era și mai încîlcit. Acest lucru îl vom vedea mai tîrziu, dar totodată vom vedea cum toate aceste elemente care au aderat la răscoală s-au grupat în cele din urmă și ele în jurul micii burghezii ca nucleu al marelui mișcări pentru constituția imperiului.

Încercările de răscoală din Prusia renană din mai anul trecut arată limpede poziția pe care această parte a Germaniei o poate adopta într-o mișcare revoluționară. Înconjurată de șapte fortărețe, dintre care trei sînt pentru Germania fortărețe de prim rang, ocupate în permanență de aproape o treime din întreaga armată prusiană, străbătută în toate direcțiile de căi ferate, punînd la dispoziția forțelor armate o întreagă flotă de vapoare comerciale, o răscoală în Renania poate avea șanse de succes numai în condiții cu totul excepționale. Numai atunci cînd fortărețele vor fi în mîna poporului, renanii vor putea obține ceva cu arma în mînă. Și aceasta se poate întîmpla numai în cazul că autoritățile militare, înpăimîntate de covîrșitoare evenimente externe, își pierd capul, sau în cazul că armata se alătură în întregime sau parțial mișcării. În toate celelalte cazuri o răscoală în Renania este dinainte sortită eșecului. Un marș rapid al detașamentelor din Baden spre Frankfurt și al detașamentelor din Palatinat spre Trier ar fi avut, probabil, drept urmare că în valea Moselei, în Eifel, în Nassau și în cele două principate Hessen răscoala ar fi izbucnit neîntîrziat, că trupele statelor de pe cursul mijlociu al Rinului, pe atunci încă de încredere, ar fi aderat la mișcare. Nu încapă nici o îndoială că toate trupele renane, și mai cu seamă brigăzile a 7-a și a 8-a de artilerie, ar fi urmat în întregime exemplul lor, că cel puțin și-ar fi manifestat destul de limpede sentimentele pentru a-i face pe generalii prusieni să-și piardă capul. Probabil că mai multe

fortărețe ar fi căzut în mâinile poporului, și, chiar dacă Elberfeldul n-ar fi fost salvat, în orice caz ar fi fost salvată cea mai mare parte a malului stîng al Rinului. Toate acestea, și poate chiar și mai multe, au fost pierdute din pricina politicii jalnice, filistine și lașe a preaițeleptului Comitet de la Baden.

O dată cu înfrîngerea muncitorilor renani a pierit și singurul ziar în care ei și-au văzut apărate fățiș și cu hotărîre interesele lor : „Noua gazetă renană”. Redactorul-șef, deși originar din Prusia renană, a fost expulzat din Prusia ; ceilalți redactori erau amenințați fie cu închisoarea, fie cu expulzarea imediată. Poliția din Colonia a declarat acest lucru cu cea mai mare candoare, arătînd amănunțit că dispune de suficiente probe pentru a se putea răfui cu fiecare într-un fel sau altul. Astfel, gazeta a trebuit să-și înceteze apariția tocmai în momentul cînd tirajul ei, crescut nemaipomenit de repede, îi asigura cu prisosință existența. Redactorii s-au împrăștiat în diferite părți ale Germaniei răsculate sau pe cale de a se răscula ; cîțiva au plecat la Paris, unde era iminentă o nouă cotitură ⁸⁰. Printre ei nu exista nici unul care să nu fi fost arestat sau expulzat în timpul sau din cauza mișcărilor revoluționare din vara aceasta, care să nu fi avut parte de soarta pe care poliția din Colonia a fost atît de amabilă să le-o pregătească. O parte dintre zețari au plecat în Palatinat și au intrat în armată.

Și insurecția din Renania a trebuit să aibă un sfîrșit tragic. După ce în trei sferturi din Renania a fost instituită starea de asediu, după ce sute de oameni au fost aruncați în închisori, insurecția s-a încheiat cu *împușcarea a trei participanți la asaltul asupra arsenalului din Prüm tocmai în ajunul zilei de naștere a lui Frederic-Wilhelm al IV-lea. Vae victis ! **

*— Vai de cei învinși ! — Nota Trad.

2. Karlsruhe

La Baden răscoala a izbucnit în condițiile cele mai favorabile în care se poate desfășura o insurecție. Întregul popor era animat de aceeași ură împotriva guvernului ipocrit, care își călca cuvîntul dat și reprima cu cruzime pe adversarii săi politici. Clasele reacționare, nobilimea, funcționăria și marea burghezie, erau puțin numeroase. În general, la Baden marea burghezie există numai în germene. Cu excepția acestor nobili, funcționari și burghezi, puțini la număr, cu excepția negustorilor din Karlsruhe și Baden-Baden, care trăiau de pe urma curții și a străinilor bogați, cu excepția cîtorva profesori din Heidelberg și a cîtorva sate de lîngă Karlsruhe, întreaga țară era de partea mișcării. Armata, care în alte răscoale trebuia mai întii înfrîntă, armata, persecutată aici mai mult decît oriunde de ofițerii ei de viță, lămurită încă de un an de partidul democrat și în care intraseră de curînd, în urma introducerii unui fel de serviciu militar obligatoriu, și mai multe elemente rebele, armata s-a pus aici în fruntea mișcării, ducînd-o chiar mai departe decît ar fi vrut conducătorii burghezi ai adunării de la Offenburg⁸¹. Tocmai armata a fost aceea care la Rastatt și Karlsruhe a transformat „mișcarea” într-o insurecție.

Așadar, la constituirea lui, guvernul insurecțional a găsit o armată gata pregătită, arsenale pline, o mașină de stat complet organizată, o vistierie bogată și o populație cu aproape aceleași vederi. A mai găsit pe malul stîng al Rinului, în Palatinat, o insurecție în plină desfășurare, care îi acoperea flancul stîng ; în Prusia renană — o insurecție, ce-i drept, serios amenințată, dar încă neînfrîntă ; în Württemberg, în Franconia, în cele două Hessen și în Nassau — o agitație generală, pînă și în rîndurile armatei, care nu avea nevoie decît de o scînteie pentru a reedita răscoala din Baden în tot sudul și centrul

Germaniei și pentru a pune la dispoziția insurgenților trupe regulate cu un efectiv de cel puțin 50.000—60.000 de soldați.

Ceea ce trebuia făcut în aceste condiții este atât de simplu și de evident, încât acum, după reprimarea răscoalei, o știe fiecare, și fiecare afirmă că ar fi spus-o din capul locului. Răscoala trebuia dusă mai departe imediat și fără zăbavă, la Hessen—Darmstadt, Frankfurt, Nassau și Württemberg. Trebuiau adunați imediat 8.000—10.000 de oameni din trupele regulate disponibile, ceea ce cu trenul se putea realiza în două zile, pentru a-i trimite la Frankfurt „să apere Adunarea națională”. Guvernul înspăimântat din Hessen era ca și paralizat de succesele răscoalei, care se succedau cu repeziciune; simpatia trupelor sale pentru badenezi era notorie; acest guvern putea opune tot atât de puțină rezistență ca și senatul de la Frankfurt⁸². Trupele din Kurhessen, Württemberg și Darmstadt, staționate la Frankfurt, erau de partea mișcării; prusienii de acolo — în cea mai mare parte renani — șovăiau; austrieicii erau puțini la număr. Sosirea badenezilor, indiferent dacă s-ar fi făcut încercarea de a-i opri sau nu, ar fi dus insurecția pînă în inima celor două Hessen și în Nassau, i-ar fi silit pe prusieni și pe austrieici să se retragă la Mainz și ar fi pus înspăimîntata așa-zisă Adunare națională germană în situația de a fi terorizată de o populație răscolată și de o armată răscolată. Chiar dacă, după toate acestea, răscoala n-ar fi izbucnit imediat pe Mosela, în Eifel, Württemberg și Franconia, ar fi existat suficiente alte mijloace de a o extinde și în aceste provincii.

Mai trebuia, apoi, să fie centralizată forța insurecției, să i se pună la dispoziție mijloacele bănești necesare și, prin desființarea imediată a tuturor servituților feudale, marea majoritate a populației care se îndeletnicea cu agricultura să fie antrenată în insurecție. Instituirea unui for central comun pentru război și finanțe, împuternicit să emită bani de hîrtie *, mai întîi pentru Baden și Palatinat, desființarea tuturor servituților feudale în Baden și în toate districtele ocupate de armata insurecțională, toate acestea ar fi fost suficiente pentru a da răscoalei un caracter mult mai energic.

Toate acestea trebuiau însă înfăptuite chiar în primul moment, cu acea repeziciune care putea asigura succesul. Opt zile după instituirea Comitetului din Baden era deja prea tîr-

* Camerele din Baden mai aprobaseră înainte emiterea unor bani de hîrtie în sumă de două milioane, din care încă nu fusese emis nici un creițar.

ziu. Insurecția din Renania a fost înăbușită, Württemberg și Hessen n-au pornit la luptă, unitățile militare, inițial favorabile mișcării, au început să șovăie, pentru ca în cele din urmă să dea din nou ascultare ofițerilor lor reacționari. Răscoala își pierduse caracterul ei general german, se transformase într-o răscoală pur locală a Badenului sau a Badenului și a Palatinatului.

După cum am aflat la sfârșitul luptei, fostul sublocotenent F. Sigel din Baden, care în timpul răscoalei și-a câștigat, în calitate de „colonel” și mai târziu de „comandant suprem”, o liliputană cunună de lauri mai mult sau mai puțin îndoielnică, prezentase din capul locului Comitetului din Baden un plan de trecere la ofensivă. Acest plan are meritul de a fi formulat ideea justă că atacul trebuie pornit cu orice preț; era, de altfel, cel mai aventurist plan care putea fi propus. Sigel voia să se îndrepte cu un detașament badenez mai întâi spre Hohenzollern și să proclame acolo republica hohenzollerniană, apoi să ocupe Stuttgartul, ca, după ce va fi răsculat Württembergul, să se îndrepte spre Nürnberg și să instaleze o mare tabără în inima Franconiei, de asemenea răsculată. După cum se vede, acest plan scăpa cu totul din vedere importanța morală a Frankfurtului, abia prin cucerirea căruia insurecția căpăta un caracter general german, precum și importanța strategică a liniei Main. După cum se vede, acest plan presupunea existența unor forțe de luptă care nu corespundeau nicidecum celor disponibile în realitate; în cele din urmă, după o campanie à la Don Quijote sau à la Schill, acest plan s-ar fi destrămat și ar fi pus pe urmele insurgenților cea mai puternică dintre toate armatele sud-germane, singura armată categoric ostilă insurecției, armata bavareză, încă înainte ca aceștia să fi putut primi întăriri prin alăturarea trupelor din Hessen și Nassau.

Noul guvern nu a fost de acord să se pornească nici o ofensivă, pretextând că aproape toți soldații s-au risipit pe la casele lor. Abstracție făcând de faptul că așa se prezentau lucrurile doar cu unele unități militare, în special cu regimentul de gardă, chiar și acei soldați care se risipiseră s-au prezentat din nou în decurs de trei zile la unitățile lor.

De altfel, guvernul se împotrivi se din cu totul alte motive oricărei ofensive.

În fruntea întregii mișcări badeneze pentru constituția imperiului se afla d-l *Brentano*, un avocat care îmbina ambiția intrucitva meschină, proprie întotdeauna unui tribun al po-

porului dintr-un stătuleț german, și aparenta probitate, care în sudul Germaniei este în general prima condiție a oricărei popularități, cu o anumită șiretenie diplomatică, suficientă pentru a-i domina cu totul pe toți cei din jurul lui, cu excepția, poate, a unei singure persoane. D-l Brentano, — acest lucru a devenit acum un adevăr arhicunoscut — d-l Brentano și partidul său, cel mai puternic partid din Baden, au cerut la adunarea de la Offenburg nici mai mult nici mai puțin decît modificarea politicii marelui duc, modificare posibilă numai sub *un guvern Brentano*. Răspunsul marelui duce și agitația generală au provocat revolta militară de la Rastatt, împotriva voinței și intențiilor lui Brentano. În momentul în care d-l Brentano a fost pus în fruntea Comitetului din Baden, mișcarea i-o luase deja înainte, așa că el s-a văzut nevoit s-o frîneze. La aceasta s-au mai adăugat evenimentele de la Karlsruhe; marele duce a fugit, și aceleași împrejurări care l-au adus pe d-l Brentano la conducere, care i-au conferit o putere, ca să zicem așa, dictatorială, i-au zădărnicit toate planurile, l-au făcut să folosească această putere împotriva aceleiași mișcări care i-o conferise. În timp ce fuga marelui duce făcea poporul să jubileze, d-l Brentano și credinciosul său Comitet din Baden ședeau ca pe jărat.

Acest comitet, format aproape exclusiv din filistini badezezi cu cele mai solide convingeri și cu cele mai confuze minți, din „republicani puri” care tremurau la gîndul proclamării republicii și își scuipau în sîn de îndată ce se lua o măsură cît de cît energică — acest comitet autentic filistin era, firește, cu totul dependent de Brentano. Rolul deținut la Elberfeld de avocatul Hôchster îl deținea aici, pe o scară ceva mai largă, avocatul Brentano. Din cele trei elemente eterogene, Blind, Fickler și Struve, venite din închisoare în Comitetul din Baden, Blind s-a văzut în așa măsură prins în plasa intrigilor urzite de Brentano, încît, rămas singur, nu i-a rămas altceva de făcut decît să se exileze la Paris în calitate de reprezentant al Badenului; Fickler s-a văzut nevoit să preia o misiune periculoasă la Stuttgart; cît despre Struve, d-l Brentano l-a găsit atît de inofensiv, încît l-a tolerat netulburat în Comitetul din Baden, l-a supravegheat și a căutat să-l facă nepopular, ceea ce i-a reușit din plin. Se știe că Struve, împreună cu mai mulți alții, a întemeiat „Clubul progresului categoric (sau, mai curînd, cumpătat)”, care, după o demonstrație ratată, a fost dizolvat⁸³. Cîteva zile mai tîrziu, Struve s-a pomenit în Palatinat, mai mult sau mai puțin ca

„emigrant“, unde a încercat din nou să scoată ziarul său „Deutscher Zuschauer“. Numărul de probă nici n-a apucat bine să apară, că prusienii au și intrat în Palatinat.

Comitetul din Baden, din capul locului o simplă unealtă în mâinile lui Brentano, a ales un Comitet executiv în fruntea căruia se afla din nou Brentano. Curînd acest Comitet executiv a luat aproape cu totul locul Comitetului din Baden, prezentîndu-i cel mult spre aprobare creditele și măsurile luate de el, și i-a îndepărtat pe membrii mai mult sau mai puțin de încredere ai acestuia, trimițîndu-i în districte sau în armată cu tot felul de misiuni secundare. În sfîrșit, Comitetul executiv a înlăturat cu totul Comitetul din Baden, înlocuindu-l cu o „adunare constituantă“ aleasă în întregime sub influența lui Brentano, transformîndu-se pe sine într-un „guvern provizoriu“, în fruntea căruia, firește, se afla din nou d-l Brentano. Tot el i-a numit pe miniștri. Și încă ce miniștri — Florian Mördes și Mayerhofer !

D-l Brentano era întruchiparea cea mai fidelă a micii burghezii badeneze. De masa mic-burghezilor și de ceilalți reprezentanți ai acestora, el se deosebea numai prin aceea că era prea perspicace pentru a împărtăși toate iluziile lor. D-l Brentano a trădat din primul moment insurecția din Baden, tocmai *pentru* că din primul moment a înțeles mai bine decît oricare altă persoană oficială din Baden adevărata situație și pentru că a luat singurele măsuri menite să mențină dominația micii burghezii, dar, tocmai de aceea, să ducă de ripă întreaga insurecție. Iată secretul nemărginitei popularități de atunci a lui Brentano și, totodată, secretul ocărilor cu care l-au împroșcat începînd din iulie foștii săi admiratori. Mic-burghezii din Baden erau în masă nu mai puțin trădători ca Brentano, dar în același timp erau duși de nas, ceea ce nu se poate spune despre dînsul. Ei trădau din lașitate și se lăsau duși de nas din prostie.

În Baden, ca de altfel în tot sudul Germaniei, aproape că nu exista o mare burghezie. Industria și comerțul sînt neînsemnate în Baden. De aceea aici nu există decît un proletariat foarte puțin numeros, foarte fărîmițat și puțin dezvoltat. Masa populației o formează țărani (majoritatea), mic-burghezii și calfele. Aceștia din urmă, lucrători citadini, risipiți în orașe mici, lipsiți de un centru mai mare în care să se poată organiza un partid muncitoresc independent, se află sau, cel puțin, s-au aflat pînă în prezent cu precădere sub influența socială și politică a micii burghezii. Țăranii, și mai

risipiți pe întregul teritoriu al țării, lipsiți de orice posibilitate de a se instrui, avînd oricum interese în parte comune, în parte, ca să zicem așa, paralele cu cele ale micii burghezii, se aflau de aceea și ei sub tutela ei politică. Prin urmare, din martie 1848, mica burghezie, formată din avocați, medici, învățători, unii negustori și librari, domina în parte direct, în parte prin reprezentanții ei întreaga mișcare politică din Baden.

Acestei absențe a antagonismului dintre burghezie și proletariat și preponderenței politice a micii burghezii, care decurge de aici, trebuie să i se atribuie faptul că, la drept vorbind, în Baden n-a existat niciodată o agitație socialistă. Frînturile de idei socialiste venite din afară, fie aduse de muncitorii care fuseseră prin țări mai dezvoltate, fie datorită influenței literaturii socialiste și comuniste franceze sau germane, aici nu și-au putut croi drum niciodată. Cocarda roșie, steagul roșu nu însemnau în Baden nimic altceva decît republica burgheză combinată, în cel mai bun caz, cu un pic de terorism, iar cele „șase flagele ale omenirii”⁸⁴, descoperite de d-l Struve, oricît de nevinovate ar fi ele din punctul de vedere burghez, erau lozinca extremă care mai putea găsi ecou în rîndul maselor. Supremul ideal al mic-burghezilor și țăranilor din Baden a fost dintotdeauna mica republică burgheză țărănească, așa cum există în Elveția din 1830. Un mic cîmp de activitate pentru oameni mărunți, modești, un stat sub formă de comunitate ceva mai mare, de „canton”, o industrie mică, anchilozată, bazată pe munca manuală și care condiționează o stare tot atît de anchilozată și de letargică a societății; nici prea multă bogăție, nici prea multă sărăcie, nimic altceva decît stare de mijloc și mediocritate; nici domnitor, nici listă civilă, nici armată permanentă, aproape nici un fel de impozite; nici participare activă la istorie, nici politică externă, nimic altceva decît mici birfeli locale interne și mărunte dispute en famille*; nici mare industrie, nici căi ferate, nici comerț mondial, nici ciocniri sociale între milionari și proletari, ci o viață liniștită, tihnită, evlavioasă și onestă a unor indivizi fără pretenții, viață modestă care nu lasă urme în istorie — iată idilica Arcadie pe care o găsești aproape pretutindeni în Elveția și la care visează de atîția ani mic-burghezul și țăranul din Baden. Și dacă în momentele de însuflețire înaripată gîndul mic-burghezului din Baden, și,

* — în familie. — *Nota Trad.*

s-o recunoaştem, în genere al celui din sudul Germaniei, se înalţă pînă la imaginea întregii Germanii, el vede idealul viitorului Germaniei într-o Elveţie de mai mari proporţii, într-o republică federativă. Aşa, d-l Struve, într-o broşură a sa ⁸⁵, a şi împărţit Germania în 24 de cantoane cu tot atîţia landamani şi consilii mari şi mici, şi a anexat chiar la broşură o hartă împărţită în acest fel. Dacă Germania s-ar transforma vreodată într-o asemenea Arcadie, ea ar cădea prin aceasta atît de jos, cum nu şi-ar fi închipuit nici în vremurile ei cele mai de restrişte.

În acelaşi timp mic-burghezii din sudul Germaniei s-au convins nu o dată din experienţă că o revoluţie, desfăşurată chiar sub propriul lor steag burghez republican, poate înghiţi foarte uşor idilica Arcadie, atît de dragă lor, în vîrtejul unor conflicte gigantice, în vîrtejul unor adevărate lupte de clasă. De aici teama mic-burghezilor nu numai de orice zguduire revoluţionară, ci chiar de propriul lor ideal — republica federativă de tutun şi de bere. De aici entuziasmul lor pentru constituţia imperiului, care le satisfăcea, cel puţin, interesele lor imediate şi îi făcea să spere, întrucît împăratul avea numai dreptul de veto suspensiv, că vor înfăptui la timpul potrivit republica pe cale legală. De aici surpriza lor cînd armata badeneză, fără să-i întrebe, le-a servit pe tavă o insurecţie gata pregătită, de aici teama lor ca nu cumva insurecţia să treacă dincolo de graniţele viitorului canton Baden. Căci văpaia ar fi putut cuprinde şi regiuni în care există o mare burghezie şi un proletariat numeros, regiuni în care ea ar fi putut trece puterea în mîinile proletariatului, şi atunci — vai de proprietate !

Ce a făcut în aceste împrejurări d-l Brentano ?

El a făcut în Baden *pentru* mica burghezie ceea ce în Prusia renană făcuse în mod conştient mica burghezie însăşi : a trădat insurecţia, dar a salvat mica burghezie.

Brentano a trădat insurecţia din primul moment, şi nicidecum prin ultimele sale acţiuni, prin fuga sa după înfrîngerea de pe Murg, cum şi-a imaginat mic-burghezul badenez, în sfîrşit decepţionat. Tocmai măsurile de care s-au entuziasmat cel mai mult mic-burghezii badenezii, şi, împreună cu ei, o parte din ţărănime şi chiar şi o parte din meseriaşi, au fost acelea care au trădat mişcarea, dînd-o pe mîna prusienilor. Tocmai prin faptul că a trădat, Brentano a devenit atît de popular, a captat entuziasmul fanatic al filistinilor, legîndu-i de el. Văzînd rapida restabilire a ordinii şi securităţii,

frînarea momentană a mișcării însăși, mic-burghezul nu și-a dat seama că mișcarea a fost trădată ; dar cînd a fost prea tîrziu, cînd s-a văzut compromis prin participarea lui la mișcare, cînd a înțeles că mișcarea, și totodată și el, sînt pierduți, a început să strige că a fost trădat, năpustindu-se cu toată indignarea unui burtă-verde înșelat asupra celui mai credincios servitor al său.

Firește, și d-l Brentano a fost înșelat. El sperase ca participarea lui la această mișcare să facă din el un om mare al partidului „moderat”, adică tocmai al micii burghezii, și cînd colo a fost nevoit să fugă în mod rușinos, pe furie, de propriul său partid, de cei mai buni amici ai săi, cărora li s-a revelat subit îngrozitorul adevăr. El sperase chiar că va avea posibilitatea să ocupe postul de ministru al marelui ducat, și, drept mulțumire pentru înțelepciunea sa, toate partidele i-au dat cu piciorul și a fost pus în imposibilitatea de a mai juca vreodată un rol oarecare. Firește, poți fi mai „dăștept” decît toți mic-burghezii din oricare stătuleț german și totuși să-ți vezi spulberate cele mai frumoase speranțe și pîngărite cele mai nobile intenții !

Din prima zi a venirii sale la cîrma țării, d-l Brentano a făcut totul pentru a reține mișcarea în vadul filistin din care abia dacă încercase să iasă. Sub protecția gărzii civile din Karlsruhe, devotată marelui duce, a aceleiași gărzi civile care în ajun încă mai luptase împotriva mișcării, el a intrat în localul Adunării reprezentanților stărilor sociale⁸⁰, pentru ca de acolo să pună friu mișcării. Rechemarea soldaților dezertați s-a făcut cu cea mai mare încetineală posibilă, și nici reorganizarea batalioanelor nu s-a efectuat mai rapid. În schimb au fost imediat înarmați, deși oricine știa că nu vor lupta, filistinii dezarmați din Mannheim, care după lupta de la Waghäusel s-au alăturat în mare parte regimentului de dragoni care a trădat Mannheimul. Despre un marș la Frankfurt sau Stuttgart, despre extinderea insurecției la Nassau sau Hessen, nici nu putea fi vorba. Orice propunere în acest sens era de îndată respinsă, așa cum s-a întîmplat cu propunerea lui Sigel. Propunerea de a se emite bani de hîrtie era socotită o crimă împotriva statului, un act comunist. Palatinatul trimitea un emisar după altul, care făceau cunoscut că acesta este neînarmat, că nu are puști, fără a mai vorbi de artilerie, că nu are muniții și că duce lipsă de tot ceea ce este necesar pentru înfăptuirea unei insurecții și, în special, pentru cucerirea fortărețelor Landau și Germersheim ; dar de la d-l Bren-

țano nu s-a putut obține nimic. Palatinatul a propus instituirea imediată a unui comandament militar comun, ba chiar unirea ambelor țări sub un singur guvern. Toate acestea erau tergiversate, la toate se puneau bețe-n roate. După câte știu, singurul lucru pe care l-a putut obține Palatinatul a fost o mică subvenție; ulterior, cînd era prea tîrziu, au sosit opt tunuri și o mică cantitate de muniții, fără servanți și fără atelaj, și în cele din urmă, la ordinul direct al lui Mieroslawski, un batalion badenez și două mortiere, dintre care una, dacă memoria nu mă-nșală, a tras o singură dată.

Această tergiversare și ignorare a măsurilor celor mai necesare, care ar fi putut contribui la extinderea insurecției, a însemnat trădarea întregii mișcări. În chestiunile interne s-a procedat cu aceeași nepăsare. Cît despre desființarea serviciilor feudale, nici pomeneală; d-l Brentano știa prea bine că printre țărani, și mai cu seamă printre cei din Badenul de sus, se găseau mai multe elemente revoluționare decît i-ar fi convenit lui și că, de aceea, el trebuia mai degrabă să-i oprească decît să-i angreneze și mai mult în mișcare. Noii funcționari erau, în majoritatea lor, sau creaturi ale lui Brentano, sau absolut incapabili; vechii funcționari, cu excepția aceluia care se compromiseseră prea mult în timpul reacțiunii din ultimele douăsprezece luni și, de aceea, dezertaseră, și-au păstrat cu toții posturile, spre marea încîntare a tuturor bürgerilor pașnici. Chiar d-l Struve a mai găsit cu cale în ultimele zile ale lunii mai să laude „revoluția” pentru faptul că totul a decurs atît de pașnic și că aproape toți funcționarii au putut rămîne în posturile lor. De altfel, d-l Brentano și agenții săi au făcut tot ce-au putut ca lucrurile să reintre în vechiul făgaș, să fie cît mai puțină dezordine și agitație, și aspectul revoluționar al țării să dispară cît mai curînd.

În organizarea armatei domnea aceeași delăsare; nu se făcea decît ceea ce era imposibil de amînat. Trupele erau lăsate fără comandanți, în inactivitate, nu exista nici o disciplină; incapabilul „ministru de război” Eichfeld și succesorul lui, trădătorul Mayerhofer, nu s-au priceput cît de cît să disloce trupele. Eșaloanele de soldați se încrucisau pe calea ferată fără scop, fără rezultat. Batalioanele erau trimise azi ici, mîine colo, fără ca cineva să știe de ce. Neavînd ce face în garnizoane, soldații colindau cîrciumile. Ai fi zis că se urmărește în mod intenționat demoralizarea lor, că guvernul dorește cu tot dinadinsul să le răpească și ultimul rest de disciplină. Cu organizarea primului grup de contingente al

aşa-numitei miliții populare, adică a tuturor bărbaților pînă la 30 de ani apți de a purta arme, a fost însărcinat cunoscutul J. Ph. Becker, un elvețian naturalizat și ofițer în armata elvețiană. În ce măsură l-a împiedicat Brentano pe Becker în executarea misiunii sale, nu știu. Știu numai că, după retragerea armatei Palatinatului pe teritoriul Badenului, cînd cerețile imperioase ale palatinezilor prost îmbrăcați și prost înarmați nu mai puteau fi respinse, Brentano s-a spălat pe miini, zicînd : „Din partea mea, dați-le ce vreți, dar, cînd s-o întoarce marele duce, să știe, cel puțin, cine i-a risipit rezervele!”. Prin urmare, dacă miliția populară din Baden a fost în parte prost organizată, în parte de loc, nu încapе nici o îndoială că și aici principala vină trebuie atribuită lui Brentano și relei-credințe sau nepriceperii comisarilor săi din diferite districte.

Cînd Marx și cu mine, după suspendarea „Noii gazete renane”, am ajuns mai întii pe teritoriul Badenului, cam pe la 20—21 mai, adică la mai mult de o săptămînă după fuga marelui duce, am rămas uimiți de colosala nepăsare cu care era păzită, sau, mai bine zis, nepăzită granița. De la Frankfurt pînă la Heppenheim, întreaga cale ferată era ocupată de trupe imperiale din Württemberg și Hessen ; chiar și Frankfurt și Darmstadt erau înșesate de trupe ; toate gările, toate localitățile erau ocupate de detașamente puternice ; pichete permanente de pază au fost postate pînă la graniță. De la graniță pînă la Weinheim, în schimb, nu vedeai țipenie de om ; la fel la Weinheim. Ca singură măsură de prevedere a fost distrusă o mică porțiune a căii ferate dintre Heppenheim și Weinheim. Abia în timpul șederii noastre la Weinheim a sosit acolo un mic detașament din regimentul de gardă — nu mai mult de 25 de oameni. Între Weinheim și Mannheim de asemenea era liniște și pace ; cel mult ici, colo cîte un soldat cu chef din miliția populară care părea mai degrabă rătăcit sau dezertat decît în serviciu. Firește, de o pază a graniței nici vorbă nu putea fi. Intrai și ieșei după pofta inimii.

Mannheimul avea, ce-i drept, o înfățișare mai războinică. Pilcuri de soldați stăteau pe străzi sau prin cîrciumi. Miliția populară și garda civilă făceau instrucție în parc, de cele mai multe ori, firește, încă foarte stîngaci și cu instructori nepricepuți. La primărie se aciuiseră o mulțime de comitete, ofițeri vechi și noi, uniforme militare și bluze. Poporul se foia printre soldați și voluntari, se trăgea mult la măsă, se rîdea mult, se făcea multă dragoste. Se vedea însă dintr-o privire

că primul avînt trecuse, că mulți erau decepționați. Soldații erau nemulțumiți ; noi am făcut insurecția — spuneau ei —, și acum, cînd este rîndul civililor, cînd ei trebuie să preia conducerea, lasă lucrurile baltă și totul se duce de rîpă. Nici de noii lor ofițeri soldații nu erau prea mulțumiți ; între noii ofițeri și foștii ofițeri ai marelui duce, destul de numeroși încă pe atunci, deși zilnic unii dezertau, relațiile erau încordate ; fără voia lor, vechii ofițeri se vedeau puși într-o situație penibilă, din care nu știau cum să iasă. În sfîrșit, toată lumea se plîngea de lipsa unei conduceri energice și capabile.

De cealaltă parte a Rinului, la Ludwigshafen, mișcarea ne-a apărut într-o lumină mult mai favorabilă. În timp ce la Mannheim o mulțime de tineri, evident din primul grup de contingente, își mai vedeau liniștiți de treburile lor, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, aici toată lumea era înarmată. Este adevărat că, așa cum a ieșit la iveală mai tîrziu, nu pretutindeni în Palatinat lucrurile se prezentau astfel. La Ludwigshafen, între voluntari și soldați domnea armonia cea mai deplină. În circiumi, care, firește, erau și aici arhipline, răsună „Marsilieza” și alte asemenea cîntece. Aici nimeni nu se văicărea, nimeni nu cîrtea, se rîdea, toți erau cu trup și suflet pentru mișcare, și pe atunci își mai făceau încă, în special pușcașii și voluntarii, iluzii foarte scuzabile și nevinovate despre propria lor invincibilitate.

La Karlsruhe mișcarea luase un caracter mai solemn. La hotelul „Paris” dejunul fusese fixat pentru ora unu, dar nu era servit pînă nu veneau „domnii din Comitetul din Baden”. Asemenea mici atenții dădeau mișcării o plăcută alură birocratică.

Noi am comunicat cîtorva membri din Comitetul din Baden părerea noastră, expusă mai sus, și anume că de la început trupele trebuiau să pornească la Frankfurt, și prin aceasta insurecția să fie extinsă, că acum, după toate probabilitățile, este prea tîrziu și că fără lovituri hotărîtoare în Ungaria sau fără o nouă revoluție la Paris întreaga mișcare este de pe acum iremediabil pierdută. E greu de imaginat indignarea pe care afirmarea unor asemenea erezii a produs-o în rîndul bürgerilor din Comitetul din Baden. Numai Blind și Goegg au fost de partea noastră. Acum, după ce evenimentele au arătat că am avut dreptate, aceiași domni pretind, firește, că ei au fost întotdeauna pentru ofensivă.

La Karlsruhe se și observau primele semne ale acelei goane în stil mare după slujbe, care, sub titulatura grandilocventă de „concentrare a tuturor forțelor democratice ale Germaniei”, se fălea că salvează patria. Oricine perorase vreodată mai mult sau mai puțin confuz în vreun club oarecare, oricine instigase în vreo mică gazetă democrată de provincie împotriva tiranilor, s-a grăbit să vină la Karlsruhe sau Kaiserslautern pentru a deveni acolo dintr-o dată un om mare. Nu trebuie să mai subliniem în mod expres că rezultatele au fost pe măsura forțelor concentrate aici. — Astfel, aici, la Karlsruhe, se afla un cunoscut Atta Troll, pretins filozof, ex-deputat în Adunarea de la Frankfurt și ex-redactor al unei mici gazete pretins democratice, interzisă de Manteuffel, în pofida temenelilor lui Atta Troll⁸⁷ al nostru. Acest Atta Troll a vînat cu multă asiduitate slujbulașia de trimis al Badenului la Paris, pentru care se socotea deosebit de indicat, dat fiind că locuise cîndva doi ani la Paris, fără să fi învățat o boabă franțuzește. Cînd, într-adevăr, cu chiu cu vai a reușit să-i smulgă d-lui Brentano scrisoarea de acreditare și tocmai își făcea bagajele, Brentano a trimis pe neașteptate să-l cheme și i-a smuls-o, ca să spunem așa, din buzunar. Se înțelege că, acum, Atta Troll, ca să-i facă în ciudă d-lui Brentano, abia că a plecat la Paris. — Un alt cetățean dintr-o bucată, care amenințase încă cu cîțiva ani în urmă Germania cu revoluționarea și republicanizarea, d-l Heinzen, se afla și el la Karlsruhe. După cum se știe, înainte de revoluția din februarie acest om de treabă chema pretutindeni și întotdeauna „la luptă”, dar după izbucnirea revoluției a considerat mai nimerit să privească diferitele insurecții germane de pe culmile munților neutri ai Elveției. Acum, în fine, se pare că i s-a năzărit și lui să intre în luptă cu „asupritorii”. Potrivit maximei lui din trecut: „Kossuth este un om mare, dar a uitat de *Knallsilber* *”, te puteai aștepta că va organiza *imediat* împotriva prusienilor forțe de distrugere atît de colosale cum nu se mai pomeniseră pînă atunci. Nimic din toate acestea! Întrucît planuri mai avîntate nu păreau indicate, se spune că acest dușman al tiranilor s-a mărginit să formeze un detașament de elită republican, să scrie între timp în „Karlsruher Zeitung”⁸⁸ articole în favoarea lui Brentano și să frecventeze „Clubul progresului categoric”. Clubul a fost dizolvat, elita republicană nu și-a făcut apariția și d-l Heinzen și-a dat, în

* — fulminatul de mercur. — Nota Trad.

sfârșit, seama că nici el nu mai poate apăra politica lui Brentano. Respins de toți, sfârșit, în ciudat, a plecat mai întâi în Badenul de sus, și, de acolo, în Elveția fără a fi doborât un singur „asupritor”. El se răzbuună acum pe ei, ghilotinându-i cu duiumul în effigie * de la Londra.

A doua zi dimineața noi am părăsit Karlsruhe pentru a vizita Palatinatul.

Despre felul cum s-a desfășurat mai departe insurecția din Baden nu mi-au mai rămas decât puține de spus în legătură cu conducerea politicii generale și cu administrația civilă. Când Brentano s-a simțit destul de puternic, el a zdrobit dintr-o lovitură opoziția domesticită pe care i-o făcea „Clubul progresului categoric”. „Adunarea constituantă”, aleasă sub influența imensei popularități a lui Brentano și a micii burghezii, care le dirija pe toate, spunea amin la toate măsurile lui. „Guvernul provizoriu cu puteri dictatoriale” (o dictatură sub o pretinsă convenție !) era condus exclusiv de Brentano. În felul acesta a continuat el să guverneze, frînând dezvoltarea revoluționară și militară a insurecției, lăsând treburile curente să fie rezolvate tant bien que mal ** și păzind cu strășnicie rezervele și proprietatea privată a marelui duce, pe care neabătut îl considera suveranul său legitim prin grația lui Dumnezeu. În „Karlsruher Zeitung” el a declarat că marele duce se poate întoarce în orice moment, și, într-adevăr, castelul a rămas tot timpul închis, ca și cum locatarul lui ar fi întreprins o simplă călătorie. Pe trimișii Palatinatului i-a purtat cu vorba, amânându-i de la o zi la alta; maximul ce s-a putut obține a fost un comandament militar unic sub conducerea lui Mieroslawski și o înțelegere prin care se desființa podăritul între Mannheim și Ludwigshafen, ceea ce nu l-a împiedicat însă pe d-l Brentano să perceapă în continuare această taxă la Mannheim.

Când, în cele din urmă, Mieroslawski, după bătălia de la Waghäusel și Ubstadt, a fost nevoit să-și retragă prin munți, pînă dincolo de Murg, rămășițele armatei sale, când Karlsruhe a trebuit să fie cedat împreună cu o cantitate mare de provizii, când înfringerea de pe Murg a hotărât soarta mișcării, atunci iluziile bürgerilor, ale țăranilor și ale soldaților bade-nezi s-au spulberat și de pretutindeni s-au ridicat voci că Brentano a trădat. Dintr-o dată s-a prăbușit întregul eșafodaj al popularității lui Brentano, menținut datorită lașității mic-

* — în imaginație, pe hîrtie. — *Nota Trad.*

** — de bine de rău. -- *Nota Trad.*

burghezilor, tutelei sub care se aflau țăranii și insuficienței concentrării a muncitorilor. Brentano a fugit pe furiș în Elveția, blamat ca trădător al poporului, cum l-a stigmatizat propria sa „Constituantă”, și s-a ascuns la Feuerhalen, în cantonul Zürich.

Ne-am putea liniști la gândul că, prin totala prăbușire a poziției sale politice, prin disprețul arătat de toate partidele, d-l Brentano și-a primit pedeapsa meritată pentru trădarea comisă. Eșecul mișcării din Baden n-a prezentat mare importanță. Evenimentele din 13 iunie de la Paris și refuzul lui Görgey de a porni la Viena au spulberat toate șansele de succes ale Badenului și Palatinatului, chiar dacă s-ar fi reușit să se extindă mișcarea pînă în Hessen, Württemberg și Franconia. Ar fi fost o înfrîngere mai onorabilă, totuși o înfrîngere. Dar ceea ce partidul revoluționar nu-i va ierta niciodată d-lui Brentano, ceea ce nu va ierta niciodată lașilor mic-burghezi din Baden, cu ajutorul cărora s-a menținut, este faptul că sînt direct vinovați de moartea celor împușcați la Karlsruhe, Freiburg și Rastatt, precum și de moartea nenumăratelor victime anonime secerate pe tăcute de tifos în cazematele din Rastatt, unde fuseseră azvîrlite de prusieni.

În numărul următor al acestei „Revue” voi relata situația din Palatinat și în încheiere campania din Baden și Palatinat.

3. Palatinatul

De la Karlsruhe am plecat în Palatinat, și anume mai întâi la Speyer, unde ar fi trebuit să se afle D'Ester și guvernul provizoriu. Dar între timp ei plecaseră la Kaiserslautern, unde guvernul și-a stabilit reședința definitivă, socotindu-l „punctul cel mai strategic din Palatinat”. În locul lor am găsit la Speyer pe Willich cu voluntarii săi. Cu un detașament de câteva sute de oameni el ținea în șah garnizoanele din Landau și Germersheim, care numărau peste 4.000 de oameni, le împiedica aprovizionarea și le hîrțuia în fel și chip. Chiar în ziua sosirii noastre, el atacase cu vreo 80 de pușcași două companii ale garnizoanei din Germersheim și, fără să fi tras un singur foc, le alungase înapoi în fortăreață. În dimineața următoare, noi, împreună cu Willich, am plecat la Kaiserslautern, unde am găsit pe D'Ester, guvernul provizoriu și, în general, floarea democrației germane. Despre o participare oficială la această mișcare complet străină partidului nostru, firește că nu putea fi vorba nici aici. De aceea, după câteva zile ne-am înapoiat la Bingen; pe drum am fost arestați împreună cu câțiva prieteni de soldați din Hessen, bănuți fiind că am fi participat la răscoală; am fost transportați la Darmstadt și de acolo la Frankfurt, unde am fost, în sfîrșit, puși în libertate.

Puțin după aceea am părăsit Bingenul, iar Marx a plecat, cu un mandat din partea Comitetului Central al democraților⁸⁹, la Paris, unde urma să aibă loc în curînd un eveniment hotărîtor, pentru a reprezenta partidul revoluționar german în fața democraților sociali francezi⁹⁰. Eu m-am reîntors la Kaiserslautern, cu intenția de a rămîne deocamdată acolo ca simplu emigrant politic, urmînd ca, poate, mai tîrziu, cînd s-ar ivi o ocazie potrivită, la izbucnirea luptei, să ocup în

această mișcare singurul loc pe care îl putea ocupa „Noua gazetă renană”, locul de soldat.

Cine a văzut măcar o dată Palatinatul, acela înțelege că în această țară, bogată în vinuri și în cheflii, mișcarea trebuia să capete un caracter cât se poate de vesel. În sfârșit, populația se descotorosise de vechii funcționari bavarezi, greoi și pedanți, mari amatori de bere, punând în locul lor niște petrecăreți amatori de vinuri palatineze. Ea pusese, în sfârșit, capăt șicanelor polițienești bavareze făcute cu țilc, atât de amuzant persiflate în „Fliegende Blätter”⁹¹, o revistă de altminteri cât se poate de plicticoasă, și pe care slobozii palatinezi le suportau mai anevoie decât orice. Instituirea libertății cârciumilor a fost primul act revoluționar al poporului palatinez: întregul Palatinat s-a transformat într-o cârciumă uriașă, iar cantitatea de băuturi spirtoase consumate în decursul acestor șase săptămâni „în numele poporului palatinez” întrecea orice închipuire. Deși în Palatinat participarea activă la mișcare nu a fost nici pe departe atât de masivă ca în Baden, deși aici existau multe districte reacționare, toată populația a fost unanimă în ceea ce privește băutura, și chiar cei mai reacționari filistini și țărani au fost cuprinși de această veselie generală.

Nu era nevoie de prea multă perspicacitate ca să-ți dai seama ce mare decepție le va provoca peste câteva săptămâni armata prusiană acestor veseli palatinezi. Și, totuși, în Palatinat oamenii care nu se legănau în cea mai deplină siguranță puteau fi numărați pe degete. Erau puțini la număr cei care credeau în venirea prusienilor, toată lumea era însă ferm convinsă că, dacă prusienii vor veni, vor fi izgoniți cu cea mai mare ușurință. E drept că aici nu exista acea gravitate pe care ți-o dă probitatea și a cărei deviză — „seriozitatea este proprie bărbatului” — era înscrisă pe fruntea tuturor ofițerilor din miliția populară badeneză, fără să fi împiedicat, totuși, toate acele minunății despre care urmează să povestesc mai târziu, că aici nu exista acea solemnitate de burtă-verde pe care caracterul filistin al mișcării a imprimat-o la Baden majorității participanților ei. În Palatinat bărbatul era „serios” doar în treacăt. Aici „însuflețirea” și „seriozitatea” serveau numai pentru a înfrumuseța veselia generală. Dar fiecare era întotdeauna destul de „serios” și „însuflețit” pentru a socoti că nici o forță din lume nu-l poate înfrînge și mai cu seamă armata prusiană; și dacă în ceasurile tihnite de reculegere se strecoară în sufletele lor o umbră de îndoială,

ei o înlătură cu un argument de necombătut : „Chiar de-ar fi așa, nu trebuie s-o spunem”. Cu cît mișcarea căpăta mai multă amploare, cu cît devenea mai evident că batalioanele prusiene se concentrau mai masiv între Saarbrücken și Kreuznach, cu atît, firește, îndoielile deveneau mai frecvente, cu atît cei care se îndoiau și cei fricoși făceau mai multă paradă de invincibilitatea unui „popor însuflețit de ideea de libertate”, cum erau numiți palatinezii. Această lăudăroșenie a luat curînd forma unui adevărat sistem de narcotizare, care, sprijinit în fel și chip de guvern, a paralizat orice activitate de apărare, amenințînd cu arestarea ca reacționari pe toți cei care se ridicau împotriva acestui sistem.

Această siguranță, această lăudăroșenie pe seama „însuflețirii” și a atotputerniciei ei, îmbinate cu neînsemnatele mijloace materiale ale „răscoalei” și cu micul petic de pămînt pe care se desfășura, au constituit latura comică a mișcării palatineze și au oferit destul material de distracție celor cîțiva oameni ale căror vederi largi și poziție independentă le dădea posibilitatea unei aprecieri libere.

Întregul aspect exterior al mișcării din Palatinat avea un caracter vesel, nepăsător și boem. În timp ce la Baden fiecare sublocotenent nou numit, fie el din armata de linie sau din miliția populară, purta o uniformă greoaie, ajustată pe corp, și se împăuna cu epoleții de argint, care mai tîrziu, în ziua bătăliei, erau imediat băgați în buzunar, în Palatinat lumea era mult mai rezonabilă. De îndată ce s-a făcut simțită arșița primelor zile din iunie au dispărut toate surtucele de stofă, jileticile și cravatele, cedînd locul unor bluze ușoare. Se părea că, o dată cu vechea birocrație, palatinezii se descotorosiseră și de toată vechea austeritate și constrîngere. Fiecare se îmbrăca cum îi plăcea, cum îi era mai comod și după anotimp ; împreună cu deosebiriile vestimentare au dispărut dintr-o dată și celelalte deosebiri în relațiile dintre oameni. Toate clasele societății se întîlneau în aceleași localuri publice, așa că un visător socialist ar fi putut vedea în aceste relații degajate zorile frăției generale.

Cum era Palatinatul, așa era și guvernul lui provizoriu. Acesta era alcătuit aproape în întregime din cheflii inofensivi, care au fost mai mult decît uimiți cînd s-au pomenit, deodată, în guvernul provizoriu al patriei lor binecuvîntate de Bachus. Și, totuși, nu se poate contesta că acești miniștri joviali s-au comportat mai bine și, în comparație cu vecinii lor din Baden conduși de „întregul” Brentano, au făcut mult mai mult. Ei

aveau, cel puțin, bunăvoință și, cu toate că le plăcea vinul, dădeau dovadă de o judecată mult mai limpede decît domnii din Karlsruhe, cu gravitatea lor filistină, și doar cîțiva dintre ei se indignau cînd maniera lor comodă de a face revoluție și neputincioasele lor jumătăți de măsură erau luate în rîs.

Guvernul provizoriu din Palatinat nu putea realiza nimic atîta vreme cît nu era sprijinit de guvernul din Baden. Iar în ceea ce privește Badenul a făcut tot ceea ce se cuvenea să facă. El a trimis un emisar după altul, a făcut o concesie după alta, numai să ajungă la o înțelegere ; dar zadarnic : d-l Brentano nu voia și pace !

În timp ce guvernul din Baden a găsit totul de-a gata, guvernul din Palatinat nu a găsit nimic. Bani nu avea și nici arme ; avea în schimb o mulțime de districte reacționare și două fortărețe inamice pe teritoriul său. Franța a interzis imediat exportul de arme în Baden și Palatinat, Prusia și Hessen au confiscat toate armele trimise acolo. Guvernul Palatinatului a trimis imediat agenți în Franța și Belgia ca să cumpere arme și să le expedieze în țară ; armele au fost cumpărate, dar n-au sosit. Guvernului i se poate reproșa că nu a acționat destul de energic și, mai ales, că nu a organizat, cu ajutorul numeroșilor contrabandiști de la graniță, un transport clandestin de arme ; dar cea mai mare vină o poartă agenții lui, care au dat dovadă de nepăsare și, în loc să aducă armele franceze măcar la Saargemünd și Lauterburg, s-au mulțumit uneori cu simple promisiuni.

În ceea ce privește mijloacele bănești, în micul Palatinat banii de hîrtie nu prea erau de folos. Cînd guvernul s-a văzut într-o situație financiară grea, a avut cel puțin curajul să recurgă la un împrumut forțat cu dobîndă progresivă, deși creșterea acestei dobînzii era neînsemnată.

Ceea ce i se poate reproșa guvernului palatinez este că el, simțindu-se neputincios, s-a lăsat prea mult contaminat de nepăsarea generală și de iluzia propriei sale siguranțe născută din această nepăsare ; că de aceea, în loc să folosească cu energie mijloacele de apărare a țării, ce-i drept limitate, el a preferat să se lase în nădejdea unei victorii a Muntelui la Paris, în nădejdea cuceririi Vienei de către unguri sau chiar a unei adevărate minuni care să poată salva Palatinatul : o răscoală în rîndul armatei prusiene etc. De aici neglijența în procurarea armelor într-o țară în care chiar 1.000 de flinte bune în plus sau în minus contau extrem de mult și unde primele și ultimele *patruzeci* de puști au sosit, în sfîrșit, din străină-

tate, și anume din Elveția, abia în ziua cînd au intrat prusienii. De aici modul ușuratic în care au fost aleși comisarii civili și militari, recrutați în cea mai mare parte dintre cei mai incăpabili și mai confuzi visători, și menținerea într-un număr atît de mare a vechilor funcționari, precum și a tuturor judecătorilor. De aici, în sfîrșit, neglijarea tuturor măsurilor, chiar și a celor mai la îndemînă, cu ajutorul cărora ar fi putut fi împresurat sau poate chiar cucerit Landau și asupra cărora voi reveni ulterior.

Îndărățul guvernului provizoriu stătea D'Ester, ca un fel de secretar-general intim sau, cum îi spunea d-l Brentano, ca o „camarilă roșie care înconjură guvernul moderat de la Kaiserslautern”. Din această „camarilă roșie” făceau de altfel parte și alți democrați germani, mai ales niște participanți la răscoala din Dresda, refugiați aici. În persoana lui D'Ester miniștrii palatinezi au găsit acea competență administrativă care lor le lipsea și totodată o minte revoluționară care le impunea prin faptul că se limita întotdeauna numai la problemele imediate, evident posibile, și de aceea nu se încurca cînd era vorba de măsuri concrete. În felul acesta D'Ester a exercitat o mare influență și s-a bucurat de deplină încredere a guvernului. Chiar dacă cîteodată lua și el mișcarea prea în serios, ca, de pildă, atunci cînd, prin introducerea regulamentului său cu privire la comunități, cu totul nepotrivit în acel moment, a crezut că înfăptuiește ceva important, este cert că D'Ester a fost acela care a îndemnat guvernul provizoriu să ia toate măsurile cît de cît energice și că, în special în conflictele iscate în diferite probleme, găsea întotdeauna soluții potrivite.

Dacă în Prusia renană se contrapuneau de la bun început clasele reacționare și clasele revoluționare, dacă la Baden o clasă inițial entuziasmată de mișcare — mica burghezie — a devenit treptat, pe măsură ce se apropia primejdia, mai întii îndiferentă apoi ostilă mișcării pe care ea însăși a promovat-o, în Palatinat mai curînd unele districte, conduse de interese locale, decît unele clase ale populației s-au declarat, parte de la bun început, parte încetul cu încetul, împotriva mișcării. În orice caz, la Speyer bürgerii au fost reacționari din capul locului, la Kaiserslautern, Neustadt, Zweibrücken etc. au devenit reacționari cu timpul, dar principala forță a partidului reacționar se afla în districtele agricole din întregul Palatinat. Această configurație confuză a părților beligerante putea fi înlăturată printr-o singură măsură: printr-un atac

direct împotriva proprietății private plasate în ipotecă și în camătă ipotecară în favoarea țăranilor înglodați în datorii și storși de cămătări. Această măsură, care ar fi antrenat imediat în răscoală întreaga populație rurală, presupune însă existența unui teritoriu mult mai întins și a unor relații sociale mult mai dezvoltate la orașe decât există în Palatinat. Acest lucru era posibil numai la începutul insurecției, o dată cu extinderea ei în valea Moselei și în Eifel, unde la țară există aceeași situație, completată de dezvoltarea industrială a orașelor renane. Dar în Palatinat s-a făcut tot atât de puțin ca și în Baden pentru extinderea mișcării în afară.

În aceste împrejurări, guvernul dispunea numai de puține mijloace pentru a lupta împotriva districtelor reacționare: unele expediții militare răzlețe în localitățile rebele, arestări, în special arestarea preoților catolici care se aflau în fruntea rebelilor etc., numirea unor comisari civili și militari și, în sfârșit, propaganda. Expedițiile, în cea mai mare parte cu un caracter foarte comic, au avut numai un efect momentan; propaganda nu a avut nici un efect, iar comisarii — nepricepuți, dar plini de ifose — făceau de cele mai multe ori o gafă după alta sau nimic altceva decât să consume cantități enorme de vin palatinez și să debiteze inevitabile laudăroșenii de cârciumă.

Printre propagandiștii, comisarii și funcționarii administrației centrale, un loc foarte important îl ocupau democrații, adunați în Palatinat în număr și mai mare decât în Baden. Aici veniseră nu numai refugiații care participaseră la răscoalele din Dresda și Prusia renană, ci și o mulțime de alți „tribuni ai poporului” mai mult sau mai puțin entuziaști, dornici să se pună aici în slujba patriei. Guvernul palatinez, care, spre deosebire de cel din Karlsruhe, a intuit just că numai „capacitățile” din Palatinat nu vor putea face față sarcinilor nici măcar ale unei astfel de mișcări, i-a primit cu bucurie. Nu puteai sta două ore în Palatinat fără să îți se ofere o duzină de funcții dintre cele mai diferite și mai onorabile. Domnii democrați, care nu vedeau în mișcarea din Palatinat și Baden o răscoală locală, pe zi ce trece mai locală și mai neînsemnată, ci zorile glorioase ale unei răscoale glorioase a întregii democrații germane și care în general vedeau predominând în mișcare tendințele *Jor*, mai mult sau mai puțin mic-burgeze, s-au grăbit să accepte aceste oferte. Totodată, fiecare socotea însă că poate ocupa numai o funcție care, în cazul unei mișcări pe scara întregii Germanii, nu i-ar știrbi

de fel pretențiile sale, de cele mai multe ori, firește, foarte mari. La început acest lucru a mai fost cu puțință. Oricine își oferea serviciile devenea de îndată șef de birou, comisar al guvernului, maior sau locotenent-colonel. Treptat însă numărul solicitanților s-a înmulțit, posturile au devenit mai rare și s-a pornit meschina goană filistină după posturi, care oferea spectatorului obiectiv un spectacol cât se poate de amuzant. Cred că nu mai este nevoie să insist în mod expres asupra faptului că acest rar mișmaș de mercantilism și confuzie, de insistențe sîciitoare și incapacitate, pe care „Noua gazetă renană” a avut nu o dată prilejul să-l admire la democrația germană, că această mixtură neplăcută și-a pus pecetea pe funcționarii și propagandiștii din Palatinat.

Se înțelege că și mie mi-au fost propuse o mulțime de funcții civile și militare, pe care nu aș fi ezitat nici o clipă să le primesc dacă ar fi fost vorba de o mișcare proletară. În condițiile de atunci însă le-am refuzat pe toate. Singurul lucru pe care l-am acceptat a fost să scriu câteva articole agitatorice pentru o mică gazetă⁹² difuzată de guvernul provizoriu pe scară largă în Palatinat. Știam că nu o să iasă nimic nici din treaba asta, dar în cele din urmă, la insistențele lui D'Ester și ale mai multor membri ai guvernului, am cedat, pentru ca să dovedesc cel puțin că am bunăvoință. Cum, firește, nu prea m-am sfiit să mă exprim fără mânuși, încă cel de-al doilea articol a întîmpinat obiecția că ar fi prea „agitatoric”; am considerat că nu are nici un rost să mai lungesc vorba: am luat articolul înapoi, l-am rupt în fața lui D'Ester și cu aceasta am terminat.

Printre democrații veniți în Palatinat, cei mai buni erau, de altfel, cei care participaseră de curînd la luptă în patria lor: democrații din Saxonia și din Prusia renană. Cei cîțiva saxoni erau ocupați în cea mai mare parte în cancelariile administrației centrale, unde lucrau cu rîvnă și se distingeau prin cunoștințele lor în domeniul administrativ, printr-o minte cumpănită, clară și lipsa oricăror pretenții și iluzii. Renanii, în majoritatea lor muncitori, s-au înrolat în masă în armată; cei cîțiva care la început lucraseră în birouri au pus și ei mai tîrziu mîna pe armă.

În cancelariile administrației centrale instalate la Kaiserslautern în Fruchthalle⁹³ domnea o atmosferă tihnită. În condițiile acestui *laisser-aller* * general, ale unui total neamestec în mișcare și ale numărului neobișnuit de mare de funcționari, în

* — a lăsa lucrurile să meargă de la sine. — *Nota Trad.*

genere era puțin de lucru. Era vorba aproape numai de treburi administrative curente, și acestea se rezolvau tant bien que mal *. Dacă nu sosea vreo ștafetă, dacă vreun bürger patriot nu avea de făcut vreo propunere profund gândită pentru salvarea patriei, dacă nu venea vreun țăran cu vreo plîngere sau dacă vreo comună oarecare nu trimitea o delegație, în majoritatea cancelariilor nimeni nu avea nici o treabă. Funcționarii căscau, trîncăneau, își povesteau anecdote, făceau spirite proaste sau elaborau planuri strategice, se vînzoleau dintr-un birou într-altul, căutînd să-și omoare timpul. Subiectul principal al discuțiilor îl constituiau, firește, evenimentele politice la ordinea zilei, despre care circulau zvonurile cele mai contradictorii. Culegerea de informații era cît se poate de neglijată. Vechii funcționari de la poștă rămăseseră aproape fără nici o excepție în posturile lor și, firește, nu se putea pune nici o bază pe ei. Paralel se înfiinșase o „poștă de campanie”, lăsată în seama chevaux-légers-ilor ⁹⁴ palatinezi care trecuseră de partea răsculaților. Comandanții și comisarii din regiunile de graniță nu se sinchiseau de fel de ceea ce se petrecea dincolo de graniță. Guvernul primea numai „Frankfurter Journal” ⁹⁵ și „Karlsruher Zeitung”, și îmi amintesc și acum cu plăcere de uimirea provocată de știrea, pe care am descoperit-o la cazino într-un număr al lui „Kölnische Zeitung” ⁹⁶ sosit în urmă cu cîteva zile, despre concentrarea a 27 de batalioane prusiene, 9 baterii și 9 regimente de cavalerie, precum și despre dislocarea lor, relatată în amănunt, între Saarbrücken și Kreuznach.

Trec, în sfîrșit, la problema principală, la organizarea militară. Aproximativ 3.000 de palatinezi din armata bavareză au trecut, cu arme și bagaje, de partea răsculaților. Tot atunci s-au înrolat numeroși voluntari, atît din Palatinat cît și de prin alte părți. Pe lîngă aceasta, guvernul provizoriu a decretat mobilizarea primului grup de contingente, mai întii a tuturor bărbaților necăsătoriți între 18 și 30 de ani. Această mobilizare s-a făcut însă numai pe hîrtie, în parte din pricina nepriceperii și neglijenței comisarilor militari, în parte din lipsă de arme, în parte din pricina indolenței guvernului însuși. Acolo unde, cum era cazul în Palatinat, lipsa de arme constituia principala piedică în organizarea apărării, trebuia să se recurgă la toate mijloacele pentru a se procura arme. Dacă acestea nu puteau fi aduse din afară, atunci ar fi trebuit adunate toate flintele, toate puștile, toate puștile de vînătoare.

* — de bine de rău. — *Nota Trad.*

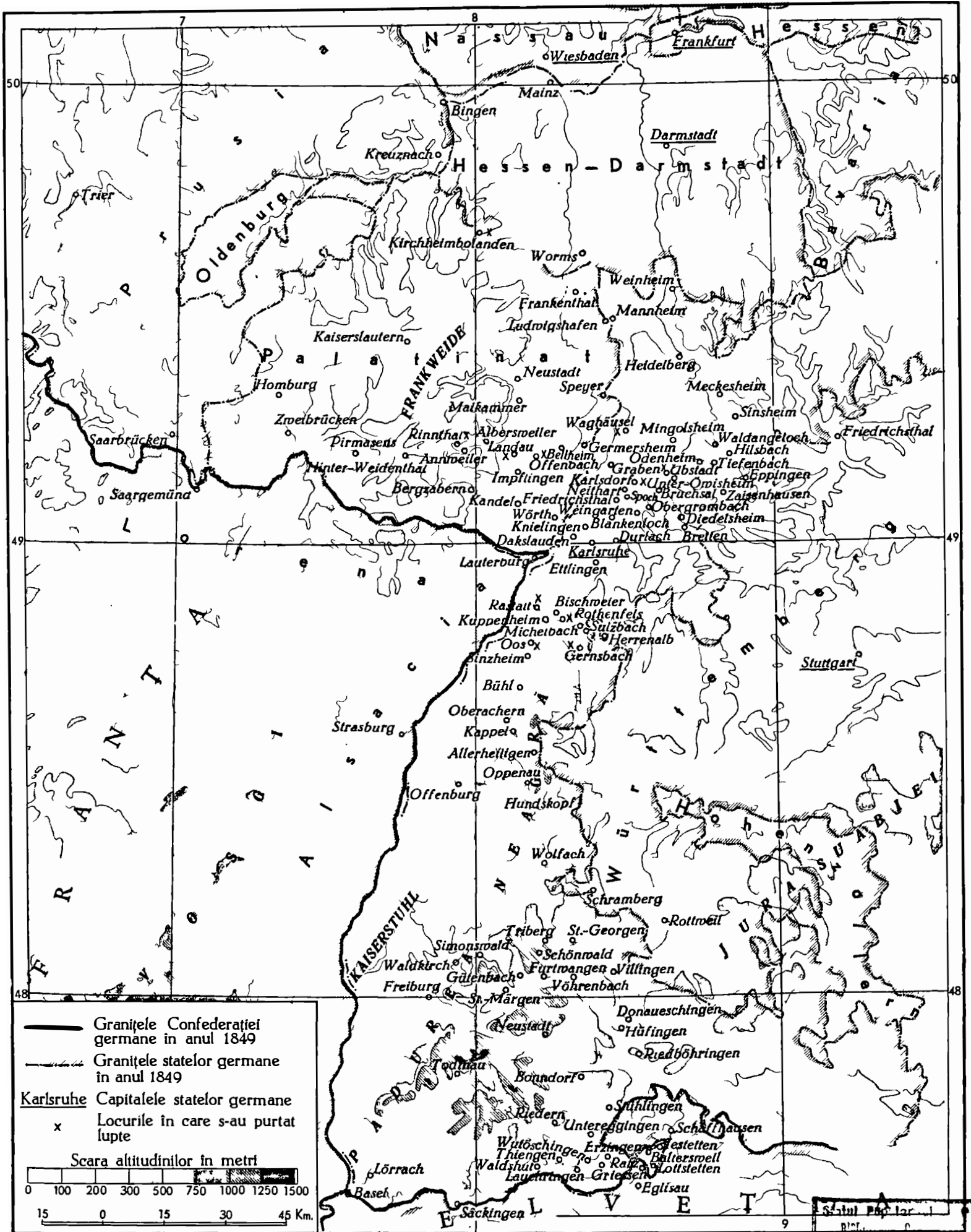
care puteau fi găsite în Palatinat și puse în mâinile luptătorilor activi. Nu numai că foarte multe arme aparțineau unor persoane particulare, dar și cel puțin 1.500—2.000 de puști, fără să mai socotim carabinele, se aflau în mâinile diferitelor gărzi civile. S-ar fi putut cere, cel puțin, să fie predate armele deținute de persoane particulare, precum și puștile tuturor acelor din gărzile civile care nu intrau în primul grup de contingente mobilizate sau care nu voiau să se înroleze ca voluntari. Dar nimic din toate acestea nu s-a făcut. După multe insistențe a fost luată, în sfârșit, o hotărîre în acest sens cu privire la armele gărzii civile, hotărîre care n-a fost însă niciodată transpusă în fapt; garda civilă din Kaiserslautern, formată din peste 300 de filistini, făcea zilnic de pază în fața halei de fructe, în uniformă și cu toate armele, ca la paradă, așa că, atunci cînd au intrat în oraș, prusienii au avut și plăcerea de a-i dezarma pe acești domni. La fel s-a întimplat pretutindeni.

În ziarul oficial al guvernului a apărut o chemare către toți slujbașii silvici și pădurarii să se prezinte la Kaiserslautern pentru a forma un detașament de pușcași; dar aceștia nici nu s-au gândit să se prezinte.

S-a hotărît, sau cel puțin s-a cerut, ca în întregul Palatinat să se făurească coase; o serie de coase au fost într-adevăr făcute. La Kirchheimbolanden, într-un detașament din Prusia renană, am văzut încercîndu-se mai multe butoaie cu lame de coase pentru a fi expediate la Kaiserslautern. — Aceste localități erau cam la 7—8 ore de drum una de cealaltă; patru zile mai tîrziu guvernul a fost nevoit să cedeze orașul Kaiserslautern prusienilor și coasele tot nu sosiseră încă. Dacă s-ar fi dat aceste coase gărzii civile nemobilizabile, așa-numitul al doilea grup de contingente, în schimbul flintelor pe care ar fi trebuit să le cedeze, totul ar fi fost în regulă; în loc de aceasta, indolenții filistini și-au păstrat puștile lor cu percuție, iar tinerii recruți urmau să pornească la luptă înarmați cu coase împotriva prusienilor, care dispuneau de tunuri și de puști cu ac.

În timp ce lipsa de puști era generală, săbii de paradă existau cu duiumul. Cine nu putea obține o pușcă se grăbea să-și atirne o spadă zornăitoare, închipuindu-și că în felul acesta a și ajuns ofițer. Mai ales la Kaiserslautern exista o mulțime dintre acești ofițeri autoconfecționați, și zi și noapte străzile răsunau de zăngănitul teribilelor lor arme. Mai cu seamă studenții și-au cîștigat merite deosebite în ceea ce

BADENUL ȘI PALATINATUL ÎN PERIOADA CAMPANIEI PENTRU CONSTITUȚIA IMPERIULUI
(MAI - IULIE 1849)

— Granițele Confederației germane în anul 1849
 — Granițele statelor germane în anul 1849
 Karlsruhe Capitalele statelor germane
 x Locurile în care s-au purtat lupte
 Scara altitudinilor în metri
 0 100 200 300 500 750 1000 1250 1500
 15 0 15 30 45 Km.

privește salvarea patriei prin această nouă manieră de a băga spaima în dușman și prin pretențiile lor de a forma o legiune academică de cavaleriști pedestri.

Mai exista apoi o jumătate de escadron de chevaux-légers-i, care trecuseră de partea răsculaților, dar care, lucrînd la poșta de campanie etc., erau risipiți și de aceea nu puteau constitui o unitate distinctă de luptă. Artileria, sub comanda „locotenent-colonelului” Anneke, era compusă din cîteva tunuri de trei livre, ale căror atelaje nu-mi amintesc să le fi văzut vreodată, și din cîteva mortiere. La Kaiserslautern, în fața halei de fructe, exista cea mai splendidă colecție de țevi de fier, pe care ți-ai putea-o dori, de la niște mortiere vechi. Cea mai mare parte din ele au rămas, firește, să zacă nefolosite acolo. Două țevi dintre cele mai mari au fost încărcate pe afete colosale, special construite, și transportate. Guvernul din Baden a vîndut în cele din urmă Palatinatului o baterie de tunuri de șase livre scoase din uz și o cantitate mică de muniții ; lipseau însă atelajele, servanții și cantitatea necesară de muniții. Muniția a fost, pe cît posibil, fabricată, atelajele s-au procurat tant bien que mal prin mobilizarea unor țărani și rechiziționarea cailor ; pentru instruirea servanților au fost găsiți cîteva vechi artileriști bavarezi care să-i învețe pe oameni greoaiele și complicatele exerciții bavareze.

Conducerea supremă a treburilor militare încăpuse pe mîinile cele mai rele. D-l Reichardt, care ocupa în guvernul provizoriu funcția de ministru de război, era un om activ, dar lipsit de energie și de cunoștințe de specialitate. Primul comandant suprem al forțelor armate palatineze, aventurierul Fenner von Fenneberg, a fost curînd destituit din cauza atitudinii sale echivoce ; locul său l-a luat vremelnic Raquilliet, un ofițer polonez. În cele din urmă s-a aflat că Mieroslawski va prelua comanda supremă a trupelor din Baden și Palatinat și că comanda trupelor din Palatinat a fost încredințată „generalului” Sznayde, și el polonez.

Generalul Sznayde a venit. Era un bărbat scund, gras, care arăta mai degrabă ca un bonvivant toamnă decît ca „oșteanul războinic Menelau”⁹⁷. Generalul Sznayde a preluat comanda cu multă demnitate, a ascultat un raport asupra situației și a dat imediat un șir de ordine de zi pe armată. Majoritatea acestor ordine se refereau la uniforma militară — bluza, la semnele distinctive pentru ofițeri — banderole sau eșarfe tricolore — și la chemările adresate cavaleriștilor și pușcașilor care serviseră în armată de a se

înrola ca voluntari, chemări lansate și mai înainte de zeci de ori fără succes etc. Insuși Sznayde a dat exemplul comandându-și de îndată o tunică de husari cu șnururi tricolore pentru a se împune armatei. Ceea ce era într-adevăr practic și important în ordinele sale de zi se reducea la repetarea unor ordine date de mult și a unor propuneri făcute mai înainte de puținii ofițeri capabili existenți, dar care rămăseseră neîndeplinite și puteau fi aduse la îndeplinire abia acum datorită autorității unui general, comandant al trupelor. În rest, „generalul” Sznayde se lăsa în nădejdea lui Dumnezeu și a lui Mieroslawski și trăia doar pentru plăcerile gastronomice, singurul lucru rațional pe care îl putea face un individ atât de incapabil.

Dintre ceilalți ofițeri din Kaiserslautern, singurul capabil era Techow, același Techow care, ca locotenent-major al armatei prusiene, a participat împreună cu Natzmer la asaltul asupra arsenalului din Berlin⁹⁸, a predat arsenalul poporului și, fiind condamnat la 15 ani detențiune într-o fortăreață, a fugit din Magdeburg. În calitate de șef al statului-major din Palatinat, Techow s-a dovedit pretutindeni instruit, prevăzător și calm, poate chiar puțin prea calm pentru a putea presupune la el hotărâri rapide, care adesea sînt decisive pe cîmpul de luptă. „Locotenent-colonelul” Anneke s-a dovedit incapabil și indolent în organizarea artileriei, cu toate că, atunci cînd a condus pirotehnia, a adus servicii bune. La Ubstadt, în calitate de comandant, nu a cules lauri, și din Rastatt, unde Mieroslawski i-a dat în grijă materialul pentru asediu, a fugit peste Rin într-un mod ciudat, părăsindu-și caii, încă înainte ca orașul să fi fost împresurat.

Nici ofițerii din diferitele districte nu se prezentau mai bine. Numeroși polonezi veniseră în parte încă înaintea lui Sznayde, în parte o dată cu el. Întrucît cei mai buni oameni dintre emigranții polonezi se aflau deja în Ungaria, e lesne de înțeles că acești ofițeri polonezi erau mai curînd o adunătură. Cei mai mulți dintre ei s-au grăbit să-și procure un număr apreciabil de cai de călărie și să dea unele dispoziții, fără să se sinchisească prea mult de executarea lor. Ei aveau un ton destul de arogant și voiau să-i trateze pe țărani din Palatinat ca pe iobagii polonezi obidiți, nu cunoșteau nici țara, nici limba, nici comenzile militare și de aceea, în calitate de comisari-militari, adică de organizatori ai batalioanelor, n-au reușit să facă mare lucru sau chiar nimic. În cursul campaniei, ei s-au refugiat curînd în statul-major al lui Sznayde și ime-

diat după aceea, cînd Sznayde a fost atacat și maltratată de soldații săi, au dispărut cu totul. Cei mai buni dintre ei au sosit prea tîrziu pentru a mai putea organiza ceva.

Nici printre ofițerii germani nu erau mulți oameni mai des-toinici. Detașamentul din Hessa renană, în care de altfel erau cîteva elemente capabile din punct de vedere militar, se afla sub conducerea unui oarecare Häusner, un om cu totul nepotrivit, și sub influența morală și politică încă și mai nefastă a lui Zitz și Bamberger, cei doi eroi care, mai tîrziu la Karlsruhe, au dat bir cu fugiții într-un mod atît de glorios. În regiunea muntoasă a Palatinatului, Schimmelpfennig, un fost ofițer prusian, a organizat un detașament.

Numai doi ofițeri s-au distins în serviciul activ încă înainte de agresiunea prusienilor, și anume Willich și Blenker.

Willich, cu un mic detașament de voluntari, a luat asupra sa supravegherea și, mai tîrziu, încercuirea fortărețelor Landau și Germersheim. Sub comanda sa s-au adunat treptat o companie de studenți, o companie de muncitori, care fuseseră împreună cu el la Besançon, trei companii nu prea numeroase de gimnaști din Landau, Neustadt și Kaiserslautern, două companii de voluntari din localitățile învecinate și, în sfîrșit, o companie înarmată cu coase, formată din locuitori din Prusia renană, în cea mai mare parte participanți la răscoalele din Prüm și Elberfeld refugiați aici. Pînă la urmă ei erau în număr de 700—800 de oameni, în orice caz soldații cei mai de nădejde din întregul Palatinat. Cei mai mulți dintre subofițeri serviseră deja în armată, iar unii dintre ei luaseră parte în Algeria la războiul de guerilă. Cu aceste puține forțe de luptă Willich s-a instalat între Landau și Germersheim, a organizat gărzi civile în sate, pe care le-a folosit pentru paza drumurilor și ca avanposturi, a respins toate atacurile întreprinse de cele două fortărețe cu toată superioritatea forțelor inamicului, în special a garnizoanei din Germersheim. Willich a împresurat Landaul în așa fel încît i-a tăiat aproape orice posibilitate de aprovizionare, i-a tăiat conductele de apă, a zăgăzuit riul Queich, și, în timp ce toate pivnițele fortăreței s-au inundat, apa potabilă lipsea; garnizoana era hărțuită în fiecare noapte de patrurile sale, care nu numai că au golit fortificațiile exterioare lăsate în părăsire și au scos la meza sobele găsite în camerele de gardă, obținînd cîte 5 guldeni pe bucată, dar au pătruns chiar pînă în șanțurile din jurul fortăreței, silind adesea garnizoana să pornească împotriva unui căprar și a doi ostași un bombardament pe cît de pu-

ternic pe atît de inofensiv cu tunuri de cîte 24 de livre. Aceasta a fost, ca să spunem așa, perioada cea mai strălucită din istoria detașamentului de voluntari al lui Willich. Dacă el ar fi dispus atunci numai de cîteva obuziere sau măcar de cîteva tunuri de cîmp, atunci, după informațiile spionilor care zilnic se duceau la Landau și veneau de acolo, fortăreața, cu garnizoana ei demoralizată și slabă și cu populația ei răzvrătită, putea fi luată în cîteva zile. Chiar și fără artilerie, prelungirea asediului ar fi dus pînă într-o săptămînă la capitulare. La Kaiserslautern existau două obuziere de șapte livre, destul de bune pentru a incendia în timpul nopții cîteva case din Landau. Dacă ele ar fi fost acolo unde trebuia, ceea ce părea de neînchipuit ar fi devenit posibil, și anume ca o fortăreață ca Landau să fie cucerită cu cîteva tunuri de cîmp. Zile la rînd am căutat să conving statul-major din Kaiserslautern despre necesitatea de a face, cel puțin, o încercare. Zadarnic. Unul dintre obuziere a rămas la Kaiserslautern, celălalt a fost trimis la Homburg, unde era cît pe-aci să cadă în mîinile prusienilor. Amîndouă au ajuns dincolo de Rin fără să fi tras măcar un singur obuz.

În măsură și mai mare decît Willich s-a distins „colonelul” Blenker. „Colonelul” Blenker, fost comis-voiajor de vinuri, care vizitase Grecia ca filoelen, stabilindu-se apoi ca negustor de vinuri la Worms, se numără fără doar și poate printre personalitățile militare cele mai proeminente ale acestei glorioase campanii. Veșnic călare, înconjurat de un numeros stat-major, solid, puternic, cu o figură sfidătoare, o barbă impunătoare à la Hecker, o voce de stentor și toate celelalte însușiri caracteristice unui „tribun al poporului” din sudul Germaniei care, după cum se știe, nu prea excelează în deșteptăciune, „colonelul” Blenker făcea impresia unui om la vederea căruia însuși Napoleon s-ar fi ascuns și care merita să figureze în refrenul cu care am început această expunere. „Colonelul” Blenker s-a simțit în stare să-i răs-toarne pe monarhii germani chiar și fără ajutorul lui „Hecker, Struve, Zitz și Blum” și a pornit imediat la treabă. El era de părere să ducă războiul nu ca soldat, ci ca comis-voiajor de vinuri, și în acest scop a hotărît să cucerească Landau-ul. Pe atunci Willich încă nu era acolo. Blenker a adunat toate forțele militare de care dispunea Palatinatul, trupe de linie și miliție populară, a organizat trupe care rătăceau în dezordine, cavalerie și artilerie, și a pornit spre Landau. În fața fortă-reței s-a ținut un consiliu de război, s-au format coloanele de

atac, s-a stabilit poziția artileriei. Artileria se compunea însă din câteva mortiere ușoare, cu un calibru de la $1/2$ pînă la $1^{3/8}$ livre, transportate pe un car de fîn, care servea totodată pentru transportarea munițiilor. Căci întreaga muniție pentru aceste mortiere de calibru diferit se compunea din una ghiulea de 24 de livre; cît despre praf de pușcă, nici urmă nu era. După ce totul a fost orînduit, au pornit înainte înfruntînd moartea. Au ajuns pînă la glacisurile fortăreței fără să înțîmpine vreo împotrivire, apoi au mers mai departe pînă la porțile fortăreței. În față mergeau soldații din Landau care trecuseră de partea răsculaților. Pe metereze au apărut cîțiva soldați ca parlamentari. Li s-a strigat să deschidă porțile. Se și pornise o discuție foarte amicală și totul părea să meargă ca pe roate, cînd deodată de pe metereze a răsunat un bu-buit de tun, mitraliile au început să șuiere peste capetele agresorilor și într-o clipită întreaga armată eroică împreună cu prințul ei palatinez Eugen⁹⁹ a rupt-o la fugă. Toți fugeau de rupeau pămîntul, așa că n-a durat mult și cele câteva ghiulele trase de pe metereze n-au mai șuiertat peste capetele celor care fugeau, ci numai deasupra flintelor, cartușierelor și ranițelor aruncate de ei. Cînd s-au oprit, în sfîrșit, la câteva ceasuri de Landau, d-l „colonel” Blenker și-a regrupat din nou armata și a dus-o acasă fără cheile fortăreței Landau, dar nu mai puțin mîndru ca la început. Așa s-a petrecut o faptă eroică fără precedent: cucerirea Landau-ului cu trei mortiere ușoare și una ghiulea de 24 de livre.

Focul de mitralii a fost tras la repezeală de cîțiva ofițeri bavarezi care au văzut că soldații lor sînt gata să deschidă porțile fortăreței. Soldații înșiși au schimbat direcția de trageră a tunurilor și așa s-a făcut că nimeni n-a fost rănit. Dar cînd garnizoana din Landau a văzut ce efect au avut aceste mitralii trase în gol, firește că nici vorbă nu mai putea fi de predarea fortăreței.

Eroul Blenker nu era însă omul care să nu-și ia revanșa pentru un asemenea eșec. De astădată s-a hotărît să cucerească Wormsul. El a pornit-o din Frankenthal, unde comanda un batalion. Cei cîțiva soldați din Hessen care se aflau la Worms au fugit care încotro și eroul Blenker a intrat în sunet de fanfară în orașul său de baștină. După ce eliberarea Wormsului s-a sărbătorit printr-o masă solemnă, s-a trecut la solemnitatea principală, și anume: douăzeci de soldați din Hessen, rămași în oraș din cauză de boală, au fost aduși să jure credință constituției imperiului. Dar în prima noapte

după aceste uriașe succese trupele imperiale ale lui Peucker și-au instalat tunurile pe malul drept al Rinului și în zori i-au trezit pe victorioșii cuceritori, într-un mod puțin delicat, printr-o canonadă. Nu exista nici un dubiu: trupele imperiale trăgeau de pe malul opus cu ghiulele pline și granate! Fără să spună o vorbă, eroul Blenker și-a adunat vitejii și a șters-o din Worms spre Frankenthal. Viitoarele sale fapte eroice vor fi cîntate de muze la locul potrivit.

În timp ce în districte caracterele cele mai diferite se manifestau fiecare în felul lui, în timp ce soldații și miliția populară, în loc să facă instrucție, stăteau prin cîrciumi și cîntau, la Kaiserslautern domnii ofițeri se ocupau cu elaborarea celor mai profunde planuri strategice. Era vorba nici mai mult nici mai puțin decît de posibilitatea ca Palatinatul, o provincie atît de mică, deschisă din mai multe părți, cu forțe armate existente aproape numai în imaginație, să reziste în fața unei armate foarte reale, care număra peste 30.000 de oameni și 60 de tunuri. Tocmai pentru că aici toate proiectele erau la fel de inutile și la fel de absurde, tocmai pentru că aici lipseau toate condițiile de elaborare a unui plan strategic, tocmai de aceea geniile militare, mințile luminate ale armatei palatineze și-au propus cu tot dinadinsul să născocască o minune strategică care să bareze prusienilor calea spre Palatinat. Fiecare proaspăt locotenent, fiecare netot care-și atîrnase o sabie și făcea parte din legiunea academică — înjghebată, în sfîrșit, sub auspiciile d-lui Sznayde și în care gradul de locotenent fusese acordat tuturor —, fiecare conștopist își încrețea fruntea meditativ asupra hărții Palatinatului în speranța că va descoperi piatra filozofală strategică. Este lesne de înțeles ce caraghioslîcuri au rezultat de aici. În special metoda ungară de ducere a războiului era la mare preț. De la „generalul” Sznayde pînă la ultimul Napoleon din armată încă nerecunoscut puteai auzi în fiecare ceas repetîndu-se: „Trebuie să procedăm și noi întocmai ca Kossuth, trebuie să renunțăm la o parte din teritoriul nostru și să ne retragem într-o parte sau în alta, în munți sau în văi, după împrejurări”. „Trebuie să procedăm și noi întocmai ca Kossuth”, răsuna prin toate cîrciumile. „Trebuie să procedăm și noi întocmai ca Kossuth”, repeta fiecare caporal, fiecare soldat, fiecare ștregar. „Trebuie să procedăm și noi întocmai ca Kossuth”, repeta tacticos guvernul provizoriu, care știa mai bine ca oricine că nu trebuia să se amestece în treburile astea și căruia, de fapt, îi era indiferent ce se va face. „Tre-

buie să procedăm și noi întocmai ca Kossuth, altminteri sîntem pierduți". — Palatinatul și Kossuth !

Înainte de a trece la descrierea propriu-zisă a campaniei trebuie să mă mai opresc pe scurt asupra unei întîmplări menționate în diferite ziare: vremelnica mea arestare la Kirchheimbolanden. Cu cîteva zile înainte de intrarea prusienilor l-am întovărășit pe prietenul meu Moll — care pleca într-o misiune — pînă la granița Palatinatului, la Kirchheimbolanden. Aici se afla o parte a detașamentului din Hessa renană în care serveau cîteva cunoscuți de-ai noștri. Într-o seară stăteam împreună cu aceștia și cu alți voluntari din detașament într-un restaurant. Printre voluntari se aflau cîteva dintre acei serioși și însuflețiți „oameni de acțiune” despre care a mai fost vorba în repetate rînduri și cărora nu li se părea greu să înfrîngă cu puține arme, dar cu mult elan orice armată din lume. Erau dintre acei oameni care, în ceea ce privește armata, văzuseră cel mult schimbarea gărzii, care în general nu se sinchisiseră vreodată de mijloacele materiale pentru atingerea vreunui scop, și de aceea, în majoritatea lor, după cum am avut ulterior ocazia să mă conving în repetate rînduri, au suferit în prima bătălie o decepție atît de cruntă încît au rupt-o la fugă. Am întreat pe unul dintre acești eroi dacă într-adevăr consideră că prusienii pot fi bătuți cu cele 30.000 de săbii de paradă și cele 3.500 de flinte, printre care mai multe carabine ruginite, de cîte dispunea Palatinatul ; tocmai mă amuzam copios de sfînta indignare a acestui om de acțiune lezat în sentimentele sale cele mai nobile, cînd deodată a intrat o patrulă și m-a arestat. În același moment am văzut năpustindu-se din spate asupra mea doi indivizi furioși. Unul dintre ei s-a dovedit a fi comisarul civil Müller, celălalt era d-l Greiner, singurul membru din guvern pe care nu l-am cunoscut mai îndeaproape din cauza plecărilor lui repetate din Kaiserslautern (acest domn își transforma pe ascuns în bani lichizi averea) și a înfățișării sale suspecte, ipocrite, morocănoase. Atunci, o veche cunoștință a mea, căpitan în detașamentul din Hessa renană, s-a ridicat și a declarat că, dacă voi fi arestat, el și un număr considerabil dintre cei mai buni oameni vor părăsi de îndată detașamentul. Moll și alții au sărit să mă apere cu forța. Cei prezenți s-au împărțit în două tabere, scena părea să devină interesantă ; am declarat că mă voi lăsa, firește, cu plăcere arestat : mișcarea din Palatinat își va da, în sfîrșit, arama pe față. Am plecat escortat de patrulă.

A doua zi dimineata, după un interogatoriu caraghios luat de d-l Zitz, am fost predat comisarului civil, care, la rîndul său, m-a predat unui jandarm. Jandarmul, căruia i s-a poruncit să mă trateze ca pe un *spion*, mi-a pus cătușe la mîini și m-a dus pe jos pînă la Kaiserslautern; eram acuzat de a fi denigrat răscoala poporului palatinez și de a fi instigat împotriva guvernului, despre care, în treacăt fie zis, nu am pomenit nici un cuvînt. Pe drum am reușit să obțin o trăsură. La Kaiserslautern, unde Moll reușise să ajungă înaintea mea, i-am găsit pe membrii guvernului, firește, consternați de gafa bravului Greiner și încă și mai consternați de felul în care fusesem tratat. Se înțelege că le-am făcut acestor domni, de față fiind și jandarmul, o scenă drăguță. Intrucît nu sosise încă nici un raport din partea d-lui Greiner, mi s-a propus să fiu eliberat pe cuvînt de onoare. Am refuzat să-mi dau cuvîntul de onoare și m-am îndreptat spre închisoarea cantonală fără însoțitor, așa cum s-a hotărît la propunerea lui D'Ester. D'Ester a declarat că nu mai poate rămîne în guvern după ce un tovarăș de partid a fost supus unui asemenea tratament. Tzschirner, care a sosit tocmai atunci, a avut și el o atitudine foarte hotărîtă. În aceeași seară întîmplarea era cunoscută în tot orașul și toți cei cu orientare radicală au trecut de îndată de partea mea. S-a mai adăugat vestea că această întîmplare a stîrnit tulburări în detașamentul din Hessa renană și o mare parte din oameni vor să plece acasă. Era mai mult decît suficient pentru a dovedi membrilor guvernului provizoriu, cu care fusesem zilnic împreună, că este necesar să mi se dea satisfacție. După ce m-am amuzat destul de bine 24 de ore în închisoare, au venit la mine D'Ester și Schmitt; Schmitt mi-a declarat că sînt liber fără nici o condiție, guvernul manifestîndu-și speranța că nu voi ezita să particip pe viitor la mișcare. El mi-a mai comunicat că s-a dat ordin ca de acum încolo nici un deținut politic să nu fie adus în cătușe și că cercetările în legătură cu cei care poartă vina acestui tratament infam, precum și în legătură cu arestarea mea și cauzele ei, sînt în curs. După ce guvernul, căruia d-l Greiner încă nu-i trimisese nici un raport, mi-a dat toată satisfacția posibilă în momentul acela, s-a renunțat de o parte și de alta la tonul oficial și ne-am dus cu toții la „Donnersberg” să bem cîteva stacane. În dimineata următoare, Tzschirner a plecat la detașamentul din Hessa renană pentru a-l liniști și eu le-am transmis băieților cîteva rînduri prin el. Cînd s-a reîntors la

Kaiserslautern, d-l Greiner a avut o atitudine atît de ipocrită, încît a primit de la colegii săi o săpuneală dublă.

Între timp prusienii înaintau dinspre Homburg, și întrucît situația căpăta astfel o întorsătură interesantă, iar eu nu voiam să pierd prilejul de a trece puțin prin școala războiului, și, în sfîrșit, întrucît „Noua gazetă renană” trebuia să fie reprezentată honoris causa și în armata din Palatinat și Baden, m-am încins și eu cu o spadă și am plecat la Willich.

4. Pentru republică să mori !

„Doar treizeci și șase de tronuri răsturnate
Republicii germane îi vor da libertate.
Deci, fără de cruțare, voi, frați, le răsturnați,
Chiar viața și avutul de-ar fi să le riscați.
Pentru republică să mori
Este un măreț și nobil țel
Și demn să năzuim spre el !”

Așa cîntau voluntarii în tren cînd am plecat spre Neustadt pentru a mă interesa acolo unde se află în acel moment cartierul general al lui Willich.

Așadar, pentru republică să mori era sau, cel puțin, trebuia să fie de acum încolo țelul spre care să năzuiesc. Îmi apăream mie însumi într-o postură ciudată cu acest nou țel. Îi priveam pe voluntari, toți flăcăi tineri, frumoși, voioși. Ei nu-ți făceau de loc impresia că și-au ales drept țel al năzuințelor lor să moară pentru republică.

De la Neustadt am plecat cu un car țărănesc rechiziționat spre Offenbach, situat între Landau și Germersheim, unde încă se mai afla Willich. Imediat după Edenkoben am întîlnit primele pichete de pază puse de țărani la ordinul lui Willich ; le întilneai de acum încolo la intrarea și ieșirea din fiecare sat, precum și la toate încrucișările de drumuri, și nimeni nu putea trece fără o autorizație scrisă din partea autorităților insurecționale. Se vedea că te apropii de zona operațiilor militare. Tîrziu, noaptea am ajuns la Offenbach, unde mi-am luat imediat în primire postul de adjutant al lui Willich.

În aceeași zi — la 13 iunie — o mică parte din detașamentul lui Willich a susținut o bătălie strălucită. Cu cîteva zile înainte, lui Willich i se trimisese un batalion din miliția populară badeneză, batalionul Dreher-Obermüller, ca să sprijine detașamentul său de voluntari. Din acest batalion el a

trimis vreo 50 de oameni la Bellheim să lupte împotriva Germersheim-ului. În urma lor, la Knittelsheim, se mai afla o companie a detașamentului de voluntari și un număr de ostași înarmați cu coase. Un batalion de bavarezi cu două tunuri și un escadron de cheveaux-légers-i au pornit la atac. Badenezii au luat-o la fugă fără să opună vreo rezistență ; numai unul dintre ei, ajuns de trei jandarmi călare, s-a apărat cu înverșunare pînă ce, în cele din urmă, sfîrtecat de lovituri de sabie, s-a prăbușit și a fost ucis de agresori. Cînd fugarii au sosit la Knittelsheim, căpitanul care staționa acolo cu mai puțin de 50 de oameni, dintre care unii erau înarmați doar cu coase, a pornit împotriva bavarezilor. El și-a repartizat cu abilitate oamenii în mai multe grupuri și a înaintat în linie de trăgători cu atîta hotărîre, încît după o luptă de două ore i-a respins pe bavarezi, care erau de zece ori pe atît de numeroși, silindu-i să se retragă în satul părăsit de badenezi ; în cele din urmă, sosind și întăriri din partea lui Willich, i-a alungat pe bavarezi și din acest sat. Bavarezii, după ce au pierdut vreo 20 de oameni, morți și răniți, s-au înapoiat la Germersheim. Din păcate, nu pot să dau numele acestui tînăr ofițer, atît de viteaz și talentat, deoarece, probabil, nu se află încă în siguranță. Dintre oamenii lui, numai 5 au fost răniți, dar nici unul grav. Unul dintre cei 5 răniți, un voluntar francez, a fost împușcat în braț încă înainte de a fi apucat el însuși să tragă. Cu toate acestea, el a tras toate cele 16 cartușe pe care le avea și, cînd rana l-a împiedicat să-și mai încarce arma, a dat să i-o încarce unul dintre ostașii înarmați cu coase, numai ca să mai poată trage cu ea. A doua zi ne-am dus la Bellheim ca să vedem cîmpul de luptă și să dăm noi dispoziții. Bavarezii trăsese răsunet asupra tiraliilor noștri cu gloanțe pline și mitralii, dar nu nimeriseră decît în ramurile copacilor, cu care era presărat tot drumul, și în copacul sub care se afla căpitanul.

Tot batalionul Dreher-Obermüller era astăzi prezent, gata să se instaleze definitiv la Bellheim și în împrejurimi. Era un batalion care se prezenta bine, înarmat cum trebuie, și în special ofițerii, cu barbișoanele lor și fețele lor smeade, serioase și entuziaste, arătau ca niște canibali adevărați, dar cu judecată. Din fericire, nu erau chiar atît de periculoși, după cum vom vedea pe parcurs.

Spre surprinderea mea, am aflat că nu dispunem aproape de nici un fel de muniții, că majoritatea oamenilor nu au decît 5—6 cartușe și doar cîțiva dintre ei vreo 20 de cartușe,

că rezervele nu sînt suficiente nici măcar pentru a umple cartușierele golite ale participanților la lupta de ieri. M-am oferit de îndată să mă duc la Kaiserslautern după muniții, și în aceeași seară am pornit la drum.

Carele țărănești se mișcau încet ; nevoia de a rechiziționa din timp în timp alte care, necunoașterea drumului etc. provocau și ele o întîrziere. Se lumina de ziuă cînd am sosit la Maikammer, cam la jumătatea drumului spre Neustadt. Aici am întîlnit o unitate a miliției populare din Pirmasens și cele 4 tunuri trimise la Homburg, care la Kaiserslautern erau deja considerate pierdute. Trecînd prin Zweibrücken și Pirmasens, și de acolo pe cele mai mizerabile drumuri de munte, ei reușiseră să ajungă aici, unde, în sfîrșit, au dat de cîmpie. Dar domnii prusieni nu s-au grăbit să-i urmărească, deși cei din Pirmasens, înfierbîntați de greutățile întîmpinate, de marșurile de noapte și de vinul consumat, îi și vedeau pe urmele lor.

După cîteva ore — era la 15 iunie — am sosit la Neustadt. Întreaga populație era pe străzi, de asemenea soldați și voluntari, cum erau denumiți de-a valma în Palatinat toți cei din miliția populară care purtau bluză. Căruțe, tunuri și cai blocau toate căile de acces în oraș. Pe scurt, nimerisem într-un moment cînd toată armata palatineză se retrăgea. Guvernul provizoriu, generalul Sznayde, cartierul general, cancelariile — cu toții erau acolo. Kaiserslautern, cu hala lui de fructe, cu restaurantul „Donnersberg”, cu berăriile lui — „punctul cel mai strategic al Palatinatului” —, era pierdut, și pentru moment Neustadt era centrul haosului palatinez, care abia acum, cînd trebuia să se treacă la luptă, ajunsese la apogeu. M-am pus, așadar, la curent cu întreaga situație, am luat cît mai multe butoaie cu pulbere, plumbi și cartușe gata confecționate — la ce ar mai fi putut, de altfel, folosi muniția acestei armate care s-a fărîmițat fără să fi susținut nici o bătălie ? — și, după nenumărate încercări neizbutite, mi-am făcut în cele din urmă rost, într-un sat învecinat, de un car cu loitre, iar seara am făcut cale întoarsă cu aceste trofee și păzit de cîțiva oameni.

Înainte de plecare m-am dus la d-l Sznayde și l-am întrebat dacă nu vrea să-i transmită ceva lui Willich. Bătrînul gurmând mi-a dat cîteva dispoziții fără să însemnătate și a adăugat cu un aer foarte grav : „Vedeți, acum procedăm și noi întocmai ca Kossuth”.

Iată cum de au ajuns însă palatinezii să procedeze întocmai ca Kossuth. Palatinatul dispunea în perioada cea mai strălucită a „răscoalei”, adică în ajunul intrării prusienilor, de aproximativ 5.000—6.000 de combatanți înarmați cu arme de tot felul și vreo 1.000—1.500 de combatanți înarmați cu coase. Acești 5.000—6.000 de combatanți potențiali formau, în primul rînd, detașamentele de voluntari — al lui Willich și cel din Hessa renană — și, în al doilea rînd, așa-numita miliție populară. În fiecare district era desemnat un comisar militar însărcinat cu organizarea unui batalion. Ca nucleu al fiecărui batalion și ca instructori serveau soldații din unitățile militare ale districtului respectiv care se alăturaseră răscoalei. Acest sistem de a combina trupe de linie cu recruți proaspeți, care în timpul unor acțiuni militare active cu o disciplină severă și cu instrucție continuă ar fi putut da rezultatele cele mai bune, aici a dus de ripă totul. Din lipsă de arme, batalioanele n-au putut fi organizate ; din lipsă de ocupație, soldații au pierdut orice disciplină și ținută militară și cea mai mare parte dintre ei s-au risipit. În sfîrșit, în cîteva districte au fost formate un fel de batalioane, în altele existau numai niște cete înarmate. Cu combatanții înarmați cu coase nici pe atîta nu aveai ce face ; încurcînd pe toată lumea, fără a fi de folos nimănui, în parte au fost lăsați ca niște anexe temporare pe lîngă respectivele lor batalioane pînă se vor procura armé pentru ei, în parte au format un detașament separat sub comanda neghiobului căpitan Zinn. Cetățeanul Zinn, cel mai autentic Pistol shakespeareian pe care ți-l poți imagina, același care, atunci cînd a fugit din fața Landau-ului, sub comanda eroului Blenker, s-a împiedicat de teaca sabiei sale și a spart-o, dar ulterior a jurat cu mult patos că „o ghiulea de 24 de livre, aprinsă, i-a rupt-o în două”, acest Pistol invincibil fusese folosit pînă atunci pentru potolirea satelor reacționare. Îndeplinindu-și această misiune cu mult zel, țăraniile aveau, ce-i drept, față de el și de detașamentul lui un foarte mare respect, dar îl și ciomăgeau cum se cuvine ori de cîte ori le cădea în miini. Se spune că, atunci cînd se întorceau din asemenea expediții, oamenii lui își făceau coasele țandări, și el însuși, cînd venea la Kaiserslautern, povestea despre luptele lui cu țăraniile niște falstaffiade¹⁰⁰ de ți se încrîncena carnea pe tine.

Intrucît cu asemenea forțe nu se putea întreprinde, firește, mai nimic, Mieroslawski, care a sosit la cartierul general al armatei badeneze abia la 10 iunie, a ordonat detașamentelor

palatineze să se retragă, luptînd, spre Rin, să treacă pe cît posibil Rinul la Mannheim, altminteri să caute să ajungă pe malul drept al Rinului la Speyer sau Knielingen, ca apoi să apere dinspre Baden trecerile peste Rin. O dată cu acest ordin a sosit știrea că prusienii au invadat Palatinatul, venind dinspre Saarbrücken, și că, după cîteva focuri de armă, au respins spre Kaiserslautern pe cei cîteva oameni de-ai noștri postați la graniță. Totodată, aproape toate unitățile militare, mai mult sau mai puțin organizate, au fost concentrate în direcția Kaiserslautern și Neustadt; s-a produs o nemaipomenită zăpăceală și o mare parte dintre recruți s-au risipit care încotro. Rakow, un tînăr ofițer din detașamentul de voluntari din 1848 din Schleswig-Holstein, a pornit cu 30 de soldați să-i strîngă pe dezertori, și în răstimp de 48 de ore a reușit să adune 1.400 de oameni cu care a format „batalionul Kaiserslautern”, pe care l-a condus pînă la sfîrșitul campaniei.

Din punct de vedere strategic, Palatinatul are un relief atît de puțîn complicat, încît nici măcar prusienii n-au putut face aici nici un fel de greșeli. De-a lungul Rinului se întinde o vale largă absolut neaccidentată, care poate fi parcursă în patru-cinci ore. În trei zile de marș ușor prusienii au venit de la Kreuznach și Worms pînă la Landau și Germersheim. În partea muntoasă a Palatinatului, „șoseaua imperială” de la Saargemünd pînă la Mainz trece adesea peste coama muntelui sau prin valea largă a unui rîu. Și aici terenul aproape că nu este de loc accidentat, așa că o armată numericeste slabă și neinstruită din punct de vedere tactic numai cu greu s-ar putea menține cît de cît pe poziții. Din „șoseaua imperială”, în sfîrșit, se bifurcă chiar lîngă granița prusiană, la Homburg, un drum minunat, care duce în parte prin văile rîurilor, în parte peste coama Vosgilor, prin Zweibrücken și Pirmasens, direct la Landau. Ce-i drept, acest drum este ceva mai accidentat, dar nici el nu poate fi barat cu puține trupe și fără artilerie, în special atunci cînd o unitate inamică face manevre în cîmpie și poate tăia retragerea spre Landau și Bergzabern.

În consecință, atacul prusienilor n-a prezentat nici un fel de complicații. Prima incursiune a avut loc dinspre Saarbrücken în direcția Homburg; de aici o coloană s-a îndreptat direct spre Kaiserslautern, iar alta spre Landau, trecînd prin Pirmasens. Îmediat după aceea un al doilea detașament a trecut la ofensivă în valea Rinului. Acest detașament a întîm-

pinat la Kirchheimbolanden prima împotrivire înverșunată din partea detașamentului din Hessa renană staționat acolo. În pofida pierderilor considerabile pe care le-au suferit, pușcașii din Mainz au apărut grădina palatului cu multă dirzenie. În cele din urmă, fiind învăluți, s-au retras. Șaptesprezece dintre ei au căzut în mîinile prusienilor. Ei au fost imediat legați de copaci și împușcați pe loc de eroii beți ai „glorioasei armate”. Cu această infamie și-au inaugurat prusienii „scurta, dar glorioasa lor campanie” în Palatinat.

Astfel au cucerit prusienii întreaga jumătate de nord a Palatinatului și s-a făcut joncțiunea dintre cele două coloane principale. Acum nu le mai rămăsese decît să înainteze în cîmpie și să despresoare Landau și Germersheim, pentru a ocupa tot restul Palatinatului și a captura toate detașamentele care s-ar mai fi menținut în munți.

În Palatinat se aflau vreo 30.000 de prusieni cu o numeroasă cavalerie și artilerie. În cîmpie, unde prințul de Prusia și Hirschfeld înaintau cu cel mai puternic detașament, între ei și Neustadt se interpuneau doar cîteva unități ale miliției populare, incapabile să opună rezistență și pe jumătate dezorganizate, precum și o parte a detașamentului din Hessa renană. Un marș rapid asupra Speyer-ului și Germersheim-ului era suficient pentru ca toți cei 4.000—5.000 de răsculați palatinezi, concentrați sau, mai bine zis, care mișunau în dezordine la Neustadt și Landau, să fie înfrinți, împrăștiați, fugăriți și luați prizonieri. Dar pe cît de activi erau domnii prusieni cînd era vorba să împuște niște prizonieri neînarmați, pe atît de prudenți erau în luptă și de indolenți în urmărire.

Dacă în tot cursul descrierii întregii campanii am fost nevoit să insist nu o dată asupra acestei surprinzătoare indolențe a prusienilor și a celorlalte trupe imperiale, atît în ofensivă cît și în urmărire, în raport cu o armată în majoritatea cazurilor de 6 ori și, întotdeauna, de cel puțin 3 ori mai mică, prost organizată și uneori mizerabil comandată, este limpede că nu pun această indolență pe seama unei lășității specifice a soldaților prusieni, cu atît mai mult cu cît s-a văzut deja că eu nu-mi fac nici un fel de iluzii asupra vitejiei deosebite a trupelor noastre. Tot atît de puțin am intenția să explic acest lucru, așa cum fac reacționarii, printr-un fel de mîrînire a prusienilor și prin dorința lor de a nu se împovăra cu prea mulți prizonieri. Birocrații prusieni civili și militari au căutat de cînd lumea să-și cîștige gloria prin

triumfuri strălucite reputate asupra unor dușmani slabi, răzbunându-se cu voluptate, setoși de sînge, pe niște oameni neînarmați. Ei au făcut acest lucru atît în Baden cît și în Palatinat, dovadă : execuțiile de la Kirchheimbolanden, execuțiile nocturne din fazaneria de la Karlsruhe, masacrarea în masă, pe toate cîmpurile de luptă, a răniților și a celor care s-au predat, maltratările la care au fost supuși puținii luptători luați prizonieri, asasinările din ordinul curților marțiale la Freiburg și Rastatt și, în sfîrșit, exterminarea lentă, pe ascuns, și de aceea cu atît mai groaznică, a prizonierilor de la Rastatt prin maltratări, înfometare, îngrămădirea lor în celule umede, sufocante și tifosul provocat de toate acestea. Îndolența cu care prusienii purtau războiul se datora, ce-i drept, lașității, și anume lașității comandanților. Abstracție făcînd de pedantismul tacticos, fricos al prusienilor noștri, eroi de cazarmă și de paradă, suficient pentru a face imposibil orice pas temerar, orice hotărîre rapidă, abstracție făcînd de meticolosul regulament militar, menit să preîntîmpine pe cale ocolită repetarea atîtor înfrîngerii rușinoase, ar fi recurs oare vreodată prusienii la acest fel de ducere a războiului, pentru noi atît de insuportabil de plicticos și pentru ei atît de compromițător, dacă ar fi fost siguri de propriii lor soldați ? Dar tocmai acesta era motivul. Domnii generali știau că o treime din armata lor se compune din regimente recalcitrante ale Landwehrului, care după prima victorie a armatei insurecționale vor trece de partea acesteia, trăgînd după ele foarte curînd și jumătate din trupele de linie, în special întreaga artilerie. Și ce s-ar întîmpla atunci cu dinastia Hohenzollern și cu „coroana neștirbită”¹⁰¹ — acest lucru e destul de limpede.

La Maikammer, unde am fost nevoit să aștept pînă în dimineața de 16 alte care și însoțitori, m-a ajuns iarăși din urmă armata pornită în zori din Neustadt. În ajun se mai vorbise despre un marș asupra Speyer-ului, prin urmare planul fusese abandonat și armata pornise direct spre podul Knielingen. Am pornit-o la drum însoțit de cincisprezece flăcăi din Pirmasens, niște țărani pe jumătate sălbatici din pădurile virgine ale părții muntoase a Palatinatului. Abia în apropiere de Offenbach am aflat că Willich, împreună cu toate trupele sale, a plecat spre Frankweiler, o localitate situată la nord-est de Landau. Am făcut, așadar, cale întoarsă și pe la amiază am ajuns la Frankweiler. Aici l-am găsit nu numai pe Willich, ci din nou întreaga avangardă a palatine-

zilor, care, pentru a nu trece între Landau și Germersheim, au apucat calea care trece la răsărit de Landau. În han se afla guvernul provizoriu cu funcționarii lui, statul-major și numeroșii pierde-vară democrați care li se alăturaseră. Generalul Sznayde dejuna. Toți alergau încoace și încolo — în han membrii guvernului provizoriu, comandantii și toți pierde-vară ; pe străzi — soldații. Rînd pe rînd a sosit și grosul armatei : d-l Blenker, d-l Trocinski, d-l Strasser și cum i-o mai fi chemînd pe ceilalți, mergînd țanțoși pe cai în fruntea vitejilor lor. Zăpăceala devenea tot mai mare. Încetul cu încetul unele detașamente au putut fi trimise în direcția Impflingen și Kandel.

Nu era o armată care să-ți facă impresia că s-ar afla în retragere. De la bun început dezordinea era aici un fenomen obișnuit și, chiar dacă tinerii războinici începeau să se plîngă de marșurile neobișnuite, aceasta nu i-a împiedicat să bea prin cîrciumi după pofta inimii, să facă tărăboi și să-i amenințe pe prusieni că îi vor înfrînge în cel mai scurt timp. În pofida acestei încrederi în victorie, un singur regiment de cavalerie cu cîteva tunuri de artilerie călăreață ar fi fost de ajuns pentru a împrăstia în cele patru vînturi vesela societate și a destrăma complet „armata renano-palatineză a libertății”. Pentru aceasta ar fi fost nevoie doar de o hotărîre rapidă și de puțină îndrăzneală ; dar nici una, nici alta nu puteau fi găsite în tabăra prusiană.

A doua zi dimineața am plecat din nou. În timp ce grosul armatei se retrăgea spre podul Knielingen, Willich cu detașamentul său și cu batalionul Dreher a pornit prin munți împotriva prusienilor. Una dintre companiile noastre, vreo cincizeci de gimnaști din Landau, o luase înainte spre vîrfurile munților, pînă la Johanniskreuz. Schimmelpfennig se mai afla cu detașamentul său pe drumul care duce de la Pirmasens la Landau. Se punea problema de a-i opri pe prusieni și de a le tăia în Hinter-Weidenthal drumul spre Bergzabern și valea râului Lauter.

Schimmelpfennig cedase însă Hinter-Weidenthal și se afla în Rinthal și Annweiler. Drumul face aici o cotitură, și tocmai în această cotitură munții care străjuiesc valea Queich-ului formează un fel de defileu, în spatele căruia e situat satul Rinthal. Acest defileu a fost ocupat de un fel de detașamente mobile. Noaptea, patrulele acestora au raportat că s-a tras asupra lor ; în zori, fostul comisar civil Weiss din Zweibrücken și un tînăr renan, M. J. Becker, au adus

știrea că prusienii se apropie și au cerut să se trimită pa-trule de recunoaștere. Dar, întrucît nimeni n-a fost trimis în recunoaștere și nici înălțimile de pe ambele părți ale defileu-lui nu au fost ocupate, Weiss și Becker au hotărît să meargă în recunoaștere din proprie inițiativă. Cînd au început să vină tot mai des știri despre apropierea dușmanului, oamenii lui Schimmelpfennig au trecut la baricadarea defileului; Willich, care a sosit între timp, a inspectat poziția, a dat cîteva ordine de ocupare a înălțimilor și a dispus îndepăr-tarea acestor baricade, cu totul inutile. S-a înapoiat apoi în grabă, călare, la Annweiler ca să-și aducă detașamentul.

Cînd am trecut prin Rinthal, am auzit primele focuri de armă. Am străbătut în grabă satul și am văzut postați pe șosea oamenii lui Schimmelpfennig, cei mai mulți dintre ei înarmați cu coase, mai puțini cu flinte; unii se și angajaseră în luptă. Prusienii înaintau trăgînd spre vîrfurile munților; Schimmelpfennig îi lăsase impasibil să pună mîna pe poziția pe care trebuia să o ocupe el însuși. Încă nu căzuse nici un glonte în coloanele noastre; toate zburau în aer, peste ca-petele noastre. Cînd vreun glonte șuera pe deasupra oame-nilor înarmați cu coase, toți intrau în panică și se azeau țipete din toate părțile.

Cu greu ne-am putut croi drum printre aceste trupe, care blocau aproape tot drumul, zăpăceau totul și nu puteau fi de nici un folos cu coasele lor. Comandanții de companie și lo-cotenenții erau tot atît de dezorientați și zăpăciți ca și sol-dații. Pușcașii noștri au fost trimiși înainte, unii în dreapta, alții în stînga, pe înălțimi; în plus, în stînga au mai fost trimise două companii pentru a-i sprijini pe pușcași și a efec-tua o mișcare de învăluire a prusienilor. Coloana principală a rămas în vale. Cîțiva pușcași s-au postat în spatele dări-măturilor baricadelor, la cotitura drumului, și au tras asupra coloanei prusiene, care se afla cu cîteva sute de pași în urmă. Eu împreună cu cîțiva soldați am urcat muntele în stînga.

N-am apucat bine să escaladăm povîrnișul acoperit de tufăriș, cînd în fața noastră s-a deschis o poiană; dinspre marginea opusă, împădurită, a acesteia, pușcași prusieni trăgeau în noi cu gloanțe conice. Am mai chemat cîțiva dintre voluntarii care urcau descumpăniți și cu teamă po-vîrnișul muntelui, i-am postat, pe cît posibil, mai ferit și am cercetat mai îndeaproape terenul. Nu puteam înainta cu o mîna de soldați peste un cîmp deschis, larg de 200—250 de

pași, atîta timp cît detașamentul de învăluire trimis înainte, în stînga, nu a atins flancurile prusienilor ; puteam, în cel mai bun caz, să rezistăm, dat fiind că oricum eram prost camuflați. De altfel, cu toate puștile lor cu gloanțe conice, prusienii trăgeau tare prost ; stăteam aproape necamuflați, de mai bine de o jumătate de oră, sub ploaia de gloanțe și cel mult dacă pușcașii inamici au nimerit țeava unei puști și un colț de bluză.

Trebuia, în sfîrșit, să aflu unde era Willich. Oamenii mei mi-au promis să reziste, iar eu m-am înapoiat, coborînd povîrnișul muntelui. Jos toate erau în bună regulă. Coloana principală a prusienilor, în care pușcașii noștri trăgeau de pe drum și din dreapta drumului, a fost silită să se retragă puțin. Deodată, din stînga, unde mă aflasem eu, voluntarii noștri au început să coboare în goană povîrnișul, lăsîndu-și poziția în voia soartei. Companiile trimise înainte, la extremitatea flancului stîng, slăbite în urma pierderii multor pușcași, găsind prea lung drumul printr-o pădurice situată ceva mai departe, au luat-o, în frunte cu căpitanul care cîștigase bătălia de la Bellheim, de-a dreptul peste cîmpie. O ploaie de gloanțe s-a abătut asupra lor ; căpitanul și mulți soldați au căzut, iar ceilalți, rămași fără comandant, au bătut în retragere în fața forțelor superioare ale inamicului. Prusienii au început atunci să înainteze, i-au atacat din flanc pe pușcașii noștri, trăgînd de sus asupra lor, și în felul acesta i-au silit să se retragă. N-a trecut mult și tot muntele se afla în mîinile prusienilor. Ei trăgeau de sus, de pe munte, asupra coloanelor noastre ; nu mai era nimic de făcut și am început să ne retragem. Drumul era blocat de trupele lui Schimmelpfennig și de batalionul Dreher-Obermüller, care, potrivit lăudabilului obicei badenez, nu mergeau în rînduri de cîte 4—6 oameni, ci de cîte 12—15 oameni, ocupînd toată lățimea șoselei. Oamenii noștri au fost nevoiți să treacă prin niște lunci mlăștinoase ca să ajungă în sat. Eu am rămas cu pușcașii care acopereau retragerea.

Lupta a fost pierdută în parte din cauză că Schimmelpfennig, împotriva ordinului lui Willich, nu a dispus ocuparea înălțimilor, pe care noi, cu puținele noastre trupe capabile de luptă, nu le mai puteam recuceri, de la prusieni, în parte din cauza incapacității totale a oamenilor lui Schimmelpfennig și a batalionului Dreher și, în sfîrșit, în parte din cauza nerăbdării căpitanului trimis pentru a efectua o mișcare de învăluire a prusienilor, nerăbdare care aproape că l-a costat viața și a descoperit flancul nostru stîng. De

altfel, această înfrângere a fost spre norocul nostru; o coloană prusiană se și afla în drum spre Bergzabern, Landau-ul fusese despresurat, și astfel am fi fost încercuiți în Hinter-Weidenthal din toate părțile.

În timpul retragerii am pierdut mai mulți oameni decât în luptă. Din timp în timp gloanțele prusiene nimereau în plin coloana, care înainta, în cea mai mare parte, într-o totală dezordine și un vacarm teribil. Aveam vreo cincisprezece răniți, printre care și Schimmelpfennig, rănit la genunchi chiar de la începutul luptei. Prusienii ne urmăreau de data aceasta fără vlagă și curînd încetară focul. Numai cîțiva pușcași de pe povîrnișurile muntelui continuau să ne urmărească. La Annweiler, la o jumătate de oră de cîmpul de luptă, am îmbucut cîte ceva în tihnă, apoi ne-am îndreptat spre Albersweiler. Principalul l-am obținut: 3.000 de guldeni depuși la Annweiler în contul împrumutului forțat. Ulterior, prusienii au numit acest act devalizarea casieriei. Tot așa au susținut, îmbătați de victorie, că l-ar fi ucis la Rinthal pe căpitanul Manteuffel din detașamentul nostru, vărul onorabilului Manteuffel din Berlin, fost subofițer prusian care trecuse de partea noastră. D-l Manteuffel nu numai că n-a murit, dar de atunci a mai cîștigat la Zürich un premiu la un concurs de gimnastică.

La Albersweiler ni s-au alăturat două tunuri badeneze și o parte din întăririle trimise de Mieroslawski. Am vrut să le folosim pentru a ne mai încerca norocul în aceste locuri; ne-a parvenit însă știrea că prusienii se află deja la Landau, și, în consecință, nu ne-a rămas nimic altceva de făcut decât să ne îndreptăm direct spre Langenkandel.

La Albersweiler ne-am debarasat, din fericire, de detașamentele incapabile de luptă care mergeau cu noi. Detașamentul lui Schimmelpfennig, lipsit de comandantul lui, începuse în parte să se destrame și o pornise din proprie inițiativă spre Kandel*. La fiecare cîrciumă se desprindeau din el soldați istoviți sau care rămăseseră în urmă din alte cauze. La Albersweiler batalionul Dreher a început să se răzvrătească. Willich și cu mine ne-am dus acolo pentru a-i întreba pe oameni ce vor. S-a așternut o tăcere generală. În cele din urmă, un voluntar mai în vîrstă a exclamat: „Vor să ne ducă la tăiere!” Această exclamație suna teribil de comic într-un detașament care nu participase la vreo luptă și în timpul re-

* — Langenkandel. — *Nota Red.*

tragerii avusese doi, cel mult trei ușor răniți. Willich i-a ordonat acestui om să iasă din rînd și să predea arma. Bătrînelul, puțin cherchelit, s-a conformat ordinului și a jucat o scenă tragicomică, rostind cu glas plîngăreț o cuvîntare lungă pentru a spune doar atît : că lui nu i s-a mai întîmplat niciodată așa ceva. Atunci, din rîndul acestor soldați bonomi, dar nedisciplinați s-a ridicat un murmur de indignare generală, așa că Willich a ordonat întregii companii să plece imediat, spunînd că s-a săturat de atîta vorbărie și atîtea proteste și că nu mai vrea să comande nici o clipă asemenea soldați. Compania nu s-a lăsat mult poftită, a făcut stînga împrejur și a plecat. După cinci minute i-a urmat și restul batalionului, pe care Willich l-a înzestrat și cu două tunuri. Era prea de tot „să fie duși la tăiere” și să li se ceară să respecte disciplina. I-am lăsat cu plăcere să plece.

Am cotit-o spre dreapta și, prin munți, ne-am îndreptat spre Impflingen. În scurtă vreme am ajuns în apropierea prusienilor ; pușcașii noștri au schimbat cu ei cîteva focuri de armă. În general, în tot cursul serii s-au auzit din cînd în cînd împușcături. M-am oprit în primul sat pentru a trimite, prin ștafete, știri companiei noastre de gimnaști din Landau ; nu știu dacă le-a primit sau nu, dar ea a reușit să treacă cu bine în Franța și de acolo în Baden. Din cauza acestei opriri, m-am pierdut de detașamentul meu și am fost nevoit s-o pornesc de unul singur la Kandel. Drumurile mișunau de soldați rămași în urmă ; toate cîrciumile erau tic-site ; după cum se vede, toată splendoarea a avut un sfîrșit lamentabil. Ofițeri fără soldați, soldați fără ofițeri, o mulțime pestriță de voluntari din toate detașamentele se îndreptau, care pe jos, care în căruțe, spre Kandel. Și prusienii care nici nu se gîndeau la o urmărire serioasă ! Impflingen se află numai la o oră de drum de Landau, Wörth (în fața podului Knielingen) — numai la patru-cinci ore de drum de Gernersheim ; și prusienii care nu se grăbeau să trimită nici într-un punct nici în celălalt trupe care să taie calea, aici celor rămași în urmă, acolo întregii armate. Într-adevăr, laurii prințului de Prusia au fost dobîndiți într-un mod original !

La Kandel l-am găsit pe Willich, dar nu și detașamentul, care fusese încartiruit în afara orașului. În schimb, am găsit din nou aici guvernul provizoriu, statul-major și numeroasa suită de pierde-vară. Aceeași aglomerare de trupe, dar o și mai mare dezordine și zăpăceală ca, ieri, la Frankweiler. În fiecare clipă soseau ofițeri care își căutau detașamentele,

soldați care-și căutau comandanții. Nimeni nu le putea da vreo indicație. Era o dezorganizare totală.

În dimineața următoare, la 18 iunie, întreaga societate a defilat prin Wörth și pe podul Knielingen. Cu toate că mulți soldați se împrăstiaseră și plecaseră pe la casele lor, totuși armata număra, împreună cu întăririle primite din Baden, vreo 5.000—6.000 de oameni. Soldații au defilat atît de țințos prin Wörth ca și cum atunci ar fi luat acest sat prin luptă și ar fi mers în întîmpinarea a noi triumfuri. Lor tot li se mai părea că procedează întocmai ca Kossuth. Un singur batalion de linie din Baden își păstrase o ținută militară și putea trece prin fața unei cîrciumi fără să lase acolo cîtiva soldați. În sfîrșit, a sosit și detașamentul nostru. Noi am rămas să acoperim trecerea peste pod; după ce au trecut cu toții, am trecut și noi în Baden și am ajutat la demontarea podului.

Guvernul badenez, pentru a-i menaja pe bravii filistini din Karlsruhe, care la 6 iunie rezistaseră atît de vitejește republicanilor¹⁰², a încartiruit întreaga armată palatineză în împrejurimi. Noi insistasem tocmai să mergem cu detașamentul nostru la Karlsruhe; trebuia să facem o mulțime de reparații și aveam nevoie de diferite obiecte de îmbrăcăminte, în plus consideram foarte oportună prezența unui detașament revoluționar de încredere la Karlsruhe. Dar d-l Brentano avusese grijă de noi. Ne-a expediat la Daxlanden, un sat situat la o oră și jumătate de Karlsruhe, care ne-a fost zugrăvit ca un adevărat Eldorado. Ne-am dus acolo și am găsit cel mai infect tîrg din întreaga regiune. Mîncare nu, băutură nu, cu greu puteai găsi un braț de paie; jumătate din detașament a fost nevoit să doarmă pe podeaua goală. În plus mutre acre la toate ușile și ferestrele. Am luat repede o hotărîre și l-am avertizat pe d-l Brentano că, dacă nu primim o altă încartiruire mai bună, în dimineața următoare, la 19 iunie, vom fi la Karlsruhe. Zis și făcut. La ora 9 dimineața am pornit-o. Dar la o azvîrlitură de băț de sat ne-am pomenit cu d-l Brentano însoțit de un ofițer din statul-major; el a făcut uz de toate lingușelile posibile și de toată arta oratorică pentru a ne ține cît mai departe de Karlsruhe. Cică orașul ar găzdui 5.000 de oameni, că locuitorii mai înstăriți ar fi plecat, că în locuințele clasei de mijloc s-ar fi făcut încartiruirii pînă la refuz, că el nu va tolera ca viteazul detașament al lui Willich, slăvit de toți, să fie prost încartiruit etc. Dar degeaba. Willich a cerut să ni se pună la dispoziție cîteva palate rămase goale în urma plecării proprietarilor lor aristocrați, și, întrucît

Brentano nu a vrut să ni le dea, ne-am dus să ne încartirum la Karlsruhe.

La Karlsruhe am căpătat arme pentru compania noastră înarmată cu coase și niște postav pentru mantale. Am dat să ni se repare cât mai repede cu putință ghetetele și hainele. Ni s-au alăturat și noi oameni, cițiva muncitori, pe care eu îi cunoșteam încă din răscoala de la Elberfeld, apoi Kinkel, pușcaș din compania de muncitori din Besançon, și Zychlinski, adjutant al comandantului suprem al insurecției de la Dresda, ulterior comandant al ariergărzii la retragerea insurgenților. El a intrat ca pușcaș în compania de studenți.

În afară de completarea echipamentului, ne-am îngrijit și de pregătirea tactică. Făceam cu sîrg instrucție și a doua zi după sosirea noastră am întreprins din Piața palatului un atac simulat asupra orașului Karlsruhe. Indignarea generală și profundă pe care aceste manevre au provocat-o filistinilor a fost cea mai bună dovadă că ei au înțeles perfect de bine ce-i amenința.

În cele din urmă a fost luată hotărîrea îndrăzneată de a se rechiziționa colecția de arme a marelui duce, care rămăsese pînă atunci neatinsă, ca o relicvă. Eram tocmai pe punctul de a comanda pistoane pentru douăzeci de puști luate de acolo cînd ne-a parvenit știrea că prusienii au trecut Rinul la Germersheim și că se află la Graben și Bruchsal.

Am plecat de îndată — era în seara de 20 iunie —, luînd cu noi două tunuri palatineze. Cînd am sosit la Blankenloch, cale de o oră și jumătate de Karlsruhe în direcția Bruchsal, l-am găsit acolo pe d-l Clement cu batalionul său și am aflat că pichetele de pază prusiene au înaintat pînă la aproximativ o oră de Blankenloch. În timp ce oamenii noștri cinau avînd armele la îndemînă, noi am ținut un consiliu de război. Willich a propus să-i atacăm imediat pe prusieni. D-l Clement însă a declarat că nu poate întreprinde un atac nocturn cu trupele sale neinstruite. De aceea s-a hotărît ca noi să înaintăm fără întîrziere spre Karlsdorf, să-i atacăm puțin înainte de revărsatul zorilor pe prusieni și să încercăm să le străpungem linia. În caz de succes, intenționam să mergem la Bruchsal și, dacă va fi posibil, să pătrundem în acest oraș. D-l Clement urma, în acest caz, să pornească la atac în zori prin Friedrichsthal și să sprijine flancul nostru stîng.

Era aproape de miezul nopții cînd am pornit la drum. Planul nostru era destul de temerar. Nu eram nici 700 de oameni și aveam doar două tunuri ; trupele noastre erau mai bine

instruite și mai de nădejde decît restul trupelor palatineze, și destul de obișnuite cu lupta. Cu aceste forțe voiam să atacăm un detașament inamic care în orice caz era mai bine instruit și avea subofițeri cu mai multă experiență decît ai noștri, printre care unii comandanți de companie abia dacă trecuseră prin garda civilă; un detașament al cărui efectiv nu-l cunoșteam exact, dar care nu număra mai puțin de 4.000 de oameni. Totuși detașamentul nostru susținuse deja lupte mai inegale, și, în genere, pe raporturi de forțe mai favorabile nici nu puteam conta în această campanie.

Am trimis 10 studenți ca avangardă, cu 100 de pași înainte; venea apoi prima coloană, în frunte cu 6 dragoni badenezi, care ne fuseseră repartizați pentru serviciul de legătură, după ei urmau trei companii. Tunurile și celelalte trei companii au rămas puțin în urmă, iar pușcașii încheiau coloana. S-a dat ordin ca sub nici un motiv să nu se tragă, să se înainteze în cea mai desăvîrșită liniște și, de îndată ce se va arăta inamicul, să se treacă la atacul cu baioneta.

Curînd am zărit în depărtare o lumină: erau focurile pichetelor de pază prusiene. Am ajuns ou bine pînă la Spöck. Grosul forțelor s-a oprit; a pornit înainte numai avangarda. Deodată s-au auzit împușcături; pe drumul ce ducea spre sat, în imediata apropiere a acestuia, s-au ridicat deodată limbile unui foc de paie, clopotul suna alarma. Pușcașii noștri au înconjurat satul din dreapta și din stînga și coloana noastră a intrat în sat. Și în sat ardeau focuri mari; de după fiecare colț ne așteptam la o salvă. Pretutindeni domnea însă liniștea și numai în fața primăriei făcea de pază un fel de pichet de pază alcătuit din țărani. Pichetul de pază prusian se retrăsese deja.

În pofida colosalei lor superiorități numerice, domnii prusieni — acest lucru l-am văzut aici — nu se simțeau în siguranță dacă nu îndeplineau pînă în cele mai plicticoase amănunte regulamentul lor pedant al serviciului de pază. Pichetul lor de pază cel mai avansat era pus la o distanță de o oră de tabără. Dacă i-am fi istovit în acest fel cu serviciul de pază pe soldații noștri neobișnuiți cu greutățile războiului, am fi avut nenumărați oameni epuizați. Ne-am pus nădejdea în lipsa de curaj a prusienilor, considerînd că ei vor avea mai mult respect de noi decît noi de ei. Și pe bună dreptate. Pe toată distanța pînă la granița elvețiană nu s-a întîmplat vreodată ca un pichet de pază sau un cantonament de al nostru să fie atacat.

În orice caz, prusienii erau acum avertizați. Trebuie oare să facem cale întoarsă ? Nu eram de această părere și am mers mai departe.

La Neithart — din nou alarmă ; de astă-dată însă nici focuri de semnalizare, nici împușcături. În rînduri mai compacte am trecut și aici prin sat și am urcat spre Karlsdorf. Avangarda noastră, care acum era doar cu 30 de pași înaintea noastră, n-a apucat bine să ajungă în vîrf, cînd s-a izbit de un post de pază prusian care a somat-o. Am auzit strigînd : „Cine-i acolo ?” și am sărit înainte. Unul dintre camarazii mei a zis : „Asta-i pierdut, n-o să-l mai vedem”. Dar tocmai faptul că am sărit înainte m-a salvat.

Tocmai în cîmpa aceea postul de pază inamic a tras o salvă, iar avangarda noastră, în loc să-l doboare cu baionetele, a tras și ea. Cu obișnuita lor lașitate, dragonii, lîngă care am mers tot timpul drumului, au întors pe loc caii, s-au năpustit în galop în coloană, au răsturnat o mulțime de oameni, au împrăștiat cu totul primele 4—6 rînduri și au gonit mai departe. În același timp patrulele călări inamice postate în dreapta și în stînga pe cîmp au deschis focul asupra noastră și, ca zăpăceala să fie completă, cîțiva nătărăi din coloana noastră au început să tragă și ei în capul propriei lor coloane și alți nătărăi le-au urmat exemplul. Într-o clipă prima jumătate a coloanei s-a împrăștiat, parte din soldați s-au risipit pe cîmp, parte au luat-o la fugă, parte s-au îmbulzit pe drum în neorînduială. Răniți, ranițe, capele, flinte zăceau claie peste grămadă în lanurile tinere de secară. La aceasta se mai adăugau țipetele sălbatice, confuze, împușcăturile și șuieratul gloanțelor care se auzeau din toate părțile. Iar cînd larma a mai slăbit puțin, am auzit tunurile noastre, aflate departe în urmă, huruind într-o goană nebună. Ele au adus celei de-a doua jumătăți a coloanei același serviciu ca cel pe care dragonii l-au adus primei jumătăți.

Cu toată furia care mă cuprinsese în acel moment la vederea spaimei copilărești a soldaților noștri, nu puteam să nu văd toată ticăloșia prusienilor, care, deși avertizați de venirea noastră, au încetat focul după cîteva împușcături și s-au îndepărtat în grabă. Avangarda noastră se mai afla încă pe același loc, fără să fi fost ținta vreunui atac. Un singur escadron de cavalerie sau un tir cît de cît susținut ar fi fost de ajuns pentru a provoca panică și a ne pune pe fugă.

Lăsînd avangarda, Willich a venit în goană la detașament. Compania din Besançon a fost prima care s-a reorganizat,

celelalte, mai mult sau mai puțin rușinate, i s-au alăturat. Se crăpa de ziuă. Pierderile noastre se cifrau la 6 răniți, printre care unul dintre ofițerii noștri de stat-major, doborât de calul unui dragon în același loc pe care-l părăsisem eu cu o clipă mai înainte pentru a fugi la avangardă. Alți câțiva fuseseră, evident, loviți de gloanțele propriilor noștri soldați. Am adunat cu grijă tot echipamentul aruncat, ca să nu le rămână prusienilor nici cel mai mic trofeu, și ne-am retras încetinel spre Neithart. Pușcașii s-au postat îndărătul primelor case pentru a se camufla. Dar prusienii nu s-au ivit; cînd Zychlinski s-a mai dus o dată în recunoaștere, a văzut că ei se mai aflau încă în spatele muntelui, de unde au tras asupra lui cîteva gloanțe fără să-l nimerească.

Țăranii bavarezi, care transportau tunurile noastre, trecuseră prin sat cu unul din tunuri; al doilea se răsturnase, iar cei care îl transportaseră au tăiat șleurile și au plecat cu cinci cai. Am fost nevoiți să ridicăm tunul și să-l transportăm mai departe numai cu rotașul.

Ajunși la Spöck, am auzit dinspre dreapta, dinspre Friedrichsthal, niște împușcături, care se înteteau din ce în ce. D-l Clement atacase, în sfîrșit, cu un ceas mai tîrziu decît fusese stabilit. Eu am propus să-l sprijinim printr-un atac de flanc pentru a ne lua revanșa. Willich a fost de aceeași părere și a ordonat s-o luăm pe primul drum la dreapta. O parte a detașamentului nostru o cotise deja spre dreapta, cînd un ofițer de ordonanță trimis de Clement a înștiințat că acesta se retrage. Ne-am îndreptat, așadar, spre Blankenloch. Puțin după aceea ne-am întîlnit cu d-l Beust din statul-major, și nu mică i-a fost mirarea cînd a văzut că sîntem întregi și nevătămați, iar detașamentul nostru în perfectă ordine. Ticăloșii de dragoni, în fuga lor la Karlsruhe, povestiseră pretutindeni că Willich ar fi fost ucis, toți ofițerii ar fi murit și că detașamentul ar fi fost împrăștiat în cele patru vînturi și nimicît. Cică s-ar fi tras asupra noastră cu mitralii și cu „ghiulele incendiare“.

Cînd să intrăm în Blankenloch, ne-am întîlnit cu trupe palatineze și badeneze și, în sfîrșit, cu d-l Sznayde și statul său major. Bătrîna cutră, care, de bună seamă, își petrecuse noaptea tihnit în așternut, a fost destul de nerușinat ca să ne strige: „Hei, domnilor, încotro? acolo este inamicul!“ I-am răspuns, firește, așa cum se cuvenea, am trecut pe lîngă el și la Blankenloch ne-am odihnit puțin și am îmbucat cîte

ceva. După două ore d-l Sznayde și trupele sale s-au reîntors fără să fi dat, firește, ochii cu inamicul, și s-a așezat la masă.

Sub comanda d-lui Sznayde se aflau acum, împreună cu întăririle primite din Karlsruhe și din împrejurimi, aproximativ 8.000—9.000 de oameni, printre care trei batalioane de linie badeneze și două baterii badeneze. Avea în total vreo 25 de tunuri. Din cauza unor ordine întrucîtva neclare ale lui Mieroslawski și, încă și mai mult, din cauza totalei incapacități a d-lui Sznayde, toată armata palatineză a rămas în împrejurimile orașului Karlsruhe, în timp ce prusienii, sub protecția capului de pod de la Germersheim, au trecut peste Rin. Mieroslawski dăduse ordinul general (vezi rapoartele sale cu privire la campania din Baden¹⁰³) ca, după retragerea din Palatinat, să fie apărate podurile peste Rin, de la Speyer pînă la Knielingen, și ordinul special să fie acoperit Karlsruhe, fixînd ca punct de întîlnire al întregii armate podul Knielingen. D-l Sznayde a interpretat aceasta în sensul de a rămîne, pînă la noi dispoziții, la Karlsruhe și Knielingen. Dacă, așa cum presupunea ordinul general al lui Mieroslawski, el ar fi trimis un detașament puternic cu artilerie împotriva capului de pod de la Germersheim, atunci maiorului Mniewski nu i s-ar fi dat ordinul absurd de a lua cu 450 de recruți și fără tunuri capul de pod, 30.000 de prusieni nu ar fi trecut nestinșeriți peste Rin, legătura cu Mieroslawski nu ar fi fost tăiată, iar armata palatineză ar fi putut ajunge la timp pe cîmpul de luptă de la Waghäusel. În loc de aceasta, în ziua luptei de la Waghäusel, la 21 iunie, ea a umblat dezorientată între Friedrichsthal, Weingarten și Bruchsal, l-a pierdut din ochi pe inamic și și-a irosit timpul cu marșuri de colo pînă colo.

Noi am primit ordinul să pornim spre flancul drept și prin Weingarten să ne îndreptăm spre poalele muntelui. Am plecat, așadar, în aceeași zi, la 21 iunie, pe la amiază din Blankenloch și pe la ora 5 seara din Weingarten. Trupele palatineze au început, în cele din urmă, să se neliniștească; ele au observat superioritatea numerică a inamicului și au pierdut siguranța fanfaroaică pe care o avuseseră pînă acum, cel puțin înainte de luptă. Din acel moment miliției populare palatineze și badeneze, iar, treptat, și trupelor de linie și artilerie, pretutindeni li se năzărea că-i văd pe prusieni, se repe-tau zilnic acele alarme false care provocau o zăpăceală generală și erau prilejul unor scene dintre cele mai amuzante. Chiar pe prima înălțime din spatele localității Weingarten

ne-au întâmpinat patrula și țărani strigînd : „Vin prusienii !”. Detașamentul nostru s-a desfășurat în ordine de luptă și a început să înainteze. Eu m-am reîntors în orașel ca să dau acolo alarma și din această pricină m-am pierdut de detașament. Firește că toată zarva a fost neîntemeiată. Prusienii se retrăseseră spre Waghäusel, iar Willich a intrat încă în aceeași seară în Bruchsal.

Noaptea am petrecut-o cu d-l Osswald și cu batalionul său palatinez la Obergrombach și a doua zi dimineața am plecat împreună cu ei la Bruchsal. Aproape de oraș am întilnit niște care cu soldați rămași în urmă care strigau „Vin prusienii !”. Imediat întregul batalion a început să se agite și numai cu greu a putut fi convins să înainteze. Firește, a fost din nou o alarmă falsă ; la Bruchsal se aflau Willich și restul avangărzii palatineze ; celelalte detașamente au sosit unul după altul, cît despre prusieni — nici urmă. În afară de armată și de comandanții ei, se mai aflau acolo D'Ester, fostul guvern palatinez, și Goegg, care, în general, de la instaurarea dictaturii nelimitate a lui Brentano aproape că-și făcea veacul numai în armată și ajuta la rezolvarea treburilor civile curente. Aprovizionarea trupelor era proastă. Dezordinea mare. Numai la cartierul general se trăia, ca întotdeauna, bine.

Am primit din nou un număr considerabil de gloanțe din rezervele de la Karlsruhe și, seara, am pornit la drum, iar împreună cu noi întreaga avangardă. În timp ce avangarda s-a instalat la Ubstadt, noi am luat-o la dreapta, spre Unter-Owisheim, pentru a acoperi, dinspre munți, flancul.

Judecînd după aparențe, eram acum o forță impresionantă. Detașamentul nostru primise ca întăriri două noi unități. În primul rînd, un batalion din Langenkandel, ai cărui soldați, venind din orașul lor natal, se risipiseră în drum spre podul Knielingen și ale cărui „beaux restes” * ni se alăturaseră ; ele se compuneau dintr-un căpitan, un locotenent, un stegar, un sergent-major, un subofițer și doi soldați. În al doilea rînd, „coloana Robert Blum” cu un steag roșu ; acest detașament număra aproximativ 60 de oameni, care arătau ca niște canibali și săvîrșiseră acte de bravură cu prilejul diferitelor rechiziții. În plus ne-au mai fost repartizate patru tunuri badeneze și un batalion de miliție populară badeneză, numit batalionul Kniery, Knüry sau Knierim (pronunțarea exactă a acestui nume n-a putut fi stabilită). Batalionul Knierim era demn de comandantul lui, ca și d-l Knierim de batalionul său. Atît ba-

* — „rămășițele unei splendori apuse”. — *Nota Trad.*

talionul cît și comandantul aveau convingeri ferme, erau niște flecari și panicarzi fără pereche și întotdeauna beți. Faimoasa „însuflețire” îi îndemna, după cum vom vedea, la cele mai mărețe fapte eroice.

În dimineața zilei de 23 iunie, Willich a primit de la Anneke, care comanda avangarda palatineză la Ubstadt, un bilețel cu următorul conținut : dușmanul se apropie, s-a ținut un consiliu de război și s-a hotărît să ne retragem. Willich, surprins la culme de această știre ciudată, a încălecat imediat, s-a dus acolo și l-a convins pe Anneke și pe ofițerii lui să primească lupta la Ubstadt, a inspectat el însuși poziția și a indicat unde să fie amplasate tunurile. Apoi s-a reîntors și a ordonat ca oamenii săi să se încoloneze și să se pregătească de luptă. În timp ce trupele noastre se încolonaau, am primit din partea cartierului general din Bruchsal următorul ordin semnat de Techow : grosul armatei să înainteze pe drumul spre Heidelberg ca să ajungă încă astăzi la Mingolzheim, iar noi să pornim în același timp prin Odenheim spre Waldangeloch și să înnoptăm acolo. Acolo ni se vor trimite în continuare știri despre succesele principalelor forțe și ordine cu privire la acțiunile noastre viitoare.

În fantastica sa „Istorie a celor trei răscoale populare din Baden”, pag. 311—317¹⁰⁴, d-l Struve a făcut o relatare a operațiilor din 20 pînă în 26 iunie ale armatei palatineze, care nu este decît o apologie a incapabilului Sznayde și abundă de inexactități și denaturări. Chiar din cele expuse mai sus rezultă că : 1) nu este adevărat că Sznayde „a primit la cîteva ore după intrarea sa în Bruchsal (22 iunie) știri precise în legătură cu lupta de la Waghäusel și rezultatul ei” ; 2) nu este deci adevărat că „din această pricină el și-a modificat planul și, în loc să meargă la Mingolzheim, cum intenționase la început”, chipurile, încă în 22 iunie „a luat hotărîrea să rămînă cu grosul diviziei sale la Bruchsal” (sus-menționatul bilețel a lui Techow a fost scris în noaptea de 22 spre 23) ; 3) nu este adevărat că „în dimineața zilei de 23 urma să se facă o recunoaștere de mari proporții” ; de fapt urma să se pornească spre Mingolzheim. Afirmația lui Struve că 4) „toate detașamentele au primit ordin ca, de îndată ce vor auzi focuri de armă, să se îndrepte în direcția acestora” și că 5) „detașamentul din flancul drept (Willich) și-a justificat neparticiparea sa la bătălia de la Ubstadt prin aceea că nu a auzit împușcături” este, cum se va vedea ulterior, o minciună sfruntată.

Am plecat de îndată. La Odenheim urma să luăm gustarea de dimineață. Cîțiva cheveaux-légers bavarezi, repartizați nouă pentru serviciul de legătură, au pornit călare spre stînga, înconjurînd satul, pentru a vedea dacă nu cumva prin apropiere sînt detașamente inamice. Husari prusieni fuseseră în sat și rechiziționaseră furaje, pe care urmau să le ridice mai tîrziu. În timp ce noi confiscam aceste furaje și oamenilor noștri, încolonați, li se distribuiau vin și hrană, a venit în galop unul dintre cheveaux-légers strigînd : „Vin prusienii !”. Cît ai bate din palme, batalionul Knierim, care stătea în apropierea noastră, a rupt rîndurile și s-a învălmășit, luînd-o la goană în toate direcțiile, strigînd, urlînd, blestemînd, în timp ce domnul maior, căznindu-se să-și stăpînească calul speriat, a fost nevoit să-și lase oamenii în voia soartei. Willich a venit călare, a restabilit ordinea și apoi am pornit-o din nou. Firește, nu s-a ivit nici un prusian.

De pe înălțimile de dincolo de Odenheim auzeam bubuitul tunurilor din Ubstadt. Curînd canonada a devenit mai puternică. O ureche mai versată putea chiar să deosebească șuieratul gloanțelor de șuieratul mitraliilor. Ne-am sfătuit dacă trebuia să ne continuăm drumul în direcția stabilită înainte sau să ne îndreptăm în direcția de unde se auzea canonada. Întrucît promisem un ordin precis, iar canonada părea că se aude dinspre Mingolzheim, de unde se putea deduce o înaintare a oamenilor noștri, am optat pentru drumul mai periculos, și anume drumul spre Waldangeloch. În caz de înfrîngere a armatei palatineze lîngă Ubstadt, am fi fost ca și izolați sus în munți și ne-am fi aflat într-o poziție destul de critică.

D-l Struve susține că lupta de la Ubstadt „ar fi putut avea rezultate strălucite dacă detașamentele de flanc ar fi intervenit la momentul oportun” (pag. 314). Canonada n-a durat nici o oră și nouă ne-ar fi trebuit 2—2½ ore pentru a ajunge pe cîmpul de luptă dintre Mattfeld și Ubstadt, adică am fi putut ajunge acolo la o oră și jumătate după încetarea luptei. Așa scrie d-l Struve „istoria”.

Nu departe de Tiefenbach am făcut un popas. În timp ce trupele noastre se odihneau, Willich a expediat cîteva telegrame. Batalionul Knierim a descoperit la Tiefenbach un fel de pivniță comunală, s-a făcut stăpîn pe ea, a scos de acolo butoaiele cu vin și după o oră toți erau beți. Ciuda că de dimineață s-au lăsat băgați în sperieți de prusieni, canonada de la Ubstadt, neîncrederea acestor eroi unul față de celălalt și față de ofițerii lor, toate acestea, stimulate de vin, au luat

pe neașteptate forma unei rebeliuni pe față. Ei au cerut să se facă imediat cale întoarsă ; veșnicile marșuri prin munți sub ochii inamicului nu le erau pe plac. Dar întrucît, firește, nici vorbă nu putea fi de așa ceva, au pornit-o înapoi de capul lor. Canibala „coloană Robert Blum“ li s-a alăturat. I-am lăsat să plece și ne-am îndreptat spre Waldangeloch. *

Aici, în valea adîncă ca un cazan, era imposibil să înnoptăm cît de cît în siguranță. De aceea ne-am oprit ca să ne informăm asupra topografiei împrejurimilor și asupra poziției inamicului. Între timp, țărani au răspîndit unele zvonuri vagi despre retragerea armatei de la Neckar. Se spunea că un numeros detașament badenez ar înainta prin Sinsheim și Eppingen spre Bretten, că însuși Mieroslawski ar fi reușit să se strecoare în cel mai strict incognito și că la Sinsheim era cît pe-acî să fie arestat. Artileriștii au început să se agite și chiar în rîndurile studenților noștri s-au auzit murmure. De aceea am trimis artileria înapoi și noi am plecat spre Hilsbach. Aici am aflat amănunte despre retragerea, cu 48 de ore în urmă, a armatei de la Neckar și că bavarezii se aflau la o distanță de o oră și jumătate de noi, la Sinsheim. Efectivul lor era apreciat la 7.000 de oameni, dar, după cum am aflat mai tîrziu, se ridica la 10.000. Noi număram cel mult 700 de oameni. Soldații noștri nu au mai putut merge mai departe. De aceea i-am încartiruit în hambare, ca întotdeauna cînd voiam să-i ținem, pe cît posibil, laolaltă, am instituit o pază puternică și ne-am culcat. Cînd, a doua zi dimineața, la 24 iunie, am pornit în marș, am auzit foarte deslușit trupele bavareze apropiindu-se. N-a trecut nici un sfert de oră de la plecarea noastră și bavarezii au intrat în Hilsbach.

Cu două zile înainte, la 22 iunie, Mieroslawski înnoptase la Sinsheim, iar cînd noi am intrat în Hilsbach el se și afla cu trupele sale la Bretten. Becker, care conducea ariergarda, trecuse și el prin Sinsheim. De aceea nu este posibil, așa cum susține d-l Struve la pag. 308, ca Becker să fi petrecut noaptea de 23 spre 24 la Sinsheim, căci la orele 8 seara, probabil chiar mai devreme, acolo se aflau bavarezii, care încă cu o seară înainte susținuseră o mică bătălie cu Mieroslawski. Retragerea lui Mieroslawski din Waghäusel prin Heidelberg spre Bretten este caracterizată de cei care au participat la ea drept o manevră extrem de periculoasă. Operațiunile executate între 20 și 24 iunie de Mieroslawski, concentrarea rapidă la Heidelberg a unui detașament cu care el s-a năpustit asupra prusienilor și retragerea lui rapidă, după pierdereă bătăliei de la

Waghäusel, constituie, ce-i drept, partea cea mai strălucită a întregii sale activități la Baden ; dar că împotriva unui inamic atît de indolent această manevră nu a fost chiar atît de periculoasă, o dovedește retragerea de la Hilsbach a micului nostru detașament 24 de ore mai tîrziu, care n-a întîmpinat nici o piedică. Pînă și prin defileul de la Flesingen, unde Mieroslowski încă în ziua de 23 așteptase să fie atacat, am trecut nestingheriți și ne-am îndreptat spre Büchig. Aici voiam să rămînem pentru a acoperi, în cazul unui prim atac, tabăra lui Mieroslowski de la Bretten.

Pretutindeni în drumul nostru, care trecea prin Eppingen, Zaisenhausen și Flesingen, trezeam uimire, întrucît toate detașamentele armatei de la Neckar, ba chiar și ariergarda, trecuseră deja pe acolo. Cînd am intrat în Büchig și gornistul nostru a sunat din goarnă, toată lumea a intrat în panică, crezînd că vin prusienii. Un detașament al gărzii civile din Bretten, care rechiziționa alimente pentru tabăra lui Mieroslowski, ne-a luat drept prusieni și a oferit spectacolul unei zăpăceli complete, pînă cînd am apărut după colț, și s-a liniștit văzînd bluzele noastre. Am confiscat imediat alimentele și n-am apucat bine să le consumăm, cînd știrea că Mieroslowski a plecat cu toate trupele sale din Bretten ne-a determinat să ne îndreptăm spre Bretten.

Am înnoptat la Bretten, unde garda civilă instituisese pichete de pază. Au fost rechiziționate căruțe pentru a transporta a doua zi dimineața întregul detașament la Ettlingen. Întrucît Bruchsalul fusese ocupat de prusieni încă din ziua de 24, și nu ne puteam angaja într-o luptă în cazul că drumul care ducea prin Diedelsheim spre Durlach ar fi fost ocupat de inamic (și fusese într-adevăr ocupat, cum am aflat ulterior), nu ne mai rămăsese nici un alt drum pentru a face joncțiunea cu grosul armatei noastre.

La Bretten, o delegație de studenți ne-a declarat că veșnicile marșuri în fața dușmanului nu le sînt pe plac și că cer să li se dea drumul să plece. Li s-a răspuns, bineînțeles, că din fața dușmanului nimeni nu poate pleca ; dar dacă vor să dezerteze n-au decît. După aceasta, aproape jumătate companie a plecat ; ceilalți au dezertat unul cîte unul, așa că după puțin timp nu au mai rămas decît pușcașii. În general, tot timpul campaniei, studenții s-au purtat ca niște coconași fricoși, nemulțumiți, care cereau întotdeauna să fie inițiați în toate planurile de operații, se plîngeau că au răni la picioare și protestau cînd campania nu le oferea toate plăcerile unei

excursii. Dintre acești „reprezentanți ai intelectualității“ făceau excepție numai câțiva oameni prin caracterul lor cu adevărat revoluționar și prin curajul lor admirabil.

După cum ni s-a comunicat ulterior, inamicul a intrat în Bretten la o jumătate de oră după plecarea noastră de acolo. Am ajuns la Ettlingen, unde d-l Corvin-Wiersbitzki ne-a cerut să pornim spre Durlach, unde Becker trebuia să-l țină în loc pe inamic pînă după evacuarea orașului Karlsruhe. Willich a trimis un chevaux-légers cu un bilet la Becker pentru a afla dacă acesta mai poate rezista o bucată de vreme; trimisul s-a întors peste un sfert de oră cu știrea că s-a întilnit pe drum cu trupele lui Becker care erau în plină retragere. De aceea am plecat la Rastatt, unde era concentrată întreaga armată.

Drumul spre Rastatt oferea priveliștea celei mai mari dezordini. O mulțime de detașamente dintre cele mai diferite mergeau sau stăteau de-a valma și numai cu greu izbuteam, sub dogoarea arzătoare a soarelui și în haosul acela general, să-i ținem laolaltă pe oamenii noștri. Pe glacisul de la Rastatt, trupele palatineze și cîteva batalioane badeneze își instalaseră tabăra. Numărul trupelor palatineze scăzuse simțitor. Încă înainte de bătălia de la Ubstadt, d-nii Zitz și Bamberger chemaseră la Karlsruhe cel mai bun detașament, cel din Hessa renană. Acești viteji luptători pentru libertate au comunicat detașamentului că totul s-ar fi dus de ripă, că superioritatea numerică a inamicului ar fi prea mare și că încă se mai pot întoarce cu toții teferi acasă ; că ei, palavragiul din parlament Zitz și curajosul Bamberger, nu vor să-și încarce conștiința cu sînge nevinovat și cu alte orori, și de aceea declară desființat detașamentul. Soldații din detașamentul din Hessa renană au fost, firește, atît de indignați din cauza acestei propuneri infame, încît au vrut să-i aresteze și să-i împuște pe ambii trădători ; D'Ester și guvernul palatinez de asemenea i-au pus sub urmărire pentru a-i aresta. Dar onorabili cetățeni șterseseră deja putina, iar viteazul Zitz, care se și afla în siguranță la Basel, urmărea de acolo desfășurarea campaniei pentru constituția imperiului. Ca și în septembrie 1848 cu apelul său „la acțiuni hotărîte“¹⁰⁵, tot așa și în mai 1849 d-l Zitz a fost unul dintre fanfaronii parlamentari care au incitat cel mai mult poporul la răscoală și de ambele dăți a ocupat un loc de cinste printre cei care, primii în timpul răscoalei, au lăsat poporul în voia soartei. Și la Kirchheimbolanden d-l Zitz a fost printre primii care au dat bir cu fugiții, în timp ce pușcașii lui se luptau și erau sfirtecați de gloanțe.

Detașamentul din Hessa renană, care și așa era foarte slăbit, ca și toate celelalte detașamente, din cauza dezertărilor, descurajat din cauza retragerii spre Baden, a fost pentru moment cu totul descumpănit. Parte dintre soldați s-au risipit și au plecat pe la casele lor, restul s-a regrupat și a luptat pînă la sfîrșitul campaniei. Celelalte detașamente palatineze care se aflau lîngă Rastatt au fost demoralizate de vestea că toți cei ce se vor reîntoarce acasă pînă la 5 iulie vor fi amnistiați. Mai mult de jumătate din oameni au fugit, batalioanele s-au redus pînă la efectivul unor companii, subofițerii au plecat și ei în cea mai mare parte, iar restul de aproximativ 1.200 de oameni aproape că nu mai erau buni de nimic. Și detașamentul nostru, deși nicidecum demoralizat, s-a redus, în urma pierderilor suferite, a bolilor și a dezertării studenților, la un efectiv care nu depășea cu mult 500 de oameni.

Am fost încartiruiți la Kuppenheim, unde se aflau deja alte detașamente. În dimineața următoare am plecat cu Willich la Rastatt, unde l-am întîlnit din nou pe Moll.

Jertfelor răscoalei din Baden care au aparținut mai mult sau mai puțin claselor culte li s-au ridicat în presă și în asociațiile democratice tot felul de osanale în versuri și în proză. Dar despre sutele și miile de muncitori care au dus tot greul luptelor și au căzut pe cîmpurile de luptă, care au putrezit de vii în cazematele de la Rastatt sau care azi în străinătate sînt singurii dintre toți emigranții care trebuie să soarbă în exil pînă la fund cupa amară a mizeriei, despre aceștia nu vorbește nimeni. Exploatarea muncitorilor este un fenomen tradițional și prea obișnuit pentru ca „democrații” noștri oficiali să poată vedea în ei altceva decît o materie primă ușor inflamabilă, bună numai pentru a fi un obiect de agitație și de exploatare sau de a servi drept carne de tun. „Democrații” noștri sînt mult prea ignoranți și pătrunși de spirit burghez pentru a înțelege poziția revoluționară a proletariatului și viitorul clasei muncitoare. De aceea ei chiar urăsc caracterele cu adevărat proletare, care sînt prea mîndre pentru a-i linguși, prea clarvăzătoare pentru a se lăsa folosite de ei, dar care luptă totuși cu arma în mînă ori de cîte ori este vorba de răsturnarea unei puteri existente și care, în fiecare mișcare revoluționară, reprezintă nemijlocit partidul proletariatului. Dar dacă așa-zișii democrați nu sînt cîtuși de puțin interesați să prețuiască precum se cuvine pe asemenea muncitori, în schimb este de datoria partidului proletariatului să-și

cinstească după merit. Și printre cei mai buni din acești muncitori se numără și *Joseph Moll din Colonia*.

Moll era de profesiune ceasornicar. El părăsise de ani de zile Germania și făcuse parte în mod activ din toate societățile revoluționare — legale și secrete — din Franța, Belgia și Anglia. În 1840 a fost unul dintre întemeietorii Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra¹⁰⁶. După revoluția din februarie s-a întors în Germania și, scurt timp după aceea, a preluat, împreună cu prietenul său Schapper, conducerea Uniunii muncitorilor din Colonia¹⁰⁷. Emigrat la Londra după evenimentele de la Colonia din septembrie 1848¹⁰⁸, el s-a întors curînd în Germania sub un nume străin, a dus muncă de agitație în diferite regiuni și a îndeplinit misiuni care îi înspăimîntau pe toți ceilalți prin caracterul lor periculos. L-am întîlnit din nou la Kaiserslautern. Și aici a primit să îndeplinească în Prusia o serie de misiuni care, în cazul că ar fi fost descoperit, l-ar fi adus în fața plutonului de execuție. Întorcîndu-se din a doua misiune a sa, a reușit să ajungă cu bine, strecurîndu-se printre armatele dușmane, pînă la Rastatt, unde a intrat imediat în detașamentul nostru, și anume în compania muncitorească de la Besançon. După trei zile a căzut în luptă. Am pierdut în el un vechi prieten, iar partidul pe unul dintre cei mai neobosiți, mai neînfricați și mai devotați luptători de frunte ai lui.

Partidul proletariatului era destul de puternic reprezentat în armata din Baden-Palatinat, în special în detașamentele de voluntari, bunăoară detașamentul nostru, în legiunea emigranților etc. El poate înfrunta fără teamă toate celelalte partide ; nici unul dintre ele nu va găsi ceva de reproșat vreunuia din membrii lui. Comuniștii cei mai hotărîți au fost și soldații cei mai curajoși.

În ziua următoare, la 27, detașamentul nostru a fost expedit ceva mai departe în munți, în direcția Rothenfels. Împărțirea armatei pe unități și dislocarea lor au fost stabilite treptat. Noi făceam parte din divizia de pe flancul drept, de sub comanda colonelului Thome, același care a vrut să-l aresteze pe Mieroslawski la Meckesheim¹⁰⁹ și căruia din nai-vitate i s-a lăsat comanda ; din ziua de 27 divizia a trecut sub comanda lui Mersy. Willich, care refuzase comanda trupelor palatineze, care-i fusese oferită de Siegel, îndeplinea funcția de șef al statului-major al diviziei. Divizia era dispusă pe linia Gernsbach — granița württembergheză pînă dincolo de Rothenfels ; în stînga se sprijinea pe divizia Oborski, con-

centrată în jurul localității Kuppenheim. Avangarda a fost trimisă pînă la graniță și pînă la Sulzbach, Michelbach și Winkel. Aprovizionarea, la început neregulată și proastă, s-a îmbunătățit începînd din ziua de 27. Divizia noastră se compunea din cîteva batalioane de linie badeneze, din rămășițele trupelor palatineze de sub comanda eroului Blenker, din detașamentul nostru și dintr-o baterie sau o baterie și jumătate de artilerie. Trupele palatineze erau cantonate la Gernsbach și în împrejurimi, iar trupele de linie și detașamentul nostru la Rothenfels și în împrejurimi. Cartierul general a fost instalat într-un hotel din Elisabethenquelle, situat în fața Rothenfelsului.

În acest hotel, noi, statul-major al diviziei și statul-major al detașamentului, precum și Moll, Kinkel și alți voluntari, stăteam în ziua de 28 la masă și beam cafea cînd a sosit vestea că la Michelbach avangarda noastră a fost atacată de prusieni. Am pornit imediat, deși aveam toate motivele să presupunem că inamicul nu intenționa decît să facă o recunoaștere. Așa a și fost. La sosirea noastră, satul Michelbach, situat în vale și ocupat pentru scurtă vreme de prusieni, fusese recucerit. Se trăgea dintr-o parte și din cealaltă, de pe ambele povîrnișuri ale muntelui peste vale, irosindu-se fără rost multe muniții. Am văzut un singur mort și un singur rănit. În timp ce trupele de linie trăgeau în mod inutil de la o distanță de 600—800 de pași, oamenii noștri, din ordinul lui Willich, și-au așezat în liniște armele în piramidă și s-au odihnit în imediata apropiere a pseudoluptătorilor și a pseudoluptei. Numai pușcașii au coborît pe povîrnișul împădurit al muntelui și, susținuți de o parte din soldații batalioanelor de linie, i-au alungat pe prusieni de pe înălțimea opusă. Unul dintre pușcașii noștri a tras de la o depărtare de vreo 900 de pași cu muscheta sa gigantică, un adevărat tun portativ, asupra unui ofițer prusian, doborîndu-l de pe cal; întreaga companie a acestuia a făcut imediat stînga-împrejur și s-a întors în pădure. Prusienii au lăsat în mîinile noastre cîteva morți și răniți, precum și doi prizonieri.

A doua zi s-a pornit o ofensivă generală pe toată linia. De astă dată domnii prusieni ne-au deranjat tocmai în timpul mesei. Primul atac de care am luat cunoștință a fost cel întreprins împotriva localității Bischweier, deci împotriva punctului de legătură între divizia Oborski și divizia noastră. Willich a insistat ca trupele noastre să fie ținute, pe cît posibil, ca rezervă la Rothenfels, întrucît lovitura principală era

așteptată, în orice caz, în direcția opusă, la Gernsbach. Dar Mersy a obiectat : știm noi cum se întâmplă de obicei — dacă unul dintre batalioanele noastre este atacat, iar celelalte nu-i sar imediat toate în ajutor, atunci din toate părțile se strigă că e trădare și toți o iau la fugă. Am pornit, așadar, spre Bischweier.

Willich și cu mine am luat-o, împreună cu compania de pușcași, pe drumul care duce spre Bischweier pe malul drept al Murgului. La o jumătate de oră de Rothenfels am dat cu ochii de inamic. Pușcașii s-au desfășurat în linie de trăgători și Willich s-a întors călare pentru a aduce în prima linie detașamentul care se afla puțin mai în urmă. Pușcașii noștri, ascunși pe după pomi și în vii, au fost expuși o bucată de vreme unui foc destul de susținut, la care ei au răspuns la fel. Dar când o puternică coloană inamică a apărut pe drum pentru a-i sprijini pe pușcașii ei, flancul stîng al pușcașilor noștri a dat înapoi și nici un fel de îmbărbătări nu i-au mai putut ține în loc. Flancul drept o luase înainte în munți și mai târziu s-a unit cu detașamentul nostru.

Văzînd că cu pușcașii nu era nimic de făcut, i-am lăsat în voia soartei și am pornit-o în munți, unde se vedeau fluturînd steagurile detașamentului nostru. O companie rămăsese în urmă ; comandantul ei, un croitor, de altfel curajos de felul lui, nu știa ce are de făcut. Am condus compania sus la ceilalți și l-am găsit pe Willich tocmai în momentul cînd trimitea compania din Besançon înainte, în linie de trăgători, iar pe toți ceilalți, împreună cu compania trimisă în direcția munților pentru a acoperi flancul drept, îi așeza în două linii de bătaie.

Linia noastră de trăgători a fost întîmpinată de un foc puternic. În fața ei se aflau pușcașii prusieni și puștilor lor cu gloanțe conice muncitorii noștri nu le-au putut opune decît niște muschete. Dar, susținuți de flancul drept al pușcașilor noștri, care li s-a alăturat, ei au pornit atît de hotărît la atac, încît distanța mică, în special la flancul drept, a compensat foarte curînd calitatea mai proastă a armelor și prusienii au fost respinși. Cele două linii de bătaie au rămas chiar în spatele liniei de trăgători. Între timp, în stînga noastră, în valea Murgului, au mai fost aduse două tunuri badeneze, care au deschis focul împotriva infanteriei și artileriei prusiene, postate pe drum.

Lupta a durat aproape o oră, gloanțele și obuzele șuierau fără încetare și prusienii se retrăgeau într-una ; unii pușcași

de-ai noștri ajunseseră pînă la Bischweier, cînd deodată prusienii au primit întăriri și batalioanele lor au început să înainteze. Linia noastră de trăgători a dat înapoi ; prima linie de luptă a deschis foc de salvă pe plutoane, a doua s-a retras puțin mai la stînga, într-o vilcea, și a deschis și ea focul. Dar prusienii au atacat în rînduri compacte pe toată linia ; cele două tunuri badeneze, care acopereau flancul nostru stîng, făcuseră cale întoarsă, pe flancul drept prusienii începuseră să coboare din munți, așa că am fost nevoiți să ne retragem.

De îndată ce am ieșit din focul concentric al inamicului, am ocupat o nouă poziție la poalele muntelui. Dacă mai înainte frontul nostru fusese îndreptat spre cîmpia Rinului, spre Bischweier și Niederweier, acum el era îndreptat spre munții ocupați de prusieni dinspre Oberweier. Acum, în sfîrșit, și batalioanele de linie au sosit în linia de foc și au intrat în luptă împreună cu două companii din detașamentul nostru, trimise din nou înainte în linie de trăgători.

Suferiserăm pierderi mari. Pierduserăm vreo 30 de oameni, printre care pe Kinkel și pe Moll, fără să-i mai numărăm pe pușcașii risipiți care încotro. Kinkel și Moll, împreună cu flancul drept al companiei lor și cu cîțiva pușcași, înaintaseră prea mult. Comandantul pușcașilor, pădurarul-șef Emmermann din Thronecken, Prusia renană, care a pornit la luptă împotriva prusienilor ca la o vînătoare de iepuri, i-a condus pe pușcași într-un loc de unde puteau trage fără întrerupere asupra artileriei prusiene, silind-o să se retragă în mare grabă. Dar chiar atunci a ieșit dintr-o vilcea o companie de prusieni și a deschis focul împotriva lor. Kinkel s-a prăbușit lovit la cap de un glonț și a trebuit să fie dus în cîrcă pînă ce s-a putut ține din nou pe picioare ; n-a trecut mult și din nou au fost prinși într-un foc concentric din care trebuiau să caute să iasă cumva. Kinkel nu a putut să-i urmeze pe ceilalți și s-a refugiat într-o casă țărănească, de unde a fost luat prizonier și a fost maltratat de prusieni. Moll a fost lovit de un glonț în pîntece, a căzut și el prizonier și curînd a murit de pe urma rănii sale. Și Zychlinski a fost rănit în ceafă de un glonte ricoșat, ceea ce nu l-a împiedicat însă să rămînă în detașament.

În timp ce grosul trupelor s-a oprit pe loc, iar Willich a pornit călare spre alt sector al cîmpului de luptă, eu m-am dus în grabă la podul de pe Murg, mai jos de Rothenfels, care era un fel de punct de întîlnire. Voiam să capăt vești din Gernsbach. Dar încă înainte de a ajunge la pod am zărit

coloane de fum deasupra Gernsbachului incendiat și, sosind la pod, am aflat că oamenii au auzit dintr-acolo bubuit de tun. După aceea m-am mai întors în câteva rînduri la pod ; de fiecare dată aflam vești tot mai proaste din Gernsbach ; de fiecare dată erau adunate dincolo de pod tot mai multe trupe de linie badeneze, care se demoralizau de cum intrau în foc. În cele din urmă am aflat că inamicul era deja la Gaggenau. Sosise momentul să-l înfruntăm acolo. Willich a trecut cu detașamentul său peste Murg, pentru a ocupa o poziție în fața localității Rothenfels, și a mai luat cu el patru tunuri care i se nimeriseră în cale. Eu m-am dus să aduc cele două companii ale noastre care între timp o luaseră mult înaintea în linie de trăgători. Pretutindeni întâlneam trupe de linie, în cea mai mare parte fără ofițeri. Unul dintre detașamente era comandat de un medic, care a folosit acest prilej pentru a mi se prezenta în felul următor : „De bună seamă mă cunoașteți, sînt Neuhaus, conducătorul mișcării din Turingia !”. Acești bravi îi bătuseră pretutindeni pe prusieni și acum se întorceau deoarece nu mai vedeau nicăieri nici urmă de inamic. N-am găsit nicăieri companiile noastre — ele făcuseră din același motiv cale întoarsă, trecînd prin Rothenfels —, așa că m-am înapoiat la pod. Aici l-am găsit pe Mersy cu statul-major și trupele sale. L-am rugat să-mi dea cel puțin 2—3 companii ca întăriri pentru Willich. „Luați toată divizia dacă credeți că o să mai puteți face vreo treabă cu ea”, mi-a răspuns el. Acești soldați, care-l respinseseră pretutindeni pe inamic, acum, după numai 5 ore de marș, zăceau pe iarbă epuizați, demoralizați, fără să mai fie buni de nimic. Vestea că ar fi fost învâluți de inamic la Gernsbach îi zdrobise cu totul. Mi-am văzut de drum. Nici cu compania pe care am întîlnit-o, întorcîndu-se din Michelbach, nu mi-a mers mai bine. Cînd, în cele din urmă, am dat din nou de detașamentul nostru la vechiul cartier general, au venit în goană de la Gaggenau fugarii palatinezi, Pistol-Zinn și ceata lui, care, de altfel acum erau înarmați cu muschete. În timp ce Willich, după căutări îndelungate, a găsit o poziție pentru tunuri care să domine valea Murgului și să ofere marele avantaj al unui tir concomitent al pușcașilor, artileristii și-au luat tîlpășița cu tunuri cu tot, fără ca comandantul să-i fi putut opri. Și au ajuns din nou la Mersy la pod. Tocmai atunci Willich mi-a arătat un bilet de la Mersy, în care acesta îi comunica că totul este pierdut și că el se va retrage spre Oos. Nici nouă nu ne rămă-

sese altceva de făcut, așa că am pornit-o imediat în munți. Era cam pe la orele șapte.

La Gernsbach lucrurile s-au petrecut în felul următor : trupele imperiale ale lui Peucker, zărite încă în ajun de patrurile noastre la Herrenalb, pe teritoriul Württembergului, împreună cu detașamentul württemberghez postat la graniță, au atacat în după-amiaza de 29 Gernsbachul, după ce printr-un vicleșug au făcut să dea înapoi pichetele noastre de pază ; ele s-au apropiat de aceste pichete de pază și au strigat de departe : „Nu trageți, sîntem frați de-ai voștri !”, pentru ca apoi, cînd au ajuns la o distanță de 80 de pași, să tragă o rafală. După aceea au aruncat granate asupra Gernsbachului și l-au incendiat, iar cînd focul n-a mai putut fi stăvilit, d-l Sigel, trimis acolo de Mieroslawski pentru a păstra cu orice preț această poziție, a dat el însuși ordin d-lui Blenker să se retragă cu trupele sale luptînd. D-l Sigel nu va nega acest lucru, după cum nu l-a negat nici la Berna, cînd un adjutant al d-lui Blenker a povestit, în prezența lui, adică a d-lui Sigel, și a lui Willich această întîmplare ciudată. În urma acestui ordin de a părăsi „luptînd” (!) punctul-cheie al întregului dispozitiv de pe Murg, a fost, firește, pierdută lupta pe toată linia, a fost pierdută ultima poziție a armatei badeneze.

Prusienii, de altfel, nu s-au acoperit de glorie cîștigînd lupta de la Rastatt. Noi aveam vreo 13.000 de soldați, în cea mai mare parte demoralizați și, cu puține excepții, cît se poate de prost comandați ; armata lor număra, împreună cu trupele imperiale care au atacat Gernsbachul, cel puțin 60.000 de oameni. În pofida acestei covîrșitoare superiorități numerice, ei nu s-au încumetat niciodată să dea un atac frontal serios, ci ne-au înfrînt recurgînd la vicleșuguri lașe, violînd neutralitatea teritoriului württemberghez, inaccesibil nouă. Și nici chiar aceste vicleșuguri nu le-ar fi fost de mare folos, cel puțin la început, și nu i-ar fi scutit pînă la urmă de necesitatea unui atac frontal decisiv dacă apărarea Gernsbachului n-ar fi fost atît de inadmisibil de prost asigurată și dacă d-l Sigel nu ar fi dat faimosul ordin menționat mai sus. Nu încape îndoială că am fi pierdut a doua zi poziția noastră, care nu era de loc strașnică ; dar această victorie i-ar fi costat pe prusieni incomparabil mai multe jertfe și ar fi știrbit nespus faima lor militară. Tocmai de aceea ei au preferat să violeze neutralitatea Württembergului, lucru pe care Württembergul l-a tolerat fără să se opună.

Detășamentul nostru, care abia dacă mai număra 450 de oameni, s-a retras, prin munți, spre Oos. Aici drumul era înțesat de trupe complet dezorganizate, de căruțe, tunuri etc.; domnea o adevărată harababură. Am trecut mai departe și am poposit la Sinheim. În dimineața următoare am cules de pe drum, dincolo la Bühl, un număr oarecare de fugari, și am înnoptat la Oberachern. În acea zi a avut loc ultima bătălie; legiunea germano-poloneză împreună cu alte trupe din divizia Hecker a respins la Oos trupele imperiale și a capturat de la ele o obuzieră (mecklenburgheză), care, pînă la urmă, a ajuns în Elveția.

Armata era complet dezorganizată. Mieroslawski și ceilalți polonezi au renunțat să mai comande trupele; colonelul Oborski și-a părăsit postul încă pe cîmpul de luptă, în seara de 29. Totuși această dezorganizare vremelnică nu prezenta prea mare importanță. Trupele palatineze se mai destrămaseră și înainte de vreo trei-patru ori și de fiecare dată se reorganizau tant bien que mal*. Mai rămîneau două posibilități care puteau fi încercate: o retragere cît mai lentă și completarea trupelor pe seama tuturor grupelor de contingente din regiunile care urmau să fie cedate inamicului, precum și concentrarea rapidă a celor chemați sub arme din Badenul de sus la Freiburg și Donaueschingen. În felul acesta s-ar fi restabilit curînd — de bine de rău — ordinea și disciplina și s-ar fi putut da o ultimă bătălie desperată, dar glorioasă, la poalele muntelui Kaiserstuhl lângă Freiburg sau la Donaueschingen. Dar șefii administrației, atît civile cît și militare, erau mai demoralizați decît soldații. Ei au lăsat armata și întreaga mișcare în voia soartei și s-au retras tot mai departe, deprimăți, descumpăniți și zdrobiți.

După atacul de la Gernsbach, toți au fost cuprinși de teama de a fi învăluiți prin teritoriul württemberghez, ceea ce a provocat o demoralizare generală. Detașamentul lui Willich s-a îndreptat cu două obuziere de munte — restul de tunuri încredințate nouă au refuzat să meargă mai departe de Kappel — prin valea Kappel în munți, pentru a acoperi granița württembergheză. Marșul nostru prin Pădurea Neagră, în timpul căruia n-am întîlnit nici urmă de inamic, a fost de-a dreptul o excursie plăcută. La 1 iulie am ajuns la Oppenau prin Allerheiligen, la 2 iulie la Wolfach peste vîrfurile Hundskopf. Aici am auzit, la 3 iulie, că guvernul se află la Freiburg și că are intenția să cedeze și acest oraș. Această veste ne-a

* — de bine de rău. — *Nota Trad.*

determinat să ne îndreptăm imediat într-acolo. Voiam să-i silim pe domnii membri ai guvernului provizoriu și comandamentul suprem, în fruntea căruia se afla acum eroul Sigel, să nu predea Freiburgul fără luptă. Era târziu când am plecat din Wolfach, așa că am sosit abia noaptea la Waldkirch. Aici am aflat că Freiburgul a și fost predat și că guvernul împreună cu cartierul general s-au mutat la Donaueschingen. Totodată am primit ordinul direct de a ocupa valea Simonswald, de a ne întări acolo și de a ne instala cartierul general la Furtwangen. A trebuit, așadar, să ne întoarcem la Bleibach.

D-l Sigel și-a dispus acum trupele dincolo de lanțul munților Pădurea Neagră. Linia de apărare trebuia să treacă de la Lörrach, prin Todtnauf și Furtwangen spre granița württembergheză, în direcția Schramberg. Flancul stîng îl formau Mersy și Blenker, care se îndreptau prin valea Rinului spre Lörrach; venea apoi d-l Doll, fost comis-voiajor, care în calitate sa de general al armatei lui Hecker, fusese numit comandant de divizie și se afla în regiunea Höllental; urma apoi detașamentul nostru, instalat în Furtwangen și în valea Simonswald, și, în sfîrșit, pe flancul drept Becker, la Sankt-Georgen și Tryberg. D-l Sigel stătea cu armatele de rezervă dincolo de munți, la Donaueschingen. Forțele de luptă, foarte slăbite de pe urma dezertărilor și necompletate de noi chemări sub arme, tot mai numărau vreo 9.000 de oameni cu 40 de tunuri.

Ordinele care ne veneau unul după altul de la Cartierul general din Freiburg, din Neustadt pe Wutach și Donaueschingen vădeau cel mai hotărît dispreț față de moarte. Ne așteptam, ce-i drept, ca dușmanul să ne cadă iarăși în spate din Württemberg prin Rottweil și Villingen; eram însă hotărîți să-l zdrobim și să nu cedăm cu nici un preț Munții Pădurea Neagră, „aproape fără a ține seama de mișcările dușmanului”, cum se spunea într-unul din aceste ordine; și alte cuvinte, d-l Sigel își asigurase posibilitatea unei retrageri glorioase, în patru ore, din Donaueschingen spre granița elvețiană. La Schaffhausen el putea sta liniștit, fără grijă pentru soarta noastră, a celor încercuți în munți. Se va vedea îndată la ce sfîrșit vesel a dus acest dispreț față de moarte.

În ziua de 4 am ajuns la Furtwangen cu două companii (160 de oameni), restul detașamentului fiind trimis să ocupe valea Simonswald și trecătorile de la Gütenbach și St. Mörge. Prin St. Mörge țineam legătura cu detașamentul lui Doll, iar prin Schönwalde — cu detașamentul lui Becker. Toate trecă-

torile erau baricadate. La 5 iulie ne-am oprit la Furtwangen. La 6 iulie am primit veste de la Becker că prusienii atacă Villingen ¹¹⁰; el ne solicita totodată să-i atacăm pe prusieni la Vöhrenbach pentru a sprijini operația lui Sigel. În același timp Becker ne comunica că detașamentul lui principal s-a întărit bine, la Tryberg, unde se va duce și el de îndată ce Sigel va ocupa Villingen.

De un atac din partea noastră nici nu putea fi vorba. Cu un detașament care nu număra nici 450 de oameni trebuia să ne menținem pe trei mile pătrate și, prin urmare, nu ne puteam dispensa de nici un om. Eram nevoiți să rămânem pe loc și i-am făcut cunoscut acest lucru lui Becker. Curînd după aceea a sosit o depeșă de la cartierul general: Willich să vină imediat la Donaueschingen și să preia comanda întregii artilerii. Tocmai ne pregăteam să plecăm repede într-acolo, cînd la Furtwangen a sosit o coloană a miliției populare, urmată de artilerie și de alte cîteva batalioane ale miliției populare. Era Becker cu detașamentul său. Soldații săi cîcă s-ar fi revoltat. M-am dus la un prieten, ofițer de stat-major, „maiorul” Nerlinger, și am aflat următoarele: El, Nerlinger, avea comanda unei poziții lîngă Tryberg și tocmai dădea ordin să se facă întărituri, cînd ofițerii i-au înmînat o declarație, semnată de toți, în care se spunea că oamenii sînt revoltați și dacă nu se va da imediat ordin de plecare, atunci ei, ofițerii, vor pleca împreună cu toate trupele. M-am uitat la semnături: era din nou viteazul batalion Dreher-Obermüller ! Lui Nerlinger nu i-a rămas altceva de făcut decît să-l încunoștințeze pe Becker și să plece la Furtwangen. Becker a pornit imediat ca să-i ajungă din urmă, și așa a ajuns împreună cu toate trupele sale la Furtwangen, unde voluntarii noștri i-au întîmpinat pe acești ofițeri și soldați lași cu hohote de rîs. Ei s-au rușinat și spre seară Becker i-a putut duce din nou la pozițiile pe care le părăsiseră.

După aceasta noi am plecat, urmați de compania de la Besançon, spre Donaueschingen. Prusienii forfoteau pînă aproape de șosea; Villingen era deja ocupat. Am reușit totuși să trecem fără a fi atacați și pe la ora 10 seara am sosit și cei din Besançon. La Donaueschingen l-am întîlnit pe D'Ester, de la care am aflat că d-l Struve a cerut în adunarea constituantă din Freiburg ¹¹¹ să plecăm imediat în Elveția, întrucît totul este pierdut, și că eroul Blenker, urmînd acest sfat, s-a și refugiat în cursul dimineții la Basel, pe teritoriul elvețian. Ambele știri s-au confirmat întru totul. Eroul Blenker plecase într-adevăr la 6 iulie la Basel, deși el se afla cel mai departe de inamic.

Zăbovise doar atît cît era nevoie pentru a face, în cele din urmă, o serie de rechiziții sui-generis care au dus la unele conflicte penibile între el și d-l Sigel și, ulterior, între el și autoritățile elvețiene. Iar eroul Struve, cel care încă la 29 iunie înfierase ca trădători ai poporului pe d-l Brentano și pe toți cei care voiau să trateze cu dușmanul, peste trei zile — la 2 iulie — a fost atît de dărîmat, încît nu s-a jenat să propună într-o ședință închisă a adunării constituante badeneze următoarele :

„ca populația din Badenul de sus ca și cea din Badenul de jos să nu sufere de pe urma grozăviilor războiului și să nu se mai verse atîta sînge prețios și întrucît trebuie salvat ceea ce mai poate fi salvat (!), să se plătească, atît deputaților adunării din Baden cît și fiecărui participant la revoluție, diurna sau solda pînă la 10 iulie plus respectivele cheltuieli de drum și toți să se retragă pe teritoriul elvețian cu toate fondurile, proviziile, armele etc.!”

Viteazul Struve a făcut această propunere lăudabilă la 2 iulie, pe cînd noi ne aflam la Wolfach, în Munții Pădurea Neagră, la o depărtare de 10 ore de Freiburg și de 20 de ore de granița elvețiană ! D-l Struve este atît de naiv, încît în „Istoria” sa la pag. 237 și urm. relatează el însuși acest episod, și încă fălindu-se cu el. Adoptarea unei asemenea propuneri ar fi putut avea o singură urmare : prusienii ne-ar fi presat cît mai mult cu puțință pentru „a salva ceea ce mai putea fi salvat”, și anume pentru a ne smulge fondurile, armamentul și proviziile, întrucît, după o hotărîre ca cea de mai sus, prusienii ne puteau urmări în voie, fără nici un risc ; pe de altă parte, marea masă a trupelor noastre s-ar fi risipit imediat și detașamente întregi ar fi trecut din proprie inițiativă în Elveția, așa cum s-a și întîmplat în realitate. Detașamentul nostru ar fi avut atunci situația cea mai grea ; el s-a aflat pe teritoriul badenez pînă în ziua de 12, și solda i-a fost plătită pînă în ziua de 17.

D-l Sigel, în loc să recucerească Villingen, hotărîse inițial să ocupe o poziție la Hüfingen, în spatele localității Donauschingen, unde să-l aștepte pe inamic. Dar chiar în aceeași seară s-a luat hotărîrea de a se porni spre Stühlingen, în imediata apropiere a graniței elvețiene. Am trimis în grabă ștafete călări la Furtwangen pentru a avertiza detașamentul nostru și detașamentul lui Becker. Ambele detașamente trebuiau să se îndrepte și ele spre Stühlingen prin Neustadt și Bonndorf. Willich s-a dus la Neustadt în întîmpinarea detașamentului, iar eu am rămas la compania din Besançon. Am înnoptat la Riedböringen, și în ziua următoare, la 7 iulie,

după-amiază, am sosit la Stühlingen. În ziua de 8 iulie, d-l Sigel și-a trecut în revistă armata sa, redusă la jumătate în urma dezertărilor, i-a ordonat ca de acum încolo să nu mai folosească (spre graniță !) vehicule, ci să meargă pe jos, și a plecat. Nouă ne-a lăsat o jumătate de baterie și un ordin pentru Willich.

Între timp, de la Furtwangen înștiințarea despre retragerea generală a fost trimisă mai întâi lui Becker și apoi companiilor noastre care ocupau o poziție ceva mai înaintată. Detașamentul nostru a fost primul care s-a adunat la Furtwangen, iar la Neustadt l-a întâlnit pe Willich. Becker, care se afla mai aproape de Furtwangen decât detașamentul nostru, staționat într-un punct mai înaintat, a ajuns totuși mai târziu acolo și a urmat același drum. În drum a dat peste niște întărituri care i-au stîmjenit înaintarea ; mai târziu s-a afirmat în ziarele elvețiene că aceste întărituri ar fi fost făcute de detașamentul nostru. Inexact : detașamentul nostru a bari-cadat numai drumurile de dincolo de Munții Pădurea Neagră, și nicidecum drumul de la Tryberg la Furtwangen, pe care nu-l ocupase. În plus, voluntarii noștri au plecat din Furtwangen abia atunci cînd avangarda lui Becker intrase acolo.

La Donaueschingen se hotărîse ca rămășițele întregii armate să se adune dincolo de riul Wutach, între Eggingen și Thiengen, și să aștepte acolo apropierea inamicului. Aici, unde teritoriul elvețian oferea un sprijin flancurilor, puteam încerca, susținuți de artileria noastră numeroasă, o ultimă bătălie. Ba puteam chiar aștepta eventualitatea violării teritoriului elvețian de către prusieni, ceea ce ar fi antrenat Elveția în război. Dar mare ne-a fost mirarea cînd, la sosirea lui Willich, am citit în ordinul viteazului Sigel următoarele : „Grosul armatei se va îndrepta spre Thiengen și Waldshut și va ocupa acolo o poziție solidă (!!). Căutați să păstrați cît mai mult timp această poziție (la Stühlingen și Eggingen)”. — „Poziție solidă” la Thiengen și Waldshut, cu Rinul în spate, iar din front înălțimi accesibile inamicului ! Asta nu înseamnă altceva decît : vrem să trecem în Elveția peste podul Säckingen. Și n-a fost oare eroul Sigel acela care, cu prilejul propunerii lui Struve, a spus : dacă această propunere va fi adoptată, el, Sigel, va fi primul care se va răzvrăti.

Noi am ocupat poziția de dincolo de riul Wutach și ne-am eșalonat trupele de la Eggingen pînă la Wutöschingen, unde se afla cartierul nostru general. Aici am primit din partea d-lui Sigel următorul document, și mai senzațional :

„Ordin. Cartieru general din Thiengen, 8 iulie 1849. — Colonelului Willich la Eggingen. Întrucît cantonul Schaffhausen are de pe acum o atitudine ostilă față de mine, îmi este imposibil să ocup poziția stabilită de noi. Ținînd seama de aceasta, vei dirija mișcările detașamentului tău spre Griessen, Lauchringen și Thiengen. Eu voi porni mîine de aici pentru a mă îndrepta fie spre Waldshut, fie dincolo de riul Alb (adică spre Säckingen)... Comandant suprem, Sigel“.

Aceasta era prea de tot. Seara, Willich și cu mine am plecat la Thiengen, unde „Generalquartiermeister“-ul Schlinke ne-a mărturisit că, într-adevăr, s-a luat hotărîrea de a se merge la Säckingen, urmînd ca de acolo să se treacă Rinul. Sigel a vrut la început să se prevaleze de dreptul său de „comandant suprem“, dar Willich nu s-a lăsat impresionat și l-a determinat, în cele din urmă, să dea ordin ca trupele să se reîntoarcă și să pornească spre Griessen. Drept pretext pentru marșul spre Säckingen servea necesitatea joncțiunii cu Doll, care, cîcă, s-ar fi îndreptat și el într-acolo, precum și faptul că Säckingen ar fi o poziție puternică. Această poziție, probabil aceeași pe care o ocupase Moreau înainte de luptă dată de el în 1800, prezenta doar neajunsul că avea frontul îndreptat în cu totul altă direcție decît aceea de unde venea spre noi inamicul ; în ceea ce-l privește pe nobilul Doll, el s-a grăbit să demonstreze că poate ajunge în Elveția și fără ajutorul d-lui Sigel.

Între cantoanele Zürich și Schaffhausen există o mică fișie de teritoriu badenez, cu localitățile Jestetten și Lottstetten, înconjurată din toate părțile de teritoriul elvețian, în afară de o trecere îngustă la Baltersweil. Aici urma să se ocupe o ultimă poziție. Înălțimile de dincolo de Baltersweil ofereau de ambele părți ale drumului locuri foarte potrivite pentru amplasarea tunurilor noastre, iar pedestrima noastră era încă destul de numeroasă pentru a le acoperi în cazul că ar fi fost nevoie să treacă pe teritoriul elvețian. S-a stabilit că aici trebuia să așteptăm pînă se va lămuri dacă prusienii ne vor ataca sau ne vor veni de hac prin înfometare. Grosul armatei, căruia i se alăturase și Becker, și-a instalat aici tabăra. Willich a ales locul de amplasare a tunurilor (ulterior le-am găsit parcate acolo unde trebuiau amplasate). Noi am format ariergarda și am urmat fără grabă prea mare grosul armatei. În seara zilei de 9 am plecat la Erzingen, în 10 la Riedern. În ziua aceea s-a ținut în tabără un consiliu general de război. Numai Willich a susținut că apărarea trebuie continuată. Sigel, Becker și alții s-au pronunțat pentru retragerea pe teritoriul elvețian. A participat și un comisar elvețian, dacă nu

mă înșel colonelul Kurz, care a declarat că, dacă se va mai da o luptă, Elveția nu ne va mai acorda azil. Trecându-se la vot, Willich și doi-trei ofițeri au rămas în minoritate. Din detașamentul nostru n-a participat nimeni în afară de el.

Pe cînd Willich se mai afla încă în tabără, jumătatea de baterie repartizată nouă a primit ordin să se retragă și a plecat fără să ne avertizeze. Și toate celelalte detașamente, în afară de noi, au primit ordin să se prezinte în tabără. Noaptea eu am plecat din nou cu Willich la cartierul general din Lottstetten ; în zori, cînd ne-am reîntors, ne-am întîlnit pe drum cu întreaga societate, care desfăcuse tabăra și se năpustea buluc spre graniță. În aceeași zi, la 11 iulie, dis-de-dimineață, d-l Sigel cu oamenii săi au trecut pe teritoriul elvețian la Rafz, iar d-l Becker cu ai săi — la Rheinau. Noi am concentrat detașamentul nostru, am plecat spre tabără și de acolo la Jestetten. Aici am primit, pe la ora prînzului, printr-un ofițer de ordonanță, o scrisoare din Eglisau de la Sigel, care ne comunica că a ajuns cu bine în Elveția, că ofițerilor li s-a permis să-și păstreze săbiile, și că trebuie să venim și noi acolo cît mai curînd posibil. Și-au amintit de noi abia atunci cînd s-au aflat pe un teritoriu neutru !

Am pornit prin Lottstetten spre graniță, am mai înnoptat pe teritoriul german, iar în dimineața de 12 am tras în vînt gloanțele care ne mai rămăseseră și am trecut, ultimii din armata badeneză-palatineză, pe teritoriul elvețian. În aceeași zi, o dată cu noi, a plecat și din Konstanz un detașament staționat acolo. Peste o săptămînă Rastatt a căzut în urma unei trădări, și în întreaga Germanie n-a rămas colțisor cît de îndepărtat pe care contrarevoluția să nu fi pus din nou vremelnice stăpînire.

★

★ ★

Campania pentru constituția imperiului a eșuat din cauza caracterului ei ciuntit și a propriei ei slăbiciuni. Din clipa înfrîngerii din iunie 1848, pentru partea civilizată a continentului european problema se pune în felul următor : sau dominația proletariatului revoluționar, sau dominația claselor care au fost la putere înainte de februarie. O cale de mijloc nu mai este posibilă. În special în Germania, burghezia s-a dovedit incapabilă să domine din punct de vedere politic ; în lupta împotriva poporului ea și-a putut menține dominația numai făcînd din nou concesii nobilimii și birocrăției. Constituția imperiului reprezintă o încercare a micii burghezii, în alianță

cu ideologia germană, de a realiza o înțelegere irealizabilă, care trebuia să amâne lupta hotărâtoare. Această încercare era sortită eșecului : cei care luau în serios mișcarea nu luau în serios constituția imperiului, iar cei care luau în serios constituția imperiului nu luau în serios mișcarea.

Acest lucru n-a împiedicat însă ca rezultatele campaniei pentru constituția imperiului să fie importante. În primul rînd, această campanie a simplificat situația. A pus punct infinitelor încercări de a se ajunge la un compromis ; după eșuarea acestei campanii putea învinge sau monarhia feudal-birocrațică cu un oarecare colorit constituțional, sau adevărata revoluție. Iar acum revoluția nu poate fi desăvîrșită în Germania înainte de instaurarea dominației depline a proletariatului.

Apoi în acele state germane, unde antagonismele de clasă nu erau încă precis conturate, campania pentru constituția imperiului a contribuit în mare măsură la dezvoltarea lor. Aceasta este valabil în special pentru Baden. În Baden, după cum am văzut, aproape că nu au existat, înainte de insurecție, nici un fel de antagonisme de clasă. De aici — dominația recunoscută a micii burghezii asupra tuturor claselor de opoziție, de aici — aparenta unitate de vederi a populației, de aici — impetuozitatea cu care badenezii, ca și vienezii, au trecut de la opoziție la insurecție, au încercat, de cîte ori li s-a ivit prilejul, să facă o răscoală, fără să se dea în lături nici chiar de la lupta în cîmp deschis împotriva unei armate regulate. Dar, de îndată ce insurecția izbucnea, clasele se delimitau precis, mic-burghezii se delimitau de muncitori și de țărani. Prin reprezentantul ei Brentano, mica burghezie s-a compromis pentru totdeauna. Dominația militarismului prusac a adus-o la o asemenea desperare, încît acum preferă orice regim, fie chiar unul instaurat de muncitori în locul actualului jug ; la viitoarea mișcare ea va participa mai activ decît la toate mișcările de pînă acum ; dar, din fericire, ea nu va mai putea juca niciodată un rol independent, dominant, ca sub dictatura lui Brentano. Nici pentru muncitori și țărani, care au tot atît de mult de suferit ca și mic-burghezii de pe urma dominației militarismului prusac, experiența ultimei răscoale nu a fost zadarnică ; ei, care, în plus, trebuiau să-și răzbune frații uciși și căzuți în luptă, vor avea grijă ca în viitoarea insurecție rolul conducător să le revină lor, și nu mic-burghezilor. Și deși nici o experiență insurecțională nu poate înlocui dezvoltarea de clasă, la care se ajunge numai în urma

unei existențe îndelungate a mării industrii, totuși Badenul, datorită ultimei răscoale și consecințelor acesteia, a trecut în rîndul *acelor* provincii germane care în viitoarea revoluție vor ocupa unul dintre locurile cele mai de seamă.

Din punct de vedere politic, campania pentru constituția imperiului era din capul locului sortită eșecului. Tot așa și din punct de vedere militar. Singura ei șansă de reușită se afla în afara Germaniei : în victoria republicanilor la Paris la 13 iunie, dar mișcarea de la 13 iunie a fost înfrîntă. După acest eveniment, campania nu mai putea fi decît o farsă mai mult sau mai puțin sîngeroasă. Și nici n-a fost altceva. Prostia și trădarea au dus-o cu totul de rîpă. Șefii militari erau, cu puține excepții, niște trădători sau carieriști incapabili, ignoranți și lași, iar acei cîțiva care constituiau o excepție n-au primit nici un sprijin din partea celorlalți, de pildă, din partea guvernului Brentano. Acela care la viitoarea zguduire revoluționară nu se va putea mîndri cu alte merite în afară de acela de a fi fost general al lui Hecker sau ofițer în campania pentru constituția imperiului, va trebui pe bună dreptate să fie imediat dat afară pe ușă. Și cum erau șefii, așa erau și soldații. În sînul poporului badenez există cadre militare excelente ; dar încă de la începutul insurecției ele au fost atît de prost folosite și de neglijate, încît s-a ajuns la situația jalnică pe care am descris-o în amănunțime. Întreaga „revoluție” s-a transformat într-o adevărată comedie și singura consolare a fost faptul că adversarul, de șase ori mai puternic, a avut de șase ori mai puțin curaj.

Dar, datorită setei de sînge a contrarevoluției, această comedie a avut un sfîrșit tragic. Aceiași soldați care în timpul marșului sau pe cîmpul de luptă au fost nu o dată cuprinși de spaimă și de panică au murit ca niște eroi în temnițele fortăreței Rastatt. Nici unul dintre ei nu a cerșit îndurare, nici unul nu a tresărit. Poporul german nu va uita execuțiile și cazematele de la Rastatt : el nu-i va uita nici pe conducătorii care au ordonat aceste mîrșăvii și nici pe trădătorii care prin lașitatea lor le-au provocat : pe toți Brentano din Karlsruhe și *Frankfurt*.

Karl Marx și Friedrich Engels

Recenzie din „Neue Rheinische Zeitung.
Politisch-ökonomische Revue“ nr. 2¹¹²

G. Fr. Daumer. „Religia noii ere. Încercare de
fundamentare combinatorică-aforistică“, 2 vol.,
Hamburg, 1850 *

„Un cetățean din Nürnberg, de altfel foarte liberal în concepții și căruia orice noutate îi era destul de accesibilă, a prins o ură teribilă împotriva activității democraților. Pe Ronge, al cărui portret îl atinase în camera sa, îl venera. Când însă a aflat că acesta s-a dat de partea democraților, i-a mutat portretul la closet. O dată a spus: o, de-am trăi sub cnutul rusesc, cât aș fi de fericit! A murit în timpul tulburărilor și presupun că, deși era bătrîn, numai indignarea și mîhnirea pe care i-au provocat-o evenimentele l-au bătut în mormint“ (vol. II, pag. 321, 322).

Dacă acest deplorabil mic-burghez de la Nürnberg, în loc să moară, și-ar fi cules serbedele sale cugetări din „Korrespondent von und für Deutschland“¹¹³, din Schiller și Goethe, din vechi manuale de școală și din noutățile ieftine de la bibliotecile de împrumut, n-ar mai fi murit, iar d-l Daumer ar fi fost scutit să scrie cele două volume de fundamentare combinatorică-aforistică¹¹⁴, elaborate cu atîta osteneală. Desigur că în acest caz n-am fi avut minunatul prilej ca, o dată cu religia noii ere, să cunoaștem și pe primul ei mucenic.

Opera d-lui Daumer se împarte în două părți: una „preliminară“ și una „propriu-zisă“. În partea preliminară, credinciosul Eckart¹¹⁵ al filozofiei germane își exprimă adîncă mîhnire izvorită din faptul că de doi ani încoace înșiși germanii culți și care gîndesc s-au lăsat abătuți de pe adevărata cale și au renunțat la prețioasele cuceriri ale gîndirii în schimbul activității revoluționare pur „exterioare“. El găsește clipa de față indicată pentru a apela din nou la cele mai bune sentimente ale națiunii; el atrage atenția asupra ce va să zică să renunți cu atîta ușurință la toată cultura germană, singura datorită căreia cetățeanul german mai reprezintă ceva. El ex-

* G. Fr. Daumer: „Die Religion des neuen Weltalters. Versuch einer kombinatorisch-aphoristischen Grundlegung“, 2 B-de, Hamburg, 1850. — Nota Red.

primă întregul conținut al culturii germane prin cele mai drastice aforisme pe care le poate găsi în tezaurul erudiției sale, compromițind prin aceasta în egală măsură cultura și filozofia germană. Antologia celor mai mărețe producții ale spiritului german, întocmită de el, întrece în platitudine și banalitate pînă și cea mai trivială carte de lectură pentru fete de pension. De la atacurile filistine ale lui Goethe și Schiller împotriva primei revoluții franceze, de la maxima clasică „E primejdios să trezești leul” ¹¹⁶ și pînă la literatura modernă, marele preot al noii religii adulmecă neobosit fiecare pasaj în care filistinismul german se opune cu o nemulțumire indolentă mișcării istorice, pe care o urăște. Autorități de talia unui Friedrich Raumer, Berthold Auerbach, Lochner, Moritz Carrière, Alfred Meissner, Krug, Dingelstedt, Ronge, „Nürnberger Bote”, Max Waldau, Sternberg, German Mäurer, Louise Aston, Eckermann, Noack, „Blätter für literarische Unterhaltung”, A. Kunze, Ghillany, Th. Mundt, Saphir, Gutzkow, o oarecare „născută Gatterer” etc. — iată coloanele pe care se sprijină templul noii religii. Mișcarea revoluționară, asupra căreia aruncă anatema un cor atît de numeros, se limitează pentru d-l Daumer, pe de o parte, la cea mai banală politică de cafea, care înfloarește la Nürnberg sub auspiciile lui „Korrespondent von und für Deutschland”, și, pe de altă parte, la excese ale plebei, despre care d-l Daumer își face o idee dintre cele mai fanteziste. Izvoarele de unde se adapă cu informații sînt demne de cei citați mai sus: în afară de „Korrespondent” din Nürnberg, amintit în repetate rînduri, mai figurează „Bamberger Zeitung”, „Münchner Landbötin”, „Augsburger Allgemeine Zeitung” etc. Aceeași ticăloșie filistină, care vede întotdeauna în proletar doar o haimana ordinară și decăzută și care și-a frecat mîinile cu satisfacție privind masacrele de la Paris din iunie 1848, cînd au fost măcelărite peste 3.000 din aceste „haimanale”, aceeași ticăloșie filistină se arată indignată de ironia cu care sînt tratate sentimentalele societăți pentru protecția animalelor.

„Îngrozitoarele chinuri — strigă d-l Daumer la pag. 293, vol. I — la care nefericitul animal e supus în mîinile tiranice ale omului sînt, pentru acești barbari, un «flea» de care nu merită să te sinchisești!”

Toată actuala luptă de clasă nu este pentru d-l Daumer decît lupta „brutalității” împotriva „civilizației”. În loc să caute explicația acestei lupte în condițiile istorice ale acestor clase, el o găsește în intrigile și uneltirile unor indivizi rău

intenționați, care mizează pe instinctele josnice ale plebei, ațîțind-o împotriva claselor culte.

„Acest reformism democratic... stîrnește invidia, furia și setea de jaf a claselor de jos ale societății împotriva claselor de sus; strașnic mijloc de a-l face pe om mai nobil, mai bun și de a pune bazele unei trepte mai înalte de cultură!” (vol. I, pag. 289).

D-l Daumer nu cunoaște nici măcar luptele pe care au fost nevoite să le ducă „clasele de jos ale societății împotriva claselor de sus” pentru a atinge chiar și numai „o treaptă de cultură” ca aceea de la Nürnberg și pentru a face posibilă ivirea unui luptător împotriva lui Moloch à la Daumer¹¹⁷.

A doua parte, cea „propriu-zisă”, conține expunerea pozitivă a noii religii. Aici se revarsă toată minia pe care i-o trezește filozofului german faptul că lupta sa împotriva creștinismului a fost dată uitării, precum și indiferența poporului față de religie, singurul obiect demn de atenția unui filozof. Pentru a-și reabilita profesiunea înlăturată de concurență, înțeleptului nostru nu-i rămîne altceva de făcut decît, după ce a lătrat cît a putut la adresa vechii religii, să inventeze una nouă. Ca o urmare firească a celor expuse în partea întîi, această nouă religie se reduce însă la o simplă antologie de sentințe, poezioare de album și versus memoriales * ale culturii burtă-verzimii germane. Versetele noului coran¹¹⁸ nu sînt altceva decît un șir de fraze care ascund din punct de vedere moral și înfrumusețează din punct de vedere poetic actualele rînduieli din Germania. Faptul că aceste fraze au lepădat forma nemijlocit religioasă nu le face să fie mai puțin înrudite cu vechea religie.

„Rînduieli și relații cu totul noi pe plan mondial nu pot lua ființă decît datorită unei noi religii. Ca o ilustrare și o dovadă de ceea ce este în stare să facă religia pot servi creștinismul și islamismul, după cum mișcarea desfășurată în 1848 poate servi drept mărturie vie a neputinței și ineficienței politicii abstracte și exclusiviste” (vol. I, pag. 313).

În această teză profundă găsim toată platitudinea și ignoranța „gînditorului” german, care confundă micile „cuceriri din martie” germane și mai ales pe cele bavareze, cu mișcarea europeană din 1848 și 1849, și care pretinde ca primele răbufniri, de altfel foarte superficiale, ale unei mari revoluții, care își croiește drum și se concentrează treptat, să și producă „rînduieli și relații cu totul noi pe plan mondial”. Toată complexitatea luptei sociale, de la Paris la Debrețin, de la Berlin

* — versuri mnemotehnice. — *Nota Trad.*

la Palermo, care în ultimii doi ani a ajuns la primele ciocniri între avanposturi, se reduce pentru înțeleptul domn Daumer la faptul că în ianuarie 1849 „speranțele asociațiilor constituționale de la Erlangen au fost amânate pentru un viitor nedefinit“ (vol. I, pag. 312) și la teama că o nouă luptă l-ar putea deranja în mod neplăcut pe d-l Daumer de la studiile sale despre Hafis, Mohamed și Berthold Auerbach.

Aceeași nerușinată superficialitate îi permite d-lui Daumer să nu țină seama de faptul că creștinismul a fost precedat de completa prăbușire a „rînduielilor lumii“ antice, creștinismul nefiind altceva decît expresia acestei prăbușiri; că „rînduielele cu totul noi pe plan mondial“ nu au luat naștere dinăuntru datorită creștinismului, ci abia atunci cînd hunii și germanii „au tăbărit din afară asupra cadavrului imperiului roman“; că după invazia germană nu „noile rînduiele pe plan mondial“ s-au adaptat creștinismului, ci, dimpotrivă, creștinismul s-a modificat cu fiecare nouă fază a acestor rînduiele pe plan mondial. De altfel, să ne dea d-l Daumer măcar un singur exemplu în care o dată cu apariția unei noi religii să se fi schimbat vechile rînduiele pe plan mondial, fără să fi survenit concomitent cele mai violente convulsii „abstract-politice din afară“.

Este limpede că, o dată cu fiecare mare prefacere istorică a rînduielilor sociale au fost revoluționate și concepțiile și ideile oamenilor, prin urmare și ideile lor religioase. Deosebirea dintre actuala prefacere și toate celelalte de pînă acum constă tocmai în faptul că, în sfîrșit, taina acestui proces de prefaceri istorice a fost descoperită, și de aceea oamenii, în loc de a sanctifica din nou acest proces practic „din afară“ sub forma exaltată a unei noi religii, au înlăturat orice religie.

După blînde precepte de morală ale noii înțelepciuni universale, care se ridică chiar deasupra lui Knigge¹¹⁹ prin faptul că tratează nu numai relațiile cu oamenii, ci și relațiile cu animalele, — după proverbele lui Solomon, urmează cîntarea cîntărilor a noului Solomon.

„*Natura și femeia sînt cu adevărat divine în contrast cu omul și bărbatul...* Prosternarea omenescului în fața firii, a bărbatului în fața femeii este singura smerenie și abnegație adevărată și cea mai înaltă, ba chiar unica virtute și cucernicie care există“ (vol. II, pag. 257).

Vedem aici cum ignoranța plată a acestui întemeietor speculativ de religii se transformă într-o foarte evidentă lașitate. În fața tragediei istorice, care amenință să se apropie prea mult de dînsul, d-l Daumer își caută scăparea în așa-zisa

natură, adică în prosteasca idilă țărănească, propovăduind cultul femeii pentru a-și ascunde propria sa resemnare muie-rească.

La d-l Daumer cultul naturii are, de altfel, un caracter sui-generis. Până și în comparație cu creștinismul a reușit el să aibă un punct de vedere reacționar. El încearcă să restabilească într-o formă modernizată vechea religie a naturii dinaintea lui Hristos. Firește că totul se reduce doar la o trăn-căneală patriarhală creștino-germană despre natură, care sună, de pildă, în felul următor :

„O, natură, dulce mamă,
Să te caut mereu mă cheamă.
Tu de mînă du-mă-agale,
Să pășesc pe a ta cale!”

„Asemenea lucruri au ieșit din modă, dar nu în avantajul culturii, progresului și fericirii omenești” (vol. II, pag. 157).

Cultul naturii se reduce, după cum vedem, la plimbările duminicale ale unui provincial, care se minunează în mod pueril de faptul că cucul își depune ouăle în cuiburi străine (vol. II, pag. 40), că lacrimile sînt destinate să mențină umedă suprafața ochiului (vol. II, pag. 73) etc., pentru ca în cele din urmă să declame copiilor săi cu sacră înfiorare Oda primă-verii de Klopstock¹²⁰ (vol. II, pag. 23 și urm.). Firește, nici nu pomenește despre științele moderne ale naturii, care, alături de industria modernă, revoluționează întreaga natură, punînd capăt, pe lîngă alte copilării, și atitudinii puerile a omului față de natură. Găsim în schimb aluzii misterioase și presentimente filistine năuce în legătură cu prorocirile lui Nostradamus, cu viziunile scoțienilor și cu magnetismul animal¹²¹. De altfel ar fi de dorit ca înțepenita economie țărănească a Bavariei, pămîntul pe care răsar în aceeași măsură și popii și Daumerii, să fie, în fine, răscolit de agricultura modernă și de mașinile moderne.

În ceea ce privește cultul femeii, lucrurile se petrec ai-doma ca și cu cultul naturii. Este de la sine înțeles că d-l Daumer nu pomenește nimic despre actuala situație socială a femeii, că la el nu e vorba decît de femeia ca atare. El caută să consoleze femeile pentru mizeria în care le ține societatea burgheză, făcînd din ele obiectul unui cult, învăluit în fraze pe cît de găunoase, pe atît de pretențios misterioase. Așa le îmbunează arătîndu-le că talentele lor dispar o dată cu căsătoria, deoarece atunci sînt ocupate cu copiii (vol. II, pag. 237),

că ele sînt capabile să alăpteze copiii pînă la 60 de ani (vol. II, pag. 251) etc. D-l Daumer numește toate acestea „prosternarea bărbatului în fața femeii”. Iar pentru a găsi în patria sa figurile feminine ideale necesare prosternării sale masculine se vede silit să recurgă la diferite doamne aristocrate din secolul trecut. Cultul femeii se reduce deci și la el la dependența penibilă a literaților de veneratele lor protectoare, vezi Wilhelm Meister ¹²².

„Cultura” a cărei decădere o deplînge d-l Daumer este cultura epocii de înflorire pe care a cunoscut-o Nürnbergul ca oraș imperial liber pe vremea cînd industria din Nürnberg, acest amestec de artă și meșteșug, juca un rol însemnat, este cultura micii burghezii germane care apune o dată cu această mică burghezie. Dacă pieirea claselor anterioare, cum ar fi cea a cavalerilor a putut forma subiectul unor minunate capodopere dramatice, burtă-verzimea, firește, nu depășește expresia neputincioasă a unei minii fanatice și a unei culegeri de maxime și precepte demne de un Sancho Panza. D-l Daumer este o simplă continuare seacă, fără pic de umor a lui Hans Sachs. Filozofia germană, care își frînge mîinile și se văicărește asistînd la agonia tatălui ei adoptiv, burtă-verzimea germană — iată tabloul înduioșător pe care ni-l înfățișează religia noii ere.

Scris în ianuarie-februarie 1850

Publicat în

„Neue Rheinische Zeitung.

Politisch-ökonomische Revue”

nr. 2 din 1850

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

Ludwig Simon din Trier. „Un cuvînt al dreptului
în apărarea tuturor luptătorilor pentru constituția
imperului, adresat juraților germani”.
Frankfurt pe Main, 1849 *

„Noi am votat împotriva puterii ereditare a capului imperiului și ne-am abținut de la vot în ziua următoare, cînd a avut loc alegerea capului imperiului. Dar atunci cînd, prin voința majorității Adunării, aleasă pe baza votului universal, problema a fost definitiv rezolvată, am declarat că sîntem gata să ne supunem. Dacă nu am fi făcut acest lucru, am fi dovedit că în general nu sîntem buni pentru societatea civilă” (pag. 43).

Așadar, după d-l L. Simon „din Trier”, membrii extremei stîngi din Adunarea de la Frankfurt „în general n-au fost buni pentru societatea civilă”. Așadar, după cum se vede, d-l L. Simon „din Trier” își imaginează în general cadrul societății civile mai îngust decît pereții catedralei sf. Paul¹²³.

De altfel, d-l Simon a avut destul tact pentru ca în spovedania sa din 11 aprilie 1849 să dezvăluie atît secretul opoziției sale din trecut cît și al schimbării sale de mai tîrziu.

„Din apele tulburi ale diplomației dinainte de evenimentele din martie s-au ridicat neguri reci. Aceste neguri se vor transforma în nori și ne amenință o furtună nimicitoare, ce va lovi în primul rînd în turnul catedralei în care ne întrunim noi. Feriți-vă și gîndiți-vă la un paratrăsnet care să abată de la voi trăsnetul!”¹²⁴

Cu alte cuvinte: domnilor, este vorba acum de pielea noastră!

Propunerile smerite și umile făcute de stînga de la Frankfurt majorității și jalnicele ei compromisuri cu aceasta — în legătură cu problema puterii imperiale, precum și după întoarcerea rușinoasă a delegației trimisă la împărat¹²⁵ — numai pentru ca majoritatea să nu părăsească Adunarea, încercările mirșave de conciliere pe care le-a întreprins atunci

* Ludwig Simon von Trier, „Ein Wort des Rechts für alle Reichsverfassungskämpfer an die deutschen Geschwornen”. Frankfurt a. M., 1849. — *Nota Red.*

în toate direcțiile, toate acestea primesc o înaltă consfințire în următoarele cuvinte ale d-lui Simon :

„Ca urmare a evenimentelor petrecute în anul care a trecut, cuvintul «conciliere» a devenit obiectul unor ironii foarte periculoase. Aproape că nu-l mai poți rosti fără a risca să fii luat în ris. Una din două: ori oamenii se înțeleg între ei, ori se năpustesc unii asupra altora ca fiarele sălbatice” (pag. 43).

Aceasta înseamnă: ori partidele își duc lupta lor pînă la capăt, ori o amînă, recurgînd la un compromis. Ultima alternativă este, bineînțeles, mai „civilizată” și mai „umană”. De altfel, datorită teoriei sale, citată mai sus, d-l Simon își deschide perspectiva unui șir nesfîrșit de concilieri, cu ajutorul cărora va putea rămîne în orice „societate civilă”.

Răposata constituție a imperiului își găsește justificarea în următoarea deducție filozofică :

„Constituția imperiului era, în esență, expresia a ceea ce era posibil fără noi măsuri violente.. Ea era expresia vie (!) a monarhiei democratice, prin urmare expresia unei contradicții principiale. Dar în lume au mai existat multe lucruri care au fost principial contradictorii, și, totuși, tocmai din existența efectivă a contradicțiilor principiale viața se dezvoltă mai departe” (pag. 44).

După cum se vede, a aplica dialectica hegeliană este totuși ceva mai greu decît a cita poezioarele lui Schiller. Dacă constituția imperiului trebuia să existe „efectiv”, cu toată „contradicția” ei „principială”, ea ar fi trebuit cel puțin să exprime în mod „principial” contradicția care exista „efectiv”. „Efectiv”, de o parte stăteau Prusia și Austria, absolutismul militar, și de partea cealaltă poporul german, căruia i s-au smuls prin înșelăciune roadele insurecției sale din martie, care a fost tras pe sfoară în mare măsură datorită încrederii lui prostești în jalnica Adunare de la Frankfurt și care tocmai atunci se pregătea, în sfîrșit, să pornească din nou la lupta împotriva absolutismului militar. Această contradicție efectivă putea fi rezolvată numai printr-o luptă efectivă. Exprima oare constituția imperiului această contradicție? Ea exprima contradicția care a existat în martie 1848, înainte ca Prusia și Austria să-și adune din nou forțele, înainte ca opoziția, ca urmare a unor înfrîngeri parțiale, să fie fărîmițată, slăbită, dezarmată. Mai departe, ea nu exprima decît autoflatarea copilăroasă a domnilor din catedrala sf. Paul, care își închipuiau că și în martie 1849 mai pot dicta legi guvernelor Prusiei și Austriei și că-și pot asigura pe veci

niște locșoare, pe cît de rentabile, pe atît de sigure, de Barrot-ii ai imperiului german.

Apoi d-l Simon se felicita pe sine și pe colegii săi pentru că nimic nu a putut zdruncina orbirea lor interesată în ceea ce privește constituția imperiului.

„Recunoașteți, spre rușinea voastră, voi renețați de la Gotha, că, inflăcăriți de pasiuni noi, nu ne-am lăsat duși în ispită, că am rămas credincioși cuvintului dat și nu am trădat nici cu o iotă opera noastră comună !” (pag. 67).

Mai departe el arată ce fapte eroice au săvîrșit ei în legătură cu Württembergul și Palatinatul și cu rezoluția lor de la Stuttgart din 8 iunie, în care au luat Badenul sub ocrotirea imperiului, deși în realitate pe atunci imperiul se afla sub ocrotirea Badenului¹²⁶; rezoluțiile lor au arătat numai hotărîrea respectivilor de a nu renunța „nici cu o iotă” la lașitatea lor și de a impune cu forța o iluzie în care nici ei singuri nu mai credeau.

D-l Simon respinge imputarea că „constituția imperiului ar fi o simplă mască pentru republică” prin următorul argument extrem de profund :

„Numai în cazul cînd lupta împotriva tuturor guvernelor, fără excepție, ar fi trebuit dusă pînă la capăt... Dar cine spune că lupta împotriva tuturor guvernelor, fără excepție, trebuia dusă pînă la capăt? Cine poate ține seama dinainte de toate oscilațiile posibile ale norocului armelor și ale luptei, și dacă s-ar întîmpla ca dintr-o dată frații învrăjbiți” (guvernul și poporul), „după o luptă singeroasă, istoviți, nemaiavînd putere să ia nici un fel de hotărîre, să stea față în față și asupra lor să se pogoare spiritul păcii și al împăcării, am aduce oare noi cea mai mică știrbire steagului constituției imperiului, la umbra căruia ei și-ar putea întinde unul altuia o mînă frățească spre împăcare? Priviți în jurul vostru! Puneți mîna pe inimă! Ascultați glasul propriei voastre conștiințe și veți răspunde, va trebui să răspundeți: nu, nu și iarăși nu !” (pag. 70).

Iată adevărata tolbă de elocință de unde își scotea d-l Simon săgețile, pe care le arunca cu un efect atît de uluitor în catedrala sf. Paul ! Dar, oricît ar fi de trivial, acest patos sentimental prezintă totuși un interes special. El dovedește că domnii de la Frankfurt stăteau liniștiți la Stuttgart, așteptînd ca partidele învrăjbite să obosească în luptă, pentru ca la momentul oportun să se interpună între luptătorii istoviți și să le propună panaceul concilierii — constituția imperiului. Și cît de bine își înțelege d-l Simon colegii se vede din faptul că acești domni se mai întrunesc și acum la

Berna, la cîrciumarul Benz din Kesslergasse, așteptînd pînă cînd lupta va izbucni din nou, pentru ca atunci cînd s-ar întîmpla ca partidele „istovite, nemaiavînd putere să ia nici un fel de hotărîre, să stea față în față”, să intervină și să le propună, pentru conciliere, constituția imperiului, această expresie mai mult decît perfectă a neputinței și a nehotărîrii.

„Dar, în pofida tuturor acestora, vă spun că, oricît de dureros ar fi să mergi pe potecile singuraticе ale surghiunului, departe de patrie, departe de țară, departe de părinții bătrîni, pentru nici un fel de bunuri pămîntești nu mi-aș schimba conștiința mea curată pe muștrările de conștiință ale renegaților și pe noapțile fără somn ale puternicilor zilei” (pag. 71).

De-ar putea fi trimiși în exil acești domni ! Dar parcă ei nu-și duc patria în geamantane, sub forma dărilor de seamă stenografiate de la Frankfurt, care exală pentru ei adevărațul aer al patriei și un exces de superbă automulțumire ?

De altfel, dacă d-l Simon afirmă că el și-a ridicat glasul în apărarea *luptătorilor* pentru constituția imperiului, aceasta nu este decît o cucernică minciună. *Luptătorii* pentru constituția imperiului nu au nevoie de acest „cuvînt al dreptului”, ei s-au apărat singuri mai bine și mai energic. Dar d-l Simon trebuie să se ascundă în spatele lor pentru a masca faptul că, în interesul celor din Frankfurt compromiși sub toate aspectele, în interesul aceluia care *au fabricat* constituția imperiului, în propriul său interes, el socoate necesar să rostească o oratio pro domo *.

Scris în ianuarie-februarie 1850

Publicat în

„Neue Rheinische Zeitung.

Politisch-ökonomische Revue”

nr. 2 din 1850

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

* — textual: cuvîntare în apărarea casei sale; aici — cuvîntare rostită în apărarea lui însuși. — Nota Trad.

Guizot. „De ce a reușit revoluția din Anglia ?
 Considerații asupra istoriei revoluției din Anglia”.
 Paris, 1850 *

Pamfletul d-lui Guizot își propune să dovedească că Ludovic-Filip și politica lui Guizot n-ar fi trebuit de fapt să sufere fiasco-ul de la 24 februarie 1848 și că vinovat de faptul că monarhia din iulie 1830 a ajuns, după 18 ani de existență chinuită, la un eșec rușinos, fără să dea dovadă de longevitatea de care se bucură monarhia engleză din 1688, este numai caracterul urit al francezilor.

Din acest pamflet se vede că pînă și oamenii cei mai inteligenți ai lui ancien régime **, pînă și aceia cărora în nici un caz nu li se poate contesta un anumit talent de istoric, sînt atît de derutați de evenimentele funeste din februarie, încît au pierdut orice capacitate de a înțelege istoria, de a înțelege chiar și propriile lor fapte din trecut. În loc de a înțelege, pe baza experienței revoluției din februarie, deosebirea radicală dintre condițiile istorice și împărțirea în clase sociale din timpul monarhiei franceze de la 1830 și din timpul monarhiei engleze de la 1688, d-l Guizot, prin cîteva fraze moralizatoare, reduce la zero întreaga deosebire dintre ele și se jură în încheiere că politica ce a dat faliment la 24 februarie „păstrează statul și este singura în stare să pună capăt revoluțiilor”.

Dacă dăm o formulare precisă problemei la care vrea să răspundă d-l Guizot, ea se reduce la următoarele: de ce în Anglia procesul de dezvoltare al societății burgheze sub forma monarhiei constituționale a durat vreme mai îndelungată decît în Franța ?

* Guizot. „Pourquoi la révolution d'Angleterre a-t-elle réussi? Discours sur l'histoire de la révolution d'Angleterre”. Paris, 1850. — *Nota Red.*

** — vechiul regim. — *Nota Trad.*

Caracteristic pentru cunoștințele d-lui Guizot despre merul dezvoltării burgheze în Anglia este următorul pasaj :

„În timpul regilor George I și George al II-lea preocupările au luat o altă direcție; politica externă a încetat de a mai constitui principalul obiect al preocupărilor; cea mai mare grijă a guvernului și a opiniei publice se îndrepta spre administrația internă, menținerea păcii, problemele financiare, coloniale și comerciale, dezvoltarea regimului parlamentar și lupta parlamentară” (pag. 168).

În guvernarea lui Wilhelm al III-lea, d-l Guizot găsește doar două momente care merită să fie amintite: menținerea echilibrului dintre parlament și coroană și menținerea echilibrului european pe calea luptei împotriva lui Ludovic al XIV-lea. Și iată că dintr-o dată, în timpul dinastiei de Hanovra, „preocupările au luat o altă direcție”, nu se știe cum și de ce. Vedem aici că d-l Guizot aplică frazeologia cea mai banalizată a dezbaterilor parlamentare franceze la istoria engleză și crede că în felul acesta o explică. Tot astfel și-a imaginat d-l Guizot, pe când era ministru, că ține pe umerii lui echilibrul dintre parlament și coroană, precum și echilibrul european, în timp ce în realitate nu făcea decât să vîndă cu amănuntul întregul stat francez și întreaga societate franceză financiarilor cămătari ai bursei franceze.

Despre faptul că războaiele împotriva lui Ludovic al XIV-lea au fost niște războaie pur comerciale în scopul nimicirii comerțului francez și a puterii maritime franceze, că în timpul lui Wilhelm al III-lea dominația burgheziei financiare a fost pentru prima oară consfințită ca urmare a înființării băncii și a datoriei publice¹²⁷, că prin aplicarea consecventă a sistemului protecționist i s-au creat burgheziei manufacturiere condițiile pentru o continuă dezvoltare, despre toate acestea d-l Guizot nici nu-și dă osteneala să vorbească. Pentru el nu are importanță decât frazeologia politică. Nici măcar nu pomeneste că partidele dominante s-au putut menține în timpul reginei Anna și au putut menține monarhia constituțională numai datorită faptului că printr-o lovitură de stat au prelungit durata mandatelor parlamentare pînă la șapte ani și în felul acesta au lichidat aproape în întregime influența poporului asupra guvernului.

În timpul dinastiei de Hanovra, Anglia progresase atît de mult, încît putea duce războiul comercial împotriva Franței într-o formă modernă. Anglia a luptat ea însăși împotriva Franței numai în America și Indiile orientale; pe continent însă s-a mulțumit să tocmească suverani străini, ca, de exem-

plu, Friedrich al II-lea, care să ducă războiul împotriva Franței. Și în timp ce războiul în exterior îmbracă numai altă formă, d-l Guizot afirmă că „politica externă încetează de a mai constitui principalul obiect al preocupărilor” și locul ei îl ia „grija pentru menținerea păcii”. În ce măsură „cea mai mare grijă a guvernului și a opiniei publice” se îndrepta spre dezvoltarea regimului parlamentar și lupta parlamentară, acest lucru poate fi apreciat după scandalurile provocate de corupția guvernului Walpole, care, e drept, seamănă ca două picături de apă cu scandalurile care erau la ordinea zilei în timpul guvernului Guizot.

D-l Guizot explică faptul că revoluția engleză a luat, după părerea sa, o întorsătură mai favorabilă decât cea franceză mai ales prin 2 cauze: în primul rînd, prin aceea că revoluția engleză a avut întru totul un caracter religios, și deci nu a rupt-o nicidecum cu toate tradițiile trecutului, și, în al doilea rînd, prin aceea că de la bun început ea s-a manifestat nu ca o forță distructivă, ci ca o forță conservatoare, că parlamentul a apărut de abuzurile coroanei vechile legi existente.

În ceea ce privește primul punct, d-l Guizot uită că libera cugetare, care-l înspăimîntă atît de mult în revoluția franceză, a fost introdusă în Franța tocmai din Anglia. Părintele ei a fost Locke, iar la Shaftesbury și Bolingbroke a îmbrăcat forma spirituală care a luat ulterior în Franța o dezvoltare atît de strălucită. Așadar, ajungem la ciudata concluzie că aceeași liberă cugetare care, după părerea d-lui Guizot, a constituit cauza prăbușirii revoluției franceze a fost unul dintre cele mai importante produse cu caracter religios ale revoluției engleze.

În ceea ce privește cel de-al doilea punct, d-l Guizot uită cu desăvîrșire că la începutul ei revoluția franceză a avut un caracter tot atît de conservator, ba chiar mult mai conservator decât cea engleză. Absolutismul, în special în forma în care s-a manifestat spre sfîrșit în Franța, a fost și acolo un lucru nou, și împotriva acestui lucru nou s-au ridicat parlamentele apărînd vechile legi, *us et coutumes* * ale vechii monarhii de castă. Și dacă prima măsură a revoluției franceze a fost reînvierea răposatelor State generale din timpul lui Henric al IV-lea și Ludovic al XIII-lea, revoluția engleză nu-i poate opune nici un exemplu de conservatorism atît de clasic.

* — obiceiuri și rînduiri. — *Nota Trad.*

După părerea d-lui Guizot, principalul rezultat al revoluției engleze este că regele a fost lipsit de posibilitatea de a conduce împotriva voinței parlamentului și în parlament — împotriva Camerei comunelor. Întreaga revoluție s-ar reduce la aceea că la început ambele părți, coroana și parlamentul, au depășit limitele stabilite și au mers prea departe, pînă cînd, în sfîrșit, sub Wilhelm al III-lea au ajuns la un echilibru just și s-au neutralizat unul pe celălalt. Faptul că supunerea puterii regale față de parlament însemna supunerea ei față de dominația unei anumite clase, d-l Guizot socoate că e de prisos să-l menționeze. Și de aceea el nu simte nici nevoia de a analiza mai amănunțit în ce fel această clasă a dobîndit suficientă putere pentru ca pînă la urmă să transforme coroana în slujnica sa. Pentru d-l Guizot întreaga luptă dintre Carol I și parlament se duce numai în jurul unor privilegii pur politice. De ce au avut nevoie parlamentul și clasa reprezentată de el de aceste privilegii, despre acest lucru nu aflăm nimic. D-l Guizot nu acordă mai multă atenție atentatelor directe ale lui Carol I împotriva liberei concurențe, care a creat condiții din ce în ce mai insuportabile pentru comerțul și industria Angliei, și nici faptului că datorită permanentei jene financiare a lui Carol I, dependența sa de parlament devenea cu atît mai puternică cu cît încerca el să se opună mai mult parlamentului. De aceea pentru d-l Guizot întreaga revoluție se explică numai prin reaua-voință și fanatismul religios al cîtorva răzvrățiți care nu voiau să se mulțumească cu o libertate moderată. Tot atît de puțin este în stare d-l Guizot să descopere legătura dintre mișcarea religioasă și dezvoltarea societății burgheze. Și republica îi apare, bineînțeles, tot ca fiind pur și simplu opera cîtorva indivizi orgolioși, fanatici și rău intenționați. Despre faptul că în același timp s-au făcut încercări și la Lisabona, Neapole și Messina de a instaura republica¹²⁸, și tot după modelul olandez, ca și în Anglia, despre aceasta nici nu se pomenește. Deși d-l Guizot nu pierde nici un moment din vedere revoluția franceză, el nu ajunge niciodată la concluzia simplă că tranziția de la monarhia absolută la cea constituțională se înfăptuiește pretutindeni numai după lupte crîncene și după ce s-a trecut prin forma republicană de guvernămînt, și chiar și atunci vechea dinastie, nemai-corespunzînd, trebuie să cedeze locul liniei colaterale uzurpatoare. Din această cauză, despre căderea monarhiei engleze restaurate el nu ne poate spune decît cele mai triviale

banalități. El nu arată nici măcar cauzele imediate ale acestei căderi: frica noilor mari proprietari funciari creați de reformă că se va reintroduce catolicismul, în care caz ar trebui, firește, să restituie toate pământurile foste bisericesti jefuite de ei, fapt care ar avea drept rezultat că șapte zecimi din întreaga suprafață agricolă a Angliei și-ar schimba proprietarii; teama burgheziei ocupate în industrie și comerț de catolicism, care nu se armonizează de loc cu activitatea ei; nepăsarea cu care Stuartii, de dragul propriilor lor avantaje și al avantajelor nobilimii de la curte, au vindut interesele întregii industrii și ale întregului comerț englez guvernului francez, adică guvernului singurei țări a cărei concurență prezenta pe atunci un pericol pentru englezi și în multe privințe avea mai mult succes etc. Și cum d-l Guizot omite pretutindeni momentele cele mai importante, el nu ne poate oferi nimic în afară de o extrem de nesatisfăcătoare și banală expunere a aspectului pur politic al evenimentelor.

Marea enigmă pentru d-l Guizot, pe care el o poate explica numai prin deosebita înțelepciune a englezilor — enigma caracterului conservator al revoluției engleze —, se explică prin alianța de lungă durată dintre burghezie și majoritatea marilor proprietari funciari, iar această alianță constituie deosebirea esențială dintre revoluția engleză și cea franceză, care prin parcelare a distrus marea proprietate funciară. Această clasă a marilor proprietari funciari legată de burghezie — apărută, de altfel, încă din timpul lui Henric al VIII-lea —, spre deosebire de marea proprietate funciară feudală din Franța în 1789, nu era în opoziție, ci, dimpotrivă, în perfectă concordanță cu condițiile existenței burgheziei. De fapt, proprietățile funciare ale acestei clase nu erau o proprietate feudală, ci o proprietate burgheză. Acești proprietari funciari furnizau, pe de o parte, industriei burgheziei mâna de lucru necesară existenței manufacturii, iar pe de altă parte puteau da agriculturii o orientare corespunzătoare stării industriei și comerțului. De aici comunitatea de interese dintre proprietarii funciari și burghezie, de aici alianța lor.

Pentru d-l Guizot, istoria Angliei încetează o dată cu consolidarea monarhiei constituționale în Anglia. Pentru el, tot ce a urmat după aceea se reduce la un plăcut joc în scrânciob între tory și whigi, adică îi apare cam în genul acelor mari dueluri verbale care au avut loc între d-l Guizot și d-l Thiers.

În realitate însă, tocmai o dată cu consolidarea monarhiei constituționale începe în Anglia o grandioasă dezvoltare și transformare a societății burgheze. Acolo unde d-l Guizot nu vede decît calmul și seninătatea unei idile pașnice, se desfășoară în realitate cele mai acute conflicte, cele mai adînci transformări. În timpul monarhiei constituționale, manufactura a luat pentru prima oară o dezvoltare fără precedent, pentru ca apoi să cedeze locul mării industrii, mașinii cu abur și unor fabrici gigantice. Dispar clase întregi ale populației, în locul lor apar altele noi, cu condiții de existență noi și cu necesități noi. Ia naștere o burghezie nouă, mai puternică; în timp ce vechea burghezie duce lupta împotriva revoluției franceze, noua burghezie își cucerește piața mondială. Ea devine într-atît de atotputernică, încît, înainte ca legea cu privire la reformă să-i transmită nemijlocit puterea politică, ea își determină adversarii să promulge legi aproape numai în interesul ei și în concordanță cu cerințele ei. Ea își cucerește o reprezentanță directă în parlament și o folosește în scopul lichidării ultimelor rămășițe de putere reală pe care le mai păstrează proprietatea funciară. În sfîrșit, în momentul de față burghezia este ocupată să distrugă pînă în temelii somptuosul edificiu al constituției engleze, care stîrnește într-atît admirația d-lui Guizot.

Și în timp ce d-l Guizot feliicită pe englezi pentru faptul că la ei miasmele dezgustătoare ale vieții publice din Franța — republicanismul și socialismul — nu au putut zdruncina temeliiile monarhiei care reprezintă singura salvare, în timpul acesta în Anglia contradicțiile de clasă din societate ajung la o ascuțime nemaiîntîlnită în nici o altă țară; aici burgheziei, excepțională prin bogăția și forțele ei de producție, i se opune proletariatul, a cărui forță și concentrare este de asemenea fără egal. Așadar rezultă că d-l Guizot preamărește Anglia pentru faptul că aici, la adăpostul monarhiei constituționale, s-au dezvoltat elemente cu mult mai numeroase și cu mult mai radicale ale revoluției sociale decît în toate celelalte țări din lume luate la un loc.

Acolo unde firele dezvoltării istorice a Angliei se adună într-un nod pe care nici d-l Guizot nu-l mai poate tăia — nici măcar pentru a salva aparențele — cu ajutorul unei pure frazeologii politice, el recurge la frazeologia religioasă, la intervenția armată a divinității. Astfel, de exemplu, duhul

sfînt pogoară pe neașteptate asupra armatei și nu-l lasă pe Cromwell să se proclame rege etc. De conștiința sa Guizot se salvează cu ajutorul divinității, de publicul neinițiat — cu ajutorul stilului.

Într-adevăr, nu numai les rois s'en vont *, dar chiar și les capacités de la bourgeoisie s'en vont **.

Scris în februarie 1850

Publicat în

„Neue Rheinische Zeitung,
Politisch-ökonomische Revue”
nr. 2, 1850

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

* — regii se duc. — *Nota Trad.*

** — talentele burgheziei se duc. — *Nota Trad.*

Karl Marx și Friedrich Engels

Prima cronică internațională ¹²⁹

A tout seigneur, tout honneur ! * Să începem cu *Prusia*.

Regele Prusiei face tot ce-i stă în putință pentru ca situația actuală, cu concilierile ei anoste și cu compromisurile ei care nu satisfac nici una dintre părți, să ducă la o criză ¹³⁰. El acordă o constituție și, după ce se lovește de diferite dificultăți, creează două Camere care revizuiesc această constituție. Vrînd să-i dea o formă mai acceptabilă pentru coroană, Camerele suprimă orice articol care ar putea să nu-i fie pe plac și-și fac socoteala că acum regele va jura imediat pe constituție. Dar a ieșit cu totul altfel ! Pentru a da Camerelor o dovadă de „conștiinciozitatea” sa „regală”, Frederic-Wilhelm ticluiește un mesaj în care face noi propuneri pentru „îmbunătățirea constituției”, propuneri a căror adoptare e merită să răpească în mod definitiv documentului menționat orice aparență de așa-zise garanții cetățenești constituționale ¹³¹. Regele sperase că aceste propuneri vor fi respinse de cele două Camere, dar lucrul acesta nu se întîmplă. Dacă înainte Camerele s-au înșelat în speranțele pe care și le puseseră în coroană, de data asta au avut grijă ca coroana să se înșele în speranța pe care și-a pus-o în ele. Camerele aprobă totul, absolut totul — și menținerea camerei pairilor, și tribunalul excepțional, și landsturmul, și fideicomisul ¹³² — și aceasta numai pentru ca deputații să nu fie trimiși la casele lor, numai pentru a-l sili, în sfîrșit, pe rege să jure solemn pe constituție. Așa se răzbună un burghez constituțional prusian.

Cu greu ar putea regele să născocască o umilință care să li se pară din cale afară acestor Camere. Pînă la urmă o să se vadă nevoit să declare că „cu cît e mai sfîntă pentru

* — Fiecăruia după cum merită. — *Nota Trad.*

el făgăduiala solemnă că va depune jurământul, cu atât sînt mai scumpe inimii sale îndatoririle, impuse de dumnezeu, față de patria lui dragă" și cu atât mai puțin îi permite lui „conștiinciozitatea regală" să depună jurământ pe o constituție care îi oferă lui totul, iar țării nimic.

Domnii din răposata „Dietă unită" ¹³³, care acum s-au întrunit din nou cu toții în cele două Camere, tocmai de aceea se tem atât de mult să nu fie împinși iarăși pe vechile lor poziții de dinainte de 18 martie, pentru că acum ei se află din nou în fața revoluției, care de astădată nu le va aduce însă nici un fel de lauri. La aceasta se mai adaugă și faptul că în 1847 ei mai puteau să refuze un împrumut solicitat sub pretextul construirii unei căi ferate în răsărit, în timp ce în 1849 mai întii au aprobat în mod efectiv acest împrumut, pentru ca după aceea să vină smeriți și să ceară, retrospectiv, dreptul teoretic de a aproba această sumă de bani.

În acest timp, în afara Camerelor, la curțile cu juri, burghezia își permite plăcerea de a rosti sentințe de achitare a acuzațiilor politice și de a-și manifesta în felul acesta opoziția față de guvern. Din aceste procese iese în mod regulat compromis guvernul, pe de o parte, iar pe de altă parte democrația, reprezentată prin acuzați și auditoriu. Menționăm, în această privință, procesul „permanent constituționalului" Waldeck, procesul de la Trier ¹³⁴ etc.

La întrebarea bătrînului Arndt: „Care este patria germanului?" ¹³⁵, Frederic-Wilhelm al IV-lea a răspuns: *Erfurt* ¹³⁶. N-a fost atât de greu să se facă o parodie a „Iliadei" în „Războiul dintre șoareci și broaște" ¹³⁷, dar nimeni n-a cutezat încă să se gîndească la o parodiere a „Războiului dintre șoareci și broaște". Planul de la Erfurt a reușit însă să parodieze pînă și războiul dintre șoareci și broaște din biserica Sf. Paul. Bineînțeles, este tot atât de indiferent dacă himerica adunare se întrunește într-adevăr la Erfurt sau dacă țarul pravoslavnic o intruzează, pe cît este de indiferent protestul împotriva competenței ei, pentru a cărui formulare d-l Vogt va cădea, fără îndoială, la un acord cu d-l Venedey. Toată această ficțiune prezintă interes doar pentru politicienii profunzi ale căror articole de fond găsesc în problema „Germaniei mari" sau a „Germaniei mici" un izvor pe cît de inepuizabil pe atât de necesar și pentru burghezii prusieni care trăiesc cu credința mîntuitoare că la Erfurt regele Prusiei va aproba absolut totul tocmai pentru că la Berlin a respins totul.

Dacă „Adunarea națională” de la Frankfurt trebuie să-și găsească la Erfurt o copie mai mult sau mai puțin fidelă, în schimb vechiul bundestag va renaște sub forma „Interim”-ului¹³⁸ și va fi totodată readus la cea mai simplă expresie a sa, și anume la o comisie federală austro-prusiană. Interim-ul a și intrat în funcțiune în Württemberg și în curînd urmează să facă același lucru și în Mecklenburg și Schleswig-Holstein.

În timp ce Prusia, într-o perioadă destul de lungă, și-a echilibrat, de bine de rău, bugetul ei cu ajutorul emisiunilor de bani de hîrtie, al împrumuturilor secrete la Seehandlung¹³⁹ și al rămășițelor din vistieria statului și abia acum este nevoită să pornească pe calea împrumuturilor, în *Austria* falimentul statului este în toi. Un deficit de 155.000.000 de guldeni în primele 9 luni ale anului 1849, deficit care pînă la sfîrșitul lui decembrie trebuie să se fi ridicat la 210.000.000—220.000.000 ; subminarea totală a creditului statului înăuntrul și în afara țării, după ce încercarea de a contracta un nou împrumut s-a soldat cu un eșec atît de răsunător ; completa secătuire a resurselor financiare interne : impozitele obișnuite, contribuțiile obligatorii, emisiunile de bani de hîrtie ; necesitatea de a impune țării istovite noi impozite dictate de o situație desperată, impozite care, după cum e de prevăzut, nu vor putea fi încasate — iată principalele trăsături care caracterizează cumplita jenă financiară în *Austria*. Concomitent cu aceasta se constată procesul de descompunere tot mai rapidă a organismului de stat austriac. Zadarnic opune guvernul acestui proces încercări spasmodice de centralizare ; dezorganizarea a atins, de pe acum, părțile cele mai periferice ale organismului de stat ; *Austria* devine insuportabilă chiar și pentru popoarele cele mai barbare, principalii piloni ai bătrînei Austrii, pentru slavii de sud din Dalmația, Croația și Banat, pentru „credincioșii” ei grăniceri¹⁴⁰. Ei nu-i mai rămîne decît să recurgă la un act de desperare care i-ar oferi unele șanse de scăpare : un război extern ; acest război extern, spre care este împinsă în mod irezistibil *Austria*, trebuie să desăvîrșească repede descompunerea ei totală.

Rusia nu era nici ea destul de bogată pentru a-și plăti gloria, pe care, în plus, trebuia s-o plătească cu bani peșin. În ciuda faptului că dispune de faimoasele mine de aur din Ural și din Altai, ca și de inepuizabilele comori din subsolurile fortăreței Petropavlovsk, și în ciuda achiziționării masive de

hîrtii de valoare la Londra și la Paris — care, pe cît se spune, a fost determinată pur și simplu de existența unui surplus de bani —, țarul pravoslavnic se vede nevoit nu numai să scoată, sub tot felul de pretexte false, 5.000.000 de ruble argint din rezervele de numerar păstrate în fortăreața Petropavlovsk drept acoperire pentru banii de hîrtie și să ordone vînzarea hîrțiilor sale de valoare la bursa din Paris, dar să și solicite neîncrezătorului City londonez un avans de 30.000.000 de ruble argint.

Datorită mișcărilor din 1848 și 1849, Rusia s-a pomenit pînă-ntr-atît de antrenată în politica europeană, încît acum trebuie să-și înfăptuiască cît mai repede vechile ei planuri în legătură cu Turcia, cu Constantinopolul, „această cheie a casei sale”¹⁴¹, dacă nu vrea ca ele să devină pentru totdeauna irealizabile. Succesele contrarevoluției și puterea, în continuă creștere, a partidului revoluționar în Europa occidentală, situația internă a Rusiei însăși și starea precară a finanțelor ei o silesc să acționeze cu toată rapiditatea. Am fost, nu de mult, martorii prologului diplomatic al acestei noi acțiuni spectaculoase în problema orientală¹⁴²; peste cîteva luni vom putea asista la desfășurarea acțiunii însăși.

Războiul cu Turcia este în mod necesar un război european. Și el este cu atît mai bine venit pentru sfînta Rusie, care capătă astfel prilejul să pună temeinic piciorul în Germania, să ducă cu toată energia la bun sfîrșit contrarevoluția în această țară, să ajute prusienilor să cucerească Neuchâtelul și, în ultimă instanță, să pornească spre Paris, centrul revoluției.

În condițiile unui asemenea război european, Anglia nu poate să rămînă neutră. Ea trebuie să ia poziție împotriva Rusiei. Și Anglia este, pentru Rusia, adversarul cel mai de temut. Dacă armatele terestre ale continentului, pe măsură ce înaintează înăuntrul Rusiei, trebuie să slăbească necontenit din cauza dispersării pe un teritoriu larg, dacă înaintarea lor de la granițele răsăritene ale vechii Polonii trebuie să înceteze aproape cu totul de frica reeditării lui 1812, Anglia are posibilitatea de a lovi Rusia în părțile ei cele mai vulnerabile. Abstracție făcînd de faptul că ea poate determina pe suedezi să recucerească Finlanda, pentru flota ei rămîn deschise Petersburgul și Odesa. Flota rusească, după cum se știe, este cea mai proastă din lume, iar Kronstadtul și Schlüsselburgul pot fi cucerite tot atît de ușor ca și Saint-Jean d’Acre și San Juan de Ulua¹⁴³. Dar, fără Petersburg și

Odesa, Rusia este un colos cu mâinile retezate. La acestea se mai adaugă faptul că, atât în ce privește desfacerea materiilor ei prime cât și în ce privește cumpărarea de produse industriale, Rusia nu se poate lipsi de Anglia nici măcar șase luni, ceea ce s-a văzut cât se poate de limpede încă în timpul blocajului continental napoleonic; și lucrul acesta este și mai valabil pentru zilele noastre. O izolare de piața engleză i-ar provoca Rusiei, după câteva luni, convulsii puternice. Cât despre Anglia, ea nu numai că se poate dispensa un timp oarecare de piața rusească, dar poate să-și procure de pe alte piețe tot felul de materii prime rusești. După cum vedem, Rusia, care inspire atîta teamă, nu este în nici un caz atât de periculoasă. Dar ea trebuie să-i pară atât de înspăimîntătoare bürgerului german pentru că își subordonează în mod direct monarhii lui și pentru că el presimte, pe bună dreptate, că hoardele barbare ale Rusiei vor inunda în scurtă vreme Germania și vor juca acolo, într-o oarecare măsură, un rol mesianic.

Elveția se află, față de Sfînta Alianță în general, în același raport în care se află Camerele prusiene față de regele lor în special. Cu deosebirea însă că Elveția mai are un țap ispășitor, asupra căruia poate să-și reverse, îndoit sau întreit, loviturile pe care le primește din partea Sfîntei Alianțe, și anume un țap ispășitor lipsit de apărare, cu care s-a pomenit cu voia sau fără voia ei: emigranții germani. Este adevărat că o parte dintre elvețienii „radicali” au protestat, la Geneva, Waadt și Berna, împotriva lașei politici a Consiliului federal, politică lașă atât față de Sfînta Alianță cât și față de emigranți. Dar tot atât de adevărat este că Consiliul federal avea dreptate cînd susținea că politica sa este „politica imensei majorități a poporului elvețian”. Între timp, guvernul central continuă foarte liniștit să înfăptuiască, în domeniul politicii interne, mici reforme burgheze, un sistem unitar vamal, monetar, poștal, de măsuri și greutăți, reforme care-i asigură simpatia micii burghezii. Ce-i drept, ea n-a cutezat să traducă în viață hotărîrea cu privire la anularea capitulațiilor militare, și locuitorii vechilor cantoane elvețiene se duc și acum, zilnic, în grupuri la Como pentru a se înrola în serviciul militar napolitan¹⁴⁴. Dar, cu toată docilitatea și condescendența ei față de Sfînta Alianță, Elveția este amenințată de o furtună fatală. În primul moment de amețală după războiul Sonderbundului, și mai cu seamă după revoluția din februarie, elvețienii, care de

obicei sînt atît de timizi, s-au lăsat antrenați pe calea actelor necugetate. Ei au dat dovadă de o cutezanță grozavă, manifestîndu-și dorința să devină, în sfîrșit, independenți; în locul constituției din 1814, garantată de marile puteri, ei și-au acordat una nouă și au recunoscut independența Neuchâtelului, în ciuda obligațiilor consemnate în tratate. Pentru aceasta își vor primi pedeapsa cuvenită, cu toate temenele și amabilitățile lor și cu toate serviciile de polițiști aduse de ei. Și, din momentul în care Elveția va fi antrenată în vîrtejul războiului european, situația ei nu va fi în nici un caz din cele mai favorabile; căci dacă, pe de o parte, Elveția a adus o ofensă Sfintei Alianțe, pe de altă parte ea a trădat revoluția.

În Franța, unde burghezia însăși, în propriul ei interes, s-a situat în fruntea reacțiunii și unde forma de guvernămînt republicană oferă acestei reacțiuni posibilitatea celei mai libere și mai consecvente ofensive, reprimarea revoluției capătă formele cele mai nerușinate și mai violente. În scurtul interval de o lună, loviturile au urmat una după alta: re-instituirea impozitului pe băuturi, care duce pur și simplu la ruină jumătate din populația rurală; circulara lui d'Hautpoul, care obligă pe jandarmi să spioneze pînă și pe funcționari; legea cu privire la cadrele didactice din școlile elementare, potrivit căreia toți învățătorii pot fi destituiți în mod arbitrar de către prefecți; legea învățămîntului, care dă școlile pe mîna popilor, și legea deportărilor în colonii, în care burghezia își manifestă nepotolita ei sete de răzbunare împotriva insurgenților din iunie și prin care ea, în lipsa unor alte mijloace de tortură, îi expune pe aceștia acțiunii celei mai ucigătoare clime din Algeria. Despre nenumăratele expulzări operate chiar în rîndurile străinilor nevinovați, expulzări care de la 13 iunie n-au mai încetat, nu vrem să mai vorbim.

Scopul acestei furibunde reacțiuni burgheze este, bineînțeles, restaurarea monarhiei. Dar, pentru restaurarea monarhiei, o piedică importantă o constituie diverșii pretenedenți și partidele care îi sprijină în interiorul țării. Legitimistii și orléaniștii, cele două partide monarhiste foarte puternice, aproape că se echilibrează între ele; al treilea partid, cel bonapartist, este cu mult mai slab. Ludovic-Napoleon, în ciuda celor 7.000.000 de voturi întrunite de el, nu are nici măcar un partid adevărat, ci doar o clică. El, care în aplicarea politicii generale a reacțiunii este întotdeauna sprijinit de

majoritatea din Cameră, se vede părăsit de ea de îndată ce ies la iveală interesele lui deosebite ca pretendent, părăsit nu numai de către majoritatea din Cameră, dar și de ministrii săi, care-l prind de fiecare dată cu minciuna și care a doua zi îl silesc totuși să declare în scris că ei se bucură de încrederea lui. Disensiunile intervenite între el și majoritate, oricât de serioase ar fi consecințele lor, nu sînt, prin urmare, pînă în momentul de față decît niște episoade comice, în care de fiecare dată președintele republicii joacă rolul celui păcălit. Se înțelege atunci de la sine că fiecare din grupările monarhice conspiră în secret, pe cont propriu, cu Sfînta Alianță. Ziarul „Assemblée Nationale” are nerușinarea să amenințe fățiș poporul cu intervenția rușilor, și în momentul de față există suficiente dovezi de intrigile urzite de Ludovic-Napoleon împreună cu Nikolai.

Dar, pe măsură ce reacțiunea își sporește eforturile, cresc, firește, și forțele partidului revoluționar. Marea masă a populației rurale, ruinată de consecințele parcelării pămîntului, de povara impozitelor și de caracterul pur fiscal și dăunător — chiar din punctul de vedere burghez — al majorității impozitelor, dezamăgită de promisiunile făcute de Ludovic-Napoleon și de deputații reacționari, s-a aruncat în brațele partidului revoluționar și se declară adeptă a unui socialism, ce-i drept, încă extrem de rudimentar și burghez. Că pînă și departamentele legitimiste au fost cuprinse de o stare de spirit revoluționară ne-o dovedesc ultimele alegeri din departamentul Gard, centrul regalismului și al „terorii albe” din 1815, unde acum a fost ales un „roșu”¹⁴⁵. Mica burghezie, apăsată de marele capital, care deține din nou, în comerț ca și în politică, exact aceeași situație ca pe vremea lui Ludovic-Filip, a urmat și ea populația rurală. S-a produs o schimbare atît de importantă, că pînă și trădătorul Marrast și ziarul băcanilor, „Le Siècle”, au trebuit să declare că sînt de partea socialiștilor. Raportul dintre diferitele clase, care se exprimă și în corelația dintre partidele politice, este astăzi aproape identic cu cel de la 22 februarie 1848. Numai că acum este vorba de alte lucruri, că muncitorii sînt mult mai conștienți și că clasa țărănilor, care pînă acum era inertă din punct de vedere politic, este antrenată în mișcare și atrasă de partea revoluției.

Prin această se explică necesitatea pentru burghezia dominantă de a încerca să suprimе cît mai curînd posibil votul universal, și din această necesitate izvorăște, la

rîndul ei, certitudinea unei apropiate victorii a revoluției, chiar dacă facem abstracție și de relațiile internaționale.

Cît de încordată este, în general, situația care s-a creat se poate judeca și după proiectul de lege, atît de comic, prezentat de unul dintre reprezentanții poporului, Pradit, care, în circa 200 de paragrafe, face încercarea de a preîntîmpina printr-un decret al Adunării naționale loviturile de stat și revoluțiile. Și cît de puțină încredere are aristocrația financiară de aici, ca și cea din alte capitale, în „ordinea” aparent stabilită se poate vedea din faptul că, acum cîteva luni, diferitele ramuri ale dinastiei Rotschild au prelungit numai cu *un an* contractele încheiate de societățile lor, ceea ce reprezintă un termen fără precedent — prin scurtimea lui — în analele marelui comerț.

În timp ce continentul, în ultimii doi ani, se îndeletnicea cu revoluțiile și contrarevoluțiile și cu nesfîrșitele exerciții retorice indisolubil legate de ele, *Anglia*, țară industrială, înregistra progrese într-un domeniu cu totul diferit: ea trecea printr-o perioadă de prosperitate economică. Aici criza comercială, care a izbucnit în due course* în toamna anului 1845, a fost întreruptă de două ori: o dată la începutul anului 1846, ca urmare a hotărîrilor luate de parlament în legătură cu libertatea comerțului¹⁴⁶, și a doua oară la începutul anului 1848, datorită revoluției din februarie. O mulțime de mărfuri care inundau piețele de peste oceane și-au găsit, treptat, deșeu în acest interval de timp. Revoluția din februarie a înlăturat pe aceste piețe concurența industriei de pe continent, în timp ce industria engleză nu a avut pe piața perturbată de pe continent pierderi cu mult mai mari decît cele pe care le-ar fi avut și așa, dacă criza și-ar fi urmat cursul ei. Revoluția din februarie, care a dus în mod temporar la o stagnare aproape completă a activității industriei de pe continent, a ajutat astfel englezilor să suporte cu destulă ușurință un an de criză, a contribuit într-o măsură importantă la lichidarea stocurilor de mărfuri aglomerate pe piețele de peste oceane și a făcut cu puțință un nou avînt al industriei în primăvara anului 1849. Acest avînt, care de altfel a cuprins și o mare parte din industria de pe continent, a atins, în ultimele trei luni, un asemenea nivel, încît fabricanții afirmă că n-au mai apucat niciodată o perioadă atît de prosperă, afirmație care se repetă de fiecare dată în ajunul crizei. Fabricile sînt supraaglomerate de

* — în termenul stabilit. — *Nota Trad.*

comenzi și lucrează cu viteză sporită ; se recurge la tot felul de mijloace pentru a eluda legea zilei de muncă de zece ore și a obține noi ore de muncă. Se construiesc o mulțime de fabrici noi în toate părțile districtelor industriale, iar cele vechi sînt lărgite. Bani lichizi afluează spre piață, capitalul disponibil vrea să profite de această conjunctură, în general, favorabilă ; scontul alimentează speculația, pătrunde în industrie sau în comerțul cu materii prime, aproape toate mărfurile înregistrează o creștere absolută a prețurilor și toate, fără nici o excepție, o creștere relativă. Într-un cuvînt, Anglia are parte de „prosperitate” în toată splendoarea ei, și se pune doar întrebarea cît timp va mai dura această plăcută amețală. În orice caz, nu prea mult. Numeroase piețe dintre cele mai mari, și mai cu seamă aceea a Indiilor orientale, sînt de pe acum aproape tixite. Chiar de pe acum mărfurile sînt exportate, de preferință, nu atît pe adevăratele piețe mari, cît la bazele comerțului mondial, de unde ele pot fi îndreptate spre piețele cele mai favorabile. Datorită imensei creșteri a forțelor de producție, care s-a observat în industria engleză în anii 1846—1847, și mai cu seamă în 1849, în comparație cu 1843—1845, și care continuă și azi, piețele care au mai rămas, și în special cele nordamericane, sudamericane și australiene, vor fi și ele supraîncărcate. Și la sosirea primelor știri despre această supraîncărcare va începe „panica” atît în sfera speculației cît și în aceea a producției, poate că încă pe la sfîrșitul primăverii sau, cel mai tîrziu, în iulie sau august. Dar această criză, datorită faptului că trebuie să coincidă cu o serie de mari ciocniri pe continent, va avea cu totul alte urmări decît toate cele anterioare. Dacă pînă acum fiecare criză era semnalul unui nou succes, al unei noi victorii a burgheziei industriale asupra proprietarilor funciari și a burgheziei financiare, această criză va însemna începutul revoluției engleze moderne, al unei revoluții în care Cobden va prelua rolul lui Necker.

Să trecem acum la *America*. Evenimentul cel mai important care s-a petrecut aici, mai important chiar decît revoluția din februarie, este descoperirea zăcămintelor de aur din California. Încă de pe acum, deși n-au trecut decît 18 luni, se poate prevedea că această descoperire va avea rezultate mult mai grandioase chiar decît descoperirea Americii. Timp de 330 de ani, întregul comerț al Europei cu ținuturile din Oceanul Pacific trebuia să ocolească, cu o impresionantă răbdare, Capul Bunei Speranțe sau Capul Horn. Toate propu-

nerile privitoare la săparea unui canal prin istmul de Panama s-au prăbușit din pricina rivalității meschine a țărilor care se îndeletniceau cu negoțul. N-au trecut decît 18 luni de la descoperirea zăcămintelor de aur din California, și iankeii s-au și apucat să construiască o cale ferată, o șosea lungă și un canal dinspre golful Mexic; vapoarele fac de pe acum curse regulate de la New York la Chagres și de la Panama la San Francisco. Comerțul din Oceanul Pacific se concentrează de pe acum în Panama și drumul de la Capul Horn a devenit de domeniul trecutului. Un țarm care se întinde pe o distanță de 30° latitudine, una dintre regiunile cele mai pitorești și mai fertile din lume, care pînă acum era aproape nelocuită, se transformă sub ochii noștri într-o țară bogată, civilizată, cu o populație deasă formată din oameni de toate neamurile, de la iankei pînă la chinezi, de la negri pînă la indieni și malaiezi, de la creoli și mețiși pînă la europeni. Aurul californian se revarsă în șuvoaie asupra Americii și asupra coastei asiatice a Oceanului Pacific și, datorită lui, pînă și cele mai refractare popoare barbare sînt antrenate în comerțul mondial, sînt atrase spre civilizație. Pentru a doua oară, comerțul mondial capătă o nouă direcție. Ceea ce erau Tirul, Cartagina și Alexandria în antichitate, Genova și Veneția în evul mediu, ceea ce au fost pînă în zilele noastre Londra și Liverpool — centre ale comerțului mondial — au devenit acum New Yorkul și San Francisco, San Juan de Nicaragua * și Leon, Chagres și Panama. Centrul de greutate al comerțului mondial, care în evul mediu era în Italia, iar în epoca modernă în Anglia, s-a mutat acum în jumătatea de sud a peninsulei nordamericane. Industria și comerțul bătrînei Europe trebuie să depună eforturi imense dacă nu vor să ajungă în starea de decădere în care se află industria și comerțul Italiei cu începere din secolul al XVI-lea, dacă nu vor ca Anglia și Franța să devină ceea ce sînt în zilele noastre Veneția, Genova și Olanda. Peste cîțiva ani vom avea o cursă regulată de vapoare, care vor lega Anglia de Chagres, iar Chagres și San Francisco de Sidney, Canton și Singapore. Datorită aurului californian și energiei neobosite a iankeilor, ambele țarmuri ale Oceanului Pacific vor deveni în curînd tot atît de populate, tot atît de accesibile pentru comerț, tot atît de dezvoltate din punct de vedere industrial cum este acum coasta oceanului de la Boston pînă la New Orleans. Și atunci Oceanul Pacific va avea același rol pe

* Este vorba de portul San Juan del Sur. — *Nota Red.*

care-l are azi Oceanul Atlantic și pe care l-a avut în antichitate și în evul mediu Marea Mediterană — acela de mare cale maritimă pentru traficul mondial; iar rolul Oceanului Atlantic va decădea la acela al unei mări interioare cum este astăzi Mediterana. Singura șansă ca țările civilizate din Europa să nu cadă în aceeași dependență industrială, comercială și politică în care se află astăzi Italia, Spania și Portugalia este o revoluție socială; o asemenea revoluție, cât nu e încă prea târziu, transformă modul de producție și de schimb, astfel ca să corespundă înseși nevoilor producției, generate de forțele productive moderne, și face astfel posibilă crearea unor noi forțe productive, care asigură superioritatea industriei europene și compensează astfel dezavantajele poziției geografice.

În încheiere, încă o curiozitate caracteristică din China, pe care o deținem din relatarea făcută de Gützlaff, cunoscutul misionar german. Suprapopulația — în creștere lentă, dar permanentă — a făcut ca în această țară condițiile sociale să fie de multă vreme foarte apăsătoare pentru marea majoritate a națiunii. Au venit apoi englezii și au obținut cu forța dreptul de a face comerț liber în cinci porturi. Mii de vapoare engleze și americane s-au îndreptat spre China și în scurt timp țara a fost inundată de fabricate ieftine britanice și americane. Industria chineză, bazată pe munca manuală, n-a putut rezista concurenței făcute de mașini. Neclintitul imperiu de mijloc a trecut printr-o criză socială. Nu mai puteau fi încasate impozitele, statul era în pragul falimentului, populația, căzută în bună parte în stare de pauperism, începea să se răzvrătească, refuza să se mai supună stăpînirii, maltrata și omora pe mandarinii împăratului și pe preoții budiști. Țara ajunsese, spune el, într-o stare de ruină și era chiar amenințată de o puternică revoluție. Ba mai rău decît atît. În rîndul plebei răzvrătite au apărut oameni care au atras atenția asupra sărăciei unora și bogăției altora și care au cerut și mai cer și acum să se procedeze la un alt fel de repartiție a averii, ba chiar la desființarea completă a proprietății private. Cînd d-l Gützlaff, după o absență de 20 de ani, a nimerit iarăși printre oameni civilizați și printre europeni, a auzit vorbindu-se despre socialism și a întrebat ce înseamnă acest cuvînt. Cînd i s-a explicat, a exclamat îngrozit :

„Va să zică n-am să scap nicăieri de această doctrină nefastă. Căci același lucru îl predică și în China, de la o vreme încoace, o mulțime de oameni din rindul gloatei!”

Se prea poate ca între socialismul chinez și cel european să fie tot atât de puțină asemănare ca între filozofia chineză și cea hegeliană. Este totuși îmbucurător că, sub influența baloturilor de stambă ale burghezilor englezi, cel mai vechi și mai neclintit imperiu din lume s-a trezit, după opt ani, în ajunul unei răsturnări sociale care e sortită să aibă, în orice caz, cele mai importante rezultate pentru civilizație. Când reacționarii noștri europeni, în apropiata lor pribegie prin Asia, vor ajunge în cele din urmă pînă la zidul chinezesc, pînă la porțile care duc spre ultrareacționara și ultraconservatoarea citadelă, cine știe dacă ei nu vor citi, deasupra acestor porți, următoarea inscripție :

RÉPUBLIQUE CHINOISE
LIBERTÉ, EGALITÉ, FRATERNITÉ *

Londra, 31 ianuarie 1850

Burgheziei prusiene i s-au împlinit dorințele : „omul de onoare” a depus jurământ pe constituție, cu condiția „de a i se da posibilitatea să cîrmuiască cu această constituție”. Și, în cele cîteva zile care s-au scurs de la 6 februarie, burghezii din cele două Camere i-au satisfăcut această dorință. Înainte de 6 februarie, ei spuneau : trebuie să facem concesiile numai pentru a-l face pe rege să jure pe constituție ; după ce va depune jurământul, vom putea recurge la alte procedee. După 6 februarie ei spun : constituția a fost înțărîtă prin jurământ, așa că acum avem toate garanțiile posibile ; prin urmare, putem să facem fără grijă unele concesiile. 18.000.000 pentru pregătiri de război — pentru mobilizarea a 500.000 de soldați împotriva unui inamic încă necunoscut — sînt aprobate aproape cu unanimitate de voturi, fără nici un fel de discuții, fără nici o opoziție ; bugetul este votat în patru zile, toate proiectele prezentate de guvern sînt votate de Camere într-o clipită. Precum vedeți, nici de astă dată burghezia germană nu-i lipsită de lașitate și de pretexte pentru această lașitate.

* — Republica chineză. Libertate, egalitate, fraternitate. — *Nota Trad.*

Aceste Camere binevoitoare i-au dat regelui Prusiei destule ocazii să vadă ce avantaje prezintă sistemul constituțional față de cel absolutist, și aceasta nu numai pentru guvernați, dar și pentru guvernanți. Dacă ne gândim la dificultățile financiare din anii 1842—1848, la încercările zădărnice de a contracta un împrumut prin intermediul Seehandlung-ului și al băncii, la răspunsurile negative ale lui Rothschild, la refuzul Dietei unite de a aproba împrumutul, la secătuirea vistieriei și a tezaurului statului, și dacă facem o comparație între toate acestea și pletora financiară din anul 1850 — trei bugete cu un deficit de 70.000.000 acoperit cu aprobarea Camerelor, o masivă emisiune de obligațiuni și bonuri de tezaur, crearea unor relații mai bune între stat și bancă decât cele anterioare dintre stat și Seehandlung — și dacă la toate acestea adăugăm împrumuturile de 34.000.000 aprobate ca rezervă, ce contrast rezultă !

Judecînd după declarațiile făcute de ministrul de război, guvernul prusian consideră că e foarte probabil să se producă unele evenimente care l-ar putea sili să-și mobilizeze întreaga armată în interesul menținerii „ordinii și liniștii” în Europa. Prin această declarație, Prusia a anunțat cu glas tare și răspicat reîntoarcerea ei în sinul Sfintei Alianțe. Împotriva cărui dușman este îndreptată noua cruciadă e cît se poate de limpede. Centrul anarhiei și al revoluției, Babilonul galic, trebuie distrus. Dacă se va porni un atac direct împotriva Franței sau dacă acest atac va fi precedat de unele divisiuni împotriva Elveției și a Turciei depinde în mare măsură de felul cum se vor desfășura evenimentele la Paris. În orice caz, guvernul prusian dispune acum de mijloacele necesare pentru a ridica, în decurs de două luni, numărul soldaților săi de la 180.000, la 500.000 ; 400.000 de ruși se află eșalonați în Polonia, Volinia și Basarabia ; Austria are sub armă cel puțin 650.000 de oameni. Numai pentru a hrăni aceste imense forțe armate Rusia și Austria sînt nevoite să pornească un război de cotopire încă în cursul acestui an. În ce direcție vor opera mai întîi trupele de invazie se vede din ciudatul document dat de curînd publicității.

„Schweizerische National-Zeitung” publică, într-unul din ultimele sale numere, un memorandum, întocmit, după cît se spune, de generalul austriac Schönhals, și care cuprinde un plan complet de invadare a Elveției. Principalele momente ale acestui plan sînt următoarele :

Prusia concentrează circa 60.000 de oameni pe Main, în apropierea căilor ferate; un detașament format din soldați din Hessa, Bavaria și Württemberg se concentrează în parte la Rottweil și Tuttlingen, în parte la Kempten și Memmingen. Austria amplacează 50.000 de oameni la Vorarlberg și la Innsbruck și formează un al doilea corp de armată în Italia, între Sesto Calende și Lecco. Între timp Elveția e amețită prin tot felul de tratative diplomatice. În momentul ofensivei, prusienii își transferă în grabă trupele cu trenul la Lörrach, iar detașamentele mici la Donaueschingen; austrieicii se concentrează lângă Bregenz și Feldkirch, iar armata din Italia în apropiere de Como și Lecco. O brigadă rămâne la Baressa și amenință Bellinzona. Ambasadorii prezintă un ultimatum și părăsesc țara. Încep operațiile militare; principalul pretext: restabilirea constituției federale din 1814 și a libertății cantoanelor membre ale Sonderbundului. Se trece la un atac concentric împotriva Lucernei. Prusienii înaintează prin Basel spre râul Aar, iar austrieicii prin St. Gallen și Zürich spre râul Limmat. Cei dintii ocupă teritoriul de la Solothurn pînă la Zurzach, iar ceilalți pe cel de la Zurzach, prin Zürich, pînă la Uznach. În același timp, 15.000 de austriecci străbat drumul de la Chur la Splügen și se unesc cu corpul de armată din Italia, iar apoi ambele înaintează, prin valea Rinului superior, spre St. Gotthard, pentru a face aici joncțiunea cu corpul de armată care înaintează prin Baressa și Bellinzona și provoacă răscoală în cantoanele vechi. În acest timp, prin înaintarea armatelor principale, cu care s-au unit la Schaffhausen unitățile mai mici, și prin cucerirea Lucernei, aceste cantoane sînt izolate de Elveția apuseană și în felul acesta sînt despărțite oile de capre. În același timp, Franța, care prin „tratatul secret din 30 ianuarie” este obligată să concentreze la Lyon și Colmar 60.000 de oameni, ocupă Geneva și Jura sub același pretext la care a recurs cînd a ocupat Roma. În aceste condiții, Berna nu mai poate rezista și guvernul „revoluționar” se vede nevoit ori să capituleze imediat, ori să moară de foame, împreună cu trupele sale, în Alpii bernezi.

După cum se vede, planul nu e chiar așa de rău. El ține seama de situația terenului, propune să fie ocupată mai întii partea de nord a Elveției, care e mai netedă și mai fertilă, și să fie cucerită cu forțe unite singura poziție serioasă din nordul Elveției, aceea de dincolo de râurile Aar și Limmat. Planul acesta prezintă avantajul că taie armatei elvețiene legătura cu grînarul ei și lasă în mod vremelnic în mîinile ei regiunea muntoasă, mai puțin practicabilă. El poate fi deci pus în aplicare la începutul primăverii, și cu cît va fi înfăptuit mai devreme, cu atît situația elvețienilor împinși în munți va fi mai grea.

Dacă acest document a fost publicat împotriva voinței autorilor săi sau dacă a fost întocmit în mod special pentru a ajunge la vreun ziar elvețian care să-i facă o largă publicitate, e greu de stabilit numai pe baza considerentelor cuprinse în el. În ultimul caz, prin acest document nu s-ar putea urmări altceva decît a-i determina pe elvețieni să-și secătuiască vistieria printr-o amplă și grabnică mobilizare de

trupe, a-i face să adopte o atitudine din ce în ce mai docilă față de Sfânta Alianță și, în general, a induce în eroare opinia publică asupra intențiilor pe care le au aliații. Întreaga zarvă din ultima vreme în legătură cu înarmările Rusiei și ale Prusiei și cu planurile de război împotriva Elveției par să pledeze în favoarea acestei presupuneri. Aceeași impresie o creează și un paragraf din memorandum în care se recomandă ca toate operațiile să fie executate cu cea mai mare viteză, pentru a cotopti un teritoriu cât mai mare înainte ca contingentele locale să fie recrutate și scoase din acest teritoriu. Dar în el se pot găsi tot atâtea temeuri care să pledeze în favoarea autenticității memorandumului ca plan prin care se urmărește într-adevăr cotoptirea Elveției.

Un lucru este însă sigur : Sfânta Alianță va porni, încă în cursul acestui an, fie mai întâi împotriva Elveției sau a Turciei, fie direct împotriva Franței, dar și într-un caz și în altul soarta Consiliului federal este pecetluită. Indiferent de faptul că la Berna va sosi mai întâi Sfânta Alianță sau revoluția, Consiliul federal, prin tactica sa de neutralitate lașă, s-a condamnat singur la pieire. Contrarevoluția nu poate să se declare mulțumită cu concesiile făcute de acest consiliu, dată fiind originea lui mai mult sau mai puțin revoluționară ; revoluția nu va putea tolera nici un moment existența unui asemenea guvern trădător și laș în inima Europei, în vecinătatea a trei țări puternic antrenate în mișcare. Atitudinea Consiliului federal elvețian oferă cel mai elocvent și, nădăjduim, ultimul exemplu de ceea ce înseamnă pretinsa „independentă” și „suveranitate” a statelor mici înconjurate de mari națiuni moderne.

Scris la 31 ianuarie-februarie 1850

Publicat în
„Neue Rheinische Zeitung,
Politisch-ökonomische Revue”
nr. 2, 1850

Se publică după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

Problema zilei de muncă de zece ore ¹⁴⁷

Luptătorii pentru interesele clasei muncitoare se mulțumeau de regulă să răspundă la argumentele burgheziei liber-schimbiste din așa-numita „școală de la Manchester” ¹⁴⁸ numai prin demascarea indignată a caracterului egoist, imoral și nerușinat al doctrinei ei. Muncitorul, umilit, călcat în picioare, distrus din punct de vedere fizic și pustiit din punct de vedere spiritual de către clasa arogantă a fabricanților iubitori de arginți, acest muncitor și-ar merita pe deplin soarta dacă nu i s-ar urca sîngele în obraz ori de cîte ori i se spune foarte calm că este condamnat să fie pe veci o mașină, un lucru de care stăpînul lui poate dispune după bunul său plac, spre o mai mare glorie a capitalului și acumularea lui mai rapidă, ori de cîte ori i se spune că numai cu această condiție poate fi asigurată „măreția țării sale” și existența însăși a clasei muncitoare. Dacă nu ar exista acest sentiment de revoltă pasionată, revoluționară, nu ar exista nici o speranță de eliberare a proletariatului. Dar una este să sprijini spiritul de împotrivire curajoasă în rîndurile muncitorilor, și altceva să-i combați pe dușmanii lor în discuții publice. Aici numai cu indignarea, numai cu izbucniri de revoltă, oricît de justificate ar fi ele, nu faci nimic; aici este nevoie de argumente. Și nu încape îndoială că, chiar într-o discuție calmă bazată pe argumente, chiar în domeniul ei preferat, în domeniul economiei politice, școala liber-schimbistă poate fi ușor înfrîntă de apărătorii intereselor proletariatului.

Cît privește impertinența și nerușinarea afirmațiilor făcute de fabricanții liber-schimbisti că existența mai departe a societății moderne depinde de posibilitatea lor de a acumula și de acum înainte bogății din sudoarea și sîngele muncitorilor, vrem să facem o singură remarcă. În toate perioadele istoriei, imensa majoritate a oamenilor au servit într-o formă

sau alta drept simple instrumente pentru îmbogățirea unui pumn de privilegiați. În trecut însă, acest sistem de a suge sângele poporului a fost întotdeauna promovat sub paravanul diferitelor pretexte morale, religioase și politice ; preoți, filozofi, juriști și oameni de stat spuneau poporului că el este sortit să îndure mizeria și foamea spre binele lui și pentru că aceasta este voia lui Dumnezeu. Acum, dimpotrivă, liber-schimbistii declară cu impertinență : „Voi, muncitorii, sîn-teți sclavi, și sclavi veți rămîne pentru că numai mulțumită sclaviei voastre ne putem spori averea și numai astfel putem noi trăi în prosperitate, pentru că noi, clasa dominantă a acestei țări, nu vom putea să dominăm mai departe dacă voi veți înceta să fiți sclavi”. Așadar, taina asupririi a fost acum, în sfîrșit, dezvăluită ; acum, datorită liber-schimbistilor, poporul poate, în sfîrșit, să-și înțeleagă limpede poziția ; acum, în sfîrșit, chestiunea este pusă direct și fără echivoc : *noi sau voi !* Și, de aceea, așa cum preferăm dușmanul fățiș falsului prieten, așa îl preferăm pe liber-schimbistul impertinent fățarnicului aristocrat-filantrop, îl preferăm pe quakerul Bright lordului Ashley.

Legea cu privire la ziua de muncă de zece ore a fost adoptată după o luptă îndelungată și înverșunată, dusă timp de 40 de ani în parlament, în campaniile electorale, în presă, în fiecare fabrică și în fiecare atelier din regiunile industriale. Pe de o parte erau înfățișate cele mai sfișietoare imagini : copii a căror creștere era frînată și care erau chinuți pînă ce-și dădeau sufletul ; femei smulse din căminul și de lîngă copiii lor ; generații întregi contaminate de boli incurabile ; nenumărate vieți sacrificate și fericirea oamenilor distrusă pe scară națională — și toate acestea pentru a îmbogăți și mai mult un număr infim de indivizi care și așa sînt foarte bogați. Și în acest tablou nimic nu este scornit, toate acestea sînt fapte, fapte îndărătnice. Totuși nimeni nu a îndrăznit să ceară desființarea acestui sistem mîrșav ; s-a cerut numai ca acțiunea lui să fie întrucîtva îngăduită. Pe de altă parte se ridică economistul rece, fără inimă, sluga plătită a celor care se îngrașă de pe urma acestui sistem, și demonstrează printr-o serie de raționamente tot atît de incontestabile și de precise ca și regula de trei simplă că acest sistem trebuie să rămînă neschimbat, în caz contrar existînd pericolul de „rui-nare a țării”.

Trebuie să recunoaștem că apărătorii muncitorilor din fabrici nu s-au priceput de loc să respingă argumentele econo-

miștilor și că foarte arareori au avut curajul să polemizeze cu ei. Aceasta se explică prin aceea că, în actualul sistem social, când capitalul este concentrat în mâinile unui număr mic de persoane, cărora cei mulți sînt nevoiți să-și vîndă munca, fiecare dintre aceste argumente constituie un fapt tot atît de incontestabil ca și argumentele prezentate de partea adversă. Da, în actualul sistem social, Anglia, cu toate clasele populației sale, depinde întru totul de prosperitatea industriei sale, iar această prosperitate depinde întru totul, în actualul sistem, de libertatea cea mai neîngrădită a vînzării-cumpărării și de obținerea profitului maxim posibil de pe urma tuturor resurselor țării.

Da, singurul mijloc de a asigura această prosperitate a industriei, de care depinde acum însăși existența imperiului, este, în condițiile sistemului actual, de a produce în fiecare an mai mult și cu cheltuieli mai mici. Și cum să se producă mai mult reducînd cheltuielile? În primul rînd, punînd uneltele de producție [the instrument of production] — mașinile și muncitorii — să lucreze anul acesta mai mult decît anul trecut; în al doilea rînd, înlocuind metoda de producție general folosită pînă atunci printr-o metodă nouă, mai perfecționată, adică înlocuind oamenii prin mașini perfecționate; în al treilea rînd, reducînd cheltuielile făcute pentru muncitor prin reducerea costului întreținerii lui (comerțul liber cu cereale etc.) sau pur și simplu prin reducerea salariului acestuia la nivelul cel mai scăzut cu putință. Prin urmare, în toate cazurile, cel care pierde este muncitorul; prin urmare, Anglia poate fi salvată numai cu prețul nimicirii muncitorilor ei! Aceasta este situația, acestea sînt consecințele inevitabile pentru Anglia ale progresului tehnicii, acumulării capitalului și concurenței dinăuntru țării și din afara ei, rezultată de aici.

Așadar, legea cu privire la ziua de muncă de zece ore, considerată ca atare și ca scop final, a fost fără îndoială un pas greșit, o măsură nerațională și chiar reacționară, care purta în sine germenul propriei sale pieiri¹⁴⁹. Pe de o parte, legea aceasta nu a nimicit actualul sistem social, iar pe de altă parte nu a favorizat nici dezvoltarea lui. În loc să forțeze dezvoltarea acestui sistem pînă la limitele lui extreme, pînă la punctul în care toate resursele clasei dominante se vor fi epuizat, în care dominația unei alte clase și revoluția socială ar fi devenit inevitabile — în loc de aceasta, legea cu privire la ziua de muncă de zece ore tindea să împingă

cu forța societatea înapoi, într-un stadiu deja parcurs, care cedase demult locul actualului sistem. Este suficient să vedem ce partide au făcut să fie adoptată legea în parlament, în ciuda opoziției liber-schimbiștilor, și atunci acest lucru devine evident. Nu cumva clasa muncitoare, prin agitația ei, prin comportarea ei amenințătoare, a obținut această lege? Firește că nu. Dacă lucrurile ar fi stat așa, muncitorii demult și-ar fi cucerit Carta¹⁵⁰. În afară de aceasta, persoanele provenite din rândurile muncitorilor care s-au situat în fruntea mișcării pentru reducerea zilei de muncă nu erau nicidecum niște revoluționari de temut. În cea mai mare parte erau oameni moderați și respectabili, devotați bisericii și tronului. Se țineau departe de cartism și înclinau în majoritatea cazurilor spre un fel de torism sentimental. Ei nu au inspirat niciodată teamă vreunui guvern. Legea cu privire la ziua de muncă de zece ore a fost adoptată de adversarii *reacționari* ai comerțului liber, de reprezentanții intereselor proprietarilor funciari, ale financiarilor, ale societăților coloniale și de navigație, — de coaliția dintre aristocrație și acele părți ale burgheziei care se temeau ele însele de dominația fabricanților liber-schimbiști. Nu cumva această lege a fost adoptată dintr-un sentiment de simpatie față de popor? Nicidecum. Ei au trăit și trăiesc de pe urma jefuirii poporului. Ei nu sînt cu nimic mai buni decît fabricanții, deși sînt mai puțin sinceri și mai sentimentali. Ei n-au vrut însă să fie înlăturați de fabricanți, și de aceea, din ură față de ei, au votat această lege, care trebuia să le asigure simpatia poporului și totodată să oprească creșterea rapidă a puterii sociale și politice a fabricanților. Adoptarea legii cu privire la ziua de muncă de zece ore nu a dovedit că clasa muncitoare era puternică, ci că fabricanții nu erau încă destul de puternici pentru a obține ceea ce doreau.

De atunci fabricanții și-au asigurat efectiv dominația, obținînd prin parlament aplicarea principiilor liber-schimbiste în domeniul comerțului cu cereale și al navigației. Interesele proprietarilor funciari și ale societăților de navigație au fost jertfite fabricanților, aflați în plină ascensiune. Și cu cît fabricanții deveneau mai puternici, cu atît îi apăsau mai mult cătușele care le-au fost impuse prin legea cu privire la ziua de muncă de zece ore. Ei au început s-o încalce fățiș, au reintrodus sistemul lucrului în schimburi, au silit pe ministrul afacerilor interne să emită circulare prin care se recomanda inspectorilor de fabrică să treacă cu vederea această încălcare a

legii, și cînd, în sfîrșit, avînd în vedere cererea sporită a mărfurilor lor, observațiile unor inspectori sîcîitori au devenit de nesuportat, ei au adus chestiunea în fața Tribunalului trezoreriei, care, printr-o singură sentință, a anulat cu desăvîrșire legea cu privire la ziua de muncă de zece ore ¹⁵¹.

Astfel, roadele unei agitații care a durat 40 de ani au fost anihilate într-o singură zi datorită puterii crescînde a fabricantilor, căroră pentru aceasta le-a fost de ajuns o scurtă perioadă de „prosperitate” și de „cerere sporită”, iar judecătorii englezi au dovedit că ei, ca și clericii, avocații, oamenii de stat și economiștii, nu sînt decît niște slugi plătite ale clasei dominante, fie ea clasa proprietarilor funciari, a magnaților finanțelor sau a proprietarilor de fabrici.

Inseamnă oare aceasta că sîntem adversarii legii cu privire la ziua de muncă de zece ore ? Dorim noi oare menținerea sistemului dezgustător de a stoarce bani din măduva și sîngele femeilor și copiilor ? Nu, desigur. Nu numai că nu sîntem nicidecum împotriva acestei legi, dar socotim chiar că clasa muncitoare încă în prima zi în care va fi cucerit puterea politică va trebui să adopte, în vederea protecției muncii femeilor și copiilor, măsuri mult mai energice decît o lege cu privire la ziua de muncă de zece ore, sau chiar de opt ore. Afirmăm însă că, în forma în care a fost adoptată în 1847, legea a fost impusă în parlament nu de muncitori, ci de aliații lor de moment, de clasele reacționare ale societății, și că, întrucît ea nu a fost urmată de nici o altă măsură care să schimbe fundamental relațiile dintre capital și muncă, a fost o măsură inoportună, inconsistentă, ba chiar reacționară.

Dar, chiar dacă legea cu privire la ziua de muncă de zece ore nu mai există, totuși muncitorii au avut de cîștigat de pe urma ei. Pe muncitori nu trebuie să-i tulbure triumful de scurtă durată al fabricantilor, căci pînă la urmă vor triumfa muncitorii, iar fabricantii vor plînge în pumni. Și iată de ce.

În primul rînd. Timpul și eforturile cheltuite atîția ani pentru agitația în favoarea legii cu privire la ziua de muncă de zece ore nu au fost degeaba, deși rezultatele lor imediate au fost zădărnice. În această agitație muncitorii au găsit un mijloc puternic pentru a se cunoaște între ei, pentru a-și înțelege poziția și interesele lor în societate, pentru a se organiza și a deveni conștienți de puterea lor. Muncitorul care a trecut prin această agitație nu mai este cel dinainte ; iar clasa muncitoare, în întregul ei, după ce a trecut prin această agitație, este de o sută de ori mai puternică, mai luminată, mai bine organizată

decît era pînă acum. Clasa muncitoare era înainte o aglomerație de indivizi izolați, care nu se cunoșteau între ei și care nu erau uniți prin nici un fel de legături comune ; acum ea este un tot unitar, puternic, conștient de forța sa, recunoscut ca „starea a patra” și care curînd va fi cea dintîi.

În al doilea rînd. Clasa muncitoare s-a convins din experiență că nu poate obține nici o îmbunătățire trainică a situației sale prin alții și că trebuie să o obțină ea însăși, cucerind în primul rînd puterea politică. Muncitorii trebuie să înțeleagă acum că niciodată îmbunătățirea situației lor sociale nu le va fi asigurată atîta timp cît nu vor obține votul universal, care le va da posibilitatea să instaureze o majoritate muncitorească în Camera comunelor. Din acest punct de vedere, anularea legii cu privire la ziua de muncă de zece ore va aduce uriașe foloase mișcării democratice.

În al treilea rînd. Anularea în fapt a legii din 1847 va antrena pe fabricanți într-o asemenea febră a supraproduției, încît crizele se vor succede una după alta și foarte curînd toate mijloacele și resursele actualului sistem vor fi epuizate, astfel încît revoluția va deveni inevitabilă. Această revoluție, care va duce rapid la dominația politică și socială a proletarilor, va transforma societatea mai radical decît revoluțiile din 1793 și 1848. Am văzut că actualul sistem social este indisolubil legat de dominația capitaliștilor industriali și că această dominație depinde, la rîndul ei, de posibilitatea de a lărgi neîntrerupt producția, reducînd în același timp cheltuielile necesitate de ea. Dar lărgirea producției are o anumită limită : ea nu poate depăși capacitatea piețelor existente. Cînd se întîmplă acest lucru, se produce o criză, care aduce după sine ruina, falimentul și mizeria. Au fost multe crize de acest fel, din care pînă acum s-a putut ieși cu bine datorită deschiderii unor noi piețe (piața chineză în 1842) sau unei mai bune folosiri a celor vechi și prin reducerea cheltuielilor de producție (de pildă prin introducerea comerțului liber cu cereale). Dar și acestea au o limită. Acum nu mai pot fi deschise noi piețe și nu a mai rămas decît un singur mijloc de reducere a salariilor : o reformă financiară radicală și reducerea impozitelor prin anularea datoriei publice. Iar dacă fabricanții liber-schimbîști nu vor avea curajul să meargă pînă la capăt pe această cale, sau dacă, la un moment dat, și acest expedient va fi epuizat, ei bine, în acest caz ei vor pieri din cauza abundenței. Este evident că dacă nu există posibilitatea extinderii continue a piețelor, într-un sistem care implică lărgirea

neîntreruptă a producției, *dominația fabricanților va lua sfârșit. Și ce va urma?* „Ruină și haos general” — spun liberșchimbistii. *Revoluție socială și dominația proletariatului — spunem noi.*

Muncitori din Anglia! Dacă pe voi, pe soțiile voastre și pe copiii voștri vă așteaptă din nou „capcana” zilei de muncă de 13 ore, nu desperați. Trebuie să beți pînă la fund acest pahar, oricît ar fi de amar. Cu cît veți trece mai repede prin asta, cu atît va fi mai bine. Aroganții voștri stăpîni, puteți fi siguri, și-au săpat propriul lor mormînt obținînd, ceea ce numesc ei, o „victorie” asupra voastră. Anularea în fapt a legii cu privire la ziua de muncă de zece ore este un eveniment care va face ca ceasul eliberării voastre să sune mult mai curînd. Frații voștri, muncitorii francezi și germani, nu s-au mulțumit niciodată cu revendicarea zilei de muncă de zece ore. Ei au năzuit întotdeauna la *eliberarea deplină de tirania capitalului*. Iar voi, care, sub raportul tehnicii, al calificării profesionale și al numărului, aveți mult mai multe posibilități de a vă elibera și de a produce o cantitate suficientă de bunuri pentru voi toți, voi, *desigur, nu vă veți mulțumi cu niște pomeni mărunte*. De aceea, nu mai cereți „măsuri de protecție a muncii”, ci porniți cu curaj la lupta imediată pentru *dominația politică și socială a proletariatului, care vă va da posibilitatea să luați voi înșivă măsuri pentru protecția muncii voastre*.

Scris de F. Engels
la mijlocul lunii februarie 1850

Publicat în
„The Democratic Review”
din martie 1850
Semnat: F. E.

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Legea engleză
cu privire la ziua de muncă de zece ore

Muncitorii englezi au suferit o înfrîngere însemnată și încă de acolo de unde se așteptau cel mai puțin. Tribunalul trezoreriei, una din cele 4 instanțe judecătorești supreme ale Angliei, a pronunțat acum cîteva săptămîni o hotărîre prin care principalele prevederi ale legii cu privire la ziua de muncă de zece ore, promulgată în 1847, sînt în fapt anulate.

Istoria legii cu privire la ziua de muncă de zece ore prezintă o exemplificare vie a formei specifice a dezvoltării contradicțiilor de clasă în Anglia și, de aceea, merită să fie analizată pe larg.

Se știe că, o dată cu apariția mării industrii, fabricanții au început o exploatare necunoscută în trecut, o exploatare de o nerușinare fără margini a clasei muncitoare. Noile mașini făceau ca munca bărbaților adulți să fie de prisos ; pentru supravegherea mașinilor era nevoie de femei și de copii, care erau mult mai indicați pentru această treabă și a căror muncă era mai ieftină decît aceea a bărbaților. Exploatarea industrială a pus deci dintr-o dată stăpînire pe întreaga familie a muncitorului și a închis-o în fabrică : femei și copii trebuiau să muncească zi și noapte, fără să știe ce-i odihna, pînă ce cădeau din picioare complet epuizați. Datorită faptului că munca copiilor era tot mai cerută, copiii săracilor din casele de muncă au devenit un adevărat articol de comerț ; începînd de la vîrsta de 4, sau chiar de 3 ani, erau vînduți la licitație în grupuri mari — ca ucenici, pentru instruirea căroră se încheia un contract — fabricanților care ofereau mai mult. Amintirea acelor timpuri de exploatare cumplită și nerușinată a copiilor și femeilor, o exploatare care nu-și slăbea victima atîta timp cît se mai putea suge din ea o picătură de sînge, cît se mai putea stoarce din mușchii, din vinele ei un efort, este încă foarte vie în mintea muncitorilor en-

glezi din generația mai vîrstnică ; șira spinării deformată sau membrele schilodite ale multora dintre ei și sănătatea complet șubrezită a tuturor îi face să păstreze această amintire. Soarta sclavilor de pe cele mai nenorocite plantații americane era fericită în comparație cu soarta muncitorilor englezi din acea vreme.

Încă demult statul a fost nevoit să ia măsuri pentru a pune frîu exploatării deșănțate, care nu cunoaște absolut nici o limită, practică de fabricanți, care călcau în picioare toate cerințele societății civilizate. Aceste prime îngrădiri legale au fost însă cu totul insuficiente și curînd au început să fie ocolite. Abia la o jumătate de secol de la introducerea mării industriei, cînd dezvoltarea vertiginoasă a industriei își croise un făgaș constant, abia în 1833 a devenit posibilă adoptarea unei legi eficiente care să îngrădească în oarecare măsură abuzurile cele mai flagrante.

Încă de la începutul acestui secol s-a format, sub conducerea cîtorva filantropi, un partid care cerea limitarea prin lege a timpului de muncă în fabrici la zece ore pe zi. Acest partid, care între anii 1810 și 1820 și-a dus agitația sub conducerea lui Sadler, iar după moartea acestuia sub conducerea lordului Ashley și a lui R. Oastler, și a continuat s-o ducă pînă la aplicarea efectivă a legii cu privire la ziua de muncă de zece ore, a unit încetul cu încetul sub steagul său, în afară de muncitori, și aristocrația, precum și toate fracțiunile burgheziei ostile fabricanților. Această unire a muncitorilor cu elementele cele mai eterogene și mai reacționare ale societății engleze a făcut ca agitația pentru ziua de muncă de zece ore să fie ruptă cu desăvîrșire de agitația revoluționară a muncitorilor. E drept că cartiștii erau toți pînă la unul pentru legea cu privire la ziua de muncă de zece ore ; ei formau principala masă, corul, la toate mitingurile în legătură cu ziua de muncă de zece ore ; ei și-au pus presa la dispoziția comitetului pentru ziua de muncă de zece ore. Dar nici un cartist nu a luat atitudine oficial alături de partizanii aristocrați sau burgezi ai legii cu privire la ziua de muncă de zece ore, nici unul n-a făcut parte din comitetul din Manchester pentru ziua de muncă de zece ore. (Short-Time-Committee). Acest comitet era constituit exclusiv din muncitori și supraveghetori din fabrică. Dar muncitorii care făceau parte din comitet erau niște biete făpturi înfrînte, chinuite de muncă peste puteri, niște oameni liniștiți, cu frică de Dumnezeu și modești, care simțeau o spaimă cucernică față de cartism și socialism și nutreau

respectul cuvenit față de tron și biserică ; fiind prea neputincioși pentru a urî burghezia industrială, ei nu erau în stare decît să venereze plini de smerenie aristocrația, care cel puțin binevoia să se intereseze de mizeria lor. Torismul muncitoresc al acestor partizani ai zilei de muncă de zece ore era încă ecoul acelei prime opoziții a muncitorilor față de progresul industrial, opoziție care căuta să restabilească vechile relații patriarhale și care în manifestările ei cele mai energice n-a mers mai departe de distrugerea mașinilor. Nu mai puțin reacționari decît acești muncitori erau șefii burghezi și aristocrați ai partidului care milita pentru ziua de muncă de zece ore. Ei erau toți, fără excepție, niște tory sentimentali, în cea mai mare parte niște ideologi visători, în mintea cărora stăruia amintirea dispărutei exploatări patriarhale, camuflate, cu cortegiul ei de cucernicie, viață de familie, virtute și obtuzitate, cu rînduiri ei închistate, moștenite prin tradiție. Acești oameni mărginiți se simțeau cuprinși de amețală numai cînd priveau vîrtejul revoluției industriale. Sufletul lor mic-burghez se indigna în fața noilor forțe productive apărute pe neașteptate și ca prin farmec, care numai în cîțiva ani au măturat din calea lor clasele cele mai venerabile, cele mai inviolabile, cele mai importante ale societății de pînă atunci și le-au înlocuit cu clase noi, înainte necunoscute, cu clase ale căror interese, simpatii, mod de viață și idei se aflau în contradicție flagrantă cu instituțiile vechii societăți engleze. Acești ideologi slabi de înger n-au pierdut ocazia de a protesta, situîndu-se pe punctul de vedere al moralei, umanității și compasiunii, împotriva cruntei neîndurări și brutalității cu care se desfășura acest proces de transformare a societății și de a-i opune, ca un ideal social, stabilitatea, tihnită bunăstare și virtute a patriarhalismului care dispărea.

În perioada în care problema zilei de muncă de zece ore atrăgea asupra ei atenția opiniei publice, acestor elemente li s-au alăturat toate fracțiunile societății ale căror interese erau lezate și a căror existență era amenințată de revoluția industrială. Bancherii, agenții de bursă, armatorii și negustorii, aristocrația funciară, marii latifundiari din Indiile occidentale, mica burghezie — se uneau cu toții din ce în ce mai mult în acele perioade sub conducerea acelor care făceau agitație pentru ziua de muncă de zece ore.

Legea cu privire la ziua de muncă de zece ore oferea acestor clase și fracțiuni reacționare un teren excelent pentru a se uni cu proletariatul împotriva burgheziei industriale.

Stingherind considerabil creșterea rapidă a bogăției, a influenței, a puterii sociale și politice a fabricanților, ea oferea muncitorilor numai avantaje pur materiale, ba chiar exclusiv fizice. Ea îi ferea de ruinarea prea rapidă a sănătății lor, dar nu le oferea nimic prin care ar fi putut deveni periculoși pentru aliații lor reacționari ; nu le dădea nici putere politică și nici nu le schimba poziția lor socială de muncitori salariați. Dimpotrivă, agitația în favoarea zilei de muncă de zece ore ținea în permanență pe muncitori sub influența și, în parte, chiar sub conducerea acestor aliați avuți, conducere de care, de la legea cu privire la reforma electorală încoace și de la începutul agitației cartiste, ei căutau tot mai mult să scape. Era foarte firesc, mai ales la începutul revoluției industriale, ca muncitorii, care duceau o luptă directă numai împotriva burgheziei industriale, să se alăture aristocrației și celorlalte fracțiuni ale burgheziei, de care nu erau exploatați în mod direct și care luptau și ele împotriva burgheziei industriale. Dar această alianță denatura caracterul mișcării muncitorești, imprimându-i o pronunțată nuanță reacționară, care abia acum dispăre treptat ; ea a întărit considerabil pozițiile elementului reacționar din mișcarea muncitorească, adică pozițiile acelor muncitori cum sînt, de pildă, țesătorii manuali, a căror ramură de activitate mai ține încă de manufactură și pentru care, deci, progresul industrial ca atare constituie o primejdie.

De aceea a fost un noroc pentru muncitori că în acea epocă de confuzie din 1847, cînd toate vechile partide parlamentare se descompuneau, iar cele noi nu erau încă formate, a fost, în sfîrșit, adoptată legea cu privire la ziua de muncă de zece ore. Ea a fost votată în urma unei serii întregi de scrutine încurcate, al căror rezultat se datora în mod evident numai întîmplării și în timpul cărora nici un partid, în afară de fabricanți, liber-schimbști convinși, pe de o parte, și de proprietarii funciari, adepți înfocați ai protecționismului, pe de altă parte, nu a votat în bloc și consecvent. Ea a fost adoptată ca o festă, pe care aristocrația, o parte dintre adepții lui Peel și o parte dintre whigi au jucat-o fabricanților pentru a-și lua revanșa pentru marea victorie obținută de aceștia prin anularea legilor cerealelor.

Legea cu privire la ziua de muncă de zece ore a adus muncitorilor nu numai satisfacerea unei cerințe fizice imperioase, ocrotindu-le în oarecare măsură sănătatea împotriva exploatării deșănțate a fabricanților, ea i-a eliberat pe muncitori și de

tovărășia visătorilor sentimentali, de solidaritatea cu toate clasele reacționare ale Angliei. Trăncănelile patriarhale ale unui Oastler, emoționantele asigurări de simpatie ale unui lord Ashley n-au mai găsit ascultători de îndată ce legea zilei de muncă de zece ore a încetat de a mai fi principalul conținut al acestor tirade. Abia acum mișcarea muncitorească s-a concentrat în întregime asupra cuceririi puterii politice de către proletariat, ca fiind primul mijloc de transformare a întregii societăți existente. Iar în această problemă, aristocrația și fracțiunile reacționare ale burgheziei, aliații de ieri ai muncitorilor, s-au opus mișcării muncitorești ca dușmani de moarte, ca aliați ai burgheziei industriale.

Ca urmare a revoluției industriale, industria, datorită căreia Anglia cucerise piața mondială și o ținea subjugată, devenise pentru Anglia principala ramură de producție. Prosperitatea Angliei depindea întru totul de avântul sau declinul industriei, se ridica și cobora împreună cu fluctuațiile acesteia. Datorită influenței hotărâtoare a industriei, burghezia industrială, adică fabricanții, au devenit clasa hotărâtoare în societatea engleză; dominația politică a industriașilor, înlăturarea tuturor instituțiilor politice și sociale care stăteau în calea dezvoltării marii industrii au devenit o necesitate. Burghezia industrială s-a pus pe lucru. Istoria Angliei, de la 1830 și pînă în prezent, este istoria victoriilor obținute una după alta de această burghezie asupra adversarilor ei reacționari uniți.

În timp ce în Franța revoluția din iulie a dus la dominația aristocrației financiare, în Anglia, legea cu privire la reforma electorală, care a fost adoptată imediat după aceea, în 1832, a dus tocmai la căderea aristocrației financiare. Banca, creditorii statului și speculanții de bursă, într-un cuvînt toți cei ce făceau negoț cu bani și cărora aristocrația le datora sume mari, stăpîniseră pînă atunci aproape în mod exclusiv Anglia, sub paravanul pestriț al monopolului electoral. Cu cît marea industrie și comerțul mondial se dezvoltau mai mult, cu atît dominația lor, în ciuda unor concesi izolate, devenea mai insuportabilă. Coaliția tuturor celorlalte fracțiuni ale burgheziei cu proletariatul englez și cu țărani irlandezi a răsturnat burghezia financiară. Poporul amenința cu revoluția, burghezia înapoia băncii, în masă, biletele ei și o aduse în pragul falimentului. Aristocrația financiară a cedat la timp; aceasta a făcut ca Anglia să fie scutită de o revoluție ca cea din februarie.

Legea cu privire la reforma electorală a dat tuturor claselor avute ale țării, pînă la cel mai mic negustoraș, dreptul de a participa la puterea politică. Datorită acestui lucru, toate fracțiunile burgheziei au căpătat un teren legal pe care să-și poată formula pretențiile și exercita puterea lor. Această luptă care se dă în Franța sub republică, de la victoria din iunie 1848 încoace, între diferitele fracțiuni ale burgheziei, s-a dat în Anglia în cadrul parlamentului după legea cu privire la reforma electorală. Se înțelege că, întrucît condițiile sînt complet diferite, și rezultatele în cele două țări sînt complet diferite.

O dată ce burghezia industrială și-a cucerit prin legea cu privire la reforma electorală o arenă pentru lupta parlamentară, nu putea să nu obțină o victorie după alta. Prin limitarea sinecurelor¹⁵², burgheziei industriale i-au fost sacrificați lacheii aristocrați ai financiarilor, prin legea cu privire la săraci din 1833¹⁵³ — pauperii, iar prin reducerea tarifului și introducerea impozitului pe venit i-a fost sacrificată scutirea de impozite de care se bucurau financiarii și proprietarii funciari. O dată cu victoriile industriașilor a sporit și numărul vasalilor lor. Marele și micul comerț au devenit tributarii lor. Londra și Liverpoolul s-au prosternat în fața libertății comerțului, acest mesia al industriașilor. Dar, o dată cu victoriile lor, au crescut și cerințele lor, pretențiile lor.

Marea industrie modernă poate exista numai cu condiția de a se extinde în permanență, de a cucerii în permanență noi piețe. Ea e silită la aceasta de posibilitățile nelimitate ale producției în masă, de neîncetata dezvoltare și continua perfecționare a tehnicii și de înlăturarea neîntreruptă de capitaluri și de forță de muncă determinată de toate acestea. Orice stagnare înseamnă aici începutul ruinei. Dar extinderea industriei este condiționată de extinderea piețelor. Și întrucît industria, în actualul ei stadiu de dezvoltare, își sporește incomparabil mai rapid forța ei productivă decît își poate extinde piețele, se produc crizele periodice în cadrul cărora, din cauza surplusului de mijloace de producție și de produse, se oprește dintr-o dată circulația în organismul comercial, industria și comerțul stagnează aproape cu desăvîrșire, pînă cînd excedentul de produse se poate scurge prin noi canale. Anglia este focarul acestor crize, al căror efect paralizant se resimte în mod inevitabil în cele mai îndepărtate și mai ascunse colțuri ale pieței mondiale, ducînd pretutindeni la ruina unei părți însemnate a burgheziei comerciale și industriale. Pentru a

ieși din aceste crize, care de altfel dovedesc în modul cel mai palpabil tuturor pătunilor societății engleze dependența lor de fabricanți, nu există decît un singur mijloc : lărgirea des-facerii fie prin cucerirea de noi piețe, fie prin exploatarea mai temeinică a celor vechi. Dacă lăsăm la o parte puținele excepții, în care, așa cum a fost cazul Chinei în 1842, s-a pătruns prin forța armelor într-o piață rămasă pînă atunci închisă cu îndărătnicie, există un singur mijloc de a deschide pe cale industrială noi piețe și de a exploata mai temeinic pe cele vechi : prețuri mai scăzute, adică reducerea cheltuielilor de producție. Or, cheltuielile de producție pot fi reduse prin metode de producție noi, mai perfecționate, prin reducerea profitului, sau prin reducerea salariului. Introducerea unor metode de producție mai perfecționate nu poate însă salva societatea de criză, deoarece face să crească producția, și în felul acesta determină ea însăși necesitatea unor noi piețe. În timp de criză, cînd fiecare este bucuros să vîndă chiar în pierdere, nu are rost să vorbim de scăderea profitului. La fel stau lucrurile și cu salariul, care, de altminteri, ca și profitul, este determinat de legi care nu depind de voința sau de intențiile fabricanților. Și, totuși, salariul constituie principala parte componentă a cheltuielilor de producție, iar continua lui reducere este singurul mijloc de extindere a piețelor și de ieșire din criză. Salariul va scădea, însă, numai o dată cu ieftinirea mijloacelor de trai ale muncitorului. Iar în Anglia, mijloacele de trai ale muncitorului s-au scumpit din cauza taxelor vamale protecționiste asupra cerealelor, asupra produselor coloniale engleze etc. și a impozitelor indirecte.

Așa se explică agitația neîntreruptă, zgomotoasă, generală făcută de industriași în favoarea libertății comerțului și îndeosebi a desființării taxelor la cereale. Așa se explică faptul semnificativ că de la 1842 încoace, fiecare criză comercială și industrială le-a adus o nouă victorie. Prin desființarea taxelor la cereale le-au fost sacrificați proprietarii funciari englezi, prin desființarea taxelor vamale diferențiale la zahăr etc. — proprietarii funciari din colonii, prin desființarea legilor cu privire la navigație¹⁵⁴ — armatorii. În momentul de față ei desfășoară o agitație în favoarea limitării cheltuielilor statului și scăderii impozitelor, precum și în favoarea acordării dreptului de vot acelei părți a muncitorilor care oferă cele mai mari garanții. Ei vor să-și asigure noi aliați în parlament, pentru a-și cuceri mai repede o dominație politică nemijlocită, singura care le dă posibilitatea să se descotorosească de

anexele tradiționale ale mașinii de stat engleze : aristocrația, biserica, sinecurile, jurisprudența semi-feudală, anexe care au pierdut orice sens, dar sînt foarte costisitoare. Nu încapă îndoială că noua criză comercială iminentă în momentul de față, care, după toate aparențele, va coincide cu ciocniri noi și de mari proporții pe continent, va duce, cel puțin, la acest progres în dezvoltarea Angliei.

Dar, în toiul acestor victorii neîntrerupte ale burgheziei industriale, fracțiunile reacționare au reușit să-i pună cătușele legii cu privire la ziua de muncă de zece ore. Această lege a fost adoptată într-un moment care nu era nici un moment de prosperitate, nici unul de criză, în una din acele perioade de tranziție în care industria mai are încă îndeajuns de suferit de pe urma supraproducției pentru a nu putea pune în mișcare decît o parte din resursele ei și în care, deci, fabricanții nu folosesc integral ziua de muncă. Numai într-un asemenea moment, în care legea cu privire la ziua de muncă de zece ore limita concurența dintre fabricanții înșiși, numai într-un asemenea moment era ea acceptabilă. Dar acest moment a cedat curînd locul unei noi perioade de prosperitate. Piețele golite de mărfuri se cereau din nou aprovizionate ; specula a apărut iarăși și a dublat cererea ; fabricanții nu mai pridideau cu lucrul. Acum, legea cu privire la ziua de muncă de zece ore se transforma pentru ei, care aveau nevoie mai mult ca oricînd de o totală independență și de posibilitatea de a dispune nelimitat de toate resursele industriei, în niște cătușe insuportabile. Ce avea să se întîmple cu industriașii în timpul viitoarei crize, dacă nu li se permitea să exploateze din plin scurta perioadă de prosperitate ? Legea cu privire la ziua de muncă de zece ore trebuia să cadă. Și dacă nu erau încă destul de puternici pentru a o anula în parlament, trebuiau să caute s-o eludeze.

Legea cu privire la ziua de muncă de zece ore limita timpul de muncă al tinerilor sub 18 ani și al tuturor muncitoarelor la zece ore pe zi. Întrucît femeile, adolescenții și copiii constituie cea mai mare parte a muncitorilor din fabrici, consecința necesară a fost că fabricile nu puteau să lucreze, în general, decît zece ore pe zi. Dar atunci cînd, în perioada de prosperitate, fabricanții au avut nevoie să sporească orele de muncă, ei au găsit o soluție. Așa cum au procedat înainte cînd era vorba de copii sub 14 ani, al căror timp de muncă este și mai limitat, ei au mai angajat cîteva femei și cîteva adolescenți pentru a da ajutor și pentru a completa schimburile. În felul

acesta fabricile, ca și muncitorii lor adulți erau puși să lucreze treisprezece, paisprezece, cincisprezece ore fără ca nici un individ dintre cei care intrau în prevederile legii cu privire la ziua de muncă de zece ore să fi lucrat mai mult de zece ore pe zi. Aceasta contravenea în parte literii legii, și în și mai mare măsură spiritului legii și intenției legiuitorului; inspectorii de fabrică îi dădeau în judecată pe industriași, judecătorii de pace aveau puncte de vedere diferite și hotărârile lor difereau între ele. Și cu cât prosperitatea creștea, cu atât mai vehement protestau industriașii împotriva legii cu privire la ziua de muncă de zece ore și împotriva amestecului inspectorilor de fabrică. Sir G. Grey, ministrul de interne, a dat ordin inspectorilor să tolereze sistemul de muncă în schimburi (relay sau shift system). Dar mulți dintre ei, bazându-se pe lege, nu țineau seama de acest ordin. În cele din urmă, un caz deosebit de semnificativ a ajuns pînă la Tribunalul trezoreriei, iar acesta s-a pronunțat în favoarea fabricanților. Prin această sentință, legea cu privire la ziua de muncă de zece ore era în fapt abrogată, iar fabricanții au devenit din nou stăpîni absoluți în fabricile lor; în timpul crizei ei pot lucra două, trei sau șase ore și, în perioadele de prosperitate, de la treisprezece pînă la cincisprezece ore, iar inspectorii de fabrică nu mai au dreptul să se amestece.

Dacă legea cu privire la ziua de muncă de zece ore a fost apărută în primul rînd de reacționari și dacă în mod exclusiv clasele reacționare au făcut ca ea să fie votată în parlament, vedem acum că, prin felul în care a fost aplicată, ea a constituit o măsură absolut reacționară. Întreaga dezvoltare socială a Angliei este legată de dezvoltarea industriei, de progresul ei. Toate instituțiile care împiedică această dezvoltare, care vor s-o îngrădească sau s-o reglementeze după criterii care nu au nici o contingență cu ea și să și-o subordoneze, sînt reacționare, inconsistente și vor fi înlăturate de această dezvoltare. Forța revoluționară, care a venit cu atîta ușurință de hac întregii societăți patriarhale a vechii Anglii, aristocrației și burgheziei financiare, nu se va lăsa desigur înghesuită în limitele înguste ale legii cu privire la ziua de muncă de zece ore. Toate încercările lordului Ashley și ale tovarășilor săi de a reintroduce printr-o interpretare autentică legea care a căzut vor fi infructuoase sau, în cel mai bun caz, vor avea numai un rezultat efemer aparent.

Și, totuși, pentru muncitori legea cu privire la ziua de muncă de zece ore este indispensabilă. Ea este pentru ei o

necesitate fizică. Fără această lege, întreaga generație tânără de muncitori din Anglia se distruge din punct de vedere fizic. Dar între legea cu privire la ziua de muncă de zece ore pe care o revendică astăzi muncitorii și aceea pentru care au făcut propagandă Sadler, Oastler și Ashley și care a fost votată de coaliția reacționară din 1847 există o deosebire uriașă. Din scurta existență a acestei legi, din ușurința cu care a fost desființată — a fost destul o simplă hotărâre judecătorească, n-a fost nevoie nici măcar de un act emis de parlament ca să fie anulată —, din manifestările ulterioare ale foștilor lor aliați reacționari, muncitorii au înțeles cât valorează o alianță cu reacțiunea. Ei au înțeles ce folos pot avea de pe urma introducerii unor neînsemnate măsuri izolate împotriva burgheziei industriale. Ei au înțeles că burghezia industrială este deocamdată singura clasă în stare să se situeze în momentul de față în fruntea mișcării, că ar fi zădărnice să i te împotrivesți ei în îndeplinirea acestei misiuni progresiste. De aceea, cu toată dușmănia lor fățișă și care nu încetează nici un moment împotriva industriașilor, muncitorii sînt astăzi mult mai înclinați să-i sprijine în agitația lor în favoarea introducerii depline a libertății comerțului, a reformei financiare și a extinderii dreptului de vot, decît să se lase din nou amăgiți de înșelătoriile filantropice sub steagul reacționarilor uniți. Ei simt că lor le va veni ceasul abia atunci cînd industriași își vor fi jucat rolul, și de aceea instinctul lor just îi îndeamnă să accelereze procesul de dezvoltare, care trebuie să dea industriașilor puterea și prin aceasta să pregătească căderea lor. Dar aceasta nu-i face pe muncitori să uite că, contribuind la instaurarea dominației industriașilor, ei contribuie la instaurarea dominației dușmanilor lor celor mai direcți, dușmanii lor de moarte, și că ei pot dobîndi propria lor eliberare numai prin răsturnarea industriașilor, prin cucerirea puterii politice pentru ei înșiși. Anularea legii cu privire la ziua de muncă de zece ore le-a dovedit din nou acest lucru în modul cel mai grăitor. Reintroducerea acestei legi poate avea sens acum numai în condițiile dominației votului universal, iar în Anglia, unde $\frac{2}{3}$ din populație o formează proletarii industriali, votul universal înseamnă dominația politică exclusivă a clasei muncitoare cu toate schimbările revoluționare ale rînduieilor sociale pe care le implică. Iată de ce legea zilei de muncă de zece ore pentru a cărei obținere luptă astăzi muncitorii nu seamănă nicidecum cu aceea anulată de curînd de Tribunalul trezoreriei. Ea nu

mai este o încercare izolată de a paraliza dezvoltarea industrială, ea este o verigă dintr-un lanț lung de măsuri care trebuie să transforme cu desăvârșire actuala structură a societății și să distrugă încetul cu încetul toate contradicțiile de clasă existente pînă acum; ea nu mai este o măsură reacționară, ci una revoluționară.

Anularea efectivă a legii zilei de muncă de zece ore, mai întîi de către fabricanți cu de la sine putere, apoi de către Tribunalul trezoreriei, a contribuit în primul rînd la scurtarea perioadei de prosperitate și la accelerarea crizei. Dar ceea ce accelerează crizele accelerează în același timp și mersul dezvoltării societății engleze și realizarea scopului imediat al acestei dezvoltări: răsturnarea burgheziei industriale de către proletariatul industrial. Mijloacele de care dispun industriașii pentru extinderea piețelor și pentru înlăturarea crizelor sînt foarte limitate. Reducerea cheltuielilor statului, preconizată de Cobden, este sau o simplă trîncăneală proprie whigilor, sau echivalează cu o adevărată revoluție, chiar dacă nu urmărește decît o îmbunătățire de moment. Iar dacă va fi aplicată pe scara cea mai largă, cea mai revoluționară — în măsura în care industriașii englezi pot fi revoluționari —, cum se poate preîntîmpina criza următoare? Este evident că industriașii englezi, ale căror mijloace de producție au o capacitate de a se extinde incomparabil mai mare decît piețele lor de desfacere, se apropie cu pași repezi de momentul în care și mijloacele lor excepționale vor fi epuizate, în care perioada de prosperitate, care acum mai desparte încă o criză de cea următoare, va dispărea cu desăvârșire sub presiunea forțelor productive, dezvoltate peste măsură, în care crizele vor fi despărțite una de cealaltă numai prin scurte perioade de activitate industrială slabă, somnolentă; atunci industria, comerțul, întreaga societate modernă ar trebui să piară din cauza surplusului de forță vitală neutilizată, pe de-o parte, și a sleirii totale, pe de altă parte, dacă această stare anormală n-ar purta în sine remediul pentru vindecarea sa și dacă dezvoltarea industriei nu ar fi generat totodată singura clasă în stare să ia atunci în mîinile sale conducerea societății — proletariatul. Revoluția proletară va fi atunci inevitabilă, iar victoria ei neîndoioasă.

Acesta este mersul normal al evenimentelor, așa cum rezultă el cu necesitate ineluctabilă din întreaga situație socială actuală a Angliei. În ce măsură acest curs normal va

putea fi accelerat prin ciocniri pe continent și schimbări revoluționare în Anglia, o va arăta viitorul apropiat.

Dar legea cu privire la ziua de muncă de zece ore ?

Din momentul în care chiar și granițele pieței mondiale vor deveni prea strâmte pentru deplina dezvoltare a tuturor resurselor industriei moderne, din momentul în care va avea nevoie de o revoluție socială pentru ca forțele ei să poată dobîndi din nou deplina libertate de acțiune, — din acel moment limitarea timpului de muncă nu mai este o măsură reacționară, nu mai constituie o frînă pentru dezvoltarea industriei. Dimpotrivă, aceasta se impune de la sine. Primul rezultat al revoluției proletare în Anglia va fi centralizarea mării industrii în mâinile statului, adică ale proletariatului ajuns la putere, iar o dată cu centralizarea industriei sînt înlăturate toate relațiile legate de concurență care duc în momentul de față la un conflict între reglementarea timpului de muncă și progresul industriei. Așadar, singura rezolvare a problemei zilei de muncă de zece ore, ca și a tuturor problemelor care au la baza lor contradicția dintre capital și munca salariată, este *revoluția proletară*.

Scris de F. Engels în martie 1850

Publicat în

„Neue Rheinische Zeitung,
Politisch-ökonomische Revue“
nr. 4 din 1850

Semnat: *Friedrich Engels*

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

Karl Marx și Friedrich Engels

Adresa Organului central
căt-re Liga comuniștilor ¹⁵⁵

MARTIE 1850

Organul central căt-re Ligă

Fraților,

În cursul celor doi ani revoluționari, 1848—1849, Liga comuniștilor s-a afirmat în două feluri: întâi prin faptul că membrii ei au participat pretutindeni energic la mișcare, că în presă, pe baricade și pe cîmpurile de luptă au fost în primele rînduri ale singurei clase hotărît revoluționare, proletariatul. Liga s-a afirmat de asemenea prin faptul că concepția ei despre mișcare, așa cum a fost expusă în circularele congreselor și ale Organului central din 1847, ca și în „Manifestul Comunist”, s-a dovedit a fi singura justă, că speranțele exprimate în aceste documente s-au împlinit întru totul, iar concepția despre situația societății de astăzi, propagată înainte de Ligă doar în secret, este acum pe buzele tuturor și se propovăduiește public în piețe. În același timp a slăbit considerabil organizația, odinioară solidă, a Ligii. O mare parte dintre membrii care au participat direct la mișcarea revoluționară au crezut că vremea asociațiilor secrete a trecut și că este suficientă numai activitatea publică. Diferitele circumscripții și comunități au lăsat să slăbească legăturile lor cu Organul central și treptat le-au întrerupt cu totul. Astfel, în timp ce partidul democrat, partid al micii burghezii, se organiza tot mai bine în Germania, partidul muncitoresc își pierdea singurul său suport solid, rămînea organizat cel mult în cîteva localități, pentru scopuri locale, și din această cauză, în cadrul mișcării generale, a ajuns cu totul sub dominația și conducerea democraților mic-burghezi. Acestei stări de lucruri trebuie să i se pună capăt, muncitorii trebuie să devină independenți. Organul central a înțeles această necesitate și de aceea a trimis chiar în iarna 1848—1849 un emisar, pe Josef Moll, în Germania, pentru reorganizarea Ligii. Misiunea lui Moll n-a avut însă un efect durabil, pe

de o parte, pentru că muncitorii germani nu aveau încă pe vremea aceea destulă experiență, pe de altă parte pentru că această misiune a fost întreruptă de insurecția din mai anul trecut. Moll însuși a pus mîna pe armă, s-a înrolat în armata din Baden-Palatinat și a căzut la 29 iunie * în lupta de pe Murg. În persoana lui Liga a pierdut pe unul dintre membrii ei cei mai vechi, mai activi și mai vrednici de încredere, care participase la toate congresele, făcuse parte din Organul central și care și mai înainte îndeplinesc cu mare succes o serie de misiuni. După înfrîngerea partidelor revoluționare din Germania și Franța în iulie 1849, mai toți membrii Organului central s-au adunat din nou la Londra și, completîndu-și rîndurile cu noi forțe revoluționare, au pornit cu o rîvnă sporită la reorganizarea Ligii.

Reorganizarea Ligii nu poate fi înfăptuită decît printr-un emisar, și Organul central consideră că este de cea mai mare importanță ca emisarul să plece tocmai acum, cînd o nouă revoluție se apropie, cînd, prin urmare, partidul muncitoresc trebuie să acționeze cît mai organizat, mai unitar și mai independent, dacă nu vrea să fie din nou exploatat de burghezie ca în 1848 și să ajungă iar la remorca ei. .

Noi v-am spus, fraților, încă în 1848 că burghezii liberali germani vor veni în curînd la putere și că vor folosi de îndată puterea lor, recent dobîndită, împotriva muncitorilor. Ați văzut că așa s-a întîmplat. Într-adevăr, burghezii au fost aceia care, după mișcarea din martie 1848, au pus imediat mîna pe puterea de stat și au folosit-o ca să-i aducă de îndată pe muncitori, aliații lor în luptă, în starea de asupraire de mai înainte. Dacă burghezia nu a putut înfăptui acest lucru fără să se alieze cu partidul feudal, înlăturat în martie, ba chiar fără să cedeze, în cele din urmă, acestui partid absolutist feudal dominația, ea și-a asigurat totuși condiții în care, datorită greutăților financiare ale guvernului, dominația ar trece, cu timpul, în mîinile ei și i-ar garanta toate interesele, în cazul că s-ar dovedi posibil ca mișcarea revoluționară să pășească de pe acum pe calea unei așa-zise dezvoltări pașnice. Pentru a-și asigura dominația, burghezia nici n-ar avea măcar nevoie să se facă odioasă poporului prin măsuri violente, întrucît toate aceste măsuri violente au și fost înfăptuite de contrarevoluția feudală. Dezvoltarea nu va urma însă această cale pașnică. Dimpotrivă, revoluția care va grăbi această dezvoltare se apropie, indiferent dacă revoluția

* În ediția din 1885 a apărut greșit: 19 iulie. — *Nota Red.*

va fi provocată de o insurecție independentă a proletariatului francez sau de invazia Sfintei Alianțe în Babilonul revoluționar.

Iar rolul pe care în 1848 l-au jucat burghezi liberali germani față de popor, acest rol de trădători va fi preluat în revoluția viitoare de mic-burghezi democrați, care ocupă acum în opoziție locul deținut de burghezia liberală înainte de 1848. Acest partid, partidul democrat, mult mai periculos pentru muncitori decât partidul liberal de mai înainte, se compune din trei elemente.

I. Din elementele cele mai progresiste ale marii burghezii, care urmăresc răsturnarea imediată și totală a feudalismului și absolutismului. Această fracțiune este reprezentată de foștii conciliatori de la Berlin, care preconizau să se refuze plata impozitelor.

II. Din mic-burghezi democrat-constituționali, al căror principal scop în mișcarea de pînă acum a fost crearea unei confederații mai mult sau mai puțin democratice la care năzuiau reprezentanții lor, stînga din Adunarea de la Frankfurt, iar mai tîrziu parlamentul de la Stuttgart și ei înșiși în campania pentru constituția imperiului.

III. Din mic-burghezi republicani, al căror ideal este o republică federativă germană în genul celei elvețiene și care acum se intitulează „roșii” și „democrați sociali” pentru că nutresc dorința deșartă de a desființa apăsarea micului capital de către marele capital, a micii burghezii de către marea burghezie. Reprezentanții acestei fracțiuni au fost membrii congreselor și ai comitetelor democratice, conducătorii asociațiilor democratice, redactorii ziarelor democratice.

Toate aceste fracțiuni se intitulează acum, după înfrîngerea lor, „republicane” sau „roșii”, după cum mic-burghezi republicani din Franța se intitulează acum socialiști. Acolo unde mai au posibilitatea, ca în Württemberg, Bavaria etc., să-și urmărească scopul pe cale constituțională, ele folosesc această posibilitate pentru a rămîne la vechea lor frazeologie și a dovedi prin fapte că nu s-au schimbat cîtuși de puțin. Se înțelege, de altfel, că, prin schimbarea denumirii acestui partid, nu se schimbă de loc poziția lui față de muncitori, ci se dovedește doar că acum este nevoit să se întoarcă împotriva burgheziei aliate cu absolutismul și să se sprijine pe proletariat.

Partidul democrat mic-burghez din Germania este foarte puternic. El cuprinde nu numai marea majoritate a bürgerilor

de la orașe, mici negustori, întreprinzători din industrie și meseriași patroni ; împreună cu ei merg și țărani și proletariatul agricol, atîta timp cît acesta nu și-a găsit încă un sprijin în proletariatul independent de la orașe.

Poziția partidului muncitoresc revoluționar față de democrația mic-burgheză este următoarea : el merge alături de ea împotriva fracțiunii pe care vrea să o răstoarne ; el se ridică împotriva ei ori de cîte ori mica burghezie vrea să-și consolideze situația în propriul ei interes.

Mic-burghezii democrați, departe de a voi să revoluționeze întreaga societate în interesul proletariatului revoluționar, năzuiesc la o schimbare a rînduielilor sociale care să le facă societatea existentă cît mai suportabilă și mai comodă. De aceea ei cer înainte de toate reducerea cheltuielilor statului prin restrîngerea birocrăției și trecerea principalelor impozite asupra marilor proprietari funciari și asupra burghezilor. Ei cer de asemenea înlăturarea presiunii marelui capital asupra celui mic prin înființarea de către stat a unor instituții de credit și prin legi împotriva cametei, care să le dea lor și țăranilor posibilitatea de a obține împrumuturi în condiții avantajoase, nu de la capitaliști, ci de la stat ; ei mai cer apoi stabilirea relațiilor de proprietate burgheze la țară prin înlăturarea completă a feudalismului. Pentru realizarea tuturor acestora, ei au nevoie de o organizare democratică a statului, fie constituțională, fie republicană, care să le dea lor și aliaților lor, țăranii, majoritatea, precum și de o organizare comunală democratică, care să le dea pe mîna controlul direct asupra proprietății comunale și o serie de funcții exercitate actualmente de birocați.

Apoi, după părerea lor, trebuie combătute dominația și creșterea rapidă a capitalului, în parte prin limitarea dreptului de moștenire, în parte încredințîndu-se statului executarea unui număr cît mai mare de lucrări. În ceea ce-i privește pe muncitori, în primul rînd este neîndoielnic faptul că urmează să rămînă, ca și pînă acum, muncitori salariați, cu singura deosebire că mic-burghezii democrați vor ca muncitorii să aibă salarii mai bune și o existență mai asigurată ; ei speră să înfăptuiască aceasta, în parte, prin angajarea lor de către stat și prin măsuri filantropice ; într-un cuvînt, ei speră să-i corupă pe muncitori prin pomeni mai mult sau mai puțin mascate și să le frîngă forța revoluționară printr-o îmbunătățire vremelnică a situației lor. Revendicările democrației mic-burgheze rezumate aici nu sînt susținute deopo-

trivă de toate fracțiunile ei, și democrații mic-burghezi care năzuiesc să le înfăptuiască în totalitatea lor sînt foarte puțini la număr. Cu cît mai departe merg unele persoane sau fracțiuni din sînul democrației mic-burgheze, cu atît își vor însuși mai multe din aceste revendicări, iar puținii oameni care privesc cele de mai sus ca pe propriul lor program înclină să creadă că prin aceasta au formulat maximum ce se poate cere revoluției. Aceste revendicări nu pot însă nicidecum satisface partidul proletariatului. În timp ce mic-burghezii democrați vor să pună capăt revoluției cît se poate de repede, ducînd la îndeplinire cel mult revendicările de mai sus, interesul nostru și sarcina noastră este să facem ca revoluția să fie neîntreruptă pînă cînd toate clasele mai mult sau mai puțin avute vor fi înlăturate de la putere, pînă cînd puterea de stat va fi cucerită de proletariat, iar asocierea proletarilor va progresa într-atît nu numai într-o singură țară, ci în toate țările dominante din lumea întreagă, încît concurența dintre proletari va înceta în aceste țări și cel puțin forțele de producție hotărîtoare vor fi concentrate în mîinile proletarilor. Pentru noi nu poate fi vorba de o modificare a proprietății private, ci de desființarea ei, nu de o estompare a contradicțiilor de clasă, ci de desființarea claselor, nu de o îmbunătățire a societății existente, ci de întemeierea unei societăți noi. Nu incupe nici o îndoială că în decursul dezvoltării ulterioare a revoluției democrația mic-burgheză va dobîndi pentru un timp o influență precumpănitoare în Germania. Se pune deci întrebarea care va fi poziția proletariatului și în special a Ligii față de democrația mic-burgheză :

1) atîta timp cît dăinuie actualele relații, în care și democrații mic-burghezi sînt asupriți ;

2) în viitoarea luptă revoluționară, care le va da lor preponderența ;

3) după această luptă, în timpul cît ei vor avea preponderența asupra claselor răsturnate și asupra proletariatului.

1. În momentul de față, cînd mic-burghezii democrați sînt pretutindeni asupriți, ei predică în general proletariatului unirea și armonia, îi întind mîna și tind să întemeieze un mare partid de opoziție, care să cuprindă toate nuanțele partidului democrat, adică tind să-i atragă pe muncitori într-o organizație de partid în care să predomine frazele generale social-democrate, îndărătul cărora se ascund interesele lor particulare și în care formularea revendicărilor proprii ale proletariatului să fie interzisă de dragul armoniei. O ase-

menea unire ar fi numai în avantajul lor și cu totul în dezavantajul proletariatului. Proletariatul și-ar pierde cu totul poziția lui independentă, atât de greu dobândită, și ar ajunge din nou la remorca democrației burgheze oficiale. Această unire trebuie deci respinsă în modul cel mai categoric. În loc să se coboare din nou la rolul de cor care îi aplaudă pe democrații burghezi, muncitorii și, în primul rând, Liga trebuie să militeze pentru înființarea, în afara democrațiilor oficiali, a unei organizații independente secrete și deschise a partidului muncitoresc și să facă din fiecare comunitate centrul și nucleul unor uniuni muncitorești în care poziția și interesele proletariatului să poată fi discutate independent de influențele burgheze. Cît de puțin iau în serios democrații mic-burghezi o alianță în care proletarii să aibă putere egală și drepturi egale cu ei o dovedesc bunăoară democrații din Breslau, care, în organul lor, „Neue Oder-Zeitung”, îi atacă în modul cel mai vehement pe muncitorii organizați independent și îi numește socialiști. În cazul unei lupte împotriva unui adversar comun nu este nevoie de o alianță specială. Atunci cînd împotriva unui astfel de adversar trebuie dusă o luptă directă, interesele celor două partide coincid pentru moment, și, ca și pînă acum, această alianță de moment se va stabili de la sine și pe viitor. Se înțelege că în conflictele sîngeroase care ne așteaptă, ca și în toate cele din trecut, muncitorii vor fi aceia care, prin curajul, hotărîrea și spiritul lor de sacrificiu, vor trebui să cucerească victoria. În această luptă, ca și înainte, masa micii burghezii va șovăi, nehotărîtă și inactivă, cît mai mult posibil, pentru ca apoi, de îndată ce victoria va fi fost hotărîtă, să o acapareze pentru sine, să-i îndemne pe muncitori să fie liniștiți și să se reîntoarcă la munca lor, să prevină așa-zisele excese și să excludă proletariatul de la roadele victoriei. Nu stă în puterea muncitorilor să-i împiedice de la toate acestea pe democrații mic-burghezi, dar stă în puterea muncitorilor să îngreuiască ascensiunea democrațiilor mic-burghezi în detrimentul proletariatului înarmat și să le dicteze condiții în care dominația democrațiilor burgheze să poarte în sine, din capul locului, germenul pieirii, iar viitoarea ei înlocuire de către dominația proletariatului să fie considerabil ușurată. În timpul conflictului și imediat după luptă, muncitorii trebuie, înainte de toate, să contracareze pe cît posibil încercările burgheziei de a potoli spiritele și să-i silească pe democrați să pună în aplicare actualele lor fraze teroriste. Ei trebuie să acționeze în așa fel, încît agi-

tația revoluționară nemijlocită să nu fie înăbușită imediat după victorie. Ei trebuie, dimpotrivă, să o întrețină cât mai mult posibil. Ei nu numai că nu trebuie să se opună așa-ziselor excese, acțiunilor de răzbunare a poporului împotriva indivizilor pe care îi urăște sau împotriva clădirilor publice de care se leagă numai amintiri odioase, ei trebuie nu numai să tolereze aceste acțiuni, dar să și ia în mină conducerea lor. În timpul luptei și după luptă, muncitorii trebuie să formuleze cu fiecare prilej, alături de revendicările democraților burghezi, propriile lor revendicări. Ei trebuie să ceară garanții pentru muncitori de îndată ce democrații burghezi sînt pe punctul de a prelua puterea. La nevoie, ei trebuie să smulgă aceste garanții și, în general, să aibă grijă ca noii cîrmuitori să-și ia obligația de a face toate concesiile și promisiunile posibile; acesta este mijlocul cel mai sigur de a-i compromite. Ei trebuie, în general, să frîneze prin toate mijloacele și cât mai mult cu putință delirul victoriei și entuziasmul față de situația nouă, care se manifestă după fiecare luptă de stradă încununată de succes, cîntărind cu calm, cu sînge rece, situația și arătîndu-și pe față neîncrederea în noua cîrmuire. Ei trebuie să instituie de îndată, alături de noile cîrmuiri oficiale, propriile lor cîrmuiri muncitorești, revoluționare, fie sub formă de organe de autoadministrare locală, de consilii comunale, fie sub formă de cluburi muncitorești sau de comitete muncitorești, în așa fel încît cîrmuirea burghezo-democratică nu numai să piardă de îndată sprijinul muncitorilor, dar să se și simtă de la bun început supravegheată și amenințată de autorități, în spațele cărora stă întreaga masă a muncitorilor. Într-un cuvînt, din primul moment al victoriei nu partidul reacționar învins trebuie să fie obiectul neîncrederii, ci aliații lor de pînă atunci, partidul care vrea să exploateze singur victoria comună.

2. Dar pentru a se putea opune energic și ca o forță de temut acestui partid, care va începe să-i trădeze pe muncitori din primul ceas al victoriei, aceștia trebuie să fie înarmați și organizați. Înarmarea întregului proletariat cu flinte, carabine, tunuri și muniții trebuie înfăptuită imediat; trebuie împiedicată reînființarea vechii gărzi civile, îndreptate împotriva muncitorilor. Acolo însă unde această reînființare nu poate fi împiedicată, muncitorii trebuie să încerce să se organizeze în mod independent ca gardă proletară, cu comandanți și cu un stat-major propriu aleși de ei înșiși și sub comanda, nu a puterii de stat, ci a consiliilor comunale

revoluționare impuse de muncitori. Muncitorii care lucrează în întreprinderile statului trebuie să se înarmeze și să se organizeze cu orice preț într-un detașament aparte, cu comandanți aleși de ei, sau ca o parte a gărzii proletare. Armele și munițiile nu trebuie predate sub nici un motiv, orice încercare de dezarmare trebuie zădărnicită, la nevoie, cu forța. Muncitorii trebuie să fie scoși de sub influența democraților burghezi, ei trebuie să se organizeze și să se înarmeze imediat în mod independent și să impună condiții cît se poate de împovărătoare și compromițătoare pentru inevitabila dominație momentană a democrației burgheze — acestea sînt principalele puncte de care trebuie să țină seama proletariatul și, prin urmare, Liga în timpul și după viitoarea insurecție.

3. Lupta împotriva muncitorilor va porni de îndată ce noile cîrmuiri se vor fi consolidat întrucîtva. Pentru a se putea opune ca o forță mic-burghezilor democrați, muncitorii trebuie înainte de toate să fie organizați și centralizați în mod independent prin cluburile lor. După răsturnarea cîrmuirilor existente, Organul central va pleca de îndată ce se va putea în Germania, va convoca imediat un congres și va supune acestuia proiectele necesare pentru centralizarea cluburilor muncitorești sub o conducere stabilită la sediul central al mișcării. Organizarea rapidă cel puțin a unor uniuni de cluburi muncitorești pe provincii este una dintre măsurile cele mai importante pentru întărirea și dezvoltarea partidului muncitoresc; măsura imediat următoare răsturnării cîrmuirilor existente va fi alegerea unei adunări naționale reprezentative. Pentru aceasta, proletariatul va trebui să aibă grijă:

I. Ca nu cumva, prin felurite șicane ale autorităților locale sau ale comisarilor guvernamentali să fie excluși de la alegeri, sub vreun pretext oarecare, un număr de muncitori.

II. Ca pretutindeni, alături de candidați ai democraților burghezi să fie desemnați și candidați ai muncitorilor, pe cît posibil dintre membrii Ligii, a căror alegere trebuie promovată prin toate mijloacele. Chiar acolo unde nu există nici un fel de perspective pentru alegerea lor, muncitorii trebuie să desemneze candidați proprii, pentru a-și păstra independența, a-și număra forțele și pentru a face cunoscute opiniei publice poziția lor revoluționară și punctul de vedere al partidului. Ei nu trebuie să se lase înșelați de frazele democraților, bunăoară că prin aceasta s-ar produce o sciziune în partidul democrat și s-ar da reacțiunii posibilitatea de a învinge. În

ultimă instanță toate aceste fraze nu urmăresc altceva decît să înșele proletariatul. Succesele pe care partidul proletar le-ar obține printr-o asemenea manifestare independentă sînt infinit mai importante decît dezavantajul pe care l-ar putea constitui prezența cîtorva reacționari în adunarea reprezentativă. Dacă democrația adoptă de la bun început o atitudine categorică și teroristă față de reacțiune, influența acesteia în alegeri este dinainte anihilată.

Primul punct care va provoca conflictul dintre democrații burghezi și muncitori va fi desființarea feudalismului; ca și în prima revoluție franceză, mic-burghezii vor da țăranilor domeniile feudale în proprietate liberă, adică vor menține proletariatul agricol, vrînd să creeze o clasă țărănească mic-burgheză, care să parcurgă același ciclu al pauperizării și al înglodării în datorii pe care țăranul francez îl mai parcurge și acum.

Muncitorii trebuie să se împotrivescă acestui plan în interesul proletariatului agricol și în propriul lor interes. Ei trebuie să ceară ca proprietatea feudală confiscată să rămînă un bun al statului și să fie transformată în colonii muncitorești în care proletariatul agricol asociat să lucreze folosind toate avantajele marii agriculturi; prin aceasta principiul proprietății comune va dobîndi de îndată o bază puternică încă în condițiile relațiilor de proprietate burgheze care se clatină. După cum democrații se aliază cu țăranii, așa și muncitorii trebuie să se alieze cu proletariatul agricol¹⁵⁶. Democrații se vor strădui apoi să ajungă direct la republica federativă, sau, dacă nu vor putea evita republica unică și indivizibilă, cel puțin să paralizeze conducerea centrală, acordînd o cît mai mare independență comunelor * și provinciilor. În opoziție cu acest plan, muncitorii trebuie să acționeze nu numai pentru o republică germană unică și indivizibilă, dar și pentru cea mai categorică centralizare a puterii în mîinile statului, în cadrul acestei republici. Ei nu trebuie să se lase induși în eroare de vorbăria democratică despre libertatea comunelor, despre conducerea autonomă etc. Într-o țară ca Germania, unde mai sînt încă de înlăturat atîtea rămășițe medievale, unde mai trebuie înfrîntă atîta încăpăținare locală și provincială, nu se poate tolera în nici un caz ca fiecare sat, fiecare oraș, fiecare provincie să pună noi piedici activității revoluționare, care poate porni cu toată puterea doar de la

* Termenul *comună* este întrebuițat aici în sens larg, înțelegîndu-se alît comunele urbane cît și comunele rurale. — *Nota Red.*

centru. — Nu se poate tolera repetarea actualei stări de lucruri, în care, pentru unul și același pas înainte, germanii trebuie să lupte în fiecare oraș, în fiecare provincie în parte. Cu atât mai puțin se poate tolera ca, printr-o așa-zisă organizare comunală autonomă, să se eternizeze proprietatea comunală — formă de proprietate mai înapoiată decît proprietatea privată modernă în care se dizolvă în mod necesar pretutindeni — și o dată cu ea conflictele, care rezultă de aici, între comunele bogate și cele sărace, precum și dreptul civil al comunelor cu șicanele lui împotriva muncitorilor, în vigoare alături de dreptul civil al statului. Astăzi în Germania, ca și în 1793 în Franța, sarcina partidului cu adevărat revoluționar este înfăptuirea celei mai stricte centralizări*.

Am văzut că în viitoarea mișcare democrației vor veni la putere și că vor fi nevoiți să propună măsuri mai mult sau mai puțin socialiste. Se pune întrebarea ce contramăsuri trebuie să propună muncitorii? Firește, la începutul mișcării muncitorii încă nu pot propune măsuri de-a dreptul comuniste. Ei pot însă :

1. Să-i silească pe democrați să intervină în cît mai multe domenii ale ordinii sociale existente, să împiedice mersul ei normal și să se compromită ei înșiși; de asemenea să concentreze cît mai multe forțe de producție, mijloace de transport, fabrici, căi ferate etc. în mâinile statului.

* Trebuie amintit acum că la baza acestui pasaj stă o confuzie. Datorită falsificatorilor bonapartiști și liberali ai istoriei, se socotea pe atunci ca un fapt dovedit că mașina administrativă centralizată franceză a fost introdusă de marea revoluție, fiind folosită de Convenție ca o armă indispensabilă și hotărîtoare pentru înfrîngerea reacțiunii regaliste și federaliste și a dușmanului din afară. Acum însă este un fapt cunoscut că în tot timpul revoluției și pînă la 18 Brumar întreaga administrație a departamentelor, arondismentelor și comunelor era alcătuită din autorități alese de înșiși cei administrați, care se mișcau cu o deplină libertate în cadrul legilor generale ale statului; că această conducere autonomă locală și a provinciilor, asemănătoare celei americane, a devenit tocmai pîrghia cea mai puternică a revoluției, și anume în așa măsură, încît Napoleon, îndată după lovitura sa de stat de la 18 Brumar, s-a grăbit s-o înlocuiască prin administrația prefecturilor existentă și azi, administrație care a fost, așadar, de la bun început, un simplu instrument al reacțiunii. Dar după cum administrația autonomă locală și a provinciilor nu este în contradicție cu centralizarea politică și națională, tot așa ea nu este în mod necesar legată de acel egoism mărginit cantonal sau comunal care ne izbește în mod atât de neplăcut în Elveția și pe care toți republicanii federativi din sudul Germaniei voiau să-l introducă în 1849 în Germania. (Nota lui Engels la ediția din 1885).

2. Ei trebuie să împingă la extrem propunerile democrațiilor, care în nici un caz nu vor avea o atitudine revoluționară, ci doar reformistă, și să le prefacă în atacuri directe împotriva proprietății private; așa, de pildă, dacă mic-burghezii propun răscumpărarea căilor ferate și a fabricilor, muncitorii trebuie să ceară ca aceste căi ferate și fabrici să fie pur și simplu confiscate de stat fără nici o despăgubire, ca proprietate a unor reacționari. Dacă democrații propun impozite proporționale, muncitorii trebuie să ceară impozite progresive; dacă democrații propun ei înșiși impozite progresive moderate, muncitorii trebuie să insiste asupra unui impozit ale cărui cote să crească atât de repede, încît să distrugă marele capital; dacă democrații cer plata datoriilor publice, muncitorii să ceară declararea statului în stare de faliment. Revendicările muncitorilor vor trebui deci să se orienteze pretutindeni după concesiile și măsurile democrațiilor.

Dacă muncitorii germani nu pot să ajungă la putere și la îndeplinirea intereselor lor de clasă fără a trece printr-o întregă dezvoltare revoluționară mai îndelungată, de astădată ei au cel puțin certitudinea că primul act al acestei drame revoluționare care se apropie va coincide cu victoria directă a propriei lor clase în Franța și va fi mult grăbită de aceasta.

Dar ei înșiși vor contribui în cea mai mare măsură la victoria lor finală, dacă vor înțelege interesele lor de clasă, se vor situa cît mai grabnic pe o poziție de partid independentă și nu se vor lăsa nici un moment abătuți din calea organizării independente a partidului proletariatului de frazele fățarnice ale mic-burghezilor democrați. Lozinca lor de luptă trebuie să fie: „Revoluția neîntreruptă”.

Londra, martie 1850
 Multiplicat sub formă de foi volante
 în 1850

Se tipărește după textul cărții
 Tradus din limba germană

Publicat de F. Engels ca anexă
 la lucrarea: K. Marx.
 „Dezvăluiri asupra procesului
 comuniștilor de la Colonia”.
 Hottingen-Zürich, 1885

Karl Marx și Friedrich Engels

Recenzii apărute în „*Neue Rheinische Zeitung,
Politisch-ökonomische Revue*” nr. 4

Thomas Carlyle. „Pamflete contemporane.
Nr. 1. Epoca actuală. Nr. 2. Închisorile model”.
Londra, 1850 *

Thomas Carlyle este singurul scriitor englez asupra căruia literatura germană a exercitat o influență directă și deosebit de importantă. De aceea un german nu poate, fie măcar din politețe, să nu acorde atenție operelor lui.

Din ultima scriere a lui Guizot (vezi „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*” nr. 2 **) ne-am putut convinge că „talentele” burgheziei sînt în plin declin. Cele două broșuri ale lui Carlyle pe care le avem în fața noastră ne arată la ce decădere a ajuns un talent literar care, lovindu-se de lupta istorică devenită acută, încearcă să-și susțină împotriva ei revelațiile sale profetice, neluate în seamă de nimeni.

Thomas Carlyle are meritul că în scrierile sale a luat atitudine împotriva burgheziei într-o vreme cînd concepțiile, gusturile și ideile ei și-au subordonat în mod categoric întreaga literatură oficială engleză; în această privință manifestările lui au avut uneori chiar un caracter revoluționar. Ne referim la lucrarea sa de istorie a revoluției franceze, la apologia pe care i-o face lui Cromwell, la broșura despre cartism, la cartea „Trecut și prezent”¹⁵⁷. Dar în toate aceste scrieri critica prezentului este strîns legată de o apoteoză, surprinzător de neistorică, a evului mediu, care, de altfel, este destul de frecventă și la revoluționarii englezi, de pildă la Cobbett și la o parte din cartiști. În timp ce, atunci cînd privește spre trecut, el se extiază cel puțin în fața epocilor clasice ale unei anumite faze a dezvoltării sociale, prezentul îl duce la desperare, iar viitorul îl îngrozește. Acolo unde recunoaște revoluția sau chiar o proslăvește, ea se concen-

* „*Latter-Day Pamphlets*”. Edited by Thomas Carlyle. „*Nr. 1: The Present Time. — Nr. 2: Model Prisons*”. London, 1850. — *Nota Red.*

** Vezi volumul de față, pag. 222—228. — *Nota Red.*

trează pentru el într-o singură persoană, într-un Cromwell sau Danton, care constituie pentru el obiectul aceluia cult al eroilor pe care l-a propovăduit, în ale sale „Prelegeri despre eroi și despre cultul eroilor”¹⁵⁸, ca pe singura evadare din prezentul plin de deznădejde, ca pe o nouă religie.

Așa cum sînt ideile lui Carlyle, așa este și stilul lui. O reacție directă și violentă împotriva stilului burghez englez modern al bigotului Pecksniff¹⁵⁹, a cărui platitudine emfatică, prolixitate circumspectă și plicticoasă incoerență moral-sentimentală s-au transmis de la creatorii inițiali ai acestui stil, de la londonezii culți, la întreaga literatură engleză. Spre deosebire de această literatură, Carlyle a început să trateze limba engleză ca pe un material absolut brut, pe care trebuia să-l prelucereze în mod radical. El a dat la iveală formulări și cuvinte învechite și a combinat expresii noi după exemplul german, în special după exemplul lui Jean Paul. Adeseori noul stil era bombastic și anost, dar de multe ori era strălucitor și întotdeauna original. Și sub acest raport „Pamfletele contemporane” vădesc un regres considerabil.

Semnificativ este, de altfel, faptul că, dintre toți reprezentanții literaturii germane, cel care a exercitat cea mai mare influență asupra lui Carlyle nu a fost Hegel, ci spițerul literar Jean Paul.

În broșurile de care ne ocupăm, cultul geniului, pe care Carlyle îl împarte cu Strauss, este lipsit de geniu. N-a mai rămas decît cultul.

„Epoca actuală” începe cu declarația că contemporaneitatea este fiica trecutului și mama viitorului și că, în orice caz, este o *eră nouă*.

Primul fenomen al acestei ere noi este un papă *reformator*. Pius al IX-lea, cu evanghelia în mîină, voia ca, de la înălțimea Vaticanului, să vestească creștinătății „*legea adevărului*”.

„Cu mai bine de 300 de ani în urmă, scaunul sfîntului Petru a primit o hotărîre judecătorească fără drept de apel, un ordin autentic, înregistrat la cancelaria cerească, și care de atunci poate fi citit în inimile tuturor oamenilor cinstiți: a primit ordin să se care, să dispară și să nu ne mai bată capul cu amăgirea sale, cu scornirile lui nelegiuite; și de atunci el continuă să existe pe propriul său risc și va trebui să plătească grele despăgubiri pentru fiecare zi din această existență a sa. Legea adevărului? Dar, pentru a acționa în concordanță cu această lege a adevărului, papalitatea ar trebui să renunțe la putreda ei viață galvanizată — care constituie o ofensă la adresa lui Dumnezeu și a oamenilor —, să moară în mod onorabil și să se lase îngropată. Ceea ce a întreprins bietul papă era departe de așa ceva, deși, în general, era în

esență același lucru... Un papă reformator? Turgot și Necker nu erau nimic în comparație cu el. Dumnezeu e mare, și, cînd trebuie să se pună capăt unei ispite, cheamă pentru asta la el un credincios, care se apucă de treabă cu nădejde, și nu cu desperare" (pag. 3).

Prin manifestele sale în legătură cu reforma, papa a stîrnit întrebări

„purtătoare de vijelii, de conflagrații mondiale, de cutremure..., întrebări pe care toți bărbații de stat doreau și, în cea mai mare parte, sperau să le amîne pînă în ziua judecării de apoi. Dar ziua judecării de apoi a sosit — iată care e groaznicul adevăr" (pag. 4).

Legea adevărului a fost proclamată. Sicilienii

„au fost primul popor care s-a hotărît să aplice această nouă regulă sancționată de sfîntul părinte: potrivit legii adevărului, noi nu ținem de Neapole și de acești funcționari napolitani. Prin grația cerului și a papii, noi vrem să ne eliberăm de ei”.

Așa se explică revoluția din Sicilia.

Poporul francez, care se consideră pe sine drept „un fel de popor-mesia”, drept un „soldat ales al libertății”, se teme că nu cumva jalnicii și disprețuiții sicilienii să le ia această meserie (trade). Drept urmare, a izbucnit revoluția din februarie.

„În întreaga Europă, ca sub influența unui curent electric subteran de simpatie, a izbucnit o explozie grandioasă, care nu poate fi supusă nici unui control, și am fost astfel martorii anului 1848, unul dintre anii cei mai ciudați, cei mai nenorociți, cei mai uluitori și, în general, cei mai umilitori prin care a trecut cîndva lumea europeană... Pretutindeni, regii și cei ce se aflau la cîrma guvernelor au încremenit pur și simplu, cuprinși de o groază subită, cînd le-a tunat în urechi glasul întregii lumi: Cărați-vă, imbecili fătarnici! Sinteți niște paiate, iar nu niște eroi! Ștergeți-o de-aici! Dar ce a fost mai ciudat și s-a întîmplat pentru prima oară în acest an a fost că toți regii s-au grăbit să plece și toți păreau că vor să spună: „Da, într-adevăr sîntem niște biete paiate; aveți nevoie de eroi? Nu ne ucideți, ce putem noi face? — Nici unul dintre ei nu s-a mai întors și nu și-a revendicat puterea regală ca pe un drept pentru care e gata să moară sau să-și riște pielea. În aceasta constă, subliniez eu, particularitatea îngrijorătoare a vremurilor noastre. În aceste noi condiții, democrația își dă seama că toți regii sînt pătrunși de conștiința că ei nu sînt altceva decît niște comedanți. Ei au șters-o repede — și unii dintre ei preferînd, ca să zicem așa, o fugă oricît de rușinoasă — de teama închisorii sau de ceva și mai rău. Dar poporul, plebea, și-a instaurat pretutindeni propria sa ocîrmuire, și acum, pretutindeni, la ordinea zilei este deviza: nici un fel de regalitate (kinglessness) — sau ceea ce numim noi *anarhie*, și mai bine încă dacă această anarhie e însoțită de un polițist. Acestea sînt evenimentele istorice care s-au desfășurat în zilele lui martie 1848 de la Marea Baltică pînă la Marea Mediterană, în Italia, Franța, Prusia, Austria, de la un capăt la altul

al Europei. Și în felul acesta n-a mai rămas nici un rege în Europa, nici unul, dacă facem abstracție de «harangueur-ul * public, care perorează de la înălțimea butoiului cu bere și în articolele de fond sau care ține ședințe cu cei de teapa lui în parlamentul național. Și timp de aproape patru luni în întreaga Franță, și într-o anumită măsură în întreaga Europă, zgâlțâită parcă de febră, plebea, în frunte cu d-l Lamartine, care își avea reședința la primăria Parisului își făcea impresia unei mări agitate. Cît timp s-a aflat la putere, a oferit un spectacol destul de lamentabil pentru oamenii care gîndesc, acest jalnic domn Lamartine în care nu găseai nimic altceva decît o adiere melodioasă și o moliciune dulceagă. Un spectacol cu adevărat deprimant, această ultimă și extrem de elocventă înfrunchipare a «haosului» reabilitat, care e în stare să pledeze pentru sine și să demonstreze, cu deplină convingere și în limbajul cel mai distins, că el este «cosmosul»! Dar în asemenea cazuri nu mai aveți mult de așteptat: sub presiunea faptelor, toate baloanele trebuie să se dezumfle și, eliminînd tot gazul cu care sînt umplute, să se stringă în modul cel mai dezgustător” (pag. 6—8).

Și cine a aprins flacăra acestei revoluții generale, pentru care a existat, bineînțeles, materialul necesar?

„Studentii, tineri literați, avocați și gazetari, entuziaști înflăcărați și lipsiți de experiență, sălbatici desperados**, ruinați din propria lor vină. Niciodată pînă acum niște oameni atît de tineri, aproape copii, n-au dirijat în așa măsură destinele oamenilor. S-au schimbat vremurile de cînd cuvîntul senior, seigneur sau «staroste» a fost pentru prima oară creat pentru a desemna pe stăpîn sau pe șef, așa cum se observă în limbile tuturor popoarelor!... Dacă veți privi cu mai multă atenție, veți observa că vîrstnicii au încetat de a mai fi respectați și au început să fie disprețuiți, de parcă n-ar fi decît niște băiețandri prostănaci, dar niște băiețandri lipsiți de grație, mărinimia și energia clocotitoare a ființelor tinere. În scurt timp, această stare de lucruri anormală se va rezolva, desigur, de la sine, așa cum se poate observa încă de pe acum pretutindeni; necesitățile obișnuite ale vieții de fiecare zi nu se pot împăca cu această stare de lucruri, și ele trebuie să fie satisfăcute cu orice preț. Probabil că în majoritatea țărilor se va proceda curînd la o reparare a vechii mașini, care va căpăta o nouă formă și o nouă culoare; vechilor regi de operetă li se va permite să-și reia puterea, cu anumite condiții: recunoașterea constituției și a parlamentelor naționale, precum și a altor asemenea accesorii la modă, iar vechea viață cotidiană va încerca pretutindeni să-și reia cursul. Dar de data asta nu mai e nici o speranță că aceste compromisuri vor fi de lungă durată. Aruncată, în acest chip funest, dintr-o parte în alta, societatea europeană va trebui să meargă înainte, împleticindu-se, mișcîndu-se parcă sub presiunea unor furtunoase vîltoiri fără fund și a unor curente marine care se ciocnesc între ele, lipsită de un fundament solid, cînd poticnindu-se neputincioasă, cînd ridicîndu-se din nou cu greu, la intervale tot mai scurte, pînă ce, în sfîrșit, va ieși la lumina zilei *stîncă solidă* a unui *fundament* nou, iar torentul agitat al răzvrătirii și necesitatea răzvrătirii vor dispărea din nou” (pag. 8—10).

* — „oratorul”. — *Nota Trad.*

** — capabili de orice, oameni certați cu justiția. — *Nota Trad.*

Aceasta este istoria, care nici sub această formă nu oferă prea multă consolare lumii vechi. Urmează apoi morala ei : „Orice am crede noi despre *democrația generală*, ea este un fapt inevitabil al vremii noastre” (pag. 10). Ce este democrația ? Ea trebuie, oricum, să aibă un anumit sens, căci altfel n-ar exista. De aceea toată problema se reduce la găsirea adevăratului sens al democrației. Dacă vom reuși să facem acest lucru, atunci vom putea să-i venim de hac ; în caz contrar, sîntem pierduți. Revoluția din februarie a fost „un faliment general al înșelăciunii; aceasta este, pe scurt, definiția ei” (pag. 14). În epoca modernă au dominat *fantomele* și figurile fantomatice — „shams”, „delusions”, „phantasms”, denumiri care și-au pierdut semnificația — în locul unor relații și lucruri reale ; într-un cuvînt, minciuna în locul adevărului. Sarcina reformei constă în lepădarea individuală și socială de aceste figuri iluzorii și fantome ; necesitatea de a termina cu orice prefăcătorie (sham), cu orice înșelăciune e incontestabilă.

„Firește, unora poate să li se pară ciudat acest lucru ; și unui englez serios din așa-zisele clase culte, care, cu satisfacția omului sănătos, își digeră în liniște budinca, acest lucru poate să i se pară extrem de ciudat, un fel de închipuire absurdă și ignorantă cît se poate de stranie și aducătoare de ruină. De-a lungul întregii sale vieți, el s-a obișnuit cu anumite forme ale bunei cuvînte care și-au pierdut de mult orice sens, cu forme de comportare admise, cu festivități care au căpătat caracterul unor ceremonii formale — ceea ce voi, cu umorul nostru iconoclast, numiți shams ; el n-a auzit niciodată că ar fi ceva rău în toate acestea, că fără ele ar fi cu puțință să obțină vreun succes. Oare firele de bumbac nu se țeseau de la sine, vitele nu se îngrășau singure, colonialele și mirodeniile nu veneau singure din est și din vest, și nu se împăcau de minune, toate acestea, cu shams ?” (pag. 15).

Va înfăptui oare democrația această reformă necesară, această eliberare de shams ?

„Va înfăptui oare democrația, cînd va fi organizată cu ajutorul dreptului de vot universal, această salutară trecere generală de la iluzii la realitate, de la minciună la adevăr, și va crea ea oare, încetul cu încetul, o lume binecuvîntată ?” (pag. 17).

La această întrebare, Carlyle dă un răspuns negativ. În general, el nu vede în democrație și în votul universal decît o epidemie care a cuprins toate popoarele sub influența ideii superstițioase pe care o au englezii despre infailibilitatea guvernării parlamentare. A conduce statul pe baza votului universal înseamnă, spune el, a pro-

ceda ca matrozii unui vas care au rătăcit drumul spre capul Horn : în loc să se orienteze după vînt și după vreme și să se folosească de sextant, ei au pus la vot alegerea direcției și au declarat infailibilă hotărîrea majorității. Pentru întreaga societate, ca și pentru fiecare individ în parte, totul se reduce la a descoperi adevărații regulatori ai universului, legile eterne ale naturii în legătură cu sarcina dată în fiecare moment și a acționa în conformitate cu ele. Noi urmăm pe cel ce ne dezvăluie aceste legi eterne, „fie el țarul Rusiei sau parlamentul cartist, arhiepiscopul de Canterbury sau dalai-lama“. Dar cum să descoperim aceste prescripții eterne ale lui Dumnezeu ? În orice caz, votul universal, care pune în mîna fiecăruia un buletin de vot și numără capetele, este cea mai proastă cale spre acest scop. Universul e cît se poate de exclusivist și întotdeauna el și-a dezvăluit tainele numai cîtorva aleși, numai unei minorități infime de oameni nobili și înțelepți. De aceea nici un popor n-a putut exista vreodată pe baza democrației. Ni se va aminti, poate, de Grecia și de Roma. Dar acum oricine știe că ele n-au fost în nici un caz niște democrații, că la baza acestor state a stat sclavagismul. Cît despre diversele republici franceze, despre ele nici nu face să mai vorbim. Dar republica model din America de Nord ? Despre americani deocamdată nu se poate spune nici măcar că alcătuiesc o națiune, un stat. Populația Americii trăiește fără guvern ; aici guvernează anarhia plus un polițist. Această stare de lucruri este posibilă numai datorită imenselor întinderi de pămînt încă nelucrat, precum și respectului, importat din Anglia, față de bastonul polițistului. O dată cu creșterea populației va lua sfîrșit și această stare de lucruri.

„A dat America vreun mare suflet uman, a emis ea vreo idee importantă, a făcut ea vreo faptă nobilă în fața căreia să te poți închina sau pe care s-o admiri cu toată sinceritatea ?“ (pag. 25).

Ea n-a făcut decît să-și dubleze populația la fiecare 20 de ani — voilă tout*.

Așadar, de ambele părți ale Oceanului Atlantic democrația se dovedește a fi pentru totdeauna cu neputință. Insuși universul este o monarhie și o ierarhie. Un stat în care eterna misiune divină a conducerii și controlului asupra celor ignoranți nu este încredințată *celui mai nobil* și suitei

* — și atîta tot. — Nota Trad.

sale alese dintre *nobili* nu este o împărăție a lui Dumnezeu, nu corespunde legilor eterne ale naturii.

Acum aflăm și secretul, originea și necesitatea democrației moderne. El constă pur și simplu în aceea că falsul nobil (*sham-noble*) se ridică și este consacrat datorită tradiției sau iluziilor nou născocite.

Și cine trebuie să descopere adevăratul briliant cu întreaga lui montură de mici nestemate și perle umane? Bineînțeles că nu votul universal, căci numai un nobil poate descoperi pe un alt nobil. Și Carlyle declară că în Anglia mai există un anumit număr de astfel de nobili și „regi”, pe care la pag. 38 îi invită să se prezinte la el.

Precum vedem, „nobilul” Carlyle pornește de la o concepție absolut panteistă. Întregul proces istoric nu este determinat de însăși dezvoltarea maselor de oameni vii — care, firește, depind de anumite premise determinate, dar care, la rândul lor, sînt istoricește create și schimbătoare —, ci de o lege a naturii, eternă și neschimbată de-a lungul vremurilor, de care azi se depărtează, iar miine se apropie din nou, și de a cărei cunoaștere exactă depinde totul. Această cunoaștere exactă a legii eterne a naturii este adevărul etern, iar restul e minciună. Potrivit acestei concepții, toate contradicțiile reale de clasă, atît de diferite în diferite epoci, se reduc la o singură mare și eternă contradicție între cei care au făcut cunoștință cu eterna lege a naturii și acționează conform acestei legi — înțelepții și nobilii — și cei care o înțeleg în mod greșit, o denaturează și acționează împotriva ei — proștii și escrocii. Deosebiri de clasă create de istorie se reduc, așadar, la niște deosebiri naturale, care trebuie recunoscute ca fiind o parte din marea lege a naturii și pe care trebuie să le venerezi, plecîndu-te în fața celor pe care natura i-a făcut nobili și înțelepți: într-un cuvînt, cultul geniului. Întreaga înțelegere a procesului istoric de dezvoltare se simplifică, așadar, pînă la banala înțelepciune trivială a iluminaților și francmasonilor¹⁶⁰ din secolul trecut, pînă la morala simplă din „Flautul fermecat”¹⁶¹ și la un saint-simonism extrem de banalizat și de denaturat. Totodată se pune, bineînțeles, și vechea întrebare: dar cine trebuie, de fapt, să conducă? Întrebarea aceasta este discutată, în modul cel mai amănunțit, cu o superficialitate emfatică, și pînă la urmă ni se răspunde că trebuie să conducă nobilii, înțelepții și știutorii. Iar de aici decurge cît se poate de firesc concluzia că trebuie exercitată o conducere temeinică, foarte temeinică,

că niciodată nu se poate spune că se exercită o conducere prea temeinică, căci, precum se știe, a conduce înseamnă a dezvălui în permanență și a impune masei legea naturii. Dar cum să-i descoperim pe nobili și pe înțelepți? Ei nu ne sînt arătați prin vreo minune supranaturală, ci trebuie căutați. Și aici ies din nou la iveală istoricele deosebiri de clasă, care sînt transformate în pure deosebiri naturale. Nobilul este nobil pentru că e înțelept, atotștiutor. El trebuie deci căutat în rîndul claselor care se bucură de monopolul culturii, în rîndul claselor privilegiate; aceste clase îl vor descoperi chiar ele în mijlocul lor și vor lua o hotărîre în legătură cu pretențiile lui de înălțare la rangul de nobil și de înțelept. Datorită acestui fapt, clasele privilegiate devin de îndată, dacă nu chiar niște clase nobile și înțelepte, cel puțin niște clase care vorbesc „articulat”; clasele asuprite rămîn, firește, niște clase „mute, care nu vorbesc articulat”, și în felul acesta dominația de clasă este din nou sancționată. Toată această indignare gălăgioasă și plină de emfază se transformă într-o recunoaștere oarecum voalată a dominației de clasă existente, într-un bombănit și un mîriit împotriva faptului că burghezii nu acordă geniilor lor neînțelese nici un loc în fruntea societății și că, din considerente foarte practice, nu dau atenție divagațiilor fantaziste ale acestor domni. De altfel, un exemplu cît se poate de grăitor de felul cum și aici vorbăria grandilocventă se transformă în opusul ei, cum nobilul, știutorul și înțeleptul devine în practică trivial, ignorant și prost ni-l oferă însuși Carlyle.

Considerînd că totul se reduce la o guvernare de mină forte, Carlyle se repede, plin de indignare, împotriva celor care vorbesc de eliberare și emancipare:

„Să fim deci cu toții liberi unul față de celălalt, fără nici un fel de afinitate sau legătură, cu excepția plății în bani peșin; plată cinstită pentru muncă cinstită, stabilită prin contract liber consimțit și pe baza legii cererii și ofertei, aceasta își închipuie unii că ar fi soluția tuturor dificultăților și nedreptăților care se ivesc între oameni. Oare pentru a normaliza relațiile dintre două persoane nu există altă metodă decît înlăturarea definitivă a acestor relații?” (pag. 29).

Această lichidare definitivă a tuturor legăturilor, a tuturor relațiilor dintre oameni își atinge, firește, punctul său culminant în *anarhie*, în legea arbitrarului, în acea stare în care legătura legăturilor — guvernul — este definitiv ruptă. Și

către această stare se tinde atît în Anglia cît și pe continent, și chiar în „serioasa Germanie”.

Așa continuă Carlyle să tune și să fulgere pe un șir întreg de pagini, amestecînd în chip foarte ciudat republica roșie, fraternité *, Louis Blanc etc. cu free trade **, desființarea taxelor vamale la cereale etc. (vezi pag. 29—42). În felul acesta, el confundă și identifică lichidarea rămășițelor feudale care se mai mențin încă prin forța tradiției, reducerea statului la strictul necesar și ieftinirea lui la minimum, deplina realizare a liberei concurențe de către burghezie cu desființarea tocmai a acestor relații burgheze, cu lichidarea opoziției dintre capital și munca salariată, cu răsturnarea burgheziei de către proletariat. Minunată întoarcere la „noaptea absolutului”, cînd toate pisicile sînt cenușii! Așa arată profunda știință a „știutorului”, care nu are nici cea mai slabă noțiune de ceea ce se petrece în jurul lui! Așa arată această uimitoare perspicacitate care-și inchipuie că, o dată cu lichidarea feudalismului sau cu instaurarea liberei concurențe, vor înceta să mai existe orice relații între oameni! Așa arată temeinica aprofundare a „eternei legi a naturii”, care crede cu toată seriozitatea că, dacă părinții nu se vor mai duce la primărie „să se unească” prin legăturile căsătoriei, nu vor mai veni nici copii pe lume!

După acest edificator exemplu de înțelepciune, care se reduce la ignoranța cea mai crasă, Carlyle ne mai face și dovida că o noblețe care planează la mare înălțime se transformă în ticăloșie fățișă de îndată ce coboară din norii frazeologiei și sentințelor ei în lumea relațiilor reale.

„În toate țările europene, și mai cu seamă în Anglia, s-a format de pe acum, într-o oarecare măsură, o clasă de căpitani și comandanți de oameni care poate fi considerată ca germele unei aristocrații noi, reale, și nu închipuite; aceștia sînt căpitanii industriei, clasă care, din fericire, în vremurile noastre este mai necesară decît oricare alta. Pe de altă parte, nu lipsesc, desigur, nici cei care au nevoie să fie comandanți: argații ***, această jalnică clasă de oameni pe care i-am descris ca pe niște mirfoage emancipate și care sînt reduși la o viață de vagabondaj și de foamete; o asemenea clasă s-a format și în celelalte țări și continuă să se dezvolte într-o sinistră progresie geometrică, cu o viteză îngrozitoare. Pornind de la toate acestea, se poate afirma, pe drept cuvînt, că organizarea muncii este sarcina vitală a întregii lumi” (pag. 42—43).

* — fraternitate. — *Nota Trad.*

** — libertatea comerțului. — *Nota Trad.*

*** — în original: „hodge” — poreclă disprețuitoare dată argaților și, în general, țăranilor. — *Nota Red.*

După ce, în primele 40 de pagini, Carlyle și-a revărsat din nou, în expresii de-a dreptul fulminante, întreaga lui minie virtuoaasă împotriva egoismului, a liberei concurențe, a lichidării legăturilor feudale dintre oameni, a cererii și ofertei, a lui *laissez faire*¹⁶², a producției firelor de bumbac, a plății în bani peșin etc., aflăm deodată că principalii reprezentanți ai tuturor acestor shams, burghezii din industrie, nu numai că se enumeră printre eroii și geniile sărbătorite, dar alcătuiesc chiar partea lor deosebit de necesară, că în dosul tuturor atacurilor lui împotriva relațiilor și a ideilor burgheze se ascunde apoteozarea burghezului ca persoană. Pare totuși ciudat că Carlyle, după ce a găsit comandantii și soldații armatei muncii, adică după ce a găsit o anumită organizare a muncii, continuă să creadă totuși că organizarea muncii constituie o mare problemă care se cere rezolvată. Dar nu trebuie să ne înșelăm! Aici nu este vorba de organizarea muncitorilor deja înregimentați în această armată, ci de cei neînregimentați, de cei lipsiți de conducători, și sarcina organizării lor și-a asumat-o Carlyle. La sfârșitul broșurii lui îl vedem cum apare pe neașteptate în rolul unui prim-ministru britanic in partibus¹⁶³, cum convoacă pe cei 3.000.000 de cerșetori irlandezi și de altă nație, pe golani nomazi sau statorniciți apti de muncă, cum pune la cale o adunare națională generală a pauperilor britanici din casele de muncă și din afara lor și rostește în fața lor un discurs „retoric“, în care mai întâi repetă acestor golani tot ce i-a comunicat mai înainte cititorului, iar după aceea se adresează, precum urmează, acestei societăți alese :

„Golani și haimanale fără căpătui, unii dintre voi sînteți niște neghiobi și mulți niște infractori. Cu toții sînteți însă niște nenorociți! E de ajuns să-mi arunc privirea spre voi ca să mi se umple sufletul de ujmire și desperare. V-ați adunat aici în număr de vreo 3.000.000. Mulți dintre voi au alunecat în prăpastia cerșetoriei fățișe și te-apucă groaza cînd te gîndești că fiecare dintre cei ce cad în această prăpastie face ca, prin greutatea sa, lanțul care îi trage și pe ceilalți să atîrne și mai greu. La marginea acestei prăpastii atîrnă milioane nenumărate, la care se adaugă, după cît am aflat, în fiecare zi cîte 1.200 de oameni, și ei cad, cad unul după altul, iar lanțul devine tot mai greu, și pînă la urmă cine va mai putea rămîne pe picioare? Ce se va întîmpla atunci cu voi? Ceilalți, care se mai țin încă pe picioare, se luptă cu propriile lor nevoi, asta pot să v-o spun eu; dar voi, care aveți prea puțină energie și prea multă poftă de mîncare, voi, care nu vă prea înghesuiți la muncă, dar beți o cantitate exagerată de bere, ați dovedit că nu sînteți în stare de acest lucru. Să știți că, oricare ar fi copiii libertății, voi în nici un caz nu faceți și nu veți putea face parte dintre ei; voi nu sînteți liberi, ci pur și simplu prizonieri... Prin natura voastră sîn-

teți niște robi sau, dacă preferați altă expresie, niște slugi vagabonde care rătăcesc din loc în loc, neștiind să-și găsească un stăpîn... Voi puteți de acum înainte să intrați în relații cu mine, dar nu ca niște fii glorioși și nefericiți ai libertății, ci ca niște prizonieri în adevăratul înțeles al cuvîntului, ca niște nefericiți frați căzuți, care cer ca eu să-i conduc și, dacă e nevoie, să-i supraveghez și să mi-i supun... În fața cerului și a pămîntului și a lui Dumnezeu, creatorul nostru al tuturor, declar că mă doare sufletul cînd văd cum se menține *această* existență a voastră cu prețul sudorii și sîngelui fraților voștri, și că, dacă nu putem schimba această stare de lucruri, atunci mai bine moartea... Voi, sârmani bandiți pribegi, înscrieți-vă în regimentele mele irlandeze, scoțiene, engleze ale *noii ere*, supuneți-vă, muncii, răbdați, postii, așa cum a trebuit să facem cu toții... Voi aveți nevoie de comandanți industriali, de șefi de ateliere, de supraveghetori, de stăpîni pe viața și pe moartea voastră, de oameni dreți ca Rhadamante și tot atît de neînduplecați ca și el, și asemenea oameni se vor găsi, atunci cînd veți fi supuși unui regulament militar.. Voi spune atunci fiecăruia dintre voi: iată că aveți de lucru; apucați-vă cu curaj de muncă, cu supunere vitejească și o țarie sufletească de soldat, conformați-vă metodelor pe care vi le dicteze eu aici, și veți primi fără nici o greutate salariul vostru... Dacă însă veți începe să vă împotriviți, dacă vă sperie munca grea, dacă nu vă veți supune prescripțiilor date, atunci voi căuta să vă îndemn, să vă conving; iar dacă și acest mijloc se va dovedi zadarnic, am să vă lovesc cu biciul, și dacă nici asta nu va ajuta la nimic, atunci am să vă împușc" (pag. 46—55).

Așadar, „*noua eră*” în care domnește geniul se deosebește de cea veche, în primul rînd, prin aceea că biciul își închipuie că e genial. Genialul Carlyle se deosebește de oricare cerber de închisoare sau supraveghetor al săracilor numai prin indignarea sa virtuoaasă și conștiința morală că el îi jupoaie pe pauperi numai pentru a-i ridica la înălțimea sa. Vedem aici cum, în minia sa care izbăvește lumea, geniul grandilocvent justifică în mod fantastic și chiar amplifică ticăloșia burghezului. Dacă burghezia engleză i-a asimilat pe pauperi cu delicvenții pentru a inspira frica de pauperism, dacă ea a creat legea cu privire la săraci din 1833, Carlyle îi acuză pe pauperi de *înalță trădare* pe motiv că pauperismul generează pauperism. Așa cum mai înainte el conferea burgheziei industriale — clasă dominantă istoricește apărută — atributul genialității numai pentru că domina, tot așa și acum pentru el fiecare clasă asuprită, cu cît este mai crîncen asuprită, cu atît este mai departe de genialitate, cu atît mai mult devine victima furiei reformatorului nostru neînțeles. La fel se petrec acum lucrurile și cu pauperii. Dar nobila lui indignare morală își atinge apogeul cînd este vorba de oameni absolut ticăloși și netrebnci, de „canalii”, adică de *delicvenți*. Despre aceștia vorbește el în broșura sa despre închisorile model.

Această broșură se deosebește de prima numai printr-o furie și mai feroce, care îl costă cu atât mai puțin pe autor cu cât e îndreptată împotriva unor persoane în mod oficial izgonite din societatea actuală, împotriva unor oameni aflați după gratii ; o furie care a lepădat ultimele rămășițe din modestia de care mai dau dovadă, din spirit de decentă, burghezii obișnuiți. Așa cum în primul său pamflet stabilește o întreagă ierarhie a nobililor și-l caută pe cel mai nobil dintre ei, tot așa și aici el creează o ierarhie tot atât de completă a ticăloșilor și netrebnicilor și caută să-l dibuiască *pe cel mai rău dintre răi, pe cel mai mare ticălos din Anglia*, pentru a-și procura satisfacția de a-l spînzura. Dar să admitem că-l prinde și-l spînzură ; în cazul acesta un altul, care este acum cel mai rău, urmează să fie și el spînzurat, iar după aceea iarăși un altul, pînă cînd, procedînd tot așa, vine în sfîrșit, rîndul celor nobili, iar după aceea al celor și mai nobili și în cele din urmă nu mai rămîne nimeni în afară de Carlyle, cel mai nobil, care, urmărindu-i pe ticăloși, se dovedește a fi în același timp și un ucigaș al nobililor, și care a ucis și în ticăloși ceea ce era nobil ; va rămîne acest individ, cel mai nobil dintre nobili, care devine deodată cel mai josnic dintre ticăloși, și în această calitate va trebui *să se spînzure singur*. În felul acesta s-ar rezolva toate problemele referitoare la guvern, stat, organizarea muncii, ierarhia nobililor și s-ar împlini, în sfîrșit, legea eternă a naturii.

Scriș în martie-aprilie 1850

Publicat în
„Neue Rheinische Zeitung.
Politisch-ökonomische Revue“
nr. 4, 1850

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

A. Chenu, ex-căpitan de gardă al cetățeanului Caussidière. „Conspiratorii. Societățile secrete; Prefectura poliției sub Caussidière; francirorii”. Paris, 1850. Lucien de la Hodde. „Nașterea Republicii în februarie 1848”. Paris, 1850 *

Ar fi cât se poate de dorit ca cei ce au stat în fruntea partidului mișcării — fie înainte de revoluție, în societățile secrete sau în domeniul publicisticii, fie în perioada revoluției, în posturi oficiale — să fie în sfârșit zugrăviți, cu paleta unui Rembrandt, în adevărata lor înfățișare. În toate descrierile de pînă acum n-a fost niciodată redat adevăratul chip al acestor persoane, ci numai cel oficial, cu coturni în picioare și cu aureolă în jurul capului. În aceste exaltate portrete rafaelice se pierde întreaga veridicitate a prezentării.

Ambele scrieri care formează obiectul analizei noastre în-lătură, ce-i drept, coturnii și aureola cu care apăreau de obicei pînă acum „marii bărbați” ai revoluției din februarie; ele pătrund în viața particulară a acestor domni, pe care ni-i prezintă în neglijé, în ambianța lor alcătuită din tot felul de indivizi subalterni. Totuși ele sînt încă departe de a fi o prezentare cu adevărat veridică a persoanelor și evenimentelor. Unul dintre acești autori a fost demascat ca fost copoi al lui Ludovic-Filip, iar celălalt este un vechi complotist de profesie, ale cărui relații cu poliția sînt de asemenea foarte dubioase și al cărui spirit de observație poate fi caracterizat chiar și numai prin aceea că el a văzut între Rheinfelden și Basel „acel măreț lanț al Alpilor, ale cărui piscuri argintii te orbesc”, iar între Kehl și Karlsruhe „Alpii renani, ale căror vîrfuri îndepărtate se pierd la orizont”. Din partea unor astfel de oameni, mai ales dacă ei scriu pentru propria lor dezvinovățire,

* „Les Conspireurs”, par A. Chenu, ex-capitaine des gardes du citoyen Caussidière. „Les sociétés secrètes; la préfecture de police sous Caussidière; les corps-francs”. Paris, 1850.

„La naissance de la République en février 1848”, par Lucien de la Hodde. Paris, 1850. — *Nota Red.*

nu te poți aștepta, firește, decît la o cronică scandaloasă, mai mult sau mai puțin caricaturală, a revoluției din februarie.

D-l de la Hodde, în broșura sa, încearcă să se prezinte în rolul spionului din romanul lui Cooper¹⁶⁴. El afirmă că, timp de 8 ani de zile, a paralizat activitatea societăților secrete și, prin aceasta, și-a cîștigat merite în fața societății. Dar între spionul lui Cooper și d-l de la Hodde este o mare, foarte mare diferență. Pe d-l de la Hodde, colaborator al revistei „Charivari”¹⁶⁵, membru din 1839 al Comitetului central al Societății noilor anotimpuri¹⁶⁶, coredactor al ziarului „La Réforme” încă de la înființarea lui și în același timp agent plătit al prefectului de poliție Delessert, nu l-a compromis nimeni atît de mult ca Chenu. Apariția broșurii lui de la Hodde este un rezultat imediat al demascărilor făcute de Chenu, deși el se ferește să răspundă măcar printr-un cuvînt la cele spuse de Chenu pe seama lui. Așadar, cel puțin această parte a memoriilor lui Chenu este autentică.

„În timpul uneia din peregrinările mele nocturne — povestește Chenu — l-am observat pe de la Hodde cum se plimba în sus și în jos pe cheul Voltaire. Ploua cu găleata și asta m-a pus pe gînduri. Nu cumva drăguțul ăsta sugerează și din casa fondurilor secrete? Dar mi-am amintit de cîntecele lui, de minunatele strofe despre Irlanda și Polonia și, mai cu seamă, de articolele vehemente publicate de el în ziarul «la Réforme»” (pe cînd d-l de la Hodde caută să apară în postura omului care a făcut ca ziarul „la Réforme” să adopte un ton mai moderat).

— „Bună seara, de la Hodde, dar ce dracu faci aici la ora asta și pe o vreme așa de păcătoasă? — Aștept o secătură care-mi datorează niște bani și, cum trece pe aici în fiecare seară pe la ora asta, ori îmi plătește, ori... — și lovi puternic cu bastonul în parapetul cheiului”.

De la Hodde încearcă să scape de el și se îndreaptă spre podul Carrousel. Chenu se depărtează în direcție opusă, dar se ascunde sub arcadele Institutului. Peste puțin timp de la Hodde se întoarce, se uită cu atenție în toate părțile și începe din nou să se plimbe în sus și în jos.

„După un sfert de oră am observat trăsura cu cele două mici felinare verzi despre care-mi vorbise fostul meu agent” (un fost spion care în închisoare i-a trădat lui Chenu o mulțime de semne distinctive și secrete ale poliției). „Ea s-a oprit la colțul străzii Vieux-Augustin. Din trăsură a coborît un bărbat, de la Hodde s-a îndreptat spre el, au schimbat cîteva cuvinte, iar după aceea l-am văzut pe de la Hodde făcînd gestul omului care bagă niște bani în buzunar. — După această întîmplare am făcut tot ce mi-a stat în putință pentru a-l înlătura pe de la Hodde de la adunările noastre și, mai ales, pentru a-l împiedica pe Albert să cadă într-o cursă, deoarece el era piatra de temelie a edificiului nostru. La cîteva zile după aceea, ziarul «la Réforme» i-a refuzat un articol d-lui de la Hodde. Aceasta i-a rănît amorul propriu de publicist.

L-am sfătuit să se răzbune înființând un alt ziar. El mi-a urmat sfatul și, împreună cu Pilhes și Dupoty, a publicat chiar prospectul unui ziar, «le Peuple»; și în tot acest timp am fost aproape complet scutiți de prezența lui" (Chenu, pag. 46—48).

Vedem cum acest spion cooperian se transformă într-o prostituată politică de cea mai joasă speță, care așteaptă în stradă, pe timp de ploaie, pe cel mai ordinar officier de paix * pentru a-și primi cuvenitul cadou. Mai departe aflăm că în fruntea societăților secrete nu era de la Hodde, cum vrea el să ne facă să credem, ci Albert. Aceasta reiese, în general, din întreaga prezentare făcută de Chenu. Aici spionul „în interesul ordinii" se transformă deodată într-un publicist ofensat care se înfurie că „la Réforme" acceptă cu greu articolele colaboratorului revistei „Charivari" și, din această cauză, rupe relațiile cu „la Réforme", care este un adevărat organ de partid — la care, dacă ar fi colaborat, ar fi putut aduce servicii poliției — pentru a înființa un nou ziar, care să-i poată satisface în cel mai înalt grad vanitatea sa de publicist. Așa cum prostituatele încearcă să-și justifice în- deletnicirea lor murdară printr-un anumit simulacru senti- mental, tot așa și acest copoi încearcă să-și justifice atitudi- nea sa prin pretenții scriitoricești. Ura împotriva ziarului „la Réforme", care străbate întregul său pamflet, își are expli- cația în cea mai banală ranchiună de publicist. În sfârșit, vedem cum în cea mai importantă perioadă din existența societăților secrete, cu puțin timp înainte de revoluția din februarie, de la Hodde este treptat-treptat înlăturat din aceste societăți; așa se și explică de ce el, spre deosebire de Chenu, afirmă că în această perioadă societățile secrete decad tot mai mult.

Ajungem acum la scena în care Chenu descrie demasca- rea, care a avut loc după revoluția din februarie, a trădării lui de la Hodde. La invitația lui Caussidière, partidul „la Ré- forme" s-a întrunit la Albert, în palatul Luxemburg. Au fost de față Monnier, Sobrier, Grandménil, de la Hodde, Chenu etc. Deschizând adunarea, Caussidière a spus :

„Printre noi se află un trădător. Trebuie să ne constituim în tribunal secret pentru a-l judeca". — Grandménil, ca cel mai în vîrstă din- tre cei prezenți, a fost numit președinte, iar Tiphaine secretar. „Ce- tățeni — a continuat Caussidière în calitate de acuzator public —, vreme îndelungată am adus învinuiri unor patrioți cinstiți. Eram departe de a bănuî ce șarpe s-a strecurat în mijlocul nostru. Astăzi am descoperit pe

* — comisar de poliție. — Nota Trad.

adevăratul trădător: Lucien de la Hodde!^{*} — Acesta, care pină atunci stătuse foarte liniștit, auzind această acuzație directă a sărit în sus. A făcut o mișcare spre ușă, dar Caussidière a încuiat-o repede și, scoțind un pistol, a strigat: „Dacă te miști de la locul tău, îți zdrobesc țeasta!“ De la Hodde a susținut cu toată tăria că e nevinovat. „Bine — i-a spus Caussidière. — Avem aici un dosar cu documente care conține 1.800 de rapoarte adresate prefectului poliției“, și ne împărți la toți rapoartele care se refereau la fiecare dintre noi. De la Hodde a tăgăduit cu încăpăținare că aceste rapoarte, semnate Pierre, proveneau de la el, pină în momentul cînd Caussidière a citit scrisoarea care a fost, ulterior, publicată în memoriile sale și în care de la Hodde își oferea serviciile prefectului de poliție; această scrisoare era semnată cu adevăratul său nume. Din acest moment, nefericitul încetă să mai tăgăduiască și căută să se scuze aruncînd vina pe mizeria care-i sugerase ideea funestă de a se arunca în brațele poliției. Caussidière îi oferi pistolul, singura ieșire care-i mai rămăsese lui de la Hodde. Acesta începu să-și imploră judecătorii, să facă apel la mărinimia lor, dar ei rămăseră neînduplecați. Bocquet, unul dintre cei de față, pierzîndu-și răbdarea, apucă pistolul și i-l întinse de trei ori cu cuvintele: „Allons*, zboară-ți creierii, lașule, lașule, că, de nu, te împușc eu!“ Dar Albert îi smulse pistolul din mîină și-i spuse: „Dă-ți seama ce faci, gîndește-te ce zarvă ar produce o împușcătură aici la Luxemburg!“ „Ai dreptate — exclamă Bocquet — trebuie să facem rost de otravă“. — „Otravă? — spuse Caussidière —, am adus cu mine otravă de toate soiurile“. Luă un pahar, îl umplu cu apă în care puse și zahăr, apoi scutură în el un praf alb și i-l oferi lui de la Hodde, care se dete înapoi îngrozit. „Prin urmare vreți să mă omorîți?“ — „Da — îi răspunse Bocquet —, ia și bea“. De la Hodde arăta îngrozitor. Era pămîntiu la față, părul său foarte ondulat și pieptănat cu îngrijire i se ridicase măciucă. Sudoarea îi curgea șiroaie pe obraz. Implora, plîngea. „Nu vreau să mor!“ Dar Bocquet, neînduplecat, îi tot întindea paharul. „Hai, bea odată — îi spuse Caussidière —, n-ai timp nici să oclipești și ai și ajuns pe lumea cealaltă“. — „Nu, nu, nu beau!“ Și, în tulburarea lui, adăugă făcînd niște gesturi sinistre: „O, am să mă răzbun eu pentru toate aceste chinuri!“

Cînd ne-am convins că toate aceste apeluri la point d'honneur** nu duc la nici un rezultat, de la Hodde, la intervenția lui Albert, a fost în sfîrșit grațiat și dus în închisoarea Conciergerie (Chenu, pag. 134—136).

Pretinsul spion cooperian devine din ce în ce mai jalnic. Îl vedem aici în toată ticăloșia lui, împotrivindu-se numai prin lașitate adversarilor săi. Noi nu-i reproșăm că nu s-a sinucis, ci că n-a tras, la nimereală, în vreunul dintre adversarii săi. El încearcă ulterior să se salveze printr-o broșură în care caută să prezinte întreaga revoluție ca pe o simplă escrocherie. Adevăratul titlu al acestei scrieri ar trebui să fie: „*Poliștistul dezamăgit*“. Ea constituie o dovadă că adevărata revoluție este exact contrarul a ceea ce crede despre ea un spion, care, în deplin acord cu „oamenii faptelor“, vede

* — Ei, hai! — *Nota Trad.*

** — sentimentul onoarei. — *Nota Trad.*

în fiecare revoluție opera unei mici coterii. Dacă toate mișcările care, într-o măsură mai mare sau mai mică, au fost provocate de bunul plac al coteriilor au rămas simple răzvrătiri, chiar din expunerea lui de la Hodde reiese, pe de o parte, că la începutul lui februarie *republicanii oficiali* nu aveau încă nici un fel de speranță să cucerească republica, iar pe de altă parte că *burghezia* a fost nevoită, împotriva voinței sale, să ajute la cucerirea republicii; că, prin urmare, instaurarea republicii din februarie a fost consecința necesară a împrejurărilor care au determinat masele proletariatului care se afla în afara oricărei coterii, să iasă în stradă și au silit majoritatea burgheziei să stea în casă sau să participe la acțiuni comune. Celelalte relații ale lui de la Hodde sînt extrem de sărăcăcioase și se reduc la cele mai banale bîrfeli. Doar o singură scenă prezintă interes: adunarea din seara zilei de 21 februarie a democraților oficiali, care a avut loc la sediul ziarului „la Réforme” și în cadrul căreia șefii s-au pronunțat cu hotărîre împotriva unei acțiuni armate. Cuprinsul discursurilor rostite de ei dovedește, în general, că în această zi ei mai aveau o justă înțelegere a situației. Ridicul e numai tonul declamator al acestor oameni și pretenția lor de mai tirziu de a fi înfăptuit revoluția, încă de la început, în mod conștient și intenționat. Cel mai rău lucru pe care-l poate spune de la Hodde despre ei este că l-au tolerat atîta vreme în mijlocul lor.

Dar să trecem la Chenu. Cine este d-l Chenu? Un vechi conspirator, care, începînd din 1832, a participat la toate acțiunile armate și era bine cunoscut poliției. Înrolat în armată, el dezertează în scurtă vreme și rămîne la Paris fără a fi descoperit, deși participă în repetate rînduri la conspirații și la acțiunea armată din 1839¹⁶⁷. În 1844 el se prezintă la regimentul său și, ciudat lucru, cu tot trecutul său bine cunoscut, generalul diviziei nu-l deferă tribunalului militar. Mai mult decît atît: i se dă posibilitatea să se întoarcă la Paris fără să-si fi terminat stagiul militar. În 1847 e amestecat în complotul cu bombe incendiare¹⁶⁸; se sustrage unei încercări de arestare, dar rămîne totuși la Paris, deși este condamnat in contumaciam* la patru ani. Abia după ce complicitii săi din complot îl acuză că are legături cu poliția, el pleacă în Olanda, de unde se întoarce la 21 februarie 1848. După revoluția din februarie el devine căpitan în garda lui Caussidière. Curînd acesta începe să-l bănuiască de legături cu poliția

* — în lipsă. — Nota Trad.

specială a lui Marrast (bănuială, fără îndoială, întemeiată) și-l expulzează, fără prea multă împotrivire, în Belgia, iar apoi în Germania. D-l Chenu se înrolează succesiv, cu mai multă sau mai puțină tragere de inimă, în detașamentul de voluntari belgian, în cel german și în cel polonez. Și toate acestea într-o perioadă când puterea lui Caussidière începuse să se clatine. Totodată Chenu afirmă că el și l-a subordonat complet pe Caussidière și că o dată, pe când era arestat, l-a silit, printr-o scrisoare de amenințare, să-l pună imediat în libertate. Iată tot ce putem spune despre caracterul autorului nostru și despre încrederea ce i se poate acorda.

Excesul de fard și paciului cu care prostituatele încearcă să acopere laturile nu prea seducătoare ale existenței lor fizice își găsește un echivalent literar în acel bel esprit cu care de la Hodde își drege pamfletul său. Dimpotrivă, caracterul literar al cărții lui Chenu, prin naivitatea și vioiciunea expunerii, amintește adeseori de Gil Blas¹⁶⁹. Așa cum Gil Blas, în cele mai variate aventuri ale sale, rămâne întotdeauna o slugă și judecă totul din punctul de vedere al unei slugi, tot așa și Chenu, începînd de la insurecția armată din 1832 și pînă la îndepărtarea lui de la prefectură, rămîne mereu același conspirator care deține roluri subalterne, și a cărui mărginire specială este, de altfel, foarte ușor de deosebit de reflecțiile plate ale „maestrului” literar care i-a fost atașat de către palatul Elysée. E limpede că nici la Chenu nu poate fi vorba de o înțelegere a mișcării revoluționare. De aceea din toată lucrarea lui prezintă interes numai capitolele în care descrie, mai mult sau mai puțin obiectiv, ceea ce a văzut el însuși : *conspiratorii și eroul Caussidière*.

Este îndeobște cunoscută înclinația spre conspirații a popoarelor romanice și rolul pe care l-au avut conspirațiile în istoria modernă a Spaniei, Italiei și Franței. După înfrîngerea conspiratorilor spanioli și italieni la începutul deceniului al 3-lea, Lyonul și, mai cu seamă, Parisul au devenit centrele uniunilor revoluționare. După cum se știe, pînă în 1830 în fruntea conspirațiilor împotriva Restaurației s-a aflat burghezia liberală. După revoluția din iulie, locul ei a fost luat de burghezia republicană ; proletariatul, deprins cu conspirațiile încă din anii Restaurației, a început să pășească pe primul plan pe măsură ce burghezii republicani, în urma zadarnicelor lupte de stradă se retrăgeau speriați din societățile conspirative. Societatea anotimpurilor, cu ajutorul căreia Barbès și Blanqui au organizat insurecția armată

din 1839, era pe de-a-ntregul proletară și la fel era și Societatea noilor anotimpuri, înființată după înfrângerea celei dintii; în fruntea acesteia se afla Albert și din ea făceau parte Chenu, de la Hodde, Caussidière etc. Prin intermediul șefilor lor, conspiratorii erau în legătură permanentă cu elementele mic-burgheze reprezentate prin cei de la ziarul „la Réforme”, dar rămîneau întotdeauna foarte independenți. Bineînțeles că aceste societăți conspirative nu cuprindeau niciodată marea masă a proletariatului parizian. Ele se limitau la un număr relativ mic de membri, în continuă fluctuație, care era alcătuit, în parte, din conspiratori vechi, permanenți, transmiși cu regularitate de fiecare societate secretă către succesoarea ei și, în parte, din muncitori de curînd recrutați.

Dintre acești vechi conspiratori, Chenu ne prezintă aproape exclusiv pe cei din categoria din care făcea și el parte: *conspiratorii de profesie*. O dată cu înființarea societăților conspirative proletare a apărut necesitatea unei diviziuni a muncii. Membrii ei s-au împărțit în conspiratori ocazionali, *conspirateurs d'occasion* — adică în muncitori pentru care participarea la ocupația era doar o îndeletnicire care se adăuga la ocupația lor obișnuită, care nu făceau decît să frecventeze adunările și erau întotdeauna gata, la ordinul șefilor, să se prezinte la punctul de adunare — și în conspiratori de profesie, care-și dedicau întreaga lor activitate conspirației și trăiau de pe urma ei. Ei formau o pătură intermediară între muncitori și șefi, și adeseori se strecurau în rîndurile acestora din urmă.

Condițiile de viață ale oamenilor din această categorie determină, încă de la început, întregul lor caracter. Participarea lor la o societate conspirativă proletară le putea oferi, firește, doar niște surse de existență extrem de restrînse și de nesigure. De aceea ei sînt mereu nevoiți să facă apel la fondurile organizației. Unii dintre ei ajung chiar la conflicte directe cu societatea burgheză și apar, într-o formă mai mult sau mai puțin decentă, în fața tribunalului poliției corecționale. Existența lor precară, care uneori depinde mai mult de întîmplare decît de activitatea lor, viața lor neregulată, în care singurul adăpost permanent sînt cîrciumile — locul de întîlnire al conspiratorilor —, relațiile lor inevitabile cu tot felul de oameni suspecti îi împing în acel cerc care la Paris poartă denumirea de „la bohème” *. Această boemă democratică de origine proletară — căci există și o boemă democratică

* — boema. — Nota Trad.

de origine burgheză, haimanale democrate și piliers d'estaminet* — este alcătuită fie din muncitori care s-au lăsat de ocupația lor și care, astfel, s-au declasat, fie din indivizi proveniți din lumpenproletariat și care aduc cu ei, în noua lor existență, toate deprinderile libertine ale acestei clase. În asemenea condiții devine de înțeles de ce aproape în fiecare proces de conspirație sînt implicați și cîțiva repris de justice**.

Întregul mod de viață al acestor conspiratori de profesie are un pronunțat caracter de boemă. Ca niște subofițeri însărcinați cu recrutarea de conspiratori, ei merg din cîrciumă în cîrciumă, tatonează starea de spirit a muncitorilor, caută oamenii de care au nevoie, îi ispitesc să intre în conspirație, trecînd consumația — inevitabilă în asemenea împrejurări — în contul casei societății sau lăsîndu-l pe noul prieten s-o achite el. În general, patronul cîrciumei este adevărata lor gazdă. Aici, la el, își petrece conspiratorul cea mai mare parte din timpul său; aici au loc întîlnirile lui cu tovarășii, cu membrii secției sale, cu cei pe care intenționează să-i recruteze; aici, în fine, au loc adunările secrete ale secțiilor și ale șefilor de secții (grupe). În această permanentă atmosferă de cîrciumă, conspiratorul, care și așa are o fire veselă — ca, de altfel, toți proletarii parizieni —, devine în scurt timp un bambocheur*** desăvîrșit. Conspiratorul posomorît, care la ședințele secrete arată ca un om de o austeritate spartană, se îmblînzește deodată și devine un client obișnuit, pretutindeni cunoscut, care se pricepe la vin și la femei. Această dispoziție de chefliu devine și mai pronunțată ca urmare a permanentelor pericole la care se expune conspiratorul; în orice moment el poate să fie chemat pe baricade și să cadă luptînd acolo; la fiecare pas poliția îi întinde curse, care îl pot duce la închisoare sau chiar la ocnă. Dar tocmai aceste primejdii fac farmecul meseriei; cu cît conspiratorul e amenințat de mai multe primejdii, cu atît se grăbește să se bucure mai intens de plăcerile momentului. Totodată, fiind obișnuit cu primejdia, el devine cît se poate de indiferent față de viață și libertate. La închisoare, ca și la cîrciumă, se simte ca la el acasă. În fiecare zi așteaptă ordinul de a porni la acțiune. Îndrăzneala desperată, nebunească, care la Paris se manifestă în orice insurecție, este adusă toc-

* — stîlpi de cafenea. — *Nota Trad.*

** — recidiviști. — *Nota Trad.*

*** — chefliu. — *Nota Trad.*

mai de acești vechi conspiratori de profesie, de acești homes de coup de main *. Ei sînt aceia care ridică și comandă primele baricade, care organizează rezistența, pun la cale devastarea magazinelor de arme, rechiziționarea de arme și muniții de prin casele particulare; ei întreprind, în timpul insurecției, acele acțiuni de o îndrăzneală nebunească care provoacă atît de des zăpăceală în rîndurile partidului guvernamental. Într-un cuvînt, ei sînt ofițerii insurecției.

E de la sine înțeles că acești conspiratori nu se mulțumesc doar să organizeze, în general, proletariatul revoluționar. Misiunea lor constă tocmai în a o lua înaintea procesului de dezvoltare revoluționară, de a-l împinge în mod artificial spre cîră, de a face revoluție pe nepregătite, fără a mai aștepta apariția condițiilor necesare. Singura condiție de reușită a revoluției este, după părerea lor, organizarea cum trebuie a conspirației. Ei sînt alchimiștii revoluției și împărtășesc pe de-a-ntregul reprezentările confuze și obtuzitatea ideilor fixe ale vechilor alchimiști. Ei se pasionează după invențiile menite să săvîrșească minuni revoluționare: bombe incendiare, mașini de distrugere cu efect magic, răscoale cu o acțiune cu atît mai miraculoasă și mai uluitoare cu cît au o bază mai puțin rațională. Ocupați cu făurirea unor asemenea proiecte, ei nu urmăresc decît un scop imediat — răsturnarea guvernului existent — și manifestă un profund dispreț pentru cei ce caută să explice muncitorilor, mai mult teoretic, care sînt interesele lor de clasă. Prin aceasta se și explică ostilitatea — care nu e proletară, ci pur și simplu plebeiană — față de habits noirs **, față de oamenii mai mult sau mai puțin culți, care reprezintă această latură a mișcării; dar, întrucît aceștia sînt reprezentanții oficiali ai partidului, conspiratorii nu pot fi niciodată cu totul independenți de ei. Din cînd în cînd, les habits noirs trebuie să le servească și drept sursă bănească. De altfel se înțelege că, vrînd-nevrînd, conspiratorii trebuie să urmeze dezvoltarea partidului revoluționar.

Principala trăsătură caracteristică a vieții conspiratorilor este lupta lor cu poliția, în raport cu care ei se află în aceeași situație ca și hoții și prostituatele. Poliția tolerează societățile conspirative nu numai ca pe un rău necesar. Ea le tolerează și ca pe niște centre ușor de supravegheat, în care se adună cele mai îndrăznețe elemente revoluționare ale societății,

* — oameni de acțiune. — *Nota Trad.*

** — hainele negre. — *Nota Trad.*

ca pe niște ateliere de producție a răskoalelor și care în Franța au devenit un mijloc de guvernare tot atât de necesar ca și poliția însăși, și, în sfârșit, ca pe un loc unde pot fi recrutați propriii ei spioni politici. Așa cum cei mai abili agenți, care-i vînează pe delicvenții de drept comun, Vidocq și cei de teapa lui, se recrutează din rîndurile pungășilor mari și mici, ale hoților, escrocilor și faliților frauduloși, și adeseori ei se întorc iarăși la vechea lor meserie, tot așa și cadrele inferioare ale poliției politice sînt recrutate din rîndurile conspiratorilor de profesie. Conspiratorii se află în permanent contact cu poliția și în fiecare moment sînt în conflict cu ea; ei vînează pe agenți, așa cum agenții îi vînează pe ei. Spionajul este una dintre principalele lor ocupații. De aceea nu-i de mirare că se efectuează atât de des micul salt de la conspiratorul de profesie la agentul de poliție plătit, mai ales dacă intervin și factori ca mizeria și închisoarea, amenințările și promisiunile. Așa se explică suspiciunea generală care domnește în societățile conspirative și care-i orbește cu totul pe membrii respectivi, făcîndu-i să vadă în cei mai buni oameni niște spioni și în adevărații spioni pe oamenii lor cei mai demni de încredere. Este evident că cea mai mare parte din acești agenți recrutați dintre conspiratori, cînd intră în legătură cu poliția, au buna intenție de a o trage pe sfoară, că un timp oarecare ei reușesc să joace acest dublu rol pînă cînd cad din ce în ce mai mult victimă primului lor pas, și că într-adevăr ei trag adeseori poliția pe sfoară. De altfel, faptul că un asemenea conspirator cade sau nu în cursa pe care i-o întinde poliția depinde de împrejurări cu totul întîmplătoare și de o deosebire mai mult cantitativă decît calitativă în ce privește tăria de caracter.

Așa arată conspiratorii, pe care Chenu ni-i prezintă adesea în culori foarte vii și al căror caracter îl schițează cînd în mod intenționat, cînd involuntar. De altfel el însuși ne oferă, pînă și în raporturile sale nu tocmai clare cu poliția lui Delessert și a lui Marrast, imaginea cea mai izbitoare a conspiratorului de profesie.

Pe măsură ce proletariatul parizian a început să se manifeste el însuși ca partid, acești conspiratori și-au pierdut rolul lor conducător și rîndurile lor au început să se destrame; ei au avut de întîmpinat o periculoasă concurență din partea societăților proletare secrete, care nu-și puneau ca scop insurecția directă, ci organizarea și dezvoltarea proletariatului. Chiar insurecția din 1839 a avut un pronunțat caracter

proletar și comunist. Dar după aceea au început să se producă sciziunile de care se plîng atîta vechii conspiratori și care erau determinate de nevoia pe care o simțeau muncitorii de a-și lămurii interesele lor de clasă și care s-au manifestat în parte în vechile organizații, cu caracter conspirativ, în parte în cele noi, cu caracter propagandistic. Agitația comunistă, începută cu atîta energie de către Cabet curînd după 1839, și chestiunile litigioase ivite în rîndurile partidului comunist au depășit foarte repede nivelul de înțelegere al conspiratorilor. Atît Chenu cît și de la Hodde recunosc că în perioada revoluției din februarie comuniștii au fost, incontestabil, cea mai puternică fracțiune a proletariatului revoluționar. Pentru a nu-și pierde influența lor asupra muncitorilor și, o dată cu ea, importanța lor în opoziție cu les habits noirs, conspiratorii au fost nevoiți să urmeze această mișcare și să adopte ideile comuniste sau socialiste. Astfel s-a ivit, încă înainte de revoluția din februarie, o contradicție între societățile conspirative muncitorești, reprezentate de Albert, și adepții ziarului „la Réforme”, contradicție care, curînd după aceea, s-a manifestat și în cadrul guvernului provizoriu. De altfel, nici nu ne gîndim să-l confundăm pe Albert cu acești conspiratori. Din ambele scrieri analizate de noi reiese că Albert a știut să se situeze pe o poziție personală independentă față de aceste unelte ale sale și în nici un caz nu face parte din categoria acelor pentru care conspirațiile constituie un mijloc de existență.

Afacerea cu bombele din 1847, în care influența directă a poliției a fost mai puternică decît în toate cazurile precedente, a provocat, în sfîrșit, o ruptură în rîndurile celor mai încăpățînați și mai perseverenți dintre vechii conspiratori și a făcut ca secțiile lor care se mai menținuseră pînă atunci să fie antrenate în mișcarea proletară directă.

După revoluția din februarie găsim din nou la prefectura poliției, în calitate de montagnarzi, pe acești conspiratori de profesie, pe cei mai exaltați oameni din secțiile lor și les détenus politiques* de origine proletară, care sînt, în cea mai mare parte, tot vechii conspiratori. Dar nucleul întregii acestei companii îl constituie tot vechii conspiratori. Nu e greu de înțeles că acești oameni, care se adunaseră aici cu toții laolaltă cu armele în mîini, fiind, în majoritatea lor, în raporturi familiare cu prefectii și ofițerii lor, trebuiau să formeze un corp destul de turbulent. Așa cum Montagne din

* — deținuții politici. — Nota Trad.

Adunarea Națională nu era decît o parodie a vechii Montagne și prin neputința ei dovedea cît se poate de grăitor că în momentul de față vechile tradiții revoluționare de la 1793 nu mai sînt suficiente, tot așa și montagnarzii de la prefectura poliției — această imitație a vechilor sanculoți — constituiau o dovadă că pentru revoluția contemporană nu mai e suficientă nici această parte a proletariatului și că numai întregul proletariat, luat în ansamblu, poate înlăptui revoluția.

Chenu zugrăvește în culori din cele mai vii existența de sanculoți pe care o ducea această respectabilă companie la prefectură. Aceste scene umoristice — la care, evident, și d-l Chenu a contribuit în mod destul de activ — au uneori un caracter cam extravagant. Dar ele devin cît se poate de explicabile dacă ținem seama de caracterul vechilor conspiratori, al acestor bambocheurs, și reprezintă reversul necesar și chiar sănătos al orgiilor la care s-a dedat burghezia în ultimii ani ai domniei lui Ludovic-Filip.

Cităm un singur exemplu din capitolul în care se povestește cum s-a făcut instalarea lor la prefectură.

„Cînd s-a crăpat de ziuă, am observat cum veneau unul după altul șefii de grupă cu oamenii lor; dar cea mai mare parte dintre ei erau neînarmați. I-am atras atenția lui Caussidière asupra acestui fapt. «Am să le fac rost de arme — mi-a răspuns el. Caută un loc potrivit la prefectură unde să-i încarturim». Eu am îndeplinit imediat această dispoziție și i-am trimis să ocupe vechiul corp de gardă al polițiștilor, unde am fost cîndva tratat atît de nedemn. Curînd i-am văzut că se întorc în goană. «Unde fugiți așa? — i-am întrebat eu. — Postul e ocupat de o trupă de polițiști, îmi răspunse Devaïsse; ei dorm liniștiți, iar noi căutăm niște instrumente cu care să-i trezim și să-i dăm afară». S-au înarmat cu ce au avut la îndemînă: vergele de pușcă, teci de săbii, curele, pe care le-au pus în două, și cozi de mătură. Apoi băieții mei, care într-o măsură mai mare sau mai mică simțiseră cu toții pe propria lor piele insolența și brutalitatea celor ce dormeau, s-au năpustit cu toată puterea asupra lor și, timp de peste o jumătate de oră, le-au dat o lecție atît de aspră, că unii dintre ei au zăcut după aceea vreme îndelungată. La strigătele lor de ajutor am alergat într-acolo și numai cu multă greutate am izbutit să deschid ușa, pe care montagnarzii, din prudență, o închiseră pe dinăuntru. Făcea să vezi cum au fugit în curte polițiștii pe jumătate goi; au coborît treptele dintr-o singură săritură, și numai fiindcă cunoșteau toate intrările și ieșirile prefecturii au putut să dispară din ochii dușmanilor care îi fugăreau. Ajunși stăpîni pe fortăreața a cărei garnizoană o alungaseră cu atîta politețe, montagnarzii noștri, mîndri de victoria lor, s-au gătît cu lucrurile moștenite de la cei învinși, și mult timp după aceea puteau fi văzuți plimbîndu-se încoace și încolo prin curtea prefecturii, cu sabia la șold, cu mantaua pe umeri și cu capul împodobit cu pălăria în trei colțuri care altădată le inspira atîta teamă celor mai mulți dintre ei” (pag. 83—85).

Am făcut cunoștință cu montagnarzii. Să trecem acum la șeful lor, *Caussidière*, eroul epopeii lui Chenu. Chenu vorbește despre el destul de des, cu atât mai mult cu cât împotriva lui este îndreptată, de fapt, întreaga carte.

Principalele reproșuri care i se aduc lui *Caussidière* se referă la fizionomia lui morală. Ele se reduc, toate, la niște istorii cu polițe fără acoperire și alte mici încercări de a-și face rost de bani, lucruri care se pot întâmpla și se întâmplă la Paris oricărui comis-voiajor încărcat de datorii și căruia îi place să trăiască. În ce măsură escrocheriile, potlogăriile, șarlataniile și jocurile de bursă, pe care se bazează întregul comerț, cad sub prevederile codului penal, asta depinde, în general, de mărimea capitalului. În legătură cu loviturile de bursă și înșelătoriile de tip chinezesc care caracterizează îndeosebi comerțul francez, ne putem referi la picantele tablouri schițate de Fourier în cărțile sale: „Cele patru mișcări”, „Falsa industrie”, „Tratat despre unitatea universală” și din lucrările sale postume¹⁷⁰. D-l Chenu nici nu încearcă măcar să aducă vreo dovadă în sprijinul afirmației că *Caussidière* s-a folosit de situația sa de prefect al poliției în scopuri personale. În general, orice partid s-ar putea felicita dacă adversarii săi învingători ar fi nevoiți să se mulțumească doar cu demascarea unor asemenea fleacuri de natură morală-comercială. Și cât de mare e contrastul dintre micile experimente ale comis-voiajorului *Caussidière* și grandioasele scandaluri ale burgheziei din 1847! Întreaga critică a lui Chenu are sens numai în măsura în care *Caussidière* făcea parte din partidul „la Réforme”, care căuta să-și ascundă lipsa sa de pricepere și energie revoluționară prin solemne afirmații despre virtutea republicană și printr-o sumbră seriozitate a convingerilor.

Dintre toți conducătorii revoluției din februarie, *Caussidière* este singurul care are o fire veselă. În calitatea sa de loustic * al revoluției, el era tocmai conducătorul cel mai potrivit al vechilor conspiratori de profesie. Sensibil și spiritual, vechi client al cafenelelor și cârciumilor de toate soiurile, adept al principiului „trăiește și lasă și pe alții să trăiască”, dând totodată dovadă de bravură militară, ascunzînd sub o aparență de bonomie și degajare o mare dibăcie, șiretenie și prudență, precum și un subtil spirit de observație, el avea un anumit tact revoluționar și o energie revoluționară. *Caussidière* era pe atunci un adevărat plebeu, care nutrea o

* — sugubăț. — Nota Trad.

ură instinctivă împotriva burgheziei și împărtășea în cel mai înalt grad toate pasiunile plebei. De îndată ce se înscăunează la prefectură, el începe să conspire împotriva celor de la „National”, dar fără a neglija bucătăria și pivnița predecesorului său. Își organizează imediat o putere militară, își asigură un ziar, înființează cluburi, împarte rolurile și, în general, acționează din primul moment cu multă siguranță. În 24 de ore prefectura este transformată într-o fortăreață, din care își poate înfrunța dușmanii. Dar toate planurile lui rămân simple proiecte sau se reduc în practică la simple toane plebeiene, lipsite de orice rezultat. Când încep să se ascute contradicțiile, el împărtășește soarta partidului său, care, din lipsă de fermitate, s-a împotmolit la jumătatea drumului între adepții „National”-ului și revoluționarii proletari de felul lui Blanqui. Montagnarzii săi sînt scindați; vechii bambocheurs nu mai ascultă de nimeni și nu mai pot fi struniți, în timp ce partea revoluționară trece de partea lui Blanqui. Iar Caussidière se îmburghezește tot mai mult în situația sa oficială de prefect și reprezentant al poporului; prudent, el nu participă la evenimentele din 15 mai¹⁷¹ și la Cameră încearcă să se dezvinovățească într-un mod cu totul nedemn; la 23 iunie el lasă pe insurgenți în voia soartei. Drept recompensă pentru aceasta el este, firește, îndepărtat de la prefectură și după aceea este nevoit să emigreze.

Dăm mai jos cîteva pasaje mai caracteristice din cărțile lui Chenu și de la Hodde în legătură cu Caussidière.

Abia îl numise pe de la Hodde ca secretar general al prefecturii, cînd, în seara de 24 februarie, Caussidière îi spuse :

„Am nevoie aici de oameni de nădejde. Într-o instituție administrativă lucrurile își urmează oarecum cursul lor; am menținut temporar pe vechii funcționari; de îndată ce-i vor fi instruit pe patrioți, o să ne descolorosim de ei. Asta e o problemă secundară. Ceea ce e important acum e să facem din prefectură o citadelă a revoluției. Instruiți în acest spirit pe oamenii noștri; să se prezinte cu toții aici. Dacă vom avea aici o mie de tovarăși puternici, înseamnă că vom fi stăpîni pe situație. Ledru-Rollin, Flocon, Albert și cu mine ne înțelegem destul de bine și sper că treaba o să meargă. Trebuie să dăm peste cap «National»-ul. După aceea vom republicaniza țara, cu sau fără voia ei”.

Imediat după aceea a venit în vizită la el Garnier-Pagès, primarul Parisului, sub a cărui șefie fusese pusă poliția de către cei de la „National”. El i-a propus lui Caussidière să primească, în locul funcției sale nu prea plăcute de la prefectură, postul de comandant al castelului Compiègne. Caussidière i-a răspuns cu glasul său subțirel, care contrastează atât de izbitor cu umerii lui lați: „Eu la Compiègne? Imposibil. Trebuie să rămîn aici. Am, acolo jos, cîteva sute de băieți de treabă, care lucrează de minune; aștept să mai vină de vreo două ori pe atîta. Dacă vouă,

celor de la primărie, o să vă lipsească bunăvoința sau curajul, am să vă pot ajuta... Ha, ha, la révolution fera son petit bonhomme de chemin, il le faudra bien ! * — Revoluția ? Dar ea s-a terminat ! — Ba nu, nici măcar n-a început ! — Bietul primar a rămas cu gura căscată" (De la Hodde, pag. 72).

Una dintre scenele cele mai amuzante, zugrăvite de Chenu, este aceea a primirii comisarilor de poliție și a officiers de paix de către noul prefect, care se afla tocmai la masă când s-a anunțat venirea lor.

„Să aștepte — spuse Caussidière —, prefectul *lucrează*". Și el mai lucră încă o bună jumătate de oră și abia după aceea pregăti punerea în scenă a primirii domnilor comisari, care, între timp, se aliniaseră de-a lungul scării celei mari. Caussidière se instală din nou, maiestos, în fotoliu, cu sabia lui mare la sold. Doi montagnarzi cu o înfățișare sălbatică, fioroasă, cu muscheta la picior și cu pipa în gură, păzeau ușa. Doi căpitani cu săbiile scoase stăteau în picioare de o parte și de alta a biroului său. În afară de aceasta, în sală mai stăteau îngrămădiți toți șefii de secție și republicanii care formau statul său major; toți erau înarmați cu săbii mari și pistoale de cavalerie, cu carabine și puști de vânătoare. Toți fumau și norul de fum care umplea încăperea făcea ca fețele lor să pară și mai întunecate și dădea acestei scene un aspect într-adevăr înspăimântător. La mijloc fusese lăsat un loc liber pentru comisari. Toți cei de față erau acum cu capetele acoperite și Caussidière dădu ordin să fie introduși vizitatorii. Bieții comisari nici nu doreau altceva, deoarece fuseseră expuși la tot felul de vexațiuni și amenințări din partea montagnarzilor, care le promiteau toate torturile posibile. «Bandă de nemernici ! — urlau montagnarzii —, în sfârșit ați căzut în mâinile noastre ! Nu mai scăpați voi, aici o să vă lăsați pielea !». — Când au intrat în cabinetul prefectului, comisarii au crezut că nimeriseră din lac în puț. Primul care trecu pragul păru că ezită un moment. Nu știa dacă e cazul să meargă înainte sau să dea înapoi, atât de încruntate erau toate privirile ațintite asupra lui. În sfârșit, își luă inima în dinți, făcu un pas înainte și se inclină, mai făcu încă un pas și se inclină mai adânc, apoi încă unul și se inclină și mai adânc. Fiecare dintre ei își făcea intrarea cu plecaciuni adânci în fața fiorosului prefect, care, sprijinit cu mâna pe mînerul săbiei, primea cu răceală și în tăcere toate aceste omagii. Comisarii priveau cu ochii holbați acest spectacol ciudat. Cîțiva, zăpăciți de frică, vînd probabil să ne fie pe plac, găsiră că tabloul e impresionant, mareț. — «Li-niște !» — ordonă un montagnard cu o voce sepulcrală. După ce au intrat toți, Caussidière, care stătuse pînă atunci fără să scoată o vorbă și fără să facă o mișcare, rupse tăcerea și spuse cu o voce înfricoșătoare :

«Acum o săptămână cred că nu vă așteptați să mă vedeți aici, în acest loc, înconjurat de prieteni devotați. Așa că acum acești republicani de carton, cum îi numeați cîndva, sînt stăpîinii voștri. Acum voi tremurați în fața acelorora cu care v-ați purtat în modul cel mai nedemn. D-ta, Vassal, ai fost cel mai ticălos și mai fanatic adept al guvernului răsturnat, cel mai înverșunat prigonitor al republicanilor și acum ai căzut în mâinile celor mai neînduplecați dușmani ai d-tale, pentru că nici unul din cei de față nu a scăpat de persecuțiile d-tale. Dacă ar fi să dau ascultare recla-

* — revoluția își va urma calea sa ; trebuie ! — *Nota Trad.*

mațiilor îndreptățite care mi-au fost prezentate, ar trebui să trec la reprimări, dar eu prefer să dau totul uitării. Întoarceți-vă cu toții la posturile voastre; dar dacă am să aflu vreodată că sînteți amestecați în vreo intrigă reacționară, am să vă strivesc ca pe niște ploșnițe, Plecați!»

Comisarii trecuseră prin toate fazele spaimei și, mulțumiți că scăpaseră doar cu dojana prefectului, au șters-o din loc foarte veseli. Montagarnarii, care îi așteptau jos pe scară, i-au însoțit, cu mare tărăboi, pînă la capătul străzii Jérusalem. Nici nu ieșise bine ultimul comisar și noi am izbucnit într-un hohot de rîs. Caussidière era radios și rîdea mai tare decît toți de minunata festă pe care o jucase comisarilor săi” (Chenu, pag. 87—90).

După evenimentele de la 17 martie, la care a participat în mod deosebit de activ, Caussidière i-a spus lui Chenu: „Eu pot să ridic masele după bunul meu plac și să le arunc împotriva burgheziei” (Chenu, pag. 140).

În general, Caussidière n-a mers niciodată mai departe de acest joc prin care urmărea să-și sperie adversarii.

În sfîrșit, despre relațiile lui Caussidière cu Montagarnarii, Chenu spune:

„De cîte ori i-am vorbit de excesele la care se dedau oamenii lui, Caussidière ofta, dar simțea că-i sînt mîinile legate. Își trăise viața alături de cea mai mare parte din ei, împărțise cu ei necazurile și bucuriile, și mulți dintre ei îi făcuseră diferite servicii. Dacă nu-i putea ține în friu, asta se datora propriului său trecut” (pag. 97).

Amintim cititorilor noștri că amîndouă aceste cărți au fost scrise în perioada de agitație pentru alegerile de la 10 martie¹⁷². Ce influență au avut ele se poate vedea din rezultatul alegerilor, care au însemnat o strălucită victorie a roșilor.

Scris în martie-aprilie 1850

Publicat în

„Neue Rheinische Zeitung,
Politisch-ökonomische Revue”
nr. 4, 1850

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

Emile de Girardin.

„Socialismul și impozitul”. Paris, 1850 *

Există două feluri de socialism : socialism „bun” și socialism „rău”.

Socialismul *rău* este „*războiul muncii împotriva capitalului*”. Lui i se atribuie toate ororile : împărțirea egalitară a pământului, distrugerea relațiilor de familie, jaful organizat etc.

Socialismul *bun* este „*armonia dintre muncă și capital*”. El e însoțit de lichidarea ignoranței, de înlăturarea cauzelor care generează pauperismul, de organizarea creditului, de sporirea proprietății, de reforma sistemului fiscal, într-un cuvânt de „un regim care se apropie cel mai mult de imaginea pe care și-o face omul despre împărăția lui Dumnezeu pe pământ”.

Trebuie să folosim socialismul cel bun pentru a-l înăbuși pe cel rău.

„Socialismul avea o pîrghie ; această pîrghie era *bugetul*. Dar lui îi lipsea un punct de sprijin pentru a putea deplasa pământul de pe axa lui. Acest punct de sprijin pe care i l-a dat revoluția de la 24 februarie este *votul universal*”.

Sursa bugetului o constituie *impozitele*. Influența votului universal asupra bugetului se reduce, așadar, la influența lui asupra impozitelor. Și datorită acestei influențe asupra impozitelor se înfăptuiește socialismul „cel bun”.

„Franța nu poate plăti mai mult de 1,2 miliarde de franci impozit anual. Ce aveți de gînd să faceți pentru a reduce cheltuielile la această sumă ?”

„In răstimp de 35 de ani ați înscris de trei ori, în două carti și o constituție, obligația pe care o au toți francezii de a purta povara cheltuielilor statului în raport cu veniturile lor. De 35 de ani această egalitate a impunerilor a rămas o pînciună goală...”

* „Le socialisme et l'impôt”. Par Emile de Girardin. Paris, 1850. — Nota Red.

Să examinăm sistemul de impozite francez.

I. Impozitul funciar. Impozitul funciar nu este plătit în mod proporțional de proprietarii funciari.

„Dacă două terenuri învecinate au fost înregistrate în cadastru la valori egale, ambii proprietari funciari plătesc același impozit, fără să se facă deosebire între proprietarul fictiv și cel real”, adică între proprietarul împovărat de ipotecă și cel care nu are nici o ipotecă.

Mai departe: impozitul funciar nu este proporțional cu impozitele care apasă asupra celorlalte forme de proprietate. În 1790, când a introdus acest impozit, Adunarea națională se afla sub influența școlii fiziocrate, care considera pământul drept unica sursă de venit net, și de aceea a lăsat ca toată povara impozitelor să cadă asupra proprietarilor funciari. Prin urmare, impozitul funciar se bazează pe o eroare economică. Dacă impozitele ar fi repartizate în mod egal, proprietarul funciar ar trebui să plătească 20% din venitul său, în timp ce acum el plătește 53%.

În sfârșit, potrivit destinației sale inițiale, impozitul funciar ar trebui să fie perceput numai de la proprietarii funciari și nu de la fermieri sau arendași. În loc de aceasta, după cum spune d-l Girardin, el este în permanență perceput de la fermieri și de la arendași.

Aici d-l Girardin comite o eroare economică. Pentru că: sau fermierul este într-adevăr fermier, și în acest caz impozitul funciar cade asupra proprietarului sau a consumatorului, iar nu asupra lui; sau, sub aparența de fermier, el nu este decât un lucrător care muncește pentru proprietar, cum se întâmplă în Irlanda și adeseori în Franța, și în acest caz se vor percepe întotdeauna de la el impozitele care-l privesc pe proprietar, indiferent de denumirea ce li se dă.

II. Impozitul personal pe bunuri mobile. Scopul acestui impozit, introdus tot în 1790 printr-un decret al Adunării naționale, a fost impunerea directă a capitalului mobil. Pentru stabilirea mărimii capitalului a fost luat ca măsură cuantumul chiriei pentru locuință. În realitate, acest impozit apasă asupra proprietarului funciar, a țaranului și a industriașului, în timp ce pe rentier nu-l atinge aproape de loc sau chiar de loc. Așadar, acest impozit reprezintă tocmai contrarul intențiilor urmărite de cei ce l-au introdus. În afară de aceasta, un milionar poate locui într-o cămăruță de mansardă cu două scaune șubrede, deci nu e just etc.

III. *Impozitul pe uși și pe ferestre*. Un atentat la sănătatea poporului. Măsuri fiscale împotriva aerului curat și a luminii zilei.

„În Franța, aproape jumătate din locuințe au o singură ușă și nici o fereastră, sau cel mult o ușă și o fereastră”.

Acest impozit a fost adoptat la 24 vendémiaire, anul VII (14 octombrie 1799), pentru a răspunde unei nevoi *stringente* de bani, și numai ca o măsură provizorie, excepțională; în principiu însă el a fost respins.

IV. *Impozitul pe patentă* (impozitul pe meserii). Impozit nu pe venit, ci pe practicarea unei anumite meserii. Pedepsă pentru muncă. Acolo unde trebuie să-l atingă pe producător, acest impozit lovește, de cele mai multe ori, în consumator. În general, prin introducerea lui în 1791 s-a urmărit de asemenea numai satisfacerea unei nevoi momentane de bani.

V. *Taxele de înregistrare și de timbru*. Droit d'enregistrement¹⁷³ a fost introdus pe vremea lui Francisc I și la început el nu a avut un scop fiscal (?). În 1790 înregistrarea forțată a contractelor privind proprietatea a fost extinsă, iar taxele au fost urcate. Impozitul este stabilit în așa fel, încît la vânzare și cumpărare se percepe mai mult decît la donații și moșteniri. Taxa de timbru este o născocire pur fiscală, care impune în măsură egală profituri inegale.

VI. *Impozitul pe băuturi*. O chintesență a tuturor nedreptăților și o frînă pentru producție, un impozit vexatoriu; cel mai scump dintre mijloacele de percepere a impozitelor (vezi, bunăoară, în numărul 3 al revistei, „1848—1849”, „Consecințele lui 13 iunie” *).

VII. *Taxele vamale*. O îngrămădire haotică de taxe vamale acumulate prin tradiție și care se contrazic unele pe altele; ele nu au nici un rost și dăunează industriei. De exemplu, pentru bumbacul brut se plătește în Franța o taxă vamală de 22 de franci și 50 de centime pentru 100 kg. Să trecem mai departe.

VIII. *Octroi*¹⁷⁴. Un impozit în favoarea căruia nu se poate invoca nici măcar pretextul că apără o ramură a industriei naționale. Acest impozit reprezintă o vamă în interiorul țării. La început el a fost un impozit local în folosul săracilor; acum însă el apasă cu toată greutatea în primul rînd asupra claselor celor mai sărace și duce la falsificarea

* Vezi volumul de față, pag. 83—86. — Nota Red.

mijloacelor de subzistență destinate lor. El pune industriei naționale tot atâtea bariere câte orașe există.

Asta e tot ce ne spune Girardin despre diferitele impozite. Cititorul a remarcat, desigur, că critica făcută de el este, pe cât de plată, pe atât de întemeiată. Ea se reduce la trei argumente :

1) nici un impozit nu se aplică clasei de la care ar trebui să fie perceput potrivit intențiilor celor care l-au introdus, ci este aruncat în spinarea altei clase ;

2) fiecare impozit provizoriu se statornicește și se eternează ;

3) nici un impozit nu e proporțional cu averea, nu e echitabil, egal, rațional.

Aceste obiecții economice generale împotriva impozitelor existente se repetă în toate țările. Dar sistemul fiscal francez are o particularitate caracteristică. Așa cum englezii sînt reprezentanți tipici ai dreptului public și privat, tot așa și francezii, care în toate celelalte domenii, pornind de la un punct de vedere general, au codificat, au simplificat și au rupt cu tradiția, în ceea ce privește sistemul fiscal sînt un popor într-adevăr istoric. În legătură cu această particularitate, Girardin spune :

„În Franța, noi trăim sub apăsarea aproape a tuturor procedeelor fiscale ale vechiului regim. Taille *, capitația, aides **, taxe vamale, impozit pe sare, taxă de control, taxe pentru înregistrarea actelor, pentru eliberarea copiilor de pe acte, monopolul tutunului, veniturile excesive ale serviciului poștal și ale comerțului cu praf de pușcă, organizarea loteriei, claca în folosul comunității sau al statului, plata pentru scutire de încartiruire, octroi, taxe vamale fluviale și de drumuri, impuneri excepționale, toate acestea au putut să-și schimbe numele, dar în realitate continuă să existe și azi și nu au devenit nici mai puțin apăsătoare pentru popor și nici mai profitabile pentru vistieria statului. Sistemul nostru financiar nu are absolut nici o bază științifică. El nu este altceva decît o reflectare a tradițiilor evului mediu, care, la rîndul lor, sînt o moștenire a ignoranței și prădalnicei fiscalități romane“.

Și, totuși, încă în Adunarea națională a primei revoluții părinții noștri au declarat : „Am făcut revoluție numai pentru ca să putem dispune noi înșine de impozite“.

Această stare de lucruri a putut să se mențină și sub imperiu, sub Restaurație, sub monarhia din iulie, dar acum i-a sunat ceasul :

* — Impozit direct, care apăsa mai ales asupra țărănimii. — Nota Trad.

** — Impozite indirecte. — Nota Trad.

„Desființarea privilegiilor electorale atrage după sine, în mod necesar, desființarea oricărei inegalități fiscale. Așadar nu trebuie să pierdem nici un moment, ci să procedăm numaidecît la o reformă financiară, dacă nu vrem ca violența să ia locul științei... *Impozitul este aproape singura temelie pe care se sprijină societatea noastră...* Noi căutăm cu asiduitate prea departe și prea sus reformele sociale și politice, în timp ce reformele cele mai importante sînt cuprinse în impozite. Căutați aici și veți găsi”.

Și ce găsim ?

„Impozitele, așa cum le înțelegem noi, trebuie să fie o *primă de asigurare* pe care s-o plătească cei avuți *pentru a fi asigurați împotriva oricărui risc care ar putea să-i stînjenească în posesiunea și folosința lor...* Această primă trebuie să fie proporțională și absolut precisă. Orice impozit care nu reprezintă o garanție împotriva unui risc sau prețul unei mărfi sau echivalentul unui serviciu trebuie desființat; nu admitem decît două excepții: impozitul pe mărfurile aduse din străinătate (douane) și taxa de deces (enregistrement)... Așadar, în locul celui ce plătește impozite apare cel ce se asigură... Cine este interesat să plătească plătește, dar numai în măsura în care-i dictează interesul... Noi mergem și mai departe și spunem: orice impozit este condamnat, fie și numai pentru simplul fapt că poartă denumirea de impozit, de impunere. *Toate impozitele trebuie desființate*, deoarece trăsătura distinctivă a impozitului este constrîngerea, în timp ce asigurarea are un caracter benevol”.

Nu trebuie să confundăm această primă de asigurare cu un impozit pe venit. Ea este mai degrabă un impozit pe capital, întrucît prima de asigurare nu garantează venitul, ci întreaga avere. Statul procedează la fel ca societățile de asigurare, care, atunci cînd încheie asigurarea, se interesează de valoarea averii, iar nu de venitul pe care-l aduce ea.

„Activul avuției naționale a Franței este evaluat la 134 de miliarde, din care trebuie scăzut un pasiv de 28 de miliarde. Dacă bugetul cheltuielilor s-ar reduce la 1,2 miliarde, ar fi de ajuns să se ia anual doar 1% din capital pentru a aduce statul la nivelul unei imense societăți de asigurare reciprocă”.

Din acest moment „*nu mai există revoluție*”.

„În locul cuvîntului *autoritate* apare cuvîntul *solidaritate*; *interesul general* devine elementul de legătură între membrii societății”.

D-l Girardin nu se mulțumește cu această propunere generală, ci ne dă totodată și o schemă de poliță de asigurare sau de înscris pe care trebuie s-o primească fiecare cetățean din partea statului.

În fiecare an, persoana care îndeplinește funcțiile fostului perceptor înmînează asiguratului o poliță, care e alcătuită „din patru pagini de mărimea unui pașaport”. Pe prima pa-

gină se află numele asiguratului și numărul său de ordine, precum și o rubrică pentru înscrierea cotizațiilor ; pe pagina a doua se află date exacte cu privire la persoana asiguratului și a familiei sale, precum și o evaluare detaliată a întregii sale averi, făcută de el însuși și certificată după toate regulile ; pe pagina a treia, bugetul statului și balanța generală a Franței ; pe pagina a patra, diferite date statistice mai mult sau mai puțin utile. Această poliță servește drept pașaport, certificat de alegător, carnet de plată pentru muncitorul care călătorește dintr-un loc în altul etc. Registrele în care sînt înscrise aceste polițe, la rîndul lor, servesc statului la întocmirea a patru cărți mari : cartea mare a populației, cartea mare a proprietății, cartea mare a datoriei publice și cartea mare a datoriei ipotecare, care la un loc cuprind o statistică completă a tuturor surselor de venit ale Franței.

Impozitul, prin urmare, este mai degrabă o primă de asigurare pe care cel asigurat o plătește pentru a se putea bucura de următoarele avantaje : 1) dreptul la apărare din partea societății, la justiție gratuită, la exercitarea gratuită a cultului religios, la învățămînt gratuit, posibilitatea de a primi credit în schimbul unei garanții, și pensie de la casa de economii ; 2) scutirea de serviciu militar în timp de pace ; 3) protecție împotriva mizeriei ; 4) despăgubire pentru pierderile pricinuite de incendiu, inundație, grindină, epizootie, naufragiu.

Trebuie de asemenea să relevăm că d-l Girardin vrea ca sumele pe care statul trebuie să le achite asiguraților ca despăgubire pentru daune să fie strînse din diferite amenzi etc., din beneficiile obținute de pe domeniile naționale, din taxele de înregistrare și taxele vamale care se mențin, precum și din monopolurile de stat.

Reforma fiscală este calul de bătaie al tuturor burghezilor radicali, elementul specific al tuturor reformelor economice burgheze. Începînd cu primii mic-burghezi din evul mediu și pînă la liber-schimbîștii englezi moderni, lupta principală se dă în jurul impozitelor.

Reforma fiscală are drept scop fie desființarea vechilor impozite, transmise prin tradiție, care împiedică dezvoltarea industriei și ieftinirea aparatului de stat, fie o repartizare mai egală a impozitelor. Burghezul aleargă cu atît mai stăruitor după idealul himeric al repartizării egale a impozitelor, cu cît în practică acest ideal îi scapă tot mai mult din mînă.

Relațiile de repartitie, care derivă nemijlocit din producția burgheză — raportul dintre salariu și profit, dintre profit și dobândă, dintre renta funciară și profit —, pot fi schimbate, prin impozit, cel mult în punctele lor secundare, dar nu pot fi niciodată zdruncinate din temelie. Toate cerțările și discuțiile în legătură cu impozitele presupun existența veșnică a acestor relații burgheze. Dar chiar și desființarea impozitelor n-ar face decît să accelereze dezvoltarea proprietății burgheze și a contradicțiilor ei.

Impozitul poate să pună unele clase într-o situație privilegiată și să apese destul de greu asupra altor clase, așa cum vedem că stau lucrurile, bunăoară, sub dominația aristocrației financiare. El ruinează numai păturile intermediare ale societății situate între burghezie și proletariat și a căror poziție nu le dă posibilitatea să arunce povara impozitelor pe spinarea altei clase.

Cu fiecare nou impozit proletariatul este împins pe o treaptă mai jos, iar desființarea unui impozit vechi face să crească profitul, iar nu salariul. În timpul revoluției se poate ca impozitul, prin mărirea lui în proporții imense, să fie folosit ca o formă de atac împotriva proprietății private; dar chiar și atunci el trebuie ori să împingă lucrurile mai departe, spre noi măsuri revoluționare, ori să ducă în cele din urmă la restabilirea vechilor relații burgheze.

Reducerea impozitelor, repartitia lor mai echitabilă etc. — iată în ce constă banala reformă *burgheză*. *Desființarea impozitelor* — iată la ce se reduce *socialismul burghez*. Acest socialism burghez se adresează mai ales păturilor mijlocii din industrie și comerț, precum și țăranilor. Marea burghezie, care trăiește încă de pe acum în cea mai bună dintre lumile ei, disprețuiește, bineînțeles, utopia unei lumi și mai bune.

D-l Girardin desființează impozitele, transformîndu-le într-o primă de asigurare. Membrii societății, plătind un anumit procent, își asigură reciproc avutul lor împotriva incendiului, inundației, grindinei și falimentului, într-un cuvînt împotriva tuturor riscurilor posibile care împiedică în vremea noastră pe burghezi să guste în tihnă deliciile vieții. Cotizațiile anuale sînt stabilite nu numai de către toți asigurații, dar și de fiecare individ în parte, care-și evaluează singur avutul. Datorită acestei metode dispar crizele comerciale și agrare, pierderile și falimentele de mari proporții, toate fluctuațiile și vicisitudinile existenței burgheze, care au căpătat un caracter epidemic de cînd a apărut industria mo-

dernă, — dispăre toată latura poetică a societății burgheze. Se realizează siguranța și asigurarea generală. Cetățeanul primește din partea statului o garanție în scris că în nici o împrejurare nu se poate ruina. Toate laturile umbrite ale orînduirii existente sînt înlăturate, toate aspectele ei luminoase se mențin în plină strălucire, într-un cuvînt se înfăptuiește regimul „care se apropie cel mai mult de imaginea pe care și-o face burghezul despre împărăția lui Dumnezeu pe pămînt“. Locul autorității îl ia solidaritatea, locul constrîngerii — libertatea, locul statului — o comisie administrativă, și iată că s-a găsit oul lui Columb: cotizația, calculată cu o precizie matematică, a fiecărui „asigurat“ potrivit cu averea pe care o are. Fiecare „asigurat“ poartă în pieptul său un întreg stat constituțional, un sistem bicameral desăvîrșit. Teama ca nu cumva să plătească prea mult statului — opoziția burgheză din Camera deputaților — îl împinge pe cetățean să-și evalueze la o sumă prea mică avutul său. Interesul de a-și menține averea sa — elementul conservator din camera pairilor — îl determină să-și evalueze la o cifră prea mare avutul său. Din jocul constituțional al acestor orientări contradictorii rezultă în mod necesar un echilibru real al puterilor, o indicație precisă și adevărată a valorii avutului, o adevărată proporționalitate a cotizațiilor.

Un oarecare cetățean al Romei dorea să aibă o casă cu pereții de sticlă, astfel ca fiecare din mișcările lui să fie făcută în văzul tuturor. Burghezul dorește ca nu casa sa, ci aceea a vecinului să aibă pereții de sticlă. Și această dorință i se împlinește. De exemplu, un cetățean vrea să primească de la mine un avans sau să devină asociatul meu. Eu îi cer să-mi prezinte polița sa, în care găsesc o mărturisire completă și amănunțită a tuturor relațiilor sale civile, garantată de interesele sale just înțelese și întărită de semnătura consiliului administrativ al societății de asigurare. La ușa mea bate un cerșetor și cere de pomană. Scoate polița! Cetățeanul trebuie să fie sigur că dă de pomană cui se cuvine. Angajezi un servitor, îl aduci în casă în speranța că ai nimerit bine; iar acum — arată-mi polița!

„Cite căsătorii nu se încheie fără ca o parte sau cealaltă să nu știe ce să creadă despre mărimea reală a dotei și fără să-și facă una despre alta iluzii exagerate“.

Scoate polița! Schimbul de efuziuni reciproce ale unor suflete frumoase se va limita pe viitor la un schimb reciproc de polițe. Și astfel dispăre înșelătoria, care constituie în vre-

mea noastră farmecul și supliciu vieții, și se instaurează împărăția adevărului în sensul propriu al cuvîntului. Mai mult decît atît :

„În actualele condiții, tribunalele costă statul aproximativ 7.500.000, pe cînd în sistemul nostru contravențiile vor fi pentru el o sursă de venituri și nu de cheltuieli, deoarece ele se transformă, toate, în amenzi și în despăgubiri pentru daune”.

Minunată idee !

În această lume, cea mai bună din cîte există, totul aduce profit : crimele dispar, iar contravențiile aduc cîștig *. În sfîrșit, întrucît în acest sistem proprietatea este ferită de orice riscuri, iar statul nu este decît o societate generală de asigurare a tuturor intereselor, muncitorii au în permanență de lucru. „Nu mai există revoluții !”

Dacă nici asta cetățeanului nu-i place,
Atunci ce l-ar mai putea satisface ?

Statul burghez nu este altceva decît o societate de asigurare reciprocă a clasei burgheze atît împotriva diferiților săi membri luați în parte cît și împotriva clasei exploatate, o asigurare care în mod inevitabil devine din ce în ce mai costisitoare și, în aparență, din ce în ce mai independentă de societatea burgheză, datorită faptului că pentru această societate devine tot mai greu să țină în frîu clasa exploatată. Schimbarea denumirii nu schimbă cu nimic condițiile acestei asigurări. Însuși d-l Girardin este nevoit să renunțe numai decît la aparenta independență față de societatea de asigurare, pe care a atribuit-o, pentru un moment, diferiților indivizi. Cine își evaluează avutul la o sumă prea scăzută își primește pedeapsa : casa de asigurări îi cumpără proprietatea la prețul indicat de el și, promițînd diverse recompense, împinge chiar pe oameni să se preteze la denunțuri. Mai mult chiar : cine preferă să nu-și asigure de loc avutul se situează în afara societății și este declarat în afara legii. Societatea nu poate tolera, firește, ca în sinul ei să se formeze o categorie de oameni care se ridică împotriva condițiilor lor de existență. Constrîngerea, autoritatea, amestecul birocratic în treburile oamenilor, adică tocmai ceea ce vrea să înlăture Girardin, vor apărea din nou în această societate. Dacă el a făcut, pentru moment, abstracție de condițiile societății bur-

* Joc de cuvinte : „vergehen” — „a dispărea” ; „Vergehen” — „contravenție”. — *Nota Trad.*

gheze, aceasta a fost numai pentru ca, pe căi ocolite, să se întoarcă din nou la ele.

În dosul desființării impozitelor se ascunde desființarea statului. Pentru comuniști, desființarea statului nu are alt înțeles decît acela că ea este rezultatul inevitabil al desființării claselor, o dată cu care cade de la sine necesitatea forței organizate a unei clase în scopul ținerii în frîu și subordonării celorlalte clase. În țările burgheze, desființarea statului înseamnă reducerea puterii de stat pînă la nivelul celei din America de Nord. Aici contradicțiile de clasă nu au ajuns încă la o deplină dezvoltare; conflictele de clasă sînt estompate, de fiecare dată, prin scurgerea spre vest a surplusului de populație proletară; amestecul puterii de stat, care în răsărit este redus la minimum, în apus lipsește cu desăvîrșire. În țările feudale, desființarea statului înseamnă desființarea feudalismului și instaurarea statului burghez obișnuit. În Germania, sub lozinca desființării statului se ascunde fie fuga lașă din fața actualei lupte directe, fie exagerarea șarlatanească a libertății *burgheze*, mergînd pînă la independența și autonomia absolută a *individului izolat*, fie, în sfîrșit, indiferența burghezului față de orice formă de stat, cu singura condiție ca ea să nu împiedice libera manifestare a intereselor burgheziei. Și dacă această desființare a statului „în sensul cel mai înalt“ este propovăduită într-o formă atît de absurdă, vina nu este, desigur, a Stirnerilor și Faucherilor de la Berlin. La plus belle fille de France ne peut donner que ce qu'elle a *.

Așadar, ceea ce mai rămîne din societatea de asigurare a d-lui Girardin este numai *impozitul pe capital*, spre deosebire de impozitul pe venit, și în locul tuturor celorlalte impozite. La d-l Girardin capitalul nu se limitează la capitalul investit în producție, ci cuprinde toată averea mobilă și imobilă. Acest impozit pe capital Girardin îl preamărește în fel și chip :

„El este oul lui Columb, este piramida care stă pe temelia ei și nu pe vîrf, este torentul care-și sapă singur albia, revoluția fără revoluționari, progresul fără regres, mișcarea fără impuls, este, în sfîrșit, ideea simplă și legea adevărată“.

Dintre toate reclamele șarlatanești care au fost născocite cîndva de d-l Girardin — și, după cum se știe, numărul lor este legiune — acest proiect de impozit pe capital este, fără îndoială, o capodoperă.

* — Cea mai frumoasă fată din Franța nu poate da decît ceea ce are.
— Nota Trad.

De altfel, impozitul pe capital, în calitate de impozit unic, are avantajele sale. Toți economiștii, și îndeosebi Ricardo, au demonstrat avantajele unui impozit unic. Impozitul pe capital, ca impozit unic, înlătură dintr-o singură lovitură întregul aparat complicat și costisitor al direcției fiscale, intervine cel mai puțin în mersul normal al producției, circulației și consumului și, spre deosebire de toate celelalte impozite, se extinde și asupra capitalului investit în obiecte de lux.

Dar, la d-l Girardin, impozitul pe capital nu se limitează la atât. El mai are și o altă acțiune, deosebit de binefăcătoare.

Capitalurile de mărime egală vor trebui să plătească statului impozite egale, indiferent dacă aduc un venit de 6⁰/₀, de 3⁰/₀ sau nu aduc nici un venit. Urmarea va fi că capitalurile disponibile vor fi puse în circulație și, în felul acesta, masa capitalurilor productive va crește, iar capitalurile care sînt deja ocupate vor începe să activeze și mai intens, pentru a produce mai mult. Rezultatul va fi, și într-un caz și în celălalt, o scădere a profitului și a ratei dobînzii. D-l Girardin, dimpotrivă, afirmă că în acest caz profitul și rata dobînzii vor crește, ceea ce reprezintă o adevărată minune economică! Transformarea capitalurilor neproductive în productive și creșterea productivității capitalurilor în general au accelerat și au întezit mersul dezvoltării crizelor industriale și au făcut să scadă profitul și nivelul dobînzii. Impozitul pe capital nu poate decît să accelereze acest proces, să ascuță crizele și, în felul acesta, să contribuie la sporirea elementelor revoluționare. „Nu mai există revoluții!”

O altă acțiune miraculoasă a impozitului pe capital este, după părerea d-lui Girardin, atragerea capitalurilor din agricultură, care e puțin rentabilă, spre industrie, care e mai rentabilă, ceea ce face să scadă prețul pămîntului și duce la concentrarea proprietății funciare, la marea agricultură engleză și, o dată cu aceasta, la transplantarea în Franța a industriei engleze pe deplin dezvoltate. Abstracție făcînd de faptul că pentru aceasta ar fi necesar să se mute în Franța și celelalte condiții ale industriei engleze, d-l Girardin face aici o greșeală extrem de ciudată. În Franța, agricultura nu suferă de surplus de capitaluri, ci de lipsă de capitaluri. În Anglia, concentrarea proprietății funciare și avîntul agriculturii nu sînt rezultatul retragerii de capitaluri din agricultură, ci, dimpotrivă, rezultatul transferării de capital industrial în agricultură. În Anglia, prețul pămîntului este cu mult mai ridicat decît în Franța; valoarea totală a întregului pămînt din Anglia, după eva-

luarea făcută de Girardin, este aproape egală cu întreaga avere națională a Franței. Așadar, în Franța, prețul pământului ar trebui nu numai să nu scadă pe măsură ce se produce concentrarea proprietății funciare, dar, dimpotrivă, să crească. Totodată, în Anglia concentrarea proprietății funciare a măturat de pe fața pământului generații întregi de locuitori. În Franța, această concentrare a proprietății funciare, la care va contribui neapărat impozitul pe capital prin faptul că accelerează procesul de ruinare a țăranilor, ar alunga aceste mase de țărani la orașe și în felul acesta ar face ca revoluția să devină și mai iminentă. Și, în sfârșit, dacă în Franța a și început să se producă un proces invers, de la parcelare la concentrare, în Anglia marea proprietate funciară pășește din nou cu pași gigantici spre fărîmițare, dovedind, fără putință de tăgadă, că, atîta timp cît vor continua să existe relațiile burgheze, agricultura va trebui să efectueze în permanență această mișcare circulară de la concentrare la fărîmițare și de la fărîmițare la concentrare.

Dar ne-am ocupat de ajuns de aceste minuni. Să trecem acum la creditul pe garanție.

La început creditul pe garanție este deschis numai pentru proprietatea funciară. Statul emite bonuri ipotecare, întru totul corespunzătoare bancnotelor, cu singura deosebire că aici garanția nu o constituie banii în numerar sau lingourile de aur, ci pământul. Statul avansează țăranilor îndatorați aceste bonuri ipotecare de 4%, pentru a da în felul acesta satisfacție celor ce dau împrumut cu ipotecă; acum ipoteca nu se găsește în mîinile creditorului particular, ci în mîinile statului, care consolidează datoria, și în felul acesta creditorul nu mai poate niciodată s-o ceară înapoi. În Franța, întreaga datorie ipotecară se ridică la 14 miliarde. Girardin socotește, ce-i drept, că se vor emite bonuri ipotecare în valoare de numai 5 miliarde, dar o sporire a cantității de bani de hîrtie cu această sumă ar fi suficientă nu numai pentru a ieftini capitalul, dar și pentru a deprecia complet banii de hîrtie. Totodată Girardin nu îndrăznește să dea acestor hîrtii un curs forțat. Pentru a evita deprecierea lor, el propune deținătorilor acestor bonuri să le schimbe al pari* pe obligații de stat de 3%. Ca urmare, întreaga operație se reduce la următoarele: țăranul, care înainte plătea 5% dobînză și 1% taxă pentru înregistrarea ipotecii, pentru reînnoirea ei etc., plătește acum numai 4%, deci cîștigă 2%; statul

* — la prețul nominal. — *Nota Trad.*

plătește 3% și încasează 4%, deci câștigă 1%; fostul creditor particular, care înainte primea 5%, este nevoit, sub amenințarea deprecierei bonurilor ipotecare, să primească cu recunoștință cele 3% oferite de stat și pierde deci 2%. În afară de aceasta, țăranul este scutit de necesitatea de a-și plăti datoria, iar creditorul pierde posibilitatea de a încasa de la stat suma ce-i revine. Întreaga operație se reduce, așadar, la o jefuire directă — abia mascată prin bonurile ipotecare ale creditorului care acordă împrumut ipotecar — cu 2% din 5%. Prin urmare, singura dată când își propune să nu se limiteze la impozite, ci să schimbe înseși relațiile sociale, d-l Girardin este nevoit să atenteze direct la proprietatea privată, să devină revoluționar și să se lepede de întreaga sa utopie. Dar acest atentat nu pornește în nici un caz de la dînsul. El l-a luat de la comuniștii germani, care după revoluția din februarie au cerut, pentru prima oară, transformarea datoriei ipotecare într-o datorie către stat¹⁷⁵, deși, bineînțeles, în cu totul alt mod decît d-l Girardin, care s-a pronunțat chiar împotriva unei asemenea măsuri. Este semnificativ că, singura dată când propune o măsură întrucîtva revoluționară, d-l Girardin nu are curajul să ofere altceva decît un paliativ, care poate să facă doar ca procesul de parcelare în Franța să fie și mai cronic și care nu poate decît să-l încetinească pentru cîteva decenii, pentru ca, în cele din urmă, să-l aducă din nou la actuala situație.

Singurul lucru pe care nu-l va găsi cititorul în toată cartea lui Girardin sînt *muncitorii*. Dar socialismul burghez prezintă întotdeauna lucrurile în așa fel de *parcă societatea s-ar compune numai din capitaliști*, pentru a avea apoi posibilitatea ca, pornind de la acest punct de vedere, să rezolve cu ușurință litigiul dintre capital și munca salariată.

Scris în a doua jumătate
a lunii aprilie 1850

Publicat în
„Neue Rheinische Zeitung.
Politisch-ökonomische Revue”
nr. 4, 1850

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

Karl Marx și Friedrich Engels

A doua cronică internațională

(Din lipsă de spațiu, cronica noastră lunară n-a putut să apară în numărul trecut. În numărul de față publicăm din această cronică numai partea care se referă la Anglia).

Cu puțin timp înainte de aniversarea revoluției din februarie, când, din ordinul lui Carlier, au fost doborâți arborii libertății, revista „Punch”¹⁷⁶ a publicat un desen care reprezenta un arbore al libertății avînd baionete în loc de frunze și bombe în loc de fructe, și alături de acest arbore francez al libertății, acoperit de baionete, într-un cîntec special era proslăvit arborele libertății engleze, singurul care dă roade solide: pounds, shillings and pences*. Dar acest răutăcios spirit de cancelarie pălește în fața violentelor accese de furie cu care, începînd de la 10 martie, ziarul „Times” tună și fulgeră împotriva victoriilor obținute de „anarhie”. În Anglia, ca și în toate celelalte țări, partidul reacționar resimte lovitura de la Paris ca și cum ar fi fost atins în mod direct.

Dar în Anglia „ordinea” este amenințată nu atît de pericolul care vine de la Paris, cît de o consecință nouă, directă a ordinii, de unul dintre roadele acestui arbore englez al libertății: o *criză comercială*.

În cronica noastră din ianuarie (nr. 2 al revistei**) am atras deja atenția asupra crizei care se apropie. Numeroase împrejurări au grăbit apropierea ei. Înainte de ultima criză din 1845, capitalul excedentar s-a îndreptat spre speculația cu acțiuni ale căilor ferate. Supraproducția și speculația excesivă cu acțiuni ale căilor ferate au căpătat totuși proporții atît de mari, încît nici chiar în perioada de prosperitate din 1848—1849 întreprinderile de căi ferate nu și-au putut reveni, și chiar acțiunile celor mai solide dintre ele continuă să aibă

* — lire sterline, șilingi și pence. — *Nota Trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 236—237. — *Nota Red.*

un curs extrem de scăzut. Prețurile scăzute la cereale și perspectivele recoltei în 1850 nu creează nici ele condiții cît de cît favorabile pentru plasarea capitalurilor, iar diferitele titluri de stat au fost supuse unui risc prea mare pentru a deveni un obiect de speculație pe scară largă. În felul acesta, obișnuitele canale de scurgere a capitalului excedentar din perioada de prosperitate au fost închise. Capitalului nu-i mai rămîne deci decît să se îndrepte în întregime spre producția industrială și spre speculația cu coloniala și cu principalele categorii de materii prime pentru industrie — bumbacul și lîna. Datorită unei asemenea afluențe directe în industrie a unei părți considerabile din capital care înainte era folosită în alt mod, producția industrială a trebuit, firește, să crească extraordinar de repede, ceea ce a dus la o supraîncărcare a pieței și, prin urmare, a grăbit considerabil izbucnirea crizei. Încă de pe acum apar primele simptome ale crizei în cele mai importante ramuri ale industriei și în speculații. De o lună de zile, ramura hotărîtoare a industriei — industria bumbacului — se află într-o stare de totală depresiune, iar în cadrul ei suferă tot ramurile cele mai importante, și în primul rînd filatura și țesătoria de produse simple. Scăderea prețurilor la firele toarse și la stamba simplă a luat-o, de pe acum, cu mult înaintea scăderii prețurilor la bumbacul brut. Se reduce producția ; fabricile, aproape fără excepție, au trecut la ziua de lucru incompletă. Se conta pe o înviorare momentană a activității industriale ca urmare a comenzilor de primăvară de pe continent ; dar, în timp ce comenzile făcute mai dinainte pentru piața internă, Indiile orientale și China și pentru Levant sînt, în cea mai mare parte, contramandate, comenzile de pe continent, care în mod obișnuit dădeau de lucru pentru două luni, lipsesc aproape cu desăvîrșire, ca urmare a situației politice nesigure. În industria lînii se observă, ici și colo, simptome care lasă să se întrevadă sfîrșitul apropiat al unei stări de lucruri care deocamdată este încă destul de „suportabilă“. Producția de fier întîmpină și ea dificultăți. Patronii întreprinderilor consideră că o scădere a prețurilor în viitorul apropiat este inevitabilă și încearcă să împiedice o scădere prea rapidă prin încheierea unei coaliții între ei. Aceasta este situația în industrie. Să trecem acum la speculații. Prețul bumbacului scade, în parte din cauză că acest produs se aduce în cantități mereu sporite, în parte din cauza depresiunii din industrie. La fel stau lucrurile și cu colonialele. Importul lor crește, în timp ce consumul pe piața internă scade. Numai

cu ceai au sosit, în ultimele două luni, la Liverpool 25 de vase. Asupra consumului de coloniale, care și în perioada de prosperitate s-a menținut la un nivel destul de scăzut din cauza situației dezastruoase în care se aflau districtele agrare, are o influență deosebit de serioasă starea apăsătoare care a pus stăpînire și pe circumscripțiile industriale. Din această cauză, una dintre cele mai mari case de comerț din Liverpool care importă produse coloniale a și dat faliment.

Efectele apropiatei crize comerciale vor fi cu mult mai puternice decît ale celor precedente. Această criză coincide cu cea agrară, care a început încă de la desființarea taxelor pe cereale în Anglia, și s-a agravat și mai mult datorită ultimelor recolte, care au fost bune. Pentru prima oară, Anglia trece *concomitent* printr-o *criză industrială* și una *agrară*. Datorită zguduirilor care au loc pe continent, această dublă criză engleză se întetește, se extinde și devine și mai periculoasă, iar revoluțiile de pe continent, ca urmare a influenței exercitate de criza engleză pe piața mondială, capătă un caracter socialist incomparabil mai pronunțat. Se știe că nici o țară din Europa nu este supusă într-o formă atît de directă, atît de amplă și de intensă influenței crizei engleze cum este Germania. Cauza acestui fenomen este cît se poate de simplă : Germania reprezintă pentru Anglia cea mai largă piață de desfacere de pe continent, și principalele articole de export germane — lîna și cerealele — își găsesc în Anglia cel mai important deșeu. Această împrejurare se reflectă într-o epigramă la adresa prietenilor ordinii, în care se spune că, în timp ce clasele muncitoare sînt revoltate din pricina consumului insuficient, clasele superioare dau faliment din pricina producției excedentare.

Primele victime ale crizei vor fi, bineînțeles, whigii. Așa cum s-a întîmplat și în trecut, ei vor lăsa să le scape din mîină cîrma statului de îndată ce va izbucni furtuna care se apropie. Dar de data asta ei își iau pentru totdeauna rămas bun de la birourile din Downing Street¹⁷⁷. La început, ei vor fi urmați, poate pentru scurt timp, de un guvern tory, dar acestuia i se va clătina pămîntul sub picioare și împotriva lui se vor uni toate partidele opoziționiste, în frunte cu industriașii. Aceștia din urmă nu mai dispun de un mijloc universal atît de popular împotriva crizei cum a fost abrogarea legilor cerealelor. Ei vor fi nevoiți să meargă cel puțin pînă la reforma parlamentară.

Asta înseamnă că puterea politică, pe care o vor obține în mod inevitabil, le va cădea în mână în condiții care vor da proletariatului acces în parlament, vor pune revendicările lui pe ordinea de zi a Camerei comunelor și vor atrage Anglia în revoluția europeană.

La aceste note, scrise cu o lună în urmă, în legătură cu criza comercială care se apropie, ne rămâne prea puțin de adăugat. O îmbunătățire momentană a situației, care intervine, de regulă, în fiecare primăvară, s-a produs în sfârșit și de data asta, dar într-o măsură mult mai redusă ca de obicei. De pe urma acestei îmbunătățiri a profitat îndeosebi industria franceză, care produce mai ales țesături ușoare de vară. Dar și la Manchester, Glasgow și West Riding a crescut numărul comenzilor. Această înviorare temporară a industriei primăvara se observă, de altfel, în fiecare an, și ea nu împiedică decât într-o măsură cu totul neînsemnată evoluția crizei.

Și în Indiile orientale s-a produs o înviorare, de scurtă durată, a comerțului. O situație mai favorabilă a cursului acțiunilor în Anglia a dat posibilitate vânzătorilor să-și desfacă o parte din stocurile lor la prețuri mai scăzute decât cele obișnuite, și datorită acestui lucru s-a îmbunătățit într-o oarecare măsură situația pieței la Bombay. Dar și această îmbunătățire temporară și locală în mersul afacerilor reprezintă unul dintre fenomenele întâmplătoare, care au loc din timp în timp, mai cu seamă la începutul fiecărei crize, și care au o influență cu totul neînsemnată asupra mersului general al evoluției ei.

În schimb, din America ne-au venit chiar acum știri din care reiese că pe piața de acolo domnește o totală stare de depresiune. Or, piața americană are rolul cel mai decisiv. Suprasaturarea pieței americane, stagnarea în afaceri și scăderea prețurilor în America înseamnă de fapt începutul crizei, începutul influenței ei directe, rapide și nestăvilite asupra Angliei. E de ajuns să ne amintim de criza din 1837. Numai la o singură marfă se înregistra o permanentă urcare a prețului în America, și anume la obligațiile de stat ale Statelor Unite, singurele hîrtii de stat care oferă un refugiu sigur pentru capitalul europenilor noștri iubitori de ordine.

După antrenarea Americii în mișcarea regresivă provocată de supraproducție ne putem aștepta ca în luna următoare

criza să evolueze ceva mai repede decît pînă acum. Pe zi ce trece, evenimentele politice de pe continent duc și ele tot mai nestăvilit spre deznodămînt, și coincidența dintre criza comercială și revoluție, despre care s-a mai vorbit de repetate ori în această revistă, devine tot mai de neînlăturat. Que les destins s'accomplissent ! *

Londra, 18 aprilie 1850

Scris între jumătatea lunii
martie și 18 aprilie 1850

Publicat în
„Neue Rheinische Zeitung.
Politisch-ökonomische Revue”,
nr. 4, 1850

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

* — Împlinească-se destinul ! — *Nota Trad.*

Karl Marx

Ludovic-Napoleon și Fould

După cum îți amintești, cititorule, în numărul precedent al revistei noastre * am arătat cum în Franța a venit din nou la putere aristocrația financiară. Cu acest prilej am vorbit despre alianța încheiată între Ludovic-Napoleon și Fould în vederea obținerii unor avantajoase speculații de bursă. Încă mai demult devenise cît se poate de izbitor faptul că, o dată cu intrarea lui Fould în guvern, au încetat pe neașteptate veșnicele pretenții bănești formulate de Ludovic-Napoleon față de Adunarea legislativă. Dar încă din timpul alegerilor din urmă au ieșit la iveală o serie de fapte care aruncă o lumină extrem de vie asupra surselor de venit ale președintelui Bonaparte. Vom da un singur exemplu.

În comunicarea noastră ne vom referi, în primul rînd, la cele relatate de „la Patrie”, această onestă publicație a Uniunii electorale ¹⁷⁸, al cărei proprietar, bancherul Delamarre, este el însuși unul dintre cei mai de seamă oameni de bursă din Paris.

În jurul alegerilor de la 10 martie a fost organizată o mare speculație à la hausse. În această intrigă, condusă de d-l Fould, erau implicați cei mai buni prieteni ai ordinii, iar camarila d-lui Bonaparte, ca și el însuși, au investit în ea importante sume de bani.

La 7 martie titlurile de 3% au înregistrat o urcare de 5 centime, iar cele de 5% o urcare de 15 centime. Aceasta pentru că ziarul „la Patrie” comunicase rezultatele preliminare în legătură cu alegerea prietenilor ordinii. Dar această urcare li s-a părut prea neînsemnată speculanților noștri; trebuia „încins focul”. Și ziarul „la Patrie” cu data de 8 martie, apărut de cu seară, într-un buletin bursier, lasă să se înțeleagă

* Vezi volumul de față, pag. 79—83. — Nota Red.

că nu poate încăpea nici cea mai mică îndoială că victoria va fi a partidului ordinii. Printre altele el scrie :

„Noi nu vom reprobă, firește, rezerva pe care o manifestă capitaliștii ; dar, dacă există situații în care îndoiala este inadmisibilă, apoi o asemenea situație avem tocmai acum, după rezultatele obținute în alegerile preliminare“.

Pentru a aprecia cum trebuie influența exercitată asupra bursei de buletinul bursier și întreaga comunicare făcută de „la Patrie“, trebuie știut că acest ziar este adevăratul moniteur* al actualului guvern și primește date oficiale chiar *înaintea* lui „le Moniteur“. Totuși, de data aceasta speculația n-a reușit.

La 8 martie devin cunoscute unele rezultate favorabile obținute de partidul roșilor în alegerile din armată, și imediat cursul acțiunilor scade. Se pare că speculanții sînt cuprinși de panică. Sînt puse în mișcare toate mijloacele. Buletinul bursei, „la Patrie“, se menține pe poziții. Toate ziarele Ligii alegătorilor sînt angrenate în această campanie ; se discută cu aprindere unele inexactități, lipsite de importanță, comise la calcularea voturilor ; unul dintre ziare publică la loc de frunte rezultatele alegerilor obținute într-un regiment care a votat pentru monarhiști ; în sfîrșit, ziarele republicane sînt silite să publice unele dezmințiri oficiale, care după cîteva zile se dovedesc a fi simple minciuni.

Ca urmare a tuturor acestor eforturi, la 9 martie, cînd se deschide bursa, se obține o oarecare urcare a titlurilor de stat, care totuși nu durează prea mult. Cursul se menține destul de scăzut pînă la ora 2 și 15 minute ; din acest moment el urcă într-una pînă la închiderea bursei ¹⁷⁹. Cauzele acestei schimbări subite le divulgă însuși ziarul „la Patrie“ :

„Se vorbește că aproape de ora închiderii bursei cîteva speculanți, foarte interesați în urcarea cursului acțiunilor, au cumpărat un număr mare de acțiuni pentru a crea în momentul alegerilor o stare de spirit favorabilă în provincie și pentru ca, favorite de încrederea care ar cuprinde provincia, să poată provoca noi cumpărări, care să ducă la o și mai mare urcare a cursului acțiunilor“.

A fost o operație de multe milioane, care a avut ca urmare urcarea prețului titlurilor de 30% cu 40 de centime, iar a celor de 50% cu 60 de centime.

Așadar este limpede : niște speculanți aveau interes să obțină o urcare a cursului acțiunilor, și de aceea în momen-

* — buletin oficial. — *Nota Trad.*

tul hotărîtor au cumpărat un număr însemnat de acțiuni pentru a provoca o nouă urcare. Cine erau acești speculanți? La această întrebare numai faptele ne pot da un răspuns.

La 11 martie s-a înregistrat o scădere a cursului acțiunilor la bursă. În fața rezultatelor oscilante ale alegerilor, toate încercările speculanților s-au dovedit neputincioase.

La 12 martie se înregistrează o nouă scădere considerabilă a cursului acțiunilor, întrucît rezultatele alegerilor sînt ca și cunoscute și se poate considera ca sigur că cei trei candidați socialiști au obținut o majoritate covârșitoare. Speculanții à la hausse recurg la o încercare desperată. „La Patrie” și „Moniteur du Soir” publică, sub formă de telegrame oficiale, niște comunicate complet născocite cu privire la alegerile din provincie. Manevra reușește. Seara, la Tortoni¹⁸⁰ se înregistrează o ușoară urcare a cursului. Prin urmare, singurul lucru ce trebuie făcut acum este „a încinge focul” tot mai mult. „La Patrie” tipărește următoarea știre :

„Potrivit datelor primite pînă acum cu privire la rezultatele alegerilor, cetățeanul de Flotte a obținut numai cu 341 de voturi mai mult decît cetățeanul F. Foy. Rezultatele scrutinului se mai pot schimba în favoarea candidatului nostru în urma alegerilor din jandarmeria ușoară. — Ni se dau asigurări că *mine* guvernul va prezenta Adunării două legi, cu privire la presă și la întrunirile electorale, și va cere să li se aprobe urgența”.

Cea de-a doua comunicare era falsă ; numai după multe șovăieli și îndelungate discuții cu șefii partidului ordinii și după schimbarea de cabinet s-a hotărît guvernul să prezinte aceste legi. Prima comunicare era o minciună și mai nerușinată ; chiar în momentul cînd a apărut această știre în ziarul „la Patrie”, guvernul a trimis departamentului o comunicare telegrafică în legătură cu alegerea lui de Flotte.

Între timp speculația a reușit : valoarea titlurilor s-a urcat la 1 franc și 35 de centime, iar domnii speculanți au cîștigat vreo 3.000.000—4.000.000. Firește, nu pot fi condamnați „prieteni proprietății” pentru strădania lor de a pune cît mai temeinic stăpînire pe fetișul lor, în interesul ordinii și al societății.

În urma acestui dodge * reușit, domnii speculanți au devenit atît de impertinenți, încît au procedat imediat la o achiziționare masivă de noi acțiuni și au antrenat astfel în această îndeletnicire o mulțime de alți capitaliști. Ridicarea cursului acțiunilor a fost atît de însemnată, că pînă și eventualele pro-

* — tertip. — Nota Trad.

fituri de pe urma acestei operații au fost cotate la bursă. Dar iată că în dimineața zilei de 15 a fost dată o lovitură nimicitoare : proclamarea lui Carnot, de Flotte și Vidal ca reprezentanți ai poporului. Cursul acțiunilor a început să înregistreze scăderi bruște și înfringerea speculanților noștri n-a mai putut fi împiedicată prin nici un fel de știri false și născociri telegrafice.

Scris de K. Marx în aprilie 1850

Publicat în
„Neue Rheinische Zeitung.
Politisch-ökonomische Revue”
nr. 4, 1850

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

Karl Marx și Friedrich Engels

Gottfried Kinkel

Așa-zisul partid revoluționar german dă dovadă de o atît de mare moliciune, încît o serie de lucruri, care în Franța sau în Anglia ar stîrni o furtună de indignare, în Germania nu numai că nu provoacă nedumerire, dar se bucură chiar de o aprobare unanimă. D-l Waldeck aduce în fața Curții cu juri depoziții amănunțite făcute de martori în sprijinul afirmației sale că a fost întotdeauna un constituționalist loial, și este dus acasă în triumf de către democrații din Berlin. La Trier, într-o ședință publică a tribunalului, d-l Grün se deține de revoluție într-o formă cum nu se poate mai stupidă, și publicul din sală întoarce spatele prolețarilor condamnați, pentru a-l aclama pe afaceristul achitat.

Un nou exemplu de ceea ce se poate întîmpla în Germania ni-l oferă pledoaria rostită de d-l Gottfried Kinkel la 4 august 1849 în fața tribunalului militar din Rastatt și publicată la 6 și 7 aprilie a.c. în ziarul berlinez „Abendpost“.

Știm dinainte că, demascînd în fața partidului nostru această pledoarie a „prizonierului“ Kinkel, vom stîrni indignarea generală a escrocilor sentimentali și a amatorilor de frazeologie democratică. Acest lucru ne este absolut indiferent. Sarcina noastră este de a face o critică necruțătoare, și totodată o critică îndreptată mai degrabă împotriva pretenșilor prieteni decît împotriva dușmanilor declarați; situîndu-ne pe această poziție a noastră, renunțăm cu plăcere la o popularitate ieftină în rîndurile democraților. Prin atacul nostru nu înrăutățim cîtuși de puțin situația d-lui Kinkel; *prin această demascare noi îi aducem amnistia*, confirmînd depoziția lui, din care reiese că el nu este ceea ce cred unii, și declarînd că merită nu numai să fie amnistiat, dar chiar să i se dea o slujbă în statul prusian. Și, apoi, pledoaria lui a și fost publicată. Demascăm în fața par-

tidului nostru întregă această pledoarie, din care nu vom cita aici decît pasajele cele mai elocvente.

„Totodată eu n-am deţinut niciodată un *post de comandă*, şi de aceea nu pot fi făcut răspunzător pentru comportarea altora. Şi protestez împotriva identificării faptelor mele cu murdăria şi noroiul care — ştiu asta —, din păcate, s-au lipit în ultima vreme de revoluţie”.

Dat fiind că d-l Kinkel „a intrat în compania Besançon ca simplu soldat” şi că prin aceste cuvinte el aruncă o umbră de suspiciune asupra tuturor comandanţilor, nu era de datoria lui să se pronunţe cel puţin în favoarea lui Willich, care a fost superiorul lui direct ?

„Eu n-am slujit niciodată în armată şi, prin urmare, n-am călcat jurământul, n-am aplicat împotriva patriei mele cunoştinţele militare pe care le-aş fi căpătat în timpul cît aş fi fost în slujba patriei mele”.

Nu este această declaraţie un denunţ direct împotriva foştilor soldaţi prusieni luaţi prizonieri, împotriva lui Jansen şi Bernigau, care curînd după aceea au şi fost împuşcaţi ? Şi n-a fost ea o deplină justificare a condamnării la moarte a lui Dortu, care şi fusese împuşcat ?

Tot aşa denunţă d-l Kinkel tribunalului militar şi propriul său partid atunci cînd vorbeşte despre nişte planuri de cedare a malului stîng al Rinului Franţei şi declară că dînsul n-a fost implicat în aceste planuri criminale. D-l Kinkel ştie foarte bine că despre alipirea Renaniei la Franţa s-a vorbit numai în sensul că, în momentul luptei decisive dintre revoluţie şi contrarevoluţie, această provincie va trece neapărat de partea revoluţiei, indiferent dacă ea va fi reprezentată de francezi sau de chinezi. El n-a uitat, de asemenea, să invoce caracterul său blînd, care i-a permis lui, spre deosebire de sălbaticii revoluţionari, să fie, dacă nu ca membru al partidului, apoi *ca om*, în bune relaţii cu Arndt şi cu alţi conservatori.

„Vina mea este numai că am continuat să doresc în vară ceea ce aţi dorit voi toţi în martie, ceea ce a dorit în martie întregul popor german !”

El se prezintă aici drept un om care luptă numai pentru constituţia imperiului, care n-a dorit vreodată altceva decît o constituţie a imperiului. Luăm notă de această declaraţie.

D-l Kinkel aminteşte, în treacăt, de un articol scris de dînsul în legătură cu vărsările de sînge săvîrşite la Mainz de soldaţii prusieni¹⁸¹, şi spune :

„Cum s-a procedat cu mine? În timp ce lipseam de acasă, am fost chemat pentru a doua oară în fața justiției, și cum nu m-am putut prezenta ca să mă apăăr, am fost condamnat — după cum mi s-a comunicat de curind — la pierderea drepturilor electorale pe timp de 5 ani. *Pierderea drepturilor electorale pe timp de cinci ani* — iată la ce am fost condamnat; pentru un om care a avut o dată cinstea să fie *deputat*, aceasta este o *pedeapsă extrem de aspră*” (1)

„De câte ori nu mi-a fost dat să aud că sînt un *«rău prusian»* ! Această imputare m-a făcut să sufăr.. Ei și ! În momentul de față, în patria mea partidul meu a suferit o înfringere. Dacă acum coroana prusiană duce, în sfîrșit, o politică îndrăzneată, de mină forte, dacă *alteja sa regală*, moștenitorul tronului nostru, *prințul Prusiei*, va reuși să unească Germania prin sabie — căci altfel nu e cu putință — și s-o facă mare și respectată de vecinii noștri, să-i asigure o libertate internă reală și de lungă durată, să învieze din nou viața comercială, să repartizeze în mod egal pe întreaga Germanie povara militară, care apasă acum prea greu pe umerii Prusiei, și, înainte de toate, să asigure bucata de pline săracilor poporului meu, al cărui reprezentant mă socot, — dacă partidul nostru va reuși să înfăptuiască toate acestea, voi fi alături de voi ! Onoarea și măreția patriei mele îmi sînt mai scumpe decît idealurile mele politice; eu știu să prețuiesc pe republicanii francezi din 1793” (Fouché și Talleyrand ?), „care, în interesul Franței, s-au plecat de bună-voie în fața măreției lui Napoleon; dacă ar fi așa și poporul meu mi-ar mai acorda o dată cinstea de a mă alege ca deputat al său, *aș fi unul dintre primii deputați care cu inima plină de bucurie ar striga: Trăiască imperiul german ! Trăiască imperiul Hohenzollernilor !* Dacă a avea asemenea concepții înseamnă a fi un rău prusian, atunci nici nu doresc să fiu un bun prusian”.

„Domnilor, înainte de a pronunța verdictul, gîndiți-vă *puțin și la soția și copilul, rămași singuri*, ai omului care, datorită vicisitudinilor soartei omenești, stă acum în fața voastră atît de îndurerat și nenorocit”.

D-l Kinkel a rostit această pledoarie în timp ce 26 dintre tovarășii săi erau condamnați la moarte de către aceleași tribunale militare și împușcați. Acești oameni au știut să înfrunte gloanțele altfel de cum își înfruntă d-l Kinkel judecătorii. Dar, în orice caz, el are perfectă dreptate cînd se prezintă pe sine ca pe un om inofensiv. El a nimerit doar din greșeală în rîndurile partidului său, și ar fi o cruzime cum nu se poate mai absurdă din partea guvernului prusian să-l mai țină la închisoare.

Scris de K. Marx și F. Engels
la mijlocul lunii aprilie 1850

Publicat în
„Neue Rheinische Zeitung,
Politisch-ökonomische Revue”
nr. 4 din 1850

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

Karl Marx și Friedrich Engels

Declarația comitetului emigranților

În ziarul berlinez „Abendpost” din 14 aprilie a apărut următoarea știre, datată : Stettin *, 11 aprilie :

„În legătură cu ajutorul care se acordă emigranților, la Londra a fost adoptată următoarea regulă : banii trebuie trimiși lui *Bucher*, care va stabili legătura cu *Schramm* (din Strigau **), întrucit între celelalte două comitete există unele neînțelegeri și banii sint împărțiți de ele în mod părtinitor*.

La Londra există de fapt un singur comitet al emigranților, și anume cel ce semnează mai jos, care a luat ființă în septembrie anul trecut, cînd a început emigrația la Londra. De atunci s-au făcut unele încercări de a înființa și alte comitete ale emigranților, dar ele au rămas fără rezultat. Pînă în prezent, comitetul alcătuit din subsemații a fost în stare să sprijine (măcar atît cît să nu moară de foame) pe emigranții care aveau nevoie de ajutor și cașe, toți, cu excepția a patru sau cinci dintre ei, ni se adresau nouă. Dar, în urma afluenței masive de emigranți, care a fost provocată în ultima vreme de expulzările din Elveția, fondurile acestui comitet au ajuns în cele din urmă să fie aproape cu desăvîrșire epuizate. Aceste fonduri au fost împărțite *în mod absolut egal*, fără deosebire de partid, tuturor celor care au putut dovedi că au luat parte la mișcarea revoluționară din Germania și au nevoie de ajutor. Acest comitet și-a luat denumirea de „social-democrat” nu pentru că sprijinea numai pe emigranții care făceau parte din acest partid, ci pentru că folosea în special mijloacele financiare ale acestui partid, așa cum a și declarat în apelul său din noiembrie anul trecut ¹⁸².

* Denumirea germană a orașului Szczecin. — *Nota Red.*

** Denumirea germană a orașului Strzegom. — *Nota Red.*

Zvonul — provocat, după cît se pare, de organizarea, în Elveția, a unei loterii în folosul emigranților — că aici, la Londra, s-au strîns mari sume de bani pentru emigranți a făcut ca la comitetul nostru să vină cereri care n-au putut fi satisfăcute. Pe de altă parte, zvonurile — intenționat răspindite în mod concomitent de către ziare — în legătură cu existența unor disensiuni între comitetele concurente au împiedicat expedierea la Londra a unor sume de bani, destul de însemnate. Subsemnatul comitet, căutînd să se lămurească dacă mai există și alte comitete sau alte surse de mijloace pentru sprijinirea emigranților, le-a propus acestora să trimită o delegație la cetățenii Struve, Rudolf Schramm și Louis Bauer (din Stolpe). Ceea ce s-a și făcut. Delegația ne-a adus următorul răspuns :

Cetățeanul Schramm (din Strigau) a declarat că nu face parte din nici un comitet de emigranți, dar că a primit un număr de bilete de loterie de la Galeer din Geneva, cu însărcinarea de a trimite banii la Geneva. Celălalt comitet, spune dînsul, există numai *pe hîrtie*.

Cetățeanul Struve a declarat că el nu are bani, ci numai un număr de bilete de loterie, pe care nu le-a plasat încă.

Cetățeanul Bauer a dat următoarea explicație în scris :

„Ca răspuns la întrebarea emigrantului Kleiner, declar, prin prezența, că comitetul local al emigranților de pe lângă Asociația democratică nu are posibilitatea să ajute pe nici un emigrant politic și că nici casieria acestei asociații, după ce a cheltuit în acest scop 2 l.st. și 15 șilingi, nu are posibilitatea de a acorda vreun ajutor.

Londra, 8 aprilie 1850

Dr. Bauer, președintele comitetului de ajutor
al Asociației democratice”

D-nii Struve și Schramm au recomandat emigranților să-și aleagă un comitet din mijlocul lor sau dintre persoanele neutre din punct de vedere politic. Subsemnatul comitet a propus emigranților să ajungă ei înșiși la o hotărîre în legătură cu această propunere. Drept răspuns a primit din partea lor următoarea declarație :

„Către comitetul social-democrat al emigranților.

Londra, 7 aprilie 1850. — Subsemnații emigranți considerăm de datoria noastră ca, acum cînd se discută chestiunea dacă n-ar fi bine să trecem grija pentru soarta noastră pe seama unui comitet ales chiar din mijlocul nostru, să exprimăm membrilor actualului comitet, pe baza sincrei convingeri atît a vechilor emigranți cît și a celor de curînd veniți,

profunda noastră recunoștință pentru activitatea lui și pentru anevoioasa muncă de administrare ce și-a asumat-o, întrucât fondurile de care a dispus acest comitet au fost întotdeauna distribuite în așa fel, ca să satisfacă cât mai pe deplin interesele noastre. Nu ne rămâne decât să ne exprimăm dorința ca acești tovarăși să continue să ne poarte de grijă, pînă cînd o revoluție grabnică, pe care o dorim cu toții, îi va elibera de această grijă.

Cu salutări frățești (urmează semnăturile)“.

Acest document, întocmit de emigranți, constituie cel mai bun răspuns dat sus-menționatei comunicări și altor insinuări similare apărute în presă. De altfel, noi nu le-am fi răspuns în nici un fel, dacă n-ar fi fost chiar în interesul emigranților care au nevoie de ajutor ca declarațiile de acest fel să fie explicate publicului larg de cititori.

Londra, 20 aprilie 1850

Comitetul social-democrat
al emigranților

K. Marx — președinte, *H. Bauer*,
F. Engels, *A. Willich*, *K. Pfänder*

Publicat în
„Neue Deutsche Zeitung“ nr. 102
din 28 aprilie 1850

Se tipărește după manuscrisul
lui F. Engels, confruntat cu textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Karl Marx și Friedrich Engels

Scrisoare adresată redactorului ziarului „The Times”

Stimate domn,

În numărul de azi al ziarului dv., la rubrica rezervată comunicatelor poliției, am citit relatarea unei convorbiri care a avut loc la Mansion-House între d-nii Forthergill și Struve și d-l Gibbs, consilier municipal, în legătură cu emigranții germani¹⁸³. Ținem să declarăm că nici unul dintre membrii subsemnatului comitet și nici unul dintre emigranții germani care primesc ajutoare din partea lui nu are vreun amestec în această chestiune.

Vă rugăm să publicați această declarație în numărul viitor al ziarului dv. ; în interesul națiunii noastre trebuie să protestăm împotriva posibilității ca numeroșii emigranți germani care locuiesc la Londra să fie considerați răspunzători pentru un pas făcut de câțiva dintre ei, din proprie inițiativă.

Cu toată stima,

*Membrii Comitetului democratic-socialist
pentru ajutorarea emigranților politici germani*

20, Great Windmill Street, Haymarket
24 mai 1850

Publicat pentru prima oară în 1934
în limba rusă de Institutul de marxism-
leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx și Friedrich Engels

Adresa Organului Central
către Liga comuniștilor

IUNIE 1850

Organul Central către Ligă

Fraților,

În ultima noastră circulară *, pe care v-a transmis-o emisarul Ligii **, noi am făcut cunoscută poziția partidului muncitoresc, și în special a Ligii, atât în momentul de față cît și în cazul unei revoluții.

Prezenta adresă are drept scop principal o prezentare a situației Ligii.

Înfrîngerile suferite în vara trecută de partidul revoluționar au făcut ca pentru moment organizația Ligii să fie aproape complet destrămată. Cei mai activi dintre membrii ei, care au luat parte la diferite mișcări, s-au împrăștiat, legăturile au fost rupte, adresele n-au mai putut fi folosite; toate aceste împrejurări, ca și teama că scrisorile vor fi interceptate, au făcut ca, pentru un timp oarecare, orice corespondență să fie imposibilă. În felul acesta, pînă spre sfîrșitul anului trecut, Organul Central a fost condamnat la o totală inactivitate.

Pe măsură ce s-a atenuat, treptat, prima impresie a înfrîngerilor suferite, a început să se simtă pretutindeni necesitatea unei puternice organizații secrete a partidului revoluționar pe întreaga Germanie. Această necesitate, care a determinat Organul Central să trimită un emisar în Germania și în Elveția, a dus, pe de altă parte, la încercarea de a crea o nouă uniune secretă în Elveția, ca și la încercarea comunității din Colonia de a organiza, cu forțe proprii, Liga în Germania.

În Elveția, un număr de emigranți, mai mult sau mai puțin cunoscuți prin participarea lor la diferite mișcări, au alcătuit, la începutul acestui an, o uniune ¹⁸⁴, al cărei scop era să con-

* Vezi volumul de față, pag. 263—273. — *Nota Red.*

** Heinrich Bauer. — *Nota Red.*

tribuie în momentul oportun la răsturnarea guvernelor și să dispună de oameni care să fie gata să-și asume conducerea mișcării și chiar să formeze guvernul. Uniunea nu avea cîtuși de puțin un caracter de partid bine definit, întrucît elementele pestrițe din care era alcătuită constituiau o piedică în acest sens. Membrii ei proveneau din toate fracțiunile care participaseră la diferite mișcări, începînd cu comuniștii cei mai fermi, și chiar cu foștii membri ai Ligii, și terminînd cu cei mai lași democrați mic-burghezi și cu foștii membri ai guvernului din Palatinat.

Numeroșilor carieriști din Baden-Palatinat care se aflau pe atunci în Elveția, ca și celorlalți ambițioși mai mărunți, această organizație le oferea prilejul de parvenire mult dorit.

Instrucțiunile trimise de către această uniune agenților ei, și care se află la dispoziția Organului Central, erau tot atît de puțin în măsură să inspire încredere. Lipsa unui punct de vedere de partid bine precizat, încercarea de a uni laolaltă toate elementele opoziționiste existente pentru a obține ceva numai în aparență unit, toate acestea au fost destul de prost mascate prin punerea unui mare număr de întrebări de amănunt care se referă la industrie, la țărănime, la situația politică și militară în diferite localități. Forțele acestei uniuni erau și ele cu totul neînsemnate. Așa cum se vede din lista completă a membrilor ei, pe care o avem în fața noastră, întreaga societate din Elveția se compunea, în perioada ei de cea mai mare înflorire, doar din 30 de membri. Este caracteristic faptul că printre ei nu se aflau aproape de loc muncitori. Ea reprezenta de la bun început o armată alcătuită numai din subofițeri și ofițeri fără soldați. Printre aceștia se aflau Fries și Greiner din Palatinat, Körner din Elberfeld, Sigel etc.

În Germania ei au trimis doi agenți. Primul, Bruhn din Holstein, membru al Ligii comuniștilor, prezentînd lucrurile în mod fals, denaturat, a reușit să determine pe unii dintre membrii Ligii comuniștilor și unele comunități să adere temporar la noua uniune, în care ei vedeau o reînviere a Ligii. El a trimis totodată Organului Central elvețian din Zürich o comunicare cu privire la Liga din Elveția, iar nouă una cu privire la uniunea elvețiană. Nemulțumindu-se cu acest rol de colportor, în timp ce se afla încă în corespondență cu noi el trimitea la Frankfurt scrisori calomnioase persoanelor susmenționate, pe care le cîștigase în favoarea uniunii elvețiene, și le recomanda să nu intre în nici un fel de legături cu cei

de la Londra. Pentru aceasta a fost număidecît exclus din Ligă. Chestiunea de la Frankfurt a fost pusă la punct de un comisar al Ligii. Încolo, activitatea lui Bruhn în folosul Organului Central elvețian n-a dus la nici un rezultat. Cel de-al doilea agent, studentul Schurz din Bonn, n-a reușit să facă nimic, pentru că, după cum a scris chiar el la Zürich, „toate forțele utile le-a găsit în mâinile Ligii”. Apoi a părăsit pe neașteptate Germania, iar acum bate drumurile de la Bruxelles la Paris, unde se află sub supravegherea Ligii. Organul Central putea cu atît mai puțin să vadă în această nouă uniune un pericol pentru Ligă, cu cît din Organul Central al uniunii din Elveția face parte un membru de încredere al Ligii *, care are sarcina să supravegheze dispozițiile și planurile acestor oameni, în măsura în care ele sînt îndreptate împotriva Ligii, și să ni le facă cunoscute. Totodată, Organul Central a trimis un emisar în Elveția ¹⁸⁵, pentru ca, împreună cu membrul Ligii despre care am vorbit mai sus, să atragă în Ligă forțele necesare și, în general, să organizeze Liga în Elveția. Comunicările de față se întemeiază pe documente absolut autentice.

O altă încercare de acest fel a fost făcută mai înainte de Struve, Sigel și alții, care s-au întrunit pe atunci la Geneva. Oamenii aceștia nu s-au sfiit să prezinte încercarea lor de a forma o uniune drept Liga însăși, și chiar să abuzeze, în acest scop, de numele membrilor Ligii. Dar, se înțelege, ei n-au putut să inducă pe nimeni în eroare cu această minciună. Încercarea lor a fost, din toate punctele de vedere, atît de nereușită, încît pînă și puținii membri rămași în Elveția ai acestei uniuni, care, de altfel, nici n-a văzut lumina zilei, au fost nevoiți, în cele din urmă, să adere la sus-menționata organizație. Dar cu cît această coterie era mai neputincioasă, cu atît făcea mai multă paradă de niște titluri atît de răsunătoare cum este „Comitetul Central al democrației europene” etc. Și aici, la Londra, Struve, împreună cu alți cîțiva mari bărbați înșelați în speranțele lor, a continuat aceste încercări. În toate colțurile Germaniei au fost trimise manifeste și îndemnuri de a adera la „Biroul central al întregii emigrații germane” ¹⁸⁶ și la „Comitetul Central al democrației europene” ¹⁸⁷, dar și de data aceasta fără cel mai mic succes.

Așa-zisele legături ale acestei coterii cu revoluționarii francezi și cu alți revoluționari negermani sînt absolut inexistente. Întreaga lor activitate se reduce la mici intrigi

* Wilhelm Wolff. — *Nota Red.*

între emigranții germani din localitate, care nu ating în mod direct Liga, nu prezintă nici un pericol și pot fi ușor supravegheate.

Toate încercările de acest fel, ori au același țel ca și Liga, adică organizarea revoluționară a partidului muncitoresc, și în acest caz, fărimînd forțele, ele distrug centralizarea și tăria partidului, și sînt de aceea niște uniuni separatiste absolut dăunătoare; ori urmăresc doar să folosească din nou partidul muncitoresc în scopuri care îi sînt străine sau chiar potrivnice. În anumite situații, partidul muncitoresc, pentru a-și atinge scopurile, poate foarte bine să se folosească de alte partide sau fracțiuni de partide, dar el nu trebuie să se subordoneze nici unui alt partid. Iar cei care, în timpul ultimei mișcări¹⁸⁸, au intrat în guvern și au profitat de poziția lor pentru a trăda mișcarea și a înnăbuși partidul muncitoresc atunci cînd el a vrut să acționeze independent, trebuie ținuți la o distanță respectabilă, în orice împrejurare.

Despre situația Ligii putem să vă comunicăm următoarele :

I. BELGIA

Organizația Ligii în rîndurile muncitorilor belgieni, în forma pe care a avut-o în anii 1846 și 1847, a încetat, bineînțeles, să mai existe din momentul în care, în 1848, membrii din conducerea ei au fost arestați și condamnați la moarte, pedeapsă care ulterior a fost comutată în închisoare pe viață¹⁸⁹. În general, începînd de la revoluția din februarie și de la expulzarea din Bruxelles a majorității membrilor Asociației muncitorilor germani¹⁹⁰, Liga din Belgia a slăbit simțitor. Condițiile polițienești existente nu i-au permis să se redreseze. Totuși, la Bruxelles s-a menținut tot timpul o comunitate care mai există și astăzi și care activează pe măsura puterilor ei.

II. GERMANIA

Organul Central intenționa să prezinte în această circulară o dare de seamă specială asupra situației Ligii în Germania. Dar în momentul de față nu poate face acest lucru, întrucît poliția prusacă tocmai încearcă să dea de urma unei organizații ramificate a partidului revoluționar *. Această circulară, care va ajunge pe o cale sigură în Germania, dar care, cu prilejul difuzării ei în interiorul Germaniei, ar putea,

* Vezi volumul de față, pag. 339 și 344. — *Nota Red.*

firește, să cadă ici-colo în mâinile poliției, trebuie, pentru acest motiv, să fie întocmită în așa fel, încît să nu ofere, prin conținutul ei, o armă împotriva Ligii. De aceea Organul Central se limitează de data asta la următoarele :

În Germania, principalele centre ale Ligii sînt : Colonia, Frankfurt pe Main, Hanau, Mainz, Wiesbaden, Hamburg, Schwerin, Berlin, Breslau, Lignitz, Glogau *, Leipzig, Nürnberg, München, Bamberg, Würzburg, Stuttgart, Baden.

Sînt considerate circumscripții conducătoare :

Hamburg pentru Schleswig-Holstein ; Schwerin pentru Mecklenburg ; Breslau pentru Silezia ; Leipzig pentru Saxonia și Berlin ; Nürnberg pentru Bavaria ; Colonia pentru Renania și Westfalia.

Comunitățile din Göttingen, Stuttgart și Bruxelles rămîn deocamdată în legătură directă cu Organul Central, pînă cînd vor reuși să-și extindă influența lor într-o măsură suficientă pentru a putea forma noi circumscripții conducătoare.

Situația Ligii în Baden se va lămuri abia după ce va fi primit raportul emisarului care a fost trimis acolo și în Elveția.

Acolo unde, cum e cazul în Schleswig-Holstein și Mecklenburg, există uniuni ale țăranilor și argaților, membrii Ligii au reușit să exercite o influență directă asupra lor, iar pe unii dintre ei să-i atragă pe de-a-ntregul de partea lor. Uniunile muncitorilor și argaților din Saxonia, Hessa și Nassau se află și ele, în cea mai mare parte, sub conducerea Ligii. Membrii cei mai influenți ai Frăției muncitorilor¹⁹¹ fac de asemenea parte din Ligă. Organul Central atrage atenția tuturor comunităților și membrilor Ligii că această influență a Ligii asupra organizațiilor muncitorești, de gimnastică, țărănești, ale argaților etc. prezintă o mare importanță și trebuie făcut totul pentru a exercita pretutindeni o asemenea influență. El recomandă circumscripțiilor conducătoare, precum și comunităților care țin legătură directă cu el, să-i comunice, în viitoarele lor scrisori, tot ce s-a făcut în această direcție.

Emisarul trimis în Germania, căruia Organul Central i-a adus mulțumiri pentru activitatea sa, a primit pretutindeni în Ligă numai oamenii cei mai de nădejde, încredințîndu-le lor, ca unora ce cunosc mai bine condițiile locale, sarcina de a lărgi rîndurile Ligii. Posibilitatea primirii directe în Ligă

* Denumirile germane ale orașelor Wroclaw, Lignica, Glogów. — *Nota Red.*

a elementelor revoluționare intransigente va depinde de condițiile locale. Acolo unde acest lucru nu este cu puțință, urmează să se formeze — din elemente capabile și de încredere din punct de vedere al revoluției, dar care nu înțeleg încă urmările comuniste ale mișcării actuale — o a doua categorie, mai largă, de membri ai Ligii. Membrii acestei categorii, cărora uniunea trebuie să le fie prezentată ca avînd un caracter pur local sau regional, trebuie să se afle în permanență sub conducerea membrilor efectivi ai Ligii și a organelor sale conducătoare. Cu ajutorul acestor uniuni mai largi se poate asigura, mai ales, o influență organizată deosebit de trainică asupra uniunilor țărănești și a societăților de gimnastică. Amănunțele de organizare ale Ligii rămîn în seama circumscripțiilor conducătoare, de la care Organul Central așteaptă, în viitorul cel mai apropiat, dări de seamă și în această privință.

Una din comunități a prezentat Organului Central propunerea de a se proceda la convocarea imediată a unui congres al Ligii, care să aibă loc chiar în Germania. Comunitățile și circumscripțiile se pot singure convinge că, în actualele condiții, nu pretutindeni este recomandabil să se țină nici măcar congrese provinciale ale circumscripțiilor conducătoare, iar un congres general al Ligii este absolut imposibil în momentul de față. Dar de îndată ce va fi cu puțință, Organul Central va convoca un congres al Ligii într-un loc potrivit. — Un emisar al circumscripției conducătoare din Colonia a vizitat de curînd Prusia renană și Westfalia. La Colonia nu s-a primit încă raportul cu privire la rezultatele acestei călătorii. Recomandăm tuturor circumscripțiilor conducătoare ca, de îndată ce le va fi cu puțință, să trimită asemenea emisari care să viziteze districtele lor și să comunice cît mai curînd ce rezultate au obținut. În încheiere vă mai comunicăm că în Schleswig-Holstein s-a ajuns la stabilirea unor legături cu armata. Sîntem în așteptarea unui raport mai amănunțit despre influența pe care o poate cîștiga Liga acolo.

III. ELVEȚIA

N-am primit încă raportul emisarului; de aceea abia în circulara următoare vom putea comunica date mai amănunțite.

IV. FRANȚA

Legătura cu muncitorii germani din Besançon și din celelalte localități din Jura va fi din nou stabilită prin Elveția. La Paris, Ewerbeck, membru al Ligii, care s-a aflat pînă acum în fruntea comunității locale, a declarat că va părăsi Liga, întrucît consideră că activitatea sa literară este mai importantă. De aceea, legătura cu Parisul a fost pentru moment întreruptă, iar la reluarea ei trebuie să se procedeze cu multă prudență, întrucît cei de acolo au primit în rîndurile lor un anumit număr de oameni cu totul neindicați și care înainte au avut o atitudine pur și simplu ostilă față de Ligă.

V. ANGLIA

Circumscripția de la Londra este cea mai puternică din întreaga Ligă. Ea s-a remarcat îndeosebi prin faptul că, de cîțiva ani, acoperă aproape singură cheltuielile întregii Ligi, și în special pe cele necesitate de călătoriile emisarilor. În ultima vreme ea s-a întărit și mai mult, în urma primirii unor noi elemente, și conduce în permanență Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra¹⁹², precum și fracțiunea cea mai hotărîtă a emigranților germani stabiliți în acest oraș.

Prin intermediul unui număr de membri delegați în acest scop, Organul Central întreține legături cu partidul cel mai revoluționar al francezilor, englezilor și ungarilor.

Din rîndurile revoluționarilor francezi ni s-a alipit partidul, cu adevărat proletar, al cărui conducător este Blanqui. Delegații societăților secrete ale lui Blanqui întrețin o legătură permanentă și oficială cu delegații Ligii, cărora le-au încredințat importante lucrări de pregătire în interesul viitoarei revoluții franceze.

Conducătorii partidului revoluționar cartist se află, de asemenea, într-o legătură strînsă și permanentă cu delegații Organului Central. Ei ne-au pus la dispoziție ziarele lor. Rup-tura dintre acest partid muncitoresc independent revoluționar și fracțiunea condusă de O'Connor, care este mai înclinată spre conciliere cu burghezia, a fost accelerată în mare măsură de delegații Ligii.

Tot așa, Organul Central se află în legătură cu partidul cel mai progresist al emigranților unguri. Acest partid este

important pentru că din el fac parte mulți militari de seamă, care în timpul unei revoluții s-ar afla la dispoziția Ligii.

Organul Central cere circumscripțiilor conducătoare să difuzeze cît mai de grabă această adresă printre membrii lor și să-i prezinte fără întîrziere rapoarte. El cheamă pe toți membrii Ligii la o activitate cît mai intensă, îndeosebi acum, cînd relațiile sînt atît de încordate încît se așteaptă izbucnirea, nu peste mult timp, a unei noi revoluții.

Multiplicat, sub formă de foi volante,
în vara anului 1850

Se tipărește după textul cărții

Tradus din limba germană

Publicat de F. Engels ca anexă
la lucrarea : K. Marx.
„Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor
de la Colonia”.
Hottingen-Zürich, 1885

Karl Marx și Friedrich Engels

Emigranții prusieni

CĂTRE REDACTORUL ZIARULUI „THE SUN” 1853

Stimate domn,

În ultima vreme, subsemnații emigranți politici germani stabiliți la Londra am avut prilejul să ne convingem de deosebita atenție pe care ne-o acordă nu numai ambasada prusiană, dar și guvernul britanic. N-am fi dat prea multă importanță acestui fapt, pentru că cu greu ne putem închipui în ce fel am fi putut noi tulbura ceea ce legea cu privire la controlul străinilor¹⁹⁴ numește „menținerea păcii și liniștei în acest regat” ; dar într-o vreme nu prea depărtată ne-a fost dat să aflăm de atâtea ori, din ziare, că ambasadorul prusian a primit dispoziții să insiste pentru expulzarea din Anglia a celor mai primejdioși emigranți, iar de o săptămână sîntem supuși unei supravegheri atît de stricte din partea agenților de poliție englezi, încît am ajuns la concluzia că este necesar să aducem această chestiune la cunoștința publicului.

Nu încape nici o îndoială că guvernul prusian încearcă să obțină aplicarea împotriva noastră a legii cu privire la controlul străinilor. Dar de ce? Pentru că ne amestecăm în politica engleză? Dar n-ar putea nimeni să dovedească așa ceva. Atunci, de ce? Pentru că guvernul prusian găsește necesar să se creeze impresia că atentatul comis la Berlin împotriva regelui este opera unei vaste conspirații al cărei centru trebuie căutat la Londra.

Și acum să examinăm faptele în cauză. Poate oare guvernul prusian să nege că Sefeloge, autorul atentatului, în afară de faptul că este un dement dovedit ca atare, face parte din societatea ultraregalistă „Treubund”? Poate el să nege că Sefeloge este înregistrat pe lista de membri ai acestei societăți sub numărul 133, secția a 2-a din Berlin? Poate el să nege că Sefeloge a primit, nu demult, ajutoare bănești de la această societate? Poate el să nege că documentele lui Sefeloge erau păstrate la locuința unui oarecare maior Kunowski, un ultraregalist din ministerul regal de război?

În fața unor asemenea fapte este pur și simplu ridicol să susții că partidul revoluționar are ceva comun cu acest atentat. Partidul revoluționar nu are nici un interes să se producă o grabnică urcare pe tron a prințului Prusiei, pe cînd ultra-regaliștii au un asemenea interes. Și totuși guvernul prusian vrea ca opoziția radicală să plătească pentru acest atentat, lucru pe care îl dovedește noua lege împotriva libertății presei și activitatea ambasadei prusiene de la Londra.

Totodată putem declara că cu vreo două săptămîni înainte de atentat s-au prezentat la noi niște indivizi, de care sîntem convinși că erau agenți prusieni, și au încercat să ne atragă în conspirații regicide. E de la sine înțeles că nu ne-am lăsat mistificați de asemenea încercări.

Dacă guvernul englez dorește să capete informații despre noi, sîntem oricînd gata să i le dăm. Nu înțelegem însă ce speră el să afle trimițînd spioni să ne supravegheze.

Sfînta Alianță, care se reconstituie acum sub oblăduirea Rusiei, ar fi foarte încîntată dacă ar reuși să determine Anglia — singura piedică în calea ei — să adopte o politică internă reacționară. Dar ce va rămîne din sentimentele anti-ruse ale Angliei, din notele diplomatice și din declarațiile făcute în parlament de guvernul ei dacă ele vor fi însoțite de aplicarea Legii cu privire la controlul străinilor, care e provocată numai și numai de dorința de răzbunare a Sfintei Alianțe, din care Prusia face parte integrantă ?

Sperăm că guvernele Sfintei Alianțe nu vor reuși să înșele pînă într-atîta guvernul britanic, încît ministerul afacerilor interne să ia măsuri care ar știrbi în mod serios străvechea reputație pe care și-a cîștigat-o Anglia de a fi cel mai sigur azil pentru emigranții din toate țările, indiferent de partidul din care fac parte.

Cu toată stima,

Karl Marx,
F. Engels,
Aug. Willich,

} Redactori ai „Noii gazete renane”
din Colonia
colonel în armata insurgenților
din Baden

64, Dean Street, Soho Square
14 iunie 1850

Publicat în
„The Sun” din 15 iunie 1850
și „The Northern Star” nr. 600
din 15 iunie 1850

Se tipărește după textul
apărut în „The Sun”, confruntat
cu cel din „The Northern Star”

Tradus din limba engleză

Karl Marx și Friedrich Engels

Scrisoare-anexă la articolul „Spioni prusieni
la Londra”

CĂTRE REDACTORUL GAZETEI „THE SPECTATOR” 195

(Personal)

Stimate domn,

Ne permitem să vă adresăm rugămintea de a insera alăturata scrisoare în numărul viitor al gazetei dv. *. Avem toate motivele să credem că guvernul intenționează să aplice prevederile legii cu privire la controlul străinilor și să obțină repunerea ei în vigoare de către parlament. Pe cât se pare, ne este dat nouă să fim primele ei victime. Considerăm că onoarea națiunii engleze cere să fie împiedicată punerea în aplicare a unui asemenea plan ; de asemenea socotim că cel mai bun lucru pe care-l putem face este să ne adresăm în mod deschis opiniei publice, cerîndu-i să ne sprijine. De aceea sperăm că nu veți refuza să acordați scrisorii noastre publicitatea pe care i-o poate asigura o gazetă atît de răspîndită ca a dv.

În caz că doriți să obțineți unele informații suplimentare, vă vom sta bucuroși la dispoziție ; vă rugăm numai să aveți amabilitatea de a ne indica unde și cînd vă putem întilni.

Cu toată stima

Scris de K. Marx și F. Engels
la 14 iunie 1850

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

Publicat pentru prima oară în 1934
în limba rusă de Institutul de marxism
leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

* În continuare, în manuscris sînt șterse cuvintele : Sistemul de spionaj folosit împotriva noastră de către guvernul britanic, și care capătă proporții aproape de necrezut, constituie de altfel o dovadă suficientă că repetatele cereri ale ambasadorului Prusiei...”. — *Nota Red.*

Karl Marx și Friedrich Engels

Spioni prusieni la Londra

64, Dean Street, Soho Square, 14 iunie 1850

Stimate domn,

În ultima vreme, subsemnații emigranți germani stabiliți în Anglia am avut prilejul să ne minunăm de atenția pe care ne-o acordă guvernul britanic. Ne obișnuisem să întilnim din cînd în cînd cite un obscur slujbaș al ambasadei prusiene care „oficial nu era înregistrat ca atare”; ne obișnuisem cu tiradele furibunde și propunerile smintite ale acestor *agents provocateurs*, și știam cum să-i tratăm. Ceea ce ne uimește nu este atenția pe care ne-o acordă ambasada Prusiei — căci sîntem mîndri că o merităm, ci înțelegerea cordială care pare să se fi stabilit, cel puțin în privința noastră, între spionii prusieni și agenții de informație englezi.

În realitate nu ne-am fi închipuit vreodată, stimate domn, că în Anglia există atîția spioni polițienești cîți am avut norocul să vedem în scurtul interval de o săptămînă. Nu numai că ușile caselor în care locuim sînt permanent supravegheate de indivizi cu o înfățișare mai mult decît dubioasă, care notează cu un calm imperturbabil ori de cîte ori intră sau iese cineva; nu putem face nici un pas fără să fim urmăriți de ei oriunde am merge. Nu putem urca într-un omnibus sau intra într-o cafenea fără ca cel puțin unul dintre acești prieteni necunoscuți să ne acorde favoarea de a ne însoți. Nu știm dacă domnii care practică această plăcută îndeletnicire sînt „în slujba maiestății-sale”, dar știm foarte bine că cei mai mulți dintre ei au o înfățișare cu totul neîngrijită și de loc respectabilă.

Ne întrebăm ce utilitate pot prezenta pentru cineva să-răcacioasele informații pe care le adună în felul acesta, în pragul caselor noastre, un grup de jalnici spioni și de prostituate masculine de cea mai joasă speță, recrutați, pe cît se pare, dintre denunțătorii de profesie? Să fie oare aceste in-

formații — care sînt, firește, absolut veridice — să fie ele oare atît de prețioase încît să îndreptățescă pe cineva să jertfească de dragul lor un vechi titlu de glorie al englezilor, care se mîndresc că în țara lor nu poate fi introdus acel sistem de spionaj de care nu e scutită nici o țară de pe continent ?

În afară de aceasta, noi am fost și vom fi întotdeauna gata să dăm guvernului, în măsura posibilităților noastre, orice informații dorește să capete despre noi.

Știm însă foarte bine ce se urmărește prin toate acestea. Guvernul prusian s-a folosit de recentul atentat la viața lui Frederic-Wilhelm al IV-lea pentru a dezlănțui o nouă campanie împotriva adversarilor săi politici din Prusia și din afara Prusiei. Și pentru că un dement notoriu a tras asupra regelui Prusiei, guvernul englez trebuie să se lase ademenit și să aplice împotriva noastră legea pentru controlul străinilor, deși nu ne putem da cituși de puțin seama în ce fel prezența noastră la Londra ar putea să împiedice „menținerea păcii și a liniștei în acest regat”.

Cu vreo opt ani în urmă, cînd am atacat, în Prusia, sistemul de guvernare existent, funcționarii oficiali și presa au declarat că, „dacă acestor domni nu le plac rînduiriile prusiene, sînt absolut liberi să plece din țară”. Am plecat, și am avut toate motivele să procedăm astfel. Dar și în străinătate ne-am lovit pretutindeni de Prusia ; în Franța, în Belgia, în Elveția am simțit pe propria noastră piele influența pe care o avea acolo ambasadorul prusian. Dacă acum, datorită amestecului său, vom fi nevoiți să părăsim și acest ultim azil care ne-a mai rămas în Europa, Prusia va putea să creadă despre sine că este puterea conducătoare a lumii.

Pînă acum Anglia a fost singurul obstacol în calea Sfintei Alianțe, care se reconstituie în prezent sub oblăduirea Rusiei ; iar Sfînta Alianță, din care face parte integrantă și Prusia, nu urmărește altceva decît să atragă Anglia, dușmană a Rusiei, pe calea unei politici interne de factură mai mult sau mai puțin rusească. Și într-adevăr, ce va crede Europa despre recentele note diplomatice și declarații în parlament ale guvernului englez, dacă ele au drept comentariu aplicarea legii cu privire la controlul străinilor, care a fost determinată numai și numai de insistențele vindicative ale unor guverne reacționare străine ?

Guvernul prusian susține că focul de armă tras asupra regelui Prusiei a fost rezultatul unei vaste ramificații de conspi-

rații revoluționare, al cărei centru trebuie căutat la Londra. Ca urmare, el desființează întâi libertatea presei în țara sa, iar după aceea cere guvernului englez să expulzeze pe preinșii conducători ai pretinsei conspirații.

Ținând seama de caracterul și de calitățile personale ale actualului rege al Prusiei și ale fratelui său, moștenitorul tronului, care partid este mai interesat într-o cât mai rapidă înscăunare a acestuia — partidul revoluționar sau ultraregalistii ?

Permiteți-ne să vă informăm că, cu vreo două săptămîni înainte de atentatul de la Berlin, s-au prezentat la noi niște persoane pe care avem toate motivele să le considerăm drept agenți fie ai guvernului prusian, fie ai ultraregalistilor, și ne-au propus aproape direct să participăm la o conspirație pentru acțiuni regicide la Berlin sau în altă parte. Nu mai este nevoie să adăugăm că aceste persoane nu au reușit să ne ducă de nas.

Permiteți-ne să vă informăm că și după săvîrșirea atentului alte persoane de aceeași speță s-au ținut scai de noi, făcîndu-ne propuneri similare.

Permiteți-ne să vă informăm că Sefeloge, sergentul care a tras asupra regelui, nu era revoluționar, ci ultraregalist. El făcea parte din secția nr. 2 a societății ultraregaliste „Treibund“, pe a cărei listă de membri el este înregistrat sub nr. 133. Un timp oarecare el a și primit de la această societate ajutoare bănești; hîrțile lui erau păstrate la locuința unui maior ultraregalist din ministerul de război.

Dacă acest proces va fi cîndva judecat în ședință publică — lucru de care ne îndoim —, publicul va putea să vadă limpede dacă au existat instigatori la atentat și cine au fost ei.

Publicația ultraregalistă „Neue Preussische Zeitung“¹⁹⁶ a fost prima care s-a grăbit să acuze pe emigranții care trăiesc la Londra că ei ar fi adevărații autori ai atentatului. Ea a dat chiar numele unuia dintre subsemnații, despre care afirmase mai înainte că a fost la Berlin timp de două săptămîni, deși o mulțime de martori pot dovedi că el n-a părăsit nici un moment Londra¹⁹⁷. Noi ne-am adresat printr-o scrisoare d-lui Bunsen, ambasadorul Prusiei, pe care l-am rugat să ne procure numerele respective ale sus-numitei publicații. Atenția pe care ne-a acordat-o acest gentlemen n-a mers însă atît de departe încît să-l determine să dea dovadă de acea courtoisie care caracterizează pe un cavalier¹⁹⁸.

Credem, stimate domn, că, în asemenea împrejurări, cel mai bun lucru este să aducem întreaga chestiune la cunoștința publicului. Credem că pentru englezi prezintă interes tot ceea ce ar putea știrbi, într-o măsură mai mare sau mai mică, străvechea reputație pe care și-a câștigat-o Anglia de a fi cel mai sigur azil pentru refugiații din toate țările, indiferent de partidul din care fac parte.

Cu toată stima,

Karl Marx, { Redactori ai „Noii gazete renane”
F. Engels, { din Colonia
Aug. Willich, colonel în armata insurgenților
din Baden

Scriș la 14 iunie 1850
Publicat în „The Spectator”
din 15 iunie 1850

Se tipărește după textul
apărut în gazetă
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Scrisoare către redactorul ziarului „The Globe”¹⁹⁹

Stimate domn,

Permiteți-mi ca, prin intermediul ziarului dv., să atrag atenția publicului asupra unui fapt în care este, poate, interesată, într-o anumită măsură, onoarea națiunii engleze.

Precum știți, după înfringerile suferite în 1849 de către partidul mișcării, diferitele guverne de pe continent au reușit să obțină izgonirea numeroșilor emigranți politici, în special germani, unguri, italieni și polonezi, din toate locurile unde își găsiseră un azil, pînă ce ei și-au găsit, în cele din urmă, protecție și liniște în Anglia.

Există pe continent anumite guverne a căror animozitate împotriva adversarilor lor politici pare a nu fi satisfăcută nici cu acest rezultat. Printre ele se numără și guvernul prusian. După ce a reușit să facă în așa fel ca majoritatea emigranților prusieni să se concentreze în Anglia, guvernul de la Berlin depune eforturi vizibile pentru a-i sili, într-un fel sau altul, să plece în America. Aceleași partide care la ele acasă, în ziarele lor (bunăoară în „Neue Preussische Zeitung” și „Assemblée Nationale”), prezintă guvernul englez drept un comitet de *iacobini* și de complotiști împotriva conservatorilor din întreaga Europă, manifestă o grijă extrem de suspectă atunci cînd e vorba de liniștea Angliei și trimit guvernului englez diverse denunțuri la adresa emigranților, afirmînd că aceștia se amestecă în viața politică a Angliei și că ei sînt implicați în tentativa de asasinare a regelui Prusiei.

Am cinstea de a face parte dintre cei pe care persecuțiile guvernului prusian i-au urmărit pretutindeni unde s-au aflat. Am fost redactor al „Gazetei renane” (la Colonia) în 1842²⁰⁰

și al „Noii gazete renane” în anii 1848—1849; amîndouă aceste ziare au fost interzise în urma energiceii intervenții — directe sau indirecte — a guvernului prusian. Am fost expulzat din Franța, în 1845 și 1849, și din Belgia, în 1848, la cererea expresă și sub presiunea ambasadei prusiene, iar în timpul șederii mele în Prusia, în 1848—1849, mi s-au intentat o duzină de procese politice, la care s-a renunțat, totuși, după ce Curtea cu juri a hotărît de două ori achitarea mea.

Dar nici în țara dv. guvernul prusian nu mă pierde din ochi. Aceasta mi-o dovedesc numeroasele avertismente primite de mine în ultima vreme, prin care sînt informat că guvernul englez, bazîndu-se pe denunțuri de acest gen, intenționează să ia anumite măsuri împotriva mea. Acest lucru este dovedit și de faptul că, de cîteva zile, niște indivizi s-au postat la ușa mea și iau notă ori de cîte ori intră sau iese cineva din casă. Acest lucru îl dovedesc și știrile apărute în „Neue Preussische Zeitung”, care cu cîtva timp în urmă a scris că aș călători prin Germania și că aș fi stat două săptămîni la Berlin, deși proprietarii locuinței mele și o serie de alți englezi pot confirma că de anul trecut, de cînd am sosit aici, n-am părăsit Londra nici o clipă. După atentatul comis de dementul Sefeloge, același ziar ultraregalist a făcut o legătură între pretinsa mea călătorie la Berlin și acest atentat; și totuși acest ziar ar trebui să știe cel mai bine cine este implicat în acest atentat — dacă în general este cineva implicat —, întrucît Sefeloge este membru al secției nr. 2 a societății ultraregaliste „Treubund” și n-a avut niciodată legături cu altcineva decît cu ofițerii de stat-major din ministerul de război de la Berlin. Acest lucru e dovedit totodată și de prezența aici, la Londra, a unor agents provocateurs prusieni, care, cu două săptămîni înainte ca Sefeloge să fi comis atentatul, s-au prezentat la mine și la cîțiva dintre prietenii mei, căutînd să ne convingă de necesitatea unui asemenea atentat și referindu-se chiar la existența unei conspirații organizate în acest scop la Berlin. După ce s-au convins că nu ne pot prosti, ei au început să frecventeze mitingurile cartiste, pentru a crea în rîndurile publicului impresia că emigranții străini participă în mod activ la mișcarea cartistă engleză.

În încheiere, îngăduiți-mi, stimate domn, să vă întreb pe dv. — iar prin dv. și opinia publică — dacă este de dorit ca, pe baza unor asemenea date, guvernul englez să recurgă la măsuri care, într-o măsură sau alta, pot să zdruncine convingerea generală că legile engleze acordă aceeași protecție oricui pășește pe pământul Angliei.

Rămfn etc.

Scris la mijlocul lunii iunie 1850

Publicat pentru prima oară în 1934
în limba rusă de Institutul de marxism-
leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Declarație către redactorul
lui „Neue Deutsche Zeitung”²⁰¹

În foiletonul ziarului dv. cu data de 22 iunie a.c. mi-ați adus imputarea că apăr ideea *dominației și dictaturii clasei muncitoare*, în timp ce dv., spre deosebire de mine, susțineți lichidarea *deosebirilor de clasă în general*. Nu înțeleg această punere la punct.

Dv. știți prea bine că, în „Manifestul Partidului Comunist” (publicat înainte de revoluția din februarie 1848), la pag. 16, se spune: „Dacă proletariatul, în lupta sa împotriva burgheziei, se unește în mod necesar ca clasă, dacă, prin revoluție, devine clasă dominantă și, ca clasă dominantă, desființează vechile relații de producție făcând uz de forță, atunci el desființează, o dată cu aceste relații de producție, și condițiile de existență ale antagonismului de clasă, ale claselor în genere, și, prin aceasta, propria sa dominație de clasă”.

Dv. știți că în „Mizeria filozofiei”, încă înainte de februarie 1848, eu am susținut același punct de vedere împotriva lui Proudhon²⁰².

În sfârșit, chiar în articolul pe care îl criticați („Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue” nr. 3, pag. 32) *, se spune: „Acest socialism (adică comunismul) este declararea unei revoluții neîntrerupte, este dictatura de clasă a proletariatului ca treaptă de tranziție necesară pentru lichidarea deosebirilor de clasă în general, pentru desființarea tuturor relațiilor de producție pe care se întemeiază ele, pentru desființarea tuturor relațiilor sociale care corespund acestor relații de producție, pentru revoluționarea tuturor ideilor care decurg din aceste relații sociale”.

Iunie 1850

K. Marx

Publicat în
„Neue Deutsche Zeitung” nr. 158
din 4 iulie 1850

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba germană

* Vezi volumul de față, pag. 93. — *Nota Red.*

Friedrich Engels

Declarație către redactorul
lui „Neue Deutsche Zeitung”

În foiletonul din 22 iunie al ziarului dv. aveți amabilitatea să recunoașteți că, în urma suspendării „Noii gazete renane”, în presa cotidiană germană s-a produs „un gol simțitor”. Dar dv. protestați împotriva „afirmației d-lui Engels” că „Noua gazetă renană” a fost singurul organ de presă care a reprezentat proletariatul nu numai în vorbe sau numai prin bune intenții.

E adevărat că în articolul meu din nr. 1 al revistei „Neue Rheinische Zeitung”, în care mă ocupam de campania desfășurată în Germania pentru constituția imperiului, am declarat că ziarul „Noua gazetă renană” era singurul organ de presă în care interesele proletariatului german erau reprezentate nu numai în vorbe sau numai prin bune intenții*. Dacă dv. considerați că prin această afirmație s-a adus vreun prejudiciu lui „Neue Deutsche Zeitung”, răposatul oficios al extremei stîngi din Adunarea de la Frankfurt, fără îndoială că muncitorii v-ar fi foarte îndatorați dacă ați arăta unde, cînd și în ce fel a reprezentat „Neue Deutsche Zeitung” proletariatul german sau interesele lui de clasă.

Londra, 25 iunie 1850

F. Engels

Publicat în
„Neue Deutsche Zeitung” nr. 158
din 4 iulie 1850

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba germană

* Vezi volumul de față, pag. 124. — *Nota Red.*

Karl Marx și Friedrich Engels

Scrisoare către redacția lui „Weser-Zeitung”²⁰³

În numărul din 22 iunie a.c. al ziarului dv. a apărut o corespondență din Londra, care cuprinde următorul pasaj :

„Karl Marx, Friedrich Engels și August Willich... au scris în ziarul «Spectator» că spionii de la legația prusiană îi urmăresc pas cu pas etc. Lunga lor plîngere este completată de «Spectator» cu acest scurt comentariu: «Oamenii din această categorie (adică emigranții politici) se înșală foarte adeseori în asemenea cazuri, și greșeala lor își are rădăcina, în primul rînd, în vanitatea care îi determină să se creadă mult mai importanți decît sînt în realitate, și, în al doilea rînd, în conștiința propriei lor vinovății. Suspiciunile pe care emigranții încearcă să le creeze în jurul liberalului și ospitalierului guvern englez nu pot fi numite altfel decît *impertinență*».

Nu e nevoie să fii prea familiarizat cu tonul și stilul convențional, pe deplin statornicit, al presei engleze, pentru a-ți da numaidecît seama că nici un ziar englez, și mai ales subtilul și spiritualul „Spectator”, n-ar fi putut să publice un comentariu atît de grosolan, atît de prusac prin forma și conținutul lui. Întregul „comentariu” de mai sus, care e atribuit ziarului „Spectator”, nu este altceva decît o *nerușinată născocire a corespondentului*. În „Spectator” nu numai că nu există *nimic asemănător*, dar, dimpotrivă, în același număr în care a apărut declarația noastră, redacția acestui ziar face următoarea observație :

„Scrisoarea publicată de noi mai jos conține și o gravă învinuire la adresa propriului nostru guvern. Noi nu știm, în această chestiune, decît ceea ce reiese din scrisoare, dar o asemenea acuzație deschisă, exprimată într-o formă atît de cumpănită și cu amănunte atît de veridice, nu poate fi trecută cu vederea. În esență se aduce guvernului învinuirea că acordă sprijin copoilor polițiști (bloodmen) germani în încercările lor de a-l determina să aplice împotriva emigranților germani legea cu privire la controlul străinilor” („Spectator” din 15 iunie, pag. 554).

În ce scop a recurs d-1 corespondent al dv. la acest fals reiese destul de clar din laudele cu care îl copleșește, în aceeași scrisoare, pe d-1 Bunsen. De altfel, toată această manevră face cinste subtilității prusace.

Sperăm că, publicînd această declarație a noastră în numărul viitor al ziarului dv., veți da posibilitate corespondentului dv. să beneficieze numai dînsul de gloria care-i revine ca autor al unei născociri atît de geniale.

Londra, 2 iulie 1850

Karl Marx, Friedrich Engels

Publicat în
„Tages-Chronik“ nr. 314
din 10 iulie 1850

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba germană

F. ENGELS

Războiul țărănesc german²⁰⁴

Scris de F. Engels
în vara anului 1850

Publicat în
„Neue Rheinische Zeitung.
Politisch-ökonomische Revue”
nr. 5—6, 1850

Semnat: *Friedrich Engels*

Se tipărește după ediția din 1875,
confruntată cu textul revistei
și cu ediția din 1870

Tradus din limba germană

Poporul german își are și el tradiția lui revoluționară. A fost o vreme cînd Germania a dat naștere unor personalități care pot fi puse alături de cei mai buni revoluționari din alte țări, cînd poporul german a dat dovadă de o tenacitate și o energie care ar fi dus la cele mai strălucite rezultate la o națiune centralizată, cînd țărani și plebeii germani zămisleau idei și planuri care îi fac adeseori pe urmașii lor să se cutremure.

În actuala stare de lîncezeală, care după doi ani de luptă a devenit un simptom aproape general, este momentul să prezentăm din nou poporului german figurile cam necioplite, dar viguroase și dîrze, ale marelui război țărănesc. De atunci s-au scurs trei secole și multe lucruri s-au schimbat ; și totuși războiul țărănesc nu este chiar atît de departe de bătăliile noastre de astăzi, iar adversarii pe care trebuie să-i combatem sînt încă, în cea mai mare parte, aceiași. Vom constata că aceleași clase și fracțiuni de clase care au trădat peste tot revoluția în 1848 și 1849 au trădat-o și în 1525, chiar dacă pe atunci ele se aflau pe o treaptă de dezvoltare inferioară. Iar dacă vandalismul robust al războiului țărănesc nu s-a manifestat în mișcarea din ultimii ani decît pe alocuri — în Odenwald, Pădurea Neagră și Silezia —, acest lucru nu dovedește în nici un caz superioritatea insurecției moderne.

I

Să aruncăm mai întâi o scurtă privire retrospectivă asupra situației din Germania de la începutul secolului al XVI-lea.

În secolul al XIV-lea și al XV-lea industria germană a luat un avânt considerabil. Locul meșteșugurilor locale rurale, feudale l-a luat meșteșugul orășenesc, organizat în bresle, care produce pentru cercuri mai largi și chiar pentru piețe mai îndepărtate. Țesutul pînzeturilor și postavurilor mai groase devine o ramură industrială permanentă și foarte răspîndită. La Augsburg se produc chiar țesături de lină și pînzeturi mai fine, precum și mătăsuri. Pe lângă țesătorie se dezvoltă mai ales acele ramuri ale industriei înrudite cu arta, care au fost alimentate de luxul clericilor și al laicilor de la sfîrșitul evului mediu: industria aurarilor și argintarilor, a sculptorilor și cioplitorilor, a acvafortiștilor și xilografilor, a armurierilor, medalierilor, strungarilor etc. La dezvoltarea meșteșugurilor au contribuit într-o măsură considerabilă o serie de invenții mai mult sau mai puțin importante, al căror punct culminant l-au constituit, din punct de vedere istoric, inventarea prafului de pușcă* și aceea a tiparului. Comerțul s-a dezvoltat în același ritm ca și industria. Datorită monopolului ei secular asupra mărilor, Hansa²⁰⁵ a scos întreaga Germanie de nord din barbaria medievală; și cu toate că încă de la sfîrșitul secolului al XV-lea ea începuse declinul ei rapid, determinat de concurența Angliei și a Olandei, marele drum comercial din Indii spre nord trecea, în ciuda descoperirilor lui Vasco de Gama, tot prin Germania, iar orașul Augsburg continua să fie marele antrepozit al mătăsurilor italiene, al mirodeniilor din India și al celorlalte

* După cum s-a dovedit acum în mod neîndoios, praful de pușcă a ajuns la arabi venind din China pe drumul Indiei, iar de la ei a pătruns în Europa prin Spania, împreună cu armele de foc. (*Nota lui Engels*).

produse din Orient. Orașele germane din sud, și mai cu seamă Augsburg și Nürnberg, erau centrele unei bogății și ale unui lux considerabil pentru acele vremuri. Extragerea materiilor prime se dezvoltase de asemenea în mod simțitor. În secolul al XV-lea minerii germani erau cei mai îndemnatnici din lume, iar înflorirea orașelor smulse și agricultura din primitivismul ei medieval. Suprafețe întinse de pământ înțelenit fuseseră transformate în terenuri arabile și se trecuse chiar la cultivarea plantelor colorante, precum și a altor plante importate, a căror cultură, necesitând mai multă îngrijire, a avut o influență favorabilă și asupra agriculturii în general.

Și, totuși, în ceea ce privește avântul producției naționale, Germania nu ținuse pasul cu alte țări. Agricultura ei rămăsese cu mult în urma celei din Anglia și din Țările de Jos, industria rămăsese în urma celei italiene, flamande și engleze, iar în ce privește comerțul maritim, englezii și mai ales olandezii începeau să înlăture tot mai mult concurența germană. Populația era încă foarte rară. Civilizația exista în Germania doar sporadic, fiind concentrată în jurul anumitor centre industriale și comerciale; și chiar interesele acestor centre izolate erau cu totul diferite și abia dacă exista ici-colo câte un punct de contact. Sudul avea cu totul alte legături comerciale și piețe de desfacere decât Nordul; între est și vest aproape că nu exista schimb. Nici un oraș nu era în situația de a deveni din punct de vedere industrial și comercial centrul de gravitate al întregii țări, așa cum ajunsese, de exemplu, să fie Londra pentru Anglia. Întreaga circulație internă se mărginea aproape exclusiv la cabotaj, navigație fluvială și la cele câteva mari căi comerciale care duceau de la Augsburg și Nürnberg prin Colonia spre Țările de Jos, iar prin Erfurt spre nord. Departate de fluvii și de căile comerciale se găsea un număr de orașe mai mici, care, fiind excluse de la schimbul pe scară largă, continuau să vegezeze netulburate în condițiile de viață de la sfârșitul evului mediu, mulțumindu-se cu puținele mărfuri venite din afară și furnizând prea puține produse pentru export. În ceea ce privește populația rurală, numai nobilimea venea în contact cu cercuri mai largi și cu noi necesități; marea masă a țărănimii nu ieșea niciodată din cadrul relațiilor strict locale și nu depășea strîmtul orizont legat de ele.

În timp ce în Anglia și în Franța dezvoltarea comerțului și a industriei a dus la o împletire a intereselor în întreaga țară, și prin aceasta la o centralizare politică, în Germania

acest proces n-a dus decît la gruparea intereselor pe provincii, în jurul unor centre pur locale, și, prin urmare, la o fărîmițare politică ; în scurt timp, această fărîmițare s-a accentuat și mai mult prin excluderea Germaniei de la comerțul mondial. Pe măsură ce se destrăma imperiul *pur feudal* se desfăcea și legătura dintre pămînturile imperiale ; posesorii marilor feude imperiale deveneau suverani aproape independenți, iar orașele imperiale, pe de o parte, și cavalerii imperiali, pe de altă parte, începeau să încheie alianțe cînd unii împotriva altora, cînd împotriva principilor sau a împăratului. Guvernul imperial, care nu-și mai dădea nici el seama de situația în care se găsea, șovăia neputincios între diferitele elemente care constituiau imperiul, pierzîndu-și astfel tot mai mult din autoritate ; încercarea lui de a realiza o centralizare după exemplul lui Ludovic al XI-lea, în ciuda tuturor intrigilor și actelor de violență la care a recurs, n-a avut alt rezultat decît întărirea legăturii între teritoriile ereditare ale casei de Austria. Cei care au profitat în ultimă instanță — și era firesc să profite — de pe urma acestui haos, a acestor nenumărate conflicte care se încrucșau, au fost exponenții centralizării în cadrul acestei fărîmițări, exponenții centralizării locale și provinciale, *principii*, alături de care împăratul însuși devenea din ce în ce mai mult un principe ca oricare altul.

În aceste condiții, poziția claselor sociale care dăinuiau din evul mediu a suferit o modificare esențială și alături de clasele vechi au apărut clase noi.

Din rîndurile mării nobilimi s-au desprins *principii*. Ei ajunseseră aproape independenți de împărat și dețineau majoritatea prerogativelor rezervate suveranului. Declarau război și încheiau pace cînd le venea la socoteală, întrețineau armate permanente, convocau diete și puneau dări. Ei și-au supus o mare parte a micii nobilimi și a orașelor și au continuat să facă uz de orice mijloace pentru a încorpora la domeniul lor și restul orașelor și al baroniilor care mai depindeau încă direct de împărat. Față de orașe și de baronii, ei aveau un rol centralizator, după cum față de puterea imperială aveau un rol descentralizator. În interior stăpînirea lor era încă de pe atunci cît se poate de despotică. Convocau adunările stărilor numai cînd nu puteau s-o scoată altfel la capăt. Puneau dări și strîngeau bani cînd credeau de cuviință ; dreptul stărilor de a aproba dările era rareori recunoscut și mai rar încă se făcea uz de el. Dar chiar în asemenea cazuri

principele avea de obicei majoritatea de partea sa, datorită celor două stări — nobilimea și clerul — care erau scutite de dări, dar care se înfruptau din ele. Nevoia de bani a principilor creștea o dată cu luxul și cu sporirea cheltuielilor necesare pentru întreținerea curții, o dată cu apariția armatelor permanente și cu sporirea continuă a cheltuielilor de guvernare. Impozitele deveneau tot mai apăsătoare. De cele mai multe ori, datorită privilegiilor lor, orașele erau la adăpost de aceste impozite, așa că întreaga povară a impozitelor cădea pe spinarea țăranilor, atât a celor de pe domeniile principelui însuși, cât și a celor care erau iobagi, clăcași și dijmași dependenți de cavalerii vasali principilor. Acolo unde impozitele directe se dovedeau insuficiente intrau în funcțiune cele indirecte ; se recurgea la cele mai rafinate manevre ale artei financiare pentru a umple golurile vistieriei. Când toate aceste mijloace erau epuizate, când nu mai era nimic de amanetat și nici unul dintre orașele imperiale libere nu mai voia să acorde credite, se recurgea la cele mai josnice operații bănești : se bătea monedă calpă, se impuneau cursuri forțate, mai ridicate sau mai scăzute, după cum îi convenea vistieriei. Traficul cu privilegiile orășenești și cu tot felul de alte privilegii care erau retrase după aceea cu forța pentru a fi vândute din nou pe bani grei, folosirea oricărei încercări de împotrăvire ca pretext pentru tot felul de jafuri și pentru a impune contribuții forțate etc. etc. erau de asemenea surse mănoase de bani de care se serveau în mod curent principii din acea epocă. Justiția era și ea un articol de comerț permanent, care nu era cituși de puțin lipsit de importanță pentru principii. Într-un cuvânt, supușilor de atunci, care mai aveau de satisfăcut și lăcomia personală a intendenților și a slujbașilor principelui, le era dat să guste din plin toate binefacerile acestui regim „părintesc“.

Nobilimea mijlocie dispăruse aproape cu desăvîrșire din ierarhia feudală a evului mediu ; o parte din ea reușise să se ridice la starea de independență a principilor mici, iar cealaltă decăzuse intrînd în rîndurile micii nobilimi. *Mica nobilime, cavalerii*, mergea cu pași repezi spre pieire. O mare parte dintre ei erau complet ruinați și nu mai trăiau decît din serviciile prestate principelui în funcții militare sau civile ; o altă parte se aflau sub suzeranitatea și dominația principilor ; în sfîrșit, ultima parte, cea mai mică, depindea direct de împărat. Dezvoltarea artei militare, rolul crescînd al infanteriei și perfecționarea armei de foc au făcut ca ac-

țiunile militare întreprinse de cavaleria lor grea să-și piardă din importanță și în același timp au pus capăt inexpugnabilității cetăților lor. La fel ca și meseriașii din Nürnberg, cavalerii au devenit inutili datorită progresului realizat de industrie. Nevoia de bani a cavalerilor a contribuit și ea în mare măsură la ruina lor. Luxul care domnea la castele, fastul cu care se întreceau în organizarea turnirelor și a serbărilor, ca și prețul armelor și al cailor creșteau o dată cu progresele înregistrate de dezvoltarea socială, în timp ce sursele de venituri ale cavalerilor și baronilor creșteau prea puțin sau chiar de loc. Cu timpul, războaiele dintre ei cu obișnuitele jafuri și contribuții forțate, tilhăriile la drumul mare și alte ocupații nobile de acest gen au devenit prea periculoase. Dărilor și prestațiile supușilor feudali abia dacă produceau ceva mai mult ca înainte. Ca să-și acopere necesitățile crescînde, nobilii cavaleri au fost nevoiți să recurgă la aceleași mijloace ca și principii. Jefuirea țăranilor de către nobilime căpăta din an în an forme tot mai cumplite. Iobagii erau storși de ultima picătură de sînge, clăcașii erau împovărați cu noi dări și prestații sub tot felul de pretexte și denumiri. Clăcile, dijmele, arenzile, taxele de feudă, taxele de succesiune, banii pentru apărare²⁰⁶ și multe alte taxe erau mărite în mod arbitrar, în ciuda învoielilor anterioare. Dreptatea era refuzată țăranilor și constituia un obiect de trafic, iar atunci cînd cavalerul nu putea să obțină pe altă cale banii de la țăran îl băga pur și simplu la închisoare și îl silea să se răscumpere.

Mica nobilime nu trăia în bună înțelegere nici cu celelalte stări sociale. Nobilimea vasală căuta să ajungă direct dependentă de împărat, iar cea care depindea direct de împărat căuta să-și păstreze independența; de aici interminabilele conflicte cu principii. Față de clerul trufaș de atunci, care îi apărea ca o stare socială cu totul inutilă, cavalerul nutrea învidie, din cauza moșiilor lui întinse și a averilor care rămîneau indivizibile datorită celibatului și organizării bisericești. Cu orașele era veșnic pe picior de război; le datora în permanență bani, trăia din prădarea teritoriului lor și din jefuirea negustorilor care locuiau pe acest teritoriu, ca și din banii primiți drept răscumpărare pentru prizonierii luați în lupta împotriva lor. Și lupta cavalerilor împotriva tuturor acestor stări sociale devenea cu atît mai aprigă, cu cît problema banilor devenea și pentru ei o problemă de viață și de moarte.

Clerul, reprezentant al ideologiei feudalismului medieval, resimțea și el din plin influența transformărilor istorice. Datorită inventării tiparului și sporirii cerințelor unui comerț din ce în ce mai extins, el își pierduse nu numai monopolul scrisului și cititului, dar și pe acela al culturii superioare. S-a produs o diviziune a muncii și pe țărîm intelectual. Tagma juriștilor, care tocmai se formase, a înlăturat clerul dintr-un șir de posturi dintre cele mai influente. Clerul începea și el să devină din ce în ce mai inutil, dovedind el singur acest lucru prin lenevia și ignoranța lui mereu crescînde. Însă cu cît devenea mai inutil, cu atît devenea mai numeros, datorită uriașelor sale averi pe care le sporea fără încetare prin toate mijloacele posibile.

Clerul se compunea din două clase complet diferite. Ierarhia feudală clericală : episcopii și arhiepiscopii, abații, stareții și ceilalți prelați formau clasa *aristocratică*. Acești înalți demnitari ai bisericii erau ori ei înșiși principii ai imperiului, ori stăpîneau în calitate de nobili feudali, sub suzeranitatea altor principii, suprafețe întinse de pămînt cu numeroși iobagi și clăcași. Ei își exploatau supușii cu o lipsă de scrupule și mai nerușinată decît nobilii și principii. Pentru a smulge supușilor lor și ultima lețcaie sau pentru a mări patrimoniul bisericii, ei făceau uz nu numai de violență grosolană, ci și de toate șiretlicurile religiei, nu numai de grozăviile torturii, ci și de amenințarea cu anatema și cu refuzul de a le ierta păcatele, și țeseau tot felul de intrigi pe baza celor aflate la spovedanie. Falsificarea documentelor era o metodă de înșelăciune obișnuită și preferată a acestor oameni respectabili. Dar cu toate că pe lîngă obișnuitele prestații și dijme feudale mai încasau și zeciuiala, aceste venituri tot nu le ajungeau. Confecționarea de icoane și moaște făcătoare de minuni, organizarea unor locuri de pelerinaj aducătoare de mîntuire, traficul cu indulgențe, toate aceste mijloace au fost utilizate — și multă vreme cu deplin succes — pentru a smulge poporului și mai mulți bani.

Împotriva acestor prelați și a imensei lor armate de călugări, care creștea pe măsură ce se înteteau persecuțiile politice și religioase, se îndreaptă nu numai ura anticlericală a poporului, ci și ura nobilimii. În măsura în care erau direct dependenți de împărat, ei stăteau în calea principilor. Traiul slobod și de huzur al episcopilor și al abaiților îmbuibăți, ca și al armatei lor de călugări, stîrnea cu atît mai mult invidia nobilimii și mînia poporului, care trebuia să suporte chel-

tuielile, cu cît contrastul dintre modul de viață al acestor prelați și predicile lor devenea mai strident.

Partea *plebeiană* a clerului era formată din predicatorii de la țară și de la orașe, care se aflau în afara ierarhiei feudale a bisericii și nu erau părtași la bogățiile ei. Activitatea lor era relativ puțin controlată, și, oricît de importantă era ea pentru biserică, pentru moment nu era nici pe departe atît de indispensabilă ca serviciile polițieneste ale călugărilor încazarmați. De aceea ei erau mult mai prost plătiți, iar veniturile lor bisericeste erau de obicei reduse. Bûrgeri ori plebei la origine, ei erau destul de apropiați de condițiile de viață ale maselor, pentru ca, în ciuda calității lor de preoți, să împărtășească simpatiile bûrgerilor și plebeilor. Participarea la mișcările epocii — care pentru călugări constituia o excepție — era la ei regulă generală. Din rîndurile lor se recrutau teoreticienii și ideologii mișcării, și de aceea mulți dintre ei, care s-au manifestat ca reprezentanți ai plebeilor și ai țaranilor, au murit pe eșafod. De aceea numai în cazuri izolate ura poporului împotriva clericilor era îndreptată și împotriva lor.

După cum deasupra principilor și a nobilimii stătea împăratul, tot așa deasupra clerului superior și a celui inferior stătea *papa*. După cum împăratului i se plătea „obștescul Pfennig”²⁰⁷, impozitul datorat imperiului, tot așa papii i se plăteau impozitele bisericesti generale, care întreținea luxul de la curtea din Roma. Datorită puterii și numărului clericilor, în nici o altă țară aceste impozite bisericesti nu erau strînse cu mai multă rîvnă și strășnicie ca în Germania. Cu o deosebită rigurozitate erau încasate annatele²⁰⁸, atunci cînd deveneau vacante scaunele episcopale. O dată cu creșterea necesităților s-au inventat și noi mijloace de procurare a banilor: negoțul cu moaște, vînzarea de indulgențe și dările jubiliare etc. În felul acesta sume importante de bani ieșeau în fiecare an din Germania luînd drumul Romei, iar apăsarea, sporită prin acest fapt, nu numai că făcea să crească ura împotriva popilor, dar ațîța și sentimentul național, mai ales la nobilime, care pe vremea aceea era pătura socială cea mai pătrunsă de sentimentul național.

Tîrgoveții, din care se compunea la început populația orașelor medievale, se diferențiaseră prin înflorirea comerțului și a meseriilor în trei fracțiuni cît se poate de distincte.

Pătura conducătoare a societății orășenești o formau *famiile de patricieni*, așa-numita „*protipendadă*”. Acestea

erau familiile cele mai bogate. Membrii consiliului municipal erau recrutați exclusiv din rîndurile lor, și tot ei dețineau toate funcțiile comunale. Din această cauză, ei nu numai că administrau veniturile orașului, dar le și consumau. Puternici prin avere și prin poziția lor aristocratică moștenită din străbuni și recunoscută de împărat și de imperiu, ei exploatau în fel și chip atît comunitatea orașenească cît și pe țărani supuși orașului. Practicau cămătăria împrumutînd cereale și bani, își arogau tot felul de monopoli, sustrăgeau comunității, unul după altul, toate drepturile ei de folosință în comun a pădurilor și a pășunilor comunale, întrebuintîndu-le în mod exclusiv în interesele lor personale, instituiau în mod arbitrar taxe pe drumuri, poduri și bariere, precum și tot felul de alte dări, făceau negoț cu privilegiile breslelor, cu drepturile de meșter și de cetățean și cu dreptatea. Cu țărani de pe teritoriul care ținea de oraș nu se purtau cu mai multe me-najamente decît nobilimea sau popii ; dimpotrivă, intendenții și slujbașii pe care orașele îi țineau la sate, și care erau cu toții patricieni, adăugau la lăcomia și asprimea lor aristocratică și un anumit pedantism birocratic în încasarea dărilor. Veniturile orașenești strînse pe această cale erau administrate în modul cel mai arbitrar : contabilitatea în registrele comunale — care reprezenta o simplă formalitate — era cît se poate de neglijent întocmită și de încurcată ; delapidările și neregulile în mînuirea banilor erau un fenomen obișnuit. Dacă ne gîndim la nenumăratele delapidări și înșelăciuni scoase la iveală în 1848 în administrația atîtor orașe, ne putem da foarte bine seama cît de ușor îi venea pe atunci unei caste care beneficia de tot felul de privilegii, unei caste puțin numeroase și strîns unite prin legături de rudenie și comunitate de interese, să se îmbogățească într-o măsură enormă de pe urma veniturilor comunale.

Patricienii au avut grijă să facă în așa fel ca pretutindeni drepturile comunităților orașenești, mai ales cele de ordin financiar, să fie date uitării. Abia mai tîrziu, cînd abuzurile acestor domni au întrecut măsura, comunitățile s-au pus din nou în mișcare pentru a asigura măcar un control asupra administrației orașului ; și ele și-au recăpătat într-adevăr drepturile în majoritatea orașelor. Curînd însă, din cauza veșnicilor certuri dintre bresle, a dîrzeniei de care dădeau dovadă patricienii și a ocrotirii de care se bucurau ei din partea imperiului și a cîrmuirii orașelor aliate cu ei, consilierii patricieni au restabilit în mod efectiv, prin înșelă-

ciune sau prin violență, vechea lor supremație. La începutul secolului al XVI-lea, în toate orașele comunitatea se găsea din nou în opoziție.

Opoziția orașenească împotriva patriciatului se împărțea în două fracțiuni, care în războiul țărănesc apar foarte precis conturate.

Opoziția bürgerilor, predecesoarea liberalilor noștri de astăzi, cuprindea pe țirgoveții mai bogați și pe cei mijlocii, precum și o parte mai mare sau mai mică din mica țirgovețime, potrivit împrejurărilor locale. Revendicările lor se mențineau în cadrul strict constituțional. Ei cereau dreptul de control în administrația comunală și de participare la puterea legislativă, fie chiar prin intermediul adunării comunale, fie printr-o reprezentanță a ei (marele consiliu, comitetul comun) ; apoi o îngrădire a nepotismului patricienilor și a puterii oligarhice a citorva familii, care se manifesta din ce în ce mai fățiș chiar în cadrul patriciatului. În afară de aceasta, ei se mulțumeau să ceară câteva locuri în consiliul municipal pentru cetățenii din mijlocul lor. Acest partid, căruia i se alătura uneori fracțiunea nemulțumită și decăzută a patriciatului, dispunea de o majoritate considerabilă la toate adunările comunale regulate, ca și în bresle. Partizanii consiliului municipal însă, ca și reprezentanții opoziției mai radicale, chiar luați împreună, constituiau doar o mică minoritate printre *bürgerii* cu drepturi depline.

Vom vedea din cele ce urmează că în mișcarea din secolul al XVI-lea această opoziție „moderată”, „legală”, „înstărită” și „inteligentă” a jucat cu tot atîta succes același rol ca și urmașul ei, partidul constituționalist, în mișcarea din 1848 și 1849²⁰⁹.

De altfel, opoziția bürgerilor protesta cu multă vehemență împotriva popilor, a căror viață de trîndăvie și huzur și ale căror moravuri libertine îi stîrneau o vie indignare. Ea cerea să se ia măsuri împotriva felului de viață de-a dreptul scandalos al acestor venerabili domni, cerea desființarea jurisdicției speciale și a scutirii de impozite a clerului și, în general, limitarea numărului călugărilor.

Opoziția plebeilor se compunea din bürgeri ruinați și din masa orașenilor lipsiți de drepturi cetățenești : calfe, zileri și numeroși reprezentanți ai lumpenproletariatului în curs de apariție și pe care îi întîlnim chiar pe treptele inferioare ale dezvoltării orașelor. În genere, lumpenproletariatul constituie un fenomen care — într-o formă mai mult sau mai puțin

dezvoltată — a existat aproape în toate fazele evoluției sociale de pînă acum. Sumedenia de oameni care n-aveau o profesiune determinată și nici un domiciliu stabil s-a înmulțit tocmai atunci într-o măsură considerabilă, datorită descompunerii feudalismului și apariției unei societăți în care fiecare ramură de activitate și fiecare sector al vieții era încă îngrădit de un număr nesfîrșit de privilegii. În toate țările dezvoltate, numărul vagabonzilor a atins în prima jumătate a secolului al XVI-lea cifre mai mari ca oricînd. O parte din acești vagabonzi se înrola în timp de război în armată, altă parte cutreiera țara cerșind, și, în sfîrșit, o a treia parte căuta să-și câștige o mizerabilă existență la orașe muncind cu ziua ori practicînd alte îndeletniciri neîncadrate în bresle. Aceste trei categorii își au rolul lor în războiul țărănesc: prima, în armatele principilor care i-au învins pe țărani; a doua, în uniunile conspirative ale țăranilor sau în cetele de țărani, unde influența ei demoralizantă s-a făcut simțită în fiecare clipă; a treia, în luptele dintre partidele orășenești. Nu trebuie să uităm de altfel că o mare parte din această clasă, și anume cea care locuia la orașe, își mai menținea pe atunci, într-o mare măsură, firea sănătoasă a țăranului și nu ajunsese nici pe departe la venalitatea și decăderea lumpenproletariatului „civilizat” din zilele noastre.

După cum vedem, opoziția plebeilor din orașele de atunci era formată din elemente cu totul eterogene. Ea reunea părțile componente decăzute ale vechii societăți feudale și corporatiste cu elementul proletar abia apărut și încă nedezvoltat al societății burgheze moderne în curs de formare; pe de o parte breslași sărăciți, care prin privilegiile lor erau încă legați de organizarea orășenească existentă, pe de altă parte țărani izgoniți din localitățile lor de baștină și servitori concediați, care încă nu puteau deveni proletari. Între aceste două categorii se situau calfele, care pentru moment se găseau în afara societății oficiale și care prin condițiile lor de viață se apropiau de proletariat, atît cît era cu putință în stadiul la care ajunsese pe atunci industria, și cînd se mențineau încă privilegiile breslelor; dar în același timp, tocmai datorită acestor privilegii de breaslă, aproape toate aceste calfe erau viitori bürgeri și meșteri breslași. De aceea poziția politică a acestui amestec de elemente era în mod necesar cît se poate de nesigură și varia în funcție de condițiile locale. Înainte de războiul țărănesc, opoziția plebeilor nu apare în luptele politice ca partid, ci numai ca un apendice, turbulent

și pus pe jaf, al opoziției bürgerilor, care poate fi cumpărat și vîndut pe cîteva butoaie de vin. Ea devine partid abia în timpul răscoalelor țărănești, dar și atunci ea este aproape pretutindeni, în revendicările și în atitudinea ei, dependentă de țărani — o dovadă semnificativă care arată cît de mult mai depindea pe atunci orașul de sat. Ea se manifestă independent numai în măsura în care cere restabilirea monopolului meșteșugului orașenesc la sate, în măsura în care se ridică împotriva micșorării veniturilor orașelor prin desființarea servituțiilor feudale pe teritoriul din jurul orașului etc. ; într-un cuvînt, în măsura în care este independentă, ea este reacționară și se subordonează propriilor sale elemente mic-burgeze, oferind în modul acesta un preluu caracteristic la tragicomedia pe care o joacă de trei ani încoace mica burghezie modernă sub firma democrației.

Numai în Turingia, sub influența directă a lui Mûnzer, și în alte cîteva regiuni, sub aceea a discipolilor lui, iureșul general al revoluției a tîrit cu sine atît de departe fracțiunea plebeiană de la orașe, încît elementul proletar embrionar din sinul ei a obținut, la un moment dat, supremația asupra tuturor celorlalte elemente ale mișcării. Acest episod, care constituie punctul culminant al întregului război țărănesc și care se concentrează în jurul lui *Thomas Mûnzer*, figura sa cea mai proeminentă, este în același timp și cel mai scurt. Se înțelege că această parte a plebeilor avea să fie cel dintîi înfrîntă, că pecetea pe care o purta ea nu putea fi decît, prin excelență, fantastică și că modul în care își exprima revendicările avea să rămînă cît se poate de imprecis, căci tocmai ea a găsit cel mai puțin o bază solidă în relațiile sociale de atunci.

Dedesubtul tuturor acestor clase, cu excepția celei din urmă, se afla marea masă exploatată a națiunii : *țărani*. Pe umerii lor apăsa povara întregii piramide sociale : principii, funcționari, nobile, popi, patricieni și bürgeri. Fie că aparținea unui principe, unui baron aflat sub suzeranitatea împăratului, unui episcop, unei mănăstiri sau unui oraș, țăranul era pretutindeni tratat ca un obiect, ca un animal de povară și chiar mai rău. Dacă era iobag, era la discreția stăpînului său. Dacă era clăcaș, prestațiile, chiar numai cele legale, prevăzute prin contract, erau suficiente pentru a-l strivi ; și aceste prestații sporeau din zi în zi. Cea mai mare parte din timpul său, el trebuia să muncească pe moșia stăpînului ; din ceea ce reușea să producă în puținele sale ore libere trebuia

să plătească zeciuală, dijmă, arendă, dări către principele respectiv [Bede], viaticum (contribuții de război), dări locale și dări către imperiu. El nu putea să se căsătorească sau să moară fără a-i plăti stăpînului ceva. În afară de servituțile obișnuite, el trebuia să strîngă paie pentru milostivul său stăpîn, să culeagă fragi, afine, melci, să hăituiască vînatul la vînătoare, să taie lemne etc. Pescuitul și vînătoarea erau privilegiul stăpînului, așa că țăranul trebuia să stea liniștit și să privească cum vînatul îi distruge recolta. Pășunile comunale și pădurile care aparținuseră țărănilor au fost, aproape peste tot, luate cu forța de stăpînii feudali. Și, în același mod arbitrar în care dispuneau de bunurile țăranului, dispuneau și de persoana lui, de aceea a nevestei și a fiicelor sale. Stăpînul avea dreptul primei nopți. El putea în orice moment, dacă avea chef, să-l azvirle pe țăran în temniță, unde îl aștepta tortura tot atît de sigur cum îl așteaptă astăzi pe arestat judecătorul de instrucție. Il omora în bătai sau, dacă i se năzărea, putea să dea ordin să i se taie capul. Printre articolele edificatoare ale Carolinei ²¹⁰, care tratează despre „tăierea urechilor”, „tăierea nasului”, „scoaterea ochilor”, „retezarea degetelor și a mîinilor”, „decapitarea”, „tragerea pe roată”, „arderea pe rug”, „tortura cu cleștele înroșit în foc”, „tăierea în bucăți” etc., nu există nici unul pe care nobilul senior și protector să nu-l fi folosit după bunul său plac împotriva țărănilor săi. Și cine putea să ia apărarea țăranului? Tribunalele erau în mîna baronilor, a popilor, a patricienilor sau a juriștilor, care știau foarte bine pentru ce sînt plătiți. Și toate stările oficiale ale imperiului trăiau din ce storceau de la țărani.

Dar, deși țărăni scrișneau din dinți sub groaznica apăsare, era foarte greu să-i împingi la răscoală. Starea lor de răzlețire îngreua în cea mai mare măsură orice posibilitate de înțelegere între ei. Deprinderea îndelungată de a se supune, transmisă din generație în generație, faptul că în multe regiuni țărăni se dezobișnuiseră de mînuirea armelor, asprimea exploatării, care ba scădea, ba sporea, în funcție de persoana seniorului — toate acestea contribuiau la menținerea în supunere a țărănilor. De aceea în evul mediu întîlnim o sumedenie de răscoale țărănești locale, dar — în Germania cel puțin — pînă la războiul țărănesc nu dăm de nici o răscoală țărănească națională, generală. Pe lîngă aceasta, țărăni nu erau în stare să facă singuri revoluție atîta timp cît împotriva lor se ridica, coalizată și unită, forța organizată a prin-

cipilor, a nobilimii și a orașelor. Numai în alianță cu alte stări sociale puteau să aibă țărăniile unele șanse de victorie, dar cum să se fi aliat ei cu alte stări cînd toate îi exploatau deopotrivă?

Vedem deci că diferitele stări ale imperiului — principii, nobilimea, preoții, patricienii, bürgerii, plebeii și țărăniile — formau, la începutul secolului al XVI-lea, o masă haotică extrem de eterogenă, cu cele mai variate necesități, care se încrucișau în toate direcțiile. Fiecare stare socială stătea în calea celeilalte și, pe față ori pe ascuns, era într-o luptă continuă cu toate celelalte. În aceste condiții, scindarea întregii națiuni în două tabere mari, cum a fost cazul în Franța la izbucnirea primei revoluții, sau cum se observă acum, pe o treaptă de dezvoltare mai înaltă, în țările cele mai înaintate, era pur și simplu o imposibilitate; o asemenea scindare nu se putea realiza, nici măcar cu aproximație, decît în cazul cînd s-ar fi răscolat pătura cea mai de jos a națiunii, exploatată de toate celelalte stări: țărăniile și plebeii. Vom înțelege mai ușor complicata împletire de interese, concepții și năzuințe care domnea în acea epocă dacă ne vom aminti cită confuzie a creat în ultimii doi ani structura actuală, mult mai puțin complicată, a națiunii germane, care este compusă numai din nobilele feudale, burghezie, mică burghezie, țărănime și proletariat.

II

Gruparea în unități mai mari a stărilor sociale, pe atunci atât de variate, era aproape imposibilă, din cauza descentralizării și a autonomiei locale și provinciale, din cauza înstrăinării industriale și comerciale a diferitelor provincii între ele și din cauza proastei stări a căilor de comunicație. O astfel de grupare începe să se realizeze abia o dată cu răspîndirea generală a ideilor revoluționare — religioase și politice — din perioada Reformei. Diferitele stări sociale care se alătură sau se împotrivesc acestor idei grupează națiunea germană, desigur cu multă greutate și foarte aproximativ, în trei tabere mari: cea catolică sau reacționară, cea luterană sau reformatoare a bürgerilor și cea revoluționară. Și dacă această mare scindare a națiunii nu este prea consecventă, dacă în primele două tabere descoperim în parte aceleași elemente, acest lucru se explică prin starea de destrămare în care se găseau cele mai multe dintre stările oficiale transmise din evul mediu și prin descentralizarea care putea imprima unora și acelorași stări, în regiuni diferite, tendințe pentru moment opuse. În ultimii ani am avut atât de des ocazia să vedem în Germania fenomene absolut asemănătoare, încît un astfel de amestec aparent de stări și de clase în condițiile mult mai complicate ale secolului al XVI-lea nu ne mai poate mira.

Cu toată experiența din ultima vreme, ideologia germană nu vede nici acum, în luptele care au dus la prăbușire evul mediu, nimic altceva decît niște înverșunate certuri teologice. Dacă oamenii din vremea aceea s-ar fi putut înțelege asupra celor cerești, n-ar fi existat, după părerea istoriografilor și a înțelepților bărbați de stat ai patriei noastre, nici un motiv ca ei să se certe pentru cele pămîntești. Acești ideologi sînt destul de creduli ca să ia drept bune toate iluziile pe care și

le face o epocă despre ea însăși, sau pe care și le fac despre această epocă ideologii timpului. Oamenii din această categorie nu văd, bunăoară, în revoluția de la 1789 decît o serie de dezbatări, ce-i drept cam aprinse, asupra avantajelor monarhiei constituționale față de monarhia absolută, în revoluția din iulie o controversă practică pe tema lipsei de temeinicie a dreptului „prin grația lui Dumnezeu”, iar în revoluția din februarie o încercare de a rezolva problema : „republică sau monarhie ?” etc. Despre *lupta de clasă* care se desfășoară în timpul acestor zguduiri și a căror simplă expresie sînt lozincile politice înscrise de fiecare dată pe drapel, — despre această luptă de clasă ideologii noștri nu au, pînă în ziua de azi, nici cea mai vagă idee, cu toate că despre această luptă ne vorbesc destul de clar nu numai știrile venite de peste graniță, ci și murmurul surd și ostil care se ridică din piepturile multor mii de proletari germani.

Și pe vremea așa-ziselor războaie religioase din secolul al XVI-lea era vorba, în primul rînd, de interese materiale de clasă foarte precise ; aceste războaie au fost și ele o luptă de clasă, ca și conflictele interne de mai tîrziu din Anglia și din Franța. Și chiar dacă atunci lupta de clasă se desfășura în numele unor lozinci religioase, chiar dacă interesele, nevoile și revendicările diferitelor clase se ascundeau sub un înveliș religios, acest fapt nu schimbă întru nimic lucrurile și este ușor explicabil prin condițiile epocii.

Evl mediu s-a dezvoltat pe o bază cu totul primitivă. El a tras cu buretele peste civilizația antică, peste filozofia, politica și jurisprudența antică, pentru a o lua, în toate domeniile, de la început. Singurul lucru pe care l-a preluat din lumea veche dispărută a fost creștinismul și un număr de orașe pe jumătate distruse, complet despuiate de civilizația lor de odinioară. Urmarea a fost că, așa cum se întîmplă pe toate treptele primitive de dezvoltare a societății, popii au obținut monopolul pregătirii intelectuale și că prin aceasta cultura însăși a căpătat un caracter esențialmente teologic. În mîna popilor, politica și jurisprudența, ca și celelalte științe, au devenit simple ramuri ale teologiei, fiind tratate după principiile valabile în teologie. Dogmele bisericii au devenit în același timp axiome politice, iar pasajele din Biblie au căpătat putere de lege în fața oricăror instanțe judecătorești. Chiar după ce s-a format o tagmă aparte de juriști, jurisprudența a continuat să rămînă multă vreme sub tutela teologiei. Dar această supremație a teologiei în toate dome-

niile de activitate intelectuală era în același timp consecința necesară a poziției adoptate de biserică în calitatea ei de supremă chintesență și consfințire a dominației feudale existente.

Este clar că, în asemenea condiții, toate atacurile îndreptate împotriva feudalismului în general, și înainte de toate împotriva bisericii, toate doctrinele revoluționare — sociale și politice — trebuiau să fie în același timp și cu precădere erezii teologice. Pentru ca relațiile sociale existente să poată fi atacate, era necesar ca ele să fie despuiate de aureola lor sacră.

Opoziția revoluționară împotriva feudalismului străbate întregul ev mediu și îmbracă, după împrejurări, forma de mistică, de erezii deschisă sau de răscoală armată. În ce privește mistică, se știe cât de mult depindeau de ea reformatorii secolului al XVI-lea, și Münzer a fost într-o măsură destul de mare tributarul ei. Ereziile erau, în parte, expresia reacțiunii păstorilor alpini patriarhali împotriva feudalismului care pătrunsese pînă la ei (valdenzii ²¹¹); în parte, ele erau expresia opoziției orașelor împotriva feudalismului pe care-l depășiseră (albigenzii ²¹², Arnold de Brescia etc.); în parte, ele erau expresia unor răscoale directe ale țăranilor (John Ball, predicatorul ungar din Picardia ²¹³ etc.). De erezia patriarhală a valdenzilor, ca și de răscoala elvețienilor, nu e nevoie să ne ocupăm aici, ea nefiind altceva decît o încercare — reacționară în formă și conținut — de izolare față de mersul istoriei și neavînd decît o însemnătate pur locală. În celelalte două forme pe care le-au îmbrăcat ereziile din evul mediu găsim, încă în secolul al XII-lea, primele manifestări ale marelui antagonism dintre opoziția bürgerilor și cea a țăranilor și plebeilor, care a dus la eșuarea războiului țărănesc. Acest antagonism continuă să existe de-a lungul întregului ev mediu de mai tîrziu.

Erezia de la orașe — care este de fapt erezia oficială a evului mediu — s-a îndreptat mai cu seamă împotriva popilor, atacîndu-le averile și poziția politică. După cum burghezia cere astăzi un gouvernement à bon marché, o guvernare necostisitoare, tot așa și bürgerii din evul mediu cereau în primul rînd une église à bon marché, o biserică necostisitoare. Reacționară în ceea ce privește forma, ca orice erezii, care nu poate vedea în dezvoltarea bisericii și a dogmelor decît o denaturare, erezia bürgerilor cerea restabilirea organizării simple a bisericii, ca în timpul creștinismului primitiv,

și desființarea stării exclusiviste a preoților. Această organizare necostisitoare prevedea înlăturarea călugărilor, a prelaților, a curții de la Roma, pe scurt, a tot ce era costisitor în organizarea bisericii. Orașele, care erau de fapt niște republici, chiar dacă se găseau sub ocrotirea unor monarhi, exprimau, prin atacurile lor împotriva papalității, pentru prima dată, într-o formă generală, ideea că forma firească a dominației burgheze este republica. Atitudinea lor ostilă față de o serie de dogme și legi bisericești se explică, în parte, prin cele spuse mai sus, iar în parte prin celelalte condiții de viață ale lor. Nimeni nu explică mai bine decât Boccaccio de ce orașele atacau cu atîta înverșunare, de exemplu, celibatul clerului. Reprezentanții principali ai acestui curent au fost Arnold de Brescia în Italia și Germania, albigenzii în sudul Franței, John Wycliffe în Anglia, Huss și calixtinii²¹⁴ în Boemia *. Faptul că la aceștia opoziția împotriva feudalismului apare doar ca o opoziție împotriva feudalității clericale se explică destul de simplu prin aceea că orașele, care ajunseseră pretutindeni o stare recunoscută, aveau suficiente posibilități de a combate feudalismul laic fie uzînd de privilegiile lor, fie sprijinindu-se pe forța armelor, fie prin adunările stărilor.

Și de astă dată vedem că, atît în sudul Franței cît și în Anglia și în Boemia, cea mai mare parte din mica nobilime se alătură orașelor în lupta lor împotriva popilor și aderă la ereziile lor, fenomen care se explică prin dependența micii nobilimi față de orașe și prin comunitatea lor de interese în lupta împotriva principilor și prelaților ; acest fenomen îl vom întîlni și în războiul țărănesc.

Un caracter cu totul deosebit a avut erezia care exprima direct nevoile țărănimii și ale plebeilor și care întovărășea aproape întotdeauna o răscoală. Ea împărțășea, ce-i drept, toate revendicările ereziei bürgerilor în ceea ce privește popii, papalitatea și revenirea la organizarea bisericii din timpul creștinismului primitiv, dar în același timp mergea mult mai departe : ea cerea restabilirea raporturilor de egalitate între membrii comunității religioase, existente în timpul creștinismului primitiv, și recunoașterea acestei egalități ca normă și în viața laică a cetățenilor. Ea preconiza ca „egalitatea fiilor domnului” să fie astfel extinsă încît să se ajungă la o egalitate cetățenească și, în parte, chiar la o egalitate de avere. Punerea pe picior de egalitate a nobililor cu țărani,

* Cehia. — *Nota Red.*

a patricienilor și țăgoveților privilegiați cu plebeii, desființarea servituților, dijmelor, impozitelor, privilegiilor sau cel puțin a celor mai flagrante deosebiri de avere, — acestea erau revendicările formulate mai mult sau mai puțin precis și preconizate drept consecințe care decurg în mod necesar din doctrina creștinismului primitiv. Această erezie a țărănilor și a plebeilor, care în epoca de înflorire a feudalismului abia mai putea fi distinsă de aceea a bürgerilor, cum a fost, de pildă, cazul la albigenzi, se transformă într-o concepție de partid bine precizată în secolul al XIV-lea și al XV-lea, când ea se manifestă de obicei în mod cu totul independent, alături de erezia bürgerilor. Astfel, John Ball, predicatorul răscoalei wat-tyleriste, apare în Anglia alături de mișcarea lui Wycliffe, iar taboriții²¹⁵ în Boemia alături de calixtini. La taboriți se manifestă, încă de pe atunci, chiar o tendință republicană avînd un înveliș teocratic, tendință care, la sfîrșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea, a fost continuată și dezvoltată în Germania de reprezentanții plebeilor.

În această categorie de erezii intră și exaltarea sectelor mistice, a flagelanților, lollarzilor²¹⁶ etc., care au continuat tradiția revoluționară în vremurile de asupra.

Plebeii erau pe atunci singura clasă care se afla pe de-a-ntregul în afara societății oficiale existente. Ei se găseau atît în afara castei feudale cît și în afara celei a bürgerilor. Nu aveau privilegii, nici proprietate; și nu posedau nici măcar o proprietate grevată de sarcini împovărătoare ca țărăanii și păturile de jos ale bürgerilor. Ei erau în toate privințele lipsiți de avere și de drepturi; condițiile lor de viață nu aveau nici o legătură directă cu instituțiile existente, care îi ignorau cu totul. Ei erau simptomul viu al descompunerii societății feudale și corporatiste și în același timp primii precursori ai societății burgheze moderne.

Din această poziție a lor rezultă de ce, încă de pe atunci, fracțiunea plebeiană a societății nu putea să se limiteze la simpla luptă împotriva feudalismului și a țăgovețimii privilegiate; de ce ea trebuia să depășească, cel puțin în închipuire, societatea modernă burgheză care abia începea să se înfiripe, de ce această fracțiune, care era complet lipsită de avere, trebuia să pună sub semnul întrebării instituțiile, concepțiile și ideile comune tuturor formelor sociale bazate pe antagonisme de clasă. Exaltările hiliaste²¹⁷ de la începuturile creștinismului ofereau un punct de plecare foarte comod în

această privință. Dar, în același timp, această tendință de a depăși nu numai cadrul prezentului, ci și pe cel al viitorului, nu putea avea decît un caracter fantastic de violentare a realității și trebuia, la prima încercare de a o aplica în practică, să arunce mișcarea înapoi, la acele limite restrinse ale epocii care erau permise de condițiile de atunci. Atacurile împotriva proprietății private, revendicarea comunității de bunuri trebuiau, în mod inevitabil, să degenereze într-o organizare primitivă a binefacerii; egalitatea creștină, care era o noțiune atît de vagă, putea să se reducă cel mult la „egalitatea” burgheză „în fața legilor”; înlăturarea oricărei autorități se transformă, în cele din urmă, în instaurarea unor guverne republicane alese de popor. Anticiparea în închipuire a comunismului a devenit, în viața reală, o anticipare a relațiilor burgheze moderne.

Această anticipare a istoriei de mai tîrziu, care era într-o contradicție atît de flagrantă cu realitatea, dar care se explică totuși prin condițiile de viață ale plebeilor, o întîlnim mai întîi în *Germania*, la *Thomas Münzer* și la aderenții săi. Un fel de comunitate de bunuri hiliastă existase, ce-i drept, încă la taboriți, însă numai ca o măsură pur militară. Abia la *Münzer* aceste idei comuniste embrionare devin expresia năzuințelor unei fracțiuni reale a societății, abia la dînsul ele sînt formulate pentru prima oară cu oarecare precizie. Începînd de la el, le vom regăsi în fiecare mare mișcare populară, pînă cînd, încetul cu încetul, ele se vor contopi cu mișcarea proletară modernă, așa cum în evul mediu lupta țăranilor liberi împotriva stăpînirii feudale, care-i înlănțuia din ce în ce mai mult, s-a contopit cu lupta iobagilor și a clăcașilor pentru dărîmarea din temelii a stăpînirii feudale.

În timp ce în prima dintre cele trei mari tabere, în cea *catolică-conservatoare*, erau reunite toate elementele interesate în menținerea rînduielilor existente, adică puterea imperială, principiul bisericii și o parte din principiul laici, nobilimea mai bogată, prelații și patricienii orașelor, sub stîndardul reformei *luterane moderate a bürgerilor* s-au strîns elementele avute ale opoziției — masa micii nobilimi, bürgerii și chiar o parte din principiul laici, care sperau să se îmbogățească prin confiscarea averilor bisericesti și care voiau să folosească orice prilej favorabil pentru a obține o mai mare independență față de imperiu. În sfîrșit, țăranii și plebeii au format un partid *revoluționar*, ale cărui revendicări și doctrine au fost formulate cel mai răs-picat de *Münzer*.

Prin doctrinele lor, ca și prin caracterul și prin atitudinea lor, Luther și Münzer sînt reprezentanții tipici ai partidelor lor.

Luther a trecut, între 1517 și 1525, prin aceeași evoluție prin care au trecut constituționalistii germani moderni între 1846 și 1849 și prin care trece orice partid burghez, care, deși la un moment dat se află în fruntea mișcării, este depășit chiar în cursul desfășurării acestei mișcări de partidul proletar sau plebeu care se găsește în urma lui.

În 1517, cînd Luther s-a ridicat, pentru prima dată, împotriva dogmelor și a organizării bisericii catolice, opoziția lui nu avea încă un caracter precis. Fără a depăși revendicările vechii erezii a bürgerilor, ea nu excludea, și nici nu putea să excludă, nici unul dintre curentele mai radicale. În primul moment trebuiau unite toate elementele opoziționiste, trebuia să se dea dovadă de cea mai hotărîtă energie revoluționară și trebuia opusă bigotismului catolic întreaga masă de erezii existente pînă atunci. La fel cum în 1847 burghezii noștri liberali mai erau încă revoluționari, își ziceau socialiști și comuniști și erau stăpîniți de ideea emancipării clasei muncitoare. Firea robustă de țaran a lui Luther s-a manifestat năvalnic în această primă perioadă a activității sale.

„Dacă furia lor nebună” (a popilor romano-catolici) „va continua să se manifeste și de acum încolo, mi se pare că nu există mijloc mai bun pentru a-i pune friu decît ca regii și principii să folosească forța, să se înarmeze și să-i atace pe acești oameni vătămători care otrăvesc toată lumea și să pună capăt, o dată pentru totdeauna, acestui joc, *cu armele, iar nu cu vorba*. Dacă îi pedepsim pe hoți cu ștreangul, pe ucigași cu sabia, iar pe eretici cu focul, de ce n-am ataca mai bine pe acești periculoși dascăli ai pierzaniei, pe papi, pe cardinali și pe episcopi, împreună cu tot alaiul sodomei romano-catolice, de ce nu i-am ataca *cu tot felul de arme și de ce nu ne-am spăla mîinile în singele lor?*”²¹⁸

Dar această primă înflăcărare revoluționară n-a durat mult. Trăsnetul pe care l-a aruncat Luther a nimerit în plin. Întregul popor german s-a pus în mișcare. Pe de o parte, țărani și plebeii au văzut în apelurile lui împotriva popilor și în predicile lui despre libertatea creștină semnalul răscoalei; pe de altă parte, i s-au alăturat bürgerii mai moderați și o mare parte din mica nobilime; ba chiar și unii principii au fost luați de curent. Unii credeau că a sosit ziua răfuieiilor cu toți asupritorii lor, alții voiau doar să frîngă puterea popilor și ierarhia catolică, să scuture jugul papalității și să se îmbogățească de pe urma confiscării averilor bisericesti. Partidele s-au despărțit și și-au găsit fiecare reprezentantul

său. Luther a trebuit să aleagă între ele. El, protejatul electorului de Saxonia, venerabilul profesor de la Wittenberg, marele om care devenise puternic și celebru peste noapte și care era înconjurat de o întregă șleahță de creaturi lingușitoare dependente de el, nu a șovăit nici o clipă, a părăsit elementele populare ale mișcării și a trecut de partea bürgerilor, nobililor și principilor. Apelurile prin care incita la un război de nimicire împotriva Romei au conținut; Luther a început să predice acum *dezvoltarea pașnică și rezistența pasivă* (comp., de exemplu, proclamația: „Către nobilimea națiunii germane”, 1520²¹⁹ etc.). La invitația lui Hutten de a veni la el și la Sickingen, la Ebernburg, centrul conjurației nobililor împotriva popilor și a principilor, Luther a răspuns:

„N-aș vrea ca evanghelia să fie apărată prin violență și vărsare de sânge. Prin cuvânt a fost biruită lumea, prin cuvânt s-a menținut biserica și tot prin cuvânt își va recăpăta ea locul cuvenit, iar Antihristul va cădea tot fără violență, așa cum fără violență a obținut ceea ce stăpânește”.

De la această schimbare de atitudine, sau mai bine zis de la această definiție mai precisă a orientării lui Luther, a început acea târguială și tocmeală în jurul menținerii sau reformării anumitor instituții și dogme; au început acele intrigi diplomatice, concesiile și tranzacțiile dezgustătoare al căror rezultat a fost tocmai confesiunea de la Augsburg, organizarea bisericii reformate a bürgerilor²²⁰, obținută în cele din urmă după multă târguială. S-a încheiat atunci exact același târg care s-a repetat de curînd pînă la dezgust, într-o formă politică, în adunările naționale germane, în adunările conciliatoare, în camerele de revizuire a constituției și în sesiunile parlamentului de la Erfurt. În cursul acestor tratative a apărut cît se poate de evident caracterul filistin al reformei oficiale.

Faptul că Luther, de aici înainte reprezentantul oficial al reformei bürgerilor, a început să propovăduiască progresul în limitele legii nu era ceva întîmplător. Majoritatea orașelor trecuseră de partea reformei moderate; mica nobilime i se alăturase în număr tot mai mare și o parte din principii trecuse de partea ei, în timp ce o altă parte mai șovăia. Succesul reformei era ca și asigurat, cel puțin într-o mare parte din Germania. Dacă lucrurile ar fi continuat să se desfășoare și de aici înainte în mod pașnic, celelalte regiuni n-ar fi putut rezista mult timp presiunii opoziției moderate. Dimpotrivă, orice mișcare violentă ar fi adus tabăra moderată în conflict cu cea extremistă a plebeilor și țăranilor, ar fi în-

depărtat de mișcare pe principii, pe nobili și unele orașe, nelăsînd altă posibilitate decît fie dominarea taberei bürgerilor de către țărani și plebei, fie înfrîngerea tuturor partidelor progresiste de către restaurația catolică. Și în ultima vreme am avut destule exemple de modul cum partidele burgheze, de îndată ce au repurtat o victorie oricît de mică, caută să se strecoare printre Scylla revoluției și Caribda restaurației pe calea progresului în limitele legii.

După cum, în condițiile sociale și politice generale din acea vreme, rezultatele oricărei schimbări trebuiau să fie, în mod necesar, în folosul principilor și să le sporească puterea, tot așa și reforma bürgerilor, cu cît se separa mai net de elementele țărănești și plebee, trebuia să cadă tot mai mult sub controlul principilor reformați. Însuși Luther a devenit din ce în ce mai mult sluga lor, și poporul nu se înșela de loc cînd spunea că Luther a devenit, ca toți ceilalți, o slugă a principilor și știa foarte bine ce face cînd, la Orlamünde, a aruncat cu pietre în el.

După izbucnirea războiului țărănesc, mai ales în regiunile unde principii și nobilii erau în marea lor majoritate catolici, Luther a încercat să joace rolul de mijlocitor. El a atacat cu vehemență organele puterii, învinuindu-le că chiar ele au provocat răscoala, prin asuprirea țăranilor, și spunîndu-le că nu țărani, ci însuși dumnezeu le este potrivnic. Dar răscoala, spunea el pe de altă parte, este și ea potrivnică lui dumnezeu și evangheliei. În concluzie, el sfătua ambele tabere să-și facă concesii una alteia și să trăiască în bună înțelegere.

Dar, în pofida acestor propuneri de împăcare bine intenționate, răscoala s-a întins repede, cuprinzînd chiar și regiunile protestante, stăpînite de principii, nobili și orașe luterane, și a depășit cu repeziciune „chibzuita” reformă a bürgerilor. În imediata apropiere de Luther, în Turingia, și-a instalat cartierul general cea mai hotărîtă fracțiune a răsculaților, de sub conducerea lui Münzer. Încă cîteva succese, și întreaga Germanie ar fi fost în flăcări, iar Luther încercuit și, poate, tras în țepă ca trădător și întreaga reformă a bürgerilor ar fi fost măturată de talazurile năprasnice ale revoluției țăranilor și plebeilor. Într-o asemenea situație nu mai era timp de stat pe gînduri. În fața revoluției au fost uitate toate vechile dușmăanii; în comparație cu cetele de țărani, slujitorii sodomei romano-catolice erau niște mielușei nevino-

vați, niște fii blinzi ai lui Dumnezeu ; și iată că bürgerii și principii, nobilii și clerul, Luther și papa se uniră „împotriva bandelor asatine și prădalnice ale țăranilor” ²²¹.

„Care cum poate să-i sfișie în bucăți, să-i sugrume și să-i înjunghie, făiș sau pe ascuns, ca pe niște ciini turbați ! — strigă Luther. — De aceea, stimați domni, săriți în ajutor, salvați ceea ce puteți și care cum poate să-i înjunghie, să-i bată și să-i sugrume ; iar de veți muri în luptă, ferice de voi, căci de o moarte mai fericită ca aceasta nu puteți avea parte”. Numai să nu se aibă o milă rău înțeleasă față de țărani. Cei cărora le este milă de oamenii aceștia, de care nici lui Dumnezeu însuși nu îi e milă, ci pe care, dimpotrivă, vrea să-i vadă pedepsiți și nimiciti, înseamnă că intră ei înșiși în rindurile celor răsculați. O dată și o dată țăranii vor învăța ei singuri să mulțumească lui Dumnezeu atunci când vor trebui să dea o vaca pentru a se putea bucura în tihnă de cealaltă ; iar principii vor învăța să cunoască din această răsccoală adevăratul caracter al plebei, care nu poate fi cîrmuită decît prin forță. „Înțeleptul spune : *cibus, onus et virga asino* * ; țăranului îi ajung paiele de ovăz ; el nu înțelege de cuvînt și e nătîng, deci trebuie să asculte de bici și de pușcă, căci așa merită. Să ne rugăm pentru el ca să devină ascultător, iar de nu, fiți fără milă. *Lăsați puștile să-i secere*, căci ceea ce ar putea face ei ar fi de o mie de ori mai rău”.

La fel au vorbit și burghezii socialiști și filantropi de la noi răposați întru domnul, cînd, după evenimentele din martie, proletariatul a venit să-și ceară partea ce i se cuvenea din roadele victoriei.

Prin traducerea Bibliei, Luther a pus în mîna mișcării plebeie o armă puternică. Prin Biblie, el a opus creștinismului feudalizat din vremea lui creștinismul modest al primelor secole, iar societății feudale decadente imaginea unei societăți care nu cunoștea ierarhia feudală artificială și adînc stratificată. Țăranii întrebuițaseră această armă în toate direcțiile : împotriva principilor, a nobilimii, a popilor. Acum Luther o întorcea împotriva lor și transforma Biblia într-un adevărat ditiramb la adresa autorității instituite de Dumnezeu, cum nici un lingău al monarhiei absolute nu a reușit să compună vreodată. Autoritatea cu care principii erau investiți prin grația lui Dumnezeu, supunerea pasivă și chiar iobăgia erau consfințite cu ajutorul Bibliei. Astfel a fost renegată nu numai răscoala țăranilor, dar chiar întreaga răzvrătire a lui Luther împotriva autorității clericale și laice ; astfel a fost trădată în folosul principilor nu numai mișcarea populară, dar și cea a bürgerilor.

* — măgarului îi trebuie hrană, povară și bici. — *Nota Trad.*

Mai e oare nevoie să-i numim pe burghezii care ne-au dat de curînd noi exemple de asemenea renegare a propriului lor trecut ?

Să facem acum o comparație între revoluționarul plebeu *Münzer* și *Luther*, reformatorul *bürgerilor*.

Thomas Münzer s-a născut la *Stolberg*, în munții *Harz*, în jurul anului 1498²²². Tatăl lui se pare că a murit spînzurat, victimă a samavolniciei conților de *Stolberg*. Încă de la vîrsta de 15 ani, pe cînd studia la școala din *Halle*, *Münzer* a întemeiat o asociație secretă împotriva arhiepiscopului de *Magdeburg* și a bisericii romano-catolice în general. Grație erudiției sale în domeniul teologiei din vremea aceea, el a obținut de timpuriu titlul de doctor și un post de diacon într-o mănăstire de maici din *Halle*. Încă de pe atunci el trata ritul și dogmele bisericii cu cel mai adînc dispreț: în timpul liturghiei el omitea cuvintele transsubstanțierii și, după cum afirmă *Luther*, mîncă hostia nesfințită. Obiectul principal de studiu îl constituiau pentru el misticii medievali și mai ales operele hiliaste ale lui *Ioachim de Calabria*. Lui *Münzer* i se părea că împărăția de o mie de ani și aspra judecare a bisericii denaturate și a lumii depravate pe care aceasta o vestea și o zugrăvea se apropie o dată cu Reforma și cu starea de frămîntare generală a epocii. Predicile pe care le ținea în împrejurimi aveau un mare răsunset. În 1520 a plecat la *Zwickau*, unde a fost primul predicator evanghelic. Acolo *Münzer* a găsit una dintre sectele de hiliaști exaltați care continuau să existe în multe regiuni, neștiute de nimeni, și care, sub haina umilinței și a sihăstriei lor de moment, ascundeau opoziția crescîndă a straturilor celor mai de jos ale societății împotriva situației existente, dar care acum, dată fiind agitația mereu crescîndă, ieșeau la lumina zilei din ce în ce mai fățiș și mai stăruitor. Era secta anabapțiștilor²²³, în fruntea căreia se afla *Niklas Storch*. Ei predicau apropierea judecării de apoi și a împărăției de o mie de ani; ei „cădeau în transă, aveau stări extatice și darul prorocirii”. Curînd au intrat în conflict cu consiliul municipal din *Zwickau*; *Münzer* le-a luat apărarea, cu toate că de fapt nu li s-a alăturat niciodată cu totul, ci mai degrabă i-a atras pe ei sub influența lui. Consiliul municipal a luat măsuri energice împotriva lor; ei au fost siliți să părăsească orașul și *Münzer* împreună cu ei. Era pe la sfîrșitul anului 1521.

Münzer pleacă la *Praga* și, sprijinindu-se pe rămășițele mișcării husite, caută să recruteze noi adepți; dar singurul

rezultat al proclamației lansate de el a fost acela că a trebuit să fugă și din Boemia. În 1522 devine predicator la Allstedt, în Turingia. Aici își începe acțiunea prin reformarea cultului. Încă înainte ca Luther să fi îndrăznit să meargă atât de departe, Münzer a înlăturat complet limba latină și a introdus citirea întregii Biblii, iar nu numai a textelor din evanghelii și din epistolele hotărâte pentru slujbele duminicale. În același timp el a organizat propaganda în împrejurimi. Poporul venea din toate părțile la el și în curînd Allstedtul a devenit centrul mișcării populare anticlericale din întreaga Turingie.

Pe atunci Münzer mai era în primul rînd teolog. Atacurile lui erau îndreptate aproape exclusiv împotriva popilor. Dar el nu propovăduia dezbateri calme și progresul pașnic, așa cum începuse să predice Luther la data aceea, ci continua vechile predici ale acestuia care preconizau mijloacele violente și chema principii saxoni și poporul la intervenție armată împotriva popilor romano-catolici.

„Hristos a spus: «Eu n-am venit să aduc pacea, ci sabia». Dar ce trebuie să faceți voi” (principii saxoni) „cu ea? Dacă vreți să fiți slujitorii lui Dumnezeu, nimic altceva decît să-i îndepărtați și să-i izolați pe cei răi, care împiedică răspîndirea evangheliei. Hristos a poruncit cu strășnicie (Luca 19,27): «Iar pe vrăjmașii mei aduceți-i aici și tăiați-i în fața mea»... Nu ne răspundeți cu vorbe deșarte cum că puterea lui Dumnezeu trebuie să facă aceasta fără ajutorul sabiei voastre; căci sabia voastră ar putea să ruginească în teacă. Cei care sînt împotriva revelației divine să fie înlăturați fără milă, așa cum Iezechia, Cirus, Iozia, Daniil și Ilie au nimicuit pe preoții lui Baal, căci astfel biserica creștină nu va putea reveni la forma ei inițială. Buruienile trebuie smulse din via domnului în vremea recoltei. Dumnezeu a spus (Moise, Deuteronomul, cap. 7). «Să nu vă milostiviți de idolatri, sfărîmați-le altarele, nimiciți și ardeți chipurile lor turnate, ca să nu vărs mînia mea asupra voastră»”²²⁴.

Dar aceste apeluri adresate principilor au rămas fără răspuns, în timp ce în rîndurile poporului agitația revoluționară creștea zi de zi. Münzer, ale cărui idei se conturau tot mai precis și deveneau din ce în ce mai îndrăznețe, s-a despărțit acum definitiv de Reforma bürgerilor și a început din acest moment să activeze fățiș ca agitator politic.

Doctrina lui teologieă-filozofică ataca nu numai principiile de bază ale catolicismului, ci și pe cele ale creștinismului în general. El propovăduia într-o formă creștină un panteism care prezenta o ciudată asemănare cu concepția speculativă modernă²²⁵ și care friza pe alocuri chiar ateismul. El nega Biblia ca revelație unică și infailibilă. Rațiunea este

adevărata revelație, revelația vie, o revelație care a existat în toate epocile, la toate popoarele și care există și astăzi. A opune rațiunii Biblia înseamnă a nimici spiritul folosind litera moartă. Căci duhul sfânt despre care vorbește Biblia nu este ceva ce există în afara noastră. Duhul sfânt este tocmai rațiunea. Credința nu este altceva decât trezirea rațiunii în om, de aceea și păgînii pot avea credință. Prin această credință, prin rațiunea trezită la viață, omul devine el însuși asemenea lui Dumnezeu și se mîntuiește. Raiul nu este deci ceva transcendent, el trebuie căutat în viața aceasta, iar misiunea credincioșilor este să instaureze acest rai, împărăția lui Dumnezeu, aici pe pămînt. Și după cum nu există un rai transcendent, tot astfel nu există nici iad sau osîndă transcendentă. Diavolul nu este nici el decît expresia poftelor și a dorințelor necurate ale oamenilor. Hristos a fost un om ca toți oamenii, un profet și un învățător, iar împărtașania pe care o preconiza el era o simplă cină comemorativă, la care se mînca pîine și se bea vin fără nici un adaos mistic.

Münzer a propovăduit aceste învățături deghizîndu-le de cele mai multe ori cu aceleași formule creștine sub care a fost silită să se ascundă o vreme și filozofia modernă. Însă ideea fundamentală, profund eretică, se întrezărește la tot pasul în scrierile lui și se vede că el lua mult mai puțin în serios camuflajul biblic decît mulți discipoli ai lui Hegel din zilele noastre. Și totuși pe Münzer îl despart 300 de ani de filozofia modernă.

Doctrina sa politică era strîns legată de aceste concepții religioase revoluționare și depășea relațiile sociale și politice existente pe atunci în aceeași măsură în care teologia lui depășea concepțiile curente ale epocii sale. După cum filozofia religioasă a lui Münzer friza ateismul, programul său politic friza comunismul, și multe dintre sectele comuniste moderne nu dispuneau, chiar în ajunul revoluției din februarie, de un arsenal teoretic mult mai bogat decît cel al „adeptilor lui Münzer” din secolul al XVI-lea. Acest program, care era în mai mică măsură o sinteză a revendicărilor plebeilor de atunci, reprezentînd mai curînd o genială anticipare a condițiilor de emancipare a elementelor proletare care abia începeau să se dezvolte printre plebei, acest program cerea imediată instaurare a împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, a prorocitei împărății de o mie de ani, prin readucerea bisericii la forma ei inițială și prin înlăturarea tuturor instituțiilor care erau în contradicție cu această biserică care-și

zicea creștină primitivă, dar care în realitate era cît se poate de modernă. Prin împărăția lui dumnezeu, Münzer înțelegea însă o societate în care nu vor mai exista deosebiri de clasă, proprietate privată și nici o autoritate de stat de sine stătătoare, străină de membrii societății și opusă lor. Toate autoritățile existente care nu ar fi voit să se supună și să se alăture revoluției trebuiau răsturnate, toate muncile și toate bunurile trebuiau să devină comune, urmînd să fie realizată egalitatea deplină. Urma să se întemeieze o uniune care să aplice în practică cele de mai sus nu numai în întreaga Germanie, ci în întreaga lume creștină ; principii și nobilii urmau să fie invitați să i se alăture, iar dacă refuzau, uniunea trebuia să-i răstoarne la prima ocazie cu armele în mîna sau să-iucidă.

Münzer a început imediat să organizeze această uniune. Predicile lui au căpătat un caracter și mai vehement, și mai revoluționar ; pe lîngă atacurile împotriva popilor, el tuna și fulgera cu aceeași pasiune și împotriva principilor, a nobilimii, a patriciatului, și zugrăvea în culori vii asupra ei existentă, opunîndu-i imaginea lui fantezistă despre împărăția de o mie de ani a egalității social-republicane. În același timp scotea o mulțime de pamflete revoluționare și trimitea emisari în toate direcțiile, ocupîndu-se personal de organizarea uniunii în Allstedt și în împrejurimi.

Primul rod al acestei propagande a fost distrugerea capelei sfintei Maria de la Mellerbach, lîngă Allstedt, după porunca : „Jertfelnicele lor să le doborîți, stîlpii lor să-i sfărîmați și chipurile turnate să le ardeți în foc, căci tu ești popor sfînt” (Deuteronom, cap. 7, 5—6). Principii saxoni au venit în persoană la Allstedt ca să potolească răscoala și l-au chemat pe Münzer la castel. Acolo el le ținu o predică cum nu erau obișnuiți să audă din partea lui Luther, „carnea ghiftuită de la Wittenberg”, după cum îl numea Münzer. El cerea cu hotărîre să fie uciși cîrmuitorii cei nelegiuiți, mai ales popii și călugării, care consideră evanghelia drept erezie, și-și sprijinea această afirmație pe texte din Noul testament. Nelegiuiții nu au dreptul să trăiască decît cel mult prin milostivirea celor aleși. Dacă principii nu-i vor extermina pe nelegiuiți, dumnezeu le va lua paloșul, *fiindcă puterea paloșului aparține întregii comunități*. Cei care se îndeletnicesc cu cămătăria, hoția și tilhăria sînt în primul rînd principii și nobilii : ei își asumă dreptul de proprietate asupra tuturor ființelor, a peștilor din apă, a păsărilor din aer și a tuturor

roadelor pământului. Și apoi mai cutează să predice săracilor porunca : să nu furi, cînd ei înșiși apucă de unde pot, îl ju-poaie și-l storc pe țaran și pe meseriaș, iar dacă acesta gre-șește cît de puțin, e spînzurat, și la toate acestea doctorul Lüigner* nu găsește altceva de supus decît : amin.

„Domnii înșiși sînt vinovați' că omul sărac le devine dușman. Cum ar putea lucrurile să meargă bine pe viitor, dacă ei nu vor să înlătore cauza revoluției ? Ah, scumpii mei domni, ce frumos o să lovească dom-nul cu o rangă de fier în oalele vechi ! Adevăr vă spun că voi răscula poporul. Rămîneți cu bine !” (Comp. Zimmermann. „Războiul țărănesc”, partea a II-a, pag. 75).

Münzer își dădu predica la tipărit ; drept pedeapsă, du-cele Johann de Saxonia sili pe tipograful său din Allstedt să părăsească țara, iar lui Münzer îi impuse să supună toate scrierile sale cenzurii guvernului ducal de la Weimar. El însă nu ținu seama de această poruncă și, curînd după aceea, dădu la tipărit în orașul imperial Mühlhausen o scriere cît se poate de subversivă ²²⁶ prin care îndemna poporul

„Să lărgească spărtura pentru ca toată lumea să poată vedea și înțe-lege cine sînt mai-marii noștri care au păcătuit împotriva lui Dumnezeu, făcînd din el un omuleț pictat”.

Această scriere se încheia cu cuvintele :

„Lumea întreagă va fi zdruncinată din temelii ; lucrurile se vor pe-trețe astfel încît nelegiuții vor fi dați jos de la domnie, iar cei de jos vor fi ridicați”.

„Thomas Münzer cu ciocanul” a înscris drept moto pe-locpertă :

„Iată îți pun cuvintele mele în gura ta ca să smulgi și să arunci la pămînt, să prăpădești și să dărîmi, să zidești și să sădești. Un zid de fier s-a înălțat împotriva regilor, principilor și popilor, și împotriva poporu-lui. N-au decît să înceapă lupta, victoria va duce în chip miraculos la pieirea tiranilor puternici și necredincioși”.

Ruptura lui Münzer cu Luther și partidul acestuia se produsese de mult. Luther fusese nevoit chiar să adopte unele reforme bisericesti pe care Münzer le introdusese fără să-l fi întrebat. El urmărea activitatea lui Münzer cu neîncrede-rea mocnită a reformatorului moderat față de un partid mai energic și mai radical. Încă în primăvara anului 1524 Münzer

* Joc de cuvinte : „Lügner” — minciună. (Münzer se referă la Luther).
— Nota Red.

ii scrisesese lui Melanchthon, acest prototip al savantului de cabinet filistin și bolnăvicios, învinuindu-l că nici el, nici Luther nu înțeleg de loc mișcarea, ci caută s-o înnăbușe prin credința oarbă în litera Bibliei și că întreaga lor doctrină este putredă.

„Iubiți frați, lăsați deoparte așteptarea și șovăiala; a venit timpul, vara bate la ușă, nu legați prieteșug cu cei nelegiuți; ei împiedică cuvântul să acționeze cu toată puterea. Nu-i lingsușiți pe principi, căci veți pieri împreună cu ei. O, voi cărturari gingași, nu vă fie cu supărare, căci n-am încotro”²²⁷.

Luther îl provoacă de mai multe ori pe Münzer la o dispută publică, dar acesta, gata să înceapă în orice clipă lupta în fața poporului, nu avea nici o poftă să se lase atras într-o ciorovăială teologică în fața publicului părtinitor al Universității din Wittenberg. El nu voia „să transforme mărturia spiritului într-un privilegiu al forului universitar”. Dacă Luther era sincer, n-avea decît să facă uz de influența sa ca să înceteze persecuțiile împotriva tipografului lui Münzer și cenzurarea scrierilor sale, pentru ca lupta să poată fi dusă nestingherit prin presă.

După ce Münzer a publicat broșura revoluționară amintită mai sus, Luther s-a manifestat pe față ca denunțator, luînd atitudine împotriva lui. În „Scrisoarea către principii din Saxonia împotriva spiritului de răzvrătire”²²⁸ tipărită de el, Luther declară pe Münzer unealtă a diavolului și cere principilor să intervină și să alunge din țară pe instigatorii la răscoală, deoarece aceștia nu se mulțumesc să predice învățăturile lor dăunătoare, ci îndeamnă la răscoală și la împotrivire violentă față de stăpînire.

La 1 august Münzer este silit să dea socoteală în fața principilor adunați la castelul de la Weimar, fiind învinuit că a incitat la răscoală. Existau probe extrem de compromițătoare împotriva lui; se dăduse de urma uniunii lui secrete și se descoperise că el jucase un rol însemnat și în crearea uniunii minerilor și țăranilor. Münzer este amenințat cu expulzarea. Abia reîntors la Allstedt, află că ducele Georg de Saxonia cerea extrădarea lui; fuseseră interceptate scrisori ale uniunii, scrise de mîna lui, prin care supușii lui Georg erau îndemnați la rezistență armată împotriva dușmanilor evangheliei. Dacă Münzer n-ar fi părăsit orașul, consiliul municipal l-ar fi extrădat.

Între timp, agitația crescîndă care domnea printre țărani și plebei înlesnise mult propaganda lui Münzer. Printre

anabapțiști el câștigase agenți de neprețuit pentru această propagandă. Această sectă, fără dogme precise, bine determinate, unită numai prin opoziția comună a membrilor ei împotriva tuturor claselor stăpînitoare și prin simbolul comun al celui de-al doilea botez, o sectă strict ascetică prin felul ei de viață, neobosită, fanatică și neînfricată în agitația pe care o făcea, se grupase din ce în ce mai strîns în jurul lui Mûnzer. Neputîndu-și fixa un domiciliu stabil din cauza persecuțiilor, această sectă cutreiera Germania în lung și în lat, propovăduind peste tot noua învățătură, în care Mûnzer formulase în mod lămurit propriile ei nevoi și aspirații. Nenumărați anabapțiști au fost schingiuiți, arși de vii sau executați în alt mod, dar curajul și perseverența acestor emisari erau neclintite și succesul activității lor era nemăsurat, datorită repeziciunii cu care se întindea agitația în popor. De aceea, fugind din Turingia, Mûnzer a găsit peste tot terenul pregătit, putînd să se îndrepte încotro ar fi voit.

Lîngă Nûrnberg, oraș spre care se îndreaptă Mûnzer mai întîi²²⁹, abia cu o lună înainte fusese înăbușită în fașă o răscoală țărănească. Aici Mûnzer face agitație pe ascuns; în scurt timp au apărut oameni care susțineau principiile lui teologice cele mai îndrăznețe despre caracterul neobligatoriu al Bibliei și deșertăciunea tainelor care-l considerau pe Hristos un om ca toți oamenii și care declarau că autoritatea stăpînirii lumești e potrivnică lui Dumnezeu. „Pe aici se vede că umblă satana, spiritul de la Allstedt!”, exclamă Luther. La Nûrnberg, Mûnzer dă la tipărit răspunsul său către Luther²³⁰. El îl acuză în mod direct că lingușește pe principi și că prin jumătățile lui de măsură sprijină tabăra reacționară. Dar poporul se va elibera, și atunci doctorul Luther se va pomeni ca o vulpe prinsă în capcană. — Lucrarea a fost confiscată din ordinul consiliului municipal și Mûnzer a trebuit să părăsească Nûrnbergul.

De astă dată el se îndreaptă, prin Suabia, spre Alsacia, Elveția și se înapoiază în Pădurea Neagră superioară, unde răscoala izbucnise de cîteva luni, grăbită fiind în mare măsură de emisarii săi anabapțiști. Această călătorie de propagandă făcută de Mûnzer a contribuit, desigur, în mod considerabil la organizarea partidului popular, la formularea clară a revendicărilor lui și, în sfîrșit, la izbucnirea generală a răscoalei în aprilie 1525. Aici apare foarte clar dublul aspect al activității lui Mûnzer, pe de o parte în rîndurile poporului,, căruia îi vorbea în limbajul profețiilor religioase, singurul

care putea fi pe atunci pe înțelesul acestuia, și, pe de altă parte, în rîndurile inițiaților, față de care putea să-și exprime deschis scopul său final. Dacă chiar înainte, în Turingia, Münzer înjghebase în jurul lui un cerc format din oamenii cei mai hotărîți, care proveneau nu numai din popor, ci și din clerul de jos, pe care-i pusese în fruntea uniunii secrete, aici el devine punctul central al întregii mișcări revoluționare din sud-vestul Germaniei. El organizează legătura cu Saxonia și Turingia prin Franconia și Suabia, ajungînd pînă în Alsacia și la granița Elveției, și numără printre discipolii săi și printre conducătorii uniunii agitatori din sudul Germaniei, ca, de pildă, Hubmaier în Waldshut, Konrad Grebel din Zürich, Franz Rabmann la Griessen, Schappeler la Memmingen, Jakob Wehe la Leipheim, doctorul Mantel la Stuttgart, cei mai mulți dintre aceștia fiind preoți revoluționari. El personal a stat mai mult în Griessen, în apropierea graniței de la Schaffhausen, pornind de aici să cutreiere regiunile Hegau, Klettgau etc. Persecuțiile sîngeroase pe care principii și nobilii alarmați le-au dezlănțuit pretutindeni împotriva acestei noi erezii a plebeilor au contribuit în mod considerabil la ațîțarea spiritului rebel și la strîngerea și mai hotărîtă a rîndurilor uniunii. Astfel și-a dus Münzer munca de agitație timp de vreo cinci luni în Germania de sud, iar cu puțin timp înainte de izbucnirea răscoalei s-a întors în Turingia, spre a lua personal conducerea ei. Aici îl vom regăsi.

Vom vedea cît de fidel oglindește caracterul și felul de a se comporta al celor doi șefi de partide însăși atitudinea acestor partide, cum nehotărîrea, teama de această mișcare care devenea din ce în ce mai amenințătoare, slugărnicia lașă a lui Luther față de principii corespundeau întru totul politicii șovăielnice și echivoce a bürgerilor și cum energia revoluționară și atitudinea hotărîtă a lui Münzer își găsesc expresia în fracțiunea cea mai înaintată a plebeilor și țăranilor. Singura deosebire este că, în timp ce Luther s-a mulțumit să exprime concepțiile și dorințele majorității clasei sale și să-și cîștige astfel o popularitate cît se poate de ieftină în mijlocul ei, Münzer, dimpotrivă, a mers mult mai departe decît concepțiile și revendicările imediate ale plebeilor și țăranilor și și-a format din elita elementelor revoluționare care îi stăteau la dispoziție un partid, care de altfel — în măsura în care era la înălțimea ideilor sale și împărtășea energia sa — nu reprezenta totuși decît o minoritate restrînsă în masa răsculaților.

III

Cam la 50 de ani după innăbușirea mișcării husite au apărut primele simptome ale spiritului revoluționar care încolțise în rîndurile țaranilor germani *.

În 1476 a luat ființă prima conjurație a țaranilor în episcopatul Würzburg, care fusese sărăcit încă în trecut de pe urma războaielor husite, „din cauza unei guvernări proaste, a tot felul de impozite, biruri, lupte, dușmăanii, războaie, incendii, asasinate, întemnițări etc.”, și care continua să fie jefuit în mod nerușinat de episcopi, de popi și de nobilime. Un tînăr păstor și muzicant, *Hans Böhheim din Niklashausen*, supranumit și țimbalagiul, sau *Hans fluierașul*, apărură deodată în valea Tauberului și începu să procească. El povestea că i s-a arătat fecioara Maria și că i-a poruncit să-și arunce în foc țimbalul, să nu mai slujească dansului și plăcerilor vinovate, ci să îndemne poporul la pocăință. Prin urmare, fiecare să se pocăiască și să lase la o parte plăcerile deșarte ale acestei lumi, să lepede toate bijuteriile și podoabele și să meargă în pelerinaj la Maica Domnului din Niklashausen pentru a obține iertarea păcatelor.

Întîlnim aici, la primul precursor al mișcării, acel ascetism caracteristic tuturor răscoalelor medievale cu nuanță religioasă pe care îl găsim și în timpurile mai noi, la începuturile oricărei mișcări proletare. Această austeritate ascetică a moravurilor, această cerință de a renunța la toate plăcerile și bucuriile vieții, opune, pe de o parte, claselor stăpînitoare principiul egalității spartane și este, pe de altă parte, o fază de tranziție necesară fără de care pătura de jos a societății

* În cronologia noastră urmăm datele stabilite de Zimmermann, pe care sîntem nevoiți să ne bazăm în întregime, intrucît în străinătate nu dispunem de suficiente izvoare, și pe care le putem considera pe deplin satisfăcătoare, dat fiind scopul lucrării de față.

nu se poate pune niciodată în mișcare. Pentru a-și dezvolta energia revoluționară, pentru a-și clarifica atitudinea ostilă față de toate celelalte elemente ale societății, pentru a se concentra ca clasă, ea trebuie să înceapă prin a se dezbăra de tot ceea ce ar mai putea-o face să se împace cu ordinea socială existentă, trebuie să renunțe la puținele plăceri care pentru moment îi mai fac suportabilă existența oprimată, plăceri pe care nici cea mai cruntă asuprire nu i le poate smulge. Acest *ascetism plebeu și proletar* se deosebește fundamental, atît prin forma sa de un fanatism sălbatic cît și prin conținutul său, de ascetismul bürgerilor pe care-l propovăduia morala luterană a bürgerilor și puritanii englezi (spre deosebire de independenți²⁹¹ și de alte secte mai radicale) și al cărui secret constă exclusiv în *spiritul de economie burghez*. Se înțelege, de altfel, că acest ascetism plebeu-proletar își pierde caracterul revoluționar pe măsură ce, pe de o parte, dezvoltarea forțelor de producție moderne sporește la infinit mijloacele de consum, făcînd în felul acesta inutilă egalitatea spartană, iar pe de altă parte condițiile de viață ale proletariatului și o dată cu ele proletariatul însuși devin tot mai revoluționare. Ascetismul dispare încetul cu încetul din rîndurile masei și se transformă, la sectanții care se cramponază de el, fie de-a dreptul în zgîrcenie burgheză, fie într-un exces de virtute, care, în practică, se reduce și ea la zgîrcenia filistinului sau a meseriașului. Masei proletare nici nu e nevoie să-i mai predici renunțarea, căci oricum aproape nu are la ce renunța.

Predica lui Hans fluierarul, care îndemna pe oameni la pocăință, s-a bucurat de un mare răsunset; toți prorocii răscialelor începeau cu o astfel de predică, și într-adevăr numai un efort extraordinar, o renunțare bruscă la felul de viață obișnuit puteau pune în mișcare această țărănime fărîmițată, răzlețită, crescută în spiritul unei supunerii oarbe. Au început pelerinajele la Niklashausen, care în scurt timp au luat mari proporții; și cu cît poporul venea în număr mai mare, cu atît tînărul rebel își exprima mai deschis planurile. Maica Domnului din Niklashausen îi vestise, predica el, că de acum înainte nu trebuia să mai existe nici împărați, nici principii, nici papă și nici o altă autoritate bisericească sau lumească, ci să fie cu toții frați, fiecare să-și cîștige piinea prin munca brațelor lui și nici unul să nu aibă mai mult decît celălalt. Toate dijele, arenzile, servituțile, vămile, impozitele, precum și toate celelalte dări și prestații, să fie desfiin-

țate pentru totdeauna, iar pădurile, apele și pășunile să fie libere în tot locul.

Poporul primi cu bucurie această nouă evanghelie. Faima profetului, „solia Maicii Domnului”, se răspîndi repede pînă în cele mai îndepărtate ținuturi; din Odenwald, de pe Main, Kocher și Jagst, și chiar din Bavaria, Suabia și din Renania, veneau la el pelerini în număr mare. Oamenii spuneau despre el că ar fi săvîrșit minuni, cădeau în genunchi în fața lui și i se închinau ca unui sfînt: se băteau pentru un smoc din căciula lui, de parcă ar fi fost o relicvă sau un talisman. Degeaba se ridicau popii împotriva lui, degeaba zugrăveau vedeniile lui ca pe o nălucire pusă la cale de satana, iar minunile lui ca pe înșelătorii ale iadului. Masa credincioșilor creștea vertiginos, începea să se formeze o sectă revoluționară, predicile duminicale ale păstorului rebel adunau la Niklashausen cite 40.000 de oameni o dată și chiar mai mulți.

Hans fluierarul a predicat mai multe luni de-a rîndul în fața mulțimii. El nu avea însă intenția să se limiteze la predici. El întreținea legături secrete cu preotul din Niklashausen și cu doi cavaleri, Kunz von Thunfeld și fiul acestuia, adepți ai noii învățături și care urmau să devină conducătorii militari ai răscoalei proiectate. În sfîrșit, în duminica din ajunul sfîntului Kilian, cînd i s-a părut că puterea sa crescuse suficient, Hans fluierarul a dat semnalul.

„Și acum — și-a încheiat el predica — mergeți la casele voastre și chibzuiți asupra celor ce v-a vestit preasfînta Maică a Domnului; iar simbăta viitoare lăsați-vă femeile, copiii și bătrînii acasă, iar voi bărbații veniți din nou aici la Niklashausen de ziua sfîntei Margareta, adică simbăta viitoare; și aduceți cu voi pe frații și pe prietenii voștri, în număr cit mai mare. Nu veniți însă cu toiagul de pelerin, ci înarmați pînă în dinți, într-o mîină cu luminarea de pelerin, în cealaltă cu sabie, sulită sau cu alebardă; și sfînta Fecioară vă va vesti atunci care este porunca ei și ce trebuie să faceți”²³².

Dar înainte de sosirea maselor de țărani, călăreții episcopului* îl ridicaseră pe prorocul răscoalei în timpul nopții și îl duseseră la castelul din Würzburg. În ziua hotărîtă s-au adunat 34.000 de țărani înarmați, însă vestea întemnițării lui Hans fluierarul i-a descurajat cu totul. Cei mai mulți dintre ei s-au împrăștiat; cei inițiați au reușit să oprească în loc vreo 16.000 de oameni, cu care au pornit la castel sub conducerea lui Kunz von Thunfeld și a fiului său

* — Rudolf al II-lea. — *Nota Red.*

Michael. Prin promisiuni episcopul i-a convins din nou să plece; însă, de îndată ce au început să se împrăştie, au fost atacați de călăreții episcopului și mulți dintre ei au fost făcuți prizonieri. Doi dintre ei au fost decapitați, iar Hans fluierarul a fost ars de viu. Kunz von Thunfeld a scăpat cu fuga și nu i s-a permis să se întoarcă decît după ce a renunțat la toate bunurile sale în favoarea episcopiei. Pelerinajele la Niklashausen au mai continuat un timp, însă în cele din urmă au fost interzise și ele.

După această primă încercare, Germania s-a liniștit din nou pentru un timp mai îndelungat. Abia după 1490 au început noi răscoale și s-au format noi conjurații ale țăranilor.

Nu ne vom opri asupra răscoalei țăranilor olandezi din 1491 și 1492, care a fost înăbușită abia de ducele Albrecht de Saxonia prin bătălia de la Heemskerk, nici asupra răscoalei concomitente a țăranilor de la mănăstirea Kempten din Suabia superioară și a răscoalei frizilor, condusă de Sjoerd Aylva în jurul anului 1497, care a fost înăbușită tot de Albrecht de Saxonia. Aceste răscoale sînt, pe de o parte, prea îndepărtate de teatrul de luptă al războiului țăranesc propriu-zis, iar pe de altă parte nu sînt decît luptele unor țărani pînă atunci liberi împotriva încercării de a li se impune feudalismul. Trecem, așadar, direct la cele două mari conjurații care au pregătit războiul țăranesc: „*Opinca*” și „*Sărmanul Konrad*”.

Aceeași scumpete care provocase în Țările de Jos răscoala țăranilor a dat naștere în Alsacia, în 1493, unei uniuni secrete a țăranilor și plebeilor, căreia i se alăturau și oameni din opoziția bürgerilor și cu care simpatiza mai mult sau mai puțin chiar o parte din mica nobilime. Centrul de activitate al uniunii era regiunea din jurul orașelor Schlettstadt, Sulz, Dambach, Rosheim, Scherweiler etc. etc. Conjurații cereau jefuirea și exterminarea cămătarilor, care pe atunci, ca și acum, secătuiuau pe țăranii alsacieni, introducerea unui an jubiliar în care toate datoriile să fie șterse, desființarea vămilor, a accizelor și a altor dări, desființarea tribunalului bisericesc și a celui de la Rottweil (tribunalul imperial), dreptul de a fi consultați la fixarea impozitelor, limitarea popilor la cîte o singură prebendă de 50—60 de guldeni, desființarea spovedaniei și instituirea unor tribunale proprii, alese de fiecare comunitate. Planul conjurațiilor era ca, de îndată ce vor fi suficient de puternici, să atace prin surprindere Schlettstadtul, bine întărit, să confiște vistieria mănăstirilor și a orașului și, pornind de aici, să răscoale întreaga

Alsacie. Pe steagul uniunii, care trebuia să fie înălțat în momentul răscoalei, era înfățișată o opincă țărănească cu nojițe lungi, așa-numitul *Bundschuh*, care a devenit simbolul și denumirea tuturor conjurațiilor țărănești în următorii 20 de ani.

Conjurații obișnuiau să-și țină adunările noaptea pe singuraticul Hungerberg. Primirea în uniune se făcea cu un ceremonial cât se poate de misterios, iar trădătorii erau amenințați cu cele mai teribile pedepse. Dar, cu toate acestea, complotul a fost descoperit tocmai când urma să se dea lovitura împotriva Schlettstadtului, în preajma săptămânii patimilor din anul 1493. Autoritățile au luat în grabă măsuri; mulți dintre conjurați au fost arestați și torturați, unii dintre aceștia au fost tăiați în bucăți sau decapitați, altora li s-au retezat mâinile sau degetele, iar apoi au fost expulzați. O mare parte au fugit în Elveția.

Dar, prin această primă înfrângere, „Opinca” era departe de a fi fost nimicită. Dimpotrivă, ea și-a continuat activitatea pe ascuns, iar numeroșii fugari — împrăștiați în Elveția și în Germania de sud — au devenit tot atîția emisari, care, găsind pretutindeni aceeași asuprire și aceeași înclinare spre răscoală, au răspîdit „Opinca” în întreaga regiune care constituie astăzi provincia Baden. Sînt într-adevăr demne de admirat îndrjirea și tenacitatea cu care au conspirat țărani din sudul Germaniei timp de aproape 30 de ani începînd din 1493, îndrjirea și tenacitatea prin care au învins toate piedicile pe care le ridicau în calea unei organizații mai mari, centralizate condițiile vieții de la țară, risipirea pe întinderi mari, îndrjire și tenacitate cu care, după nenumărate eșecuri, înfrîngeri, execuții ale conducătorilor, ei au continuat să conspire pînă cînd s-a ivit, în sfîrșit, prilejul favorabil pentru o răscoală în masă; această perseverență este într-adevăr demnă de admirat.

În 1502 au început să apară printre țărani din episcopatul Speyer, care cuprindea pe atunci și regiunea Bruchsal, indiciile unei mișcări secrete. „Opinca” se reorganizase aici într-adevăr cu un succes remarcabil. Vreo 7.000 de oameni intraseră în această uniune, al cărei centru era la Untergrombach, localitate între Bruchsal și Weingarten, și ale cărei ramificații se întindeau pe Rin în jos pînă la Main și în sus pînă dincolo de marca Baden. Programul ei cuprindea următoarele puncte: să nu se mai plătească principilor, nobililor și popilor dijmă, nici zeciuială, nici impozit sau vamă; iobăgia să fie desființată; mănăstirile și celelalte *bunuri ale cle-*

rului să fie confiscate și împărțite poporului și să nu mai fie recunoscut nici un alt stăpîn în afară de împărat.

Găsim aici două revendicări exprimate pentru prima oară de țărani: cea a secularizării averilor bisericesti în folosul poporului și cea cu privire la monarhia germană unită și indivizibilă, două revendicări care de aici înainte vor apărea de regulă la fracțiunea mai avansată a țăranilor și plebeilor, pînă cînd Thomas Münzer va transforma *împărțirea* averilor bisericesti în *confiscarea* lor în folosul *comunității de bunuri*, iar *împeriul* german unit în *republica* unită și indivizibilă.

Noua organizație a „Opincii” avea, ca și cea veche, un loc de întrunire secret, un jurămînt cu privire la păstrarea celui mai desăvîrșit secret, un ceremonial de primire și un steag reprezentînd o opincă și inscripția: „Numai dreptatea de la Dumnezeu!”. Planul de acțiune era asemănător cu cel al alsacienilor: urma să fie atacat prin surprindere orașul Bruchsal, unde majoritatea locuitorilor făceau parte din uniune; aici urma să fie organizată o armată a uniunii, care să fie trimisă ca centru mobil de recrutare în principatele din apropiere.

Planul a fost trădat de un preot căruia i se spovedise un conjurat. Autoritățile au luat pe loc măsuri. Cît de ramificată era uniunea reiese din spaima care cuprinsese diferite stări sociale din Alsacia, care depindeau direct de imperiu, ca și Uniunea suabă²³³. Au fost aduse trupe și s-au făcut arestări în masă. Împăratul Maximilian, „ultimul cavaler”, ordonă cele mai sîngeroase represalii împotriva acestei nemaipomenite acțiuni a țăranilor. În unele locuri s-a ajuns la organizarea unor cete care au opus rezistență armată; însă cetele de țărani, fiind izolate, nu au putut rezista mult timp. Unii dintre conspiratori au fost executați, alții au reușit să fugă; secretul însă a fost atît de bine păstrat, încît cei mai mulți dintre ei, printre care și conducătorul conjurației, au putut rămîne chiar în localitățile lor de baștină sau pe domeniile seniorilor vecini, nestînjeniți de nimeni.

După această nouă înfrîngere a urmat iarăși o epocă mai îndelungată de liniște aparentă în ceea ce privește luptele de clasă. Însă activitatea continua pe ascuns. Chiar în primii ani ai secolului al XVI-lea a apărut în Suabia uniunea „*Särmanul Konrad*”, a cărei înființare trebuie pusă, fără îndoială, în legătură cu activitatea membrilor împrăștiați ai „Opincii”; în Pădurea Neagră, „Opinca” a continuat să existe sub forma unor cercuri mici, pînă cînd, peste 10 ani, un conducător energic al țăranilor a reușit să unească din nou firele risipite

într-o mare conjurație. Ambele conjurații au ieșit la iveală la scurt timp una după cealaltă, în anii agitați 1513—1515, când țărani elvețieni, unguri și sloveni au pus la cale comitent o serie de mari răscoale.

Cel care a reînființat „Opinca” în regiunea Rinului superior a fost *Joss Fritz* din Untergrombach, un fost soldat, refugiat după conjurația din 1502, o personalitate remarcabilă din toate punctele de vedere. După fugă, Joss se oprise în diferite localități dintre lacul Constanța și Pădurea Neagră, stabilindu-se în cele din urmă la Lehen lângă Freiburg, în Breisgau, unde a ajuns chiar guard silvic. Dosarul anchetei conține amănunte extrem de interesante relativ la modul în care Joss a reorganizat de aici uniunea și la îndemnarea cu care a reușit să atragă oameni din cele mai diferite categorii. Acest conspirator model a reușit, grație talentului său diplomatic și perseverenței sale neînfrînte, să atragă în uniune un număr de oameni din cele mai diferite clase: cavaleri, popi, bürgeri, plebei și țărani, și e aproape sigur că ar fi organizat chiar o serie de etape, mai mult sau mai puțin distinct conturate, ale conjurației. Toate elementele utile au fost folosite cu cea mai mare precauție și pricepere. În afară de emisarii mai inițiați, care cutreierau țara deghizați în tot felul, au fost utilizați pentru misiunile mai puțin importante tot soiul de vagabonzi și de cerșetori. Joss se afla în directă legătură cu regii cerșetorilor și prin ei avea în mână nesfîrșita ceată de vagabonzi. Acești regi ai cerșetorilor joacă în conjurația sa un rol important. Erau niște tipuri cît se poate de originale: unul cutreiera țara întovărășit de o fetiță și cerșea, sub pretextul că ar avea picioarele oloage; el purta peste opt embleme sfinte la pălărie (printre care pe cei „patrusprezece sfinți salvatori”, pe sfînta Otilia, pe Maica Domnului etc.); avea o barbă mare roșie și o bîță noduroasă cu pumnal și cu un vîrf ascuțit; altul cerșea în numele sfîntului Valentin și vindea mirodenii și limbricariță; purta o manta lungă cenușie, o beretă roșie cu emblema pruncului de la Trient, avea sabie la cingătoare, un pumnal și o mulțime de cuțite; alții aveau rări pe care le mențineau deschise în mod artificial, îmbrăcămîntea lor fiind tot atît de originală. Erau cel puțin zece la număr; în schimbul unei recompense de 2.000 de guldeni, ei trebuiau să provoace incendii în același timp în Alsacia, în marca Baden și în Breisgau, și în ziua hramului bisericii din Zabern să se adune la Rosen, împreună cu cel puțin 2.000 de oameni de-ai lor, pentru a se pune sub comanda lui Georg Schneider, fost căpitan de mercenari, și să ocupe orașul. Între

membrii propriu-ziși ai uniunii s-a organizat un serviciu-ștafetă care făcea legătura între diferite puncte, iar Joss Fritz și Stoffel din Freiburg, principalul său emisar, călăreau tot timpul de la o localitate la alta și treceau în revistă în timpul nopții pe noii adepți cîștigați. Dosarul anchetei dovedește îndeajuns cît de răspîndită a fost uniunea în regiunea Rinului superior și în Pădurea Neagră; el cuprinde nenumărate nume și semnamente ale membrilor ei, originari din cele mai diferite localități ale acelei regiuni. Majoritatea sînt calfe, apoi țărani și hangii, cîțiva nobili, popi (de pildă preotul din Lehen) și mercenari fără slujbă. Însăși această componentă arată că, sub conducerea lui Joss Fritz, „Opinca“ căpătase un caracter mult mai larg; elementul plebeu de la orașe începuse să se afirme din ce în ce mai puternic. Conjurația avea ramificații în toată Alsacia, în Badenul de astăzi, pînă la Württemberg și pînă la Main. Din cînd în cînd se țineau adunări mai mari pe munți izolați, pe Kniebis etc. etc., la care se discutau problemele uniunii. Consfătuirea conducătorilor, la care adesea luau parte și membri din localitatea respectivă, precum și delegați din localitățile mai îndepărtate, se țineau pe Hartmatte, lîngă Lehen. Aici au fost adoptate și cele 14 articole ale programului uniunii. Nici un alt stăpîn în afară de împărat și (după unele versiuni) în afară de papă; desființarea instanței judecătorești de la Rottweil, limitarea jurisdicției clericale la problemele clericale; desființarea tuturor dobînzilor care, fiind plătite un timp atît de îndelungat, au atins valoarea capitalului; dobînda de 5% ca maximum de dobîndă admisă; libertatea vînatului, a pescuitului, a pășunatului și a tăierii lemnelor; limitarea popilor la o singură prebendă; confiscarea averilor bisericesti și a odoarelor mănăstirilor în folosul fondului de război al uniunii; desființarea tuturor impozitelor și vămilor nedrepte; pace veșnică în sînul întregii creștinătăți; măsuri energice împotriva adversarilor uniunii; introducerea impozitului în folosul uniunii; cucerirea unui oraș fortificat (Freiburg) care să servească drept centru al uniunii; începerea unor tratative cu împăratul, de îndată ce membrii uniunii vor fi adunați laolaltă, și cu Elveția, în cazul cînd împăratul ar refuza — iată punctele asupra cărora s-a căzut de acord. Ele arată, pe de o parte, că revendicările țăranilor și plebeilor luau o formă din ce în ce mai precisă și mai categorică, iar pe de altă parte faptul că în aceeași măsură au fost necesare o serie de concesiuni față de cei moderați și șovăielnici.

În pragul toamnei anului 1513 urma să se treacă la acțiune. Nu mai lipsea decât un steag al uniunii; Joss Fritz plecă la Heilbronn pentru a-l da la pictat. Pe lângă tot felul de embleme și imagini, steagul purta și emblema opincii, precum și inscripția: „Doamne, fă să vină dreptatea ta pe pământ!”. Dar în timp ce Joss era plecat, a fost făcută o încercare pripită de a lua prin surprindere orașul Freiburg, încercare care a fost descoperită înainte de vreme; câteva indiscreții comise în activitatea de propagandă au ajutat consiliul municipal din Freiburg și margraful de Baden să dea de urma conjurației, iar trădarea a doi conjurați a completat seria dezvăluirilor. Margraful, consiliul municipal din Freiburg și autoritățile imperiale din Ensisheim * și-au trimis imediat copiii și soldații într-acolo; o parte dintre membrii „Opincii” au fost arestați, schingiuiți și executați; însă și de data aceasta cei mai mulți dintre ei, printre care și Joss Fritz, au scăpat. Autoritățile elvețiene i-au urmărit de astă dată pe fugari cu multă înverșunare și au executat chiar o serie dintre ei; dar, ca și vecinii lor, ele nu au putut împiedica pe cea mai mare parte dintre ei să rămână tot timpul în apropierea localităților lor de baștină și chiar să se întoarcă cu încetul la casele lor. Cele mai brutale represalii le-au exercitat autoritățile alsaciene din Ensisheim; din ordinul lor, foarte mulți au fost decapitați, trași pe roată sau tăiați în bucăți. Joss Fritz, care își avea reședința în cea mai mare parte a timpului pe malul elvețian al Rinului, trecea foarte des dincolo, spre Pădurea Neagră, fără să poată fi prins vreodată.

Explicația faptului că de data aceasta autoritățile elvețiene s-au aliat cu autoritățile învecinate împotriva membrilor „Opincii” o găsim în răscoala țăranilor care a izbucnit în anul următor, 1514, la Berna, Solothurn și Lucerna și care a avut drept urmare o epurare a guvernelor aristocratice și a patriциatului în general. În afară de aceasta, țăranii au reușit să obțină și unele privilegii pentru ei. Reușita acestor răscoale locale din Elveția se explică prin faptul că acolo centralizarea era și mai slabă decât în Germania. Chiar în 1525, țăranii au venit pretutindeni repede de hac stăpînilor locali, dar au fost învinși de armatele organizate ale principilor; or, în Elveția asemenea armate nu existau.

În același timp cu „Opinca” de la Baden și, desigur, în directă legătură cu ea se formase la Württemberg o a doua con-

* — adică guvernul instituit de reprezentantul Habsburgilor austrieци în Alsacia superioară și la Breisgau. — *Nota Red.*

jurație. După cum rezultă din documente, ea a existat încă din 1503, dar întrucît denumirea de „Opincă” devenise prea riscantă după împrăștierea răsculaților din Untergrombach, ea a adoptat denumirea de „Sărmanul Konrad”. Centrul acestei conjurații era valea Remsului, la poalele muntelui Hohenstaufen. Existența ei nu mai era demult o taină, cel puțin pentru popor. Asuprirea nerușinată din timpul domniei lui Ulrich și un șir de ani de foamete, care au contribuit în mare măsură la izbucnirea mișcărilor din 1513 și 1514, înmulțiseră numărul membrilor uniunii; noile impozite pe vin, carne și piine, precum și un impozit pe capital de un pfennig anual pentru fiecare gulden, au provocat izbucnirea răscoalei. Răsculații trebuiau să cucerească întîi orașul Schorndorf, unde capii complotiștilor se întruneau în casa tocilarului Kaspar Pregizer. Răscoala a izbucnit în primăvara anului 1514. 3.000 de țărani, iar după unele mărturii 5.000, au pornit asupra orașului, dar s-au lăsat înduplecați de promisiunile făcute de slujbașii ducelui pentru a-i îmbuna și s-au retras. Ducele Ulrich a sosit în grabă cu 80 de călăreți, după ce promisesese desființarea noilor impozite; dar, în urma acestei promisiuni, peste tot se restabilise liniștea. El a promis să convoace o dietă care să cerceteze toate plîngerile. Însă conducătorii uniunii știau prea bine că intenția lui Ulrich nu era decît să mențină liniștea în rîndurile poporului pînă va putea recruta și concentra trupe suficiente pentru ca să-și poată călca cuvîntul dat și să stringă impozitele cu forța. Ei lansară deci din casa lui Kaspar Pregizer, din „cancelaria Sărmanului Konrad”, convocări pentru un congres al uniunii, în favoarea căruia emisari trimiși în toate direcțiile trebuiau să facă propagandă. Succesul primei răscoale din valea Remsului ridicase pretutindeni prestigiul mișcării în ochii poporului, astfel încît înștiințările și emisarii uniunii au găsit peste tot un teren favorabil, iar la congresul din Untertürkheim de la 28 mai au venit numeroși reprezentanți din toate părțile Württembergului. Congresul a hotărît ca agitația să fie continuată fără zăbavă și la prima ocazie să fie declanșată răscoala în valea Remsului, de unde urma să fie extinsă. În timp ce Bantelhans din Dettingen, un fost soldat, și Singerhans din Würtingen, un țaran cu autoritate, au reușit să cîștige de partea uniunii pe locuitorii din regiunea Alpilor suabi, răscoala a izbucnit pretutindeni. Și cu toate că Singerhans a fost atacat prin surprindere și luat prizonier, orașele Backnang, Winnenden, Markgröningen au căzut în mîinile țaranilor

aliați cu plebeii și tot ținutul, de la Weinsberg la Blaubeuren și de acolo pînă la granița Badenului, era în plină revoltă; Ulrich a fost silit să dea înapoi. Dar chiar în timp ce convoca dieta pentru 25 iunie, el cerea în scris ajutor principilor și orașelor libere din apropiere împotriva acestei răscoale, care constituia un pericol pentru toți principii, pentru autoritățile și protipendada imperiului și care „seamănă în chip uluitor cu acțiunile «Opincii»”.

Între timp, dieta, adică delegații orașelor și numeroși delegați ai țăranilor care cereau să facă și ei parte din dietă, se adunase la Stuttgart încă de la 18 iunie. Prelații încă nu sosiseră, cavalerii nici nu fuseseră invitați. Opoziția orașenească din Stuttgart și două cete amenințătoare de țărani care se aflau în apropiere la Leonberg și în valea Remsului susțineau revendicările țăranilor. Delegații țăranilor au fost primiți și s-a hotărît ca cei trei consilieri odioși ai ducelui — Lamparter, Thumb și Lorcher — să fie destituiți și pedepsiți, să se instituie pe lîngă duce un consiliu format din patru cavaleri, patru bürgeri și patru țărani și să i se acorde o listă civilă fixă, iar averile mănăstirilor și așezămintele bisericesti să fie confiscate în folosul vistieriei statului.

Ducele Ulrich a răspuns la aceste hotărîri revoluționare printr-o lovitură de stat. La 21 iunie el a plecat călare, însoțit de cavalerii și consilierii săi, la Tübingen, unde l-au urmat și prelații, dînd poruncă și bürgerilor să vină acolo, ceea ce aceștia au și făcut, iar aici ședințele dietei au continuat fără țărani. Sub imperiul terorii militare, bürgerii au trădat aici pe aliații lor, țăranii. La 8 iulie s-a încheiat înțelegerea de la Tübingen, care punea în sarcina țării datoriile ducelui în sumă de aproape 1.000.000, impunea ducelui cîteva restricții, pe care acesta nu le-a respectat niciodată, și ferecea pe țărani cu cîteva fraze goale cu caracter general, precum și cu o lege penală cît se poate de concretă împotriva revoltelor și asociațiilor. Despre o reprezentanță a țăranilor în dietă nu mai era, bineînțeles, nici vorbă. Țărănimea striga că a fost trădată; dar deoarece ducele se bucura din nou de credit după ce stările îi preluaseră datoriile, el a reușit curînd să strîngă trupe, și chiar vecinii lui — în special principele elector al Palatinatului — i-au trimis trupe în ajutor. În felul acesta, pînă la sfîrșitul lui iulie, înțelegerea de la Tübingen a fost acceptată de toată țara și s-au depus noile jurăminte de credință față de duce. Numai în valea Remsului, „Sărmanul Konrad” a mai opus rezistență; ducele, care și de astă dată

s-a dus în persoană acolo, era cît pe-aci să fie ucis, iar pe Kappelberg s-a format o tabără de țărani. Însă cum lucrurile au trăgănat prea mult, cea mai mare parte a răsculaților s-a împrăștiat din lipsă de alimente, iar restul au plecat și ei pe la casele lor în urma unui tratat echivoc încheiat cu cîțiva deputați ai dietei. Între timp armata lui Ulrich se întărise și mai mult, datorită detașamentelor puse cu multă bunăvoință la dispoziție de către orașe, care acum, după realizarea revendicărilor lor, s-au transformat în dușmani fanatici ai țăranilor, astfel că, în ciuda înțelegerii încheiate, Ulrich a atacat valea Remsului, ale cărei orașe și sate au fost supuse jafului. Au fost arestați 1.600 de țărani, dintre care 16 au fost decapitați pe loc, iar ceilalți au fost condamnați, în cea mai mare parte, să plătească amenzi mari în bani în folosul vistieriei lui Ulrich. Mulți dintre ei au zăcut ani îndelungați în închisoare. Legi represive, aspre au fost promulgate împotriva reînființării uniunii și împotriva oricăror întruniri ale țăranilor, iar nobilimea suabă a încheiat o alianță specială în scopul înăbușirii oricăror încercări de răscoală. — Principalii conducători ai „Sărmanului Konrad” au reușit să scape fugind în Elveția, de unde, după cîțiva ani, cei mai mulți dintre ei s-au întors acasă unul câte unul.

Concomitent cu mișcarea din Württemberg au apărut și în Breisgau și în marca Baden semne de reînviere a activității „Opincii”. La Bühl a avut loc în iunie o încercare de răscoală, care a fost însă imediat înăbușită de către margraful Filip; conducătorul ei, Gugel-Bastian, a fost arestat și decapitat la Freiburg.

Tot în primăvara anului 1514 a izbucnit în *Ungaria* un război general al țăranimii. Aici se propovăduia o cruciadă împotriva turcilor, iar iobagilor și clăcașilor care vor lua parte la ea li se promitea, ca de obicei, libertatea. S-au adunat aproximativ 60.000 de oameni, care au fost puși sub comanda lui Gheorghe Doja, un secuieț care se distinsese și în celelalte războaie împotriva turcilor, obținînd chiar un titlu de noblețe. Însă cavalerii și magnații unguri nu priveau cu ochi buni această cruciadă, care amenința să lovească în proprietățile lor și să le ia argații. De aceea au pornit în grabă în urmărirea cetelor izolate de țărani și, maltratîndu-i în fel și chip, și-au luat iobagii înapoi cu sila. Cînd faptul a ajuns la cunoștința armatei de cruciați, furia țăranilor împilați s-a dezlănțuit. Doi dintre cei mai zeloși predicatori ai cruciadei, Laurențiu și Barnabás, au ațîțat și mai mult ura împotriva nobililor în

rîndurile armatei prin cuvîntările lor revoluționare. Doja împărtășea și el mînia trupelor sale împotriva nobililor trădători ; armata de cruciați a devenit o armată revoluționară, iar Doja s-a pus în fruntea noii mișcări.

Doja și țaranii de sub comanda lui și-au așezat tabăra pe cîmpia Rákos de lîngă Pesta. Ostilitățile au început prin conflicte cu oamenii nobililor din satele învecinate și din suburbiile Pestei ; curînd s-a ajuns la hărțuieli armate și, în sfîrșit, la o vecernie siciliană²³⁴ pentru toți nobilii care au căzut în mîna țăranilor și la arderea pînă în temelii a tuturor castelurilor din vecinătate. Amenințările curții erau însă zadarnice. După ce primul act de dreptate a poporului împotriva nobilimii a fost îndeplinit sub zidurile capitalei, Doja a trecut la alte operații. El și-a împărțit armata în cinci coloane. Două au fost trimise în munții din nordul Ungariei ca să răscoale pe toți țaranii și să stîrpească pe nobili. Cea de-a treia, sub conducerea lui Ambros Száleresi, un orășean din Pesta, a rămas pe cîmpia Rákos ca să țină sub observație capitala ; a patra și a cincea coloană au pornit, sub comanda lui Doja și a fratelui său Grigore, împotriva Szegedului.

Între timp nobilimea s-a adunat la Pesta și a chemat în ajutor pe Ion Zápolya, voievodul Transilvaniei. După ce Száleresi, împreună cu bürgerii din armata țărănească, au trecut de partea dușmanului, nobilimea, împreună cu bürgerii din Budapesta, a învins și a distrus corpul de armată de pe cîmpia Rákos. O mulțime de prizonieri au fost executați cu o cruzime nemaipomenită, iar restul au fost trimiși acasă după ce li s-a tăiat nasul și urechile.

Atacul lui Doja împotriva Szegedului a dat greș, iar el s-a îndreptat împotriva Cenadului, pe care l-a cucerit după ce a zdrobit o armată de nobili sub conducerea lui Stefan Báthory și a episcopului Csáky și după ce, ca răspuns la cruzimile de pe cîmpia Rákos, a ordonat represalii sîngeroase împotriva prizonierilor, între care se găseau însuși episcopul și Teleki, vistiernicul regelui. La Cenad el a proclamat republica, desființarea nobilimii, egalitate pentru toți și suveranitatea poporului ; apoi a pornit împotriva Timișoarei, unde se retrăsese în grabă Báthory. Dar în timpul celor două luni cît a durat asediul acestei cetăți, timp în care forțele lui Doja au fost întărite de o nouă armată aflată sub conducerea lui Anton Hosu, cele două coloane ale armatei sale din nordul Ungariei au fost învinse de nobili în mai multe bătălii și Ion Zápolya s-a îndreptat împotriva lui cu trupele din Tran-

silvania. Țăranii fură atacați prin surprindere de Zápolya și risipiți ; Doja însuși fu luat prizonier, ars de viu pe un tron înroșit în foc și mâncat de oamenii lui, cărora le fusese dăruită viața numai cu această condiție. Țăranii risipiți, strinși din nou de Laurențiu și de Hosu, au fost și de data aceasta învinși, iar toți cei care au căzut în mâna dușmanului au fost trași în țeapă sau spânzurați. Cadavrele țăranilor atârnavă cu miile de-a lungul drumurilor sau la intrarea satelor arse. Se relatează că aproape 60.000 de oameni au căzut în luptă sau au fost masacrați. Iar nobilii au avut grijă ca, în dieta următoare, legea privitoare la șerbia țăranilor să fie din nou recunoscută ca lege a țării.

Răscoala țăranilor din „Marca Slovenă”, adică din Carintia, Carniolia și Stiria, care a izbucnit cam în același timp, avea la bază o conjurație asemănătoare „Opincii”, conjurație care se formase încă din 1503 și care provocase și o răscoală în această regiune secătuită de nobilime și de slujbașii împăratului, pustiită de incursiunile turcești și chinuită de foamete. În 1513, țăranii sloveni din această regiune, ca și cei germani, au ridicat din nou steagul luptei pentru „stara prawa” („vechile drepturi”). Și chiar dacă atunci ei au mai putut fi potoliți, dacă în 1514, când s-au strins în cete și mai numeroase, ei s-au lăsat din nou convinși să se risipească în urma promisiunii categorice a împăratului Maximilian că le va restabili „vechile drepturi”, în primăvara anului 1515 acest popor mereu înșelat s-a ridicat cu și mai multă înverșunare pentru a se răzbuna. Ca și în Ungaria, castelele și mănăstirile au fost peste tot distruse, iar nobilii luați prizonieri au fost judecați de instanțele cu jurați ale țăranilor și decapitați. În Stiria și Carintia, căpitanul imperial Dietrichstein a reușit să potolească repede răscoala ; în Carniolia ea a fost înăbușită abia prin atacul de la Rain (în toamna anului 1516) și prin nenumăratele acte de cruzime comise după aceea de austrieci, cruzimi care n-au rămas cu nimic mai prejos de infamiile nobilimii ungare.

E lesne de înțeles că, după un șir de înfringeri atât de hotărâtoare și după cruzimile în masă comise împotriva lor de către nobilime, țăranii din Germania au rămas un timp destul de îndelungat liniștiți. Cu toate acestea, nici conjurațiile, nici răscoalele locale nu au încetat cu totul. Chiar în 1516 majoritatea fugarilor care făcuseră parte din „Opir.ca” și din „Sărmanul Konrad” s-au întors în Suabia și în regiunea superioară a Rinului, iar în 1517 „Opinca” era din nou

în plină activitate în Pădurea Neagră. Joss Fritz însuși, care tot mai purta ascuns la piept vechiul steag al „Opincii” din 1513, colinda din nou Pădurea Neagră, desfășurînd o activitate intensă. Conjurația a fost din nou organizată. Ca și în urmă cu patru ani, au fost convocate din nou adunări pe muntele Kniebis. Secretul însă nu a fost păstrat, autoritățile au fost informate și au luat măsuri. Numeroși membri au fost prinși și executați; cei mai activi și mai inteligenți dintre ei au fost nevoiți să fugă; printre ei se afla și Joss Fritz, care n-a putut fi prins nici de data aceasta, dar care se pare că a murit curînd după aceea în Elveția, deoarece din acest moment numele lui nu mai apare nicăieri.

IV

Cam în același timp cînd în Pădurea Neagră era innăbușită cea de-a patra conjurație a „Opincii”, Luther dădea la Wittemberg semnalul pentru mișcarea care avea să atragă în viltoare toate stările sociale și care avea să zdruncine întregul imperiu. Tezele călugărului Augustin din Turingia²⁵⁵ au avut efectul trăsnetului căzut asupra unui butoi cu pulbere. Tendințele variate și de multe ori contradictorii ale cavalerilor și ale bürgerilor, ale țăranilor și ale plebeilor, ale principilor setoși de suveranitate și ale clerului de jos, ale sectelor secrete care propagau misticismul și ale opoziției erudite și a celei satirice-burlești a scriitorilor²⁵⁶ găseau în aceste teze o expresie generală care pentru moment era comună tuturor și în jurul căreia s-au grupat cu o repeziciune uimitoare. Această alianță a tuturor elementelor opoziției constituită peste noapte, chiar dacă a fost de scurtă durată, a dezvăluit dintr-o dată forța uriașă a mișcării, pe care a împins-o cu atît mai vertiginos înainte.

Dar tocmai această dezvoltare rapidă a mișcării trebuia să dezvolte foarte curînd germeii dezbinării care se aflau în ea în stare latentă și trebuia în orice caz să despartă din nou elementele componente ale masei agitate, care prin întregul lor fel de viață erau diametral opuse una alteia, și să le readucă la poziția lor normală de ostilitate reciprocă. Această polarizare a masei eterogene a opoziției în jurul a două centre de atracție s-a manifestat încă din primii ani ai Reformei; nobilii și bürgerii s-au grupat în mod necondiționat în jurul lui Luther; țăranii și plebeii, deși nu ajunseseră să vadă încă în Luther un dușman fățiș, au format, ca și pînă atunci, un partid de opoziție revoluționar separat. Dar întrucît mișcarea avea acum un caracter mult mai general și mai profund decît înainte de Luther, această împrejurare trebuia

să ducă în mod necesar la un antagonism tot mai accentuat și la o ciocnire directă între cele două partide. Acest antagonism direct n-a întârziat să se manifeste; Luther și Münzer luptau unul împotriva celuilalt prin presă și de pe amvon, iar în același timp armatele principilor, ale cavalerilor și ale orașelor, formate în cea mai mare parte din elemente luterane sau din elemente care cel puțin înclinau spre luteranism, împrăștiu cetele de țărani și de plebei.

Cît de divergente erau interesele și necesitățile diverselor elemente care acceptaseră Reforma, ne arată încă înainte de războiul țărănesc încercarea nobilimii de a-și impune revendicările împotriva principilor și popilor.

Am văzut mai sus care era poziția nobilimii germane la începutul secolului al XVI-lea. Ea era pe punctul de a cădea în dependență față de principii laici și bisericești, care deveneau din ce în ce mai puternici. Ea vedea că o dată cu ea decădea în aceeași măsură și puterea imperială, imperiul descompunându-se într-un număr de principate suverane; iar pentru nobilime pieirea ei se identifica neapărat cu pieirea Germaniei ca națiune. La aceasta s-a mai adăugat faptul că nobilimea, și în special nobilimea dependentă direct de împărat, era starea care atît prin îndeletnicirile sale militare cît și prin poziția sa față de principii era reprezentanta cea mai autentică a imperiului și a puterii imperiale. Ea era starea cea mai puternic pătrunsă de sentimentul național, și cu cît puterea imperială era mai mare, cu cît principii erau mai puțini la număr și mai slabi, cu cît Germania era mai unită, cu atît această nobilime era mai puternică. De aici nemulțumirea generală a cavalerilor față de poziția politică deplorabilă a Germaniei și față de neputința imperiului în problemele externe, neputință care creștea pe măsură ce casa imperială anexa la imperiu provincie după provincie prin moșteniri; de aici nemulțumirea nobilimii față de intrigile puterilor străine în interiorul Germaniei și față de comploturile urzite de principii germani împreună cu străinătatea împotriva puterii imperiale. Revendicările nobililor trebuiau să se sintetizeze deci, înainte de toate, în revendicarea unei reforme a imperiului, căreia urmau să-i cadă jertfă principii și înaltul cler. Această sintetizare a întreprins-o *Ulrich von Hutten*, reprezentantul teoretic al nobilimii germane, împreună cu *Franz von Sickingen*, reprezentantul ei militar și politic.

Hutten a exprimat în mod cît se poate de clar și a conceput în spirit cît se poate de radical reforma imperiului cerută de el în numele nobilimii. El cerea nici mai mult nici mai puțin decît înlăturarea tuturor principilor, secularizarea tuturor domeniilor principilor bisericii și a averilor bisericesti și înființarea unei *democrații nobiliare*, avînd în frunte pe monarh, cam în genul celei care a existat în zilele de glorie ale fostei republici poloneze. Hutten și Sickingen credeau că prin instaurarea dominației nobilimii, clasă prin excelență militară, prin îndepărtarea principilor, reprezentanții fărîmițării imperiului, prin doborîrea puterii popilor și prin smulgerea Germaniei de sub dominația spirituală a Romei vor reda imperiului unitatea, libertatea și puterea.

Democrația nobiliară bazată pe iobăgie, așa cum a existat în Polonia și, într-o formă întrucîtva modificată, în primele secole de existență a țărilor cucerite de vechii germani, este una dintre formele sociale cele mai primitive și se dezvoltă în mod firesc spre o ierarhie feudală avansată, care constituie o treaptă de dezvoltare mult mai înaltă. Această democrație nobiliară pură nu mai era deci posibilă în secolul al XVI-lea. Ea nu putea exista fie și din simplul motiv că în Germania erau orașe însemnate și puternice. Pe de altă parte însă era cu neputință și acea alianță dintre mica nobilime și orașe care a dus în Anglia la transformarea monarhiei feudale, bazată pe stări, în monarhie burghezo-constituțională. În Germania vechea nobilime se menținea, în timp ce în Anglia ea fusese exterminată, cu excepția a 28 de familii, prin războiul celor două roze²³⁷ și înlocuită printr-o nobilime nouă de origine burgheză și cu tendințe burgheze; în Germania continua să existe iobăgia și nobilimea avea surse de venituri *feudale*, pe cînd în Anglia iobăgia fusese aproape complet desființată, iar nobilii erau niște simpli burghezi proprietari de pămînt, avînd o sursă de venit *burgheză*: renta funciărară. În sfîrșit, centralizarea monarhiei absolute, care se instaurase în Franța începînd de la Ludovic al XI-lea, întemeindu-se pe antagonismul dintre nobilime și burghezie, și care continua să se desăvîrșească, era cu neputință în Germania fie și pentru simplul fapt că aici nu existau în genere condiții pentru o centralizare pe scară națională sau se aflau doar în germene.

În aceste condiții, cu cît Hutten se ocupa mai îndeaproape de realizarea practică a idealului său, cu atît era silit el să facă mai multe concesii și cu atît contururile reformei imperiului pe care o preconiza deveneau mai confuze. Nobilimea

singură nu era destul de puternică pentru a realiza acest proiect : dovadă — slăbiciunea ei tot mai mare față de principii. Trebuiau găsiți aliați, iar singurii aliați posibili erau orașele, țărani și teoreticienii influenți ai mișcării Reformei. Orașele însă îi cunoșteau îndeajuns pe nobili pentru a nu avea încredere în ei și a refuza să încheie orice fel de alianță cu ei. În nobilimea care îi storcea de vlagă și îi maltrata, țărani vedeau pe bună dreptate pe dușmanul lor cel mai înverșunat, iar teoreticienii țineau ori cu bürgerii, ori cu principii, ori cu țărani. Ce lucruri pozitive putea promite nobilimea bürgerilor și țărănilor de pe urma unei reforme a imperiului care avea ca scop principal tot întărirea nobilimii ? În aceste condiții, lui Hutten nu-i rămânea altceva de făcut decât ca în scrierile sale de propagandă să vorbească prea puțin ori chiar de loc despre viitoarele raporturi dintre nobilime, orașe și țărani, să arunce vina pentru toate relele asupra principilor, popilor și asupra dependenței față de Roma și să dovedească bürgerilor că interesul lor le dictează să rămână cel puțin neutri în lupta iminentă dintre principii și nobili. Despre desființarea iobăgiei și a prestațiilor pe care țăranul le datora nobililor nu se vorbește nicăieri la Hutten.

Poziția nobilimii germane de atunci față de țărani era identică cu aceea adoptată de nobilimea poloneză față de țărani ei în răscoalele din 1830—1846. Ca și în răscoalele moderne poloneze, mișcarea nu putea fi dusă atunci pînă la capăt în Germania decât printr-o alianță a tuturor partidelor de opoziție, și în special a nobilimii cu țărani. Dar tocmai o asemenea alianță era, în ambele cazuri, *imposibilă*. Nici nobilimea nu era pusă în fața necesității de a renunța la privilegiile ei politice și la drepturile ei feudale în relațiile cu țărani și nici țărani revoluționari nu puteau să încheie, pe baza unor perspective vagi și nesigure, o alianță cu nobilimea, cu starea care îi asuprea cel mai mult. Ca și în 1830 în Polonia, nobilimea nu mai putea cîștiga în Germania în 1522 pe țărani de partea ei. Numai o abolire totală a iobăgiei și a relațiilor de dependență, numai desființarea tuturor privilegiilor nobiliare ar fi putut permite încheierea unei alianțe între țărăni și nobilime ; dar, ca orice stare privilegiată, nobilimea nu avea cîtuși de puțin poftă să renunțe de bunăvoie la privilegiile ei, la întreaga ei situație excepțională și la cea mai mare parte a surselor ei de venituri.

Așa că la izbucnirea luptei nobilimea s-a văzut singură în fața principilor. Era de prevăzut că principii, care timp de

două secole câştigaseră mereu teren în dauna ei, o vor învinge și de data aceasta fără eforturi.

Desfășurarea luptei este cunoscută. Hutten și Sickingen — ultimul fiind recunoscut ca șef politic-militar al nobilimii din centrul Germaniei — au înființat în 1522 la Landau, sub pretextul autoapărării, o uniune a nobilimii renane, suabe și francone pe timp de 6 ani; Sickingen a strâns o armată, în parte cu mijloace proprii, în parte cu ajutorul cavalerilor din vecinătate, a organizat recrutarea de întăriri în Franconia, în regiunea cursului inferior al Rinului, în Țările de Jos și în Westfalia, și în septembrie 1522 a început ostilitățile, declarând război principelui elector arhiepiscopul de Trier. Dar, în timp ce se afla în fața Trierului, rezervele i-au fost tăiate prin intervenția rapidă a principilor; landgraful de Hessa și principele elector al Palatinatului au pornit în ajutorul celor din Trier și Sickingen a fost nevoit să se retragă în grabă în castelul său Landstuhl. Cu toate străduințele lui Hutten și ale celorlalți prieteni ai săi, nobilimea aliată, intimidată de acțiunea concentrică și rapidă a principilor, l-a părăsit; fiind rănit mortal, Sickingen a predat castelul Landstuhl, murind imediat după aceea. Hutten a fost nevoit să se refugieze în Elveția, unde a murit câteva luni mai târziu, pe insula Ufnau de pe lacul Zürich.

În urma acestei înfringeri și prin moartea celor doi conducători ai ei, puterea nobilimii, ca corporație independentă față de principii, a fost zdrobită. De acum înainte nobilimea nu mai apare decât în serviciul și sub conducerea principilor. Războiul țărănesc, care a izbucnit curînd după aceea, a constrîns-o și mai mult să se pună direct sau indirect sub ocrotirea principilor și a dovedit în același timp că nobilimea germană prefera să exploateze mai departe pe țărani sub suveranitatea principilor decât să răstoarne pe principii și pe popi printr-o alianță fățișă cu țărani *emancipați*.

V

Din momentul în care declarația de război a lui Luther împotriva ierarhiei catolice a pus în mișcare toate elementele opoziționiste din Germania, nu a trecut un an în care țărani să nu fi prezentat și ei revendicări proprii. Din 1518 pînă în 1523, în Pădurea Neagră și în Suabia de sus, răscoalele țărănești locale s-au ținut lanț. Din primăvara anului 1524, aceste răscoale au căpătat un caracter sistematic. În aprilie 1524, țărani de pe moșia mănăstirii Marchthal au refuzat să mai respecte servituțile și prestațiile; în mai, țărani din Sankt-Blasien au refuzat să-și îndeplinească obligațiile feudale; în iunie, țărani din Steinheim, lângă Memmingen, au declarat că nu vor plăti nici zeciuiala, nici celelalte obligații de acest fel; în iulie și august s-au răscolit țărani din Thurgau, dar răscoala a fost potolită, în parte, prin intervenția locuitorilor din Zürich și, în parte, prin brutalitatea Confederației elvețiene, care a dat ordin să fie executați mai mulți dintre ei. În cele din urmă, în comitatul Stühlingen a avut loc o răscoală mai energică, care poate fi socotită ca *începutul direct al războiului țărănesc*.

Pe neașteptate, țărani din Stühlingen au refuzat să respecte prestațiile pe care le datorau landgrafului, s-au adunat în cete mari și, la 24 octombrie 1524, au pornit, sub conducerea lui *Hans Müller din Bulgenbach*, spre Waldshut. Aici au întemeiat, împreună cu orașenii, o frăție evanghelică. Orașenii au intrat cu atît mai bucuros în această uniune, cu cît în acea vreme se aflau în conflict cu guvernul din Vorderösterreich²³⁸ din cauza persecuțiilor religioase dezlănțuite împotriva predicatorului lor Balthasar *Hubmaier*, prieten și discipol al lui Thomas Münzer. S-a instituit deci, în folosul uniunii, un impozit de trei creițari pe săptămîină — o sumă enormă pentru valoarea de atunci a banilor — și au fost trimiși emisari în

Alsacia, pe Mosela, în toată regiunea superioară a Rinului și în Franconia cu misiunea de a convinge pretutindeni pe țărani să intre în uniune. Scopul proclamat de această uniune era desființarea dominației feudale, distrugerea tuturor castelelor și mănăstirilor și înlăturarea tuturor stăpînilor feudali cu excepția împăratului. Steagul uniunii era *tricolorul german*.

Răscoala a cîștigat repede teren în întreaga regiune muntoasă a Badenului de astăzi. Nobilimea din Suabia de sus, ale cărei trupe erau aproape în întregime ocupate în Italia în războiul împotriva lui Francisc I, regele Franței, a fost cuprinsă de panică. Nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să tergiverseze lucrurile prin tratative pentru a avea timp să adune bani și trupe pînă cînd va fi destul de puternică pentru a pedepsi pe țărani pentru îndrăzneala lor „prin foc și sabie, prin jaf și asasinate”²³⁹. Din această clipă a început acea trădare sistematică, acea continuă perfidie și nerespectare a cuvîntului dat care caracterizează acțiunile nobililor și ale principilor în tot decursul războiului țărănesc și care au constituit arma lor cea mai puternică împotriva țăranilor împrăștiați și greu de organizat. Uniunea suabă, care cuprindea pe principi, nobilimea și orașele imperiale din sud-vestul Germaniei, s-a oferit să intervină ca mijlocitoare, dar fără să garanteze țăranilor concesii concrete. Aceștia au continuat mișcarea. Hans Müller din Bulgenbach, care de la 30 septembrie pînă la mijlocul lunii octombrie a cutreierat Pădurea Neagră pînă la Urach și Furtwangen, și-a sporit ceata la 3.500 de oameni și s-a stabilit împreună cu aceștia lângă Ewattingen (nu departe de Stühlingen). Nobilimea nu dispunea de mai mult de 1.700 de oameni, care erau și ei împrăștiați. Ea a fost nevoită să accepte un armistițiu, care a fost încheiat în cele din urmă în tabăra de la Ewattingen. Țăranilor li s-a promis o învoială prin buna înțelegere, fie direct între participanți, fie prin mijlocirea unor arbitri, și examinarea plîngerilor lor de către tribunalul local de la Stockach. Atît trupele nobililor cît și țăranii s-au împrăștiați.

Țăranii au căzut de acord asupra unui număr de 16 articole, care urmau să fie supuse spre aprobare tribunalului din Stockach. Articolele erau cît se poate de moderate: desființarea dreptului de vînătoare, a servituților, a dărilor apăsătoare și în general a privilegiilor seniorilor, ocrotire împotriva arestărilor samavolnice și a judecăților părtinitoare și arbitrare. Doar atît cereau ei.

Nobilii însă, de îndată ce țărani au plecat pe la casele lor, au cerut ca toate prestațiile în litigiu să fie respectate pînă cînd tribunalul își va pronunța hotărîrea. Țăranii s-au împotrivit, bineînțeles, și și-au invitat stăpînii să se adreseze instanțelor judecătorești. Conflictul a izbucnit iarăși; țărani s-au adunat din nou, iar principii și stăpînii feudali și-au concentrat trupele. De data aceasta mișcarea s-a extins și mai mult, pînă dincolo de Breisgau, pătrunzînd adînc în regiunea Württemberg. Trupele nobililor, comandate de *Georg Truchsess von Waldburg*, acest duce de Alba al războiului țărănesc, țineau cetele țărănești sub observație, le atacau trupele de rezervă, dar nu îndrăzneau să atace grosul armatei țărănești. *Georg Truchsess* a dus tratative cu căpeteniile țăranilor și a reușit să încheie pe ici-colo cîte o înțelegere.

La sfîrșitul lunii decembrie au început dezbaterile în fața tribunalului din Stockach. Țăranii au protestat împotriva faptului că tribunalul era format numai din nobili. Drept răspuns li s-a citit un decret de numire dat de împărat²⁴⁰. Dezbaterile se tărăgănavă, iar între timp nobilii, principii și autoritățile Uniunii suabe se înarmau. Arhiducele Ferdinand, care, în afară de provinciile ereditare aparținînd și astăzi casei de Austria, stăpînea și Württembergul, regiunea Pădurii Negre din Baden și Alsacia de sud, ordonă să se procedeze cu cea mai mare asprime față de țărani rebeli: să fie prinși, schingiuiți și omoriți fără milă, să fie nimiciti în fel și chip, să li se ardă și să li se pustiască avutul, iar nevestele și copiii lor să fie izgoniți din țară. Iată cum respectau principii și stăpînii feudali armistițiul și cum înțelegeau ei învoiala prin bună înțelegere și examinarea plîngerilor. Arhiducele Ferdinand, căruia casa Welser din Augsburg îi avansase bani, s-a înarmat în mare grabă; Uniunea suabă a stabilit trei termene înăuntrul cărora membrii ei urmau să livreze anumite contingente de oameni și să plătească anumite sume de bani.

Răscoalele de pînă atunci au coincis cu prezența timp de 5 luni a lui Thomas Münzer în ținuturile muntoase²⁴¹. Cu toate că nu există dovezi fățișe că el ar fi influențat asupra izbucnirii și desfășurării mișcării, în mod indirect această influență este pe deplin stabilită. Cei mai hotărîți dintre țărani revoluționari sînt în majoritate discipoli ai săi care i-au propagat ideile. Toți contemporanii săi îi atribuie atît cele „12 articole” cît și „Scrisoarea-program” a țăranilor din regiunea muntoasă, deși în ceea ce privește articolele este sigur că n-au fost redactate de el. Reîntorcîndu-se în Turingia, el, a lansat

chiar în timpul călătoriei sale un manifest net revoluționar către țărani răsculați ²⁴².

În același timp, ducele Ulrich, care fusese izgonit din Württemberg încă din 1519, țesea tot soiul de intrigi, vrînd să-și redobîndească țara cu ajutorul țăranilor. Este un fapt constatat că, de la izgonirea sa, Ulrich a căutat să se folosească de tabăra revoluționară și că a sprijinit-o neconținut. Numele lui este amestecat în majoritatea tulburărilor locale care au avut loc în Pădurea Neagră și în Württemberg între 1520 și 1524; el se pregătea chiar să facă o incursiune în Württemberg, pornind de la castelul său Hohentwiel. Țăranii nu au făcut însă decît să se servească de el; el nu a avut niciodată vreo influență asupra lor și cu atît mai puțin s-a bucurat de încrederea lor.

Iarna a trecut fără ca vreuna dintre părți să întreprindă o acțiune hotărîtoare. Principii se ascundeau, răscoala țăranilor cîștiga teren. În ianuarie 1525 toată regiunea dintre Dunăre, Rin și Lech era în plină fierbere, iar în februarie a izbucnit furtuna.

În timp ce *ceata din Schwarzwald-Hegau*, comandată de Hans Müller din Bulgenbach conspira împreună cu Ulrich von Württemberg, o parte dintre ei participînd chiar la expediția infructuoasă a acestuia împotriva orașului Stuttgart (din februarie și martie 1525), — în Ried, la nord de Ulm, țăranii s-au răscolat la 9 februarie și s-au adunat la Baltringen într-o tabără apărută de mlaștini, au arborat *steagul roșu* și au format, sub conducerea lui Ulrich Schmidt, *ceata din Baltringen*. Ea număra 10.000—12.000 de oameni.

La 25 februarie 1525, la zvonul că trupele se îndreptau împotriva nemulțumiților apăruți și în această regiune, *ceata din Allgäu-ul de Sus*, în număr de 7.000 de oameni, s-a adunat pe Schussen. Cei din Kempten, care fuseseră toată iarna în conflict cu arhiepiscopul lor, s-au adunat la 26 februarie și s-au unit cu ei. Orașele Memmingen și Kaufbeuren s-au alăturat și ele mișcării în mod condiționat; dar poziția echivocă pe care au adoptat-o orașele în această luptă a ieșit încă de atunci la iveală. La 7 martie au fost adoptate la Memmingen, în numele tuturor țăranilor din Allgäu-ul de Sus, cele 12 articole de la Memmingen.

Primind o solie din Allgäu, s-a format lângă lacul Constanța *ceata lacului*, sub conducerea lui Eitel Hans. Și această ceată s-a întărit repede. Cartierul ei general era la Bermatingen.

Și țărani din Allgäu-ul de Jos, în regiunile Ochsenhausen și Schellenberg, Zeil și Waldenburg, de pe domeniile lui Truchsess, s-au răsculat încă din primele zile ale lunii martie. Această *ceată din Allgäu-ul de Jos*, în număr de 7.000 de oameni, își avea tabăra lângă Wurzach.

Aceste patru cete au adoptat toate articolele de la Memmingen, care de altfel erau mult mai moderate decât cele redactate la Hegau și vedeau, chiar și în punctele privitoare la comportarea cetelor armate față de nobili și de stăpînire, o ciudată lipsă de hotărîre. Atitudinea hotărîtă, acolo unde s-a manifestat ca atare, a apărut abia în timpul războiului, după ce țărani au început să cunoască din experiență modul de acțiune al dușmanilor lor.

Concomitent cu aceste cete s-a format la Dunăre o a șasea ceată. Din toată regiunea, de la Ulm pînă la Donauwörth, din văile rîurilor Iller, Roth și Biber, țărani au venit la Leipheim, unde și-au stabilit tabăra. Din 15 localități veniseră toți oamenii apti pentru luptă, din alte 117 veniseră întăriri. Conducătorul *cetei din Leipheim* era Ulrich Schön, iar predicatorul ei era Jakob Wehe, preotul din Leipheim.

Astfel, în Suabia de sus se găseau sub arme, la începutul lunii martie, 30.000—40.000 de țărani răsculați, grupați în șase tabere. Caracterul acestor cete de țărani era foarte eterogen. Partidul revoluționar — al lui Münzer — era peste tot în minoritate. Totuși el era pretutindeni nucleul și punctul de sprijin al taberelor țărănești. Masa țărănilor era totdeauna gata să cadă la învoială cu stăpînii feudali dacă i se garantau concesiile pe care spera să le obțină prin atitudinea ei de amenințare. Pe lângă aceasta ea începuse să se plictisească de război, văzînd că acesta durează prea mult și că armatele princiare se apropie, iar cei care mai aveau ceva de pierdut au plecat în cea mai mare parte la casele lor. Totodată, cetelor răsculate li s-a alăturat în masă lumpenproletariatul vagabond, care împiedica stabilirea unei discipline, demoraliza pe țărani și pleca și se întorcea după plac. Chiar acest simplu fapt explică de ce la început cetele țărănești rămîneau peste tot în defensivă, de ce stînd în tabere aceștia se demoralizau și nu erau nici pe departe la înălțimea armatelor principilor, abstracție făcînd de inferioritatea lor tactică și de lipsa de conducători buni.

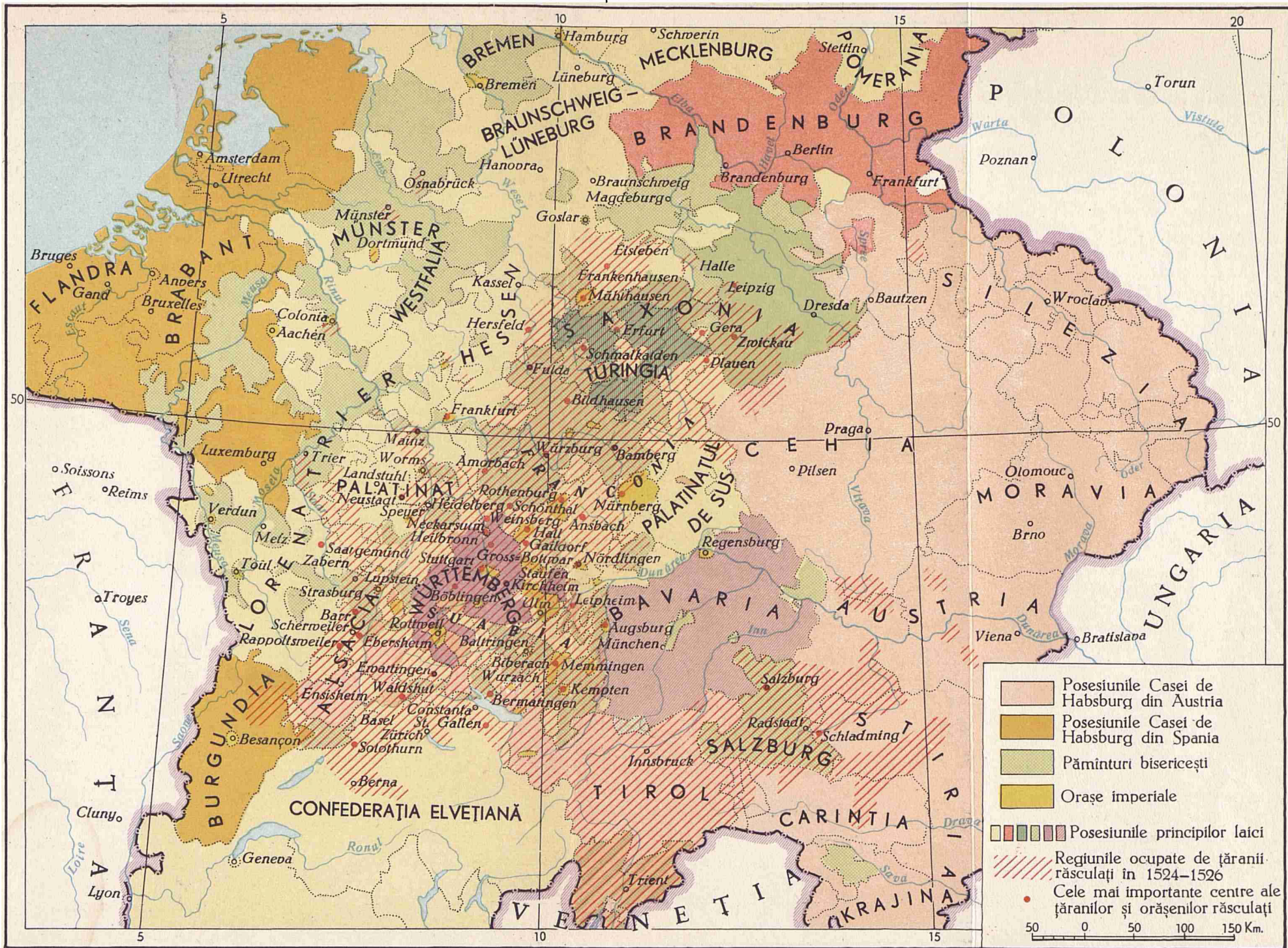
Încă în timp ce țărani se adunau în cete, ducele Ulrich, pornind de la Hohentwiel, a făcut o incursiune împotriva Württembergului cu trupe recrutate și cu o mîină de țărani

din Hegau. Uniunea suabă ar fi fost pierdută dacă țărani ar fi atacat în acel moment din cealaltă parte trupele lui Truchsess von Waldburg. Dar, dată fiind atitudinea pur defensivă a cetelor țărănești, Truchsess a reușit curînd să încheie un armistițiu cu țărani din Baltringen, Allgäu și cu cei din regiunea lacului, să înceapă tratative cu ei și să fixeze drept termen pentru rezolvarea litigiului duminica Judica (2 aprilie) ²⁴³. Între timp el a putut să pornească împotriva ducelui Ulrich, să ocupe Stuttgartul și să-l forțeze să părăsească, chiar la 17 martie, Württembergul. Apoi s-a întors împotriva țărănilor, însă mercenarii din propria lui armată s-au revoltat și au refuzat să meargă împotriva lor. Truchsess a reușit să potolească pe răzvrățiți și s-a îndreptat apoi spre Ulm, unde soseau noi întăriri, după ce a lăsat o tabără de observație la Kirchheim unter Teck.

Uniunea suabă, care avea în sfîrșit mîinile libere și-și adunase primele contingente, își lepădă atunci masca și declară că „era hotărîtă să schimbe cu ajutorul lui Dumnezeu și prin forța armelor ceea ce cutezaseră țărani să facă din propria lor voință” ²⁴⁴.

Între timp țărani respectaseră cu strictețe armistițiu. În vederea tratativelor din duminica Judica, ei își formulară revendicările în faimoasele „12 articole”. Ei cereau pentru comunități dreptul de a-și alege și a revoca preoții, desființarea zeciuiei mici și întrebuițarea zeciuiei mari ²⁴⁵ în scopuri publice după ce se va fi scăzut din ea leafa preotului, desființarea iobăgiei, a dreptului de pescuit și de vînătoare și a dării în caz de deces, restrîngerea servituților excesive, a dărilor și a arenzilor, restituirea pădurilor, pășunilor și privilegiilor smulse prin violență comunelor și indivizilor izolați și înlăturarea samavolniciei din justiție și din administrație. De aici se vede că partidul moderat și împăciuitor era predominant în sinul cetelor țărănești. Partidul revoluționar își stabilise programul mai înainte, în „Scrisoarea-program”. Această scrisoare deschisă, adresată tuturor comunităților țărănești, le chema să intre în „alianța și frăția creștină” pentru a lupta împotriva tuturor servituților, fie cu binele, „ceea ce — pe cît se pare — nu va fi cu putință”, fie prin violență, și amenința pe toți cei recalcitranți cu „excomunicarea laică”, adică cu excluderea din societate și ruperea relațiilor cu membrii alianței. Toate castelele, mănăstirile și așezămintele bisericesti urmau de asemenea să sufere excomunicarea laică dacă nobilii, popii și călugării nu le părăseau de bunăvoie,

RĂZBOIUL ȚĂRĂNESC GERMAN

dacă nu se mutau în case obișnuite, ca toți ceilalți oameni, și nu se alăturau alianței creștine. — În acest manifest radical, care a fost fără îndoială redactat *înainte* de răscoala din primăvara anului 1525, este vorba, așadar, în primul rînd de revoluție, de completa înfrîngere a claselor încă stăpînitore, iar „excomunicarea laică” vizează numai pe asupritori și pe trădători care trebuie omorîți, castelele care trebuie arse, mănăstirile și așezămintele bisericesti care trebuie confiscate și ale căror odoare trebuie transformate în bani.

Înainte însă ca țărani să fi ajuns să prezinte cele 12 articole arbitrilor desemnați, le-a sosit vestea că Uniunea suabă a violat convenția și că trupele acesteia se apropie. Imediat au fost luate măsuri. La Geisbeuren a fost convocată o adunare generală a țărănilor din Allgäu, Baltringen și a celor din regiunea lacului. Cele patru cete au fost contopite și reorganizate în patru coloane noi ; s-a hotărît confiscarea averilor bisericesti, vînzarea odoarelor lor în folosul fondului de război și arderea castelelor. Astfel „Scrisoarea-program” a devenit și ea, pe lîngă cele 12 articole oficiale, un ansamblu de reguli pentru ducerea războiului, iar duminica Judica — ziua fixată pentru încheierea păcii — a devenit ziua *răscoalei generale*.

Neliniștea care creștea pretutindeni, neîncetatele conflicte locale dintre țărani și nobili, vestea despre amploarea crescîndă pe care a luat-o, în decursul ultimelor 6 luni, răscoala în Pădurea Neagră, precum și vestea extinderii ei pînă la Dunăre și la Lech, sînt, desigur, elemente suficiente pentru a explica repeziciunea cu care s-au succedat răscoalele țărănești în două treimi din Germania. Dar faptul că răscoalele au izbucnit peste tot concomitent dovedește că în fruntea mișcării se găseau oameni care o organizaseră cu ajutorul anabapțiștilor și al altor emisari. În ultima jumătate a lunii martie izbucniseră tulburări în Württemberg, pe Neckarul inferior, în Odenwald, în Franconia de jos și de mijloc ; ziua de 2 aprilie, duminica Judica, fusese încă înainte fixată peste tot ca termen pentru izbucnirea răscoalei generale ; lovitura hotărîtoare — răscoala în masă — a avut loc pretutindeni în prima săptămîină a lunii aprilie. La 1 aprilie, și țărani din Allgäu, Hegau și cei din regiunea lacului Constanța au chemat în tabere, trăgînd clopotele și convocînd adunări în masă, pe toți oamenii capabili să mînuiască armele și au început să atace, în același timp cu cei din Baltringen, castelele și mănăstirile.

În *Franconia*, unde mișcarea s-a grupat în jurul a șase centre, răscoala a izbucnit pretutindeni în primele zile ale lunii aprilie. Lîngă *Nördlingen* s-au format în timpul acesta două tabere de țărani, cu ajutorul cărora partidul revoluționar din oraș, al cărui șef era *Anton Forner*, a reușit să pună mîna pe putere și să împună instalarea lui Forner ca primar, obținînd în același timp ca orașul să se alătore țăranilor. În toată regiunea *Ansbach* țăranii s-au răscolat între 1 și 7 aprilie, iar de aici răscoala s-a extins pînă în Bavaria. În regiunea din jurul *Rothenburgului*, țăranii se aflau sub arme încă de la 22 martie; în orașul *Rothenburg* protipendada orașului a fost înlăturată la 27 martie de la conducere de către micii bürgeri și de plebeii de sub conducerea lui *Stephan von Menzingen*; dar cum aici tocmai prestațiile țăranilor formau principala sursă de venituri a orașului, noua stăpînire a avut și ea o atitudine cît se poate de șovăielnică și de echivocă față de țărani. În eparhia capitulului sinodic de la *Würzburg*²⁴⁶, țăranii s-au răscolat la începutul lunii aprilie împreună cu toate orașele mici, iar în episcopatul *Bamberg* răscoala generală l-a silit pe episcop, după cinci zile, să cedeze. În sfîrșit, în nord, la granița Turingiei s-a format puternica *tabără a țăranilor din Bildhausen*.

În *Odenwald*, unde în fruntea partidului revoluționar se găseau *Wendel Hipler*, un nobil, fost cancelar al conților de *Hohenlohe*, și *Georg Metzler*, hangiu din *Ballenberg*, lîngă *Krautheim*, furtuna a izbucnit încă de la 26 martie. Țăranii s-au îndreptat din toate părțile spre riul *Tauber*. Li s-au alăturat și 2.000 de oameni din tabăra de la *Rothenburg*. *Georg Metzler* a preluat comanda și, după ce i-au sosit toate întăziriile, a pornit, la 4 aprilie, spre mănăstirea *Schönthal* pe *Jagst*, unde i s-au alăturat și cei din *Valea Neckarului*. Aceștia din urmă, conduși de *Jäcklein Rohrbach*, hangiu din *Böckingen*, lîngă *Heilbronn*, proclamaseră începutul răscoalei în duminica *Judica* în localitățile *Flein*, *Sontheim* etc., în timp ce *Wendel Hipler*, împreună cu mai mulți conjurați, atacase în același timp *Ohringen* și atrăsese în mișcare pe țăranii din împrejurimi. La *Schönthal* cele 12 articole au fost adoptate de ambele coloane de țărani reunite în *Ceata albă* și s-au organizat incursiuni împotriva castelelor și mănăstirilor. *Ceata albă* număra 8.000 de oameni, fiind înzestrată cu tunuri și cu 3.000 de carabine. Acestei cete i s-a alăturat și *Florian Geyer*, un cavaler din *Franconia*, care a format ceata neagră, un corp

de elită recrutat mai cu seamă din rezervele de la Rothenburg și Ohringen.

Guvernatorul württemberghez din Neckarsulm, contele Ludwig von Helfenstein, a început ostilitățile. El a pus să fie omorâți fără multă vorbă toți țărani care i-au căzut în mână. Ceata albă a pornit împotriva lui. Aceste măceluri, precum și vetea înfrîngerii cetei din Leipheim, a executării lui Jakob Wehe și a atrocităților comise de Truchsess, sosită tocmai atunci, i-au îndârjit pe țărani. Contele de Helfenstein, care se retrăsese la Weinsberg, a fost atacat aici. Castelul a fost luat cu asalt de Florian Geyer ; orașul a fost cucerit după o luptă mai îndelungată, iar contele Ludwig a fost făcut prizonier împreună cu alți cavaleri. A doua zi, la 17 aprilie, Jäcklein Rohrbach, împreună cu cei mai hotărâți oameni din ceată, i-a judecat pe prizonieri, condamnînd pe 14 dintre ei, în frunte cu contele de Helfenstein, la cea mai rușinoasă moarte : execuția prin împungerea cu lănci. Cucerirea Weinsbergului și răzbunarea teroristă a lui Jäcklein împotriva lui Helfenstein și-au produs fără întârziere efectul asupra nobilimii. Conții de Löwenstein s-au alăturat uniunii țărănilor, iar conții de Hohenlohe, care i se alăturaseră mai de mult, dar nu-i dăduseră încă nici un ajutor efectiv, au trimis imediat tunurile și praful de pușcă cerut.

Căpeteniile s-au consfătuit dacă nu era cazul să aleagă pe Götz von Berlichingen în funcția de comandant suprem, „deoarece acesta putea să atragă și pe nobili de partea lor”. Propunerea a fost aprobată ; însă Florian Geyer, care privea această stare de spirit a țărănilor și a căpeteniilor ca începutul unei reacțiuni, s-a despărțit de ceata țărănilor și, împreună cu ceata sa neagră, a început să cutreiere pe cont propriu întii regiunea Neckarului, iar apoi pe cea a Würzburgului, distrugînd peste tot castelele și cuiburile popilor.

Restul cetei s-a îndreptat mai întii împotriva Heilbronnului. În acest oraș imperial, liber și puternic, împotriva protipendadei se ridica, ca aproape pretutindeni, opoziția bürgerilor și opoziția revoluționară. Aceasta din urmă, pe baza unei înțelegeri secrete cu țărani, a deschis lui Georg Metzler și Jäcklein Rohrbach, încă la 17 aprilie, porțile orașului în timpul unei învălmășeli. Conducătorii țărănilor și oamenii lor au ocupat orașul, care a fost primit în frăție punînd la dispoziția acesteia suma de 1.200 de guldeni și un detașament de voluntari. Au fost jefuite numai avuțiile clericilor și ale cavalerilor ordinului teutonic²⁴⁷. În ziua de 22 țărani s-au retras din oraș,

lăsînd o mică garnizoană de ocupație. Heilbronnul urma să devină centrul diferitelor cete care trimiseră într-adevăr delegați acolo ca să se sfătuiască asupra acțiunii și a revendicărilor comune ale țăranilor. Însă opoziția bürgerilor și protipendada care, după intrarea țăranilor în oraș, se aliase cu ea, avînd din nou supremația în oraș, au împiedicat orice măsură mai energică, întrucît ele așteptau doar apropierea armatei princiare pentru a trăda definitiv pe țărani.

Țăranii s-au îndreptat spre Odenwald. La 24 aprilie, Götz von Berlichingen, care cu cîteva zile înainte își oferise serviciile întîii electorului Palatinatului, apoi țăranilor și pe urmă din nou electorului, a fost nevoit să intre în frăția evanghelică și să preia comanda supremă a Cetei luminoase *albe* (spre deosebire de Ceata *neagră* a lui Florian Geyer). El era însă totodată prizonierul țăranilor, care îl supravegheau plini de suspiciune, supunîndu-l controlului consiliului căpeteniilor, fără de care nu putea întreprinde nimic. Götz și Metzler au pornit cu grosul țăranilor prin Buchen spre Amorbach, unde au rămas de la 30 aprilie pînă la 5 mai, răscolînd toată regiunea Mainz. Pretutîndeni nobilii s-au văzut siliți să se alăture mișcării pentru a-și cruța castelele ; au fost arse și jefuite numai mănăstirile. Ceata se demoraliza văzînd cu ochii ; cei mai energici dintre ei plecaseră cu Florian Geyer sau cu Jäcklein Rohrbach, căci și acesta se despărțise de ceilalți după luarea Heilbronnului, pentru că el, judecătorul contelui Helfenstein, nu mai putea rămîne în ceata care voia să se împace cu nobilimea. Însăși această strădanie de a se ajunge la o înțelegere cu nobilimea era un semn de demoralizare. Curînd după aceasta, Wendel Hipler a propus o foarte nimerită reorganizare a cetei : să fie angajați mercenarii care-și ofereau zilnic serviciile, iar ceata să nu se mai reînnoiască în fiecare lună prin noi înrolări și prin liberarea vechilor contingente ca pînă atunci, ci să fie păstrate trupele care se aflau sub arme și care aveau o oarecare experiență. Adunarea obștească a respins însă ambele propuneri ; țăranii, îmbătați de succese, considerau întregul război ca o expediție de pradă, așa încît concurența mercenarilor nu le putea fi pe plac ; în afară de aceasta, ei voiau să aibă libertatea de a pleca acasă de îndată ce și-ar fi umplut buzunarele. La Amorbach s-a ajuns chiar pînă acolo încît consilierul comunal Hans Berlin din Heilbronn a izbutit să impună căpeteniilor și sfetnicilor cetei „Declarația celor 12 articole”, un document care atenua și ultimele ascuțișuri ale celor 12 articole și care punea în

gura țăranilor un limbaj umil și smerit. Dar aceasta era prea de tot și țăranii au respins „Declarația” cu mare zarvă și au stăruit fără clintire să fie menținute articolele originale.

Între timp, în regiunea Würzburg intervenise o cotitură hotărâtoare în desfășurarea evenimentelor. Episcopul, care în timpul primei răscoale a țăranilor, adică la începutul lunii aprilie, se retrăsese în fortăreața Frauenberg de lângă Würzburg și trimisese zadarnic misive în toate direcțiile prin care cerea ajutor, a fost silit, în cele din urmă, să cedeze pentru moment. La 2 mai s-a deschis o dietă în care erau reprezentați și țăranii. Dar încă înainte de a se fi putut ajunge la vreun rezultat au fost interceptate scrisori care dezvăluiau uneltirile trădătoare ale episcopului. Dieta s-a dizolvat imediat și ostilitățile dintre orașeni și țăranii răsculați, de o parte, și oamenii episcopului, de cealaltă parte, au început. Episcopul însuși a fugit la 5 mai la Heidelberg; chiar a doua zi a sosit Florian Geyer cu Ceata neagră la Würzburg, iar împreună cu el și *Ceata franconă de pe Tauber*, care se formase din țărani din Mergentheim, Rothenburg și Ansbach. La 7 mai a sosit și Götz von Berlichingen cu Ceata albă luminoasă și asediul Frauenbergului a început.

În regiunile Limpurg, Ellwangen și Hall s-a format încă de la sfârșitul lunii martie și începutul lunii aprilie o nouă ceată, a celor din *Gaildorf*, sau *Ceata albă de rînd*. Ea a întreprins acțiuni foarte violente, a răsculat întreaga regiune, a dat foc multor mănăstiri și castele, între altele și castelului Hohenstaufen, a silit pe toți țăranii să i se alăture, iar pe toți nobilii, ba chiar și pe paharnicii imperiali din Limpurg, i-a obligat să intre în frăția creștină. La începutul lunii mai, ceata a făcut o incursiune în Württemberg, dar a fost nevoită să se retragă. Ca și în 1848, particularismul german, rezultat al divizării Germaniei în mai multe stătuțe mici, nu permitea nici atunci ca revoluționarii din teritorii diferite să acționeze împreună. Cei din Gaildorf, fiind siliți să se rezume la un câmp mic de acțiune, trebuiau în mod fatal să se destrame după ce înfrinseseră orice rezistență în această regiune. Ei au încheiat un acord cu orașul Gmünd și s-au împrăștiat, lăsînd pe loc numai 500 de oameni înarmați.

În *Palatinat* se formaseră spre sfârșitul lunii aprilie cete de țărani pe ambele maluri ale Rinului. Ele au distrus numeroase castele și mănăstiri, iar la 1 mai au cucerit orașul Neustadt, situat pe Hardt, după ce, cu o zi înainte, cei din Bruchrain, veniți de pe malul celălalt al Rinului, constrînse-

seră orașul Speyer să încheie o înțelegere cu ei. Mareșalul von Habern nu a putut întreprinde nimic împotriva lor cu trupele puțin numeroase ale electorului, așa că la 10 mai electorul a trebuit să încheie cu țărani răsculați o înțelegere prin care le garanta că va supune revendicările lor unei diete.

În sfârșit, în *Württemberg* răscoala izbucnise, în unele regiuni izolate, chiar mai devreme. În munții Urach, țărani formaseră încă din februarie o uniune împotriva popilor și a stăpînilor feudali, iar la sfârșitul lunii martie se răscură cei din Blaubeuren, Urach, Münsing, Baling și Rosenfeld. Țărani din Gaildorf au atacat Göppingenul, Jäcklein Rohrbach a atacat Brackenheimul, iar resturile cetii înfrînte la Leipheim au atacat Pfullingenul, în ținutul *Württemberg*, răsculînd țărănimea. Și în alte regiuni au avut loc tulburări serioase. Pfullingenul a fost silit să capituleze încă de la 6 aprilie în fața țăranilor. Guvernul arhiducelui austriac se afla într-un mare impas. Bani nu avea de loc și trupele sale erau foarte puțin numeroase. Orașele și castelele se aflau în cea mai proastă stare și nu aveau nici garnizoane, nici muniții. Pînă și Asbergul era aproape fără apărare.

Încercarea guvernului de a chema sub arme contingentele orașelor și a le trimite împotriva țăranilor s-a soldat cu înfrîngerea sa imediată. La 16 aprilie contingentul din Bottwar a refuzat să se supună ordinului de plecare și, în loc să se îndrepte spre Stuttgart, el a pornit spre Wunnenstein lîngă Bottwar *, formînd acolo nucleul unei tabere de bürgeri și de țărani care a crescut foarte repede. În aceeași zi a izbucnit răscoala în Zabergau; mănăstirea Maulbronn a fost jefuită și multe mănăstiri și castele complet devastate. Țăranilor din Gäu le-au sosit ajutoare și din regiunea învecinată Bruchrain.

În fruntea cetii de pe Wunnenstein a trecut *Matern Feuerbacher*, consilier din Bottwar, care, deși era unul dintre conducătorii opoziției bürgerilor, ajunsese să se compromită îndeajuns pentru a fi nevoit să treacă de partea țăranilor. El a avut însă tot timpul o atitudine cît se poate de moderată, a împiedicat traducerea în fapt a „Scrisorii-program” în ceea ce privește castelele și a căutat să joace pretutindeni rolul de mediator între țărani și bürgerii moderați. El a împiedicat unirea celor din *Württemberg* cu Ceata albă luminoasă, iar mai tîrziu a convins pe cei din Gaildorf să se retragă din *Württemberg*. Din cauza tendințelor sale de bürger, el a fost destituit la 19 aprilie, dar chiar a doua zi a fost numit din nou

* Localitatea mai poartă și denumirea de Gross-Bottwar. — *Nota Red.*

conducătorul cetei, căci era indispensabil. De aceea, chiar după ce la 22 aprilie Jäcklein Rohrbach se alătură celor din Württemberg împreună cu 200 de oameni hotărâți, el s-a văzut nevoit să-l lase pe Feuerbacher să ocupe mai departe postul său și să se mărginească doar la o supraveghere amănunțită a activității acestuia.

La 18 aprilie guvernul a încercat să trateze cu țărani de pe Wunnenstein. Aceștia au stăruit în cererea lor ca guvernul să accepte cele 12 articole, lucru pe care împuterniciții săi, firește, nu-l puteau face. Așa că ceata s-a pus în mișcare. La 20 a intrat în Laufen, unde propunerile solilor guvernului au fost refuzate pentru ultima oară. La 22 ceata, care număra 6.000 de oameni, se afla la Bietigheim și amenința Stuttgartul. Consiliul municipal de aici fugise în cea mai mare parte și în fruntea administrației fusese pus un comitet de orășeni. Aici, orășenii erau împărțiți în aceleași tabere ca peste tot : protipendada, opoziția bürgerilor și plebeii revoluționari. La 25 aprilie aceștia din urmă au deschis țărănilor porțile orașului și Stuttgartul a fost imediat ocupat. Aici a fost dusă pînă la capăt organizarea *Cetei creștine albe*, cum se numeau acum răsculații din regiunea Württemberg, și s-au stabilit reguli fixe în ceea ce privește solda, împărțirea prăzii, aprovizionarea etc. Acestora li s-a alăturat un detașament format din cetățeni din Stuttgart, condus de Theus Gerber.

La 29 aprilie Feuerbacher porni cu întreaga ceată împotriva celor din Gaildorf, care năvăliseră în ținutul Württembergului prin Schörndorf. El a primit tot ținutul în uniune și prin aceasta a făcut pe cei din Gaildorf să se retragă. În felul acesta el a evitat ca elementul revoluționar din ceata sa, în fruntea căruia se găsea Rohrbach, să primească o întărire periculoasă prin amestecul cu ceata din Gaildorf, care era necruțătoare. La vestea că Truchsess se apropie, Feuerbacher a plecat de la Schörndorf și a ieșit în întâmpinarea acestuia, iar la 1 mai și-a așezat tabăra la Kirchheim unter Teck.

În cele de mai sus am expus începutul și desfășurarea răscoalei în acea parte a Germaniei pe care trebuie s-o considerăm cîmpul de activitate al celui dintîi grup de cete țărănești. Înainte de a trece la celelalte grupe (cele din Turingia și Hessa, Alsacia, Austria și regiunea alpină) trebuie să ne oprim asupra campaniei prin care Truchsess, la început singur, apoi ajutat de diverși principii și de diverse orașe, a distrus acest prim grup de răsculați.

Pe Truchsess îl lăsasem la Ulm, spre care s-a îndreptat spre sfârșitul lunii martie, după ce lăsase la Kirchheim unter Teck un corp de observație sub comanda lui Dietrich Spät. După ce atrăsese și întăririle Uniunii suabe concentrate la Ulm, în număr de aproape 10.000 de oameni, dintre care 7.200 de infanteriști, armata lui Truchsess a rămas singura armată capabilă să ducă un război ofensiv împotriva țăranilor. Întăririle nu ajungeau decît foarte încet la Ulm, în parte din cauza greutăților de recrutare în regiunile răscolate, în parte din cauza lipsei de bani a guvernelor și în parte pentru că peste tot puținele trupe existente erau absolut indispensabile pentru paza fortărețelor și a castelelor. Am văzut cît de puțin numeroase erau trupele de care dispuneau principii și orașele care nu făceau parte din Uniunea suabă. Așadar, totul depindea de succesele pe care avea să le repurteze Georg Truchsess cu armata uniunii.

Truchsess s-a îndreptat mai întîi împotriva *cetei din Baltringen*, care pornise între timp să devasteze castelele și mănăstirile din împrejurimile Riedului. Țăranii, care la apropierea trupelor Uniunii suabe se retrăseseră, fiind împresurați și izgoniți din mlaștini, s-au văzut siliți să treacă dincolo de Dunăre și să se adăpostească în trecătorile și în pădurile Alpilor suabi. Aici, unde cavaleria și artileria — forța de căpetenie a armatelor Uniunii suabe — nu-i putea ajunge, ei n-au mai fost urmăriți de Truchsess. Acesta a pornit împotriva celor din Leipheim, care, avînd 5.000 de oameni la Leipheim, 4.000 în Mindeltal și 6.000 în Illertissen, răscolau toată regiunea, distrugînd mănăstirile și castelele și pregătindu-se să pornească cu toate cele trei coloane împotriva Ulmului. Și aici pare să se fi produs o oarecare demoralizare printre țărani, astfel încît din punct de vedere militar nu se mai putea pune bază pe ceată, căci Jakob Wehe a căutat din capul locului să ducă tratative cu Truchsess. Dar acum, cînd dispunea de o armată destul de puternică, acesta nu mai voia să audă de nimic ; la 4 aprilie el a atacat ceata principală la Leipheim, distrugînd-o complet. Jakob Wehe și Ulrich Schön, precum și alte două căpetenii ale țăranilor, au fost luați prizonieri și decapitați ; Leipheim a capitulat, iar după cîteva incursiuni prin împrejurimi a fost supusă întreaga regiune.

O nouă rebeliune a mercenarilor, care pretindeau dreptul de a jefui precum și un spor de soldă, l-a ținut în loc pe Truchsess pînă la 10 aprilie. După aceea a pornit spre sud-vest împotriva *celor din Baltringen*, care invadaseră între timp

propriile sale domenii Waldburg, Zeil și Wolfegg, asediindu-i castelele. Și aici i-a găsit pe țărani răzlețiți și i-a bătut pe rînd la 11 și 12 aprilie, în cursul cîtorva bătălii, în urma cărora ceata celor din Baltringen a fost complet împrăștiată. Resturile cetei s-au retras, sub conducerea preotului Florian, către *ceata din regiunea lacului Constanța*. Truchsess se îndrepta acum împotriva acesteia. Ceata lacului, care între timp nu întreprinsese numai incursiuni, ci atrăsese în frăție și orașele Buchhorn (Friedrichshafen) și Wollmatingen, a convocat în ziua de 13 un mare consiliu de război la mănăstirea Salem și a hotărît să pornească împotriva lui Truchsess. Imediat clopotele au sunat alarma peste tot și 10.000 de oameni, la care s-au mai adăugat și rămășițele cetei din Baltringen, s-au adunat în tabăra din Bermatingen. La 15 aprilie ei au susținut o bătălie încununată de succes împotriva lui Truchsess, care nu voia să-și angajeze aici armata într-o luptă hotărîtoare, preferînd să ducă tratative, cu atît mai mult cu cît aflase că se apropiau și cei din Allgäu și Hegau. Așa că la 17 aprilie el a încheiat la Weingarten cu țăranii din regiunea lacului și cu cei din Baltringen o înțelegere, care în aparență era foarte favorabilă pentru ei și pe care țăranii au acceptat-o fără să stea prea mult pe gînduri. El a obținut chiar ca delegații celor din Allgäu-ul de Sus și de Jos să adere la această înțelegere, iar apoi s-a retras spre Württemberg.

Aici șiretenia l-a salvat pe Truchsess de la un dezastru sigur. Dacă nu s-ar fi priceput să-i amăgească pe țăranii slabi, mîrginiți și în cea mai mare parte demoralizați și pe conducătorii lor, care de cele mai multe ori erau incapabili, fricoși și coruptibili, el ar fi fost desigur pierdut, fiind încercuit împreună cu mica lui armată de cele patru coloane, care aveau un efectiv de cel puțin 25.000—30.000 de oameni. Dar spiritul mîrginit al dușmanilor săi, inevitabil în masele țărănești, i-a dat posibilitatea să scape de ei tocmai în momentul cînd aceștia ar fi putut termina războiul, cel puțin în ce privește Suabia și Franconia, dintr-o singură lovitură. Țăranii din regiunea lacului au respectat cu atîta strictete această înțelegere — prin intermediul căreia pînă la urmă au fost, bineînțeles, trași pe sfoară — încît mai tîrziu au ridicat chiar armele împotriva propriilor lor aliați, împotriva celor din Hegau; țăranii din Allgäu, implicați în trădare de către conducătorii lor, s-au dezis, ce-i drept, imediat de această înțelegere, dar între timp Truchsess se afla în afara oricărui pericol.

Imediat după aceasta, și cei din Hegau, cu toate că nu aderaseră la înțelegerea de la Weingarten, au dat o nouă dovadă de acel nemaipomenit spirit îngust local și de acel provincialism îndărătnic care au dus la eșuarea întregului război țărănesc. După ce Truchsess dusese în zadar tratative cu ei și pornise în marș spre Württemberg, ei s-au luat după el și au rămas tot timpul în flancul lui; nici prin minte nu le-a trecut însă să se unească cu Ceata creștină albă din Württemberg, și aceasta numai pentru motivul că atît Württemberghezii cît și cei din valea Neckarului refuzaseră la un moment dat să le vină în ajutor. De aceea, după ce Truchsess se îndepărtase îndeajuns de ținutul lor, ei s-au întors liniștiți din drum și au pornit împotriva Freiburgului.

Pe cei din Württemberg, conduși de Matern Feuerbacher, i-am lăsat la Kirchheim unter Teck; de aici corpul de observație de sub comanda lui Dietrich Spät, lăsat acolo de Truchsess, s-a retras la Urach. După o încercare infructuoasă de a cuceri Urachul, Feuerbacher a pornit spre Nürtingen, scriind tuturor cetelor răsculate din vecinătate să trimită întăriri pentru bătălia hotărîtoare. Într-adevăr, din Württembergul de jos, ca și din Gäu, au sosit întăriri însemnate. Au venit mai cu seamă țărani din Gäu, care, unindu-se cu rămășițele celor din Leipheim care se retrăseseră pînă în partea de vest a Württembergului, au format două cete puternice, răscolind toată valea superioară a Neckarului și a Nagoldului pînă la Böblingen și Leonberg. La 5 mai cele două cete s-au unit la Nürtingen cu Feuerbacher. La Böblingen s-a produs ciocnirea între Truchsess și cetele reunite. Efectivul, artileria și poziția cetelor l-au surprins pe Truchsess. După metoda lui obișnuită, el a început imediat tratativele și a încheiat un armistițiu cu țărani. După ce le-a cîștigat în felul acesta încrederea, el a violat armistițiul și la 12 mai i-a atacat prin surprindere, silindu-i să dea o luptă hotărîtoare. Țărani au opus o rezistență dîrză, îndelungată, dar în cele din urmă, din cauza trădării bürgerilor, Böblingenul a fost predat lui Truchsess. În felul acesta flancul stîng al trupelor țărănilor și-a pierdut punctul său de sprijin, iar apoi a fost încercuit și bătut. Aceasta a hotărît soarta luptei. Țărani, nedisciplinați, cuprinși de panică, s-au risipit în dezordine; cei care n-au fost omorîți sau luați prizonieri de cavaleria Uniunii suabe au aruncat armele și s-au grăbit să se întoarcă la casele lor. Ceata creștină albă și împreună cu ea întreaga răscoală din Württemberg a fost complet înfrîntă. Theus Gerber a scăpat

fugind la Esslingen, Feuerbacher a fugit în Elveția, iar Jäcklein Rohrbach a fost prins și ținut în lanțuri pînă la Neckargartach, unde Truchsess a poruncit să fie legat de un stîlp, înconjurat cu grămezi de lemne și fript de viu la un foc domol, iar el a încins un chef împreună cu cavalerii lui, și s-a desfășurat privind acest spectacol, demn de nobilii săi organizatori.

De la Neckargartach, Truchsess a sprijinit printr-o incursiune în Kraichgau operațiile electorului din Palatinat. Între timp acesta strînsese trupe și, la vestea succeselor lui Truchsess, a rupt de îndată înțelegerea încheiată cu țărani, iar la 23 mai a atacat Bruchrainul, a cucerit Malschul, unde întîmpinase o rezistență înverșunată, și i-a dat apoi foc, a jefuit o serie întreagă de sate și a ocupat Bruchsalul. În același timp Truchsess a atacat localitatea Eppingen și, luînd prizonier pe Anton Eisenhut, capul mișcării de acolo, la porunca electorului l-a executat imediat împreună cu alți 12 conducători ai țărănilor. Astfel au fost pacificate regiunile Bruchrain și Kraichgau; ele au fost obligate să plătească despăgubiri în valoare de aproximativ 40.000 de guldeni. Cele două armate — cea a lui Truchsess, care în urma luptelor purtate scăzuse la 6.000 de oameni, și cea a electorului (6.500 de oameni) — s-au unit și au pornit împotriva celor din Odenwald.

Vestea înfrîngerii de la Böblingen a stîrnit pretutindeni groaza în răsculați. Orașele imperiale libere care ajunseră sub stăpînirea apăsătoare a țărănilor au răsuflet ușurate. Heilbronn a fost primul oraș care a făcut demersuri pentru o împăcare cu Uniunea suabă. La Heilbronn își aveau sediul cancelaria țărănilor și delegații diferitelor cete; acolo se discutau propunerile care urmau să fie făcute împăratului și imperiului în numele tuturor țărănilor răsculați. Și din aceste tratative, care trebuiau să aibă un rezultat general, valabil pentru toată Germania, a reieșit din nou faptul că nici o stare, nici măcar țărănimea, nu era destul de maturizată pentru a schimba din punctul ei de vedere starea de lucruri din întreaga Germanie. S-a văzut imediat că în acest scop trebuiau cîștigați nobilii și mai ales orășenii. Astfel a ajuns *Wendel Hipler* să conducă tratativele. Dintre toți conducătorii mișcării, el înțelegea cel mai bine situația existentă, deși nu era un revoluționar cu o viziune largă, ca Münzer, și nici un reprezentant al țărănilor, ca Metzler sau Rohrbach. Experiența sa multilaterală, cunoașterea practică a poziției fiecărei stări sociale în raport cu celelalte îl împiedicau să devină exponentul exclusiv al uneia dintre stările participante la mișcare.

Și după cum Münzer, ca reprezentant al unei clase care se găsea cu totul în afara legăturilor sociale oficiale de pînă atunci, și anume ca reprezentant al proletariatului care abia lua naștere, ajunsese să presimtă comunismul, tot astfel Wendel Hipler, reprezentantul, ca să ne exprimăm astfel, al mediei tuturor elementelor progresiste ale națiunii, ajunsese să presimtă *societatea burgheză modernă*. Principiile pe care le reprezenta, revendicările pe care le formula nu erau, ce-i drept, realizabile imediat, însă ele erau rezultatul întrucitva idealizat, dar totuși necesar al descompunerii societății feudale din acea vreme; iar țărani, de îndată ce s-au apucat să întocmească proiecte de legi pentru întregul imperiu, au fost siliți să le accepte. În felul acesta, centralizarea cerută de țărani luă aici, la Heilbronn, o formă mai concretă, care era totuși complet diferită de imaginea pe care și-o făceau țărani despre ea. Astfel centralizarea s-a concretizat mai curînd în revendicări ca introducerea unității sistemului monetar, a sistemului de măsuri și greutate, desființarea vămilor interne etc., într-un cuvînt în revendicări care erau mult mai mult în interesul orașenilor decît în interesul țăranilor. De asemenea li s-au făcut nobililor concesiile care se asemănau foarte mult cu răscumpărările moderne și care în cele din urmă s-au redus la transformarea proprietății funciare feudale în proprietate burgheză. Într-un cuvînt, din momentul în care revendicările țăranilor au fost sintetizate într-un proiect de „reformă a imperiului“, ele au trebuit să fie subordonate nu revendicărilor de moment ale bürgerilor, ci intereselor definitive ale acestora.

În timp ce la Heilbronn se dezbătea încă această reformă a imperiului, Hans Berlin, autorul „Declarației celor 12 articole“, a și plecat în întîmpinarea lui Truchsess pentru a trata cu el predarea orașului în numele protipendadei și al bürgerilor. În oraș, mișcări reacționare au sprijinit această trădare, și Wendel Hipler a fost nevoit să fugă împreună cu țărani. El a plecat la Weinsberg, unde a încercat să adune resturile cetei din Württemberg și pe puținii oameni din ceata celor din Gaildorf care mai erau în stare să lupte. Însă apropierea electorului Palatinatului și a lui Truchsess l-au silit să fugă și de aici, astfel încît a fost nevoit să plece la Würzburg pentru a pune în mișcare Ceata albă luminoasă. Între timp trupele Uniunii suabe și ale principelui elector au supus întreaga regiune a Neckarului, au silit pe țărani să jure din nou credință seniorilor, au dat foc la un mare număr de sate și au

înjunghiat sau spânzurat pe toți țărani fugari pe care au putut pune mâna. Weinsbergul a fost ars pînă în temelii drept răzbunare pentru executarea contelui Helfenstein.

Cetele reunite în fața Würzburgului asediaseră între timp Frauenbergul, și la 15 mai, încă înainte să fi putut face vreo breșă, dăduseră un asalt vitejesc, dar zadarnic, împotriva cetății. 400 dintre oamenii cei mai buni, în majoritate din ceata lui Florian Geyer, au rămas morți sau răniți în șanțuri. Wendel Hipler a sosit cu două zile mai târziu, la 17 mai, și a convocat un consiliu de război. El a propus să fie lăsați numai 4.000 de oameni în fața Frauenbergului, iar grosul armatei, în număr de aproximativ 20.000 de oameni, să-și stabilească tabăra la Krautheim pe Jagst, sub ochii lui Truchsess, unde să se poată concentra toate întăririle. Planul era excelent; numai strîngînd întreaga masă a răsculaților și conținînd pe superioritatea numerică se putea spera într-o victorie asupra armatei princiare, care număra acum 13.000 de oameni. Demoralizarea și descurajarea cuprinseseră însă într-o măsură atît de mare pe țărani, încît nu mai era posibil nici o acțiune energică. Götz von Berlichingen, care curînd după aceea s-a manifestat pe față ca trădător, trebuie să fi contribuit și el la ținerea în loc a cetei, astfel încît planul lui Hipler nu a fost niciodată executat. În loc de aceasta, cetele, ca de obicei, s-au împrăștiat. De-abia la 23 mai s-a pus în mișcare Ceata albă luminoasă, după ce franconii promisese că o vor urma cît se poate de repede. La 26 mai companiile din ținuturile margrafului de Ansbach, care își stabiliseră tabăra la Würzburg, au fost chemate acasă pe motiv că margraful* ar fi început ostilitățile împotriva țărănilor. Restul armatei de asediu, împreună cu Ceata neagră a lui Florian Geyer, a ocupat poziții lingă Heidingsfeld, nu de parte de Würzburg.

Ceata albă luminoasă a sosit la Krautheim la 24 mai, avînd o capacitate de luptă foarte redusă. Aici mulți au aflat că între timp satele lor ar fi jurat credință lui Truchsess și, sub acest pretext, au plecat acasă. Ceata a pornit mai departe spre Neckarsulm, iar la 28 a început tratativele cu Truchsess. În același timp însă fură trimiși soli la franconi, alsacieni și la țărani din Schwarzwald-Hegau, căroră li se cerea să trimită cît mai curînd întăriri. De la Neckarsulm, Götz von Berlichingen a pornit înapoi spre Öhringen. Ceata

* — Casimir, margraf de Brandenburg-Ansbach-Bayreuth. — Nota Red.

se împrăștiina pe zi ce trecea, iar în timpul marșului a dispărut însuși Götz von Berlichingen, care a pornit călare spre casă, după ce, prin mijlocirea vechiului său tovarăș de arme Dietrich Spät, tratase încă dinainte cu Truchsess trecerea sa de partea acestuia. La Ohringen panica a pus subit stăpînire pe masa descurajată și dezorientată, la știrea falsă că dușmanul se apropie; ceata s-a împrăștiat în mare dezordine, și numai cu mare greutate au putut Metzler și Wendel Hipler să rețină vreo 2.000 de oameni, cu care s-au îndreptat iarăși spre Krautheim. Între timp se apropiaseră întăririle din Franconia, în număr de 5.000 de oameni, dar, în urma unui ordin dat de Götz cu intenția vădită de a trăda, ele s-au îndreptat spre Ohringen pe o cale ocolită, trecînd prin Löwenstein, și, neîntîlnind Ceata albă, au plecat spre Neckarsulm. Acest orașel, ocupat de cîteva unități mici ale Cetei albe luminoase, era asediat de Truchsess. Franconii au sosit noaptea și au văzut focurile din tabăra Uniunii suabe, dar conducătorii lor nu au avut curajul să încerce un atac prin surprindere și s-au retras la Krautheim, unde au dat în sfîrșit de resturile Cetei albe luminoase. Neprimind întăriri, Neckarsulmul s-a predat trupelor Uniunii suabe în ziua de 29, iar Truchsess a ordonat să fie imediat executați 13 țărani și a pornit apoi în întîmpinarea cetelor, pîrjolind și incendiînd, jefuind și asasinînd totul în calea sa. În toată valea Neckarului, Kocherului și Jagstului, drumul său a fost presărat cu mormane de moloz și cu țărani spînzurați de copaci.

La Krautheim, armata Uniunii suabe s-a ciocnit de ceata țăranilor, pe care Truchsess a silit-o printr-o mișcare de flanc să se retragă spre Königshofen pe Tauber. Aici țărani, în număr de 8.000 de oameni și avînd 32 de tunuri, și-au stabilit tabăra. Truchsess s-a apropiat de ei ocrotit de dealuri și de păduri, a trimis cîteva coloane de încercuire și la 2 iunie i-a atacat prin surprindere cu o asemenea superioritate numerică și cu atîta energie, încît, cu toată apărarea dîrză a mai multor coloane, apărare care s-a prelungit pînă noaptea tîrziu, trupele țăranilor au fost complet înfrînte și risipite. Și aici, ca peste tot, cavaleria Uniunii suabe, „moartea țăranilor“, a contribuit în mod esențial la distrugerea armatei răsculaților, aruncîndu-se asupra țăranilor băgați în sperieți de atacurile artileriei, de asaltul cu lăncile și de focul puștilor, risipindu-i care încotro și omorîndu-i unul cîte unul. Felul în care ducea războiul Truchsess și călăreții lui se vede din soarta celor 300 de orașeni din Königshofen care au intrat în

armata țăranilor. În timpul luptei aceștia au fost masacrați și, numai 15 dintre ei au scăpat cu viață, iar dintre aceștia patru au fost decapitați ulterior.

După ce isprăvise în felul acesta cu cei din Odenwald, din valea Neckarului și din Franconia de sud, Truchsess a supus întreaga regiune, făcînd incursiuni, pîrjolind sate întregi și ordonînd nenumărate execuții, iar apoi a pornit împotriva Würzburgului. Aflînd pe drum că a doua ceată franconă, condusă de Florian Geyer și de Gregor von Burg-Bernsheim, se găsește la Sulzdorf, a pornit de îndată împotriva ei.

Florian Geyer, care după asaltul nereușit împotriva Frauenbergului dusese tratative mai ales cu principii și cu orașele, printre care cu orașul Rothenburg și cu margraful Casimir de Ansbach, cu privire la intrarea acestora în frăția țăranilor, a trebuit să plece imediat la vestea că cei din Königshofen au fost înfrinți. Cu ceata lui s-au unit cei din Anspach, conduși de Gregor von Burg-Bernsheim. Această ceată se formase abia de curînd. Margraful Casimir știuse, ca un adevărat Hohenzollern, să țină în șah răscoala țăranilor din ținutul său, atît prin promisiuni cît și prin amenințarea că va face uz de forță armată. Față de toate cetele străine, el rămînea absolut neutru atîta timp cît ele nu atrăgeau supușii săi din Ansbach. El căuta să îndrepte ura țăranilor în special împotriva ctitoriilor bisericesti, prin a căror confiscare spera să se îmbogățească în cele din urmă el însuși. Între timp el se înarma, așteptînd desfășurarea evenimentelor. De îndată ce sosi vestea despre lupta de la Böblingen, el a început ostilitățile împotriva țăranilor rebeli din marca sa, căroro le-a jefuit și le-a ars satele, spînzurînd și masacrînd un mare număr dintre ei. Țăranii s-au adunat însă în grabă și, conduși de Gregor von Burg-Bernsheim, l-au înfrînt la 29 mai lîngă Windsheim. În timp ce ei se aflau încă în urmărirea sa a sosit vestea că cei din Odenwald sînt la strîmtoare și le cer ajutor și imediat s-au îndreptat spre Heidingsfeld, iar de acolo, împreună cu Florian Geyer, din nou spre Würzburg (2 iunie). Aici au lăsat 5.000 de țărani și, fără a avea încă nici o veste de la cei din Odenwald, au pornit cu 4.000 de oameni — căci restul se împrăștiase — după ceilalți. Crezîndu-se în siguranță în urma unor știri false în ceea ce privește rezultatul luptei de la Königshofen, ei au fost atacați prin surprindere de Truchsess și complet zdrobiți la *Sulzdorf*. Ca de obicei, cavalerii și mercenarii lui Truchsess au organizat o îngrozitoare baie de sînge. Reușind să strîngă resturile cetei sale

negre, în număr de 600 de oameni, Florian Geyer și-a croit drum pînă în satul Ingolstadt. 200 de oameni au ocupat biserica și cimitirul, 400 castelul. Trupele din Palatinat însă îl urmăriseră, o coloană de 1.200 de oameni a ocupat satul și a dat foc bisericii; cei care nu au pierit în flăcări au fost masacrați. După aceea trupele din Palatinat au făcut o spărtură în zidurile dărăpănate ale castelului, încercînd să-l ia cu asalt. Fiind respinși de două ori de către țărani care erau apărați de un zid interior, ei au distrus cu tunurile și acest al doilea zid, încercînd apoi un al treilea asalt, care a reușit. Jumătate din oamenii lui Geyer au fost decimați; el a reușit să se salveze împreună cu ultimii 200 de oameni. Însă locul său de refugiu a fost descoperit chiar a doua zi (în luna rusaliilor). Trupele din Palatinat au înconjurat pădurea în care se ascunsese și au trecut prin sabie întreaga ceată. În aceste două zile nu au fost făcuți decît 17 prizonieri. Florian Geyer a reușit și de data aceasta să-și croiască drum împreună cu cîțiva dintre oamenii săi cei mai hotărîți și s-a îndreptat către cei din Gaildorf, care se adunaseră din nou în număr de aproximativ 7.000 de oameni. Ajuns însă acolo, el a văzut că cea mai mare parte dintre ei se risipiseră din nou, în urma veștilor deprimante care soseau din toate părțile. El a mai făcut o încercare de a aduna pe cei risipiți prin păduri, însă la 9 iunie, lîngă Hall, a fost surprins de trupe inamice și a căzut în luptă.

Truchsess, care imediat după victoria de la Königshofen trimisese vești asediaților din Frauenberg, a pornit acum împotriva Würzburgului. Consiliul municipal încheiase o înțelegere secretă cu el, astfel încît în noaptea de 7 iunie armata Uniunii suabe a reușit să încercuiască orașul și pe cei 5.000 de țărani care se aflau în el, pentru ca a doua zi dimineța să intre fără luptă pe porțile deschise de membrii consiliului municipal. Prin această trădare a „protipendadei” din Würzburg a fost dezarmată ultima ceată de țărani din Franconia și au fost prinși toți conducătorii ei. Truchsess a poruncit de îndată să fie decapitați 81 dintre ei. La Würzburg au sosit apoi, unul cîte unul, diferiți principii din Franconia, episcopul Würzburgului în persoană, cel al Bambergului și margraful de Brandenburg-Ansbach. Nobilii seniori și-au împărțit rolurile. Truchsess a pornit cu episcopul Bambergului, care a rupt imediat înțelegerea încheiată cu țărani săi, lăsîndu-și țara pradă hoardelor turbate de asasini și incendiatori ale armatei Uniunii suabe. Margraful Casimir și-a pustiit propria sa țară.

Teiningenul a fost ars, nenumărate sate au fost jefuite sau date pradă flăcărilor; pe lângă aceasta margraful ordona în fiecare oraș represiuni sîngeroase. La Neustadt pe Aisch au fost decapitați din ordinul său 18 rebeli, iar în Mark-Bürgel 43. De aici s-a îndreptat spre Rothenburg, unde protipendada făcuse o contrarevoluție și îl arestase pe Stephan von Menzingen. Micii bürgeri și plebeii din Rothenburg au trebuit acum să plătească scump faptul că se purtaseră atît de echivoc cu țaranii, că le refuzaseră pînă în ultima clipă orice ajutor, că în egoismul lor îngust local stăruiseră să fie innăbușite industriile țărănești în favoarea breslelor orașenești și că renunțaseră numai cu multă părere de rău la veniturile orașului care se obțineau din obligațiile feudale pe care le prestau țaranii. Margraful a ordonat să fie decapitați 16 dintre ei, bineînțeles în frunte cu Menzingen. — Episcopul Würzburgului a străbătut în același fel ținutul său, jefuind, pustiind și pîrjolind totul în calea sa. În marșul său triumfal, el a ordonat executarea a 256 de rebeli, iar la întoarcerea în Würzburg și-a încununat opera decapitînd încă 13 cetățeni din Würzburg.

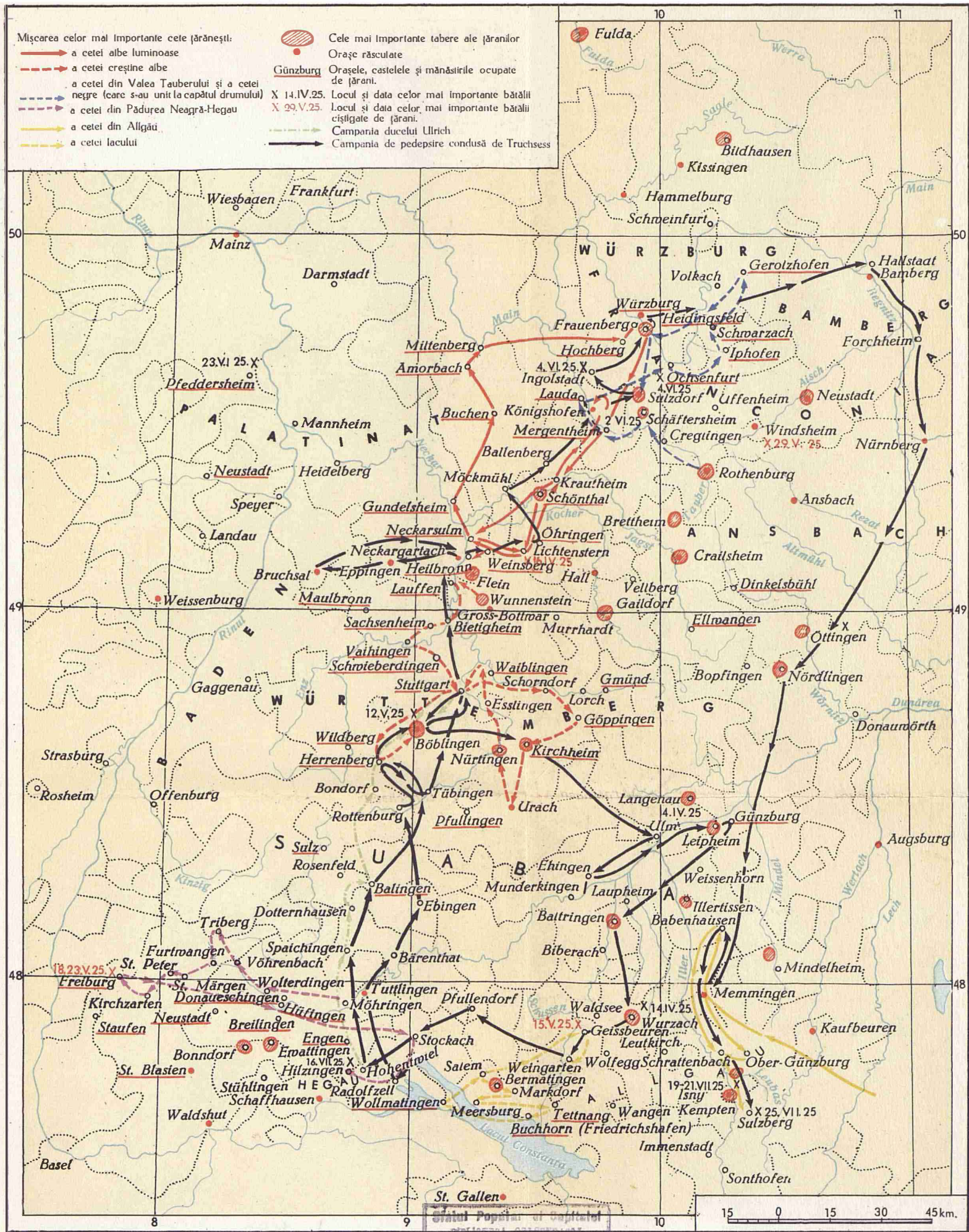
În regiunea Mainz, guvernatorul, episcopul Wilhelm al Strasburgului, a restabilit ordinea fără să întîmpine vreo împotrivire. El n-a executat decît patru inși. Districtul Rinului, unde de asemenea avuseseră loc tulburări, însă unde toată lumea se întorsese de mult acasă, a fost ulterior atacat de Frowen von Hutten, vărul lui Ulrich, și „pacificat” complet prin executarea a 12 conducători ai rebelilor. Frankfurtul, care cunoscuse și el mișcări revoluționare însemnate, fusese ținut în frîu la început grație atitudinii conciliatoare a Consiliului municipal, iar mai tirziu cu ajutorul unor trupe recrutate. În Palatinatul renan, după ce electorul încălcase convenția, țaranii s-au răscolat din nou, în număr de vreo 8.000, și au incendiat iarăși mănăstiri și castele; însă arhiepiscopul Trierului a venit în ajutorul mareșalului von Habern și la 23 iunie i-a bătut la Pfeddersheim. O serie de atrocități (numai în Pfeddersheim au fost executați 82 de inși), precum și luarea Weissenburgului la 7 iulie, au pus capăt răscoalei în această regiune.

Din toate cetele nu mai rămîneau de învins decît două: cea din Hegau-Schwarzwald și cea din Allgäu. Arhiducele Ferdinand a uneltit în fel și chip cu amîndouă aceste cete. După cum margraful Casimir și alți principii au căutat să folosească răscoala pentru a-și însuși moșiile și principatele

clericilor, tot astfel a căutat și el s-o folosească pentru mărirea puterii casei de Austria. El dusese tratative cu conducătorul celor din Allgäu, Walter Bach, și cu al celor din Hegau, Hans Müller din Bulgenbach, cerindu-le să-i convingă pe țărani să se declare pentru alipirea la Austria; dar deși ambii șefi erau venali, ei nu au putut impune cetelor decât încheierea unui armistițiu între cei din Allgäu și arhiduce și respectarea neutralității față de Austria.

Cei din Hegau distruseseră, la întoarcerea lor din Württemberg, câteva castele și obținuseră întăriri, atrăgînd o mulțime de oameni din ținuturile margrafului de Baden. La 13 mai ei au pornit împotriva Freiburgului și l-au bombardat începînd din ziua de 18 și pînă la 23, cînd acesta a capitulat, iar ei au intrat în oraș cu steagurile fluturînd în vînt. De acolo ei au pornit împotriva orașelor Stockach și Radolfzell, purtînd multă vreme, dar fără succes, un război de hărțuială împotriva garnizoanelor din aceste orașe. În baza înțelegerii de la Weingarten, garnizoanele, nobilii și orașele din împrejurimi au chemat în ajutor pe țărani din regiunea lacului Constanța, și rebelii de odinioară din ceata lacului s-au ridicat, în număr de vreo 5.000 de oameni, împotriva propriilor lor aliați. Iată pînă unde mergea mărginirea locală a acestor țărani. Numai 600 dintre ei s-au opus și au încercat să se alătore celor din Hegau, dar au fost masacrați. Între timp însă cei din Hegau, îndemnați de Hans Müller din Bulgenbach, care fusese cumpărat de dușmani, ridicaseră asediul, și curînd după aceea, îndată după fuga lui Müller, cei mai mulți dintre ei s-au împrăștiat. Restul răsculaților s-a retransat pe colina Hilzing, unde la 16 iulie au fost bătuți și decimați de trupele care între timp deveniseră disponibile. Orașele elvețiene au mijlocit o înțelegere pentru cei din Hegau, ceea ce nu a împiedicat însă ca Hans Müller, cu toată trădarea lui, să fie prins și decapitat la Laufenberg. La Breisgau Freiburgul s-a desprins și el de Uniunea țăranilor (la 17 iulie), trimițînd trupe împotriva lor; însă din cauza slăbiciunii trupelor princiare s-a încheiat și aici, la Offenburg²⁴⁸, la 18 septembrie, o înțelegere în care a fost inclus și Sundgau. Cele 8 unități din Pădurea Neagră și cei din Klettgau, care nu fuseseră încă dezarmați, au fost împinși la o nouă revoltă de tirania contelui von Sulz și în octombrie au fost bătuți. La 13 noiembrie cei din Pădurea Neagră au fost siliți să încheie o înțelegere²⁴⁹, iar la 6 decembrie a căzut

RĂZBOIUL ȚĂRĂNESC ÎN REGIUNEA SUABIEI ȘI A FRANCONIEI (1525)

Waldshutul, ultimul bastion al răscoalei din regiunea Rinului superior.

După retragerea lui Truchsess, *cei din Allgäu* reîncepură campania împotriva mănăstirilor și castelelor, răspunzînd cu represalii energice la devastările comise de trupele Uniunii suabe. Trupele care li se opuneau erau puține la număr și nu întreprindeau decît atacuri mici, izolate, neputîndu-i urmări niciodată în păduri. La Memmingen, oraș care rămăsese relativ neutru, a izbucnit în iunie o răscoală împotriva protipendadei, răscoală care a fost înăbușită numai grație faptului că în apropiere se aflau din întîmplare niște trupe ale Uniunii suabe care au putut veni la timp în ajutorul protipendadei. Schappeler, predicatorul și conducătorul mișcării plebeiene, a scăpat fugind la Sankt Gallen. Țăranii se concentrară în fața orașului și erau tocmai pe punctul de a deschide o breșă prin spargerea zidurilor, cînd au aflat că Truchsess venea dinspre Würzburg împotriva lor. La 27 iunie ei au pornit cu două coloane în întîmpinarea acestuia, trecînd prin Babenhausen și Ober-Günzburg. Arhiducele Ferdinand a încercat și de data aceasta să cîștige pe țărani de partea casei de Austria. În baza armistițiului pe care îl încheiase cu ei, el l-a somat pe Truchsess să nu mai înainteze împotriva lor. Însă Uniunea suabă i-a poruncit acestuia să continue atacul și să renunțe doar la pustiiri și incendieri; dar Truchsess era mult prea deștept ca să renunțe la prima și cea mai hotărîtoare armă a sa, chiar dacă i-ar fi stat în putință să țină în frîu pe mercenarii săi pe care-i condusesese de la lacul Constanța pînă la Main din jaf în jaf. Țăranii, în număr de aproape 23.000 de oameni, au ocupat pozițiile din spatele râurilor Iller și Leubas. Truchsess le ținea piept cu 11.000 de oameni. Pozițiile ambelor armate erau puternice; cavaleria nu putea acționa pe terenul pe care-l avea în față; și dacă mercenarii lui Truchsess le erau superiori țăranilor în ceea ce privește organizarea, resursele militare și disciplina, cei din Allgäu numărau în rîndurile lor o mulțime de soldați antrenați și de conducători experimentați, avînd și o artilerie numeroasă și bine mînuită. La 19 iulie trupele Uniunii suabe au deschis o canonadă care la 20 iulie a fost continuată de ambele părți, însă fără rezultat. La 21 iulie Georg von Frundsberg, împreună cu 3.000 de mercenari, s-a alăturat lui Truchsess. Cunoscînd pe mulți dintre conducătorii țăranilor, care serviseră sub comanda sa în campaniile din Italia, el a început tratative cu aceștia. Acolo unde mijloacele mili-

tare nu erau suficiente, a reușit trădarea. Walter Bach și alte câteva căpetenii, precum și câțiva maiștri artileriști, au putut fi cumpărați. Ei au pus foc întregii rezerve de praf de pușcă a țăranilor și au convins ceata să facă o încercare de învăluire. Însă de îndată ce țăranii și-au părăsit pozițiile întărite, ei au căzut în capcana pe care le-o întinsese Truchsess în înțelegere cu Bach și cu ceilalți trădători. Ei au fost cu atât mai puțin în stare să se apere, cu cât căpeteniile lor, trădătorii, îi părăsiseră pretextînd că merg în recunoaștere și se aflau în drum spre Elveția. În felul acesta, două dintre coloanele țăărănești au fost complet împrăștiate, și doar a treia, condusă de Knopf din Leubas, s-a mai putut retrage în ordine. Ea a ocupat o nouă poziție pe Kollenberg lângă Kempten, unde a fost încercuită de Truchsess. El nu a îndrăznit s-o atace nici aici, în schimb i-a tăiat aprovizionarea și a căutat s-o demoralizeze, dînd ordin să fie incendiate vreo 200 de sate din împrejurimi. Foamea și priveliștea caselor lor în flăcări i-a determinat în cele din urmă pe țărani să se predea (25 iulie). Peste 20 dintre ei au fost executați imediat. Knopf din Leubas, singurul conducător al acestei cete care nu-și trădase steagul, a scăpat fugind la Bregenz; dar aici a fost arestat și după o îndelungă întemnițare a fost spînzurat.

Astfel s-a încheiat războiul țăărănesc în Suabia și în Franconia.

VI

Imediat după izbucnirea primelor mișcări în Suabia, *Thomas Münzer* s-a întors în grabă în *Turingia* și la sfârșitul lunii februarie sau începutul lunii martie și-a stabilit reședința în orașul imperial liber *Mühlhausen*, unde partidul său era cel mai puternic. El avea în mână firele întregii mișcări, știa cât de generală avea să fie furtuna care era pe punctul de a se dezlănțui în sudul Germaniei și luase asupra sa sarcina de a transforma *Turingia* în centrul mișcării din Germania de nord. Aici el a găsit un teren cât se poate de prielnic. *Turingia*, centrul principal al mișcării reformiste, era agitată la culme, iar mizeria materială a țăranilor asupriți, ca și doctrinele revoluționare, religioase și politice care circulau, pregătiseră și în ținuturile învecinate — *Hessa*, *Saxonia* și regiunea *Harzului* — terenul pentru o răscoală generală. Mai ales în *Mühlhausen*, toată masa micilor bürgeri fusese cîștigată de partea aripii extremiste a lui *Münzer* și aștepta cu nerăbdare momentul în care să-și impună superioritatea ei numerică față de trufașa protipendadă. *Münzer* însuși a trebuit să-i potolească pentru ca răscoala să nu izbucnească înainte de momentul potrivit; dar discipolul său *Pfeifer*, care conducea aici mișcarea, se compromiseseră într-atît, încît nu a mai putut împiedica izbucnirea răscoalei și *Mühlhausen* și-a făcut revoluția încă la 17 martie 1525, chiar înaintea răscoalei generale din Germania de sud. Vechiul consiliu de patricieni a fost răsturnat, iar conducerea a fost încredințată „Consiliului etern”, nou ales, al cărui președinte era *Münzer*²⁵⁰.

Cel mai rău lucru care i se poate întîmpla conducătorului unui partid extremist este să fie silit să preia conducerea într-o epocă în care mișcarea încă nu este coaptă pentru dominația clasei pe care o reprezintă și pentru realizarea măsurilor pe care le reclamă dominația acestei clase. Ceea

ce poate să facă el nu depinde de voința sa, ci de punctul la care a ajuns antagonismul dintre diferitele clase și de gradul de dezvoltare a condițiilor materiale de existență și a relațiilor de producție și de schimb, pentru că de gradul de dezvoltare a acestor factori depinde întotdeauna gradul de dezvoltare a antagonismelor de clasă. Ceea ce *trebuie* el să facă, ceea ce cere partidul său de la el de asemenea nu depinde de el, dar nici de gradul de dezvoltare a luptei de clasă și a condițiilor ei; el este legat de doctrinele și de revendicările sale anterioare, care, la rîndul lor, nu decurg din raporturile care există la un moment dat între clasele sociale și nici din starea, mai mult sau mai puțin întîmplătoare, a relațiilor de producție și de schimb din acel moment, ci din felul — profund ori superficial — în care sînt înțelese rezultatele generale ale mișcării sociale și politice. Astfel el se găsește în mod necesar în fața unei dileme de nerezolvat; ceea ce *poate* să facă este în contradicție cu întreaga sa atitudine de pînă atunci, cu principiile sale și cu interesele imediate ale partidului său, iar ceea ce *trebuie* să facă nu poate fi realizat. Într-un cuvînt, el este silit să reprezinte nu partidul său, nu clasa sa, ci acea clasă pentru a cărei dominație este coaptă mișcarea în acel moment. El trebuie să apere, în interesul mișcării însăși, interesele unei clase străine lui și să mulțumească propria sa clasă cu fraze și promisiuni și cu asigurarea că interesele acelei clase străine sînt propriile ei interese. Cine ajunge în această situație falsă este pierdut fără posibilitate de scăpare. Exemple de acest fel am avut cît se poate de recent; este suficient să amintim atitudinea reprezentanților proletariatului în timpul ultimului guvern provizoriu francez²⁵¹, cu toate că ei înșiși nu reprezentau decît o treaptă de dezvoltare inferioară a proletariatului. Cel care, după experiența guvernului din februarie — ca să nu mai vorbim de distinsele noastre guverne germane provizorii și de regența imperiului²⁵² —, mai mizează pe funcții oficiale trebuie să fie sau peste măsură de mărginit, sau să facă parte numai cu vorba din partidul revoluționar extremist.

Dar poziția lui Münzer în fruntea Consiliului etern de la Mühlhausen era mult mai primejdioasă decît poziția oricărui conducător revoluționar modern. Nu numai mișcarea de atunci, dar întregul veac nu era copt pentru aplicarea ideilor pe care el însuși începuse abia să le presimtă în mod vag. Clasa pe care el o reprezenta, departe de a fi fost complet dezvoltată și capabilă de a supune și a transforma întreaga

societate, era abia pe cale de a se forma. Răsturnarea socială pe care o întrevădea în imaginația sa avea atât de puține temeuri în condițiile materiale de atunci, încît acestea pre-găteau o orînduire socială care era tocmai contrarul orînduirii sociale visate de el. El a rămas totuși fidel predicilor sale de pînă atunci despre egalitatea creștină și comunitatea de bunuri evanghelică, simțindu-se obligat să facă cel puțin o încercare de a le pune în aplicare. Astfel a fost proclamată comunitatea tuturor bunurilor, obligativitatea generală și egală a muncii și desființarea oricărei autorități. În realitate însă, Mühlhausenul a rămas un oraș liber imperial cu caracter republican, cu o constituție întrucîtva democratizată, cu un senat ales prin vot universal, care se afla sub controlul adunării poporului, și cu o asistență a săracilor organizată în pripă, în cadrul căreia aceștia primeau ajutoare în natură. Răsturnarea socială, care li se părea atât de înspăimîntătoare burghezilor protestanți contemporani, n-a depășit în realitate niciodată limitele unei încercări slabe și inconștiente de a instaura în mod prematur societatea burgheză de mai tîrziu.

Münzer însuși pare să-și fi dat seama de prăpastia adîncă dintre teoriile sale și realitatea imediat înconjurătoare; această prăpastie trebuie să fi fost pentru el cu atât mai evidentă cu cît concepțiile sale geniale se oglindeau într-un mod mai deformat în mințile primitive ale celor mai mulți dintre adepții săi. El s-a apucat să extindă și să organizeze mișcarea cu un zel neobișnuit chiar pentru firea sa; scria scrisori și trimitea soli și emisari în toate direcțiile. Scrisorile și predicile sale sînt impregnate de un fanatism revoluționar care trezește uimire chiar dacă le judecăm în comparație cu scrierile sale anterioare. Umorul naiv și tineresc al pamfletelor revoluționare ale lui Münzer a dispărut cu totul; limbajul calm și bogat în deducții al gînditorului, care înainte nu-i era străin, nu mai apare nicăieri. Münzer devine un adevărat profet al revoluției; el ațîță neîncetat ura împotriva claselor stăpînitoare, trezește pasiunile cele mai sălbatice și nu se mai exprimă decît în formulele violente pe care extazul religios și național le punea în gura profeților Vechiului testament. Se vede după stilul pe care a trebuit să-l adopte pe ce treaptă de cultură se găsea publicul asupra căruia trebuia să-și exercite influența.

Exemplul orașului Mühlhausen și agitația lui Münzer au avut repede ecou departe peste granițele orașului. În *Turingia*, în regiunea *Eichsfeld* și în *Harz*, în ducatele saxone, în

Hessa și Fulda, în Franconia de sus și în Vogtland, pretutindenii țărani s-au răsculat, s-au adunat în cete și au dat foc castelelor și mănăstirilor. Münzer era, mai mult sau mai puțin, recunoscut drept conducător al întregii mișcări, iar Mühlhausen a rămas centrul ei, pe cînd la Erfurt a învins o mișcare a bürgerilor, partidul de la conducere păstrînd tot timpul o atitudine echivocă față de țărani.

Principii din Turingia au fost la început tot atît de dezorientați și de neputincioși față de țărani ca și cei din Franconia și Suabia. Landgraful de Hessa, același landgraf Filip a cărui evlavie o preamăresc atît de mult toate cărțile de istorie ale Reformei, atît cele protestante cît și cele burgheze, și despre ale cărui infamii față de țărani vom spune imediat cîte ceva, a reușit să strîngă o armată abia în ultimele zile ale lunii aprilie. Landgraful Filip a supus curînd cea mai mare parte a țării sale prin cîteva campanii rapide și prin acțiunea sa hotărîtă, a adunat întăriri noi și s-a îndreptat apoi spre domeniile starețului din Fulda, suzeranul său de pînă atunci. La 3 mai el a învins ceata țăranilor din Fulda la Frauenberg, a supus întreaga regiune și a profîitat de ocazie nu numai pentru a se elibera de suzeranitatea starețului, ci pentru a transforma însăși mănăstirea Fulda într-o feudă a casei de Hessa, bineînțeles sub rezerva unei viitoare secularizări. După ce a ocupat Eisenachul și Langensalza, el a pornit, împreună cu trupele ducelui de Saxonia, împotriva orașului Mühlhausen, centrul răscoalei. Münzer și-a concentrat la Frankenhausen trupele, avînd un efectiv de vreo 8.000 de oameni și ceva artilerie. Ceata din Turingia era departe de a poseda capacitatea de luptă de care dăduse dovadă o parte din cetele din Suabia superioară și din Franconia în fața lui Truchsess; ea era prost înarmată și nedisciplinată, avea puțini soldați antrenați și era complet lipsită de conducători. Münzer însuși nu avea, desigur, nici cele mai elementare cunoștințe militare. Totuși principii au găsit de cuviință să folosească și aici tactica care îl ajutase atît de des pe Truchsess să cîștige victoria: călcarea cuvîntului dat. La 16 mai au început tratativele, au încheiat un armistițiu, pentru ca apoi înainte de expirarea armistițiului să-i atace prin surprindere pe țărani.

Münzer și oamenii lui s-au baricadat pe muntele numit și astăzi Schlachtberg *, înconjurîndu-se de o Wagenburg²⁵³. Descurajarea începuse să pună stăpînire pe țărani. Principii

* — Muntele bătăliei. — *Nota Trad.*

au promis că vor acorda amnistia dacă țărani îl vor preda pe Münzer viu. Münzer a convocat sfatul pentru a discuta ofertele principilor. Un cavaler și un popă s-au pronunțat pentru capitulare; Münzer a poruncit imediat să fie aduși în mijlocul sfatului întrunit și să fie decapitați. Acest act terorist energic, primit cu entuziasm de revoluționarii hotărâți, a restabilit întrucitva echilibrul cetei; în cele din urmă ea s-ar fi împrăștiat totuși în cea mai mare parte fără să opună rezistență, dacă n-ar fi prins de veste că, în ciuda armistițiului, mercenarii principelui, după ce înconjuraseră tot muntele, se apropiau în rinduri strînse. Imediat s-a format frontul în spatele carelor, dar ghiulelele artileriei și gloanțele puștilor au început să curgă asupra țăranilor, aproape lipsiți de apărare și neobișnuiți cu lupta, și foarte curînd mercenarii au ajuns la Wagenburg. După o scurtă rezistență, linia de care a fost străpunsă, tunurile țăranilor capturate, iar țăranii au fost împrăștiați. Cuprinși de panică ei s-au împrăștiat în dezordine, căzînd astfel cu și mai multă ușurință în mîinile coloanelor de încercuire și ale cavaleriei care i-au masacrat fără milă. Din cei 8.000 de țărani, peste 5.000 au fost uciși; restul a ajuns în Frankenhäusen, dar o dată cu ei a ajuns aici și cavaleria principelui. Orașul a fost cucerit. Münzer, rănit la cap, a fost descoperit într-o casă și luat prizonier. La 25 mai s-a predat și orașul Mühlhausen; Pfeifer, care rămăsese acolo, a fugit, dar a fost arestat în regiunea Eisenach.

În prezența principilor, Münzer a fost torturat și apoi decapitat. El a pășit spre locul de execuție cu același curaj de care dăduse dovadă și în timpul vieții. Avea pe atunci cel mult 28 de ani. Pfeifer a fost și el decapitat. Aceeași soartă au avut-o și mulți alți luptători. La Fulda, „omul lui Dumnezeu” Filip de Hessa pornise represiunea lui sîngeroasă. Împreună cu principii saxoni, el a ordonat, printre altele, să fie decapitați 24 de rebeli la Eisenach, 41 la Langensalza, 300 după lupta de la Frankenhäusen, peste 100 la Mühlhausen, 26 la Germa, 50 la Tungeda, 12 la Sangerhausen, 8 la Leipzig, ca să nu mai vorbim de schilodiri și de alte pedepse mai blînde sau de jefuirea și incendierea satelor și orașelor.

Mühlhausen a pierdut calitatea lui de oraș liber imperial și a fost încorporat la provinciile saxone, după cum mănăstirea Fulda a fost încorporată la landgrafiatul Hessa.

Principii au pornit apoi spre pădurea Turingiei, unde țărani franconi din tabăra de la Bildhausen se uniseră cu cei din

Turingia și incendiaseră multe castele. Lupta s-a dat în fața orașului Meiningen ; țăranii au fost bătuți și s-au retras spre oraș. Acesta și-a închis brusc porțile, amenințând să-i atace de la spate. Ceata, ajunsă la impas din cauza acestei trădări a aliaților ei, a capitulat în fața principilor și s-a risipit încă în timpul tratativelor. Tabăra de la Bildhausen se împrăștiase de mult, și astfel, prin risipirea acestei cete, a fost nimicită și ultima rămășiță a răsculaților din Saxonia, Hessa, Turingia și Franconia superioară.

În *Alsacia*, răscoala a izbucnit mai târziu decât pe malul drept al Rinului. Țăranii din episcopatul Strasburg s-au răscolat abia pe la mijlocul lunii aprilie și imediat după ei s-au răscolat cei din Alsacia de sus și cei din Sundgau. La 18 aprilie o ceată de țăranii din Alsacia de jos a jefuit mănăstirea Altorf ; alte cete s-au format la Ebersheim și Barr, precum și în Willertal și Urbistal. Ele s-au unit curînd în marea ceată din Alsacia de jos și au organizat cucerirea orașelor și a târgurilor, precum și distrugerea mănăstirilor. Peste tot la fiecare trei bărbați unul a fost chemat sub arme. Cele 12 articole ale acestei cete sînt mult mai radicale decât cele suabofrancone²⁵⁴.

În timp ce la începutul lunii mai o coloană din Alsacia de jos s-a concentrat la St. Hyppolit și, după o încercare nereușită de a cucerii acest oraș, a pus stăpînire la 10 mai pe Barken, la 13 mai pe Rappoltswiler, la 14 mai pe Reichenweier în înțelegere cu orașenii, o a doua coloană — sub conducerea lui Erasmus Gerber — a pornit să atace prin surprindere Strasburgul. Încercarea a dat greș, iar coloana s-a îndreptat spre Vosgi, a distrus mănăstirea Manersmünster și a asediat Zabernul, care s-a predat la 13 mai. De aici ea s-a îndreptat spre granița lorenă și a răscolat regiunea din vecinătatea imediată a ducatului, întărind în același timp trecătorile munților. Lîngă Herbolzheim pe Saar și lîngă Neuburg s-au format noi tabere mari ; lîngă Saargemünd și-au construit întărituri 4.000 de țăranii germani din Lorena ; în sfîrșit, două cete care ocupau poziții înaintate, ceata din Kolben din Vosgi, de lîngă Stürzelbrunn, și ceata din Kleeberg, de lîngă Weissenburg, acopereau linia de front și flancul drept, în timp ce flancul stîng se sprijinea pe cei din Alsacia de sus.

Aceștia din urmă, care se puseseră în mișcare încă de la 20 aprilie, siliseră orașele Sulz și Gebweiler să intre, primul la 10 mai, cel de-al doilea la 12 mai, iar Sennheimul și împrejurimile la 15 mai, în frăția țăranilor. Guvernul austriac și ora-

șele imperiale dimprejur s-au unit, ce-i drept, imediat împotriva lor, dar au fost prea slabi să le opună o rezistență serioasă și cu atât mai puțin să-i atace. În felul acesta, pînă la mijlocul lunii mai, întreaga Alsacie, cu excepția citorva orașe, era în mîna răsculaților.

Dar armata care avea să rețeze cutezanța țărănilor alsacieni se apropia. *Francezii* au fost cei care au restaurat aici stăpînirea nobililor. Ducele Anton de Lorena a pornit împotriva lor încă de la 6 mai cu o armată de 30.000 de oameni, din care făcea parte floarea nobilimii franceze, precum și trupe auxiliare spaniole, piemonteze, lombarde, grecești și albaneze. La 16 mai, la Lützelstein, ducele a întîlnit o ceată de 4.000 de țărani, pe care i-a bătut fără greutate, iar în ziua de 17 a silit orașul Zabern, ocupat de țărani, să capituleze. Dar încă în timp ce lorenii intrau în oraș și dezarmau pe țărani, convenția de capitulare a fost încălcată, țăranii dezarmați au fost atacați de mercenari și în cea mai mare parte masacrați. Celelalte coloane din Alsacia de jos s-au risipit, iar ducele Anton s-a îndreptat împotriva celor din Alsacia de sus. Aceștia, refuzînd să vină la Zabern în ajutorul celor din Alsacia de jos, au fost atacați lingă Scherweiler de toate forțele lorenilor. Ei s-au apărat cu multă vitejie, însă covîrșitoarea superioritate numerică — 30.000 contra 7.000 — și trădarea unora dintre cavaleri, mai cu seamă a guvernatorului din Reichenweier, au făcut zadarnic orice act de bravură. Ei au fost definitiv bătuți și risipiți. Ducele a pacificat apoi cu cruzimea obișnuită întreaga Alsacie. Numai Sundgaul a rămas neatins. Sub amenințarea că-l va chema pe duce în țară, guvernul austriac i-a determinat pe țăranii din Austria să încheie, la începutul lunii iunie, înțelegerea de la Ensisheim. Dar în scurt timp a violat el însuși înțelegerea, ordonînd spînzurarea în masă a predicatorilor și a conducătorilor mișcării. Atunci țăranii s-au răscolat din nou. În cele din urmă răscoala s-a terminat prin includerea țărănilor din Sundgau în convenția de la Offenburg (18 septembrie).

Rămîne să relatăm acum și despre războiul țărănesc din *ținuturile alpine ale Austriei*. Aceste provincii, ca și *arhiepiscopatul* învecinat *Salzburg*, erau, din timpul stărei prava *, în continuă opoziție față de cîrmuire și față de nobili, iar în-vățăturile Reformei găsiseră și aici un teren favorabil. Perse-

* Vezi volumul de față, pag. 400. — *Nota Red.*

cuțiile religioase și impozitele apăsătoare, stabilite în mod arbitrar, au dus la izbucnirea răscoalei.

Orașul *Salzburg*, sprijinit de țărani și de mineri, se afla încă din 1522 în conflict cu arhiepiscopul în jurul privilegiilor sale municipale și al unor chestiuni legate de exercitarea religiei. La sfârșitul anului 1524 arhiepiscopul a strâns mercenari, a atacat orașul, terorizându-l cu tunurile de pe zidurile castelului, și a început să persecute pe predicatorii eretici. În același timp el a introdus noi impozite cât se poate de împovărătoare, aducând prin aceasta populația la exasperare. În primăvara anului 1525, concomitent cu răscoalele din Suabia, Franconia și Turingia, țărani și mineri din întreaga țară s-au răscolat brusc, s-au organizat în cete sub conducerea căpeteniilor *Prossler* și *Weitmoser*, au eliberat orașul și au asediat castelul Salzburg. Ca și țărani din Germania de vest, ei au întemeiat o uniune creștină și și-au formulat revendicările într-un număr de 14 articole.

În primăvara anului 1525 s-au răscolit și țărani din *Stiria*, *Austria superioară*, *Carintia* și *Carniolia*, unde poporul fusese greu lovit în interesele sale imediate prin instituirea de noi impozite, taxe vamale și ordonanțe nelegale. Ei au cucerit o serie de castele și l-au înfrânt lângă Gryss pe bătrînul conducător de oști Dietrichstein, cel care reprimase mișcarea pentru stara prawa. Cu toate că guvernul a reușit să potolească prin amăgeli o parte din răzvrățiți, masa nu s-a împărțiat, ci s-a unit cu cei din Salzburg; astfel că tot ținutul Salzburgului și cea mai mare parte din Austria superioară, Stiria, Carintia și Carniolia se aflau în mîna țăranilor și a minerilor.

Învățăturile Reformei și-au cîștigat numeroși aderenți și în Tirol; aici, chiar în mai mare măsură decît în celelalte ținuturi alpine ale Austriei, activitatea emisarilor lui Münzer fusese încununată de succes. Arhiducele Ferdinand i-a urmărit și aici pe predicatorii noii învățăături, încălcînd totodată și privilegiile locuitorilor prin noi măsuri financiare arbitrare. Urmarea a fost, ca pretutindeni, răscoala din primăvara aceluiași an, 1525. Răsculații, al căror conducător suprem era un adept al lui Münzer, Geismaier, singurul talent militar remarcabil dintre toți șefii țăranilor, au cucerit o mulțime de castele și au procedat cu multă energie împotriva popilor, mai cu seamă în sud, în regiunea Adigelui. Țărani din Vorarlberg s-au răscolit și ei și s-au unit cu cei din Allgäu.

Arhiducele, care cu puțin timp înainte voia să extermine pe rebeli prin pîrjol, foc, jaf și omor, văzîndu-se încolțit din toate părțile, le-a făcut concesii peste concesii. El a convocat dietele provinciilor sale ereditare, încheind, pînă la întrunirea acestora, un armistițiu cu țărani. Între timp el se înarma din răspuțeri, pentru a putea vorbi cît mai curînd pe alt ton cu acești nelegiuți.

Armistițiul nu a fost, bineînțeles, respectat multă vreme. Dietrichstein, căruia i se terminau banii, a început să impună ducatelor să plătească contribuții de război. Pe lîngă aceasta, trupele lui slave și maghiare își permiteau cele mai nerușinate acte de cruzime față de locuitori. Așa că țărani din Stiria s-au răscolit din nou și au atacat la Schladming, în noaptea de 2 spre 3 iulie, pe conducătorul de oști Dietrichstein, omorînd pe toți cei ce nu vorbeau nemțește. Dietrichstein a fost luat prizonier și, în dimineața zilei de 3, țărani au instituit un tribunal cu jurați care a condamnat la moarte 40 de nobili cehi și croați care se aflau printre prizonieri. Ei au fost imediat decapitați. Acest act și-a făcut efectul; arhiducele a acceptat imediat toate revendicările stărilor din cele 5 ducate (Austria superioară și inferioară, Stiria, Carintia și Carniolia).

Revendicările dietei au fost aprobate și în Tirol și prin aceasta nordul a fost pacificat. Sudul însă a rămas sub arme, stăruind asupra revendicărilor sale inițiale și opunîndu-le hotărîrilor mai moderate ale dietei. De-abia în decembrie a reușit arhiducele să restabilească aici ordinea, făcînd uz de forță. El nu a omis să ordone executarea unui mare număr de instigatori și conducători ai răscoalei căzuți în mîinile sale.

În august au pornit împotriva Salzburgului 10.000 de bavarezi, conduși de Georg von Frundsberg. Această forță armată impunătoare și neînțelegerile care izbucniseră între țărani i-au determinat pe cei din Salzburg să încheie o înțelegere cu arhiepiscopul, înțelegere care a fost semnată la 1 septembrie și la care a aderat și arhiducele. Însă cei doi principii, care între timp își întăriseră suficient armatele, au violat foarte curînd această înțelegere, împingînd prin aceasta pe țărani din Salzburg la o nouă răscoală. Răscolaii au rezistat toată iarna; în primăvară li s-a alăturat Geismaier, care a început o campanie strălucită împotriva trupelor ce se apropiau din toate direcțiile. Într-o serie de bătălii uimitoare el a învins, în mai și iunie 1526, rînd pe rînd pe bavarezi, austrieci, trupele Uniunii suabe și pe mercenarii arhi-

episcopului din Salzburg, împiedicînd mult timp joncțiunea dintre diferitele armate. Între timp el a asediat și orașul Radstadt. În cele din urmă, înconjurat din toate părțile de forțe superioare, a fost nevoit să se retragă ; el și-a croit drum spre teritoriul venețian, unde a ajuns împreună cu rămășițele armatei sale, trecînd de-a dreptul peste Alpii austrieci. Republica venețiană și Elveția i-au oferit neobositului șef al țăranilor puncte de sprijin pentru noi acțiuni ; timp de un an el a încercat să antreneze aceste țări într-un război împotriva Austriei, război care i-ar fi oferit ocazia să organizeze o nouă răscoală a țăranilor. Dar a fost asasinat în timpul acestor tratative ; arhiducele Ferdinand și arhiepiscopul din Salzburg nu puteau avea liniște atîta timp cît Geismaier era în viață ; ei au năimit un bandit care a reușit în 1527 să-l asasineze pe pericolosul rebel.

VII

Cu retragerea lui Geismaier pe teritoriul venețian a luat sfârșit ultimul epilog al războiului țărănesc. Pretutindeni țărani au ajuns din nou sub dominația stăpînilor lor clerici, nobili sau patricieni ; înțelegerile care au fost încheiate cu ei pe ici pe colo nu au fost respectate, sarcinile de pînă atunci au fost sporite prin enormele contribuții forțate impuse de învingători învinșilor. Cea mai măreață încercare de a se răzvrăti a poporul german s-a terminat cu o jalnică înfrîngere și cu o asuprire care în acel moment a devenit îndoită. Dar înrăutățirea situației țărănilor, care a continuat în timp, nu s-a datorat innăbușirii răscoalei. Ceea ce puteau storcea an de an de la ei au stors nobilii, principii și popii, desigur, încă dinainte de război ; țăranul german de atunci avea o trăsătură comună cu proletariatul de astăzi, și anume aceea că partea din produsul muncii pe care o folosea el se mărginea la acel minim de mijloace de subzistență necesar pentru propria lui întreținere și pentru perpetuarea țărănimii. În general, nu mai era deci nimic de luat de la ei. Desigur, unii țărani mijlocași mai înstăriți au fost ruinați, o mulțime de clăcași au fost transformați în iobagi, întinderi întregi de pămînturi comunale au fost confiscate, un mare număr de țărani au devenit vagabonzi sau au îngroșat rîndurile plebeilor de la orașe în urma distrugerii locuințelor și pustiirii ogoarelor lor, ca și din cauza dezordinii generale. Însă războaiele și pustiirile erau pe vremea aceea evenimente obișnuite, iar starea în care se găseau țărani era în general mult prea nenorocită pentru ca situația lor să mai poată suferi o înrăutățire de durată printr-o mărire a impozitelor. Războaiele religioase care au urmat și, în cele din urmă, războiul de 30 de ani, care în repetate rînduri au pustiit și au dus la o depopulare masivă a unor regiuni întregi, au lovit mult mai

greu în țărani decît războiul țărănesc ; mai ales războiul de 30 de ani a distrus cea mai mare parte a forțelor de producție întrebuințate în agricultură și prin aceasta, ca și prin distrugerea simultană a multor orașe, i-a aruncat pentru multă vreme pe țărani, pe plebei și pe bürgerii ruinați într-o stare de mizerie similară cu cea din Irlanda în forma ei cea mai cumplită.

Cel care a suferit cel mai mult de pe urma războiului țărănesc a fost *clerul*. Mănăstirile și ctitoriile sale au fost arse, odoarele jefuite, vîndute în străinătate sau topite, iar rezervele sale consumate. Pretutindeni el a fost cel mai puțin în stare să opună rezistență și, în același timp, toată urgia urii poporului s-a dezlănțuit împotriva lui. Celelalte stări — principii, nobilii și orașenii — se bucurau chiar în ascuns de nenorocirea prelaților, pe care îi urau. Datorită războiului țărănesc, ideea secularizării averilor clerului în folosul țărănilor a devenit o idee populară ; principii laici și în parte și orașele s-au apucat să înfăptuiască această secularizare în folosul lor, și foarte curînd în țările protestante posesiunile prelaților au încăput pe mîna principilor sau a protipendadei. În același timp s-a dat o lovitură și dominației principilor bisericii ; iar principii laici au știut să exploateze ura poporului în această direcție. Astfel am văzut cum starețul din Fulda a fost degradat de la rangul de suzeran la cel de vasal al lui Filip de Hessa. Tot așa, orașul Kempten l-a silit pe abatele-principe să-i vîndă pe un preț de nimic o serie de importante privilegii pe care le poseda în oraș.

Nobilimea a suferit și ea prejudicii grave. Majoritatea castelelor ei au fost distruse, o serie de familii dintre cele mai de vază au fost ruinate și, neavînd altă posibilitate de existență, au fost silit să intre în slujba principilor. Neputința nobilimii față de țărani era un fapt constatat ; ea a fost pretutindeni bătută și silită să capituleze ; numai armatele principilor au salvat-o. Ea a ajuns să piardă din ce în ce mai mult din importanța ei ca stare direct dependentă de împărat și să ajungă sub stăpînirea principilor.

În general, nici orașele n-au avut de cîștigat de pe urma războiului țărănesc. Stăpînirea protipendadei a fost consolidată din nou aproape pretutindeni ; opoziția bürgerilor a fost înfrîntă pentru multă vreme. Vechea rutină a patricienilor a continuat astfel pînă la revoluția franceză, încătușînd comerțul și industria în toate privințele. Pe lîngă aceasta, principii au făcut orașele răspunzătoare de succesele momentane pe

care partidele bürgerilor sau ale plebeilor le obținuseră în orașele respective în timpul luptei. Orașele care aparținuseră și înainte teritoriilor principilor au trebuit să plătească mari contribuții forțate, au fost lipsite de privilegiile lor și lăsate, fără putință de apărare, pradă samavolniciei nesățioase a principilor (Frankenhausen, Arnstadt, Schmalkalden, Würzburg etc. etc.); o serie de orașe imperiale au fost încorporate teritoriilor aparținând principilor (de exemplu Mühlhausen) sau cel puțin aduse sub tutela morală a principilor învecinați, cum s-a întâmplat cu multe orașe imperiale din Franconia.

Singurii care, în aceste împrejurări, au avut de câștigat de pe urma războiului țărănesc au fost *principii*. Am văzut încă de la începutul expunerii noastre că, în Germania, insuficienta dezvoltare a industriei, comerțului și agriculturii făcea imposibilă centralizarea germanilor ca *națiune*, permițând doar o centralizare locală și provincială, și că, prin urmare, reprezentanții acestei centralizări în cadrul fărâmițării — principii — formau singura stare în folosul căreia trebuia să se soldeze orice schimbare a condițiilor sociale și politice existente. Treapta de dezvoltare pe care se găsea Germania atunci era atât de joasă și în același timp atât de inegală în diferitele provincii, încât pe lângă principatele laice mai puteau exista și suveranități bisericesti, republici orășenești și conți și baroni suverani; în același timp însă această dezvoltare tindea, deși extrem de încet și fără energie, spre o centralizare *provincială*, adică spre subordonarea celorlalte orașe imperiale față de principii. De aceea de pe urma războiului țărănesc nu puteau profita decât principii. Și așa a și fost. Ei n-au profitat numai în mod relativ, prin slăbirea concurenților lor, clerul, nobilimea și orașele, ci chiar în mod absolut, deoarece au luat spolia opima (prada cea mai mare) de la toate celelalte stări sociale. Averile clerului au fost secularizate în folosul lor; o parte din nobilime, sărăcită de tot ori pe jumătate, a fost silită să intre încetul cu încetul sub suzeranitatea lor; contribuțiile forțate impuse orașelor și țărănimii au intrat în vistieria principilor, care prin desființarea atîtor privilegii orășenești a căpătat, pe deasupra, un câmp de acțiune mult mai vast pentru operațiile sale preferate, operațiile financiare.

Accentuarea și consolidarea fărâmițării Germaniei a fost rezultatul principal al războiului țărănesc și în același timp cauza insuccesului acestuia.

Am văzut cît de îmbucătățită era Germania nu numai în nenumărate provincii independente, aproape cu totul străine unele față de altele, dar am mai văzut că națiunea însăși se diferenția, în fiecare dintre aceste provincii, într-o mulțime de stări și fracțiuni de stări. În afară de principii și de popi găsim la țară nobili și țărani, iar la orașe patricieni, bürgeri și plebei, stări ale căror interese erau complet străine unele de altele, dacă nu erau chiar opuse sau de-a dreptul contradictorii. Iar deasupra tuturor acestor interese complicate se situau interesele împăratului și ale papii. Am văzut cît de greu, de incomplet și de inegal — potrivit condițiilor locale — s-au cristalizat în cele din urmă aceste interese deosebite în trei grupuri mari; și cum, cu toată această grupare atît de anevoioasă, fiecare stare se opunea direcției pe care împrejurările o imprimaseră dezvoltării naționale, acționînd într-un fel propriu și ciocnindu-se prin aceasta nu numai cu toate stările conservatoare ci și cu toate celelalte stări opoziționiste și trebuind în cele din urmă să sufere o înfrîngere. Așa s-a întîmplat cu nobilii în răscoala lui Sickingen, cu țărani în războiul țărănesc și cu bürgerii în tot cursul timidei lor Reforme. Astfel, în cele mai multe regiuni ale Germaniei, nici măcar țărani și plebei n-au ajuns să ducă acțiuni comune, ci au stat unii în calea celorlalți. Am văzut de asemenea cauzele care au provocat această fărîmițare a luptei de clasă, iar de aici înfrîngerea totală a mișcării revoluționare și înfrîngerea parțială a mișcării bürgerilor.

Din expunerea de pînă acum va fi, desigur, limpede pentru oricine că fărîmițarea locală și provincială, precum și spiritul îngust local și provincial care a decurs cu necesitate din ea, a dus la prăbușirea întregii mișcări; că nici bürgerii, nici țărani, nici plebei n-au ajuns la o acțiune națională unitară; că țărani, de exemplu, au acționat în fiecare provincie în mod independent, refuzînd de fiecare dată să dea ajutor țăranilor răsculați din vecinătate și au fost nimiciți din această cauză unii după alții, în lupte separate, de armate care de cele mai multe ori nu atingeau numeric nici a zecea parte din masa totală a răsculaților. Diversele armistiții și înțelegeri încheiate de diferitele cete cu adversarii lor nu sînt altceva decît niște acte de trădare față de cauza comună, iar faptul că singura grupare posibilă a diferitelor cete s-a făcut nu în funcție de unitatea mai mare sau mai mică a propriei lor acțiuni, ci în funcție de adversarul comun care le învingea de

fiecare dată, dovedește în modul cel mai izbitor cât de străini erau unii față de alții țărani din diferitele provincii.

Și aici analogia cu mișcarea din anii 1848—1850 e băta-toare la ochi. Și în 1848 interesele claselor opoziționiste s-au ciocnit între ele și fiecare dintre ele a acționat pentru sine. Burghezia, prea dezvoltată pentru a mai putea suporta absolutismul feudal-birocratic, nu era totuși încă destul de puternică pentru a subordona imediat cerințele altor clase propriilor ei cerințe. Proletariatul, mult prea slab pentru a se putea gândi la un salt rapid peste perioada burgheză și la o cucerire apropiată a puterii pentru el însuși, gustase și în timpul absolutismului prea destul din dulceața regimului burghez și era în genere mult prea dezvoltat pentru a putea vedea măcar pentru o clipă în emanciparea burgheziei propria sa emancipare. Masa națiunii — micii burghezi, posesorii de mici ateliere (meseriași) și țărani — a fost abandonată de burghezie, care la început era încă aliatul ei firesc, deoarece această masă era prea revoluționară, iar în unele cazuri a fost abandonată de proletariat, deoarece nu era încă destul de avansată; fracționată la rîndul ei, nu a obținut nici ea nimic, opunîndu-se numai cînd unora, cînd altora dintre tovarășii ei din opoziție. În sfîrșit, spiritul îngust-local al țărănilor din 1525 nu l-a putut depăși pe cel manifestat de toate clasele participante la mișcarea din 1848. Cele o sută de răscoale locale și cele o sută de reacțiuni locale care le-au urmat și care au fost înfăptuite tot atît de nestingherit, menținerea statelor mici etc. etc. sînt dovezi destul de elocvente în această privință. *Cel care, după cele două revoluții germane din 1525 și 1848 și după rezultatele lor, mai poate flecări despre republica federativă merită pur și simplu să fie închis la balamuc.*

Dar, cu toate trăsăturile lor comune, revoluția din secolul al XVI-lea și revoluția din 1848—1850 se deosebesc esențial una de alta. Revoluția din 1848, chiar dacă nu dovedește nimic în ceea ce privește progresul Germaniei, dovedește totuși un progres pentru Europa.

Cine a profitat de pe urma revoluției din 1525? — *Principii*. Cine a profitat de pe urma revoluției din 1848? — *Marii principii*, Austria și Prusia. În spatele micilor principii din 1525 se aflau micii țîrgoveți, care-i țineau înlanțuiți cu ajutorul impozitelor; în spatele marilor principii din 1850, în spatele Austriei și Prusiei se găsesc marii burghezi moderni,

care-i subjugă în ritm rapid cu ajutorul datoriei publice. Iar în spatele marilor burghezi se găsesc proletarii.

Revoluția din 1525 a fost o chestiune locală germană. Englezii, francezii, cehii, ungurii terminaseră de mult războaiele lor țărănești când germanii îl purtau pe al lor. Dacă Germania era fărîmițată, Europa era și mai fărîmițată. Revoluția din 1848 n-a fost o chestiune locală germană, ci un episod dintr-un mare eveniment european. Cauzele care au constituit motorul întregii ei desfășurări nu se pot reduce la spațiul îngust al unei singure țări și nici măcar la acela al unui singur continent. Ba mai mult decît atît : țările care au fost teatrul acestei revoluții au avut cel mai mic rol în producerea ei. Ele constituie materialul brut mai mult sau mai puțin inconștient și lipsit de voință care este transformat în cursul unei mișcări la care ia parte acum întreaga lume, al unei mișcări care, în condițiile sociale existente, nu ne poate apărea, ce-i drept, decît ca o forță străină, deși în fond ea este propria noastră mișcare. De aceea revoluția din 1848—1850 nu se poate termina așa cum s-a terminat cea din 1525.

Karl Marx și Friedrich Engels

Declarație de ieșire din Asociația culturală
a muncitorilor germani din Londra ²⁵⁵

Către președintele adunării ordinare a Asociației, care va
avea loc marți în Great Windmill Street

Subsemnații declarăm că ne retragem din Asociație.

Londra, 17 septembrie 1850

*H. Bauer, K. Pfänder,
I. G. Eccarius, S. Seiler,
K. Marx, K. Schramm, F. Engels,
F. Wolf, W. Liebknecht,
Hein, Haupt, G. Klose*

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

Karl Marx și Friedrich Engels

Scrisoare către Adam, Barthélemy și Vidil²⁵⁶

Domnilor,

Avem onoarea să vă informăm că asociația la care vă referiți, noi o considerăm demult ca fiind de fapt dizolvată. Singurul lucru care mai rămîne de făcut este distrugerea actului de constituire*. Poate că d-l Adam, sau d-l Vidil, va fi atît de amabil să treacă duminica următoare, 13 octombrie, la amiazi, pe la d-l Engels, în Macclesfield-Street, Soho, nr. 6, pentru a asista la arderea sus-menționatului document.

Cu toată stima,

Engels, Marx, Harney

Londra, 9 octombrie 1850

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 567—568. — *Nota Red.*

Karl Marx și Friedrich Engels

Nota redacției la articolul lui I. G. Eccarius :
„Croitoria la Londra, sau lupta dintre marea și
micul capital”²⁵⁷

Autorul acestui articol este el însuși *muncitor* la un atelier de croitorie din Londra. Întrebăm pe burghezii germani : cîți scriitori de-ai voștri sînt în stare să sezeze în acest fel esența unei mișcări reale ?

Încă înainte de a-și fi cucerit victoria pe baricade și pe cîmpurile de luptă, proletariatul anunță venirea dominației sale printr-o serie de victorii intelectuale.

Cititorul observă că, în locul criticii sentimentale, moralizatoare și psihologice pe care Weitling și alți muncitori publiciști încearcă s-o îndrepte împotriva rînduieilor existente, aici se opune societății burgheze și mișcării sale o concepție pur materialistă și mai liberă, care nu se lasă derutată de nici un fel de dispoziție capricioasă. În timp ce în Germania, în primul rînd, și într-o mare măsură și în Franța, meșteșugarii încearcă să se opună decăderii meșteșugului lor semimedieval și ar vrea să se unească *în calitate de meșteșugari*, aici înfrîngerea meșteșugului în lupta cu marea industrie este privită și salutată ca un progres, și, totodată, în rezultatele și roadele mării industrii sînt recunoscute și descoperite condițiile reale ale revoluției proletare, care sînt chemate la viață de istoria însăși și sînt, în fiecare zi, din nou create de ea.

Scriș în octombrie 1850

Publicat în

„Neue Rheinische Zeitung.
Politisch-ökonomische Revue”
nr. 5—6 din 1850

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

Friedrich Engels

Despre lozinca desființării statului
și „prieteniei anarhiei” din Germania ²⁵⁸

„Pentru comuniști, desființarea statului nu are alt înțeles decît acela că ea este rezultatul inevitabil al desființării claselor, o dată cu care cade de la sine necesitatea forței organizate a unei clase în scopul ținerii în frîu și subordonării celorlalte clase. În țările *burgheze*, desființarea statului înseamnă reducerea puterii de stat pînă la nivelul celei din America de Nord. Aici contradicțiile de clasă nu au ajuns încă la o deplină dezvoltare ; conflictele de clasă sînt estompate, de fiecare dată, prin scurgerea spre vest a surplusului de populație proletară ; amestecul puterii de stat, care în răsărit este redus la minimum, în apus lipsește cu desăvîrșire. În țările *feudale*, desființarea statului înseamnă desființarea feudalismului și instaurarea statului burghez obișnuit. În *Germania*, sub lozinca desființării statului se ascunde fie fuga lașă din fața actualei lupte directe, fie exagerarea șarlatanească a libertății *burgheze*, mergînd pînă la independența și autonomia absolută a *individului izolat*, fie, în sfîrșit, indifeerența burghezului față de orice formă de stat, cu singura condiție ca ea să nu împiedice libera manifestare a intereselor burgheziei. Și dacă această desființare a statului «în sensul cel mai înalt» este propovăduită într-o formă atît de absurdă, vina nu este, desigur, a Stirnerilor și Faucherilor de la Berlin. La plus belle fille de France ne peut donner que ce qu'elle a *” („Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue” nr. 4, pag. 58 **).

Între timp, în *Germania*, desființarea statului, *anarhia*, a devenit un cuvînt la modă. Discipolii germani ai lui Proudhon ²⁵⁹, „înalta” democrație de la Berlin și chiar uitatele

* — Cea mai frumoasă fată din Franța nu poate da decît ceea ce are.
— *Nota Trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 311. — *Nota Red.*

„minți nobile ale națiunii” din parlamentul de la Stuttgart și din regența imperiului²⁶⁰ și-au însușit cu toții, și fiecare în felul său, această formulă în aparență ultraradicală.

Toate aceste fracțiuni sînt unanime în năzuința lor de a păstra actuala societate burgheză. Dar, apărînd societatea burgheză, ele apără în mod inevitabil dominația burgheziei, iar în Germania chiar și înscăunarea dominației * burgheze; ele se deosebesc de reprezentanții efectivi ai burgheziei doar printr-o formă neobișnuită, care le conferă aparența de oameni „progresiști”, „cei mai înaintați cu putință”. În toate ciocnirile din viața practică, această aparență a dispărut; în fața adevăratei anarhii a crizelor revoluționare **, cînd masele [și puterea de stat] au recurs, una împotriva celeilalte, la „forța brutală”, acești reprezentanți ai anarhiei au făcut, de fiecare dată, tot ce le-a stat în putință pentru a pune stavilă anarhiei. Conținutul acestei faimoase „anarhii” s-a redus, în cele din urmă, la ceea ce în țările mai dezvoltate se exprimă prin cuvîntul „ordine”. „Prietenii anarhiei” din Germania sînt într-o perfectă entente cordiale *** cu „prietenii ordinii” din Franța.

În măsura în care prietenii anarhiei nu depind de francezii Proudhon și Girardin, în măsura în care modul lor de gîndire este de origine germană, ei au cu toții o sursă comună: Stirner. În general, perioada de descompunere a filozofiei germane a furnizat partidului democrat din Germania cea mai mare parte din frazeologia lui generală. Reprezentările și frazeologia ultimilor cărturari germani, îndeosebi acelea ale lui Feuerbach și Stirner, au pătruns încă înainte de februarie, într-o formă destul de diluată, în conștiința beletristică de rînd și în publicistică, care, la rîndul lor, au servit drept principal izvor pentru liderii democrați din perioada de după evenimentele din martie. În special predica lui Stirner în favoarea societății fără stat s-a dovedit cît se poate de indicată pentru a conferi anarhiei lui Proudhon și teoriei desființării statului a lui Girardin „înaltul sens” al filozofiei ger-

* Mai departe în manuscris este șters cuvîntul „politice”. — *Nota Red.*

** În manuscris sînt șterse cuvintele „cînd puterea de stat dispărea în fața puterii masei” („wo die Staatsmacht vor der Macht der Massen verschwand”). Existența, în textul neșters care urmează, a cuvîntului „gegeneinander” — „una împotriva celeilalte” dovedește că după cuvintele, scrise din nou, „wo die Massen” — „cînd masele” — au fost, probabil, omise cuvintele „und die Staatsmacht” — „și puterea de stat”, care în textul de față sînt puse în paranteze pătrate. — *Nota Red.*

*** — înțelegere cordială. — *Nota Trad.*

mane. Cartea lui Stirner „Unicul și proprietatea sa”²⁶¹ a fost, ce-i drept, dată uitării, dar modul său de gîndire și, în special, critica făcută de el statului apar din nou la prietenii anarhiei. Dacă mai înainte am cercetat izvoarele literare ale acestor domni în măsura în care ele au o origine franceză²⁶², pentru examinarea surselor lor germane ar trebui să coborîm din nou în adîncurile filozofiei germane antediluviene. Dar, atunci cînd trebuie să te ocupi cu obișnuita polemică germană, este întotdeauna mai plăcut să ai de-a face cu inițiatorii unui mod de gîndire sau altuia decît cu revînzătorii unor mărfuri învechite.

Încă o dată, muzelor, înșeuăți-mi Pegasul,
Să zbor cu el în vechea țară romantică!²⁶³

Înainte de a ne ocupa chiar de cartea lui Stirner pomenită mai sus, trebuie să ne transportăm „în vechea țară romantică” și în acele vremuri uitate cînd a apărut această carte. Pe atunci, burghezia prusiană, profitînd de dificultățile financiare ale guvernului, a început să cucerească puterea politică, în timp ce, alături de mișcarea constituționalistă burgheză, mișcarea comunistă cîștiga de la o zi la alta tot mai mulți aderenți în rîndurile proletariatului. Elementele burgheze ale societății, care, pentru a-și atinge propriile lor scopuri, aveau încă nevoie de sprijinul proletariatului, au fost pretutindeni nevoite să se dea drept adepți ai unei anumite varietăți de socialism; partidul conservator și feudal a fost de asemenea nevoit să facă unele promisiuni proletariatului. Alături de lupta burghezului și a țăranului împotriva nobilimii feudale și a birocrăției se desfășura lupta proletariatului împotriva burgheziei, iar între ele se aflau o serie de grupuri socialiste intermediare, care cuprindeau toate varietățile de socialism: reacționar, mic-burghez și burghez; și toată această luptă și toate aceste năzuințe erau înnăbușite și nu se puteau manifesta din cauza asupririi exercitate de către puterea de stat, din cauza cenzurii, a interzicerii asocierilor și întrunirilor. Aceasta era situația partidelor în perioada cînd filozofia germană repurta ultimele ei triumfuri, atît de lamentabile.

De la bun început, cenzura a silit toate elementele cît de cît indezirabile să aleagă un mod de exprimare cît mai abstract posibil; un asemenea mod de exprimare le era oferit de tradiția filozofiei germane, care tocmai atunci ajunsese la o totală descompunere a școlii hegeliene. Lupta împotriva

religiei continua încă. Cu cât folosirea mijloacelor publicistice în lupta politică împotriva puterii actuale devenea mai grea, cu atât această luptă era continuată, cu și mai mult zel, sub o formă religioasă sau filozofică. Filozofia germană, în forma ei cea mai diluată, devenise un bun comun al „celor culti”, și cu cât ea devenea mai mult un bun comun, cu atât deveneau mai diluate, mai incoerente și mai plate concepțiile filozofilor și cu atât mai mare era prestigiul pe care i-l dădeau, în ochii publicului „cult”, această confuzie și această platitudine.

În capetele „celor culti” domnea o confuzie înspăimântătoare, care se adîncea tot mai mult. Era un adevărat mișmaș de idei de origine germană, franceză, engleză, antică, medievală și modernă. Confuzia era cu atât mai mare, cu cât toate aceste idei erau luate din a doua, a treia și a patra mînă, și de aceea circulau într-o formă atît de denaturată, încît erau de nerecunoscut. Nu numai ideile liberalilor și ale socialiștilor francezi și englezi, dar și acelea ale germanilor — bunăoară cele ale lui Hegel — au împărtășit această soartă. Întreaga literatură din această perioadă — și mai ales, după cum vom vedea, cartea lui Stirner — oferă nenumărate dovezi în acest sens, și literatura germană contemporană mai suferă și astăzi consecințele acestei situații.

În această stare de confuzie, micile dueluri filozofice treceau drept reflectarea unor lupte reale. Fiecare „nouă cotitură” în filozofie atrăgea atenția generală a „celor culti”, a căror tagmă este alcătuită, în Germania, dintr-o sumedenie de capete seci, din candidați la funcții în magistratură și în învățămînt, teologi ratați, medici care nu profesează, publiciști etc. Pentru asemenea oameni, fiecare „nouă cotitură” de acest fel însemna depășirea și lichidarea definitivă a unei anumite trepte istorice de dezvoltare. A fost de ajuns, bunăoară, ca un filozof oarecare să facă o critică oarecare liberalismului burghez, pentru ca acesta să fie socotit mort, șters din dezvoltarea istorică și în mod practic nimic. La fel s-au petrecut lucrurile și cu republicanismul, cu socialismul etc. În ce măsură aceste trepte de dezvoltare au fost într-adevăr „nimicite”, „depășite”, „lichidate” s-a văzut mai tîrziu, în timpul revoluției, cînd ele au început să joace rolul principal și cînd despre nimicitorii lor filozofi nu s-a mai pomenit niciun cuvînt.

Confuzia în formă și conținut, platitudinea arogantă și ineptiile emfactice, trivialitatea de nedescris și dialectica lamentabilă care caracterizează această filozofie germană în ultimul ei stadiu întrec tot ce a apărut pînă acum în acest domeniu. Ele nu-și au egal decît în credulitatea de necrezut a publicului, care ia totul drept bun, drept ultima noutate, drept „ceva nemaipomenit”. Națiunea germană, atît de „solidă”... *

Scris de F. Engels
în octombrie 1850

Publicat pentru prima oară
în revista „Pod znamenem marxisma”,
nr. 6 din 1927

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Aici manuscrisul se intrerupe. — Nota Red.

Karl Marx și Friedrich Engels

A treia cronică internațională

DIN MAI PÎNĂ ÎN OCTOMBRIE

Mișcările politice din ultimele șase luni se deosebesc radical de cele imediat premergătoare. Pretutindeni partidul revoluționar a fost înlăturat de pe scenă și învingătorii își dispută roadele victoriei: în Franța diferitele fracțiuni ale burgheziei, iar în Germania diferiții monarhi. În jurul acestei dispute se face o zarvă de nedescris, încît s-ar părea că o ruptură fățișă este inevitabilă și că diferendul va putea fi rezolvat numai pe calea armelor. Dar tot atît de inevitabil este să nu se recurgă la arme și ca această nehotărîre să fie mereu mascată prin acorduri pașnice, pentru ca după aceea să se facă din nou pregătiri pentru un război aparent.

Dar să examinăm mai întîi baza *reală* pe care se iscă toate aceste agitații superficiale.

Anii 1843—1845 au fost ani de prosperitate industrială și comercială, această prosperitate fiind urmarea necesară a depresiunii, aproape neînterupte, prin care a trecut industria în anii 1837—1842. Așa cum se întîmplă întotdeauna, prosperitatea a dat, curînd de tot, naștere speculației. Speculația apare întotdeauna în perioadele în care supraproducția e în toi. Ea servește drept supapă vremelnică pentru supraproducție, dar tocmai prin aceasta accelerează izbucnirea crizei și face ca ea să capete forme mai violente. Criza însăși izbucnește mai întîi în domeniul speculațiilor și abia după aceea cuprinde producția. De aceea unui observator superficial i se pare că adevărata cauză a crizei nu e supraproducția, ci speculația nestăvilită, care nu este, de fapt, altceva decît un simptom al supraproducției. Dezorganizarea producției care urmează după aceea apare nu ca un rezultat necesar al dezvoltării ei impetuoase de pînă atunci, ci doar ca o simplă reflectare a crahului care s-a produs în domeniul speculațiilor. Dar cum în momentul de față nu putem prezenta un istoric

complet al crizei care a urmat anilor 1843—1845, vom arăta numai pe cele mai importante dintre aceste *simptome* ale supraproducției.

Speculațiile care au început în anii de prosperitate 1843—1845 s-au extins îndeosebi asupra întreprinderilor de căi ferate, unde aveau la bază o necesitate reală; asupra comerțului de cereale, ca o consecință a ridicării prețului lor, în 1845, și a bolii cartofului; asupra comerțului de bumbac, în urma recoltei proaste din 1846, și asupra comerțului cu Indiile orientale și cu China, unde speculațiile urmăreau pas cu pas pătrunderea Angliei pe piața chineză.

Extinderea sistemului englez de căi ferate a început încă din 1844, dar punctul său culminant a fost atins abia în 1845. Numărul actelor de constituire a noilor societăți de căi ferate, înregistrate numai în cursul acestui an, a fost de 1.035. În februarie 1846, după ce un mare număr din aceste proiecte înregistrate au fost abandonate, banii care urmau să fie plătiți guvernului pentru proiectele rămase în vigoare reprezentau totuși uriașa sumă de 14.000.000 l. st., iar în 1847 suma totală a acestor plăți se ridica, în Anglia, la peste 42.000.000 l. st., din care mai mult de 36.000.000 erau destinate pentru construcția de căi ferate engleze, iar 5.500.000 pentru căi ferate din străinătate. Perioada de înflorire a acestor speculații a fost vara și toamna anului 1845. Prețurile acțiunilor creșteau neconținut, iar câștigurile realizate de speculanți au atras curînd în acest vârtej toate clasele populației. Ducii și conții au intrat în competiție cu negustorii și cu fabricanții, pentru cînstea remuneratorie de a ocupa un fotoliu în administrația diverselor linii de cale ferată. Membrii Camerei comunelor și ai baroului, precum și clerul, erau reprezentați în număr mare în aceste administrații. Oricine avea economii, fie ele cît de neînsemnate, oricine avea cît de cît credit făcea speculații cu acțiuni de căi ferate. Numărul ziarelor feroviare a crescut de la 3 la mai mult de 20. Unele cotidiene mari cîștigau adeseori de pe urma anunțurilor și prospectelor de căi ferate cîte 14.000 l. st. pe săptămînă. Nu erau destui ingineri și de aceea li se plăteau lefuri enorme. Tipografii, litografii, legătorii de cărți, depozitarii de hîrtie etc. care se ocupau cu confecționarea de prospecte, planuri, hărți etc., fabricanții care furnizau mobila pentru birourile, care răsăreau ca ciupercile, ale nenumăratelor noi direcții, comitete provizorii etc. cîștigau sume enorme. Pe baza extinderii efective a rețelei de căi ferate în Anglia și pe continent și a spe-

culațiilor legate de ea, în această perioadă s-a format, încetul cu încetul, o întreagă suprastructură de escrocherii care amintește de vremea lui Law și a Companiei Mării Sudului ²⁶⁴. Au fost proiectate sute de linii, fără să existe nici cea mai mică șansă de succes, fără ca autorii acestor proiecte să se fi gîndit cituși de puțin la realizarea lor practică, și în general nu s-a urmărit altceva decît cheltuirea depozitelor de economii de către directori și încasarea de profituri tîlhărești de pe urma vînzării acțiunilor.

În octombrie 1845 s-a produs o reacție, care curînd s-a transformat într-o adevărată panică. Încă înainte de februarie 1846 (cînd sumele depuse trebuiau vărsate statului), proiectele mai inconsistente au dat faliment. În aprilie 1846 această întorsătură s-a răsfrînt și asupra piețelor de acțiuni de pe continent. La Paris, Hamburg, Frankfurt, Amsterdam au avut loc vînzări forțate, la prețuri extrem de scăzute, care au dus la faliment o serie de bancheri și agenți de bursă. Criza în domeniul căilor ferate a ținut pînă în toamna anului 1848, prelungindu-se, în urma neconținutelor falimente chiar și ale proiectelor mai serioase, pe măsură ce se făcea simțită starea de apărare generală și se prezentau cereri de efectuare a plăților; ea a fost agravată și de izbucnirea crizei în celelalte domenii ale speculației, în comerț și în industrie, ceea ce a făcut ca prețurile acțiunilor mai vechi și mai solide să coboare treptat, pînă ce, în octombrie 1848, au atins nivelul cel mai scăzut.

În august 1845 atenția publică a fost atrasă mai întii de boala cartofului, care își făcuse apariția nu numai în Anglia și în Irlanda, dar și pe continent; acesta a fost primul simptom că înseși rădăcinile societății existente erau putrede. În același timp au început să sosească informații care nu lăsau loc la nici o îndoială în ce privește perspectivele unei recolte proaste de cereale. Datorită acestor două împrejurări, prețul grîului a înregistrat o urcare considerabilă pe toate piețele europene. În Irlanda a început să bîntuie o adevărată foamete, care a silit guvernul englez să acorde un împrumut de 8.000.000 l. st. pentru această provincie, adică exact o liră sterlină de fiecare irlandez. În Franța, unde calamitatea a fost agravată de inundații, care au pricinuit pagube de vreo 4.000.000 l. st., recolta a fost extrem de proastă. Nu mai puțin gravă era situația în Olanda și în Belgia. După recolta proastă din 1845 a urmat una și mai proastă în 1846 și boala cartofului a revenit și ea, deși nu într-o formă atît de virulentă.

Aceasta a creat o bază cît se poate de reală pentru speculația cu cereale, care a căpătat o dezvoltare cu atît mai vertiginoasă, cu cît recoltele bogate din anii 1842—1844 împiedicaseră, vreme destul de îndelungată și într-o măsură destul de însemnată, libera ei desfășurare. În anii 1845—1847 Anglia a importat o cantitate de cereale mai mare decît oricînd pînă atunci. Prețurile la cereale au continuat să crească pînă în primăvara anului 1847, cînd, în urma știrilor contradictorii din diferite țări cu privire la noua recoltă și a măsurilor luate de diversele guverne (deschiderea porturilor pentru importul liber de grîu etc. etc.), a început o perioadă de fluctuații; în sfîrșit, în mai 1847 prețurile au atins nivelul lor maxim. În această lună, prețul mediu al unui cvarter de grîu în Anglia s-a ridicat la 102 $\frac{1}{2}$ șilingi, iar în unele zile pînă la 115 și 124 de șilingi. Dar în curînd au început să sosească știri deosebit de favorabile în privința timpului și a apropiatei recolte, ceea ce a făcut ca prețurile să scadă, astfel că pe la mijlocul lunii iulie prețul mediu era de numai 74 de șilingi. Din cauza timpului mai puțin favorabil în unele regiuni, s-a produs din nou o oarecare urcare a prețurilor, pînă ce, în sfîrșit, spre mijlocul lunii august a devenit cert că recolta din 1847 depășește media. Acum scăderea prețurilor nu mai putea fi prin nimic stăvilită. Transporturile care soseau în Anglia întreceau toate așteptările, și încă de la 18 septembrie prețul mediu a scăzut la 49 $\frac{1}{2}$ șilingi. Așadar, în 16 săptămîni prețurile medii au înregistrat fluctuații pînă la 53 de șilingi.

În toată această perioadă, criza din sectorul căilor ferate nu numai că a continuat, dar tocmai în momentul cînd prețurile la cereale erau mai ridicate, în aprilie și mai 1847, s-a produs o totală prăbușire a sistemului de credit și o totală dezorganizare a pieței bănești. Totuși speculanții cu cereale au rezistat scăderii prețurilor pînă în ziua de 2 august. La această dată, banca a ridicat taxa minimă de scont la 5 $\frac{0}{10}$, iar pentru toate polițele cu termen mai lung de două luni la 6 $\frac{0}{10}$. Îndată după aceea, la bursa cerealelor s-au produs o serie de falimente răsunătoare, printre care se semnalează acela al d-lui Robinson, guvernatorul Băncii Angliei. Numai la Londra au dat faliment opt mari firme de comerț cu cereale, ale căror pasive însumau peste 1.500.000 l. st. Piețele de cereale din provincie au fost cu desăvîrșire paralizate, și aici falimentele s-au succedat cu aceeași repeziciune, mai ales la Liverpool. Asemenea falimente s-au produs, mai de vreme sau mai

tirziu, și pe continent, în funcție de distanța care despărțea de Londra piețele respective. Dar începînd din ziua de 18 septembrie, cînd prețurile la cereale au atins nivelul lor minim, în Anglia criza cerealelor poate fi considerată ca terminată.

Să trecem acum la criza comercială propriu-zisă, la criza bănească. În primele patru luni ale anului 1847, starea generală a comerțului și industriei părea încă satisfăcătoare, cu excepția industriei fierului și a bumbacului. Producția de fier, care în timpul febrei ce cuprinsese companiile feroviare în 1845 căpătase proporții colosale, suferea, firește, în măsura în care se îngustau debușeurile pentru cantitatea de fier excesivă. În industria bumbacului, principala ramură industrială pentru piața Indiilor orientale și a Chinei, s-a ajuns încă din 1845 la o supraproducție a mărfurilor pentru această piață, și aici a intervenit curînd un oarecare declin. Recolta slabă de bumbac din 1846, creșterea prețurilor la materia primă și la produsele finite, precum și reducerea consumului determinată de această scumpire, au agravat starea apăsătoare care domnea în această ramură a industriei. În primele luni ale anului 1847, în întreaga provincie Lancashire producția a fost considerabil redusă și muncitorii din industria textilă au și simțit efectele crizei.

La 15 aprilie 1847 Banca Angliei ridică taxa minimă de scont, chiar și pentru polițele pe termen foarte scurt, la 5%; ea limita suma totală a polițelor ce urmau să fie scontate, chiar fără să țină seama de caracterul firmelor asupra cărora erau trase aceste polițe; în sfîrșit, ea notifica în mod categoric negustorilor care primiseră împrumuturi că la data scadenței banca nu va mai reînnoi aceste împrumuturi, așa cum se proceda în mod obișnuit pînă atunci, ci va cere rambursarea lor. După două zile, cînd a fost publicată balanța săptămînală a băncii, s-a văzut că fondul de rezervă al departamentului bancar scăzuse la 2.500.000 l. st. Prin urmare, banca a luat aceste măsuri pentru a stăvili scurgerea aurului din pivnițele ei și pentru a-și spori din nou fondul său lichid.

Scurgerea din bancă a aurului și argintului era determinată de diferite cauze. În primul rînd, consumul și prețurile, mult urcate la aproape toate articolele, făceau necesară o mai mare circulație a banilor, îndeosebi a aurului și argintului, pentru comerțul cu de-amănuntul. În al doilea rînd, necontenitele plăți pentru construcțiile de căi ferate, care au totalizat numai în aprilie suma de 4.314.000 l. st., au făcut necesară retragerea din bancă a unor importante depozite. O parte din

banii ceruți, care erau destinați căilor ferate din străinătate, au luat direct drumul străinătății. Cantitățile exagerate — care depășeau cu mult cererea — de zahăr, cafea și alte coloniale importate, al căror consum și prețuri crescuseră și mai mult în urma speculațiilor; importul exagerat de bumbac în urma cumpărărilor cu scop speculativ provocate de știrile în legătură cu recolta proastă, mai ales de grâu, în urma celor două recolte slabe consecutive, toate acestea au trebuit să fie plătite mai ales cu bani lichizi sau metale nobile, în lingouri, ceea ce, iarăși, a dus la o scurgere considerabilă a aurului și argintului în străinătate. De altfel această scurgere a metalelor nobile din Anglia, în ciuda măsurilor de ordin bancar despre care am vorbit mai sus, a durat pînă la sfîrșitul lunii august.

Aceste hotărîri ale băncii, precum și știrile în legătură cu nivelul scăzut al fondului ei de rezervă, au provocat de îndată o stare apăsătoare pe piața bănească și o panică ce a cuprins întregul comerț al Angliei și care prin intensitatea ei poate fi comparată doar cu panica din 1845. În ultimele săptămîni ale lunii aprilie și în primele patru zile ale lunii mai, aproape toate tranzacțiile pe credit au fost paralizate. Totuși, în această perioadă n-au avut loc falimente excepționale. Firmele comerciale s-au putut menține numai plătind dobînzi enorme și numai prin vînzarea forțată a rezervelor lor, a titlurilor de stat etc. la prețuri ruinătoare. Prin salvarea lor, în acest prim act al crizei, o serie de firme, chiar dintre cele mai serioase, n-au făcut decît să pregătească terenul pentru viitoarea lor prăbușire. Faptul că prima primejdie, care amenința în mod direct, a fost înlăturată a contribuit în mare măsură la creșterea încrederii; cu începere de la 5 mai, starea de depresiune de pe piața de bani a slăbit vizibil, iar spre sfîrșitul lunii alarma aproape că trecuse.

Dar după cîteva luni, pe la începutul lui august, s-au produs falimentele în comerțul cu cereale, de care am amintit mai sus, și ele au continuat pînă în septembrie; dar nici nu s-au terminat bine și criza a izbucnit cu o violență și mai mare în toate domeniile comerțului, dar mai cu seamă în relațiile cu Indiile orientale și cele occidentale, precum și cu insula Mauriciu, cuprinzînd concomitent piețele din Londra, Liverpool, Manchester și Glasgow. În cursul lunii septembrie au dat faliment, numai la Londra, 20 de firme, al căror pasiv general se ridică la cifra de 9.000.000—10.000.000 l. st.

„Am asistat atunci, în Anglia, la prăbușirea unor dinastii comerciale care nu era mai puțin uluitoare decît năruirea acelor firme politice de pe continent despre care am auzit vorbindu-se atît de mult în ultima vreme”.

Aceste cuvinte au fost rostite de Disraeli la 30 august 1848 în Camera comunelor. Falimentele firmelor care făceau comerț cu Indiile orientale au bîntuit fără întrerupere pînă la sfîrșitul anului și s-au întetit iarăși în primele luni ale anului 1848, cînd au început să sosească știri despre falimentele firmelor respective din Calcutta, Bombay, Madras și insula Mauriciu.

Această serie de falimente, fără precedent în istoria comerțului, a fost determinată de excesivele speculații generale și de importul excesiv de mărfuri coloniale provocat de ele. Prețurile acestor mărfuri, care fuseseră multă vreme și în mod artificial menținute la un nivel ridicat, au început să scadă, în parte, încă înainte de panica din aprilie 1847; dar o scădere a lor generală s-a produs abia *după* această panică, cînd s-a prăbușit întregul sistem de credit și firmele comerciale au fost silite, una după alta, să treacă în mare grabă la masive vânzări silite. O scădere deosebit de însemnată a prețurilor a avut loc din iunie-iulie și pînă în noiembrie și ea a dus la ruinarea chiar a firmelor celor mai mari și mai solide.

În septembrie falimentele s-au limitat, deocamdată, la *firmele comerciale propriu-zise*. La 1 octombrie banca a ridicat taxa minimă de scont la polițele pe termen scurt pînă la $5\frac{1}{2}\%$ și totodată a făcut cunoscut că de acum înainte nu va mai acorda nici un împrumut garantat prin titluri de stat, de orice natură ar fi ele. Unei asemenea presiuni nu i-au putut rezista *nici băncile pe acțiuni și nici bancherii particulari*. „Royal Bank of Liverpool”, „Liverpool Banking Company”, „North and South Wales Bank”, „Newcastle Union Joint Stock Bank” etc. etc. au dat faliment una după alta, în răstimp de cîteva zile. În același timp s-au declarat insolabile o mulțime de bănci particulare mai mărunte din toate regiunile Angliei.

De această încetare generală a plăților de către bănci, caracteristică îndeosebi pentru luna octombrie, se leagă un număr considerabil de falimente ale unor misiți de bursă, care operau cu titluri de valoare, polițe și acțiuni, ale unor misiți ai societăților de navigație, ai comerțului de ceai și de țesături de bumbac, ale unor proprietari de fabrici de fierărie și negustori de fierărie, ale unor filatori de lînă și bumbac, imprimeuri de stambă etc. din Liverpool, Manchester, Oldham,

Halifax, Glasgow etc. După spusele d-lui Tooke²⁶⁵, aceste falimente, atît prin numărul lor cît și prin suma totală a capitalurilor, erau fără precedent în istoria comerțului englez și în ambele privințe au depășit cu mult pe cele din perioada crizei din 1825. În zilele de 23—25 octombrie, criza a atins punctul ei culminant și toate tranzacțiile comerciale au încetat cu desăvîrșire. O delegație din City a obținut atunci suspendarea acțiunii legii bancare din 1844, acest rod al ingeniozității răposatului sir Robert Peel²⁶⁶. Prin suspendarea acestei legi s-a pus dintr-o dată capăt scindării băncii în două departamente absolut independente, cu două fonduri lichide distincte. Încă două-trei zile să mai fi durat vechiul regim, și unul dintre aceste departamente — cel bancar — ar fi dat faliment, în timp ce în departamentul de emisiune se aflau stocate 6.000.000 l. st. aur.

Încă din octombrie a început să se facă simțită influența crizei pe *continent*. S-au produs concomitent mari falimente la Bruxelles, Hamburg, Bremen, Elberfeld, Genova, Livorno, Courtray, Petersburg, Lisabona și Veneția. Pe măsură ce în Anglia violența crizei se micșora, pe continent ea creștea, extinzîndu-se asupra unor puncte care rămăseseră pînă atunci neatinse. În perioada cea mai grea, cursul schimbului a fost favorabil pentru Anglia, astfel că, începînd din noiembrie, ea a atras spre sine neîncetate transferuri, din ce în ce mai mari, de aur și argint nu numai din Rusia și de pe continent, dar și din America. Rezultatul imediat a fost că, pe măsură ce în Anglia se producea o înviorare a pieței de bani, în restul lumii comerciale avea loc o restrîngere a ei, iar criza căpăta o amploare tot mai mare. În felul acesta, în noiembrie numărul falimentelor din afara Angliei a început să crească; acum se înregistrau mari falimente și la New York, Rotterdam, Amsterdam, Havre, Bayonne, Anvers, Mons, Triest, Madrid și Stockholm. În decembrie izbucni criza și la Marsilia și Alger, iar în Germania ea începu să bîntuie și mai puternic.

Am ajuns acum la momentul izbucnirii revoluției din februarie în Franța. Dacă analizăm lista de falimente pe care ne-o prezintă d-l D. M. Evans în cartea sa „Criza comercială din 1847—1848” (Londra, 1848)²⁶⁷, observăm că în Anglia *nici o firmă mai importantă n-a dat faliment* ca urmare a acestei revoluții. Singurele falimente legate de ea au avut loc în rîndurile misișilor de bursă, ca urmare a deprecierei bruște a tuturor titlurilor de stat de pe continent. Astfel de

falimente ale misișilor de bursă s-au produs, firește, și la Amsterdam, Hamburg etc. Consols *-urile engleze au scăzut cu 6%, în timp ce după revoluția din iulie scăderea lor a fost de 3%. Pentru misișii de bursă republica din februarie nu era, așadar, decît de două ori mai periculoasă decît monarhia din iulie.

Panica de care a fost cuprins Parisul după evenimentele din februarie și care, o dată cu revoluțiile, s-a extins asupra întregului continent a avut în dezvoltarea ei multe aspecte asemănătoare cu cea de la Londra din aprilie 1847. Creditul a dispărut brusc și tranzacțiile au încetat aproape cu desăvîrșire ; la Paris, Bruxelles și Amsterdam, toată lumea a asaltat băncile pentru a-și schimba banii de hîrtie contra aur. Totuși, în afara comerțului cu titluri de valoare au avut loc, în general, foarte puține falimente, și nici aceste puține cazuri nu pot fi socotite cu certitudine ca rezultate necesare ale revoluției din februarie. Încetarea plăților de către bancherii din Paris, care a avut de cele mai multe ori un caracter vremelnic, era în parte legată de comerțul cu titluri de valoare, iar în parte ea a însemnat doar o simplă măsură de prevedere, și nu era în nici un caz determinată de o insolabilitate reală ; sau, în sfîrșit, scopul ei era de a face șicane guvernului provizoriu, de a-i crea dificultăți și a-i smulge anumite concesii. În ceea ce privește falimentele unor bancheri și negustori din alte părți ale continentului, e imposibil de precizat în ce măsură ele au fost rezultatul crizei comerciale care continua și se extindea treptat, în ce măsură firmele care se clătinau de multă vreme au profitat de împrejurări pentru a găsi o soluție fericită și în ce măsură aceste falimente au fost într-adevăr rezultatul pierderilor provocate de panica creată de revoluție. În orice caz, un lucru e sigur, și anume că criza comercială a contribuit într-o măsură infinit mai mare la revoluțiile din 1848 decît a contribuit revoluția la criza comercială. În perioada martie-mai, Anglia a obținut chiar unele avantaje directe de pe urma revoluției, care a contribuit la scurgerea în această țară a o mulțime de capitaluri de pe continent. Din acest moment, criza din Anglia poate fi considerată ca încheiată ; în toate ramurile comerțului s-a produs o ameliorare și noul ciclu industrial începe cu o orientare netă spre prosperitate. Cît de puțin a împiedicat revoluția de pe continent acest avînt al industriei și comerțului în Anglia, ne-o dovedește faptul că totalul can-

* — bonuri de rentă consolidată. — *Nota Trad.*

tității de bumbac prelucrat aici a crescut de la 475.000.000 l.st. (în 1847), la 713.000.000 l.st. (în 1848).

Această nouă perioadă de prosperitate s-a desfășurat în mod vizibil în *Anglia* în cursul celor trei ani 1848, 1849 și 1850. În decurs de opt luni, din ianuarie pînă în august, totalul exporturilor a fost în 1848 de 31.633.214 l.st., în 1849 de 39.263.322 l.st., iar în 1850 de 43.851.568 l.st. La acest avînt considerabil, care s-a manifestat în toate sectoarele vieții comerciale, cu excepția producției de fier, trebuie adăugate recoltele bogate obținute pretutindeni în acești trei ani. În anii 1848—1850, prețul mediu al grîului a scăzut, în *Anglia*, la 36 de șilingi cvarterul, iar în Franța la 32 de șilingi. Extrem de caracteristic pentru această perioadă de prosperitate este faptul că cele trei canale principale ale speculației i-au fost închise. Ritmul de desfășurare a construcției de căi ferate a fost redus la nivelul obișnuit al celorlalte ramuri ale industriei; comerțul cu cereale, în urma unei serii de recolte bogate, nu oferea un teren pentru speculații; titlurile de stat, ca urmare a revoluțiilor, și-au pierdut caracterul lor de stabilitate, fără de care nu sînt posibile nici un fel de tranzacții speculative în stil mare cu titluri de valoare. Întotdeauna în perioadele de prosperitate capitalul crește. Pe de o parte, producția lărgită creează un nou capital, iar pe de altă parte capitalul lichid care în timpul crizei nu a fost pus în circulație este scos din inactivitate și aruncat pe piață. În anii 1848—1850, neexistînd canale pentru speculație, acest *surplus* de capital a fost silit să se îndrepte în mod nemijlocit spre industrie și, în felul acesta, să sporească și mai rapid producția. Cît de vizibil este acest fenomen în *Anglia*, deși nimeni nu i-a găsit pînă acum explicația, ne-o dovedește naiva declarație a revistei „*Economist*” din 19 octombrie 1850 :

„Trebuie remarcat că actuala perioadă de prosperitate se deosebește în mod radical de toate cele precedente. În toate perioadele de prosperitate precedente se întîmpla ca o speculație lipsită de orice bază să trezească speranțe irealizabile. Odată a fost vorba de niște mine din străinătate, altădată de niște căi ferate pe o distanță mai mare decît s-ar putea construi într-o jumătate de secol. Dar chiar și atunci cînd asemenea speculații aveau o bază solidă, ele scontau de obicei un cîștig care nu putea fi realizat decît după scurgerea unei perioade de timp destul de îndelungate, fie prin producția de metale, fie prin crearea unor noi căi de comunicație și a unor piețe noi. Asemenea speculații nu aduceau un cîștig imediat. Dar, în momentul de față, prosperitatea noastră este bazată pe producția unor obiecte de utilitate imediată, care intră în sfera circulației aproape îndată ce apar pe piață, aduc producătorilor lor un cîștig convenabil și-i îndeamnă să sporească producția”.

Cel mai viu exemplu de măsură în care a crescut producția industrială în anii 1848 și 1849 ni-l oferă principala ramură a industriei : prelucrarea bumbacului. Recolta de bumbac în 1849 a Statelor Unite a fost mai bogată decât toate cele precedente. Ea a atins cifra de 2.750.000 de baloturi, sau aproximativ 1,2 miliarde de pfunzi. Extinderea industriei bumbacului corespundea în așa măsură acestui import sporit, încît la sfîrșitul anului 1849 rezervele de bumbac au fost mai mici decît erau altădată chiar după ani de recolte proaste. În 1849 filaturile au prelucrat peste 775.000.000 pfunzi de bumbac, în timp ce în 1845, care a fost anul celei mai mari prosperități de pînă atunci, au fost prelucrate numai 721.000.000 de pfunzi. O dovadă de extindere a industriei bumbacului ne-o oferă și importanta urcare înregistrată de prețul bumbacului (55^{0/0}) în urma recoltei relativ slabe din 1850. Un progres nu mai puțin însemnat se observă și în celelalte ramuri ale filaturii și țesătoriei : în producția de țesături de mătase, lînă, melanj și in. Exportul de produse ale acestor ramuri industriale a crescut atît de mult, mai ales în 1850, încît a dus la o importantă sporire a exportului total din acel an (cu 12.000.000 în comparație cu anul 1848 și cu 4.000.000 în comparație cu primele opt luni din anul 1849), deși în 1850 exportul de fabricate de bumbac a scăzut considerabil în urma proastei recolte de bumbac. Cu toată creșterea destul de însemnată a prețurilor la lînă, care a fost provocată, probabil, de speculații încă din 1849, dar care s-a menținut totuși pînă azi, industria lînii capătă în permanență o extindere tot mai mare și zilnic sînt puse în funcțiune noi războaie de țesut. Exportul țesăturilor de in s-a cifrat în 1844 — anul celui mai mare export de țesături de in de pînă acum — la 91.000.000 de yarzi, cu o valoare de 2.800.000 l. st., iar în 1849 el s-a ridicat la 107.000.000 de yarzi, cu o valoare de peste 3.000.000 l. st.

O altă dovadă de creștere a industriei engleze o constituie sporirea continuă a consumului la principalele mărfuri coloniale, și mai ales la cafea, zahăr și ceai, în ciuda prețurilor tot mai ridicate, cel puțin la primele două articole. Această dependență directă a creșterii consumului de lărgirea industriei este, în cazul de față, cu atît mai evidentă, cu cît crearea pieței excepționale — prin capacitatea ei — din 1845, care s-a datorat marilor construcții de căi ferate, a fost de mult redusă la proporțiile obișnuite și cu cît prețurile scăzute la grîu din ultimii ani nu permit creșterea consumului în districtele agricole.

Uriașa extindere a industriei bumbacului în 1849 a dus, în ultimele luni ale acestui an, la o nouă încercare de a canaliza scurgerea mărfurilor spre piețele din Indiile orientale și din China. Dar marile stocuri vechi, încă nevândute, de pe aceste piețe a paralizat foarte curînd această încercare. Totodată, ținîndu-se seama de creșterea consumului de materii prime și de coloniale, s-a făcut încercarea de a face speculă cu aceste articole, dar intensificarea bruscă a importului și amintirea rănilor, încă prea proaspete, din 1847 au făcut să se renunțe foarte curînd la o asemenea încercare.

Prosperitatea industriei va crește și mai mult datorită deschiderii, în ultima vreme, a căilor de acces spre coloniile olandeze, datorită apropiatei deschideri a unor noi linii de navigație pe Oceanul Pacific, asupra cărora vom mai reveni, precum și datorită mării expoziții industriale din 1851. Această expoziție a fost anunțată de burghezia engleză, cu un uimitor sînge rece, încă din 1849, cînd întregul continent era încă stăpînit de visurile revoluției. Organizînd această expoziție, burghezia engleză își convoacă toți vasalii ei, din Franța și pînă în China, la un serios examen, unde aceștia trebuie să arate cum și-au folosit timpul ; pînă și atotputernicul țar al întregii Rusii va fi nevoit să poruncească supușilor săi să se prezinte în număr mare la acest serios examen. Acest imens congres mondial al produselor și producătorilor are o importanță incomparabil mai mare decît congresele absolutiste de la Bregenz și Varșovia, care au dat atîta de lucru mic-burghezilor noștri democrații de pe continent, sau decît congresele democratice europene pe care le proiectează, în repetate rînduri, diversele guverne provizorii în partibus ²⁶⁸, preocupate de salvarea omenirii. Această expoziție este o dovadă concludentă de forța concentrată cu care marea industrie modernă dărîmă pretutindeni barierele naționale și șterge tot mai mult particularitățile locale existente în producție, în relațiile sociale și în caracterul diferitelor popoare. Organizînd, pe un spațiu destul de restrîns, o expoziție a întregii mase de forțe de producție acumulate de industria modernă, și aceasta într-o vreme cînd relațiile burgheze moderne sînt subminate din toate părțile, ea oferă totodată privirilor tot materialul care a fost deja creat și care se creează zi de zi, în sînul societății zdruncinate, pentru construirea noii societăți. Prin această expoziție, burghezia mondială își înalță în Roma modernă Pantheonul ei, în care, cu o mîndră satisfacție, își expune zeii ei pe care ea însăși și i-a creat. Prin această expoziție ea do-

vedește în mod practic că „neputința și nemulțumirea cetățeanului”, de care vorbesc într-una ideologii germani, nu este altceva decît propria neputință a acestor domni de a înțelege mișcarea modernă și propria lor nemulțumire provocată de această neputință. Burghezia își celebrează această cea mai mare sărbătoare a ei într-un moment cînd se așteaptă prăbușirea întregii ei măreții, prăbușire care îi va dovedi cît se poate de convingător că forțele create de ea au ieșit din subordinea ei. S-ar putea ca la o viitoare expoziție burghezii să nu mai figureze ca proprietari ai acestor forțe de producție, ci doar ca ciceroni ai lor.

Ca și boala cartofului în anii 1845 și 1846, recolta proastă de bumbac a provocat, de la începutul acestui an, o îngrijorare generală în rîndurile burgheziei. Această îngrijorare a sporit și mai mult de cînd a devenit evident că recolta din 1851 nu va fi în nici un caz mai bogată decît cea din 1850. Recolta proastă de bumbac, care în perioadele anterioare n-ar fi avut nici o importanță, în condițiile actualei extinderi a industriei bumbacului prezintă o importanță cu totul deosebită și a și început să frîneze simțitor activitatea acesteia. Burghezia, care abia și-a revenit din starea de deprimare provocată de descoperirea că unul dintre pilonii întregii ei orînduirii sociale, cartoful, este amenințat de o mare primejdie, vede acum că aceeași primejdie amenință și cel de-al doilea pilon al ei, bumbacul. Dar dacă o scădere cu totul neînsemnată, într-un singur an, a recoltei de bumbac și perspectiva unei asemenea scăderi în anul următor au putut stîrni în plină prosperitate o alarmă atît de serioasă, apoi o recoltă cu adevărat proastă, care s-ar repeta cîtiva ani la rînd, ar face în mod inevitabil ca întreaga societate civilizată să fie azvîrlită pentru un timp oarecare într-o stare de barbarie. Epoca de aur și cea de fier au trecut de mult; secolului al XIX-lea, cu știința sa, cu piața sa mondială, cu ursașele sale forțe de producție, i-a fost sortit să dea viață *epocii bumbacului*. Totodată burghezia engleză a simțit, mai mult ca oricînd, ce putere au asupra ei Statele Unite, datorită monopolului lor, încă nezdruncinat, în ce privește producția de bumbac. Și imediat ea și-a îndreptat eforturile spre desființarea acestui monopol. Nu numai în Indiile orientale, dar și în Natal și în regiunile din nordul Australiei, și în general în toate părțile lumii cu climă prielnică și condiții favorabile, cultura bumbacului urmează să fie încurajată prin toate mijloacele. Tot acum, burghezia negrofilă engleză face descoperirea că „prosperitatea

Manchesterului depinde de felul cum vor fi tratați sclavii în Texas, Alabama și Louisiana, și că acesta este un fapt pe cât de ciudat, pe atât de alarmant" („Economist" din 21 septembrie 1850). Faptul că cea mai importantă ramură a industriei engleze se bazează pe existența sclaviei în statele din sudul Uniunii americane, că o revoltă a negrilor din aceste regiuni ar putea duce la prăbușirea întregului sistem actual de producție este, bineînțeles, destul de trist pentru niște oameni care nu demult au cheltuit 20.000.000 l.st. pentru eliberarea negrilor din coloniile lor²⁶⁹. Dar acest fapt duce totodată la singura rezolvare reală cu putință a problemei sclaviei, problemă care a servit, nu demult, drept temă unor lungi și furtunoase dezbateri în congresul american. Producția americană de bumbac este bazată pe sclavie. De îndată ce industria va atinge un grad de dezvoltare în care monopolul bumbacului, deținut de Statele Unite, va deveni insuportabil pentru ea, se va dezvoltă cu succes o producție masivă de bumbac în alte țări, ceea ce, în împrejurările actuale, aproape pretutindeni este cu putință numai *prin munca unor muncitori liberi*. Și din momentul în care munca liberă din alte țări va începe să furnizeze industriei cantități suficiente de bumbac, și încă la prețuri mai reduse decât munca sclavilor din Statele Unite, o dată cu monopolul american al bumbacului va fi zdruncinată și sclavia americană; iar sclavii vor fi eliberați, deoarece vor deveni inutili ca sclavi. Tot așa va fi desființată și munca salariată în Europa de îndată ce nu numai că nu va mai constitui o formă necesară pentru producție, dar chiar se va transforma, pentru ea, în niște cătușe.

Dacă noul ciclu al dezvoltării industriale, care a început în 1848, se va desfășura la fel ca și cel din 1843—1847, noua criză va trebui să izbucnească în 1852. Ca un simptom că speculațiile deșănțate create de supraproducție, care preced orice criză, nu vor întârzia să se manifeste cităm faptul că de doi ani de zile scontul Băncii Angliei nu s-a ridicat peste 2° o. Dar dacă în anii de prosperitate Banca Angliei își menține dobânda la un nivel scăzut, ceilalți traficanți de bani sînt nevoiți să reducă și mai mult nivelul dobînzii, după cum în anii de criză, cînd Banca Angliei ridică considerabil nivelul dobînzii, ei îl ridică și mai mult. Capitalul suplimentar, care, așa cum am văzut mai sus, în perioadele de prosperitate este aruncat cu regularitate pe piața capitalului de împrumut, potrivit legilor concurenței își reduce singur, în mod considerabil, nivelul dobînzii, dar într-o măsură și mai mare este acesta.

redus de creșterea creditului, care capătă o mare extindere, ca urmare a prosperității generale, și face astfel să scadă cererea de capital. În aceste perioade guvernul are posibilitatea să reducă nivelul dobânzii la datoriile sale consolidate, iar proprietarul funciar să-și reinnoiască ipotecile în condiții mai avantajoase. În felul acesta capitaliștii care activează pe piața capitalului de împrumut văd că, în timp ce veniturile tuturor celorlalte categorii cresc, ale lor scad cu o treime sau chiar mai mult. Cu cât această situație durează mai mult, cu atât ei se văd nevoiți să caute un plasament mai rentabil pentru capitalurile lor. Supraproducția face să apară numeroase proiecte noi, și succesul unora dintre ele este suficient pentru ca o mulțime de capitaluri să se îndrepte în aceeași direcție, pînă ce speculația capătă, încetul cu încetul, un caracter general. Dar, după cum am văzut, în acest moment speculația se poate canaliza doar în două direcții principale: spre cultura bumbacului și spre noile legături ale pieței mondiale, create prin dezvoltarea Californiei și a Australiei. Vedem că de data aceasta speculația va avea un câmp de activitate mult mai larg decît în oricare din perioadele de prosperitate anterioare.

Să aruncăm acum o privire și asupra situației din districtele agricole ale Angliei. Aici, în urma desființării taxelor vamale pe cereale și a unei serii de recolte bogate care au coincis cu ea, situația apăsătoare generală a devenit cronică, deși ea este ușurată, într-o anumită măsură, de creșterea considerabilă a consumului, determinată de perioada de prosperitate. La aceasta trebuie să adăugăm că în orice caz, atunci cînd cerealele au un preț scăzut, muncitorii agricoli se găsesc întotdeauna într-o situație relativ mai bună, deși în Anglia această îmbunătățire se produce într-o măsură mai redusă decît în țările în care predomină parcelarea proprietății funciare. În aceste condiții, în districtele agricole continuă să se desfășoare agitația protecționiștilor pentru reintroducerea taxelor vamale la cereale, deși într-o formă mai puțin zgomotoasă și mai voalată decît pînă acum. Este evident că nici de acum înainte ea nu va prezenta vreo importanță atîta timp cît se va menține starea prosperă a industriei și situația relativ suportabilă a muncitorilor agricoli. Dar de îndată ce va izbucni criza și acțiunea ei se va extinde și asupra districtelor agricole, starea apăsătoare în care se va afla atunci agricultura va stîrni la țară o agitație nemaipomenită. De data aceasta, pentru prima oară, criza industrială și comercială coincide cu o criză agricolă, și, în toate problemele în care orașul și

satul, fabricanții și proprietarii funciari luptă unii împotriva altora, ambele părți vor fi sprijinite de două mari armate: fabricanții de către masa muncitorilor industriali, iar proprietarii funciari de către masa muncitorilor agricoli.

Să trecem acum la *Statele Unite ale Americii de Nord*. Criza din 1836 — prima criză care a izbucnit aici și cea mai violentă — a continuat aproape fără întrerupere pînă în 1842 și a avut drept rezultat o transformare radicală a întregului sistem de credit american. Pe această bază mai solidă, comerțul Statelor Unite și-a revenit: la început, firește, foarte încet, pînă ce, începînd din anii 1844—1845, prosperitatea s-a făcut considerabil simțită și aici. Atît scumpetea cît și revoluțiile din Europa n-au fost pentru America altceva decît niște surse de cîștig. Din 1845 și pînă în 1847 ea a obținut un important cîștig datorită exportului masiv de cereale și prețurilor ridicate, stabilite în 1846, la bumbac. Criza din 1847 n-a atins-o decît într-o slabă măsură. În 1849 America a avut o recoltă de bumbac mai bogată ca oricînd, iar în 1850 ea a cîștigat vreo 20.000.000 de dolari ca urmare a recoltei deficitare de bumbac, care a coincis cu noul avînt al industriei bumbacului în Europa. Revoluțiile din 1848 au avut ca urmare un puternic transfer de capital european în Statele Unite, care era, în parte, adus aici de către emigranți, iar în parte era investit chiar în Europa, în titluri de stat americane. Această cerere sporită de titluri de stat americane a făcut să crească în așa măsură prețurile lor, încît în ultima vreme, la New York, ele au devenit obiectul unei speculații nestăvilite. Cu toate obiectiile ridicate de presa burgheză reacționară, rămînem, prin urmare, la părerea că singura formă de stat căreia îi acordă încredere capitaliștii noștri europeni este *republica burgheză*. Există, în genere, un singur mod de exprimare a încrederii burgheze într-o formă de stat, oricare ar fi ea: *cotarea ei la bursă*.

Dar prosperitatea Statelor Unite a crescut și mai mult datorită altor cauze. Ținuturile populate, care sînt o *piață* pentru uniunea nord-americană, s-au extins, cu o repeziciune uluitoare, în două direcții. Sporirea populației, datorită atît creșterii ei naturale cît și creșterii permanente a imigrației, a dus la popularea unor întregi state și regiuni. În Wisconsin și Iowa populația a devenit, în cîtiva ani, destul de deasă, și în toate statele situate pe cursul superior al fluviului Mississippi numărul imigranților a crescut considerabil. Exploatarea minelor de la Lacul Superior și creșterea producției de grâu în

întreaga regiune a Marilor Lacuri au contribuit la crearea unui nou avînt al comerțului și navigației pe acest important sistem de ape din interiorul țării. Acest avînt va crește și mai mult datorită unui act promulgat în ultima sesiune a Congresului, prin care se acordă mari înlesniri comerțului cu Canada și cu Noua Scoție. În timp ce statele din nord-vest au căpătat astfel o importanță cu totul nouă, a fost colonizat în cîțiva ani Oregonul, au fost anexate Texasul și Noul Mexic și a fost cucerită California. Descoperirea minelor de aur din California a dus la apogeul prosperitatea americană. Încă din nr. 2 al acestei reviste *, și înaintea oricărei alte publicații periodice europene, noi am atras atenția asupra deosebitei importanțe a acestei descoperiri și a consecințelor ei inevitabile pentru întregul comerț mondial. Această importanță nu constă în sporirea cantității de aur în urma descoperirii de noi mine, cu toate că și această sporire a mijloacelor de schimb va exercita neapărat o influență favorabilă asupra comerțului în general. Ea constă în impulsul pe care bogățiile minerale ale Californiei l-au dat capitalurilor de pe întreaga piață mondială, în înviorarea care a cuprins întreaga coastă apuseană a Americii și pe cea răsăriteană a Asiei, în noua piață de desfacere care a fost creată în California și în toate țările aflate sub influența ei. Însăși piața californiană ca atare este destul de importantă; cu un an în urmă trăiau acolo 100.000 de oameni, în timp ce astăzi numărul lor este de cel puțin 300.000, și ei nu se ocupă aproape cu nimic altceva decît cu extracția aurului; acest aur ei îl schimbă pe toate obiectele necesare, pe care și le procură de pe alte piețe. Dar piața californiană este cu totul neînsemnată în comparație cu capacitatea mereu crescîndă a tuturor piețelor din Oceanul Pacific, cu dezvoltarea uluitoare a comerțului în Chile, Peru, Mexicul de vest și insulele Sandwich și cu legăturile, stabilite pe neașteptate, între Asia, Australia și California. Mulțumită Californiei s-a creat necesitatea unor căi mondiale de comunicație cu totul noi, care în curînd vor întrece prin importanța lor pe toate celelalte. Principalul drum comercial spre Oceanul Pacific — ocean care, în fond, abia acum a fost făcut accesibil și care va deveni cel mai important din lume — trece de azi înainte prin istmul de Panama. Deschiderea comunicațiilor pe acest istm, prin construirea de șosele, căi ferate și canale, a devenit în momentul de față cea mai imperioasă necesitate pentru comerțul mondial, și pe alocuri lucrările în acest scop au și

* Vezi volumul de față, pag. 237—238. — *Nota Red.*

fost începute. Calea ferată dintre Chagres și Panama se află deja în construcție. O societate americană face măsurători în regiunea râului San Juan din Nicaragua, pentru a uni cele două oceane mai întâi printr-o șosea transcontinentală, iar apoi printr-un canal. Alte drumuri — cele ce vor străbate istmul Darien, ca și cel ce va trece peste râul Atrato din Noua Grenadă prin istmul Tehuantepec — formează obiectul unor ample discuții în paginile ziarelor engleze și americane. În momentul de față, când s-a văzut că în întreaga lume civilizată domnește o surprinzătoare necunoaștere a reliefului Americii centrale, e greu de precizat care cale e mai indicată pentru săparea unui canal de mari proporții. Judecând după puținele date cunoscute pînă acum, calea de-a lungul râului Atrato și calea prin Panama oferă cele mai mari avantaje. În legătură cu construirea unei căi de comunicații prin istm, a devenit tot atît de imperioasă necesitatea extinderii rapide a navigației pe ocean. Au fost deja stabilite comunicații maritime între Southampton și Chagres, New York și Chagres, Valparaiso, Lima, Panama, Acapulco și San Francisco; dar aceste cîteva linii, cu numărul lor mic de vapoare, sînt cu totul insuficiente. Intensificarea navigației între Europa și Chagres devine, pe zi ce trece, tot mai necesară, iar extinderea legăturilor dintre Asia, Australia și America face necesară crearea unor noi linii de navigație, de proporții uriașe, de la Panama și San Francisco pînă la Canton, Singapore, Sydney, Noua Zelandă și insulele Sandwich, cel mai important punct de escală din Oceanul Pacific. Australia și Noua Zelandă, care, datorită colonizării lor rapide și influenței exercitate de California, s-au dezvoltat mai mult decît toate celelalte regiuni ale Oceanului Pacific, nu mai admit să fie despărțite de lumea civilizată prin cele patru pînă la șase luni de care au nevoie corăbiile cu pînze pentru a efectua cursele respective. Populația totală a coloniilor australiene (afară de Noua Zelandă) a crescut de la 170.676 (1839) la 333.764 în 1848, ceea ce înseamnă că în nouă ani a sporit cu $95\frac{1}{2}\%$. Anglia însăși nu poate lăsa aceste colonii fără linii de navigație; în momentul de față guvernul duce tratative în legătură cu înființarea unei linii de navigație ale cărei curse urmează să fie puse în concordanță cu acelea ale liniei poștale cu Indiile orientale, și, fie că el va reuși sau nu să facă acest lucru, necesitatea unei linii de comunicație cu America, îndeosebi cu California, unde în cursul anului trecut au imigrat 3.500 de australieni, va duce în curînd, ea singură, la

propria ei rezolvare. Se poate spune, pe drept cuvînt, că pămîntul devine rotund abia din momentul în care a apărut necesitatea unei asemenea navigații transoceanice mondiale.

Această extindere, în viitorul apropiat, a liniilor de navigație va căpăta proporții și mai mari în urma deschiderii, despre care am vorbit mai sus, a căilor de acces spre coloniile olandeze și în urma sporirii numărului de vapoare cu elice, cu care — fapt ce devine, pe zi ce trece, tot mai evident — emigranții pot fi transportați mai repede și relativ mai ieftin și mai avantajos decît cu vasele cu pînze. În afară de vapoarele cu elice care fac de pe acum curse de la Glasgow și Liverpool la New York, pe această linie vor fi puse în circulație și alte vase, și e vorba să se deschidă o nouă linie de navigație între Rotterdam și New York. În ce măsură tinde, în genere, capitalul în momentul de față să-și găsească plasament în navigația transoceanică ne-o dovedește creșterea neconținută, pe linia de navigație Liverpool-New York, a numărului de vapoare aparținînd unor firme concurente, deschiderea unor linii de navigație cu totul noi din Anglia la Colonia Capului și de la New York la Havre, precum și o serie întregă de proiecte analoge despre care se vorbește atît de mult acum la New York.

Prin această orientare a capitalului spre navigația transoceanică și spre construirea unui canal prin istmul american au și fost puse bazele unor speculații extraordinare în acest domeniu. Centrul unor asemenea speculații este în mod necesar New Yorkul, care primește cea mai mare parte din aurul californian și care a reușit deja să pună mîna pe cea mai mare parte din comerțul cu California ; el deține, în general, pentru America același rol pe care îl deține Londra pentru Europa. New Yorkul a și devenit centrul întregii navigații transatlantice ; toate vapoarele de pe Oceanul Pacific aparțin și ele unor societăți newyorkeze și aproape toate noile proiecte în acest domeniu pornesc de la New York. Aici au și început speculațiile în legătură cu liniile de navigație transoceanice. Societatea Nicaragua, înființată la New York, constituie de asemenea o bază pentru speculațiile în legătură cu canalele care se construiesc pe istmul Panama. Curînd de tot se va dezlănțui aici o speculație de mari proporții, și, chiar dacă capitalul englez se îndreaptă în cantități masive spre asemenea întreprinderi, chiar dacă bursa din Londra va fi supraîncărcată cu tot felul de proiecte de acest fel, New York-

ul va rămîne și de data asta centrul acestei întregi speculații și, ca și în 1836, va fi primul unde se va produce crahul. Nenumăratele proiecte vor sări în aer, dar, așa cum în 1845 dintr-o speculație deșăntată s-a născut rețeaua căilor ferate engleze, tot așa și de data asta dintr-o speculație deșăntată va lua naștere, fie și numai în *contururile ei generale*, navigația mondială. Multe societăți vor da faliment, dar vapoarele — care vor dubla circulația pe Oceanul Atlantic, care vor face accesibil Oceanul Pacific, vor lega Australia, Noua Zelandă, Singapore și China cu America și vor reduce durata unei călătorii în jurul lumii la patru luni —, aceste vapoare vor rămîne.

Curînd prosperitatea Angliei și a Americii a avut, la rîndul ei, repercusiuni asupra continentului european. Încă din vara anului 1849, fabricile din *Germania*, și în special cele din Renania, aveau o activitate destul de intensă, iar la sfîrșitul anului 1849 a început o perioadă de însuflețire generală a afacerilor. Această nouă prosperitate, pe care cetățenii noștri germani, în naivitatea lor, o atribuie restabilirii liniștii și ordinii, în realitate se bazează numai pe noua perioadă de prosperitate din Anglia și pe cererea sporită de produse industriale pe piețele americane și tropicale. În 1850 industria și comerțul au cunoscut un avînt și mai mare; întocmai ca în Anglia, a ieșit deodată la iveală un excedent de capital și a început o neobișnuită înviorare pe piața de bani; rapoartele în legătură cu tîrgurile de toamnă de la Frankfurt și de la Leipzig sînt cît se poate de încurajatoare pentru burghezii interesați. Nici evenimentele din Schleswig-Holstein și din electoratul Hessa²⁷⁰, nici lupta în legătură cu crearea Uniunii germane și nici notele amenințătoare ale Austriei și Prusiei n-au putut stăvilii nici un moment dezvoltarea acestor simptome ale prosperității, după cum observă cu ironie „The Economist”, care e pătruns de conștiința pur londoneză a superiorității sale.

Aceleași simptome s-au manifestat și în *Franța* din 1849 încoace, și mai ales de la începutul anului 1850. Întreprinderile industriale din Paris lucrează din plin, iar la fabricile de textile din Rouen și Mulhouse treaba merge destul de bine, cu toate că și aici, ca și în Anglia, a activitatea a fost stînjinită de prețurile ridicate ale materiilor prime. Totodată, la creșterea prosperității în Franța a contribuit, într-o măsură însemnată, lărga reformă vamală din Spania și reducerea taxelor vamale la diferite articole de lux în Mexic. Exportul de

mărfuri franceze pe aceste două piețe a crescut considerabil. Creșterea capitalurilor a dus, în Franța, la o serie de speculații, cărora le-a servit drept pretext exploatarea pe scară largă a minelor de aur din California. Au apărut o mulțime de societăți, ale căror acțiuni la preț redus și ale căror prospecte prezentate într-o lumină socialistă se adresează direct pungii mic-burghezilor și a muncitorilor, dar care se reduc, toate, la acea pură escrocherie care e caracteristică doar francezilor și chinezilor. Una dintre aceste societăți se bucură chiar de protecția directă a guvernului. Taxele pe import au însumat în Franța, în primele nouă luni ale anului 1848, 63.000.000 fr., în primele nouă luni ale anului 1849 95.000.000 fr., iar în primele nouă luni ale anului 1850 93.000.000 fr. De altfel, în septembrie 1850 ele au crescut iarăși cu peste 1.000.000 în comparație cu aceeași lună a anului 1849. Exportul de asemenea a crescut în 1849 și, într-o proporție și mai mare, în 1850.

Cel mai grăitor indiciu al unei noi perioade de prosperitate este legea din 6 august 1850, prin care Banca Franței revenea la plățile în numerar. La 15 martie 1848 banca fusese autorizată să suspende plățile în numerar. Cuantumul bancnotelor aflate în circulație, inclusiv băncile din provincie, se ridica pe atunci la 373.000.000 fr. (14.920.000 l.st.). La 2 noiembrie 1849 se aflau în circulație 482.000.000 fr., sau 19.280.000 l.st., ceea ce înseamnă o creștere cu 4.360.000 l.st., iar la 2 septembrie 1850 496.000.000 fr., sau 19.840.000 l.st., adică o creștere de circa 5.000.000 l.st. Dar această creștere n-a dus la o depreciere a bancnotelor; dimpotrivă, circulația sporită a bancnotelor a fost însoțită de o acumulare tot mai mare de aur și argint în pivnițele băncii, astfel că în vara anului 1850 rezerva metalică s-a ridicat la vreo 14.000.000 l.st., o sumă nemaipomenită în Franța. Faptul că banca a fost astfel în stare să sporească circulația biletelor sale și totodată să-și mărească capitalul cu 123.000.000 fr. (5.000.000 l.st.) dovedește cum nu se poate mai bine cât de justă a fost afirmația făcută de noi, într-unul din numerele precedente ale revistei *, că aristocrația financiară nu numai că nu a fost răsturnată de revoluție, dar, dimpotrivă, s-a întărit și mai mult. Acest rezultat devine și mai evident dacă ne aruncăm privirea asupra legislației bancare franceze din ultimii ani. La 10 iunie 1847 banca a fost autorizată să emită bilete de 200 fr.; pînă atunci cea mai mică bancnotă era cea de 500 fr. Printr-un de-

* Vezi volumul de față, pag. 80—83. — *Nota Red.*

cret din 15 martie 1848, biletele Băncii Franței au fost declarate mijloc legal de plăți și banca a fost eliberată de obligația de a le schimba în bani sunători. Emisiunea ei de bilete a fost limitată la 350.000.000 fr. Totodată a fost autorizată să emită bilete de 100 fr. Prin decretul din 27 aprilie s-a dispus contopirea băncilor departamentale cu Banca Franței; printr-un alt decret, din 2 mai 1848, s-a majorat emisiunea ei de bilete la 442.000.000 fr. Prin decretul din 22 decembrie 1849, limita maximă a emisiunii de bancnote a fost ridicată la 525.000.000 fr. În sfârșit, legea din 6 august 1850 a restabilit convertibilitatea biletelor în bani. Aceste fapte — creșterea neconținută a circulației bancnotelor, concentrarea întregului credit francez în mâinile băncii și acumularea întregului aur și argint francez în pivnițele ei — l-au dus pe d-l Proudhon la concluzia că acum banca trebuie să se metamorfozeze într-o bancă populară de tip proudhonist. De fapt, Proudhon nici nu avea nevoie să cunoască istoria restricțiilor bancare din Anglia din anii 1797—1819; ar fi fost de ajuns ca el să-și arunce privirea dincolo de canal, pentru a-și da seama că acest fapt, fără precedent — după părerea lui — în istoria societății burgheze, nu era altceva decât un fenomen burghez cît se poate de normal, care numai în Franța apăruse acum pentru prima oară. De aici se vede că pseudo-teoreticienii revoluționari, care după guvernul provizoriu dădeau tonul la Paris, erau tot atît de ignoranți în ce privește caracterul și rezultatele măsurilor luate ca și domnii din guvernul provizoriu.

Deși în Franța industria și comerțul trec acum printr-o fază de prosperitate, marea masă a populației, cei 25.000.000 de țărani, se află într-o stare de mare depresiune. Recoltele bune din ultimii ani au făcut ca în Franța prețurile cerealelor să scadă și mai mult decât în Anglia, și situația țăranilor, care sînt înglodați în datorii, jecmăniți de cămătari și secătuiți de impozitele împovărătoare, numai înfloritoare nu se poate numi. Dar, așa cum a dovedit cu prisosință istoria ultimilor trei ani, această clasă a populației nu este cîtuși de puțin capabilă de o inițiativă revoluționară.

Atît perioada de criză cît și cea de prosperitate începe pe continent mai tîrziu decît în Anglia. Procesul primar se produce întotdeauna în Anglia; ea este demiurgul cosmosului burghez. Pe continent, diferitele faze ale ciclului pe care-l parcurge mereu din nou societatea burgheză apar numai în forma secundară sau terțiară. În primul rînd, continentul ex-

portă în Anglia incomparabil mai mult decât în oricare altă țară. Dar acest export în Anglia depinde, la rîndul său, de situația Angliei, îndeosebi în raport cu piețele transoceanice. Apoi Anglia exportă în țările transoceanice incomparabil mai mult decât întregul continent, astfel că volumul exportului continental în aceste țări depinde întotdeauna de exportul englez peste oceane. De aceea, dacă crizele provoacă revoluții în primul rînd pe continent, cauza lor trebuie căutată întotdeauna în Anglia. Este firesc ca zguduirile violente să se producă mai devreme la extremitățile organismului burghez decât în inima sa, unde posibilitățile de compensare sînt mai mari. Pe de altă parte, gradul în care revoluțiile de pe continent își exercită influența lor asupra Angliei constituie totodată un barometru care indică în ce măsură aceste revoluții pun într-adevăr sub semnul întrebării condițiile de existență ale orînduirii burgheze și în ce măsură ating numai formațiile ei politice.

În această prosperitate generală, cînd forțele productive ale societății burgheze capătă o dezvoltare atît de amplă pe cît este, în general, cu puțință în cadrul relațiilor burgheze, nici nu poate fi vorba de o adevărată revoluție. O astfel de revoluție e posibilă numai în perioadele cînd *amîndoi acești factori — forțele productive moderne și formele de producție burgheze — intră în contradicție*. Nesfîrșitele dispute cu care se îndeletnicesc acum, pe cîntinent, reprezentanții diferitelor fracțiuni ale partidului ordinii, compromițîndu-se unii pe alții, nu duc în nici un caz la noi revoluții; dimpotrivă, aceste dispute sînt posibile tocmai pentru că, în momentul de față, baza relațiilor sociale este atît de trainică și — lucru pe care reacțiunea nu-l știe — atît de *burgheză*. Toate încercările reacționare de a frîna dezvoltarea burgheză vor eșua tot atît de inevitabil, lovindu-se de această bază, ca și toată indignarea morală a democraților și toate proclamațiile lor înflăcărâte. *O nouă revoluție este cu puțință numai ca urmare a unei noi crize. Dar venirea ei e tot atît de certă ca și izbucnirea crizei.*

Să trecem acum la evenimentele politice din ultimele șase luni.

În Anglia, perioada de prosperitate a industriei este, de fiecare dată, o perioadă de înflorire a whigilor, care și-au găsit o întruchipare demnă de ei în cel mai mic om din regat, lordul John Russel. Guvernul prezintă în fața parlamentului proiecte de reforme mărunte, de importanță secundară, despre

care știe dinainte că vor fi respinse de Camera lorzilor sau că le va retrage chiar el la sfârșitul sesiunii, sub pretextul lipsei de timp. Iar lipsa de timp se explică de obicei prin excesul de vorbărie plictisitoare și goală de pînă atunci, căreia de obicei spicherul îi pune cît mai tîrziu capăt prin obiecția că problema ridicată nu e de competența camerei. În aceste perioade, lupta dintre liber-schimbîști și protecționiști degenerază într-o pură palavrageală. Marea majoritate a liber-schimbîștilor sînt prea ocupați cu exploatarea efectivă a libertății comerțului și nu au timp și nici chef să lupte în mod mai rațional pentru a obține rezultate politice de pe urma acestei libertăți, iar protecționistii se marginesc la tînguiești și amenințări ridicole, îndreptate împotriva avîntului industriei de la orașe. Partidele continuă să se războiască între ele numai de dragul aparențelor, pentru a-și aminti în permanență, unul altuia, de existența lor. Înainte de ultima sesiune, burghezii industriali au făcut o zarvă teribilă în favoarea reformei financiare ; în parlament însă ei s-au mulțumit doar cu raționamente teoretice. În preajma deschiderii sesiunii, d-l Cobden, referindu-se la împrumutul rus, a repetat declarația sa de război împotriva țarului și a vorbit cu mult sarcasm despre marea pauper de la Petersburg ; șase luni mai tîrziu, el a decăzut pînă într-atîta, că a participat la scandaluloasa farsă a congresului păcii²⁷¹, al cărui singur rezultat a fost că un indian din tribul Ojibbewey, spre marea indignare a d-lui Haynau care se afla la tribună, a înmînat d-lui Jaup o lulea a păcii, și că iankeul Elihu Buritt, acest apostol al temperanței, a plecat în Schleswig-Holstein și la Copenhaga pentru a încredința de bunele sale intenții guvernele respective. Ca și cum întregul război pentru Schleswig-Holstein ar putea lua vreodată o întorsătură serioasă atîta timp cît participă la el d-l von Gagern, iar Venedey nu !

Problema politică cu adevărat importantă a recente sesiuni au constituit-o *dezbaterile în legătură cu Grecia*²⁷². Întreaga reacțiune absolutistă de pe continent s-a coalizat cu torii englezi pentru a-l răsturna pe Palmerston. Ludovic Napoleon a mers pînă acolo că l-a rechemat pe ambasadorul francez de la Londra, atît pentru a-i face plăcere țarului Nikolai cît și pentru a mîguli orgoliul național francez. Întreaga Adunare națională a aplaudat cu frenezie această îndrăzneată ruptură cu tradiționala alianță engleză. Istoria aceasta i-a servit d-lui Palmerston în Camera comunelor drept pretext pentru a se erija în campion al libertăților burgheze în întreaga

Europă. El a obținut o majoritate de 46 de voturi, și rezultatul acestei coaliții, pe cât de absurde pe atât de neputincioase, a fost că legea cu privire la controlul străinilor n-a mai fost repusă în vigoare.

Dacă manifestarea lui Palmerston împotriva Greciei și discursul său parlamentar împotriva reacțiunii europene au fost pătrunse de spirit burghezo-liberal, în schimb poporul englez a profitat de prezența d-lui Haynau la Londra pentru a demonstra în mod strălucit care e politica sa externă²⁷³.

Dacă reprezentantul militar al Austriei a fost fugărit de popor pe străzile Londrei, apoi Prusia a avut de suferit, în persoana reprezentantului ei diplomatic, un accident neplăcut, pe măsura poziției ei. Toată lumea își amintește cum fleca-rul scriitoraş Brougham, cea mai comică figură din Anglia, l-a alungat, în risul general al unui grup de doamne, pe scriito-rașul Bunsen din galeriile Camerei lorzilor, pentru lipsa lui de tact și comportarea lui impertinentă. D-l Bunsen a păstrat față de această umilire o atitudine calmă, demnă de marea putere pe care o reprezintă. El nu va părăsi Anglia, orice i s-ar în-tîmpla. Toate interesele sale personale îl leagă de această țară; el va continua să profite și de acum încolo de postul său diplomatic, acumulînd capital din reflecțiile sale despre religia anglicană și căutînd fiilor săi slujburi în sinul bisericii anglicane, iar fiicelor sale gineri printre aristocrații en-glezi, de orice rang ar fi ei.

Moartea lui sir Robert Peel a contribuit considerabil la grăbirea procesului de descompunere a vechilor partide. Partidul care, începînd din 1845, constituia principalul său spri-jin — așa-zișii peeliști — după moartea lui s-a destrămat de tot. Peel însuși, după moarte, a fost ridicat în slăvi de aproape toate partidele, care-l considerau drept cel mai mare bărbat de stat al Angliei. În orice caz, el avea o calitate care-l situa mai presus de toți „bărbații de stat” de pe continent : nu era un simplu carierist. De altfel calitatea de bărbat de stat a acestui fiu de burghez ajuns conducător al aristocrației funciare s-a manifestat prin aceea că a înțeles că în zilele noastre nu mai există decît o singură aristocrație adevărată, și anume burghezia. În acest sens a profitat el de rolul său conducător în rîndurile aristocrației funciare pentru a o sili să facă necontenite concesii în favoarea burgheziei. Așa a fost cu emanciparea catolicilor²⁷⁴ și cu reforma poliției²⁷⁵, care a dus la sporirea puterii politice a burgheziei; cu legile bancare din 1818²⁷⁶ și 1844, care au întărit aristocrația finan-

ciară ; cu reforma tarifară din 1842 ²⁷⁷ și cu legile din 1846 ²⁷⁸ cu privire la libertatea comerțului, prin care aristocrația funciară era pur și simplu sacrificată în interesul burgheziei industriale. Cel de-al doilea stîlp al aristocrației, „ducele de fier” *, eroul de la Waterloo, îl sprijinea în permanență, cu fidelitatea unui Don Quijote dezamăgit, pe Peel, cavalerul bumbacului. Începînd din 1845, Peel este tratat de partidul tory ca un trădător. Puterea lui Peel asupra Camerei comunelor se explica prin neobișnuita *putere de convingere a elocvenței sale*. E de ajuns să citești cele mai celebre dintre discursurile lui, pentru a-ți da seama că ele nu sînt altceva decît o îngrămădire de locuri comune, printre care sînt abil plasate un mare număr de date statistice. Aproape toate orașele Angliei vor să-i ridice cîte un monument omului care a desființat taxele vamale la cereale. Un ziar cartist, făcînd aluzie la poliția organizată de Peel în 1829, întreba : ce nevoie avem noi de toate aceste monumente ale lui Peel ? Fiecare polițist din Anglia și din Irlanda este un monument viu ridicat lui Peel ²⁷⁹.

Ultimul eveniment care a stîrnit senzație în Anglia a fost numirea de către papă a d-lui *Wiseman ca arhiepiscop la Westminster, cu titlul de cardinal*, și împărțirea Angliei în 13 episcopii catolice. Această măsură, cu totul surprinzătoare pentru biserica anglicană, a loțiitorului lui Hristos este o nouă dovadă a iluziei, de care se lasă cuprinsă întreaga reacțiune de pe continent, că, o dată cu recentele victorii repurtate de ea în slujba burgheziei, acum trebuie să urmeze de la sine și reinstaurarea întregii orînduiri sociale absolutiste feudale, cu toate atributele ei religioase. Singurul sprijin al catolicismului în Anglia îl constituie cele două grupuri extreme ale societății : aristocrația și lumpenproletariatul. Lumpenproletariatul este reprezentat prin gloata alcătuită din irlandezi sau din urmași ai irlandezilor, care sînt catolici din naștere. Aristocrația însă s-a pasionat atît de mult de pu-seism ²⁸⁰, devenit un semn de distincție, încît, pînă la urmă, chiar trecerea la biserica catolică a început să devină un curent la modă. Într-o vreme cînd, în lupta ei împotriva burgheziei în plin progres, aristocrația a fost nevoită să-și dea tot mai mult pe față caracterul ei feudal, era inevitabil, bineînțeles, ca și ideologii religioși ai aristocrației, teologii dreptcredincioși ai lui High Church, în lupta lor împotriva teologilor religiei burgheze a dissenterilor ²⁸¹, să fie tot mai mult nevoiți să recunoască concluziile care rezultă din dogmele și ritual lor

* — Wellington. — *Nota Red.*

semicatolic, și chiar convertirea unora dintre reacționarii anglicani la biserica originară, singura aducătoare de mîntuire, să devină un fenomen tot mai frecvent. Aceste fenomene neînsemnate au trezit în mințile clericilor catolici din Anglia speranțele cele mai îmbucurătoare într-o apropiată trecere a întregii Anglii la catolicism. Noua bulă papală ²⁸², în care Anglia este din nou considerată ca o provincie romană și al cărei scop era să intensifice și mai mult această tendință de convertire, a avut totuși un efect contrar. Puseiștii, văzîndu-se pe neașteptate puși în fața serioaselor consecințe ale jocului lor de-a evul mediu, au dat îngroziți înapoi, și episcopul puseist din Londra a publicat imediat o declarație în care se leapădă de toate greșelile sale și declară papalității un război pe viață și pe moarte. — Pentru burghezie, toată această comedie prezintă interes numai în măsura în care îi servește drept pretext pentru noi atacuri împotriva lui High Church și a universităților ei. Comisia de anchetă, care trebuie să prezinte un raport despre situația universităților, va provoca dezbateri furtunoase în cursul sesiunii viitoare. Masa poporului, bineînțeles, se interesează prea puțin de cardinalul Wiseman. Dar ziarelor, în actuala lipsă de noutăți, el le oferă un material binevenit pentru lungi articole și furibunde diatribe împotriva lui Pius al IX-lea. „The Times” cerea chiar ca, drept pedeapsă pentru ingerințele acestuia, guvernul să provoace o răscoală în statul papal și să asmută împotriva papii pe d-l Mazzini și pe ceilalți emigranți italieni. „The Globe”, ziarul lui Palmerston, face o paralelă foarte spirituală între bula papală și ultimul manifest al lui Mazzini. Papa, scrie „The Globe”, reclamă supremația spirituală asupra Angliei și numește episcopi in partibus infidelium ²⁸³. Aici, la Londra, își are reședința un guvern italian in partibus infidelium, în fruntea căruia se află antipapa ²⁸⁴, d-l Mazzini. Supremația în posesiunile papale, pe care d-l Mazzini nu numai că o reclamă, dar se și bucură efectiv de ea, are, la rîndul ei, în momentul de față un caracter pur spiritual. Bulele papale au un conținut pur religios; la fel și manifestele lui Mazzini. Ele predică o religie, apelează la credință și au drept deviză: Dio ed il popolo, Dumnezeu și poporul. Ne întrebăm: există oare vreo deosebire între pretențiile celor doi în afară de faptul că d-l Mazzini este, cel puțin, reprezentantul religiei majorității poporului căruia i se adresează — pentru că în Italia aproape că nu există altă religie în afară de aceea a lui Dio ed il popolo — pe cînd papa nu este reprezentantul re-

ligiei? De altfel Mazzini a profitat de acest prilej pentru a merge și mai departe. Împreună cu ceilalți membri ai Comitetului național italian, el a lansat acum, de la Londra, împrumutul de 10.000.000 fr. în acțiuni de câte 100 fr., care a fost aprobat, la timpul său, de Adunarea constituantă de la Roma ²⁸⁵, și anume pentru procurarea de arme și echipament de război. Nu se poate contesta că acest împrumut are mai multe șanse decît împrumutul benevol pe care l-a lansat guvernul austriac în Lombardia ²⁸⁶ și care a eșuat.

O lovitură destul de serioasă pe care a dat-o Anglia în ultimul timp Romei și Austriei o constituie tratatul ei comercial cu Sardinia. Acest tratat subminează proiectul austriac de instituire a unei uniuni vamale italiene și asigură comerțului englez și politicii pe care o duce burghezia engleză poziții importante în Italia de nord.

Organizația de pînă acum a partidului cartist se descompune și ea. Mic-burghezii care mai fac parte din acest partid sînt legați de aristocrația muncitorească și formează o fracțiune pur democratică, al cărei program se limitează la Carta poporului și la alte cîteva reforme mic-burgheze. Marea majoritate a muncitorilor, care trăiesc în condiții cu adevărat proletare, fac parte din fracțiunea revoluționară a cartiștilor. În fruntea primei fracțiuni se află Feargus O'Connor, iar în fruntea celei de-a doua Julian Harney și Ernest Jones. Bătrînul O'Connor, un squire irlandez care pretinde că este urmaș al vechilor regi din Munster, cu toată originea și orientarea lui politică, este un adevărat reprezentant al vechii Anglii. Prin întreaga lui natură, el este conservator și nutrește o ură înverșunată atît împotriva progresului industrial cît și împotriva revoluției. Toate idealurile lui sînt pe de-a-ntregul pătrunse de patriarhalism mic-burghez. În persoana lui se întrunesc o sumedenie de contradicții, care își găsesc rezolvarea și armonia într-un anumit common sense* plat și îi dau posibilitatea să scrie, an de an, lungile sale scrisori săptămînale publicate în „Northern Star”, fiecare dintre ele fiind, de obicei, în contradicție flagrantă cu cele precedente. Iată de ce se consideră el omul cel mai consecvent din cele trei regate, omul care în decurs de două decenii a prezis toate evenimentele. Umerii săi largi, vocea sa de stentor, remarcabila sa dibăcie în arta boxului, mulțumită căreia — după cît se spune — a apărut o dată piața din Nottingham împotriva unei mulțimi de peste

* — bun simț. — *Nota Trad.*

20.000 de oameni, toate acestea sînt însușirile caracteristice ale unui reprezentant al vechii Anglii. E limpede că un om ca O'Connor trebuie să constituie o piedică importantă într-o mișcare revoluționară. Dar asemenea oameni sînt utili tocmai prin faptul că, o dată cu ei și în luptă cu ei, sînt înlăturate o sumedenie de prejudecăți de mult înrădăcinate și că mișcarea, înfrîngîndu-i în cele din urmă pe acești oameni, se debarasează o dată pentru totdeauna și de prejudecățile reprezentate de ei. O'Connor va pieri în procesul mișcării, dar datorită acestui fapt va putea să pretindă, ca și d-nii Lamartine și Marrast, titlul de „martir al unei cauze drepte“.

Principalul punct litigios între cele două fracțiuni cartiste este problema agrară. O'Connor și partidul său vor să folosească cartă pentru a repartiza unei părți din muncitori mici parcele de pămînt și, pînă la urmă, să facă din parcelarea proprietății agrare un fenomen general în Anglia. Se știe cum a eșuat încercarea lui de a realiza această parcelare, pe scară redusă, cu ajutorul unei societăți pe acțiuni. Tendința fiecărei revoluții burgheze de a fărîmița marea proprietate funciară, deși este întotdeauna completată de tendința neîndoielnică a micii proprietăți de a se concentra și de a pieri în concurența cu marea producție agricolă, a putut într-o vreme să creeze impresia printre muncitorii englezi că parcelarea propusă de O'Connor este o măsură revoluționară. Acestei lozinci a parcelării fracțiunea revoluționară a cartiștilor îi opune revendicarea ca întreaga proprietate funciară să fie confiscată și cere ca ea să nu fie împărțită, ci să rămînă proprietate națională.

În ciuda acestei sciziuni și a proclamării unor revendicări extremiste, cartiștii, care mai țin încă minte împrejurările în care a avut loc abrogarea legilor cerealelor, își dau totuși seama că în cursul crizei care se apropie ei vor fi din nou nevoiți să meargă alături de burghezia industrială, de adepții reformelor financiare, pentru a-i ajuta să-și înfrîngă dușmanii, obținînd în schimb de la ei unele concesii. Aceasta va fi, în orice caz, poziția cartiștilor în criza care se apropie. O adevărată mișcare revoluționară poate începe în Anglia numai cînd va fi introdusă cartă, așa cum în Franța bătălia din iunie a devenit posibilă abia după ce a fost cucerită republica.

Să trecem acum la *Franța*.

Provocînd efectuarea noilor alegeri de la 28 aprilie, poporul a anihilat el însuși victoria obținută în alianță cu mica

burghezie în alegerile de la 10 martie. Vidal fusese ales nu numai la Paris, ci și în departamentul Rinului de Jos. Comitetul din Paris, în care Montagne și mica burghezie erau puternic reprezentate, l-a determinat să opteze pentru mandatul dat de Rinul de Jos. Victoria de la 10 martie nu mai putea fi considerată ca decisivă; hotărîrea definitivă a fost din nou amînată, iar tensiunea poporului slăbea, și el se obișnuia cu triumfuri legale în locul celor revoluționare. În cele din urmă, semnificația revoluționară a lui 10 martie — reabilitarea insurecției din iunie — a fost cu desăvîrșire anihilată prin punerea candidaturii lui Eugène Sue, acest sentimental vizionar social mic-burghez, pe care proletariatul, în cel mai bun caz, putea s-o accepte doar ca pe o glumă de dragul grizețelor. Acestei candidaturi bine intenționate, partidul ordinii, care devenise mai îndrăzneț datorită politicii șovăielnice a adversarilor, i-a opus un candidat care avea să întruchipeze *victoria* din iunie. Acest candidat ridicul era spartanul tată de familie Leclerc, căruia presa i-a smuls însă bucată cu bucată armura eroică și care la alegeri a suferit o înfrîngere răsunătoare. Noua victorie electorală de la 28 aprilie a dat aripi Montagnei și micii burghezii. Montagne jubila, făcîndu-și socoteala că-și va putea atinge țelul pe cale strict legală, fără să provoace o nouă revoluție care ar împinge iarăși proletariatul pe primul plan; ea era convinsă că în noile alegeri din 1852, cu ajutorul votului universal, îl va instala pe d-l Ledru-Rollin în scaunul prezidențial și va asigura Montagnei majoritatea în Adunare. Partidul ordinii, pe care noile alegeri, candidatura lui Sue și starea de spirit a Montagnei și a micii burghezii l-au convins că acestea — oricare ar fi împrejurările — sînt hotărîte să rămînă liniștite, a ripostat la cele două victorii electorale printr-o *lege electorală* care abroga votul universal.

Guvernul a fost destul de prudent pentru a nu-și asuma răspunderea acestui proiect de lege. El a făcut o concesie aparentă majorității, însărcinînd cu elaborarea acestui proiect pe marii demnitari ai majorității, pe cei 17 burgravi²⁸⁷. Așadar nu guvernul a propus Adunării, ci majoritatea din Adunare și-a propus ei însăși abrogarea votului universal.

La 8 mai proiectul a fost prezentat Camerei. Întreaga presă democrat-socială, într-un singur glas, a cerut poporului să păstreze o atitudine demnă, să dea dovadă de un calm majestueux*, să rămînă impasibil și să aibă încredere

* — un calm maiestos. — *Nota Trad.*

în reprezentanții săi. Fiecare articol din aceste ziare era străbătut de convingerea că o revoluție ar însemna, în primul rînd, nimicirea așa-zisei prese revoluționare și că acum este deci vorba de salvagardarea ei. Așa-zisa presă revoluționară și-a trădat secretul. Ea și-a semnat sentința de condamnare la moarte.

La 21 mai Montagne a început discutarea preliminară a problemei și a cerut respingerea întregului proiect pe motiv că violează constituția. Partidul ordinii a răspuns că constituția va fi violată dacă va fi nevoie, dar că deocamdată acest lucru nu este necesar, deoarece constituția este susceptibilă de orice interpretare și numai majoritatea are competența să decidă care interpretare este justă. La atacurile violente ale lui Thiers și Montalembert, Montagne a răspuns printr-o atitudine umană, cuviincioasă și civilizată. Ea a invocat legalitatea; partidul ordinii i-a atras atenția că terenul pe care se dezvoltă legalitatea este proprietatea burgheză. Montagne a început să se tîngue: vreți să provocați cu orice chip o revoluție? La care partidul ordinii i-a răspuns: ea nu ne va surprinde nepregătiți.

La 22 mai discutarea prealabilă a problemei s-a încheiat cu 462 de voturi pentru și 227 de voturi contra. Aceiași oameni care căutau să dovedească, cu atîta minuțiozitate solemnă, că Adunarea națională și fiecare deputat în parte își pierd împuternicirile dacă lipsesc de drepturi poporul care le-a dat aceste împuterniciri au rămas liniștiți la locurile lor și, în loc să acționeze ei, au lăsat pe neașteptate să acționeze țara, și anume să acționeze prin petiții; ei nu s-au clintit nici la 31 mai, cînd a fost votată, cu un mare număr de voturi, legea însăși. Ei au încercat să se răzbune printr-un protest în care consemnau că nu sînt vinovați de violarea constituției, dar nici acest protest nu l-au prezentat în mod deschis, ci l-au strecurat pe furiș în buzunarul președintelui.

Prezența la Paris a unei armate de 150.000 de oameni, tergiversarea la nesfîrșit a adoptării unei hotărîri definitive, apelurile presei care îndemna poporul să păstreze liniște, lipsa de curaj a Montagnei și a deputaților noi aleși, calmul maiestos al micii burghezii, dar mai presus de toate prosperitatea comerțului și a industriei, au împiedicat orice încercare de revoluție din partea proletariatului.

Votul universal își îndeplinise misiunea. Majoritatea poporului trecuse prin școala de instruire pe care acest vot i-o

oferă numai într-o epocă revoluționară. El trebuia înlăturat ori de revoluție, ori de reacțiune.

De și mai multă energie a dat dovadă Montagne cu prilejul unui incident care s-a produs curînd după aceea. Într-un discurs rostit la tribuna Camerei, ministrul de război, d'Hautpoul, a calificat revoluția din februarie drept o catastrofă funestă. Oratorii Montagnei, ca de obicei, și-au manifestat printr-un mare tărăboi virtuoașă lor indignare și președintele Dupin a refuzat să le dea cuvîntul. Atunci Girardin a propus Montagnei să părăsească în bloc sala. Rezultatul a fost că Montagne a rămas pe loc, iar Girardin a fost exclus din sînul ei ca nedemn.

Legea electorală mai avea nevoie de o completare, de o nouă *lege a presei*, care nu s-a lăsat mult așteptată. Un proiect de lege al guvernului, pe care amendamentele partidului ordinii l-au făcut să fie și mai drastic, majora cauțiunile, institua o taxă de timbru specială pe romanele-foleton (ripostă la alegerea lui Eugène Sue) și un impozit asupra tuturor publicațiilor care apăreau în fascicule săptămînale sau lunare, pînă la un anumit număr de coli, și, în sfîrșit, stabilea că orice articol de ziar trebuie să poarte semnătura autorului. Dispozițiile cu privire la cauțiuni dădeau o lovitură mortală așa-zisei prese revoluționare; poporul considera pieirea ei ca o răzbunare pentru abrogarea votului universal. Dar tendința și efectele noii legi nu se limitau la această parte a presei. Atîta timp cît rămînea anonimă, presa era organul opiniei publice largi și anonime; era a treia putere în stat. Prin semnarea fiecărui articol, ziarul devenea o simplă colecție de contribuții publicistice ale unor indivizi mai mult sau mai puțin cunoscuți. Fiecare articol era coborît la nivelul unui simplu anunț de ziar. Pînă atunci ziarele aveau circulație ca bani de hîrtie ai opiniei publice; acum ele nu mai erau decît niște polițe mai mult sau mai puțin dubioase, a căror bonitate și circulație depindeau nu numai de creditul emitentului, ci și de acela al girantului. Presa partidului ordinii încîtase nu numai la abrogarea votului universal, dar și la măsurile cele mai extreme împotriva presei „rele”. Dar nici presa „bună”, cu sinistrul ei anonim, nu era pe placul partidului ordinii, și mai cu seamă pe placul unora dintre reprezentanții lui din provincie. El voia să aibă de-a face numai cu publiciști plătiți, voia să le cunoască numele, domiciliul și semnalmentele. Zadarnic se plîngea presa „bună” de ingratitudea cu care îi erau răsplătite serviciile. Legea

a fost votată, iar dispoziția ca articolele să fie semnate lovea în primul rînd în această presă. Numele publiciștilor republicani erau destul de cunoscute; dar respectabilele firme ale unor ziare ca „Journal des Débats”, „Assemblée Nationale”, „Constitutionnel” etc. etc., care făceau atîta caz de înțelegiunea lor politică, au apărut într-o postură lamentabilă cînd s-a văzut că toată această misterioasă companie este alcătuită din niște venali penny-a-liners* cu practică îndelungată, care în decursul vremii au apărut pe bani peșin toate cauzele posibile, ca de pildă Granier de Cassagnac, sau din vechi otrepe care se pretindeau bărbați de stat, ca de pildă Capefigue, sau pisălogi fandoșiți de felul d-lui Lemoine de la „Débats”.

Cu prilejul dezbaterilor în legătură cu legea presei, Montagne a ajuns la un asemenea grad de decădere morală, încît a trebuit să se mulțumească să aplaude strălucitele tirade ale unei vechi celebrități de pe vremea lui Ludovic-Filip, d-l Victor Hugo.

O dată cu adoptarea legii electorale și a legii presei, partidul revoluționar și democrat a dispărut de pe scena oficială. Curînd după închiderea sesiunii, înainte de a se împrăștia pe la casele lor, cele două fracțiuni ale Montagnei — democrații socialiști și socialiștii democrați — au lansat două manifeste, două testimonii paupertatis**, în care arătau că, dacă forța și succesul n-au fost niciodată de partea lor, în schimb ei s-au situat întotdeauna de partea dreptății eterne și a tuturor celorlalte adevăruri veșnice.

Să trecem acum la partidul ordinii. În revista „Neue Rheinische Zeitung” nr. 3, la pag. 16, se scrie: „Față de poftele de restaurare ale orléaniștilor și legitimiștilor coalizați, Bonaparte apără baza juridică a puterii sale efective, republica; față de poftele de restaurare ale lui Bonaparte, partidul ordinii apără baza juridică a dominației lor comune, republica; legitimiștii față de orléaniști și orléaniștii față de legitimiști apără statu-quo, republica. Toate aceste fracțiuni ale partidului ordinii, care au fiecare propriul ei rege și propria ei restaurare in petto***, fac să prevaleze pe rînd, față de poftele de uzurpare și de răzvrătire ale rivalilor lor, dominația comună a burgheziei, forma în care sînt neutralizate și menținute pretențiile lor speciale, *republica*... Iar Thiers a fost mai

* — scribi plătiți cu rîndul. — *Nota Trad.*

** — certificate de paupertate. — *Nota Trad.*

*** — gata pregătită. — *Nota Trad.*

aproape de adevăr decît bănuia cînd a spus : «Noi, regaliștii, sîntem adevăratul reazem al republicii constituționale» *.

Această comedie a unor républicains malgré eux **, comedia opoziției față de statu-quo și continua lui consolidare ; permanentele fricțiuni dintre Bonaparte și Adunarea națională ; primejdia mereu repetată, care amenință partidul ordinii, de a se descompune în părțile sale componente și sudarea mereu repetată a fracțiunilor sale ; încercarea fiecăreia dintre fracțiunile lui de a transforma fiecare victorie împotriva dușmanului comun într-o înfrîngere a aliaților ei vremelnici ; invidia reciprocă, resentimentele și hărțuierile reciproce, neîncetatul zăngănit de arme care se sfîrșește de fiecare dată cu un baiser-Lamourette ²⁸⁸, toată această urită comedie a erorilor nu s-a desfășurat niciodată într-o formă mai clasică decît în ultimele șase luni.

Partidul ordinii considera totodată legea electorală ca o victorie împotriva lui Bonaparte. Nu a comis oare guvernul un act de abdicare cînd a lăsat pe seama comisiei celor 17 redactarea și răspunderea propriului său proiect de lege ? Iar principalul sprijin al lui Bonaparte împotriva Adunării nu consta oare în faptul că el era alesul a 6.000.000 de oameni ? — Bonaparte, la rîndul său, vedea în legea electorală o concesie făcută Adunării, o concesie cu prețul căreia cumpăra armonia dintre puterea legislativă și cea executivă. Drept răsplată, acest aventurier ordinar a cerut să i se majoreze lista civilă cu 3.000.000. Putea oare Adunarea națională să intre în conflict cu puterea executivă într-un moment cînd ea declarase în afara legii marea majoritate a poporului francez ? Era indignată și se părea că e gata să recurgă la măsurile cele mai extreme ; comisia ei a respins propunerea lui Bonaparte ; presa bonapartistă, la rîndul ei, a luat o poză amenințătoare și a vorbit despre poporul dezmoștenit, despuiat de dreptul său de vot. Au urmat o serie de încercări zgomotoase de a se ajunge la o înțelegere ; în cele din urmă, Adunarea a cedat în fapt, dar în același timp s-a răzbunat în principiu. În loc să majoreze în principiu lista civilă cu 3.000.000 pe an, ea a admis să i se acorde lui Bonaparte doar o subvenție specială de 2.160.000 de franci. Ea nu prea era mulțumită, căci și această concesie a făcut-o abia cînd a fost sprijinită de Changarnier, generalul partidului ordinii și pro-

* Vezi volumul de față, pag. 79. — *Nota Red.*

** — republicani fără voie. (Aluzie la comedia lui Molière „Doctor fără voie“). — *Nota Red.*

tectorul nepoftit al lui Bonaparte. Așadar, aceste două milioane au fost, de fapt, acordate nu lui Bonaparte, ci lui Changarnier.

Această pomană, zvîrlită de mauvaise grăce *, a fost primită de Bonaparte în același spirit în care i-a fost dată. Presa bonapartistă și-a reluat atacurile împotriva Adunării naționale, iar cînd, cu prilejul dezbaterilor în legătură cu legea presei, a fost introdus amendamentul cu privire la semnarea articolelor, îndreptat în special împotriva ziarelor de mîna a doua care reprezentau interesele particulare ale lui Bonaparte, principalul ziar bonapartist, „Pouvoir”, a atacat fățiș, pe un ton extrem de violent, Adunarea națională. Miniștrii s-au văzut nevoiți să se decică în fața Adunării de acest ziar, al cărui girant responsabil a fost chemat la răspundere în fața Adunării naționale și condamnat la amenda maximă : 5.000 de franci. A doua zi, „Pouvoir” a publicat un articol și mai insolent împotriva Adunării, iar ca o revanșă a guvernului parchetul a deschis imediat acțiune judiciară împotriva mai multor ziare legitimize, care au fost acuzate de încălcarea constituției.

În sfîrșit, s-a ajuns la chestiunea suspendării lucrărilor Adunării. Bonaparte avea nevoie de această suspendare pentru a putea acționa fără a fi stînjenit de Adunare. Partidul ordinii avea nevoie de această suspendare, în parte pentru a-și urzi intrigile lui fracționiste, în parte pentru ca deputații să-și poată vedea de interesele lor particulare. Și unul și altul aveau nevoie de ea pentru a consolida și extinde victoriile reacțiunii în provincie. De aceea Adunarea și-a amînat ședințele de la 11 august pînă la 11 noiembrie. Dar, cum Bonaparte nu făcea un secret din dorința sa de a scăpa de supravegherea supărătoare a Adunării naționale, Adunarea a imprimat pînă și votului ei de încredere pecetea neîncrederii în președinte. Nici un bonapartist n-a intrat în comisia permanentă, alcătuită din 28 de membri, care în timpul vacanței au rămas să vegheze asupra virtuții republicii ²⁸⁹. În locul bonapartiștilor au fost aleși chiar și cîțiva republicani de la „Siècle” și „National”, pentru a dovedi președintelui devotamentul majorității față de republica constituțională.

Cu puțin înainte de suspendarea ședințelor Camerei, și mai cu seamă imediat după aceea, se părea că cele două mari fracțiuni ale partidului ordinii, orléaniștii și legitimiștii, sînt gata să se împace, și anume printr-o contopire a celor

* — în silă. — Nota Trad.

două familii regale sub ale căror stindarde luptau. Ziarele erau pline de propunerile de împăcare care fuseseră discutate la St. Leonard, la patul de suferință al lui Ludovic-Filip; dar moartea lui Ludovic-Filip a simplificat pe neașteptate situația. Ludovic-Filip era uzurpatorul, Henric al V-lea era cel deposedat, și fiindcă Henric al V-lea n-avea copii, contele de Paris s-a văzut moștenitor legal al tronului. Acum dispăruse și ultimul pretext care mai putea fi invocat împotriva contopirii intereselor celor două dinastii. Dar tocmai acum cele două fracțiuni ale burgheziei și-au dat, în fine, seama că ceea ce le despărțea nu era atașamentul sentimental pentru o familie regală sau alta, că, dimpotrivă, ceea ce dezbina cele două dinastii erau interesele lor de clasă deosebite. Legitimistii, care porniseră în pelerinaj la Wiesbaden, unde își avea reședința Henric al V-lea, așa cum concurenții lor porniseră la St. Leonard, au primit acolo vestea morții lui Ludovic-Filip. Ei au format de îndată un guvern în partibus infidelium²⁹⁰, compus mai ales din membri ai acelei comisii de paznici ai virtuții republicii de care am amintit mai sus, guvern care, cu prilejul unui conflict în sînul partidului, a proclamat fără nici un înconjur dreptul prin grația lui Dumnezeu. Orleaniștii au jubilat satisfăcuți de scandalul compromițător pe care l-a provocat în presă acest manifest²⁹¹ și nu și-au ascuns nici o clipă ostilitatea lor față de legitimisti.

În timpul vacanței Adunării naționale au început ședințele adunărilor reprezentative ale departamentelor. Majoritatea lor s-au pronunțat pentru o revizuire, limitată printr-un număr mai mare sau mai mic de clauze, a constituției, adică s-au pronunțat pentru o restaurare a monarhiei, fără a-i da o definiție mai precisă, pentru o „*soluționare a problemei*”, recunoscînd totodată că sînt prea incompetente și prea lașe pentru a găsi această soluție. Frațiunea bonapartistă s-a grăbit să interpreteze această dorință de revizuire în sensul prelungirii mandatului de președinte al lui Bonaparte.

Clasa dominantă nu putea în nici un caz să admită soluționarea constituțională a problemei: demisia lui Bonaparte în mai 1852, alegerea concomitentă a unui nou președinte de către toți alegătorii țării și revizuirea constituției de către o cameră specială, aleasă în acest scop, în primele luni după instalarea noului președinte. Ziua noilor alegeri prezidențiale ar fi ziua întîlnirii tuturor partidelor ostile: legitimistii, orleaniștii, republicanii burghezi, revoluționarii. Cu acest

prilej s-ar produce în mod inevitabil o ciocnire violentă între aceste diferite fracțiuni. Chiar dacă partidul ordinii ar reuși să cadă de acord asupra candidaturii unei persoane neutre, din afara familiilor dinastice, împotriva lui s-ar ridica Bonaparte. În lupta sa împotriva poporului, partidul ordinii e nevoit să întărească neconținut puterea executivă. Orice întărire a puterii executive întărește și puterea exponentului ei, a lui Bonaparte. De aceea, în măsura în care partidul ordinii sporește puterea lor comună, el sporește și mijloacele de luptă ale pretențiilor dinastice ale lui Bonaparte, face să crească șansele lui de a zădărnici prin forță, în momentul critic, o rezolvare constituțională. Atunci Bonaparte, în lupta sa împotriva partidului ordinii, nu se va da în lături de la încălcarea unuia din principiile constituției, tot așa cum partidul ordinii, în lupta sa împotriva poporului, nu s-a dat în lături de la încălcarea unui alt principiu al constituției, desființând votul universal. După toate probabilitățile, Bonaparte va face chiar apel la votul universal împotriva Adunării. Într-un cuvânt, soluția constituțională pune în joc soarta întregului statu-quo politic, iar în dosul primejdurii acestui statu-quo burghezul vede haosul, anarhia, războiul civil. Lui i se pare că, în această primă duminică a lunii mai 1852, sînt puse în joc toate tranzacțiile lui de vânzare-cumpărare, toate polițele, contractele matrimoniale, actele de notariat, ipotecile, rentele funciare, chiriile și profiturile lui, toate contractele și sursele lui de venit, și el nu se poate expune unui asemenea risc. Îndărătul primejdurii acestui statu-quo politic se ascunde primejdia năruirii întregii societăți burgheze. Singura soluție posibilă pentru burghezie este amînarea soluționării. Burghezia nu poate salva republica constituțională decît prin încălcarea constituției, prin prelungirea puterii președintelui. Acesta și este ultimul cuvînt al presei partidului ordinii după îndelungatele și profundele dezbateri în legătură cu „soluțiile problemei”, cărora s-a consacrat ea după încheierea sesiunii consiliilor generale. Așadar, puternicul partid al ordinii se vede nevoit, spre rușinea lui, să ia în serios pe acest ridicol și ordinar pseudo-Bonaparte care îi este odios.

Acest individ josnic s-a înșelat, la rîndul său, în aprecierea cauzelor care făceau să-i revină tot mai mult rolul omului necesar. În timp ce partidul său s-a dovedit destul de perspicace pentru a atribui noilor împrejurări importanța crescîndă a lui Bonaparte, el credea că această importanță crescîndă se datorește exclusiv forței miraculoase a numelui

său și străduințelor sale neîncetate de a-l parodia pe Napoleon. El devenea din zi în zi tot mai întreprinzător. Ca o ripostă la pelerinajele la St. Leonard și Wiesbaden, el a întreprins o serie de turnee prin Franța. Bonapartiștii își puneau atît de puțin speranța în efectul magic al persoanei lui, încît trimiteau pretutindeni ca să-l însoțească trenuri și diligențe tixite cu claqueurs *, membri ai Societății lui 10 decembrie, această organizație a lumpenproletariatului parizian. Ei puneau în gura marionetei lor discursuri care, în funcție de primirea ce i se făcea președintelui într-un oraș sau altul, proclamau drept deviză a politicii prezidențiale cînd resemnarea republicană, cînd dîrzenia neclintită. În ciuda tuturor manevrelor, aceste călătorii nu semănau cituși de puțin cu niște marșuri triumfale.

Încredințat că a reușit în felul acesta să stîrnească entuziasmul poporului, Bonaparte s-a apucat să facă agitație și în rîndurile armatei. El a dispus să se organizeze mari parăzi pe cîmpia de la Satory, de lîngă Versailles, cu prilejul cărora a încercat să cumpere pe soldați, dîndu-le cîrnați cu usturoi, șampanie și țigări. Adevăratul Napoleon știa să-și îmbărbăteze, prin spontane manifestări de familiaritate patriarhală, soldații extenuați de truda campaniilor sale de cucerire, în timp ce acest pseudo-Napoleon își închipuie că trupele își exprimau mulțumirea atunci cînd strigau „Vive Napoléon, vive le saucisson!“ **, adică „Trăiască cîrnatul, trăiască măscăriciul!“ ***.

Aceste parăzi au făcut să izbucnească conflictul, care mocnea de multă vreme, dintre Bonaparte și ministrul său de război, d'Hautpoul, de o parte, și Changarnier, de altă parte. În Changarnier partidul ordinii își găsise omul său cu adevărat neutru, la care nu putea fi nici vorbă de pretenții dinastice proprii. Pe el îl desemnase partidul ordinii drept succesor al lui Bonaparte. Pe lîngă aceasta, prin atitudinea sa de la 29 ianuarie și 13 iunie 1849, Changarnier devenise marele conducător de oști al partidului ordinii, un Alexandru modern care, după părerea burghezilor timizi, prin intervenția sa brutală tăiasse nodul gordian al revoluției. Pe Changarnier, care devenise prin aceste mijloace foarte ieftine o forță, dar care era în fond o figură la fel de jalnică ca și

* — aplaudatori plătiți. — *Nota Trad.*

** — „Trăiască Napoleon, trăiască cîrnatul!“ — *Nota Trad.*

*** Joc de cuvinte: „Wurst“ — „cîrnat“; „Hanswurst“ — „măscărici“. — *Nota Red.*

Bonaparte, l-a însărcinat Adunarea națională să-l supravegheze pe președinte. El însuși cocheta, de pildă cu prilejul dezbaterilor legate de indemnizația președintelui, cu rolul de protector al lui Bonaparte și își dădea tot mai mult aere de superioritate față de el și de ministrii lui. Când, cu prilejul noii legi electorale, se prevedea izbucnirea unei insurecții, el a interzis ofițerilor săi să primească vreun ordin de la ministrul de război sau de la președinte. Presa a contribuit și ea la preamărirea personalității lui Changarnier. În această lipsă totală de personalități cât de cât marcante, partidul ordinii s-a văzut, firește, nevoit să atribuie unui singur individ forța care lipsea întregii sale clase și să-l facă astfel să capete proporții de-a dreptul colosale. În felul acesta a luat naștere mitul lui Changarnier, „*bastionul societății*”. Șarlata-nia nerușinată, alura misterioasă și înfumurarea cu care Changarnier consimțea să poarte pe umerii săi întreaga lume constituie un contrast din cele mai ridicole cu evenimentele din timpul parăzii de la Satory și cu cele care au urmat. Aceste evenimente au dovedit fără putință de tăgadă că nu era nevoie decît de o trăsătură de condei a lui Bonaparte, a acestui minuscul președinte, pentru ca fantastică plămuire a fricii burgheze, colosul Changarnier, să fie redus la dimensiunile unei mediocrități oarecare, pentru ca el, eroul salvator al societății, să devină un simplu general pensionar.

Bonaparte se răz bunase mai demult pe Changarnier, provocîndu-l pe ministrul său de război la conflicte disciplinare cu protectorul incomod. Ultima paradă de la Satory a făcut, în sfîrșit, să izbucnească vechile resentimente. Când regimentele de cavalerie au început să defileze în fața lui Bonaparte cu strigăte anticonstituționale de „*Vive l'Empereur!*” *, indignarea constituțională a lui Changarnier n-a mai cunoscut nici o limită. Pentru ca în viitoarea sesiune a Camerei să nu se producă nici un fel de dezbateri neplăcute în legătură cu aceste aclamații, Bonaparte l-a îndepărtat pe ministrul de război, d'Hautpoul, numindu-l guvernator al Algeriei. În locul lui a numit pe un bătrîn general de nădejde din timpul imperiului, care în ce privește brutalitatea nu era cu nimic mai prejos de Changarnier. Dar pentru ca demiterea lui d'Hautpoul să nu apară ca o concesie făcută lui Changarnier, el a mutat, în același timp, pe generalul Neumayer, mîna dreaptă a marelui salvator al societății, de la Paris la Nantes. Neumayer se făcuse vinovat că, la parada precedentă, întreaga infan-

* — „Trăiască împăratul!” — *Nota Trad.*

terie, defilînd prin fața succesoriului lui Napoleon, păstrase o tăcere glacială. Changarnier, simțindu-se el însuși atins prin transferarea lui Neumayer, a început să protesteze și să se dedea la amenințări. Dar degeaba! După două zile de negocieri, decretul de transferare a lui Neumayer a apărut în „Moniteur”, iar eroului ordinii nu i-a mai rămas altceva de făcut decît să se supună disciplinei sau să-și dea demisia.

Lupta dusă de Bonaparte împotriva lui Changarnier este o continuare a luptei sale împotriva partidului ordinii. Deschiderea, la 11 noiembrie, a noii sesiuni a Adunării naționale are loc sub auspicii amenințătoare. Dar asta va fi o furtună într-un pahar cu apă. În esență, vechiul joc trebuie să continue. Cu toate vociferările păzitorilor de principii din diferitele sale fracțiuni, majoritatea partidului ordinii va fi silită să prelungească împuternicirea acordată președintelui. Tot așa și Bonaparte, în ciuda tuturor protestelor sale anterioare, va deveni mai puțin dîrz, fie și numai din lipsă de bani, și va primi din miinile Adunării naționale, ca pe o simplă delegație, această prelungire a împuternicirii. În felul acesta se amînă soluționarea, se menține statu-quo, o fracțiune a partidului ordinii compromite și slăbește pe cealaltă, o face ridicolă, iar represiunea împotriva dușmanului comun, împotriva mării majorității a națiunii, este extinsă și dusă la extrem, pînă ce condițiile economice vor atinge din nou acel punct de dezvoltare cînd o nouă explozie va arunca în aer toate aceste partide învrăjbite, cu republica lor constituțională cu tot.

Pentru liniștirea burghezului trebuie să adăugăm că scandalul dintre Bonaparte și partidul ordinii are drept rezultat ruinarea la bursă a o sumedenie de mici capitaliști și înghițirea avutului lor de către mării rechini ai bursei.

În *Germania*, evenimentele politice din ultimele șase luni se rezumă la o farsă în care liberalii sînt trași pe sfoară de către Prusia, iar aceasta de către Austria.

În 1849 se părea că este vorba de o hegemonie a Prusiei în Germania; în 1850 era vorba de împărțirea puterii între Austria și Prusia; în 1851 nu mai este vorba decît de forma în care Prusia se va supune Austriei și se va întoarce, ca un păcătos pocăit, în sînul *Bundestagului* reînviat. Germania mică²⁹², pe care regele Prusiei spera s-o capete ca despăgubire pentru nefericitul său marș imperial de la 21 martie 1848 pe străzile Berlinului²⁹³, s-a transformat într-o Prusie mică. Prusia a fost nevoită să suporte docilă tot felul de umi-

lințe și a dispărut din rîndul marilor puteri. Pînă și modestul vis al Uniunii s-a prăbușit, din pricina obișnuitei viclenii obtuze a politicii sale. Ea atribuia, în mod fraudulos, Uniunii un caracter liberal și prostea astfel pe înțelepții din partidul de la Gotha²⁰⁴ prin niște fantasmagorii constituționale pe care nici ea nu le-a luat vreodată în serios; și totuși Prusia, datorită dezvoltării sale industriale, deficitului ei permanent și datoriei publice, a devenit atît de burgheză, încît, în ciuda tuturor zvîrcolirilor și împotrivirilor, a căzut din ce în ce mai mult în constituționalism. Dacă pînă la urmă înțelepții de la Gotha și-au dat seama cît de rușinos s-a purtat Prusia cu demnitatea și chibzuința lor, dacă în cele din urmă pînă și un Gagern sau un Brüggemann, cuprins de revoltă, și-a întors fața de la un guvern care s-a jucat în mod atît de impertinent cu unitatea și libertatea patriei, cu atît mai puține bucurii aveau să-i aducă Prusiei puișorii — micii principii — pe care-i luase sub aripa ei protectoare. Acești prințișori numai în momentul cînd s-au simțit peste măsură de slabi și de năpăstuiți și-au pus soarta în ghearele avide de mediatizare²⁰⁵ ale vulturului prusian. Readucerea prin intervenția Prusiei, prin amenințări și demonstrații, a supușilor lor la docilitatea de altădată, ei au trebuit s-o plătească scump de tot, acceptînd convenții militare înrobitoare, încartiruii costisitoare, perspectiva apropiatei mediatizări prin introducerea constituției federale. Dar Prusia a avut grijă să-i scape de această nouă năpastă. Ea a reîntronat peste tot reacțiunea și, pe măsură ce aceasta progresează, micii prințișori se despărteau de Prusia pentru a se arunca în brațele *Austriei*. Din moment ce puteau iarăși să cîrmuiască după metodele de dinainte de revoluția din martie, Austria absolutistă le era mai apropiată decît Prusia, care putea să fie tot atît de puțin absolutistă pe cît voia să fie liberală. Pe de altă parte, politica austriacă nu era îndreptată spre mediatizarea statelor mici, ci, dimpotrivă, spre menținerea lor ca părți inseparabile ale Bundestagului reînviat. Așadar, Prusia a fost nevoită să se împace cu gîndul că Saxonia, pe care trupele prusiene o salvaseră cu cîteva luni în urmă, s-a despărțit de ea, că și Hanovra și electoratul Hessa s-au despărțit de ea, iar recent și Badenul a urmat exemplul lor cu toată prezența unor garnizoane prusiene pe teritoriul său. Sprijinind reacțiunea din Hamburg, Mecklenburg, Dessau etc., Prusia n-a acționat spre binele său, ci în folosul Austriei, și ea vede clar acest lucru acum, din evenimentele care au loc în cele două Hesse²⁰⁶. Din toate acestea,

ratatul împărat german s-a convins cel puțin că trăiește într-o epocă de trădări și că, dacă acum e nevoit să se împace cu pierderea „mîinii sale drepte, a Uniunii”, apoi mîna aceasta a lui era de multă vreme paralizată. Așadar, Austria și-a extins încă de pe acum hegemonia asupra întregii Germanii de sud, în timp ce și în Germania de nord principalele state sînt adversare ale Prusiei.

În sfîrșit, Austria a mers atît de departe, încît, sprijinindu-se pe Rusia, a putut să se împotrivescă pe față Prusiei. Așa a procedat ea în două probleme: aceea a Schleswig-Holsteinului și aceea a electoratului Hessa.

În *Schleswig-Holstein*, „spada Germaniei” * a încheiat o pace separată cu adevărat prusiană și și-a predat aliații în mîinile unui dușman care dispunea de forțe superioare. Anglia, Rusia și Franța au hotărît să pună capăt independenței ducatelor și și-au exprimat această intenție într-un protocol la care s-a alăturat și Austria. În timp ce în Bundestagul care fusese reînviat, Austria și guvernele statelor germane coalizate cu ea, conformîndu-se protocolului de la Londra, se pronunțau pentru intervenția Confederației germane în Holstein în favoarea Danemarccii, Prusia încerca să-și continue politica ei fărnăică, îndemnînd părțile beligerante să se supună unui „tribunal de arbitraj al Confederației”, încă inexistent și greu de definit, care fusese respins de majoritatea guvernelor, și încă de cele mai importante. Prin toate aceste manevre ale sale, Prusia și-a atras doar suspiciunea marilor puteri, care o bănuiesc de urzire de intrigi revoluționare, și a primit o serie întregă de note amenințătoare care îi vor tăia curînd pofta de a duce o politică externă „independentă”. Celor din Schleswig-Holstein li se va da în curînd posibilitatea să intre din nou sub tutela părintească a suveranului lor, și un popor care, deși are întreaga armată de partea lui, îngăduie să fie guvernat de niște domni ca Beseler și Reventlow dovedește că pentru educarea sa mai este încă nevoie de biciul danez.

Mișcarea din electoratul Hessa²⁹⁷ constituie un exemplu fără seamăn de ceea ce poate aduce o „insurecție” într-un mic stat german. Virtuoaasa împotrăvire a bürgerilor față de escrocul Hassenpflug a realizat tot ce se putea cere de la un spectacol de acest gen: camera era unanimă, la fel și populația, iar funcționarii și întreaga armată erau de partea

* Este vorba de Frederic-Wilhelm al IV-lea, regele Prusiei. — *Nota Red.*

bürgerilor ; toate elementele opoziționiste au fost îndepărtate, iar lozinca : afară din țară cu principii ! s-a înlăptuit de la sine și escrocul Hassenpflug a dispărut cu întregul său guvern ; totul mergea ca la comandă, toate partidele se mențineau în cadrul unei stricte legalități, au fost evitate orice excese, iar opoziția, fără să miște măcar un deget, a reperat cea mai strălucită victorie înregistrată vreodată de analele opoziției constituționale. Și acum, cînd întreaga putere se afla în mîinile bürgerilor, cînd comitetul lor din dietă nu înțimpina nicăieri nici un fel de împotrivire, tocmai acum trebuiau ei să arate ce pot. Acum au observat ei că la granița țării, în locul trupelor electoratului, stau trupe străine, gata să intre în țară și, în 24 de ore, să pună capăt întregii străluciri a conducerii bürgerilor. Abia acum a început deruta și rușinea. Dacă înainte nu puteau da înapoi, acum nu mai puteau merge înainte. Refuzul celor din electoratul Hessa de a plăti impozite dovedește mai elocvent decît oricare din evenimentele anterioare că toate ciocnirile din cadrul statelor mici duc la o simplă farsă, al cărei unic rezultat este, în cele din urmă, o intervenție străină și rezolvarea conflictului prin înlăturarea atît a principilor cît și a constituției. Ea dovedește cît de ridicole sînt toate aceste memorabile lupte prin care micii bürgeri din micile țărișoare încearcă, plini de fermitate patriotică, să scape de la o pieire inevitabilă fiecare din măruntele cuceriri ale revoluției din martie.

În electoratul Hessa, un stat al Uniunii care trebuia smuls din brațele Prusiei, Austria s-a opus în mod fățiș rivalei sale. Căci Austria a fost aceea care l-a instigat pe prințul elector să atace constituția, punîndu-l apoi imediat sub protecția Bundestagului său. Pentru a da mai multă greutate acestei protecții, pentru a frînge, în toată această chestiune a electoratului Hessa, împotrivirea Prusiei față de dominația Austriei, pentru a obține, prin diferite amenințări, reintrarea Prusiei în Bundestag, se trece acum la amplasarea de trupe austriece și sud-germane în Franconia și în Boemia *. Prusia se înarmează și ea. Ziarele sînt pline de știri în legătură cu marșurile și contramarșurile diferitelor corpuri de armată. Dar toată această zarvă nu duce la nimic, după cum nu duc la nimic nici certurile dintre partidul ordinii din Franța și Bonaparte. Nici regele Prusiei și nici împăratul Austriei nu este suveran ; suveran este numai țarul Rusiei. Prusia rebelă se va supune, în cele din urmă, ordinului dat de el și, fără să

* — Cehia. — *Nota Red.*

se fi vărsat vreo picătură de sânge, părțile beligerante vor lua loc liniștite în fotoliile Bundestagului, fără ca prin aceasta să se micșoreze meschina lor invidie reciprocă, gîlceville lor cu supușii sau nemulțumirea provocată de supremația Rusiei.

Trecem acum la țara în sensul cel mai abstract al cuvîntului, la poporul Europei în general, la oamenii din *emigrație*. Nu ne vom ocupa de diferitele secții ale emigranților — germană, franceză, maghiară etc. ; toată această haute politique * dusă de ele se limitează la o pură chronique scandaleuse **. Dar întregul popor european în partibus infidelium a căpătat de curînd un guvern provizoriu, *Comitetul central european*, alcătuit din Giuseppe Mazzini, Ledru-Rollin, Albert Darasz (polonez) și Arnold Ruge, care, pentru a-și justifica prezența, semnează modest : membru al Adunării naționale de la Frankfurt. Deși ar fi greu de spus care conciliu democrat i-a numit pe acești patru evangheliști în funcția lor, totuși nu se poate contesta că manifestul lansat de ei conține simbolul credinței imensei majorități a emigranților și sintetizează într-o formă corespunzătoare cuceririle spirituale pe care această majoritate le datorează ultimelor revoluții.

Manifestul începe cu o strălucită enumerare a forțelor democrației.

„Ce-i lipsește democrației pentru a învinge?... Organizarea... Noi avem secte, dar nu avem o biserică; avem sisteme filozofice nemature și contradictorii, dar nu avem o religie, nu avem o credință colectivă care să unească pe credincioși sub aceleași lozinci și să le armonizeze activitatea... Ziua în care ne vom uni cu toții și vom înainta împreună sub îndrumarea celor mai buni dintre noi... va fi ajunul luptei. În ziua aceea ne vom număra rîndurile, vom ști cine sîntem și vom deveni conștienți de forța noastră”.

De ce n-a învins revoluția pînă acum? Pentru că organizația puterii revoluționare a fost mai slabă decît aceea a guvernelor. Acesta este primul decret al guvernului provizoriu al emigrației.

Acest neajuns, ni se spune, trebuie remediat acum prin organizarea unei armate de credincioși și prin întemeierea unei religii.

„Dar pentru aceasta trebuie să învingem două mari piedici, să înlăturăm două grave erori: exagerarea drepturilor individualității și exclusivismul rigid al teoriei... Nu trebuie să spunem «eu», ci să ne obișnuim să spunem «noi»... Cei ce se lasă conduși de irascibilitatea lor individua-

* — politică înaltă. — *Nota Trad.*

** — cronică scandalosă. — *Nota Trad.*

listă și refuză să aducă neînsemnatul sacrificiu pe care-l cere organizarea și disciplina neagă, ca urmare a obișnuințelor trecutului, credința colectivă pe care ei înșiși o propovăduiesc... Exclusivismul în teorie înseamnă negarea dogmei noastre de bază. Acela care spune : eu am găsit adevărul politic, și care pune ca o condiție a recunoașterii colaborării frățești acceptarea sistemului său, acela neagă poporul — singurul care interpretează în mod progresist legea universală — numai pentru a-și afirma propriul său „eu”. Acela care susține că prin efortul izolat al minții sale, oricât de luminată ar fi ea, poate da, în momentul de față, o soluție definitivă problemelor care frământă masele se condamnă singur la erori, întrucât cunoștințele sale vor fi incomplete dacă renunță la unul din izvoarele veșnice ale adevărului, la intuiția colectivă a poporului atras în acțiune. Soluția definitivă este secretul victoriei... Sistemele noastre, în majoritatea cazurilor, nu pot fi altceva decât o disecție de cadavre, o depistare a afecțiunii, o analiză a cauzelor decesului ; ele nu sînt în stare să perceapă sau să înțeleagă viața. Viața e poporul în mișcare, sînt masele ridicate la o forță neobișnuită prin contactul reciproc, prin presimțirea profetică a faptelor mari care trebuie realizate prin unirea spontană, pe neașteptate, ca o scînteie electrică, în stradă ; e acțiunea care împinge la cel mai înalt grad de încordare toate forțele speranței, abnegației, dragostei și entuziasmului, acum adormite, și care ne dezvăluie pe om în unitatea naturii sale, în deplinătatea capacității sale creatoare. Stringerea de mină a unui muncitor, într-unul din aceste momente istorice care constituie începutul unei epoci, ne va spune mai multe despre forma de organizare a viitorului decât ne poate spune astăzi munca rece și lipsită de suflet a minții sau înțelepciunea celui mai ilustru răposat din ultimele două milenii” — vechea societate ²⁹⁸.

Precum vedem, toată această ineptie emfatică se reduce, pînă la urmă, la părerea filistină, extrem de mediocră, că revoluția a eșuat din cauza rivalității orgolioase dintre diverșii conducători și din cauza ciocnirii opiniilor ostile ale diferiților dascăli ai poporului.

Lupta dintre diferitele clase și fracțiuni de clase, a cărei desfășurare, cu diferitele ei faze de dezvoltare, constituie tocmai revoluția, reprezintă pentru evangheliștii noștri doar o regretabilă consecință a existenței unor sisteme contradictorii, pe cînd realitatea arată că, dimpotrivă, existența diferitelor sisteme este o consecință a existenței luptei de clasă. Chiar și de aici reiese că autorii manifestului contestă existența luptei de clasă. Sub pretext că luptă împotriva doctrinarilor, ei înlătură orice conținut precis, orice concepție de partid bine definită, și contestă diferitelor clase dreptul de a-și exprima interesele și de a-și formula revendicările lor în opoziție cu celelalte clase. Ei le propun să uite de interesele lor opuse și să se împace de dragul unei imprecizii pe cît de plate, pe atît de vizibile, care sub aparența împăcării intereselor tuturor partidelor ascunde dominația intereselor unui singur partid, ale partidului burgheziei. Dacă se

ține seama de experiența pe care au căpătat-o acești domni, în cursul ultimilor doi ani, în Franța, Germania și Italia, nici nu se poate măcar afirma că ipocrizia cu care interesele burgheziei sînt învăluite aici în frazeologia lamartinistă a fraternității este o ipocrizie inconștientă. Cît de temeinic cunosc acești domni diversele „sisteme” se vede și din părerea pe care o au ei că fiecare din aceste sisteme nu este altceva decît o părțică din întreaga înțelepciune a manifestului lor și că fiecare din ele și-a luat, în mod unilateral, drept bază doar vreuna din frazele despre libertate, egalitate etc. adunate în acest manifest. Ideea pe care și-o fac ei despre organizațiile sociale ne e prezentată într-o formă deosebit de izbitoare: întruniri în stradă, răzmeriță, o stringere de mînă, și totul e gata. Pentru ei revoluția se mărginește, în general, la răsturnarea guvernului existent; dacă acest scop a fost atins, atunci se poate considera că „victoria” a fost definitiv cucerită. Mișcarea, dezvoltarea, lupta vor înceta, și sub egida Comitetului central european care va domina atunci va începe epoca de aur a republicii europene și a unei permanente și dulci somnolențe. Acești domni nu urăsc numai dezvoltarea și lupta, dar urăsc în aceeași măsură și gîndirea, gîndirea lipsită de suflet, ca și cum ar fi existat vreodată vreun gînditor, fie el și Hegel sau Ricardo, care să ajungă la lipsa de suflet de care dau ei dovadă cînd împrășcă publicul cu astfel de lături diluate! Poporul nu trebuie să-și facă griji pentru ziua de mîine și poate să-și alunge din cap toate gîndurile; cînd va veni marea zi decisivă, el va fi electrizat printr-o simplă atingere, și misterul viitorului i se va dezvălui ca prin minune. Un asemenea apel, în care oamenii sînt îndemnați să nu mai gîndească, nu este altceva decît o încercare directă de a înșela tocmai clasele cele mai oprimate ale poporului.

„Spunem noi oare prin aceasta” (întreabă unul dintre membrii Comitetului central european pe celălalt) „că trebuie să pornim la acțiune fără a avea un stîndard, spunem noi că vrem să înscriem pe stîndardul nostru o simplă negație? Nu putem fi bănuși de așa ceva. Noi, care sîntem reprezentanții poporului și care participăm de atîta vreme la luptele lui, sîntem departe de a crede că el nu trebuie călăuzit de nici o idee”.

Și pentru a ne convinge că, dimpotrivă, ei sînt plini de idei, acești domni ne prezintă o listă, într-adevăr demnă de Leporello²⁹⁹, în care sînt înșirate adevăruri veșnice și realizări din întreaga istorie de pînă acum, ca actuală bază co-

mună pentru „democrație”. Această listă se rezumă la moralizatorul „tatăl nostru”, de mai jos :

„Noi credem în dezvoltarea progresivă a capacităților și forțelor umane în direcția legii morale ce ne-a fost prescrisă. Credem în asociație ca în singurul mijloc just de atingere a acestui scop. Credem că tălmăcirea legii morale și a regulilor progresului nu poate fi încredințată unei caste sau unui individ, ci numai poporului, luminat prin educația națională și condus de cei mai buni reprezentanți ai săi, care poartă pecetea virtuții și a geniului. Credem în caracterul sfânt al individualității, ca și în acela al societății, care nu trebuie să se excludă una pe alta, dar nici să lupte între ele, ci să se îmbine în mod armonios pentru a ajunge la o desăvârșire reciprocă generală. Credem în libertate, fără de care dispăre orice responsabilitate umană ; în egalitate, fără de care libertatea nu este decît înșelăciune ; în fraternitate, fără de care libertatea și egalitatea sînt simple mijloace, lipsite de orice scop ; în asociație, fără de care fraternitatea ar fi un program nerealizabil ; în *familie, comunitate, stat și patrie*, care sînt sfere progresive, și în fiecare din ele omul trebuie să se dezvolte în mod consecvent pînă la cunoașterea și înfăptuirea libertății, egalității, fraternității și asociației. Credem în caracterul sacru al muncii, în *proprietatea* creată de ea, ca indiciu și rod al ei ; credem în datoria societății de a procura, prin acordare de credite, material pentru munca fizică, iar prin educație — pentru munca intelectuală și morală... *Într-un cuvînt, credem într-o orînduire socială avînd ca vîrf pe Dumnezeu și legea lui, iar ca bază poporul...*”

Așadar, Progres — Asociație — Lege morală — Libertate — Egalitate — Fraternitate ; Asociație — Familie, Comunitate, Stat — Caracterul sacru al proprietății — Credite — Educație — Dumnezeu și Poporul — Dio e popolo. Aceste vorbe le întîlnim în toate manifestele revoluțiilor din 1848, de la cea franceză pînă la cea valahă, și de aceea ele figurează și aici ca principii generale ale *noii revoluții*. Nici una dintre aceste revoluții n-a uitat să proclame caracterul sacru al proprietății, care în acest manifest este canonizată drept rezultat al muncii. În ce măsură orice proprietate burgheză este „un rod și un indiciu al muncii”, asta o știa mult mai bine Adam Smith decît o știu, după 80 de ani, inițiatorii noștri revoluționari. Cît despre concesiile făcute socialismului, potrivit căreia societatea, prin intermediul creditului, trebuie să asigure fiecăruia materialul necesar pentru munca sa, se știe că în mod obișnuit fiecare fabricant creditează pe muncitorii săi cu cantitatea de material pe care o pot prelucra într-o săptămînă, și în vremea noastră sistemul de credit s-a extins pînă la limitele compatibile cu caracterul înviolabil al proprietății, iar creditul însuși, în ultimă analiză, nu este altceva decît o formă a proprietății burgheze.

Esența acestei evanghelii se rezumă la o stare a societății care are ca vîrf pe Dumnezeu, iar ca bază poporul, sau, cum se spune mai departe, *omenirea*. Ceea ce înseamnă că acești oameni cred în societatea existentă, în care, după cum se știe, Dumnezeu este vîrf, iar gloata e temelie. Lozincă lui Mazzini : Dumnezeu și poporul, Dio e popolo, poate avea un sens în Italia, unde Dumnezeu este opus papii, iar poporul — monarhilor, dar a prezenta acest plagiat al lui Johannes Ronge — cea mai superficială dintre lepădăturile pseudo-culturii germane — drept o lozincă menită să dezlege enigma secolului, asta-i prea mult ! Cît de ușor se obișnuiește omul, în această școală, cu micile sacrificii cerute de organizare și de disciplină, cît de ușor renunță el la exclusivismul rigid al teoriilor, ne-o dovedește Arnold Winkelried Ruge al nostru, care de astă dată, spre marea bucurie a lui Leo, a știut să țină seama de deosebirea dintre divinitate și omenire³⁰⁰.

Manifestul se încheie cu cuvintele :

„Este vorba de constituția democrației europene, de crearea unui buget, a unei vistierii a poporului. Este vorba de organizarea armatei inițiatorilor“.

Pentru a fi primul inițiator al acestui buget al poporului, Ruge s-a adresat filistinilor democrați din Amsterdam, cărora le-a explicat că misiunea lor specială este aceea de a plăti. Olanda este în primejdie !

Londra, 1 noiembrie 1850

Scris de K. Marx și F. Engels

Publicat în
„Neue Rheinische Zeitung.
Politisch-ökonomische Revue“
nr. 5—6, 1850

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

Karl Marx și Friedrich Engels

Declarație împotriva lui A. Ruge

Ziarul „Bremer Tages-Chronik” din 17 ianuarie a.c., într-o corespondență din Londra cu data de 13 ianuarie, publică o droaie de nerozii rău ticluite, de zvonuri false și prost înțelese, de insinuări greoaie și dojeni moraliste la adresa „Noii gazete renane” și a subsemnaților.

„Oamenii remarcabili și hotărâți”³⁰¹, de calibrul acestui corespondent din Londra, răspund întotdeauna la o critică ce-i depășește, procedează întocmai ca maimuțele : își împroașcă adversarii cu propriile lor excremente. Chacun selon ses facultés*.

Ingenioasele născociri pe seama „Noii gazete renane” le lăsăm autorului lor, care e un om „remarcabil și hotărât”. În ce privește însă binevoitoarele lui insinuări în legătură cu retragerea noastră din Asociația din Great Windmill Street**, ținem să declarăm :

Nici înainte și nici după retragerea lor din Asociație, Engels și Marx n-au avut nici un fel de legătură cu administrarea casieriei acesteia. Ei au participat la administrarea casieriei emigranților și n-au ieșit din conducerea acestei casierii decît după ce activitatea lor de pînă atunci a fost verificată și găsită în regulă. Afirmatia că ei ar fi părăsit Asociația pentru a se sustrage de la plata unei cotizații lunare de nouă pence este născocirea unui om de nimic. În acest scop, chipurile, unul dintre ei s-ar fi mutat la Manchester, iar celălalt și-ar fi pus în gînd să plece peste mare ! Ce perle minunate sălășluiesc în adîncul unor suflete pline de indignare morală !

* — Fiecare după aptitudinile sale. — *Nota Trad.*

** — Asociația culturală a muncitorilor germani din Londra. — *Nota Red.*

Tovarășilor noștri de partid din Germania le sînt cunoscute *adevăratele motive* ale retragerii noastre din sus-menționata Asociație și ale rupturii care s-a produs între noi și conducătorii ei. Aceste motive sînt aprobate și împărtășite de ei, dar nu e cazul ca ele să fie date publicității³⁰². În actuala stare de lucruri din Germania, nici cel mai iscusit agent provocator nu ne-ar putea determina să dăm și alte explicații, darmite un provocator neîndemînat ca un urs, cum e cel de la „Bremer Tages-Chronik”.

În încheiere, ținem să relevăm doar că omul care, de aici de la Londra, îngrășă cu propriul său gunoi coloanele lui „Bremer Tages-Chronik” nu e altcineva decît cugetătorul pomeranian asupra căruia „Noua gazetă renană” a revenit de nenumărate ori ca la un obiect demn de penelul unui pictor și pe care, în alt loc, l-am caracterizat, pe baza operelor lui, ca fiind „canalul de scurgere a întregii frazeologii murdare și a tuturor contradicțiilor democrației germane”³⁰³. Într-un cuvînt, amicul de la Bremen nu e altul decît „Arnold Winkelried Ruge” al nostru, a cincea roată la căruța democrației centrale europene. Acum se înțelege de ce este „Noua gazetă renană” ținta atîtor injurii.

Londra, 27 ianuarie 1851

Karl Marx, Friedrich Engels

Publicat pentru prima oară în 1930
în limba rusă de Institutul de marxism-
leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

Friedrich Engels

Scrisoare către redactorul ziarului „The Times”

Stimate domn,

În numărul de azi al ziarului dv. am dat peste o scrisoare a d-lui Louis Blanc, în care este vorba de „Banchetul celor egali”, care a avut loc la Londra la 24 februarie³⁰⁴, și de cunoscutul toast, al cărui text a fost trimis de d-l Blanqui, deținutul de pe Belle-Île-en-mer. Îngăduiți-mi să fac unele observații cu privire la această scrisoare.

La banchet, numele lui Blanqui a fost înscris cu litere mari pe perete, alături de numele altor eroi și martiri ai democrației. La această întrunire s-a închinat un toast pentru „victimele calomniei”: Marat, Robespierre... și Blanqui! S-a cerut ca textele tuturor toasturilor și cuvântărilor rostite cu acest prilej să fie prezentate, pînă la 15 februarie, comitetului de organizare „a acestei frumoase și impunătoare manifestări”. D-l Blanc era membru al acestui comitet și, prin urmare, trebuie să fi aprobat în prealabil acest toast închinat d-lui Blanqui. Cum de mai poate dînsul acum să-l facă din nou pe d-l Blanqui „o victimă a calomniei”, spunînd despre el că este

„una dintre acele ființe nefericite care, cuprinse de furie, caută să jignească persoane cu autoritate și care, dacă le-ar fi cu putință, ar face să eșueze pînă și cea mai nobilă cauză?”

D-l Blanc afirmă că textul toastului n-a fost trimis de deținuții de pe Belle-Île, ci ar fi opera exclusivă a d-lui Blanqui. Trebuie să presupunem, firește, că d-l Blanqui este autorul toasturilor și documentelor prezentate sub semnătura sa. Totuși, după cum se știe prea bine și în Franța, textul toastului în discuție a fost aprobat și publicat de „Société des amis de l’Egalité” * ; din această societate fac parte deținuții de pe

* — „Societatea prietenilor egalității”. — *Nota Trad.*

Belle-Île care sînt de partea d-lui Blanqui, întrucît dînsul are prieteni printre deținuți, așa cum are și d-l Barbès, protectorul d-lui Louis Blanc.

Cît despre „frumoasa și impunătoarea manifestare” și „unirea a peste 1.000 de persoane aparținînd diferitelor națiuni”, nu trebuie uitat că, în ce-l privește pe d-l Blanc, această scenă emoționantă n-a fost altceva decît o demonstrație „îrățească” împotriva d-lui Ledru-Rollin, ca răzbunare — după cum a declarat în mod public d-l Blanc — pentru că el, Blanc, n-a fost inclus în „Comitetul central al democrației europene”, din care fac parte domnii Ledru-Rollin, Mazzini și alții.

Cît despre „autoritatea” d-lui Blanc, ar fi mai prudent pentru dînsul să nu atingă acest subiect delicat atîta timp cît „autoritatea” sa nu se va fi restabilit de pe urma strașnicelor lovituri primite cu cîtva timp în urmă de la d-l Proudhon.

D-l Blanc ar vrea, pe cît se pare, să se apere de atacurile d-lui Blanqui trîmbițîndu-și cu insistență calitatea sa de emigrant și de proscris. Dar fiii lui Ludovic-Filip nu sînt și ei niște proscrisi? Și d-l Blanc însuși și-a atenuat el oare virulența atacurilor sale îndreptate împotriva aceluiași domn Proudhon, care nu se afla într-un confortabil exil în strada Piccadilly nr. 87 — o locuință, fără îndoială, prea puțin potrivită pentru a scrie „Tristele” lui Ovidiu —, ci era prizonier în mîinile legii?

D-l Blanc, pe cît se pare, îi reproșează d-lui Blanqui că a publicat toastul său în „ziare contrarevoluționare”. D-l Blanc știe destul de bine că, începînd din mai 1850, în Franța nu mai există o presă „revoluționară”. Și, dacă ne permiteți, d-le Blanc, dv. vă adresați redactorului ziarului „The Times” cu „cele mai bune sentimente”; dar de cînd este „The Times” în ochii dv. un ziar democrat, socialist și revoluționar?

Pentru a da, totuși, publicului posibilitatea să aprecieze acest document neobișnuit, care-i provoacă atîta indignare d-lui Blanc și care continuă să fie și azi principalul subiect de discuție pentru presa franceză, vă propun dv. să publicați traducerea lui integrală și sper că el va prezenta interes pentru publicul englez³⁰⁵.

Cu toată stima

Scris de F. Engels la 5 martie 1851
Publicat pentru prima oară în 1934
în limba rusă de Institutul de marxism-
leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

Semnat: *Veritas*

Friedrich Engels

Posibilitățile și perspectivele unui război al Sfintei Alianțe împotriva Franței în 1852³⁰⁶

Pornesc de la considerentul că în 1852 orice revoluție victorioasă la Paris va provoca imediat, fără doar și poate, un război al Sfintei Alianțe împotriva Franței.

Acesta va fi cu totul alt război decât cel din 1792—1794 ; de aceea evenimentele de atunci nu pot servi cîtuși de puțin drept bază pentru o paralelă.

I

La o examinare mai atentă, minunile săvîrșite de Convenție în lupta pentru înfrîngerea militară a coaliției își pierd în mod vizibil strălucirea ; devine explicabil, iar în numeroase cazuri apare chiar justificat, disprețul lui Napoleon față de cele 14 armate ale Convenției. Napoleon obișnuia să spună că rolul principal l-au jucat greșelile coaliției însăși, și acest lucru e fără doar și poate adevărat. Chiar și pe insula Sfînta Elena el a continuat să-l considere pe Carnot drept o inteligentă mediocră.

În august 1792, 90.000 de prusieni și austrieci invadaseră Franța. Regele Prusiei * voia să înainteze direct asupra Parisului, însă ducele de Braunschweig și generalii austrieci nu erau de acord. Unitate de comandă nu exista ; trupele cînd își încetineau mersul, cînd înaintau cu repeziciune ; planurile se modificau mereu. Dumouriez, după ce a străbătut defileurile podișului Argonne, a barat drumul inamicului la Valmy și St.-Menehould. Aliații l-ar fi putut ocoli, lăsîndu-l să stea liniștit pe loc, după care el ar fi fost nevoit să se deplaseze pe urmele lor spre Paris, fără să le fie cîtuși de

* Frederic-Wilhelm al II-lea. — *Nota Red.*

puțin primejdios, chiar din spate, dacă în acest caz ei ar fi acționat într-un mod cât de cât just. Dar aliații ar fi putut tot așa de bine să nu se expună unui risc și să-l zdrobească, ceea ce nu era greu, deoarece dispuneau de trupe mai numeroase și chiar, după cum recunosc înșiși francezii, calitativ superioare. În loc de aceasta, ei s-au limitat la canonada ridicolă executată la Valmy, unde în timpul luptei, chiar în momentul atacului în coloane propriu-zis, generalii aliați au schimbat de câteva ori tactica, trecînd de la una mai hotărîtă la alta mai timidă și invers. Atît în ceea ce privește efectivul trupelor participante cît și în ceea ce privește forța și energia lor, cele două atacuri au fost cît se poate de slabe, lucru de care nu erau vinovați cîtuși de puțin soldații, ci șovăielile comandamentului. Au fost mai curînd niște acțiuni demonstrative, și nu atacuri. Un atac hotărît de-a lungul întregii linii i-ar fi dat peste cap, fără doar și poate, atît pe voluntarii francezi cît și regimentele de linie demoralizate. După luptă, aliații au continuat să stea pe loc nehotărîți, pînă cînd în rîndurile soldaților au început să bîntuie bolile.

În acțiunile militare de la Jemappes³⁰⁷, Dumouriez a ieșit biruitor datorită faptului că aici a opus pentru prima oară, mai mult instinctiv, sistemului austriac al cordoanelor și al fronturilor nesfîrșit de lungi (de la Ostenda pînă la Meusa) o concentrare de mari mase de trupe. Dar chiar în primăvara următoare a comis el însuși aceeași greșală, ca urmare a ideii sale fixe de a cucerii Olanda, în timp ce austriecii au înaintat cu forțe concentrate. Aceasta a avut drept rezultat bătălia de la Neerwinden³⁰⁸ și pierderea Belgiei. La Neerwinden, și mai ales în ciocnirile mai mici din această campanie, s-a văzut că, atunci cînd nu se aflau mereu sub ochii lui Dumouriez, voluntarii francezi, acești eroi atît de ridicați în slăvi, nu luptau nicidecum mai bine decît „miliția populară” a Germaniei de sud din 1849.

Apoi s-a produs trădarea lui Dumouriez, Vendée s-a răsculat, armata s-a destrămat, pierzîndu-și spiritul de luptă, și dacă cei 130.000 de austrieci și de englezi ar fi pornit cu hotărîre asupra Parisului, revoluția ar fi fost înnăbușită și Parisul ar fi fost cucerit, așa cum același lucru s-ar fi putut întîmpla și cu un an în urmă dacă aliații n-ar fi făcut asemenea prostii. În loc de a proceda astfel, acești domni au împresurat fortărețele și și-au folosit toate forțele pentru a cîștiga bucățică cu bucățică, în mod pedant și cu o imensă

Offeneret enghemastpan det job teignis? p...
P... in J. 1852... King des...
J... g... g...

Prison King... 1792/94
18... 14... 1792/94

I. Die...
L...
g...
14...
1792/94

In August 1792...
90,000...
King...
1792/94

In der...
1792/94

Prima pagină a manuscrisului lui F. Engels „Posibilitățile și perspectivele unui război al Sfintei Alianțe împotriva Franței în 1852”.

risipă de eforturi strategice, unul după altul, avântaje neînsemnate, pierzînd cu asta 6 luni încheiate.

Ceea ce a rămas în armata franceză după trădarea lui Lafayette număra aproximativ 120.000 de oameni; efectivul total al unităților de voluntari din 1792 era de circa 60.000 de oameni. În martie 1793 au fost recrutați 300.000 de oameni. În august, în momentul decretării încorporării generale [levée en masse], armata franceză trebuia să fi avut, așadar, cel puțin 300.000—350.000 de oameni. Încorporarea generală a mai adăugat la acest număr aproape 700.000 de oameni. Dacă luăm în considerare tot felul de scăzăminte, ajungem la concluzia că la începutul anului 1794 francezii au opus coaliției aproximativ 750.000 de oameni, adică mult mai mult decît a trimis împotriva Franței coaliția însăși.

Din aprilie pînă în octombrie 1793, francezii au fost bătuți pretutindeni, dar, datorită sistemului de tergiversare practicat de coaliție, aceste lovituri n-au dus la rezultate decisive. Începînd din octombrie 1793, campania s-a desfășurat cu sorți schimbători; în cursul iernii a fost întreruptă, iar în primăvara anului 1794 trupele chemate în cadrul încorporării generale s-au instalat pe linia de luptă și au intrat complet în acțiune; drept urmare, în mai au fost înregistrate victorii pe toate direcțiile, pînă ce, în sfîrșit, în iunie victoria de la Fleurus³⁰⁹ a decis soarta revoluției.

Convenția — și pînă la ea guvernul de la 10 august³¹⁰ — a avut, așadar, timp suficient pentru pregătiri militare. Totuși, de la 10 august 1792 și pînă în martie 1793 nu s-a făcut nimic; voluntarii abia dacă pot fi luați în considerare. În martie 1793 au fost recrutați 300.000 de oameni: din acest moment și pînă în martie 1794, Convenția a avut la dispoziție un timp cu totul suficient și deplină libertate de acțiune pentru desfășurarea unor pregătiri militare — un an întreg, din care 10 luni după căderea girondinilor, cînd nimic nu îngrădea libertatea de acțiune a partidului revoluționar. Într-o țară cu 25.000.000 de locuitori, care dispunea de un contingent normal de bărbați apti de luptă, adică de 1.000.000 de soldați, crearea unei armate de operații cu un efectiv de 750.000 de oameni (3% din populație) împotriva dușmanului din afară, cu toată noutatea acestui lucru pentru vremea aceea, nu necesita nici un fel de vrăjitorie dacă se putea dispune de un termen de 12 luni.

Consider că toate răscoalele din interior, cu excepția celei din Vendée, n-au avut absolut nici o importanță din punct

de vedere militar. Cu excepția răscoalei de la Lyon și a celei de la Toulon, ele au fost lichidate în decurs de 6 săptămâni fără să se fi tras un singur foc. Lyonul a fost cucerit de soldați proveniți din încorporarea generală, iar Toulon în urma atacului abil și a asaltului impetuos întreprins de Napoleon, precum și datorită greșelilor comise de apărători.

Printre cei 750.000 de oameni care în 1794 au intrat în acțiune împotriva coaliției se aflau cel puțin 100.000 de soldați vechi de pe timpul monarhiei și alți 150.000 de soldați — în parte proveniți din unitățile de voluntari, în parte dintre cei chemați în cadrul primei recrutări de 300.000 de oameni — care participaseră fără întrerupere la bătălii, unii 18, iar alții 12 luni, și care se deprinseseră deci cu războiul. În afară de aceasta, cel puțin jumătate din cei 500.000 de recruți participaseră la bătăliile din septembrie, octombrie și noiembrie 1793, iar cei mai tineri au trebuit să stea sub arme cel puțin 3 luni de zile înainte de a fi trimiși în luptă. În lucrarea sa despre campania din Spania, Napoleon arată că timpul necesar pentru instruirea soldaților — *écoles de bataillon* * — este de 3—4 săptămâni. Dacă nu socotim corpul ofițerilor inferiori și mijlocii, care în linii generale era pe vremea aceea mult mai bun la aliați, armata franceză din 1794, datorită faptului că a avut la dispoziție timpul necesar pentru organizare și datorită sistemului luptelor cu rezultate nedecise practicat de aliați, sistem care demoralizează o armată încercată, adaptată în special pentru ofensivă, dar care disciplinează și oțelește armata inamicului dacă este tină și se menține în apărare, — această armată franceză din 1794 nu constituia cîtuși de puțin o gloată gălăgioasă și neinstruită de voluntari însuflețiți de ideea de „a muri pentru republică”, ci a *very fair army* **, egală, fără doar și poate, celei inamice. Generalii francezi din 1794 erau, fără îndoială, mult superiori generalilor inamici, cu toate că și ei făcuseră destule greșeli; dar ghilotina asigura unitatea de comandă și coordonarea operațiilor, dacă nu socotim rarele excepții cînd reprezentanții Convenției au făcut prostii din propria lor inițiativă. *Le noble Saint-Just en fit plusieurs* ***.

Cîteva observații cu privire la tactica acțiunilor cu mase mari de oameni :

* — școala batalionară. — *Nota Trad.*

** — o armată destul de bună. — *Nota Trad.*

*** — Nobilul Saint-Just a făcut mai multe greșeli de acest fel. — *Nota Trad.*

1. Pentru prima oară ideea vagă a acestei tactici a apărut în urma manevrei reușite de la Jemappes, executată mai curînd din instinct decît dintr-un calcul militar conștient. Apariția acestei idei a fost determinată de starea proastă a armatei franceze, care avea nevoie de superioritate numerică pentru a căpăta cît de cît încredere în propriile ei forțe militare; masa de oameni trebuia să înlocuiască disciplina care lipsea. Contribuția lui Carnot la introducerea acestei tactici nu este cîtuși de puțin clară.

2. Această tactică a acțiunilor cu mase mari de oameni a rămas cu totul neelaborată — de exemplu în 1794, la Tourcoing³¹¹ și la Fleurus, ea n-a fost folosită (francezii, printre care și Carnot însuși, au făcut greșeli dintre cele mai grosolane) —, pînă cînd, în sfîrșit, în 1796, prin campania sa de 6 zile în Piemont și prin distrugerea efectivă en détail* a unor forțe inamice superioare, Napoleon a dezvoltat oamenii-
lor sensul acestor acțiuni pe care pînă atunci ei le efectuaseră fără să-și fi dat limpede seama ce anume fac.

3. În ceea ce-l privește pe Carnot, trebuie să spun că acest personaj îmi trezește îndoieli tot mai mari; se înțelege că nu-mi pot forma o părere definitivă atît timp cît nu am la dispoziție depeșele lui către generali. Dar, judecînd după materialele existente, meritul lui principal pare a fi constat numai în ignoranța fără margini și în incapacitatea crasă a predecesorilor săi Pache și Bouchotte, precum și în totala necunoaștere a artei militare de către toți ceilalți membri ai Comitetului salvării publice. Dans le royaume des aveugles le borgne est roi**. Carnot, vechi ofițer de geniu, fost reprezentant al Convenției pe lângă Armata de nord, știa care anume materiale sînt necesare pentru înzestrarea unei fortărețe, a unei armate și, în special, ce anume le lipsește francezilor. În afară de aceasta, el avea, firește, o anumită idee și despre modul în care pot fi mobilizate resursele militare ale unei țări cum este Franța; or, dat fiind că în cadrul unei încorporări generale revoluționare, cînd și așa se fac multe lucruri fără rost, o cheltuire de resurse ceva mai mult sau mai puțin ne-productivă nu contează dacă o dată cu aceasta se atinge scopul principal, adică mobilizarea rapidă a acestor resurse, nu este nevoie să-l declarăm pe Carnot geniu remarcabil pentru a explica rezultatele obținute de el. Ceea ce mă face să mă îndoiesc că pour sa part*** Carnot ar fi inventat într-ade-

* — pe părți. — *Nota Trad.*

** — În țara orbilor, chiorul e împărat. — *Nota Trad.*

*** — în ceea ce-l privește. — *Nota Trad.*

văr, cum i se atribuie, metodele de a duce războiul cu mase mari de oameni este mai ales faptul că planurile sale cele mai vaste pe anii 1793—1794 au avut la bază tocmai metoda contrarării de a duce războiul: în loc să concentreze armatele franceze, el le *fărâmița* și efectua operațiile pe flancurile inamicului în așa fel încît îl silea pe acesta *să-și concentreze forțele*. Nu prea corespunde faimei de geniu nici cariera de mai târziu a lui Carnot: incoruptibila sa virtute în timpul Consulatului etc.; mult lăudata apărare a Anversului (apărarea unei fortărețe este, în genere, tocmai acea însărcinare în executarea căreia un ofițer mediocru și metodic, dar înzestrat cu o anumită tenacitate poate să se distingă: în afară de aceasta, asediul Anversului în 1814 n-a durat nici trei luni); în sfîrșit, încercarea sa de a impune lui Napoleon în 1815 metodele anului 1793 într-un moment cînd coaliția îi opunea acestuia o armată centralizată de 1.200.000 de soldați, care acționa după un cu totul alt sistem militar, și, în general, apucăturile sale de filistin, toate acestea nu pledează în favoarea genialității lui Carnot. Apoi, unde s-a mai văzut ca un om cinstit să reușească să se mențină asemenea lui Carnot, cu toate că a trecut prin evenimentele din termidor, fructidor, brumar³¹² etc.

Summa summarum *. Convenția a fost salvată exclusiv datorită faptului că forțele coaliției *nu erau centralizate*, ceea ce i-a dat un răgaz de un an întreg pentru pregătiri militare. Ea a fost salvată la fel cum s-a salvat bătrînul Fritz ** în războiul de 7 ani; în același mod s-a salvat și Wellington în 1809 în Spania, cu toate că, atît în ce privește numărul trupelor cît și în ce privește calitatea lor, francezii au fost cel puțin de trei ori superiori tuturor adversarilor lor luați la oală și nu și-au paralizat colosala lor forță decît numai prin faptul că, în lipsa lui Napoleon, mareșalii s-au străduit în fel și chip să-și pună unii altora bețe-n roate.

II

În momentul de față, coaliția s-a debarasat de mult de gafele stupide comise în 1793; ea și-a concentrat într-un mod excelent forțele, lucru care de altfel a fost făcut încă în 1813. Campania din 1812 a pus Rusia în centrul războiului întregii.

*— concluzie generală. — *Nota Trad.*

** Frederic al II-lea, regele Prusiei. — *Nota Red.*

Sfinte Alianțe pe continent. Trupele ruse au constituit nucleul principal în jurul căruia s-au grupat mai târziu prusienii, austriecii și alții. Ele au rămas principala masă a coaliției pînă la intrarea în Paris. Alexandru a fost de fapt comandantul suprem al tuturor armatelor (mai bine zis marele stat-major rus care stătea în spatele lui Alexandru). Începînd însă din 1848, Sfînta Alianță se sprijină pe o bază și mai trainică. Desfășurarea contrarevoluției în anii 1849—1851 a adus continentul, cu excepția Franței, în aceeași stare de dependență față de Rusia în care, la timpul lor, s-au aflat față de Napoleon Confederația Rinului și Italia. Este o vasalitate de cea mai pură speță. Nikolai, id est * Paskevici, este dictatorul inevitabil al Sfintei Alianțe en cas de guerre **, așa cum Nesselrode este azi dictatorul ei en temps de paix ***.

Apoi, în ce privește arta militară modernă, ea a fost în întregime elaborată de Napoleon. Pînă în momentul cînd vor surveni anumite împrejurări despre care vom vorbi mai jos, comandanților de oști nu le rămîne de făcut nimic altceva decît să urmeze exemplul lui Napoleon în măsura în care o îngăduie condițiile. Dar arta militară modernă este răspîndită în lumea întreagă. În Prusia se face totul pentru a o băga în capul fiecărui sublocotenent, cel puțin în măsura în care poate fi băgată în capul cuiva, încă înainte ca acesta să-și dea examenul de elev-plutonier. Cît despre austrieci, campania din Ungaria le-a dat posibilitatea să stabilească care sînt generalii lor slabi, specific austrieci — alde Windischgrätz, Welden, Götz și alte femei bătrîne — și să-i înlătore din posturi. Cu totul altceva sînt — cum nu mai sîntem azi pe vremea „Noii gazete renane”, putem renunța la orice iluzii — cele două campanii ale lui Radetzky în Italia; pe cea dintîi el a executat-o admirabil, iar pe cea de-a doua într-un chip de-a dreptul magistral. Nu importă faptul că s-a folosit de ajutorul cuiva și nu interesează cine i-a dat acest ajutor: este de ajuns că bătrînul a avut destul bon sens **** să-și însușească ideile geniale ale altora. Poziția defensivă din 1848 între cele patru fortărețe — Paschiera, Mantua, Legnago și Verona —, cu toate laturile patruleterului admirabil acoperite, și modul cum Radetzky a apărat această poziție în mijlocul unei țări răscolite pînă în momentul cînd a primit ajutor ar trebui

* — adică. — *Nota Trad.*

** — în caz de război. — *Nota Trad.*

*** — în timp de pace. — *Nota Trad.*

**** — bun simț. — *Nota Trad.*

considerate ca model de artă militară dacă sarcina sa n-ar fi fost mult ușurată de conducerea lamentabilă exercitată de generalii italieni, de șovăielile lor neconținute, de lipsa de unitate din rîndurile lor, de intrigile lui Carol-Albert și de sprijinul aristocraților și al popilor reacționari din tabăra adversă. Nu trebuie să uităm, de asemenea, nici faptul că el se găsea în cea mai fertilă țară din lume și că de aceea era scutit de orice grijă pentru aprovizionarea armatei sale.

Campania din 1849 este pentru austrieci o campanie cu totul fără precedent. Piemontezii, în loc să bareze cu forțe concentrate drumul spre Torino, lângă Novara și Mortara (o linie cu o lungime de 3 mile), ceea ce ar fi fost mai bine decît orice, ori să înainteze de pe această linie spre Milano pe două sau trei coloane, s-au instalat pe poziție între Sesto și Piacenza, adică pe o linie cu o lungime de 20 de mile, ceea ce înseamnă că la efectivul lor de 70.000 de soldați ei aveau numai cîte 3.500 de oameni pe milă germană, flancurile avînd între ele o distanță de 3—4 bune etape de marș. Aceasta a fost o jalnică ofensivă concentrică asupra orașului Milano, ofensivă în care forțele lor au fost insuficiente pe toate direcțiile. Radetzky, văzînd că italienii folosesc vechiul sistem austriac din 1792, și-a dus operațiile împotriva lor exact așa cum le-ar fi dus Napoleon. Frontul piemontez era tăiat în două de fluviul Pad, ceea ce constituia o greșeală dintre cele mai grosolane. Radetzky străpunge frontul chiar lângă Pad și în acest fel izolează cele două divizii de la sud de cele trei divizii de la nord, înfîgînd între ele o pană cu un efectiv de 60.000 de oameni ; după aceea își aruncă rapid toate forțele asupra celor trei divizii de la nord (care nu concentraseră decît 35.000 de oameni), le respinge înspre Alpi și izolează unul de altul, precum și de Torino, cele două corpuri de armată piemonteze. Această manevră, care a făcut ca toată campania să se termine în trei zile și care nu este decît o copie aproape fidelă a manevrei executate de Napoleon în 1809 la Abensberg și Eckmühl ³¹³ — cea mai genială dintre toate manevrele napoleoniene — dovedește, în orice caz, că austriecii nu mai practică cîtuși de puțin vechiul lor obicei de a defila „cu pas lent înainte” ³¹⁴. În această manevră, importanța hotărîtoare a avut-o tocmai rapiditatea deplasării. Trădarea aristocraților și a lui Ramorino a ușurat executarea ei, mai ales prin aceea că a procurat informații precise asupra dispozitivului și planurilor italienilor. Același rol l-a avut modul mîrșav în care s-a comportat la Novara brigada din Savoia,

care, în loc să lupte, s-a dedat la jafuri. Din punct de vedere militar însă, dispozitivul stupid al piemontezilor și manevra lui Radetzky, luate în sine, sînt pe deplin suficiente pentru a explica succesul. Indiferent de împrejurări, amîndouă aceste fapte trebuiau să ducă la acest rezultat.

În sfîrșit, prin însăși natura armatei lor, rușii sînt nevoiți să aplice un sistem militar foarte apropiat de cel modern. Partea principală a armatei lor constă din mase mari de infanterie semibarbară și deci greoaie, precum și dintr-o numeroasă și semibarbară cavalerie ușoară neregulată (cazaci). În bătăliile hotărîtoare, în luptele mari, rușii n-au acționat niciodată altfel decît cu mase mari de oameni. Necesitatea acestui lucru a fost înțeleasă de Suvorov încă la asaltul cetăților Izmail și Ocaev. Lipsa de mobilitate a acestei armate este în parte compensată de cavaleria neregulată, care manevrează în jurul ei în toate direcțiile și în felul acesta îi maschează toate mișcările. Dar tocmai acest caracter de masă și această lipsă de mobilitate a armatei ruse o fac extrem de potrivită pentru a constitui nucleul și reazemul principal, coloana vertebrală a unei armate de coaliție, ale cărei operații sînt totdeauna oarecum mai lente în comparație cu acțiunile unei armate naționale. Este un rol pe care rușii l-au îndeplinit admirabil în 1813 și în 1814 și cu greu am putea indica în acești ani o bătălie al cărei dispozitiv să nu ne izbească prin caracterul compact al coloanelor ruse, care în ce privește adîncimea și densitatea lor depășeau cu mult toate celelalte trupe.

Începînd din 1812, francezii cu greu ar mai putea fi considerați drept singurii purtători ai tradițiilor napoleoniene. Aceste tradiții au fost preluate, într-o măsură mai mare sau mai mică, de toate armatele mari din Europa. În fiecare dintre ele aceste tradiții au produs o întreagă revoluție, mai ales în ultimii ani ai imperiului. În fiecare dintre ele sistemul lui Napoleon este folosit în strategie și în tactică, în măsura în care este compatibil cu caracterul armatei respective. Influența nivelatoare a epocii burgheze s-a manifestat și aici; vechile particularități naționale sînt în curs de dispariție și în sînul armatelor: de aceea armatele franceză, austriacă și prusiană, iar într-o mare măsură chiar și cea engleză, nu sînt decît niște mașini mai mult sau mai puțin identic adaptate pentru manevre napoleoniene. Aceasta nu exclude cîtuși de puțin ca în alte privințe, bunăoară în lupta corp la corp etc., ele să posede calități sensibil diferite. Dar dintre toate arma-

tele europene (mari), numai armata rusă, semibarbară, este în stare să folosească o tactică și o strategie de sine stătătoare, fiind singura armată care încă nu s-a maturizat pentru un sistem modern, pe deplin dezvoltat, de a duce războiul.

Cît despre francezi, în urma războiului mic dus în Algeria, ei nu numai că n-au continuat, ci chiar au întrerupt firul tradiției napoleoniene a războiului mare. Rămîne de văzut dacă influența negativă pe care acest război tilhăresc a avut-o asupra disciplinei se compensează prin avantajele legate de dobîndirea deprinderilor de război; rămîne de văzut dacă acest război îi obișnuiește pe oameni cu viața de campanie sau, dimpotrivă, îi stoarce de puteri, extenuîndu-i, și, în sfîrșit, dacă nu face ca generalii să piardă acel coup d'oeil care este necesar pentru un război mare. În orice caz, nu încapă nici o îndoială că, într-o măsură sau alta, cavaleria franceză își pierde în Algeria calitățile sale. Ea pierde deprinderea de a lovi în formație strînsă, care constituia tăria ei, și se învață cu sistemul acțiunilor în formație desfășurată, în care cazacii, ungurii și polonezii îi vor fi totdeauna superiori. Dintre generali, Oudinot s-a făcut de rușine sub zidurile Romei, și numai Cavaignac s-a distins în luptele din iunie; dar toate acestea sînt încă departe de a fi grandes épreuves*.

Așadar, în linii generale, din punctul de vedere al superiorității în domeniul strategiei și al tacticii, șansele coaliției sînt cel puțin egale cu cele ale revoluției.

III

Dar o nouă revoluție, care va aduce la dominație o clasă cu totul nouă, nu va crea ea oare, asemenea primei revoluții, noi mijloace de luptă și un nou sistem de a duce războiul, în comparație cu care sistemul actual, napoleonian, va fi la fel de învechit și de ineficace cum a fost sistemul din timpul războiului de 7 ani în comparație cu sistemul din timpul primei revoluții?

Actualul sistem de ducere a războiului este produsul necesar al revoluției franceze. El are drept premisă emanciparea socială și politică a *burgheziei și a țărănimii parcelare*. Burghezia dă banii, iar țărăniile parcelari furnizează soldații; emanciparea ambelor clase de cătușele feudale și ale sistemului breslelor este o condiție necesară pentru apariția actuale-

* — mari încercări. — Nota Trad.

lor armate colosale ; în aceeași măsură nivelul de bogăție și de cultură, legat de această treaptă a dezvoltării sociale, este și el o condiție necesară pentru asigurarea armatelor moderne cu cantitățile necesare de armament, muniție, alimente etc., pentru crearea cadrelor necesare de ofițeri instruiți și pentru dezvoltarea intelectuală a soldaților.

Să luăm sistemul militar actual, elaborat în întregime de Napoleon. Cei doi pivoți ai lui sînt : folosirea în proporții de masă a mijloacelor ofensive — forță vie, cai și guri de foc — și mobilitatea acestor mijloace ofensive. Mobilitatea este consecința necesară a caracterului de masă al armatei. Armatele moderne nu pot mărșălui înainte și înapoi, luni de-a rîndul, pe un teritoriu de 20 de mile, așa cum făceau armatele mici din perioada războiului de 7 ani. Ele nu sînt în stare să care după ele, în depozite de campanie, întreaga cantitate necesară de alimente. Ele sînt nevoite să atace, asemenea unui nor de lăcuste, teritoriul ocupat de ele, aprovizionîndu-se cu furaje din localități situate în toate direcțiile, în limitele razei de acțiune a propriei lor cavalerii, și sînt nevoite să plece atunci cînd totul a fost consumat. Stocurile din depozite corespund destinației lor dacă nu conțin mai mult decît poate fi necesar în cazuri neprevăzute. Ele se golesc mereu și se completează din nou ; ele trebuie să urmeze armata în deplasările ei rapide, și de aceea numai în cazuri rare pot avea stocuri suficiente pentru acoperirea nevoilor armatei fie și timp de o lună de zile. De aceea actualul sistem militar nu poate fi folosit vreme îndelungată într-o țară săracă, semibarbară și slab populată. Din această cauză francezii au suferit un eșec lent în Spania și rapid în Rusia. La rîndul lor însă, și spaniolii au fost ruinați în urma invaziei franceze : țara le-a fost secătuită într-o foarte mare măsură. Cît privește Rusia, ea nu poate folosi vreme îndelungată, nici măcar în Polonia, propriul ei sistem greoi de a duce războiul cu mase mari de oameni. Pe propriul ei teritoriu, cît timp nu dispune de căi ferate, acest sistem nu poate fi folosit de loc. O campanie defensivă întreprinsă de Rusia pe Nipru sau pe Dvina ar duce la ruina țării.

Această mobilitate a armatei presupune de asemenea un anumit nivel de dezvoltare a soldatului, care în numeroase cazuri trebuie să știe să se ajute singur. Este vorba aici de dezvoltarea mai accentuată a serviciului de patrulare, de aprovizionare cu furaje și a serviciului în avanposturi etc. ; de faptul că fiecare soldat trebuie să dea dovadă de mai multă

inițiativă; de repetarea frecventă a cazurilor cînd soldatul este nevoit să acționeze de unul singur și să se bizuie pe propria lui pricepere; în sfîrșit, marea importanță pe care a căpătat-o lupta prin foc, ale cărei rezultate depind de dezvoltarea intelectuală, de coup d'oeil și de energia fiecărui soldat în parte, toate acestea presupun din partea subofițerilor și a soldaților un nivel cultural mai ridicat decît cel care a existat în armata bătrînului Fritz. Dar masele unei națiuni barbare sau semibarbare n-au un nivel cultural care să permită, pe de o parte, disciplinarea și instruirea mecanică a 500.000—600.000 de oameni fără nici o selecționare a celor chemați sub arme, iar pe de altă parte dezvoltarea sau menținerea în rîndurile lor a acestui coup d'oeil pentru un război mic. Barbarii au de la natură acest haiducesc coup d'oeil. De exemplu cazacii; în schimb, ei sînt înapți pentru serviciul militar regulat, în aceeași măsură în care infanteriștii recrutați din rîndurile iobagilor ruși sînt, dimpotrivă, înapți pentru o adevărată luptă prin foc.

Acest nivel cultural mijlociu, pe care sistemul militar modern îl presupune la fiecare soldat, nu există decît în țările cele mai avansate: în Anglia, unde soldatul, chiar dacă la origine a fost cel mai necioplit țaran, trece prin școala civilizatoare a orașelor; în Franța, unde armata este formată din țărani parcelari emancipați și din plebea descuscăreață a orașelor (remplaçants *); în Germania de nord, unde de asemenea feudalismul fie că a fost cu desăvîrșire lichidat, fie că a luat forme mai mult sau mai puțin burgheze și unde o parte însemnată din efectivul armatei este furnizată de orașe; și, în sfîrșit, judecînd după ultimele războaie, un asemenea nivel există, după cît se pare, cel puțin într-o anumită parte a armatei austriece, și anume în aceea care se recrutează în regiunile mai puțin feudale. Pretutindeni, cu excepția Angliei, baza armatei o constituie gospodăria parcelară, și armata este cu atît mai adaptată pentru sistemul militar modern, cu cît situația țaranului parcelar se apropie mai mult de aceea a proprietarului liber.

Dar nu numai mobilitatea fiecărui soldat, ci și mobilitatea maselor înseși ale armatei presupune un nivel de civilizație corespunzător epocii burgheze. Caracterul greoi al armatelor prerevoluționare este o reflectare fidelă a orînduirii feudale; nenumăratele căruțe cu bagaje ofițerești îngreuiau ele sin-

* Inlocuitori plătiți de cetățenii avuți care, dorind să scape de serviciul militar, fi angajau să facă armata în locul lor. — *Nota Red.*

gure orice mișcare. Armatele înaintau la fel de încet ca și întreaga viață. Birocrația născândă a monarhiilor absolute a introdus o oarecare ordine în administrarea materialului, dar în același timp legăturile ei cu la haute finance * au dus la fraude en gros **. Chiar dacă birocrația a adus un oarecare folos armatelor, prejudiciul pe care li l-a pricinuit inoculându-le spiritul schematismului și al pedantismului a fost de două ori mai mare. În acest sens invocăm înalta mărturie a însuși bătrînului Fritz. Rusia mai suferă și astăzi de pe urma tuturor acestor neajunsuri. Armata rusă, furată și înșelată peste tot, îndură pur și simplu foamea, iar în timpul campaniilor soldații mor ca muștele. Numai statul burghez își aprovizionează în mod satisfăcător trupele cu alimente și de aceea poate conta pe o mobilitate suficientă a armatei sale.

Așadar, mobilitatea este, în toate privințele, o calitate proprie armatelor burgheze. Dar ea nu numai că este o completare necesară a caracterului de masă al armatelor, dar adeseori poate chiar să suplinească lipsa lui (de pildă campania din Piemont a lui Napoleon în 1796).

La rîndul său însă, caracterul de masă al armatei este și el o particularitate specifică a armatei civilizate moderne, ca și mobilitatea ei.

După cum arată experiența ultimilor 60 de ani, indiferent de variatele metode folosite pentru completarea armatei — încorporare de recruți, Landwehrlul prusian, miliția elvețiană, încorporarea generală —, în condițiile regimului burghez și ale țărănimii parcelare libere, în nici un război popular n-au fost chemați sub drapel mai mult de 7% din populație, ceea ce înseamnă că la acțiunile de luptă au putut participa aproximativ 5%. Potrivit acestui calcul, în toamna anului 1793, Franța, dacă socotim că populația ei număra 25.000.000 de locuitori, trebuia să aibă în total 1.750.000 de soldați, din care 1.250.000 de luptători efectivi. Aceștia din urmă se aflau pe atunci masați la frontiere, lângă Toulon și în Vendée, socotind aici ambele părți beligerante, ceea ce înseamnă că 1.250.000 de oameni se aflau efectiv sub arme. În Prusia, care în momentul de față număra 16.000.000 de locuitori, 7% și 5% ar reprezenta, respectiv, 1.120.000 și 800.000 de oameni. Or, toate forțele militare prusiene, inclusiv trupele de linie și Landwehrlul, numără cel mult 600.000 de oameni. Acest

* — marii financiari. — *Nota Trad.*

** — pe scară mare. — *Nota Trad.*

exemplu arată cât de mult reprezintă pentru o națiune chiar și 5%.

Eh bien *. Dacă pentru Franța și Prusia este relativ ușor să cheme sub arme 5% din populație, iar în caz de nevoie chiar 7%, în schimb Austria nu poate mobiliza, cu maximum de eforturi, decît cel mult 5%, iar Rusia numai 3%. Pentru Austria, dacă socotim că populația ei numără 35.000.000 de locuitori, 5% ar însemna 1.750.000 de oameni. În 1849, încordîndu-și toate forțele, Austria a pus în acțiune aproape 550.000 de oameni. Ungurii, ale căror forțe au fost mult exagerate în notele lui Kossuth, au avut, probabil, 350.000 de oameni. Dacă la aceasta adăugăm 50.000 de lombarzi, care, fie că nu s-au prezentat la încorporare, fie că au luptat în rîndurile armatei piemonteze, vom obține în total 950.000 de oameni, adică nici 2²/₃% din populație. Făcînd acest calcul, trebuie să ținem seama și de faptul că regiunile de frontieră locuite de croați, regiuni aflate în condiții speciale, au dat armatei cel puțin 15% din populația lor. Rusia, potrivit celor mai modeste calcule, are 72.000.000 de locuitori și ar trebui să pună pe picior de război, dacă adoptăm ca normă 5%, o armată de 3.600.000 de oameni. Or, niciodată ea n-a reușit să adune mai mult de 1.500.000 de oameni, trupe regulate și neregulate, din care pe propriul ei teritoriu a putut să dispună de o armată de operații de maximum 1.000.000 de oameni. Cu alte cuvinte, toate forțele ei militare n-au depășit niciodată 2¹/₁₂%, iar armata de operații 1⁷/₁₈%, sau 1,39% din populație. Explicația e cât se poate de simplă: raritatea populației care e risipită pe întinderi imense, insuficiența mijloacelor de comunicație și proporțiile infime ale producției naționale.

Caracterul de masă al mijloacelor de atac, la fel ca și mobilitatea, este rezultatul necesar al unei trepte de civilizație superioare; în special, corelația modernă dintre efectivul forțelor armate și numărul populației nu este compatibilă cu nici unul dintre stadiile de dezvoltare socială care preced emanciparea burgheziei.

Așadar, modul contemporan de a duce războiul presupune emanciparea burgheziei și a țărănimii și este *expresia militară* a acestei emancipări.

La rîndul ei, emanciparea proletariatului își va avea expresia ei aparte în domeniul artei militare și va crea o metodă militară nouă, aparte a ei. Cela est clair **. De pe acum se

* — Ei bine! — *Nota Trad.*

** — Acest lucru e limpede. — *Nota Trad.*

poate prevedea, într-o anumită măsură, care vor fi bazele materiale ale acestui nou sistem de a duce războiul.

Dar întocmai cum simpla cucerire a puterii politice de către proletariatul francez și german din zilele noastre, încă nematurizat și în parte tirându-se în coada altor clase, ar fi prin ea însăși încă foarte departe de o adevărată emancipare a clasei muncitoare, emancipare care constă în desființarea tuturor contradicțiilor de clasă, tot așa și modul de a duce războiul pe care va trebui să-l folosească la început viitoarea revoluție va fi foarte departe de modul pe care îl va folosi proletariatul efectiv eliberat.

Adevărata eliberare a proletariatului, deplina înlăturare a tuturor deosebirilor de clasă și socializarea completă [vollständige Konzentrierung] a tuturor mijloacelor de producție în Franța și în Germania presupune, în primul rând, participarea Angliei la acest proces și, în al doilea rând, cel puțin dublarea mijloacelor de producție existente în momentul de față în Germania și în Franța. Noul mod de a duce războiul presupune tocmai acest lucru.

Inovațiile remarcabile ale lui Napoleon în știința militară nu pot fi depășite printr-o minune; noua știință militară va fi produsul necesar al noilor relații sociale în aceeași măsură în care știința militară creată de revoluție și de Napoleon a fost rezultatul inevitabil al noilor relații generate de revoluție. Și după cum revoluția proletară în industrie va consta nu în suprimarea mașinilor cu aburi, ci în sporirea numărului lor, tot așa și în arta militară se va merge nu spre restrângerea, ci spre ridicarea pe o treaptă mai înaltă a caracterului de masă al armatelor și a mobilității lor.

Metoda napoleoniană de a duce războiul a avut drept premisă forțe de producție sporite; fiecare nouă perfecționare în sistemul de a duce războiul va avea de asemenea drept premisă noi forțe de producție. Căile ferate și telegraful electric oferă de pe acum unui general talentat sau unui priceput ministru de război prilejul unor combinații cu totul noi într-un război european. Creșterea treptată a forțelor de producție, iar o dată cu ele și creșterea populației, oferă la rândul lor posibilitatea de a strânge mase mult mai mari de soldați. Dacă, în loc de 25.000.000, populația Franței numără astăzi 36.000.000 de locuitori, 5% din această cifră nu mai reprezintă 1.250.000, ci 1.800.000 de oameni. În ambele privințe, puterea țărilor civilizate a marcat o creștere relativă în comparație cu cele

barbare. Numai primele dispun de o rețea întinsă de căi ferate, iar ritmul creșterii populației lor este de două ori mai rapid decât, să zicem, în Rusia. Toate aceste considerente dovedesc, în treacăt fie zis, că subordonarea Europei apusene față de Rusia devine cu fiecare zi tot mai puțin posibilă și că o asemenea subordonare *pe timp îndelungat* este pur și simplu imposibilă.

Forța noului mod de a duce războiul, mod care va lua naștere o dată cu desființarea claselor, nu poate însă să se reducă la împrejurarea că, o dată cu creșterea populației, cei 5% mobilizabili vor forma o masă tot mai mare. Această forță trebuie să rezulte din împrejurarea că va deveni posibil să fie chemați sub arme nu 5 sau 7%, ci 12—16% din întreaga populație, adică între o jumătate și două treimi din populația masculină adultă — aproximativ toți bărbații valizi între 18 și 30 sau chiar 40 de ani. Dar dacă Rusia nu-și va putea spori forțele militare de la 2—3% la 5% fără o revoluție totală în întreaga ei organizare socială și politică internă, și în special în producția ei, la rîndul lor nici Germania și nici Franța nu-și vor putea spori de la 5% la 12% efectivul de care dispun, fără a-și revoluționa producția, care trebuie să fie mai mult decât dublată. Numai atunci cînd productivitatea medie a muncii fiecăruia va da, datorită folosirii mașinilor etc., de două ori mai multe produse decât în prezent, numai atunci vor putea fi eliberați din producție de două ori mai multe brațe de muncă, și aceasta numai pentru scurt timp; se știe doar că niciodată o țară n-a putut menține mult timp sub arme 5% din întreaga ei populație.

Dacă vor exista condițiile corespunzătoare, dacă producția națională va fi sporită și centralizată într-o măsură suficientă, dacă — ceea ce-i absolut necesar — vor fi desființate clasele (în virtutea poziției sale sociale de aristocrat, voluntarul prusian înrolat pe termen de un an³¹⁵ — afară de cazul cînd este subofițer sau ofițer al Landwehrului — nu va putea fi niciodată un bun soldat alături de un țaran sau de un lucrător), atunci limitele încorporării posibile vor fi determinate exclusiv de numărul locuitorilor în stare să poarte arme; adică, în caz de extremă nevoie, vor putea fi înarmați în cel mai scurt timp 15—20% din populație, iar armata de operații va putea să aibă 12—15%. La rîndul ei însă, existența unor asemenea mase imense presupune și o mobilitate mult mai mare decât aceea pe care o au armatele moderne. Fără o întinsă rețea de căi ferate, aceste mase nu vor putea fi nici con-

centrate, nici aprovizionate cu alimente și muniție, nici deplasate dintr-un loc în altul. Fără telegraful electric conducerea lor va fi cu desăvârșire imposibilă. Și deoarece folosirea unor mase atât de mari exclude posibilitatea ca strategul și tacticianul (comandantul pe câmpul de bătălie) să fie întruniți în aceeași persoană, se va impune aici o diviziune a muncii. Operațiile strategice — coordonarea acțiunilor diferitelor mari unități de trupe — vor trebui dirijate dintr-un singur punct central cu ajutorul liniilor de telegraf; conducerea operațiilor tactice va fi exercitată de diferiți generali. Este limpede că în asemenea condiții războiul va putea și va trebui să ajungă la deznodământ într-un termen și mai scurt decât la Napoleon. Acest lucru va fi dictat de proporțiile colosale ale cheltuielilor și va deveni inevitabil, pentru că orice lovitură dată cu asemenea mase va avea, prin forța lucrurilor, o importanță decisivă.

Prin masa lor și prin mobilitatea lor strategică, aceste armate vor avea deci o forță cumplită și fără precedent. Mobilitatea tactică (în serviciul de patrulare, în lanțurile de trăgători, pe câmpul de luptă) a unor astfel de soldați va fi și ea mult mai mare. Prin forța lor, prin îndemânarea lor și nivelul lor intelectual, ei vor fi superiori tuturor soldaților pe care îi poate furniza societatea actuală. Din păcate însă, toate acestea nu vor putea fi realizate decât după mulți ani, într-o perioadă când, datorită lipsei unui adversar de aceeași talie, asemenea războaie cu caracter de masă vor fi devenit în genere imposibile. Dar, în prima perioadă a revoluției proletare, principalele premise necesare pentru realizarea tuturor acestor lucruri vor lipsi; ele vor lipsi cu atât mai mult în 1852.

E puțin probabil ca, în comparație cu anul 1789, procentul pe care îl reprezintă astăzi proletariatul raportat la întreaga populație a Franței să se fi dublat. Pe acea vreme — cel puțin între 1792 și 1794 — propaganda în rândurile proletariatului și starea lui de încordare atinseseră un nivel care nu era mai prejos de nivelul ce va fi atins în viitorul apropiat. Încă pe atunci era limpede că, în timpul unor războaie revoluționare însoțite de crâncene zguduirii interne, *masa proletariatului trebuie folosită în interiorul țării*. Același lucru se va întâmpla și acum și probabil chiar într-o măsură mai mare decât oricând în trecut, deoarece pe măsura înaintării coaliției vor crește șansele izbucnirii imediate a unor războaie civile. De aceea proletariatul nu va putea trimite în armata de operații decât un contingent neînsemnat. Plebea de la orașe și țărani

vor rămâne sursa principală pentru completarea armatei. Cu alte cuvinte, revoluția va fi nevoită să ducă războiul cu mijloacele și cu metodele cu care este dus în genere în vremurile noastre.

Numai un doctinar ar putea să-și pună întrebarea dacă, dispunând de aceste mijloace, adică de o armată de operații reprezentând 4—5% din populație, nu s-ar putea găsi noi combinații și nu s-ar putea inventa metode noi, nimicitoare de folosire a acestor forțe? Așa cum productivitatea războiului de țesut nu poate fi mărită de 4 ori dacă nu înlocuiești forța lui motrice — forța brațului — prin forța aburului, dacă nu inventezi o nouă unealtă de producție care să nu semene decât foarte puțin cu vechiul război de țesut manual, tot așa în arta militară nu se pot obține rezultate noi cu mijloace vechi. Numai crearea unor mijloace noi, mai puternice, face posibilă obținerea unor rezultate noi, mai grandioase. Orice mare comandant de oști care a deschis o epocă nouă în istoria militară prin folosirea unor combinații noi este sau inventatorul unor noi mijloace materiale, sau primul care a găsit metoda justă de a folosi mijloace noi, inventate înaintea lui. În răstimpul dintre Turenne și bătrînul Fritz s-a produs o revoluție în arma infanteriei: baioneta luase locul sulitei și închi-zătorul cu cremene locul amorsei cu fitil; meritul istoric al bătrînului Fritz în domeniul științei militare este că, menținîndu-se în linii generale în cadrul modului de atunci de a duce războiul, el a modificat și a perfecționat vechea tactică, adoptînd-o noilor feluri de arme. Tot așa meritul istoric al lui Napoleon este că el a găsit singurul mod just de folosire tactică și strategică a uriașelor mase înarmate, a căror apariție a devenit posibilă numai datorită revoluției, și a dus această strategie și tactică la un asemenea grad de perfecțiune, încît, priviți în ansamblu, generalii contemporani nu numai că nu sînt în stare să-l întrecă, dar, în cele mai strălucite și mai reușite operații ale lor, nu încearcă decât să-l imite.

Summa summarum. Revoluția va lupta cu mijloace militare moderne și cu ajutorul artei militare moderne împotriva unor adversari care vor folosi și ei mijloace militare moderne și arta militară modernă. Șansele coaliției de a dispune de talente militare vor fi cel puțin la fel de mari ca și cele ale Franței: ce seront alors les gros bataillons qui l'emporteront*.

* — superioritatea va fi atunci de partea marilor batalioane. —
Nota Trad.

IV

Să vedem acum ce batalioane ar putea fi încadrate în armata de operații și cum ar putea fi ele folosite.

1. *Rusia*. Armata rusă din timp de pace are un efectiv nominal de 1.100.000 de soldați; de fapt însă efectivul ei nu trece de 750.000 de soldați. Începînd din 1848, guvernul rus a depus eforturi susținute pentru a spori la 1.500.000 de oameni efectivul real din timp de război. În măsura posibilului, Nikolai și Paskevici au controlat personal situația peste tot. Prin urmare putem considera că în momentul de față Rusia și-a sporit armata cel puțin la nivelul efectivului complet din timp de pace, adică la 1.100.000 de oameni, din care trebuie să scădem cel mult :

pentru Caucaz	100.000 de oameni
„ Rusia propriu-zisă	150.000 „ „
„ guberniile poloneze	150.000 „ „
bolnavi, detașamente cu misiune specială etc.	150.000 „ „
Total . . .	550.000 de oameni

Rămîn 550.000 de oameni care pot fi folosiți pentru acțiuni militare în afara țării. Este ceva mai mult decît ceea ce Rusia a trimis efectiv peste hotare în 1813.

2. *Prusia*. În cazul cînd guvernul ar chema sub drapel Landwehrul din întia și a doua chemare, pe cei fără ordine de chemare și în general tot ce poate fi chemat, admirabila lui armată din timpul de război ar fi formată din cel puțin 650.000 de oameni. Dar în momentul de față el n-ar putea mobiliza decît cel mult 550.000 de oameni. Să socotim numai 500.000 de oameni. Dintre aceștia, pentru garnizoane etc. nu va trebui afectat decît un număr ceva mai mare decît efectivul Landwehrului din a doua chemare (150.000 de oameni); într-adevăr, chemarea treptată a celor fără ordin de chemare și a contingentului anului viitor — lucru de care se va îngriji Nikolai, precum și trecerea neîntreruptă a trupelor ruse vor asigura rezerve suficiente pentru eventualitatea unei încercări de răscoală în interiorul țării. În afară de aceasta, trupele prusiene vor avea un procent mai mic de bolnavi, deoarece se vor concentra în propria lor țară și vor avea de executat un marș mai scurt decît rușii pentru a ajunge la Rin. Totuși, așa cum am procedat și în cazul rușilor, scădem

jumătate și considerăm disponibilă numai cealaltă jumătate, adică 250.000 de oameni.

3. *Austria.* Cel puțin 600.000 de oameni se află sub arme și în concediu, de unde se pot întoarce în armată tot atât de repede ca Landwehrul prusian. Scădem și aici jumătate, deoarece, pînă la formarea unor noi rezerve, cel puțin pentru $\frac{2}{3}$ din monarhie trupele rusești care se deplasează în urma austriecilor vor servi drept rezerve în interiorul țării și vor paraliza focarele oricărei răscoale. Rămîn disponibili pentru acțiuni împotriva inamicului 300.000 de oameni.

4. *Confederația germană.* Întrucît acești domni se află chiar lîngă Rin și întrucît întreaga armată a coaliției va trece prin teritoriile lor, ei aproape că n-au nevoie de garnizoane împotriva populației locale, cu atât mai mult cu cît, chiar după primele succese ale coaliției în lupta ei împotriva Franței, armatele de rezervă se vor instala de-a curmezișul întregii Germanii, de la nord la sud. De aceea Confederația germană va pune pe picior de război cel puțin 120.000 de oameni.

5. În ceea ce privește trupele guvernelor italiene, ale danezilor, belgienilor, olandezilor, suedezilor etc., socotim deocamdată că vor avea un efectiv total de 80.000 de oameni.

Așadar, potrivit calcului de mai sus, trupele coaliției numără în total 1.300.000 de oameni, în parte deja aflați sub arme, iar în parte putînd fi chemați imediat. Toate aceste date au fost micșorate în mod intenționat. Numai scăzămîntul făcut pentru bolnavi este atât de mare, încît după două luni de la începerea operațiilor s-ar putea organiza în apropierea frontierei franceze, exclusiv din vindecați etc., o a doua armată cu un efectiv de 350.000 de oameni. Dar efectivul acestei armate va fi fără doar și poate și mai mare, deoarece în prezent nici un guvern nu este atât de nechibzuit încît să înceapă războiul fără a ordona, simultan cu trimiterea armatei de operații, încorporarea de noi efective cît mai mari, care sînt trimise pe urmele primei armate.

Trupele primei armate (1.300.000 de oameni) pot fi concentrate în întregime în decurs de aproximativ două luni de zile dacă se procedează după următorul plan. Prusienii și austriecii pot mobiliza în întregime în termen de două luni contingentele arătate mai sus; în această privință nu încapă nici o îndoială după mobilizarea din noiembrie anul trecut; cît privește trupele rusești, ele vor avea ca trei puncte terminus de concentrare în primul rînd Berlinul, Breslau * și

* Denumirea germană a orașului Wroclaw. — *Nota Red.*

Cracovia sau Viena (vezi mai jos). De la Petersburg la Berlin sînt aproximativ 45 de zile de marș, de la Berlin la Rin 16, în total 61 de zile de marș, socotind cîte 5 mile germane * pe zi. De la Moscova la Breslau sînt 48 de zile de marș, de la Breslau la Mainz 20, în total 68 de zile de marș. De la Kiev la Viena 40, de la Viena la Basel 22, în total 62 de zile de marș. Dacă adăugăm și zilele de popas, de care trupele rusești nu se pot lipsi în nici un caz, în special cînd au de făcut etape de marș forțat ca cele arătate mai sus, este limpede că și trupele staționate la Moscova, Petersburg și Kiev vor putea foarte bine să ajungă la Rin după *trei* luni, chiar dacă presupunem că trupele se vor deplasa numai pe jos, fără a folosi căile ferate și căruțele. În Germania însă aceste mijloace de transport pot fi folosite aproape pretutindeni, în Rusia și în Polonia — pe alocuri cel puțin ; folosirea acestor mijloace ar scurta, fără doar și poate, cu vreo 15—20 de zile durata deplasării trupelor. Dar încă de pe acum masele principale ale trupelor rusești se află concentrate în guberniile poloneze, și, întrucît situația politică face să fie probabilă izbucnirea unei crize, este cert că acolo vor fi trimise și mai multe forțe armate. În consecință, punctele de plecare ale rușilor nu vor fi Petersburgul, Moscova și Kievul, ci Riga, Vilno, Minskul, Dubno și Kameneț, fapt datorită căruia distanța se va micșora cu aproximativ 60 de mile, adică cu 12 zile de marș și cu 4 zile de popas. Totodată, în fiecare a treia zi (în ziua de popas), o parte considerabilă a infanteriei — mai ales cea încartiruită în localitățile mai îndepărtate — va putea fi deplasată cu mijloace de transport pe o distanță de cel puțin 5 mile, ceea ce înseamnă că pentru această parte a armatei și zilele de popas pot fi adăugate la zilele de marș. În aceste condiții, materialul de artilerie, muniția și alimentele vor putea fi transportate cu ușurință pe calea ferată. Atelajele de artilerie și servanții se vor putea deplasa în coloană de marș sau pe calea ferată și în felul acesta vor sosi la destinație în orice caz mai repede decît cu vechiul mod de deplasare.

Din cele spuse ajungem la concluzia că nimic nu va împiedica armata coaliției ca, în termen de două luni de la izbucnirea revoluției, să se concentreze pe Rin în ordinea următoare :

* Mila germană, sau geografică, este egală cu 7,420 km. — *Nota Red.*

Prima armată :

1. Prima linie pe Rin și în Piemont :		
Prusieni, austrieci și alții	750.000	} 1.050.000
Ruși	300.000	
2. A doua linie, rezervele, la distanță de 10 zile de marș — ruși		
		250.000
Total		1.300.000
(cum s-a arătat mai sus)		

A doua armată :

1. Rezerve ale membrilor secundari ai coaliției, unități prusiene, austriece etc. în curs de concentrare		
	200.000	} 350.000
2. Rezerve rusești aflate în drum, la distanță de 20 de zile de marș . .		
	150.000	
Total general în ambele armate		1.650.000

La drept vorbind, în condițiile actuale va fi nevoie de cel mult 5—6 săptămâni pentru a aduce la Rin 300.000 de ruși și tot în acest timp prusienii, austriecii și aliații secundari vor putea aduce la Rin efectivele menționate mai sus ; dar, ținând seama de obstacolele neprevăzute care se ivesc în cadrul oricărei coaliții, considerăm că va fi nevoie de 2 luni încheiate. Este puțin probabil ca, în momentul debarcării lui Napoleon după Elba, dispozitivul trupelor aliate, în sensul deplasării lor spre hotarele Franței, să fi fost tot atât de favorabil ca cel actual ; cu toate acestea, rușii se aflau deja pe Rin atunci când Napoleon lupta la Waterloo împotriva englezilor și prusienilor.

Se pune întrebarea : ce resurse poate să opună coaliției Franța ?

1. Trupele de linie însumează aproximativ 450.000 de oameni, din care 50.000 se află în Algeria, unde prezența lor este absolut necesară ; rămân 400.000 de oameni, din care trebuie să scădem bolnavii, efectivul minim necesar pentru garnizoanele fortărețelor și micile detașamente instalate în punctele nesigure din interiorul țării ; în cel mai bun caz deci se poate conta pe 250.000 de oameni.

2. Mijlocul preferat al „roșilor“ de astăzi — chemarea din nou sub arme a soldaților care și-au făcut stagiul — poate fi folosit cu succes, ca măsură coercitivă, cel mult față de 6 contingente, adică de la 27 la 32 de ani. Fiecare contingent trebuie să dea la încorporare câte 80.000 de oameni. Pierderile

de pe urma războiului din Algeria și a climei de acolo, mortalitatea normală în decurs de 12 ani, scăderea celor deveniți inapți pentru serviciul militar, a emigranților, în sfârșit a celor care printr-un mijloc sau altul vor izbuti să se sustragă de la obligația de a se întoarce în armată într-un moment cînd și așa aparatul administrativ este lovit de dezorganizare, toate acestea vor face ca numărul total al foștilor recruți din aceste 6 contingente, întorși în armată, să se reducă în cazul cel mai bun de la 480.000 la 300.000 de oameni. Din această cifră trebuie să scădem apoi 150.000 de oameni pentru completarea garnizoanelor din fortărețe, care se va face mai ales cu mobilizați din această categorie, ca una care este formată din oameni mai vîrstnici și, în majoritatea cazurilor, căsătoriți. Restul de 150.000 de oameni pot fi mobilizați cu ușurință în două luni de zile dacă măsurile luate vor fi cît de cît chibzuite.

3. Miliția populară, voluntarii, levée en masse și altă carne de tun de mîna a doua, oricare i-ar fi numele. Exceptînd pe cei aproximativ 10.000 de gardes mobiles *, care abia trebuie adunați, toți cei din această categorie nu mînuiesc armele mai bine decît oricare membru al miliției populare germane. Francezii, ce-i drept, își însușesc mai repede acest meșteșug, dar două luni reprezintă totuși un termen mult prea scurt. Dacă Napoleon reușea să-i determine pe recruții săi să facă în 4 săptămîni școala batalionară, aceasta se datora numai existenței unor cadre excelente ; or, prima consecință a revoluției viitoare va fi dezorganizarea acestor cadre de linie. În plus, revoluționarii noștri din Franța sînt, după cum se știe, foarte atașați tradițiilor și este neîndoielnic că înainte de toate vor începe să strige : Levée en masse ! Deux millions d'hommes aux frontières ! **. Două milioane de soldați ar fi ceva admirabil dacă din partea coaliției ne-am putea aștepta din nou la gafe de felul celor făcute anno *** 1792—1793 și dacă s-ar dispune de timp suficient pentru instruirea treptată a 2.000.000 de oameni. Dar despre asta nici vorbă nu poate fi. Dimpotrivă, trebuie să ne așteptăm ca după două luni de la izbucnirea revoluției să apară la hotare 1.000.000 de soldați gata pentru acțiuni de luptă, și sarcina va consta în a porni cu șanse de succes împotriva acestui milion de oameni.

* — gărzi mobile. — *Nota Trad.*

** — Incorporare generală ! Două milioane de oameni la frontiere. — *Nota Trad.*

*** — în anul. — *Nota Trad.*

Dacă francezii vor copia iarăși orbește tradițiile anului 1793, ei vor întreprinde o experiență cu încorporarea a 2.000.000 de oameni, ceea ce înseamnă că se vor angaja într-o acțiune atît de vastă, încît, dat fiind termenul scurt, rezultatul real va fi egal cu zero. În practică, în condițiile lipsei de cadre, instruirea și formarea în 8 săptămîni a 1.500.000 de oameni se vor reduce la cheltuirea fără rost a tuturor resurselor, fără ca armata să capete măcar un singur batalion apt de luptă.

Alta va fi situația dacă Franța va avea un ministru de război ca lumea, care să cunoască cît de cît războaiele revoluționare și metodele de organizare rapidă a unei armate, și dacă în calea acestuia nu vor sta piedici stupide decurgînd din ignoranță și din goana după popularitate. Un asemenea om se va menține în limitele posibilului și va putea face multe. În acest caz va trebui să se pornească aproximativ de la următorul plan.

Forțele armate se compun, în primul rînd, din două părți constitutive: 1) gărzile proletare la orașe și gărzile țărănești la sate, în măsura în care gărzile țărănești sînt demne de încredere pentru serviciul interior, și 2) armata regulată — împotriva invaziei.

Fortărețele sînt deservite de gărzile proletare și țărănești. Din rîndurile armatei nu se afectează în acest scop decît subunitățile strict necesare. Apărarea unor centre ca Paris, Strasburg, Lyon, Metz, Lille și Valenciennes, fortărețe de importanță capitală și în același timp orașe mari, va necesita, în afară de propriile lor gărzi și de mici detașamente țărănești din împrejurimi, doar puține trupe de linie. Gărzile proletare nefolosite pentru serviciul interior, în măsura în care sînt formate din muncitori neocupați în producție, trebuie concentrate într-o tabără de instrucție și instruite sub conducerea unor ofițeri și subofițeri vechi, inapți pentru serviciul în campanie; ele vor servi la completarea pierderilor suferite de armata de operații. Această tabără ar putea fi instalată în apropiere de Orléans, în care caz va servi totodată și ca amenințare împotriva districtelor legitimize.

Efectivul trupelor de linie aflate pe teritoriul francez trebuie să fie triplat, adică sporit de la 400.000 la 1.100.000 de oameni. Acest lucru poate fi realizat în felul următor. Fiecare batalion se transformă în regiment; înaintarea în funcție a ofițerilor și subofițerilor, care se va produce în mod inevitabil cu acest prilej, le va inspira nu mai puțin respect pentru

revoluție decît ghilotina și tribunalul militar. În măsura posibilului, sporirea inevitabilă a cadrelor trebuie să se producă în mod treptat. Revoluția trebuie să atragă de partea ei un număr cît mai mare de ofițeri. Acest lucru e cît se poate de important, dată fiind imposibilitatea de a crea ca prin farmec noi ofițeri în termen de două luni de zile. În afară de aceasta, cadrele de comandă mijlocii și inferioare din armata franceză mai posedă destul sentiment național pentru ca, sub influența unei înaintări în funcție, a unei conduceri energice din partea departamentului militar și a perspectivei unor șanse de succes militar, această categorie de ofițeri să poată fi pe deplin utilizabilă la început; mai ales dacă se va proceda la pedepsirea exemplară a cîtorva rebeli și dezertori. Elevii școlilor militare și funcționarii de la Ponts et chaussées* pot deveni admirabili ofițeri de artilerie și de geniu; iar după cîteva bătălii vor începe să apară din rîndurile gradelor inferioare talente militare, atît de frecvente la francezi, pe deplin apte pentru a prelua comanda companiei după prima luptă. Cît despre soldați, efectivul necesar va fi format

din trupe de linie	400.000
„ rezerviști chemați sub arme	300.000

Mai rămîn să fie chemați sub arme și instruiți 500.000 de oameni, în total 1.200.000, iar dacă considerăm 100.000 de bolnavi — 1.100.000. Din acest număr pot fi folosiți pentru acțiuni de luptă :

soldați de linie	250.000
rezerviști	150.000
recruți	400.000

800.000

Viitorul va arăta ce se poate întreprinde cu o asemenea armată. A instrui în decurs de două luni de zile, ca efective de completare pentru armata de linie, 400.000—500.000 de recruți, care vor fi vărsați în aceleași regimente și batalioane cu soldați din armata regulată și cu foști soldați redați armatei, nu este o treabă chiar atît de grea dacă va fi începută neîntîrziat, le lendemain de la révolution**. Toate aceste efective vor servi la întărirea infanteriei și artileriei: în 2 luni se poate instrui un infanterist și chiar un artilerist care să

* — Poduri și șosele. — *Nota Trad.*

** — a doua zi după revoluție. — *Nota Trad.*

posede cunoștințe elementare în ce privește deservirea tunului, dar nicidecum un cavalerist. De aceea creșterea numerică a cavaleriei va fi foarte mică.

Întregul plan de mobilizare expus mai sus presupune neapărat un bun ministru de război, care să știe să aprecieze just situația politică, să posede cunoștințe atât în domeniul strategiei și al tacticii cît și în ce privește detaliile folosirii diferitelor arme, precum și suficientă energie, rapiditate și decisiveness* ; este necesar de asemenea ca năvingii care se vor afla în guvern alături de el să-i acorde deplină libertate de acțiune. De unde va lua însă partidul „roșu” din Franța un asemenea om? Dimpotrivă, există toate șansele ca să vedem tabloul obișnuit : vreun ignorant, care în calitate de bon démocrate** se consideră singur și este considerat de alții ca fiind potrivit pentru orice post, va încerca să-l facă pe Carnot, va decreta încorporarea generală și va distruge absolut totul ; foarte curînd spiritul lui de inițiativă se va epuiza și atunci el va lăsa totul la discreția rutinei unor funcționari de mîna a doua ai vechiului regim, iar armatele inamice vor fi lăsate să se apropie de zidurile Parisului. Iar pentru a veni de hac unei coaliții europene în timpurile noastre nu este de ajuns să fii Pache, Bouchotte sau chiar Carnot, ci trebuie să fii de talia lui Napoleon, ori să ai în fața ta adversari din cale-afară de proști sau să fii deosebit de norocos.

Nu trebuie să uităm că în toate calculele de mai sus cu privire la forțele militare ale coaliției am luat tot timpul cifrele minime pentru efectivul total al trupelor și, invers, cifrele maxime pentru tot felul de scăzăminte ; aceasta înseamnă că, în cazul unei conduceri cît de cît satisfăcătoare, efectivul trupelor aflate la dispoziția inamicului va fi mai mare, iar timpul necesar pentru concentrarea lui mai mic decît cel arătat aici. Pentru Franța însă presupunerile noastre sînt bazate pe principiul invers : am luat în considerare timpul maxim aflat la dispoziția francezilor, cifra maximă a efectivului pe care îl pot aduna și am făcut scăzăminte minime ; aceasta înseamnă că pentru efectivul total al trupelor aflate la dispoziția revoluției am luat cifrele cele mai mari posibile. Cu alte cuvinte, toate aceste calcule ne înfățișează *cazul cel mai favorabil* pentru revoluție, dacă facem abstracție de împrejurări nepre-

* — hotărîre. — *Nota Trad.*

** — bun democrat. — *Nota Trad.*

văzute și de eventualitatea unor gafe serioase din partea coaliției.

În plus, făcînd presupunerile de mai sus, am pornit de la ipoteza că revoluția și invazia inamicului nu vor provoca imediat un război civil în interiorul țării. În momentul de față, 60 de ani după ultimul război civil în Franța, nu se poate spune cu certitudine dacă fanatismul legitimist va fi în stare de ceva mai mult decît de o răscoală efemeră. Este clar totuși că, pe măsură ce coaliția va înainta, vor crește șansele izbucnirii unor răscoale asemănătoare celor de la Lyon și Toulon din 1793 etc., vor crește șansele înjghebării unei alianțe vremelnice între toate clasele și partidele învinse pe plan politic. Dar să admitem și în această privință situația cea mai favorabilă pentru revoluție, și anume că gărzile revoluționare — proletare și țărănești — vor fi în stare să realizeze cu succes dezarmarea departamentelor și claselor răsculate.

Despre posibilitatea ivirii unor șanse favorabile revoluției datorită unor eventuale răscoale în Germania, Italia etc. vom vorbi mai jos.

V

Să trecem la acțiunile de luptă propriu-zise.

Dacă, luînd ca centru Parisul, descriem cu compasul pe hartă o circumferință avînd ca rază distanța Paris-Strasbourg, această circumferință va întretăia frontiera franceză între Grenoble și Chambéry, lîngă Pont-de-Beauvoisin, va urma spre nord de-a lungul frontierei, trecînd prin Geneva, lanțul munților Jura, Basel, Strasbourg și Hagenau, apoi va urma cursul Rinului pînă la gurile acestuia, depărtîndu-se de el în unele locuri, dar la o distanță de cel mult două zile de marș. Dacă Rinul ar fi frontiera Franței, pe toată întinderea acestei frontiere, începînd de la punctul unde nu mai este protejată de Alpi și pînă la Marea Nordului, Parisul s-ar afla aproximativ la aceeași distanță de orice punct al ei. Atunci sistemul militar al Franței, avînd drept centru Parisul, ar fi în concordanță deplină cu condițiile geografice. În această ipoteză, de la Chambéry la Rotterdam am avea un simplu arc de cerc, de-a lungul căruia toate punctele singurei frontiere descoperite a Franței, și anume ale celei mai apropiate de capitala ei, s-ar afla la aceeași distanță de Paris : aproximativ 70 de mile germane, sau 14 zile de marș. Totodată, această frontieră ar fi

apărată de un fluviu. Aceasta constituie, din punct de vedere militar, baza reală a afirmației că Rinul este frontiera naturală a Franței.

Dar aceeași configurație aparte a cursului Rinului face din el baza de plecare a tuturor operațiilor concentrice îndreptate împotriva Parisului, căci pentru ca mai multe armate să poată ajunge simultan la Paris și să-l amenințe simultan din diferite direcții ele trebuie să pornească concomitent din puncte situate la aceeași depărtare de Paris. Cu toate că operații concentrice implică un anumit pericol atunci când punctele de concentrare sînt situate în raza de acțiune a armatelor inamicului și cu atît mai mult atunci cînd coincid cu baza de operații a acestuia din urmă, operațiile oricărei armate contrarevoluționare de coaliție împotriva Franței trebuie să aibă, prin forța lucrurilor, un caracter concentric. Cauzele sînt următoarele: 1) cucerirea Parisului înseamnă cucerirea întregii Franțe; 2) nici un punct de pe frontieră situat în raza de operații a armatelor franceze nu poate fi lăsat descoperit, căci, în caz contrar, francezii ar putea provoca o răscoală pe teritoriul coaliției, trimițîndu-și detașamentele în spatele armatelor inamice; 3) aprovizionarea marilor mase de oameni pe care orice coaliție este nevoită să le arunce împotriva Franței necesită numeroase linii de operații.

Frontiera pe care cele două armate vor fi nevoite s-o apere se întinde de la Chambéry la Rotterdam. Frontiera cu Spania putem să n-o luăm deocamdată în considerare. Frontiera cu Italia, de la Var pînă la Isère, este protejată de Alpi și, în afară de asta, urmează o linie care se îndepărtează de Paris, formînd o tangentă la arcul de cerc amintit mai sus. Această frontieră trebuie luată în considerare numai în cazul: 1) cînd trecătorile fortificate din Alpii Savoiei, îndeosebi Montcenis, vor fi în mîinile francezilor; 2) cînd va exista intenția de a se întreprinde o diversiune pe litoral pentru care trebuie să existe motive speciale; 3) cînd armatele franceze, după ce vor fi asigurat securitatea frontierei în toate celelalte puncte, vor intenționa să treacă la ofensivă aici, după exemplul lui Napoleon în 1796. În toate celelalte cazuri posibile, acest sector de frontieră se află departe de eventualul teatru al operațiilor.

Așadar, atît pentru coaliție cît și pentru Franța, operațiile active se limitează la linia care merge de la Chambéry sau de la rîul Isère pînă la Marea Nordului, precum și la teritoriul cuprins între această linie și Paris. Tocmai această parte

a Franței reprezintă un teren parcă anume creat pentru apărare, iar din punct de vedere militar așezarea munților și a apelor este aici unul dintre cele mai favorabile.

De la Ron la Mosela frontiera este protejată de lanțul lung al munților Jura, care nu pot fi străbătuți decît cu greu și numai în cîteva puncte ; cu ei se învecinează munții Vosgi, a căror continuare o formează Hochwaldul și Idarwaldul ; ambele lanțuri muntoase se întind paralel cu frontiera, iar Vosgii sînt protejați și de Rin. Între Mosela și Meusa drumul spre Paris este barat de munții Ardeni, iar de cealaltă parte a râului Meusa, de munții Argonne. Nu rămîne descoperită decît regiunea situată între Sambre și mare, dar aici situația oricărei armate care înaintează devine cu fiecă pas tot mai primejdioasă, deoarece, în cazul cînd o puternică armată franceză ar întreprinde operații cît de cît iscusite, riscă să fie izolată de Belgia și azvirlită în mare. În plus, întreaga linie de la Ron și pînă la Marea Nordului este împînzită de fortărețe, dintre care unele, ca bunăoară Strasburg, domină provincii întregi.

Din locul unde se întîlnesc munții Jura și Vosgi se întinde în direcția sud-vest, pînă la Auvergne, un lanț muntos care formează cumpăna apelor între Marea Nordului și ocean, de o parte, și Marea Mediterană, de altă parte. Din acest lanț curge spre sud Saône, iar spre nord, în albiile paralele, râurile Mosela, Meusa, Marna, Sena și Yonne. De-a lungul fiecăruia din aceste râuri învecinate, separînd valea unuia de valea celuilalt, precum și între Yonne și Loire, se întind, ramificîndu-se, lungi lanțuri muntoase, străbătute doar de puține drumuri. Întregul acest ținut muntos este, ce-i drept, în mare parte accesibil tuturor armelor, dar este foarte neroditor și o armată mare nu poate întîrzia aici vreme îndelungată.

După ce a străbătut acest ținut muntos și platourile la fel de nerodnice ale Champagnei, situate între bazinul râului Meusa și cel al Senei, armata inamică pătrunde în bazinul râului Sena. Tocmai aici se vădesc pe deplin neobișnuitele avantaje militare ale poziției Parisului.

Bazinul Senei, de la cursul ei superior și pînă la gurile Oisei, este format dintr-un șir întreg de râuri care curg aproape paralel și au forma unor arcuri de cerc orientate spre nord-vest : Yonne, Sena, Marna, Oise și Aisne ; fiecare din aceste râuri are afluenți care curg în aceeași direcție. Toate aceste văi avînd forma unor arcuri de cerc se unesc la o depărtare nu prea mare una de alta, iar în centrul acestor puncte de

unire este situat Parisul. Drumurile principale care unesc Parisul cu toate frontierele terestre dintre Marea Mediterană și râul Escaut se întind de-a lungul văilor acestor râuri și împreună cu ele converg spre Paris. De aceea întotdeauna armata care apără Parisul poate fi concentrată într-un timp mai scurt și deplasată mai ușor de la un punct amenințat la altul decât armata care atacă, deoarece din două cercuri concentrice cercul interior are o circumferință mai mică. Folosind în mod strălucit acest avantaj și deplasându-se neobosit de-a lungul circumferinței cercului interior, Napoleon a putut să imobilizeze în bazinul Senei, cu ajutorul unui pumn de soldați, toate forțele militare ale coaliției în timpul remarcabilei sale campanii din 1814.

Scris de F. Engels în aprilie 1851

Publicat pentru prima oară în
„Die Neue Zeit” nr. 9 și 10
din 4 și 11 decembrie 1914

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

Karl Marx

Constituția Republicii franceze, adoptată la 4 noiembrie 1848³¹⁶

Constituția este precedată de un preambul retoric, din care sînt demne de atenție următoarele pasaje :

1. Franța se proclamă republică. 2. Republica franceză este *democratică*, unică și indivizibilă. 3. Principiile ei sînt : libertate, egalitate, fraternitate, iar temelia ei o constituie familia, munca, proprietatea și ordinea publică. 5. Ea respectă independența celorlalte națiuni și va face totul pentru ca și independența ei să fie respectată. Ea nu va întreprinde nici un război de agresiune și nu va face niciodată uz de forța ei împotriva libertății vreunui popor (*Roma!*³¹⁷).

Înainte de insurecția din iunie, Adunarea națională a elaborat o constituție care conținea, printre numeroase alte prevederi cu privire la drepturile și datoriile omului, și următoarele articole :

Articolul 6. Dreptul la învățătură este dreptul tuturor cetățenilor la o deplină dezvoltare a facultăților lor fizice, morale și intelectuale, printr-un învățămînt *gratuit* pe socoteala statului.

Articolul 7. Dreptul la muncă este dreptul fiecărui membru al societății de a trăi din munca sa. De aceea este de datoria societății să asigure de lucru tuturor persoanelor apte de muncă dacă ele nu pot găsi de lucru pe altă cale.

Articolul 9. *Dreptul la ajutorare* este dreptul orfanilor, infirmilor și bătrînilor de a fi sprijiniți de către stat.

După ce a prins curaj, în urma victoriei din iunie 1848, burghezia a șters aceste trei articole din

CONSTITUȚIE,

care acum arată precum urmează :

„CAPITOLUL I

Puterea supremă aparține totalității cetățenilor francezi. Ea este inalienabilă și veșnică. Nici o persoană, nici o parte din popor n-are dreptul să-și asume exercitarea ei.”

„CAPITOLUL II. DREPTURILE GARANTATE DE CONSTITUȚIE

Articolul 2. Nimeni nu poate fi arestat sau închis decât în conformitate cu prevederile legii“.

„*Articolul 3.* Locuința oricărui cetățean de pe teritoriul Franței este inviolabilă și nu este permis a pătrunde în ea decât cu respectarea formelor prevăzute de lege“.

Remarcați că aici, ca pretutindeni de altfel, constituția franceză garantează libertatea, însă totdeauna cu rezerva unor *excepții care sînt prevăzute de legi* sau care pot fi *prevăzute de acum încolo!* Și toate excepțiile introduse de împăratul Napoleon, de restaurație și de Ludovic-Filip nu numai că au fost menținute, dar, după revoluția din iunie, ele au fost chiar incomensurabil sporite. Așa, de pildă, legea din 9 august 1849 cu privire la starea de asediu, care poate fi declarată de către Adunarea națională, iar în intervalul dintre două sesiuni de către președinte, acordă autorităților militare dreptul de a trimite în fața curții marțiale pe toți delicvenții politici. Totodată, această lege dă drept autorităților militare să pătrundă în orice casă și să facă percheziție la orice oră din zi și din noapte, să confişte orice fel de arme și să îndepărteze de pe teritoriul aflat sub stare de asediu pe toți cei care nu-și au domiciliul într-una din localitățile respective.

Cît privește *străinii*, singurul „drept“ de care se bucură ei pe teritoriul francez este acela de a fi arestați și expulzați din țară ori de cîte ori autoritățile polițienești găsesc de cuviință să facă acest lucru.

Cît despre *francezi*, e de ajuns ca *un singur funcționar* să emită un mandat, pentru ca orice cetățean francez să poată fi arestat.

„*Articolul 4.* Nimeni nu poate fi judecat decât de judecătorii săi fi-rești. Înființarea de tribunale militare nu este admisă sub nici o denumire și sub nici un pretext“.

Am văzut deja că sub regimul „stării de asediu“ tribunalele militare înlocuiesc toate celelalte tribunale. În afară de aceasta, Adunarea națională a instituit în 1848 un „tribunal excepțional“, denumit „Înalta curte de justiție“, pentru o parte din delicvenții politici, iar după insurecția din iunie ea a deportat în colonii 15.000 de insurgenți fără ca măcar să-i fi judecat!

„Articolul 5. Pedepșa cu moartea pentru delictе politice se desființează”.

Dar delicvenții politici sînt transportați în locuri bîntuite de friguri, unde sînt exterminați doar ceva mai încet și într-un mod mult mai chinuitor.

„Articolul 8. Cetățenii au dreptul de a se asocia, de a se întruni în mod pașnic și fără arme, de a prezenta petiții și a-și exprima părerile în presă sau folosind orice alte mijloace. Folosirea acestor drepturi nu are altă limită decît asigurarea drepturilor egale ale celorlalți cetățeni și garantarea securității publice”.

Că limitarea impusă de „securitatea publică” înlătură orice posibilitate de a beneficia de drepturile menționate mai sus reiese cît se poate de clar din următoarele fapte :

1. *Libertatea presei.* Prin legile din 11 august 1848 și 27 iulie 1849 nu numai că a fost reînființată cauțiunea pentru ziare, dar au fost repuse în vigoare și înăsprite toate restricțiile introduse sub împăratul Napoleon și în anii care au urmat.

Legea din 23 iulie 1850 a mărit suma cauțiunii în bani și a extins acțiunea legii asupra tuturor gazetelor săptămînale, revistelor și celorlalte publicații periodice³¹⁸. În afară de aceasta, ea prevede ca fiecare articol să fie semnat de autor și reintroduce *taxa de timbru* pentru ziare. Nemulțumită cu atîta, ea pune taxă de timbru și pentru romanele-foileton publicate în ziar, deci pentru o lucrare pur literară ; pentru nerespectarea tuturor acestor dispoziții sînt prevăzute amenzi enorme ! După promulgarea legii, presa revoluționară a dispărut cu totul. Ea a luptat vreme îndelungată împotriva acestor persecuții : în fiecare săptămînă un alt ziar sau o altă broșură devenea obiect de urmărire judiciară, era amendată sau interzisă. Burghezia care tronează la Curtea cu juri a desființat presa muncitorească.

Acest sistem a atins punctul său culminant prin legea din 30 iulie 1850, care a reintrodus cenzura la lucrările dramatice. În felul acesta, libertatea de opinie a fost izgonită și din ultimul ei refugiu literar.

2. *Dreptul de asociere și de întruniri publice.* — Prin decretul din 28 iulie—2 august 1848, cluburilor le sînt impuse numeroase interdicții polițienești, care le privează aproape de orice libertate. Bunăoară, nu li se permite să adopte rezoluții cu caracter legislativ etc. Prin același decret, toate organizațiile nepolitice și întrunirile *particulare* sînt puse sub tutela poliției și depind de capriciile ei.

Prin legea din 19—22 iunie 1849 guvernul este împuternicit pe timp de un an să închidă toate cluburile și să interzică toate întrunirile pentru care nu dă aprobare. Prin legea din 6—12 iunie 1850 aceste împuterniciri sînt prelungite pe timp de încă un an și sînt extinse, de fapt, asupra acelor întruniri și mitinguri, legate de alegerile parlamentare, care nu i-ar conveni guvernului. Urmarea a fost că, începînd din iulie 1848, și-au încetat de fapt activitatea toate cluburile și nu s-au mai ținut întruniri publice, excepție făcînd doar cluburile (cercles) regaliste și cele bonapartiste.

Prin legea din 29 noiembrie 1849 se decretează pedeapsa cu închisoare pînă la trei luni și o amendă pînă la 3.000 de franci pentru toți muncitorii care se unesc în vederea obținerii unui spor de salariu. Și prin aceeași lege, după expirarea termenului de detențiune, muncitorii sînt puși *sub supravegherea poliției* pe timp de 5 ani (ceea ce înseamnă sărăcie, ruinare și persecuții).

Așa arată dreptul de asociere și de întruniri publice.

„*Articolul 9. Libertatea învățămîntului. Libertatea învățămîntului poate fi folosită în condițiile prevăzute de lege, și sub supravegherea statului.*”

Aici se repetă vechea scamatorie. „Libertatea învățămîntului”, dar „în condițiile prevăzute de lege”, care sînt de așa natură că desființează complet această libertate.

Prin legea din 15 martie 1850, întregul sistem de învățămînt este pus sub controlul clerului.

În fruntea acestui departament se află un consiliu superior de l'instruction publique*, care e prezidat de patru arhiepiscopi francezi. Această lege pune în subordinea unor recteurs sau epitropi pe toți profesorii de la școlile din provincie, deși ei sînt aleși de consiliile comunale sau parohiale. Profesorii sînt puși într-o situație similară cu subordonarea și disciplina militară, în subordinea epitropilor, primarilor și clericilor; în felul acesta, libertatea învățămîntului, potrivit sus-pomenitei legi, se reduce la următoarea prescripție: nimeni nu are voie să predea fără aprobarea autorităților civile și bisericești.

„*Articolul 11. Dreptul de proprietate este inviolabil.*”

„*Articolul 14. Datoria publică este garantată.*”

„*Articolul 15. Se percep impozite numai pentru serviciile publice. Fiecare cetățean plătește impozit după averea și posibilitățile sale.*”

* — consiliu superior al instrucțiunii publice. — *Nota Trad.*

CAPITOLUL III. SEPARAȚIA PUTERILOR

În acest capitol se arată că :

„1. Întreaga putere de stat emană de la popor și nu poate deveni ereditară”.

„2. Separația puterilor este condiția de căpetenie pentru o guvernare liberă”.

Ne lovim aici de vechiul cretinism constituțional. Condiția pentru o „guvernare liberă” nu este *separația* puterilor, ci *unitatea* lor. Aparatul de stat nu poate fi prea simplu. Abilitatea escrocilor constă tocmai în a face din el ceva complicat și misterios.

CAPITOLUL IV. PUTEREA LEGISLATIVĂ

Puterea legislativă este încredințată unei singure camere, compusă din 750 de deputați, inclusiv cei ai Algeriei și ai celorlalte colonii. Adunarea convocată în vederea revizuirii constituției trebuie să fie alcătuită din 900 de deputați. Sistemul electoral se bazează pe numărul populației. Urmează apoi patru articole, pe care considerăm necesar să le redăm aici în întregime :

„Articolul 24. Dreptul de vot este direct și universal, iar exprimarea votului se face secret”.

„Articolul 25. Toți francezii care au împlinit 21 de ani și care nu sînt privați de drepturi politice și civile sînt alegători, fără să li se impună vreun cens electoral”.

„Articolul 26. Toți alegătorii care au împlinit 25 de ani pot fi aleși deputați, fără să li se impună vreun cens de domiciliu”.

„Articolul 27. Legea electorală va stabili motivele pentru care un cetățean francez poate fi privat de dreptul de a alege și de a fi ales”.

Articolele citate de noi mai sus sînt concepute în absolut același spirit ca și întreg restul constituției. „Toți francezii care se bucură de drepturi politice sînt alegători”, dar „legea electorală” urmează să precizeze care francezi *nu* trebuie să se bucure de drepturi politice !

Legea electorală din 15 martie 1849 includea în această categorie pe toți criminalii, dar nu și pe delicvenții politici. Legea electorală din 31 mai 1850 a adăugat la această categorie nu numai pe delicvenții politici, ci și pe toți cei care s-au făcut vinovați de ofensă la adresa unor opinii publice demult stabilite, de încălcare a prevederilor din legea presei, dar a introdus de fapt un cens de domiciliu care lipsește de dreptul de vot două treimi din populația Franței !

Iată ce înseamnă, în Franța, „dreptul de vot direct și universal”.

„*Articolul 28.* Nici o persoană care deține o funcție publică pentru care primește salariu nu poate fi în același timp și reprezentant al poporului. Nici un deputat, pe toată durata legislaturii respective a Adunării, nu poate ocupa o funcție plătită pendinte de puterea executivă”.

Aceste două prescripții au fost restrinse prin decizii ulterioare, așa că ele sînt astăzi, de fapt, aproape anulate.

„*Articolul 30.* Alegerile se desfășoară pe departamente, în principala localitate din circumscripția electorală, și pe baza listelor de candidați”.

„*Articolul 31.* Adunarea națională este aleasă pe o perioadă de 3 ani, după a cărei expirare urmează să se țină noi alegeri”.

„*Articolul 32.* Adunarea națională se află permanent în sesiune, dar ea are dreptul să-și întrerupă ședințele, numind în asemenea cazuri ca reprezentantă a ei o comisie alcătuită din 25 de deputați și din membrii biroului Adunării. Această comisie este împuternicită să convoace Adunarea în caz de urgență”.

Articolele 33—38. Deputații pot fi realeși. Ei nu trebuie să fie legați de nici un fel de instrucțiuni prealabile, persoana lor este imună și nu pot fi urmăriți sau condamnați pentru opiniile pe care le exprimă în Adunarea națională, și primesc o indemnizație pe care nu le este îngăduit s-o refuze.

În ce privește „imunitatea parlamentară” și „libertatea de a-și exprima opiniile”, se știe că după 13 iunie majoritatea din Adunare a adoptat un nou regulament care dă drept prezidentului Adunării naționale să facă o *mustrare* unui deputat, să-l amendeze, să-i oprească plata indemnizației, să-i *interzică* temporar să participe la ședințe, desființînd astfel în mod definitiv „libertatea de opinie”. În 1850 Adunarea națională a adoptat o lege potrivit căreia un deputat poate fi arestat pentru datorii chiar în timpul sesiunii, iar dacă nu și le plătește într-un anumit termen, i se anulează mandatul de deputat.

Așadar, în Franța nu există nici libertatea dezbaterilor și nici imunitatea parlamentară, ci numai imunitatea creditorilor.

Articolele 39—42. Ședințele Adunării trebuie să fie publice. Totuși, la cererea unui anumit număr de deputați, Adunarea se poate constitui într-un comitet închis. Pentru ca o hotărîre a Adunării să capete putere de lege, trebuie să fie votată de jumătate plus unul din numărul deputaților. Cu excepția ca-

THE CONSTITUTIONS OF EUROPE,

COMPILED FROM ORIGINAL SOURCES; WITH THE ASSISTANCE OF LEADING CONTINENTAL DEMOCRATS.

No. 1. THE CONSTITUTION OF THE FRENCH REPUBLIC ADOPTED NOVEMBER, 4, 1848.

A rhetorical preamble introduces the Constitution, in which the following passages deserve notice:

1. France declares itself a republic. 2. The French republic is *democratic*, one and indivisible. 3. Its principles are Liberty, Equality, Fraternity, and its foundations are Family, Labour, Property, and Public Order. 5. It respects the independence of other nations, and will make its own respected also. It will undertake no aggressive war, and will never employ its force against the liberty of any people. [*Home?*]

Before the Insurrection of June, the National Assembly had drawn up a constitution, which contained among many other recognitions of the rights and duties of man, the following articles.

Art. 6. The right to education is the right possessed by all citizens to the means for the full development of their physical, moral, and intellectual faculties, by a *gratis* education at the hands of the state.

Art. 7. The right of labour is the right of every member of society to live by labour. Therefore it is the duty of society to supply with work all able-bodied persons who cannot otherwise obtain it.

Art. 9. *The Right to support* is the right of the orphan, the infirm and the aged to be maintained by the state.

After the victories of June 1848 had given courage to the middle-class, they erased these three articles from

THE CONSTITUTION,

which now stands as follows—

"**Cap. I. Sovereign power rests in the entirety of French citizens. It is inalienable and eternal. No individual, no fraction of the people has the right to its exercise!**"

"**Cap. II. RIGHTS GUARANTEED BY THE CONSTITUTION:**—No one can be arrested or imprisoned, except as prescribed by the laws.

"§ 3. The residence of every one on French territory is inviolable—and it is not allowed to enter it otherwise than in the forms prescribed by law."

Observe here and throughout that the French constitution guarantees liberty, but always with the proviso of *exceptions made by law*, of which may still be made! and all the exceptions made by the Emperor Napoleon, by

the restoration, and by Louis Philippe, have not only been retained, but, after the June-Revolution, immeasurably multiplied. Thus, for instance, the law of the 9th August 1849, relative to the State of Siege, which the Assembly, and during its prorogation, the President can enact, and which gives to the military authorities the right of bringing all political offenders before a court-martial. It further grants them the power to enter and search any house by day or night, to seize all arms, and to remove all persons not having a domicile in the place declared under a state of siege.

As to *strangers*, the only "right" they enjoy on French soil, is to be arrested and driven out of it, as often as the police authorities think proper.

As to *Frenchmen*, any French citizen can be arrested, if a *single functionary* issues his mandate to that effect!

"§ 4. No one can be judged by others than his natural judges. Exceptional tribunals can be formed under no denomination or pretext."

We have already seen that, under "the state of siege," a military tribunal supersedes all others. Besides this, the Assembly established an "exceptional tribunal," called the "High Court," in 1848 for a portion of the political offenders; and, after the insurrection in June, transported 16,000 insurgents without any trial at all!

"§ 5. Capital punishment for political offences is annulled."

But they transport to fever-stricken settlements, where they are executed, only a little more slowly, and far more painfully.

"§ 8. Citizens have a right to associate, to meet peacefully and unarmed, to petition, and express their opinions through the press and elsewhere. The enjoyment of these rights has no other limit, than the equal rights of others, and the public safety."

That the limitation made by the "public safety," takes away the enjoyment of the right altogether, is clearly shown by the following facts:—

1. *The liberty of the Press.*—By the law of August 14, 1848, and of July 27, 1849, not only societies for newspapers were reorganised, but all the restrictions made by the Emperor Napoleon, and since, were renewed and made more stringent.

The law of July 20, 1850, *restores* the security-

Prima pagină a articolului lui K. Marx
„Constituția Republicii franceze”, publicat în
„Notes to the People”

zurilor urgente, nici o lege nu poate fi adoptată fără să i se fi dat citire de trei ori, la intervale de 5 zile.

Această procedură, împrumutată din „constituția” engleză, nu este respectată în Franța în nici o împrejurare importantă, nici chiar atunci când s-ar putea presupune că e neapărat necesar. De pildă, legea electorală din 31 mai a fost adoptată după o singură citire.

CAPITOLUL V. PUTEREA EXECUTIVĂ

Articolele 43—44. Puterea executivă este încredințată unui președinte. Acesta trebuie să fie francez de origine, să aibă cel puțin 30 de ani și să nu-și fi pierdut vreodată cetățenia franceză.

Primul președinte al republicii franceze, L.-N. Bonaparte, nu numai că și-a pierdut cetățenia franceză, nu numai că, la timpul său, a fost constabler special în Anglia, dar a fost chiar naturalizat elvețian.

Articolele 45—70. Președintele republicii este ales pe o perioadă de 4 ani și nu poate fi reales decât după trecerea unui interval de 4 ani de la expirarea împuternicirilor sale. Aceeași restricție se aplică și rudelor sale, pînă la gradul al 6-lea inclusiv. Alegerile trebuie să aibă loc în a doua duminică a lunii mai. Chiar dacă președintele a fost ales în altă zi, împuternicirile sale expiră în a doua duminică din luna mai a celui de-al patrulea an de la alegerea sa. Președintele este ales prin vot secret și cu majoritate *absolută* de voturi. Dacă nici unul dintre candidați n-a obținut mai mult de jumătate din numărul voturilor exprimate sau cel puțin 2.000.000, Adunarea națională poate să aleagă pe președinte dintre cei 5 candidați care au întrunit cel mai mare număr de voturi.

Președintele trebuie să jure credință constituției și poate să prezinte prin miniștrii săi diferite proiecte în fața Adunării naționale, poate să dea dispoziții obligatorii pentru întreaga armată, dar nu s-o și comande personal; el n-are dreptul să cedeze vreo porțiune de teritoriu francez, să dizolve Adunarea sau să-i proroge lucrările și nici să suspende constituția. El negociază și ratifică toate tratatele, dar ele intră în vigoare numai după sancționarea lor de către Adunare. El n-are dreptul să declare război fără consimțămîntul

Adunării, are drept de grațiere, dar nu și de amnistiere. Persoanele condamnate de Înalta curte de justiție pot fi grațiate numai de Adunarea națională. Președintele poate să amâne promulgarea unei legi și să ceară Adunării să reia dezbaterile pe marginea ei. Dar de data asta hotărîrea Adunării rămîne definitivă. Președintele numește pe ambasadori și pe miniștri și poate suspenda din funcție pe trei luni pe primari, pe membrii consiliilor departamentale, pe membrii gărzii naționale și alte persoane alese în funcții de către cetățeni. Toate decretelor lui trebuie să fie contrasemnate de miniștri, cu excepția celor de demitere a miniștrilor înșiși. Președintele, miniștrii și funcționarii de stat sînt răspunzători, fiecare în departamentul său, pentru orice măsură luată de guvern. Orice acțiune prin care președintele ar putea exercita o presiune asupra Adunării naționale și ar stînjiți sau împiedica Adunarea să-și exercite în mod normal funcțiile este considerată un act de înaltă trădare. În acest caz, președintele este imediat destituit din funcția sa și de-acum încolo toți cetățenii sînt datori să nu se supună dispozițiilor date de el; împuternicirile ce i-au fost acordate trec asupra Adunării naționale, iar membrii Înaltei curți de justiție trebuie să se întrunească în cel mai scurt timp și să convoace într-un anumit loc pe jurați pentru a-l judeca pe președinte și pe complicii lui.

Președintelui i se pune la dispoziție o reședință oficială și i se plătește un salariu de 600.000 de franci, adică 24.000 de l.st. (în momentul de față el primește 2.160.000 de franci, adică 86.400 l.st.). Miniștrii dețin ex officio * un loc în Adunarea națională și pot lua cuvîntul ori de cîte ori consideră necesar. Adunarea națională alege un vicepreședinte al republicii, dintre trei candidați pe care îi desemnează președintele, în răstimp de o lună de la alegerea sa. Vicepreședintele depune același jurămint ca și președintele, nu trebuie să fie rudă cu președintele, exercită funcțiile președintelui cînd acesta nu și le poate exercita și prezidează ședințele Consiliului de stat. Dacă locul de președinte devine vacant prin deces sau din orice altă cauză, trebuie să se țină în termen de o lună noi alegeri prezidențiale.

* — din oficiu. — *Nota Trad.*

CAPITOLUL VI. CONSILIUL DE STAT

Articolele 71—75. Consiliul de stat este un organ exclusiv deliberativ pentru examinarea propunerilor care urmează să fie prezentate Consiliului de miniștri și a celor care pot fi înaintate Adunării naționale.

CAPITOLUL VII. ADMINISTRAȚIA INTERNĂ

Acest capitol se ocupă de funcționarii de stat *, de demnitari, de consiliile comunale și provinciale. Singurul articol mai important și la care se recurge cel mai mult este următorul :

„Articolul 80. Consiliile generale, consiliile cantonale și consiliile comunale pot fi dizolvate de președinte cu aprobarea Consiliului de stat”.

CAPITOLUL VIII. PUTEREA JUDECĂTOREASCA

Acest capitol nu face, în fond, altceva decât să reproducă legile emise de împăratul Napoleon. Merită, totuși, să fie amintite următoarele completări :

„Articolul 81. Justiția se înfăptuiește gratuit, în numele poporului francez”.

Această afirmație corespunde prea puțin realității, căci nici măcar decapitarea cuiva nu se face fără plată !

Articolele 91—100 se ocupă de Înalta curte de justiție, singura care îl poate judeca pe președinte și înaintea căreia compar miniștrii și toți delincvenții politici pe care Adunarea națională consideră indicat să-i defere acestui tribunal.

Această „Înaltă curte” este alcătuită din 5 judecători, pe care Curtea de casație (cel mai înalt tribunal din Franța) îi alege dintre membrii ei, și din 36 de jurați, aleși dintre membrii consiliilor generale ale departamentelor. Ea este un organ absolut aristocratic. Singurele persoane judecate pînă astăzi de acest tribunal sînt acuzații de la 15 mai 1848 (mă refer la

* În „Notes to the People” s-a strecurat o greșeală de tipar : „clergy” — cler ; evident, trebuie citit „clerks” — funcționari de stat. — *Nota Red.*

Barbès, Blanqui și alții) și deputații implicați în evenimentele de la 13 iunie 1849.

Prin legea din 7 august 1848 sînt șterși de pe listele de jurați toți cei ce nu știu să scrie și să citească, care reprezintă două treimi din populația adultă !

CAPITOLUL IX. FORȚELE ARMATE

Vechea legislație militară este menținută în întregime fără modificări. Crimele comise de soldați nu pot fi judecate de tribunalele civile. Spiritul acestei constituții este ilustrat de următorul articol :

„*Articolul 102.* Fiecare francez este obligat să facă serviciul militar și să servească în garda națională, cu excepția cazurilor prevăzute de lege”.

Oricine are bani poate fi scutit de obligația de a face serviciul militar.

Prin legea aflată acum în dezbatere și căreia i s-a și dat a doua citire, clasa muncitoare este pe de-a-ntregul exclusă din rîndurile gărzii naționale ! Mai mult chiar : președintele are dreptul să suspende pe timp de un an gărzile naționale din orice localitate, și pe jumătate din teritoriul Franței garda națională a și fost efectiv dizolvată !

CAPITOLUL X. LEGI SPECIALE

„*Articolul 110.* Adunarea națională pune constituția sub ocrotirea vigilenței și patriotismului întregului popor”, iar poporul „vigilent” și „patriotic” îl pune sub ocrotirea indulgenței și milostivirii Înaltei curți ! — 13 iunie !

CAPITOLUL XI. MODIFICAREA CONSTITUȚIEI

„*Articolul 111.* Dacă la închiderea sesiunii Adunarea națională se pronunță pentru o modificare parțială sau totală a constituției, procedura revizuirii va fi următoarea :

Dorința exprimată de Adunare poate deveni lege numai după trei examinări succesive, între care trebuie să treacă intervale de o lună, și hotărîrea poate fi adoptată numai cu trei pătrimi din voturi, numărul votanților fiind de cel puțin 500. Adunarea care se convoacă în vederea revizuirii constituției se alege numai pe 3 luni și, în afară de unele cazuri extrem de urgente, nu trebuie să se ocupe de nici o altă chestiune”.

Aceasta este „Constituția Republicii Franceze” și acesta este modul în care trebuie să fie ea aplicată. După cum ai remarcat numaidecît, cititorule, acest document este, de la început și pînă la sfîrșit, o colecție de vorbe frumoase, menite să mascheze intențiile cele mai perfide. Însuși felul cum sînt formulate prevederile acestei constituții face *imposibilă* violarea ei, întrucît fiecare articol conține propria lui antiteză și se anulează pe sine în întregime. De pildă : „votul direct și universal” — „*exceptînd* cazurile prevăzute de *lege*”.

De aceea nu se poate spune că legea din 31 martie 1850 (care lipsește de drepturile electorale două treimi din populație) ar viola, în genere, constituția.

În constituție se repetă în permanență formula că reglementarea și limitarea drepturilor și libertăților poporului (de pildă dreptul de asociere, dreptul de vot, libertatea presei, libertatea învățămîntului etc.) vor fi precizate prin *legi organice* ulterioare, iar aceste „legi organice” „precizează” libertățile promise, desființîndu-le. Acest procedeu ingenios, care constă în a garanta libertatea deplină, a proclama cele mai frumoase principii, lăsînd problemele legate de aplicarea lor, *detaliile*, pe seama unor legi ulterioare, a fost împrumutat de burghezia austriacă și de cea prusiană de la prototipurile lor franceze; așa s-a procedat și cu constituția franceză din 1830 și cu cele care au precedat-o.

Poporul trebuie să-și formeze o părere și despre *detalii*³¹⁹, iar nu numai despre principii, încă înainte de a veni la putere. În Convenția engleză lupta s-a dus tocmai în jurul acestei chestiuni !

Singurele articole pozitive și precise din întreaga constituție sînt cel cu privire la alegerea președintelui (art. 45) și cel cu privire la modificarea constituției (art. 111). Acestea sînt singurele articole a căror încălcare este *posibilă*, fiindcă numai ele nu conțin nici un fel de contradicții.

Prin aceste articole, elaborate de Adunarea constituantă din 1848, era direct vizat Bonaparte, care prin intrigile urzite de el pentru înscăunarea sa în postul de președinte alarmase pe deputați.

Contradicțiile de care ne lovim mereu în această constituție a minciunii demonstrează cu destulă claritate că burghezia poate fi democrată *în vorbe*, dar nu vrea să fie democrată și *în fapte*, că ea recunoaște justetea unui principiu, dar nu-l pune niciodată în aplicare, și că adevărata „constituție” a Franței trebuie căutată nu în documentul de care ne-am

ocupat, ci în *legile organice* adoptate pe baza lui, pe care le-am prezentat, pe scurt, cititorilor. În această constituție au fost incluse *principiile*, iar *detaliile* au fost lăsate pentru mai târziu, și în aceste detalii a fost restabilită o nerușinată tiranie!

Cît de excesiv a ajuns despotismul în Franța se poate vedea din următoarele restricții impuse muncitorilor.

Fiecare muncitor primește de la poliție un carnet, pe a cărui primă pagină sînt trecute numele, vîrsta, locul nașterii, profesiunea sau ocupația lui și semnalmentele personale. El este obligat să înscrie în acest carnet numele patronului la care lucrează și motivele pentru care pleacă de la el. Dar asta încă nu-i totul: carnetul este predat patronului, care, la rîndul său, îl depune la secția de poliție împreună cu o caracterizare a muncitorului, făcută de el. Cînd pleacă dintr-un loc de muncă, muncitorul trebuie să se ducă să-și ia carnetul de la poliție, căci fără el nu poate fi angajat în altă parte. În felul acesta existența lui e la cheremul poliției. Dar nici asta nu-i totul: acest carnet servește și drept act de identitate. Dacă poliția consideră că muncitorul este periculos, îi scrie în carnet „bon pour retourner chez lui” * și el este obligat să se întoarcă în localitatea sa natală! Aceste restricții teribile nu au nevoie de nici un fel de comentarii! Cititorul își poate da singur seama de întreaga situație și de consecințele ei. Nici iobagul din epoca feudalismului și nici paria din India nu poate fi comparat cu muncitorul francez. Nu-i de mirare, în acest caz, că muncitorii francezi așteaptă cu atîta nerăbdare momentul insurecției. Și nu-i de mirare dacă indignarea lor răbufnește ca o furtună. Ei au fost mărinimoși în 1830 și tot mărinimoși s-au dovedit și în 1848; dar de atunci libertatea lor a devenit obiect de trafic, sîngele lor a curs șiroaie, toate închisorile din Franța sînt pline de deținuți pe viață, 15.000 de oameni au fost deportați, în masă, în colonii și asupra lor apasă acum înspăimîntătorul despotism de care am vorbit. Nu-i de mirare deci că burghezia se teme de popor și că ea își încordează ultimele forțe pentru a amîna cît de cît ceasul răfuielilor. Numai că în propriile ei rînduri nu există unitate și sînt prea multe ambiții care se ciocnesc, iar pe primul plan se află

* — „să fie trimis la urmă”. — *Nota Trad.*

PLANURILE LUI NAPOLEON

Problema care se pune acum este dacă mandatul președintelui va fi prelungit și dacă constituția va fi revizuită. Napoleon nu poate fi reales fără o violare flagrantă a constituției, deoarece, în primul rînd, el nu poate fi reales decît după trecerea unui interval de 4 ani de la expirarea împuternicirilor sale și, în al doilea rînd, constituția nu poate fi revizuită decît cu o majoritate de trei pături din numărul deputaților. Dar o asemenea majoritate în favoarea revizuirii constituției nu există, așa că o realegere constituțională a președintelui nu este cu putință.

De aceea pentru Napoleon nu există decît o singură alternativă: sau să sfideze constituția, să recurgă la arme și să tranșeze chestiunea prin luptă, sau să procedeze legal, depunîndu-și împuternicirile la termenul prevăzut. În acest din urmă caz va deveni președinte Cavaignac și va fi înfăptuită *republica burgheză*. În primul caz perspectivele sînt mai complicate.

Iată de ce caută Napoleon acum să profite de nemulțumirea poporului. Burghezia este ostilă lui Napoleon; poporul știe acest lucru, și astfel există un element de legătură între ei. Totuși ura împotriva asupririi se revarsă în egală măsură asupra lui Napoleon și asupra burgheziei; dacă el va reuși să scuture de pe umerii săi această povară și s-o arunce pe umerii burgheziei, va fi astfel înlăturat un mare obstacol.

Și tocmai acest lucru încearcă el să-l facă acum, după cum se vede din recenta lui cuvîntare de la Dijon, în care a spus:

„Toate legile rele au fost adoptate de Adunarea națională și toate legile bune pe care le-am propus eu au fost respinse de ea sau mutilate de amendamentele ei. Ea m-a împiedicat în toate încercările mele de a vă îmbunătăți situația și a creat obstacole pentru măsurile mele acolo unde nu exista nici un fel de obstacol”.

Așadar, el caută să abată asupra Adunării naționale lovitura care îi este sortită lui. Totodată armata înclină mai mult spre el decît spre Adunarea națională, iar mizeria poporului este atît de mare, încît, atîta timp cît elementele conștiente reprezintă doar o minoritate, aproape orice schimbare va fi considerată de majoritate ca un pas spre mai bine.

Prin urmare, dacă burghezia, văzînd hotărîrea lui Napoleon, se va încumeta să lupte sub conducerea lui Cavaignac, poporul se va ridica, firește, împotriva ei, iar Bonaparte se

va situa de partea poporului. Unindu-se, ei se vor dovedi mai puternici decît Adunarea națională. Atunci însă se va ivi un moment critic ; văzînd că poporul este pe cale să învingă, Adunarea națională va alege dintre două rele pe cel mai mic. Ea va prefera mai degrabă un imperiu sau o dictatură a lui Napoleon decît o republică democratică și socială, și de aceea va căuta să ajungă la o înțelegere cu președintele. Acesta, temîndu-se tot atît de mult de puterea democratică, va accepta ajutorul Adunării. Armata, sau cel puțin o parte din ea, excitată de primejdia și „gloria” luptei, se va lega și mai strîns de Napoleon, iar lupta va căpăta atunci o nouă înfățișare : va fi o luptă a armatei și a burgheziei împotriva poporului. Planul lui Napoleon constă în a se folosi întîi de popor împotriva burgheziei, iar după aceea de burghezie împotriva poporului și, în sfîrșit, de armată împotriva amîndurora.

Viitorul ne va aduce evenimente importante și actuala situație din Franța constituie una dintre cele mai interesante teme de studiu oferite de istorie.

Scris de Karl Marx în prima jumătate
a lunii iunie 1851

Publicat în
„Notes to the People” nr. 7
din 14 iunie 1851

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba engleză

Anexe

Apel pentru ajutorarea emigranților politici germani

Acum cînd, în vîlmășagul sălbatic al represiunii militare, în Germania a fost întronată din nou „ordinea și liniștea” ; cînd, sub bubuitul aducător de moarte al tunurilor, peste ruinele fumegînde ale orașelor a fost restabilită „inviolabilitatea proprietății și a persoanei” ; cînd curțile marțiale abia mai prididesc să bage în mormînt, cu capul zdrobit de gloanțe, un „rebel” după altul ; cînd închisorile nu mai sînt în stare să cuprindă pe toți acuzații de „înalță trădare” și cînd singurul drept care mai există este acela al curților marțiale, mii și mii de germani rătăcesc, fără adăpost, prin țări străine.

Numărul lor sporește pe zi ce trece și, o dată cu aceasta, se înrăutățește și mai mult situația acestor oameni rămași fără patrie ; alungați dintr-un loc în altul, ei nu știu dimineața unde vor reuși să-și găsească un culcuș seara, iar seara nu știu cum vor putea face rost de o bucată de pîine a doua zi dimineața.

Un număr nesfîrșit de emigranți se îngrămădesc în orașele Elveției, Franței și Angliei. Acești nefericiți vin din toate colțurile Germaniei. Cei ce au luptat pe baricadele din Viena împotriva ligii negre-galbene și s-au bătut cu serejaniei lui Jellačić, cei ce au fugit din Prusia ca să scape de soldații lui Wrangel și ai lui Brandenburg, cei ce, la Dresda, au apărat cu arma în mîină constituția imperiului, cei ce au luptat în Baden, în rîndurile armatei republicane, împotriva cruciadei organizate de principii coalizați, indiferent dacă sînt liberali sau democrați, republicani sau socialiști, toți acești adepți ai celor mai diferite doctrine și interese politice sînt uniți acum printr-o soartă comună : exilul și mizeria.

Jumătate din națiune, îmbrăcată în zdrențe, cerșește la ușile străinilor.

Și aici, la Londra, compatrioții noștri emigranți bat trotuarele reci ale strălucitei capitale mondiale în căutare de adăpost. Fiecare vapor care traversează canalul aduce de peste mare noi și numeroase grupuri de oameni rămași fără patrie; pe toate străzile Londrei ne e dat să auzim, în limba noastră maternă, plîngerile celor proscși.

Această stare de mizerie a răscolit adînc sufletele multor germani, prieteni ai libertății, care trăiesc la Londra. La 18 septembrie a.c. a avut loc o adunare generală a Asociației culturale a muncitorilor germani și a emigranților germani sosiți aici, în vederea organizării unui comitet de ajutorare a democraților aflați în mizerie. Au fost alese următoarele persoane: *Karl Marx*, fost redactor al „Noii gazete renane”; *Karl Blind*, fost ambasador al guvernului din Baden-Palatina la Paris; *Anton Fűster*, fost membru al Reichstagului austriac de la Viena; *Heinrich Bauer*, meșter cizmar în Londra; și *Karl Pfűnder*, pictor în același oraș.

Acest comitet va prezenta, lunar, adunării generale o dare de seamă publică, precum și una — prescurtată — în coloanele ziarelor germane. Pentru a evita orice bîrfeli, s-a luat hotărîrea ca *nici un membru al Comitetului să nu primească vreun ajutor din casa administrată de comitet*. Dacă vreunul dintre ei va fi vreodată nevoit să solicite un ajutor, el își va pierde, din acel moment, calitatea de membru al Comitetului.

Vă rugăm deci, prieteni și frați, să faceți tot ce vă stă în putință. Dacă doriți ca libertatea tîrită în noroi și ferecată în lanțuri să prindă din nou curaj, dacă sînteți părtași cu suflul la suferințele celor mai buni dintre luptătorii pentru cauza voastră, atunci răspundeți la apelul nostru fără a mai aștepta vreun îndemn special din partea noastră.

Toate ajutoarele pot fi trimise pe adresa: *Heinrich Bauer*, meșter cizmar, 64, Dean Street, Soho Square, London. Pe plicuri să se menționeze: „Pentru Comitetul emigranților”.

Londra, 20 septembrie 1849

Comitetul de ajutorare a emigranților politici germani:
Anton Fűster, Karl Marx, Karl Blind,
Heinrich Bauer, Karl Pfűnder

Publicat în
 „Neue Deutsche Zeitung” nr. 228
 din 26 septembrie 1849

Se tipărește după textul
 apărut în ziar
 Tradus din limba germană

Darea de seamă a Comitetului de ajutorare a emigranților germani din Londra

La 18 noiembrie a.c. a avut loc o adunare generală a Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra, împreună cu majoritatea emigranților politici stabiliți la Londra; cu acest prilej a fost ascultată darea de seamă financiară a Comitetului de ajutorare care a fost ales la una din adunările precedente.

S-a primit, în total, de la 22 septembrie a.c. :

	L.st.	Șil.	Penos
1. De la Asociația culturală a muncitorilor din Londra	2	8	4 ¹ / ₂
2. De la Asociația germană a cititorilor din Londra	2	15	—
3. Din partea redacției ziarului „Northern Star” din Londra	—	5	—
4. De la cetățeanul Eddäus din Londra	—	1	—
5. Colectat de cetățeanul Siefert din Londra	—	9	6
6. De la cetățeanul Göringer din Londra	1	5	9
7. Colectat de cetățeanul H. Bauer din Londra	7	1	9
8. De la muncitorii germani din Paris, prin cetățeanul Heidecker	—	12	1
9. De la Huddersfield, prin cetățeanul Krapp	3	—	—
10. De la Stettin * din Prusia	18	14	—
Total	36	12	5 ¹ / ₂

Următorii emigranți au primit de la 22 septembrie și până la 18 noiembrie a.c. :

1. Kleiner	3	17	2
2. Zschinski	3	17	4
3. Fröhlich	2	2	1
4. Henser	3	7	6
5. Egner	1	19	—
6. W. Töpffer	1	11	7
7. J. Töpffer	1	4	4

* — denumirea germană a orașului Szczecin. — *Nota Red.*

8. Emigranților Blei, Bergmann, Osoba, Wessely, Braulitzky și Klein	2	8	10
9. Negustorul emigrant Schopp și familia lui pe o poliță simplă	4	—	—
10. Pentru cheltuieli de imprimat și pentru liste de subscripție	1	15	2½
	Total		
	26	3	½
Total intrări	36	12	5½
Total ieșiri	26	3	½
	Sold		
	10	9	5

În afară de bani s-au primit și obiecte de îmbrăcăminte, care au fost împărțite emigranților.

Prezenta dare de seamă financiară a fost aprobată de adunare în unanimitate. Pentru toate cheltuielile făcute există chitanțe în regulă, iar donatorii din Huddersfield și Stettin, care nu au fost reprezentați la această adunare, vor fi invitați să desemneze persoane de încredere pentru a verifica aceste chitanțe.

Întrucît, în urma plecării a doi dintre membrii săi, A. Füs-ter și K. Blind, Comitetul s-a descompletat și întrucît se fac încercări de a organiza, în opunere cu Comitetul nostru, un alt comitet, independent de Asociația culturală a muncitorilor și de emigranții de orientare social-democrată, Comitetul a remis Asociației mandatul său.

În legătură cu aceasta, Asociația a adoptat hotărîrea următoare :

1. Asociația culturală a muncitorilor germani, după ce a aprobat activitatea Comitetului de pînă acum, alege din mijlocul ei un nou Comitet, compus din cinci persoane, căruia i se dă denumirea de „Comitetul social-democrat de ajutorare a emigranților germani”. Acestui Comitet i se predă soldul casei Comitetului precedent.

2. Comitetul acordă ajutor în primul rînd membrilor partidului social-democrat. Dar, în măsura în care mijloacele îi vor permite, nu va refuza să dea ajutoare și emigranților de alte orientări politice.

3. Comitetul va prezenta în fiecare lună, în fața Asociației culturale a muncitorilor, o dare de seamă financiară, după care se va proceda la re alegerea lui. Darea de seamă va fi publicată în „Deutsche Londoner Zeitung”, „Northern Star”, „Neue Deutsche Zeitung” din Frankfurt, „Westdeutsche Zeitung” din Colonia, „Norddeutsche Freie Presse” din Hamburg, în „Demokratische Zeitung” din Berlin, în „Schweizeri-

sche National-Zeitung", iar la New York în „Schnellpost" și „Staatszeitung".

4. Donatorii au dreptul să asiste personal la prezentarea dărilor de seamă lunare sau, dacă nu se află la Londra, să desemneze în acest scop persoane de încredere și să verifice registrele, chitanțele și soldul casei.

5. Asociația culturală a muncitorilor alege ca membri ai Comitetului pe : Karl Marx, August Willich, Friedrich Engels, Heinrich Bauer și Karl Pfänder.

Publicînd spre cunoștința tuturor prezenta dare de seamă împreună cu hotărârile Asociației culturale a muncitorilor, Comitetul roagă pe donatori să trimită ajutorul lor pe adresa : Heinrich Bauer, 64, Dean Street, Soho Square, London.

Londra, 3 decembrie 1849

Membrii comitetului :
*Karl Marx, August Willich,
Friedrich Engels, Heinrich Bauer,
Karl Pfänder*

Publicat în
„Westdeutsche Zeitung" nr. 173
din 12 decembrie 1849

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Apel de a se subscrie acțiuni

*„Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“,
Redactor-șef Karl Marx*

„Neue Rheinische Zeitung“ * a apărut, precum se știe, de la 1 iunie 1848 pînă la 19 mai 1849, sub conducerea lui *Karl Marx*, ca gazetă cotidiană la *Colonia, pe Rin*. Ea a reprezentat cu atîta succes curentul cel mai intransigent al democrației din Germania, încît, în ciuda tuturor suspendărilor și a stării de asediu, a proceselor de presă și a prigoanei, a greutăților enorme, a persecuțiilor și a piedicilor de tot felul, după o existență de numai 11 luni ea număra 5.600 de abonați. După ce redactorii ei au fost de două ori achitați de către Curtea cu juri, guvernului prusian nu i-a mai rămas altceva de făcut decît să recurgă la un act de samavolnicie brutală pentru a pune capăt apariției acestei gazete, care-i inspira atîta groază. Cînd în mai, anul trecut, au fost înăbușite răscoalele parțiale din Prusia renană, el a profitat de dictatura baionetei, vremelnic înscăunată, pentru a izgoni cu forța din Prusia pe redactorii ei și a face astfel imposibilă apariția mai departe a lui „Neue Rheinische Zeitung“.

Redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung“, care au participat — unii în Germania de sud, iar alții la Paris — la mișcările revoluționare din vara trecută, s-au întîlnit din nou, în majoritatea lor, la Londra și au hotărît să scoată aici în continuare gazeta. La început ea urmează să apară numai o dată pe lună, sub forma unei reviste de aproximativ cinci coli de tipar. Totuși publicația aceasta își va atinge pe deplin scopul ei : acela de a exercita o influență permanentă și profundă asupra opiniei publice, iar sub raport financiar va avea cu totul alte perspective numai dacă redacția o va putea scoate la intervale mai scurte. De aceea redacția intenționează ca, de îndată ce mijloacele îi vor permite, să scoată „Neue

* „Noua gazetă renană“. — *Nota Trad.*

Rheinische Zeitung" în ediții de cinci coli de tipar, de două ori pe lună, sau, dacă va fi cu puțință, sub forma unei mari reviste săptămânale, de felul celor americane și engleze, și, de îndată ce împrejurările îi vor permite să se reîntoarcă în Germania, să transforme din nou și fără întârziere gazeta săptămânală într-una zilnică.

Un calcul preliminar ne arată că, chiar dacă apare numai o dată la două săptămîni și într-un tiraj de 3.000 de exemplare, revista poate să dea un venit anual de 1.900 de taleri.

Pentru ca întreprinderea să fie pusă pe picioare și să se asigure apariția revistei la două săptămîni sau o dată pe săptămînă este absolută nevoie de crearea unui capital de 500 de lire sterline, fapt pentru care se și face un apel de a se subscrie acțiuni în condițiile următoare :

1. Fiecare acțiune reprezintă 50 de franci și se achită de îndată contra unei chitanțe provizorii, care se va preschimba ulterior pe acțiunea originală.

2. Fiecare acționar este răspunzător numai pentru valoarea acțiunii care-i aparține.

3. Acționarii au dreptul să-și desemneze reprezentanți la Londra pentru verificarea întregii gestiuni.

4. Va fi convocată, de patru ori pe an, o adunare generală care va asculta darea de seamă despre mersul întregii întreprinderi și despre situația ei financiară și va lua hotărîri cu privire la măsurile ulterioare privind controlul gestiunii. Fiecărui acționar în parte i se va trimite o dare de seamă lito-grafiată cu privire la situația întreprinderii.

5. Venitul pe care-l va aduce întreprinderea va fi adăugat la capital pînă ce va deveni posibilă apariția zilnică a lui „Neue Rheinische Zeitung“. După ce va fi fost atins acest obiectiv, venitul va fi împărțit în trei părți egale, dintre care una va fi adăugată la fondul de rezervă, alta va fi distribuită ca dividend acționarilor, iar a treia va reveni redacției.

Londra, 1 ianuarie 1850

K. Schramm

Girant responsabil al lui
„Neue Rheinische Zeitung“

Scris cu participarea lui
K. Marx și F. Engels

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

Publicat pentru prima oară
în 1930 în limba rusă de
Institutul de marxism-leninism
de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

Darea de seamă a Comitetului social-democrat al emigranților din Londra

1. Ieșiri

				L.st.	Șil.	Pence
Noiembrie 1849	16	ajutoare	a 7 șil.	5	12	—
Decembrie "	29	"	" 7 "	10	3	—
	3	"	" 4 "	—	12	—
	1	"	" 6 "	—	6	—
	1	"	" 3 "	—	3	—
	2	"	" 5 "	—	10	—
	1	"	" 5 "	—	5	6
	1	"	" 8 "	—	8	—
	1	"	" 12 "	—	12	—
	4	"	" 10 "	—	2	—
Ianuarie 1850	20	"	" 7 "	7	—	—
	1	"	" 2 "	—	2	6
	3	"	" 4 "	—	12	—
Februarie 1—23	18	"	" 7 "	6	6	—
	2	"	" 5 "	—	10	—
	1	"	" 2 "	—	2	—
	5	"	" 10 "	—	2	10
	1	"	" 3 "	—	3	—
	1	"	" 13 "	—	13	—
	2	"	" 1 "	—	2	6
	1	"	" 1 "	—	1	—
114 ajutoare Total . . .				38	13	6
Taxe poștale, timbre, cheltuieli de încasare și articole de birou				1	5	1
Total				39	18	7

La această rubrică intră și împrumutul de 26 l.st. acordat diferiților emigranți care între timp au găsit de lucru, pentru achiziționarea de unelte, îmbrăcăminte etc. și care, primind acest împrumut. au promis că-l vor înapoia ulterior.

2. *Intrări*

		L.st.	Șil.	Pence
Noiembrie 19	Sold de casă	10	9	5
Decembrie 1	De la Asociația culturală a muncitorilor	—	3	6
" 10	Primit, prin „Westdeutsche Zeitung” din Colonia, 30 de taleri drept compensație pentru cheltuieli	4	1	—
" 15	De la muncitorii germani din Paris	2	5	10
" 17	Prin cetățeanul profesor Türk din Rostock	16	12	6
Februarie 11	De la Comitetul de ajutorare din Cincinnati	20	18	—
" 20	De la muncitorii din Schwerin	3	—	—
Total . . .		57	10	3
Ieșiri, după cum s-a arătat mai sus . . .		39	18	7
Sold de casă . . .		17	11	8

Darea de seamă financiară de mai sus a fost prezentată și aprobată în ziua de 4 martie, la adunarea organizației locale a Asociației culturale a muncitorilor germani. Persoanele care au dat bani sau oamenii lor de încredere pot cerceta oricând adevărurile și registrele care se află la casier.

După încheierea acestei dări de seamă am primit de la Colonia și de la New York două mandate poștale, care vor fi incluse în viitoarea dare de seamă. Între timp însă, în urma expulzărilor continue din Elveția și din Franța, a crescut foarte mult numărul emigranților de aici care au nevoie de sprijin. Aproape zilnic sosesc aici noi emigranți, care în majoritatea lor sînt într-o asemenea situație că trebuie nu numai să le dăm modestul ajutor obișnuit, dar și să facem, fără întârziere, unele cheltuieli pentru a-i asigura cu îmbrăcămintea necesară. În asemenea condiții, Comitetul, alcătuit din subsemnații, se vede cu atît mai copleșit de povara grijilor, cu cît încercările altor persoane și organizații de a strînge fonduri pentru sprijinirea emigranților de aici n-au fost, pe cît se pare, încununat de succes, datorită cărui fapt toți emigranții care vin aici ni se adresează mai ales nouă. Mulțumită stăruințelor muncitorilor germani de aici, ca și emigranților înșiși, s-a găsit pentru unii dintre ei o ocupație. Dar foarte multe specialități, care le sînt deschise emigranților în alte localități, le sînt inaccesibile aici din diferite cauze, și mai ales din cauza concurenței care bîntuie într-un

oraș suprapopulat cum e Londra. În afară de aceasta, afluența de noi emigranți este atât de mare, că lista celor care au nevoie de sprijin crește de la o săptămână la alta.

Cu toate că mijloacele aflate la dispoziția Comitetului au fost cheltuite cu cea mai mare economie și cu toate că ajutorul regulat a fost redus la proporțiile minime îngăduite de prețurile exorbitante de aici la articolele de primă necesitate, totuși, în asemenea condiții, fondurile Comitetului se topesc văzînd cu ochii și ne temem chiar că în curînd nu vom fi în stare să apărăm pe emigranții șomeri de aici de lipsa de adăpost și de cea mai neagră mizerie.

De aceea ne adresăm din nou, pentru mijloace bănești, însuși partidului din Germania. Amintim partidului că, dacă în Elveția și în Franța numărul emigranților care au nevoie de ajutor scade, el crește cu atât mai mult la Londra; sperăm că nu se va ajunge pînă acolo ca niște oameni care au luptat cu arma în mîină pentru libertatea și onoarea poporului german să cerșească pe străzile Londrei.

Rugăm ca toate ajutoarele să fie trimise pe adresa : d-lui Heinrich Bauer, 64, Dean Street, Soho Square, London.

Londra, începutul lunii martie 1850

Comitetul social-democrat
al emigranților :

*Karl Marx, F. Engels, H. Bauer,
A. Willich, Karl Pfänder*

Publicat în
„Westdeutsche Zeitung” nr. 68
din 21 martie 1850

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Asociația internațională a comuniștilor revoluționari³²⁰

ARTICOLUL 1

Scopul acestei asociații este răsturnarea tuturor claselor privilegiate, supunerea acestor clase dictaturii proletarilor, revoluția neîntreruptă pînă la înfăptuirea comunismului, care trebuie să fie ultima formă de organizare a neamului omenesc.

ARTICOLUL 2

Pentru a contribui la realizarea acestui scop, asociația va stabili legături de solidaritate între toate fracțiunile partidului comunist revoluționar, făcînd să dispară — conform unui principiu al fraternității republicane — împărțirile după naționalitate.

ARTICOLUL 3

Comitetul fondator al asociației se constituie în Comitet central; pretutindeni unde nevoile cauzei vor cere, el va stabili comitete care vor întreține legături cu Comitetul central.

ARTICOLUL 4

Numărul membrilor asociației este nelimitat, dar nimeni nu poate deveni membru dacă n-a fost admis cu unanimitate de voturi. În nici un caz alegerea nu poate să aibă loc prin votare secretă.

ARTICOLUL 5

Toți membrii asociației se obligă prin jurămint să păstreze neschimbată formularea dată primului articol din prezentul

statut. Orice modificare care ar putea avea ca urmare o atenuare a intențiilor exprimate în primul articol eliberează pe membrii asociației de angajamentul lor.

ARTICOLUL 6

Toate hotărârile asociației vor fi adoptate cu o majoritate de două treimi din numărul voturilor.

*J. Vidal, August Willich,
G. Julian Harney, Adam,
K. Marx, F. Engels*

Redactat la mijlocul lunii aprilie 1850

Se tipărește după manuscris

Publicat pentru prima oară
în 1926 în limba rusă de
Institutul de marxism-leninism
de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

Tradus din limba franceză

Darea de seamă a Comitetului social-democrat al emigranților din Londra

Intrări

		L.st.	Șil.	Pence
25 februarie	Sold de casă	17	11	8
	De la Liga reformei sociale din New York	30	18	5
13 martie	De la Comitetul emigranților din Colonia	36	—	—
	De la A.F., membru al Asociației culturale a muncitorilor	—	5	—
18 martie	Prin d-l Wichmann din Hamburg	6	—	—
16 aprilie	Prin d-l Rempel din Bielefeld .	3	—	—
	Prin d-l Engels din E.-B. * . . .	1	—	—
20 aprilie	De la mai mulți muncitori englezi	—	7	—
		95	2	1

Ieșiri

Martie	53	ajut. a	7	ș.	18	11	—
"	7	"	"	10	3	10	—
"	1	"	"	9	—	9	6
"	1	"	"	2	—	2	8 ^{1/2}
"	6	"	"	5	1	10	—
"	2	"	"	1	—	2	—
"	2	"	"	4	—	8	—
"	1	"	"	2	—	2	—
		Împrumuturi			2	3	—
		Mărci poștale și diverse mici cheltuieli			—	8	8
					27	6	10 ^{1/2}
Aprilie	56	ajut. a	6	ș.	16	16	—
"	18	"	"	5	4	10	—
"	2	"	"	2	—	5	—
"	14	"	"	1	1	1	—
"	52	"	"	7	18	4	—
"	1	"	"	8	—	8	—
"	54	"	"	3	8	2	—
"	49	"	"	3	8	11	6
"	1	"	"	6	—	6	4
		Mici cheltuieli			—	6	5
					58	10	3
					85	17	1 ^{1/2}
Sold de casă					9	4	11 ^{1/2}

* — probabil Elberfeld-Barmen. — Nota Red.

De la constituirea sa la 18 septembrie 1849, Comitetul a acordat ajutoare la circa 100 de emigranți, pe o perioadă de timp mai mult sau mai puțin îndelungată, iar suma totală care a trecut prin mâinile sale se ridică la 161 de lire sterline, 7 șilingi și 8¹/₂ pence. În afară de aceasta, Comitetul local al Asociației culturale a muncitorilor a făcut față, prin diferite liste de subscripție, nevoilor urgente ale unor emigranți. Altor emigranți el le-a căutat de lucru; totodată a pus la dispoziția tuturor emigranților localul și gazetele sale.

Registrele contabile și chitanțele referitoare la darea de seamă financiară de mai sus, care a fost prezentată Asociației culturale a muncitorilor germani și aprobată de ea, se află la casierul Comitetului, unde donatorii sau împuterniciții lor pot lua cunoștință de ele.

Nu demult, d-nii Struve, Bobzin, Bauer (din Stolpe) și alții au socotit necesar să se folosească de numele lor pentru a atrage din Germania sume însemnate de bani pentru emigranți. În acest scop ei au grupat în jurul lor un număr oarecare de emigranți, iar ieri, în cadrul unei adunări, au organizat un comitet al lor propriu. Se înțelege de la sine că acest nou proiect de organizare a unui comitet paralel nu va împiedica activitatea noastră, după cum nu au împiedicat-o nici proiectele care au eșuat pînă acum.

După cum se vede din darea de seamă financiară, casa Comitetului este atît de epuizată, că mijloacele ajung abia pentru a face față nevoilor pe o săptămînă. În afară de aceasta, primim în fiecare zi noi cereri de ajutorare din partea emigranților. De aceea apelăm încă o dată la Partidul social-democrat german să nu lase pe emigranți într-o situație grea și, după posibilitățile sale, să trimită cît de curînd contribuțiile sale pe adresa casierului nostru: K. Pfänder, 21, King Street, Soho Square, London.

Londra, 23 aprilie 1850

Comitetul social-democrat
al emigranților :

K. Marx — președinte,
August Willich, K. Pfänder,
F. Engels, Heinrich Bauer

Publicat în
„Norddeutsche Freie Presse” nr. 349
din 10 mai 1850

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Emigranții germani de la Londra

În ultima vreme, sumele de bani trimise pentru emigranții germani de aici au fost cu totul neînsemnate, astfel că se zbat în cea mai neagră mizerie. Unii *dintre ei* n-au putut să-și găsească pînă acum de lucru în specialitatea respectivă și *de aproape o săptămînă înnoptează pe străzi și prin parcuri și rabdă pur și simplu de foame*. Diferite persoane și organizații refuză să trimită bani sub pretext că între comitete există unele divergențe și că ajutoarele sînt împărțite emigranților în mod părtinitor. La această stare de lucruri au contribuit d-nii Struve, Bobzin și alții, care au declarat că Comitetul alcătuit din subsemnații nu sprijină decît pe „comuniști”.

Declarăm aici încă o dată că noi am acordat ajutor, fără nici o deosebire, *oricui* a putut să dovedească că este emigrant german și că are într-adevăr nevoie de ajutor. Aceasta se poate constata din registrele și chitanțele noastre, pe care le putem pune, în orice moment, la dispoziția donatorilor sau împuterniciților lor spre a le verifica. Unul dintre subsemnații, Willich, la ședința plenară a Comitetului condus de d-nii Struve, Bobzin și alții, a cerut emigranților care au primit ajutor de la Comitetul social-democrat, să spună care dintre ei a fost întrebat dacă este „comunist” ? *Nici unul n-a răspuns afirmativ.*

Declarăm că afirmația de mai sus a d-lor Struve, Bobzin și a altora nu este altceva decât o *minciună* și o *calomnie*. Acestea fiind spuse, pretextul folosit de unele persoane și organizații pentru a refuza să sprijine pe emigranții de la Londra cade de la sine.

Londra, 14 iunie 1850

Comitetul social-democrat
al emigranților :

***K. Marx, K. Pfänder, A. Willick,
F. Engels, H. Bauer***

Rugăm ca scrisorile și ajutoarele să fie trimise pe adresa :
K. Pfänder, 21, King Street, Soho Square, London.

Publicat în
„Westdeutsche Zeitung“ nr. 149
din 25 iunie 1850

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

Darea de seamă a Comitetului social-democrat
al emigranților din Londra pe lunile mai,
iunie și iulie 1850

Intrări

		L.st.	șil.	Pence
<i>Aprilie 24</i>	Sold, potrivit dării de seamă precedente	9	4	11½
<i>Mai</i>	Din Hanau, prin cetățeanul Schärttner, 13 l. st., după reținerea impozitului pe venit de 7 ș. și 9 p.	12	12	3
	De la un englez	—	2	—
	De la Frankfurt pe Main: 20 l. st. și 5 l. st.	25	—	—
		<hr/>	46	19
				2½
<i>Iunie</i>	De la Trier	2	2	6
	" " Paris (din partea unor muncitori germani)	1	18	6
	Prin cetățeanul Petzler	—	5	—
		<hr/>	4	6
				—
<i>Iulie</i>	De la Frankfurt pe Main	30	—	—
	" " Colonia	—	11	4
	" " Wiesbaden (Uniunea munc.)	4	10	—
	" " Hamburg („Norddeutsche Freie Presse")	11	11	10
	" " Asociația culturală a muncitorilor din Londra	7	9	6
	" " Frankfurt pe Main	20	—	—
	" " „Neustadt an der Hardt"	4	—	—
	" " Hamburg (expediția ga- zetei „Freischütz")	20	10	10
	" " La Chaux-de-fonds	5	—	—
	" " Hamburg (Uniunea mun- citorilor din St. Georg)	—	17	6
		<hr/>	104	11
				—

Ieșiri

		L.st.	Șil.	Pence	
<i>De la 24 aprilie până la 30 mai</i>	128 de ajutoare a 3 ș. 6 p.	22	8	—	
	27 " " " 3 "	4	1	—	
	26 " " " 2 "	2	12	—	
	31 " " " 1 "	1	11	—	
	25 " " " 5 "	6	5	—	
	Ajutoare întâmplătoare	1	5	—	
	Lucru de cizmărie pentru emigranți	—	14	—	
Mici cheltuieli	—	6	11		
		39	2	11	
<i>Iunie</i>	58 de ajutoare a 2 ș.	5	16	—	
	59 " " " 1 "	2	19	—	
	25 " " " 1 " 6 p.	1	17	6	
	Ajutoare întâmplătoare	—	10	—	
	Mici cheltuieli	—	11	6	
		11	14	—	
<i>Iulie</i>	28 ajutoare a 2 ș.	2	16	—	
	24 " " " 1 "	1	4	—	
	93 " " " 6 p.	2	6	6	
	Ajutoare întâmplătoare	1	6	—	
	Cheltuieli pentru căminul și cantina emigranților				
	7 l. st. 9 ș. 6 p.	}	35	9	6
	5 " " — —				
	5 " " 10 " —				
	5 " " 10 " —				
	6 " " — —				
6 " " — —					
Pentru procurarea de inventar de muncă	6	—	—		
Împrumuturi pentru emigranți	7	12	6		
Împrumut unui emigrant cu familie	1	—	—		
Mici cheltuieli	—	19	3 ¹ / ₂		
		58	13	9 ¹ / ₂	
	Total	109	10	8 ¹ / ₂	
Total intrări		155	16	2 ¹ / ₂	
" ieșiri		109	10	8 ¹ / ₂	
Sold de casă		46	5	6	

Această dare de seamă financiară a fost prezentată și aprobată în cadrul ședinței de la 30 iulie a.c. Asociației culturale a muncitorilor. Persoanele care au dat bani, precum și împrumutnicii lor, pot vedea oricând registrele și adeverințele respective.

Dat fiind că în cursul lunii iunie subscripțiile au fost foarte reduse, iar nevoile emigranților extrem de mari, s-a luat hotărîrea de a amenaja un cămin și o cantină pentru emigranți. Asociația culturală a muncitorilor din localitate cum și o parte din emigranți care și-au găsit deja de lucru au dat posibilitatea, prin subscripțiile lor, să se păsească la înlăptuirea acestui plan. Din banii primiți mai tîrziu s-a putut înzestra căminul cu ustensilele și mobila necesară. În momentul de față căminul este folosit de 18 emigranți, iar cantina de vreo 40. În primul rînd au fost atrași dintre emigranți cizmarii șomeri, cărora li s-a dat să repare încălțămîntea necesară tovarășilor lor. După aceea Comitetul a alocat o sumă de bani și a luat primele măsuri necesare pentru organizarea, în locul amintit, a unui atelier de producție pentru emigranți, cărora li se creează astfel posibilitatea de a-și acoperi singuri o parte din cheltuielile necesitate de întreținerea lor.

Dacă această primă încercare își va dovedi justificarea, atunci întreprinderea va fi organizată pe o scară și mai largă, fapt care va fi adus la cunoștința publică la momentul potrivit. Comitetul crede că această dublă măsură — de ajutorare a emigranților și de procurare de lucru pentru ei — va fi sprijinită sub forma unor numeroase subscripții din Germania, pînă ce ei vor putea să-și asigure singuri existența.

Londra, 30 iulie 1850

Comitetul social-democrat
al emigranților :

*Karl Marx, Friedr. Engels,
Aug. Wüllich, Karl Pfänder,
Heinr. Bauer*

Publicat în
„Norddeutsche Freie Presse” nr. 425
din 7 august 1850

Se tipărește după textul ziarului
Tradus din limba germană

Hotărîrea Organului Central al Ligii comuniștilor

15 SEPTEMBRIE 1850

1. Sediul Organului Central va fi transferat de la Londra la Colonia și totodată va fi însărcinată circumscripția de la Colonia să înființeze un nou Organ Central.

2. Statutul Ligii comuniștilor se consideră anulat și se încredințează noului Organ Central sarcina de a întocmi un nou statut.

3. În locul actualei circumscripții de la Londra vor fi constituite două circumscripții, care vor fi independente una de alta și vor avea legătură numai cu Organul Central comun.

Redactată
în colaborare cu Marx și Engels,
la 15 septembrie 1850

Se tipărește după textul „Adresei”
Tradus din limba germană

Publicată în „Dresdener Journal
und Anzeiger” nr. 180 din
1 iunie 1851 în cadrul „Adresei
Organului Central de la Colonia”
din 12 decembrie 1849

Darea de seamă a Comitetului social-democrat
al emigranților din Londra
pe perioada 1 august la 10 septembrie

Incasări

		L.st.	Șil.	P neo
<i>August</i>	Sold de casă	46	5	6
	Colectat de miss Berg	12	—	—
	De la Liga muncitorilor din St. Georg, Hamburg	2	10	—
	Tot de la Ligă	1	10	—
	Din Neustadt (an der Haardt)	8	—	—
	De la d-l C. Flory, prin redacția lui „Deutsche Londoner Zeitung”	—	8	—
<i>Septembrie</i>	De la Asociația muncitorilor ger- mani din Paris	2	—	—
	Colectat de d-l John Berg	17	10	—
Total...		90	3	6

Cheltuieli

<i>August</i>	Pentru căminul și cantina emi- granților	28	9	3
	Pentru atelierul de perii	7	10	—
	Pentru piele etc.	—	13	6
	56 subvenții a 6 p.	1	8	—
	23 " " 1 ș.	1	3	—
	6 " " 2 ș. 6 p.	—	15	—
	Diverse ajutoare	—	5	6
	4 subvenții a 10 șil.	2	—	—
	Împrumuturi emigranților	8	4	—
	Pentru călătoria în America a 4 emi- granți	5	—	—
	Cheltuieli de călătorie în Schleswig-Holstein	7	3	—
	Cheltuieli mărunte, mărci poștale, incasso etc.	—	11	3
	<i>Septembrie</i>	Pentru cămin și cantină	14	4
39 de ajutoare a 6 p.		—	19	6
2 " " 1 ș.		—	2	—
1 ajutor de 10 șil. }		—	15	—
1 " " 5 " }				

	L.st. Șil. Pence		
Distribuiți după indicația donatorului, d-l Berg	8	15	—
Împrumuturi acordate emigranților	1	18	—
Cheltuieli mărunte	—	6	10
Total	90	3	6

Întrucît subsemnații membri ai Comitetului social-democrat de pînă acum am declarat, o dată cu prezentarea prezentei dări de seamă, că ne retragem cu toții din Comitet, Societatea din Great Windmill Street a numit o comisie pentru verificarea registrelor și a chitanțelor; pe ziua de 15 crt. comisia a prezentat raportul său și a declarat că a găsit totul în perfectă ordine.

Subsemnații am socotit necesar să lăsăm toate registrele contabile și chitanțele referitoare la activitatea noastră în acest Comitet la K. Pfänder, casierul de pînă acum al Comitetului — 21, King Street, Soho Square —, întrucît noi nu ne retragem numai din Comitet, ci și din Asociație, și aceste documente se pot dovedi absolut necesare în cazul unor eventuale reclamații din partea publicului.

De aceea persoanele care au trimis bani sînt rugate să-și numească împuterniciți la Londra pentru examinarea registrelor contabile și a chitanțelor care se găsesc la sus-numitul casier.

Londra, 18 septembrie 1850

*Karl Marx, H. Bauer, K. Pfänder,
F. Engels*

Publicat în
„Deutsche Londoner Zeitung” nr. 287
din 27 septembrie 1850

Se tipărește după textul ziarului
Tradus din limba germană

Propunerea adresată de circumscripția de la Londra a Ligii comuniștilor către Organul Central al Ligii, la Colonia

Să fie excluși din Liga comuniștilor toți membrii Sonderbundului ³²¹, și în primul rînd următorii șapte: Schapper, Willich, Schärttner, Lehmann, Dietz (Oswald), Gebert și Fränkel, și această hotărîre să fie adusă la cunoștința tuturor circumscripțiilor și comunităților Ligii, precum și a Sonderbundului din Londra și a conducătorilor lui.

1. Membrii Sonderbundului au informat, și încă într-o formă denaturată, pe conducătorii societăților secrete aflate în afara Ligii și pe emigranții de diferite naționalități că în Liga comuniștilor s-a produs sciziunea.

2. Ei se află în permanentă răzvrătire față împotriva Organului Central din Colonia, care a fost legal constituit, și acționează contrar hotărîrilor lui; un emisar * trimis de ei colindă prin Germania în vederea înființării unui Sonderbund.

3. Ei au încălcat și continuă să încalce toate îndatoririle membrilor societăților secrete față de organele circumscripției de la Londra a Ligii.

4. De la sciziunea Ligii încoace, ei au încălcat toate legile societăților secrete, iar rămînerea lor mai departe în rîndurile Ligii n-ar face decît să contribuie la activitatea lor de destrămare.

Redactat
cu participarea lui Marx și Engels,
la 11 noiembrie 1850

Se tipărește după textul „Adresei”
Tradus din limba germană

Publicat în „Dresdener Journal
und Anzeiger” nr. 180 din
1 iunie 1851, în cadrul „Adresei
Organului Central de la Colonia”
din 1 decembrie 1850

* — Gaude. — *Nota Red.*

Statutele Ligii comuniștilor

(TEXTUL CU OBSERVAȚIILE LUI K. MARX)³²²

1. Scopul Ligii comuniștilor este să înfăptuiască, prin toate mijloacele propagandei și ale luptei politice, lichidarea vechii societăți — *răsturnarea burgheziei*.^{*} —, eliberarea spirituală, politică și economică a proletariatului, revoluția comunistă. Pe diferitele trepte de dezvoltare pe care le parcurge lupta proletariatului, Liga reprezintă întotdeauna interesele întregii mișcări și totodată caută întotdeauna să unească în jurul ei și să organizeze toate forțele revoluționare ale proletariatului; ea este o organizație secretă și nu poate fi dizolvată atâta timp cât revoluția proletară nu și-a atins scopul final.

2. Membru al Ligii poate fi numai cine îndeplinește următoarele condiții :

a) să nu aibă nici o religie și în viața de toate zilele să nu facă parte din nici o comunitate religioasă și să nu participe la nici un fel de ceremonii în afară de acelea a căror respectare este prevăzută de legile civile ;

b) să dea dovadă de înțelegerea condițiilor, mersului dezvoltării și scopului final al mișcării proletare ;

c) să nu participe la nici o asociație și să nu sprijine nici un fel de revendicări particulare care ar fi potrivnice țelurilor Ligii sau ar putea să împiedice înfăptuirea lor ;

d) să dea dovadă de capacitate și sîrguință în desfășurarea propagandei, de statornicie nestrămutată a convingerilor și de energie revoluționară ;

e) să păstreze cel mai strict secret în toate problemele Ligii.

^{*} Cuvintele tipărite cu cursive semigrase au fost adăugate de Marx.
— *Nota Red.*

3. Hotărîrea de a fi primit în Ligă trebuie adoptată de către comunitate în unanimitate. Primirea se face, în general, de către preşedinte, la adunările comunităţii. Cei primiţi în rîndurile Ligii se angajează solemn să se supună fără rezerve hotărîrilor ei.

4. Cine încalcă condiţiile cerute de calitatea de membru este exclus din rîndurile Ligii. Excluderea unor membri se hotărăşte de către comunitate cu majoritate de voturi. Conducerea centrală poate exclude comunităţi întregi dacă primeşte cerere în acest sens din partea comunităţii principale a unei circumscripţii. Numele celor excluşi sînt aduse la cunoştinţa întregii Ligi, care-i pune sub supraveghere ca pe toţi indivizii suspecti.

5. Structura Ligii este următoarea: comunităţi, circumscripţii, Organ Central şi congres.

6. O comunitate este alcătuită din cel puţin trei membri din aceeaşi localitate. Ea îşi alege un preşedinte, care conduce şedinţele, şi un locţiitor, care ţine casa.

7. Comunităţile unei ţări sau ale unei provincii sînt subordonate unei comunităţi principale, unei *circumscripţii*, care este numită de către Organul Central. Comunităţile se află în directă legătură numai cu circumscripţia respectivă, iar circumscripţiile cu Organul Central.

8. Comunităţile se întrunesc cu regularitate, cel puţin o dată la două săptămîni; ele întreţin corespondenţă, cel puţin o dată pe lună, cu circumscripţiile lor; comunităţile principale ale circumscripţiilor întreţin corespondenţă, cel puţin o dată la două luni, cu Organul Central, iar Organul Central prezintă, la fiecare trei luni, o dare de seamă despre situaţia Ligii.

9. Preşedinţii de comunităţi şi circumscripţii şi locţiitorii lor sînt aleşi pe timp de un an şi pot fi oricînd revocaţi de către alegătorii lor; membrii Organului Central pot fi revocaţi numai de către congres.

10. Fiecare membru al Ligii trebuie să plătească o cotizaţie lunară, al cărei minim este stabilit de către congres. Jumătate din aceste cotizaţii sînt atribuite circumscripţiilor, iar jumătate Organului Central, şi sînt destinate acoperirii cheltuielilor organizatorice, difuzării literaturii de propagandă şi trimiterii de emisari. Circumscripţiile suportă cheltuielile de corespondenţă cu comunităţile. O dată la trei luni, cotizaţiile sînt trimise circumscripţiilor care expediază Organului Central jumătate din încasările totale şi, în acelaşi

timp, dau socoteală comunităților lor asupra cheltuielilor și încasărilor efectuate. Organul Central dă socoteală congresului de banii primiți. Cheltuielile extraordinare se acoperă prin cotizații extraordinare.

11. *Organul Central* este organul executiv al întregii Ligi. El se compune din cel puțin trei membri și este ales — din rîndurile ei — de către circumscripția din localitatea pe care congresul a desemnat-o ca sediu al Organului Central; Organul Central este răspunzător numai față de congres.

12. *Congresul* este organul legislativ al întregii Ligi. El este format din delegații adunărilor de circumscripții care aleg cîte un deputat de fiecare 5 comunități.

13. *Adunarea de circumscripții* este reprezentanta circumscripției care se întrunește cu regularitate la fiecare trei luni în centrul circumscripției sub conducerea comitetului comunității principale, pentru a examina problemele organizației circumscripției. Fiecare comunitate trimite acolo un delegat. Adunarea circumscripției pentru alegerea de delegați la congresul Ligii este convocată în mod invariabil la jumătatea lunii iulie a fiecărui an.

Art. 5 Comunitatea

Art. 6 Circumscripția

Art. 7 Organul Central

Art. 8 Congresul

Art. 9 Primirea în Ligă

*Art. 10 Excluderea din Ligă
(Probleme financiare)**

14. La două săptămîni după încheierea adunărilor circumscripțiilor pentru alegerea de delegați se întrunește de regulă congresul, la sediul Organului Central, dacă acesta n-a fixat un alt loc.

15. Congresul primește din partea Organului Central, care asistă la congres, însă nu are drept de vot deliberativ, o dare de seamă asupra întregii sale activități și asupra situației din Ligă; el explică principiile politicii pe care trebuie s-o urmeze Liga, hotărăște ce modificări trebuie introduse în statute și stabilește unde își va avea sediul Organul Central în anul următor.

16. În cazuri urgente, Organul Central poate convoca un congres extraordinar, la care participă, în acest caz, delegații aleși de circumscripții la ultimul congres.

17. Diferențele dintre membrii aceleiași comunități sînt definitiv rezolvate de către comunitate; cele din sînul ace-

* Cuvintele tipărite cu cursive semigrase au fost adăugate de Marx la sfîrșitul paginii a doua a manuscrisului. — *Nota Red.*

leiași circumscripții de către comunitatea principală a circumscripției, cele dintre diferite circumscripții de către Organul Central; plîngerile personale împotriva membrilor Organului Central sînt supuse spre rezolvare congresului. Diferențele dintre comunitățile aceleiași circumscripții sînt rezolvate de către comunitatea principală a circumscripției, cele dintre comunități și circumscripția respectivă sau dintre diferite circumscripții de către Organul Central; totuși, în primul caz, se poate face apel la adunarea circumscripției, în al doilea caz la congres. Congresul rezolvă de asemenea toate conflictele dintre Organul Central și organele în subordine ale Ligii.

Redactate la 1 decembrie 1850

Publicat pentru prima oară
în revista „Voprosi istorii”
nr. 11 din 1948

Se tipărește după manuscrisul
lui F. Engels

Tradus din limba germană

Cuvînt înainte la traducerea germană a toastului lui A. Blanqui³²³

(DIN TEXTUL TOASTULUI)

Cîțiva jalnici înșelători ai poporului — așa-zisul Comitet Central al social-democraților din Europa, care în realitate nu este altceva decît un comitet al adunăturii centrale din Europa — au sărbătorit la Londra, sub președinția d-lor Willich, Schapper etc., aniversarea revoluției din februarie. *Louis Blanc*, reprezentantul socialismului frazeologic sentimental, uneltind împotriva unui alt trădător al poporului, *Ledru-Rollin*, s-a alăturat acestei clici de pretendenți de mîna a doua. La banchetul lor, ei au dat citire diferitelor adrese care, chipurile, le-au fost trimise din diverse țări. Cu toate eforturile lor, ei n-au reușit să obțină nici un mesaj din Germania. Iată un indiciu al dezvoltării proletariatului german!

Ei i-au scris și lui *Blanqui*, nobilul martir al comunismului revoluționar, pe care l-au rugat să le trimită o adresă. Răspunsul lui a fost următorul toast :

AVERTISMENT POPORULUI

Ce stîncă submarină amenință revoluția de mîine? Aceeași stîncă de care, izbindu-se, s-a sfărîmat revoluția de ieri : lamentabila popularitate a burghezilor travestiți în tribuni ai poporului.

Ledru-Rollin, *Louis Blanc*, *Crémieux*, *Marie*, *Lamartine*, *Garnier-Pagés*, *Dupont* (de l'Eure), *Flocon*, *Albert*, *Arago*, *Marrast* !

Funeșă listă ! Sinistre nume, înscrise cu sînge pe toate caldarîmurile Europei democratice !

Guvernul provizoriu a ucis revoluția ! Pe capul lui să cadă răspunderea pentru toată această nenorocire și pentru sîngele atîtor mii de jertfe !

Sugrumînd democrația, reacțiunea nu și-a făcut decît meseria. Cramele au fost săvîrșite de trădătorii pe care poporul încrezător i-a considerat drept conducătorii săi și care l-au vîndut reacțiunii.

Mizerabil guvern ! Neținînd seama de strigătele și rugămintile poporului, el fixează un impozit de 45 de centime care aduce pe țărani la desperare, la revoltă.

El menține statul-major monarhist, magistratura monarhistă, legile monarhiste. Trădare !

La 16 aprilie el se năpustește asupra muncitorilor parizieni, îi aruncă în închisoare pe cei din Limoges, iar la 27 îi masacrează cu mitraliile pe cei din Rouen ; el își sloboade toți dulăii și începe hăituiala împotriva tuturor adevăraților republicani. Trădare și iar trădare !

Asupra lor și numai asupra lor să cadă teribila povară a vinovăției pentru nenorocirile care au făcut să se prăbușească revoluția din 1848 !

O, există mari criminali, dar cei mai răi din toți sînt aceia în care poporul, înșelat de frazeologia lor retorică, a văzut spada și scutul său, aceia pe care, cuprins de entuziasm, i-a declarat arbitri ai viitorului său.

Va fi vai și amar de noi dacă, în apropiata zi a triumfului poporului, uitucia și indulgența maselor vor permite iarăși să vină la putere vreunul dintre acești oameni care și-au pîngărit mandatul ! S-ar pune pentru a doua oară capăt revoluției.

Să aibă întotdeauna în minte muncitorii această listă de nume blestemate ; și dacă vreunul dintre acești oameni, chiar numai unul, își va face din nou apariția într-un guvern revoluționar, să strige cu toții într-un glas : „Trădare !”

Orice discursuri, jurăminte și programe n-ar fi, nici de data asta, decît minciună și înșelătorie ; aceiași scamatori s-ar apuca din nou de vechile lor trucuri ; ei ar forma prima verigă într-un nou lanț al unei reacțiuni și mai turbate. Blestemul și răzbunarea să se abată asupra lor dacă vor cuteza vreodată să-și facă din nou apariția ! Se va face de rușine și va merita tot disprețul mulțimea credulă care se va lăsa din nou prinsă în cursa lor !

Totuși nu e deajuns că escamotorii din februarie au fost alungați pentru totdeauna din palatul primăriei ; e necesar să luăm măsuri împotriva unei noi trădări.

Vor fi niște trădători aceia care, urcîndu-se pe umerii proletariatului, vor ajunge să guverneze și nu vor trece de îndată la aplicarea următoarelor măsuri :

- 1) dezarmarea generală a gărzilor burgheziei ;
- 2) înarmarea tuturor muncitorilor și organizarea lor militară.

Va fi, desigur, nevoie să se adopte încă multe alte măsuri, dar ele vor decurge în mod firesc din acest prim act, care constituie garanția prealabilă și singura cheazășie a siguranței poporului.

Să nu rămînă nici o armă în mîinile burgheziei, altfel nu va fi nici o scăpare !

Adepții diferitelor doctrine care-și dispută astăzi simpatia maselor își vor putea îndeplini cîndva promisiunile lor de reforme și să aducă prosperitate poporului, însă cu condiția să nu lase din mînă prada pentru umbra ei.

Toate eforturile lor se vor solda cu un jalnic eșec dacă poporul, în excesiva lui înclinare spre teorii, nu va prețui singurul mijloc practic și de nădejde : forța !

Arme și organizare — iată elementul hotărîtor al progresului, iată singurul mijloc prin care se poate pune capăt mizeriei.

Cine are sabia are și piinea. În fața baionetelor, oamenii cad în genunchi, mulțimea neînarmată este măturată ca pleava. Franța împănată cu muncitori înarmați — iată venirea socialismului.

Din fața proletariatului înarmat vor dispărea orice piedici și împotriviri, și pentru el nu va fi nimic imposibil.

Dar proletarii care-și pierd vremea cu caraghioase plimbări pe străzi și cu arborii libertății și care se distrează cu găunoasa frazeologie avocațească vor avea parte mai întâi de agheazmă, apoi de umilințe, în sfârșit de mitralii și întotdeauna de mizerie!

Poporul să-și aleagă singur calea!

Închisoarea Belle-Île-en Mer

10 februarie 1851

Publicat ca broșură la Berna
în primăvara anului 1851

Se tipărește după textul broșurii
Tradus din limba germană

Adnotări și indici

Adnotări

¹ După suspendarea „Noii gazete renane”, editată la Colonia de Marx și Engels de la 1 iunie 1848 până la 19 mai 1849, acest organ de presă fără egal al proletariatului revoluționar — cum îl caracterizează Lenin —, Marx nu a renunțat la ideea de a reedita într-o formă sau alta un organ de presă propriu. Despre intenția lui i-a scris lui Engels în Elveția, invitându-l să vină la Londra, pentru a începe împreună această editare. Demersurile întreprinse de Marx pentru a strânge mijloacele necesare și a găsi un editor au fost încununate de succes, și, la mijlocul lunii decembrie 1849, între Konrad Schramm, în calitate de girant responsabil, și firma editorială Schubert & Co. din Hamburg s-a ajuns la o înțelegere cu privire la editarea revistei „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. Revista își propunea ca, pe baza unei analize istorice materialiste a perioadei revoluției din 1848—1849, să facă bilanțul acesteia, să clarifice caracterul noii situații istorice, să elaboreze mai departe tactica partidului proletar revoluționar. Majoritatea materialelor (articole, studii, recenzii) au fost scrise de Marx și Engels, care i-au antrenat să colaboreze și pe adepții lor — W. Wolff, J. Weydemeyer și G. Eccarius. În plus, în nr. 1 s-a publicat o notiță a lui K. Blind „Partidele austriac și prusian în Baden”, iar în nr. 4 niște versuri ale democratului francez Louis Ménéard.

Pe copertă, ca loc de apariție a revistei, a fost indicat, alături de Londra, unde se aflau Marx și Engels, și Hamburg, unde se tipărea revista, și New York, deoarece, dată fiind emigrarea unui mare număr de participanți la revoluția germană din 1848—1849 în America, Marx și Engels contau să găsească acolo un teren propice pentru răspindirea revistei. Pornind de la posibilitatea unui nou avânt revoluționar, ei considerau că vor putea trece curînd la editarea unei gazete săptămînale, iar apoi a unui cotidian (vezi volumul de față, pag. 562—563). Totuși acest plan nu a putut fi îndeplinit. Au apărut în total 6 numere ale revistei; ultimul număr, dublu (5—6), a apărut la sfîrșitul lunii noiembrie 1850. Toate încercările ulterioare de a continua editarea au eșuat din cauza persecuțiilor poliției din Germania și a lipsei de mijloace materiale.

Textul „Înștiințării” lui Marx din 19 decembrie 1849 a fost trimis de J. Weydemeyer la Frankfurt pe Main, împreună cu rugămintea de a fi publicat în „Neue Deutsche Zeitung”; „Înștiințarea” a fost publicată în nr. 14, 23, 31 din 16, 26 ianuarie și 5 februarie 1850. „Înștiințarea” a mai fost publicată și în „Westdeutsche Zeitung”, scos

de Hermann Becker la Colonia, în nr. 6 din 8 ianuarie 1850; în „*Berner Zeitung*” nr. 361 din 27 decembrie 1849; în „*Düsseldorfer Zeitung*” nr. 9 din 10 ianuarie 1850 și în „*Schweizerische National-Zeitung*” nr. 8 din 10 ianuarie 1850. — 5.

2 „*The Northern Star*” — săptăminal englez, organul central al cartiștilor, fondat în 1837, a apărut până în 1852, la început la Leeds, iar din noiembrie 1844 la Londra. Fondatorul și redactorul săptăminalului a fost F. O'Connor; din redacție a mai făcut parte și G. Harney. Din 1843 până în 1850 săptăminalul a publicat articole și note ale lui Engels. — 7.

3 „*The Times*” — cel mai mare cotidian englez de orientare conservatoare; a fost fondat la Londra în 1785. — 7.

4 Este vorba de pamfletul publicistului mic-burghez K. Heinzen „*Învățămintele revoluției*”, publicat în „*Deutsche Londoner Zeitung*” nr. 241 și 242 din 9 și 16 noiembrie 1849. Frazele radicale demagogice pe care le conținea acest pamflet puneau în primejdie întreaga emigrație germană revoluționară din Anglia; astfel, autorul unei scrisori publicate în „*Times*” din 23 noiembrie 1849 sub iscălitura „*Anti-socialist*”, referindu-se la afirmațiile lui K. Heinzen, îl chema pe ministrul de interne al Angliei „să expulzeze în 24 de ore din Anglia persoanele care răspindeau aceste doctrine diabolice”.

„*Deutsche Londoner Zeitung*” — gazeta săptăminală a emigranților germani la Londra, a apărut din aprilie 1845 până în februarie 1851, bucurându-se de sprijinul material al ducelui Karl de Braunschweig, care fusese înlăturat de la tron. Redactorul gazetei; a fost democratul mic-burghez Louis Bamberger. În 1849—1850 săptăminalul a publicat mai cu seamă articole de-ale lui K. Heinzen, G. Struve și ale altor democrați mic-burghezi; în același timp în paginile lui au apărut „*Manifestul Partidului Comunist*” (martie 1848), primul capitol din „*Luptele de clasă în Franța*” de K. Marx (aprilie 1850), o parte din „*A treia cronică internațională*” (februarie 1851) și o serie de declarații semnate de Marx și Engels. — 7.

5 Lucrarea lui K. Marx „*Luptele de clasă în Franța, 1848—1850*” reprezintă o serie de articole sub titlul comun „*Din 1848 până în 1849*”, scrise special pentru „*Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomische Revue*”. În această lucrare a fost interpretată din punct de vedere materialist o întreagă perioadă a istoriei Franței și au fost elaborate principalele teze ale tacticii revoluționare a proletariatului. Planul inițial al lucrării cuprindea 4 capitole: „*Înfrângerea din iunie 1848*”, „*13 iunie 1849*”, „*Consecințele lui 13 iunie 1849*” și „*Situația actuală din Anglia*”. În nr. 1, 2 și 3 ale revistei au fost publicate 3 articole: „*Înfrângerea din iunie 1848*”, „*13 iunie 1849*” și „*Consecințele lui 13 iunie*”. Problemele cu privire la influența exercitată de evenimentele din iunie 1849 asupra continentului și la situația din Anglia au căpătat răspuns în alte materiale ale revistei, în special în cronicile internaționale scrise împreună de Marx și Engels. În 1895 lucrarea „*Luptele de clasă în Franța*” a fost publicată la Berlin în ediție separată cu o introducere de F. Engels. În această ediție Engels a introdus ca o completare capitolul al IV-lea, în care au intrat părțile din „*A treia cronică internațională*” (vezi volumul de față, pag. 476—479 și

485—496), consacrate evenimentelor din Franța. Acest capitol a fost intitulat de Engels „Abrogarea votului universal în 1850”; el i-a scris lui R. Fischer la 13 februarie 1895 că acest capitol al IV-lea „va servi ca încheiere esențială a întregii lucrări; fără această încheiere, broșura nu ar avea decât un caracter fragmentar”. Atunci au fost schimbate și titlurile primelor trei capitole: I. „Din februarie pînă în iunie 1848”, II. „Din iunie 1848 pînă la 13 iunie 1849” și III. „De la 13 iunie 1849 pînă la 10 martie 1850”. În ediția de față titlurile primelor trei capitole sînt date după textul revistei, capitolul al IV-lea este dat în conformitate cu ediția din 1895. — 9.

- 6 Insurecția de la Paris din 5-6 iunie 1832 a fost pregătită de aripa stîngă a partidului republican și de asociațiile revoluționare secrete, dintre care și Asociația prietenilor poporului; drept prilej pentru insurecție au servit funeraliile generalului Lamarque, care făcuse opoziție guvernului lui Ludovic-Filip. Muncitorii insurgenți au ridicat o serie de baricade și s-au apărat cu mult curaj și abnegație.

Insurecția muncitorilor de la Lyon din aprilie 1834, condusă de Asociația republicană secretă a drepturilor omului și cetățeanului, se numără printre primele acțiuni de masă ale proletariatului francez. Insurecția, sprijinită de republicani într-o serie de alte orașe, mai ales la Paris, a fost înăbușită cu cruzime.

Insurecția din 12 mai 1839 de la Paris, în care rolul principal l-au jucat de asemenea muncitorii revoluționari, a fost pregătită de Asociația secretă republicană socialistă a anotimpurilor sub conducerea lui A. Blanqui și A. Barbès; ea a fost reprimată de trupe și de garda națională. — 12.

- 7 *Robert Macaire* — tipul afaceristului pehlivan dibaci, creat de renumitul actor francez Frédéric Lemaître și immortalizat în caricaturile lui Honoré Daumier. Personajul Robert Macaire a constituit o satiră la adresa dominației aristocrației financiare în perioada monarhiei din iulie. — 14.

- 8 *Sonderbund* — uniune separată a șapte cantoane catolice din Elveția, înapoiate din punct de vedere economic, înființată în 1843 cu scopul de a se împotrivi transformărilor burgheze progresiste în Elveția și de a apăra privilegiile bisericii și ale iezuiților. Tentativele reacționare ale Sonderbundului au întîmpinat rezistență din partea radicalilor și liberalilor burghezi, care au obținut la mijlocul deceniului al 5-lea majoritatea în cea mai mare parte dintre cantoane și în dieta elvețiană. Hotărîrea dietei elvețiene din iulie 1847 cu privire la dizolvarea Sonderbundului a slujit drept pretext Sonderbundului pentru a porni, la începutul lunii noiembrie, ostilitățile împotriva celorlalte cantoane. La 23 noiembrie 1847 armata Sonderbundului a fost zdrobită de trupele guvernului federal. În perioada războiului purtat de Sonderbund, puterile reacționare din Europa de apus, care făcuseră parte înainte din Sfînta Alianță, — Austria și Prusia — au încercat să se amestece în treburile elvețiene în favoarea Sonderbundului. Guizot a sprijinit de fapt aceste puteri, luînd apărarea Sonderbundului. — 15.

- 9 La Buzançais (departamentul Indre) în primăvara anului 1847 locuitorii din satele învecinate au atacat, din inițiativa muncitorilor infometaji, magaziiile de alimente ale speculanților; acest fapt a dus la o

- ciocnire singeroasă între populație și armată. Evenimentele de la Buzançais au dus la represalii cumplite din partea guvernului; patru participanți direcți la evenimente au fost executați în ziua de 16 aprilie 1847, iar mulți alții au fost condamnați la muncă silnică. — 16.
- 10 „*Le National*” — cotidian francez, a apărut la Paris din 1830 pînă în 1851; organ al republicanilor moderați, burghezi. În guvernul provizoriu cei mai de seamă reprezentanți ai acestui curent au fost Marrast, Bastide și Garnier-Pagès. — 17.
- 11 „*La Gazette de France*” — cotidian, a apărut la Paris începînd din 1631; în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea organ al legitimiștilor, partizani ai restaurării dinastiei Bourbonilor. — 18.
- 12 În primele zile ale existenței guvernului provizoriu s-a pus problema alegerii drapelului de stat al Republicii franceze. Muncitorii revoluționari din Paris cereau să fie declarat drapel de stat drapelul roșu, înălțat în cartierele muncitorești ale Parisului în timpul insurecției din iunie 1832. Reprezentanții burgheziei insistau pentru drapelul tricolor (albastru-alb-roșu), care fusese drapelul Franței în perioada revoluției burgheze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în perioada imperiului lui Napoleon I. Acest drapel a fost încă înainte de revoluția din 1848 emblema republicanilor burghezi, grupați în jurul ziarului „*National*”. Reprezentanții muncitorimii au fost siliți să admită ca drapel de stat al Republicii franceze drapelul tricolor. Totuși pe bățul drapelului a fost fixată o rozetă roșie. — 21.
- 13 „*Le Moniteur universel*” — cotidian francez, organ oficial al guvernului, a apărut la Paris sub titlul de mai sus din 1789 pînă la 1869. În coloanele lui „*Moniteur universel*” se publicau în mod obligatoriu deciziile guvernamentale, dările de seamă parlamentare și alte materiale oficiale; în 1848 în acest cotidian se publicau și dările de seamă asupra ședințelor Comisiei de la Luxemburg. — 21.
- 14 *Jacques le bonhomme*, sau Jacques Bonhomme — poreclă disprețuitoare dată de nobilimea franceză țărănilor. — 25.
- 15 Este vorba de suma acordată în 1825 de puterea regală franceză drept compensație aristocraților a căror avere fusese confiscată în timpul revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. — 25.
- 16 *Lazzaroni* — poreclă dată elementelor declasate, lumpenproletariatului din Italia; de lazzaroni s-au folosit în repetate rînduri cercurile monarhiste-reacționare în lupta lor împotriva mișcării liberale și democratice. — 26.
- 17 Potrivit „legii cu privire la săraci”, adoptată în Anglia în 1834, nu se admitea decît o singură formă de ajutorare a săracilor — plasarea lor în case de muncă (workhouses), unde muncitorii făceau o muncă neproductivă, monotună și extenuantă; aceste case de muncă erau poreclite de popor „*Bastilii pentru săraci*”. — 27.

- 18 Este vorba de alegerile în statul-major al gărzii naționale, fixate pentru 18 martie, și cele în Adunarea națională constituantă, fixate pentru 9 aprilie. Muncitorii din Paris, grupați în jurul lui Blanqui, Dézamy și alții, insistau ca să se amâne alegerile, referindu-se la necesitatea de a se duce în rândurile populației munca de lămurire necesară. — 28.
- 19 Acțiunea revoluționară din 15 mai 1848 a maselor populare, în care rolul principal l-au jucat muncitorii din Paris în frunte cu Blanqui și alții, a avut loc sub lozinca adâncirii continue a revoluției și a sprijinirii mișcării revoluționare din Italia, Germania și Polonia. Demonstrații, după ce au pătruns în sala de ședințe a Adunării constituanțe, au cerut înlăptuirea făgăduielii făcute muncitorilor că vor avea pâinea și munca asigurate și că se va înființa un minister al muncii; ei au încercat să dizolve Adunarea constituantă și să înființeze un nou guvern provizoriu. Acțiunea de masă din 15 mai a fost înnăbușită, iar conducătorii ei — Blanqui, Barbès, Albert, Raspail — arestați. — 31.
- 20 Vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 5, Editura politică, 1959, pag. 148-150. — 33.
- 21 „*La Réforme*” — cotidian francez, organ al democraților republicani mic-burghezi și al socialiștilor mic-burghezi; a apărut la Paris din 1843 pînă în 1850. Din octombrie 1847 pînă în ianuarie 1848, Engels a publicat în acest ziar o serie de articole. — 36.
- 22 Este vorba despre articolul de fond din „*Journal des Débats*” din 28 august 1848.
„*Journal des Débats*” — denumirea prescurtată a cotidianului burghez francez „*Journal des Débats politiques et littéraires*”, fondat la Paris în 1789. În perioada monarhiei din iulie a fost un ziar guvernamental, organ al burgheziei orléaniste. În timpul revoluției din 1848 a exprimat vederile burgheziei contrarevoluționare, ale așa-zisului partid al ordinii. — 38.
- 23 Potrivit legendei biblice, Saul, primul rege al evreilor, a răpus în lupta cu filistenii mii de dușmani, iar scutierul său David, pe care Saul îl proteja, zeci de mii. După moartea lui Saul, David a devenit rege. — 45.
- 24 *Crinul* — emblema dinastiei Bourbonilor, *violeta* — emblema lui Napoleon I. — 46.
- 25 Marx se referă la o știre venită din Paris la 18 decembrie, cu semnul de corespondent al lui Ferdinand Wolff, și publicată în „*Noua gazetă renană*” nr. 174 din 21 decembrie 1848. Cuvintele menționate se prea poate să aparțină chiar lui Marx, care supunea întregul material al gazetei unei redactări minuțioase. — 46.
- 26 *Urechile lui Midas* — urechi de măgar cu care, după o legendă din antichitate, l-a împodobit Apollon pe Midas, regele frigienilor. — 48.

- 27 Porecla de Soulouque — numele președintelui republicii Haiti, care la 26 august 1849 s-a proclamat împărat și a devenit cunoscut prin cruzimea și îngîmfarea sa — i-a fost dată președintelui Ludovic Bonaparte de presa antinapartistă.
Toussaint Louverture — conducătorul mișcării revoluționare a negrilor din Haiti, îndreptată împotriva stăpînirii spaniolilor și englezilor în perioada revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. — 48.
- 28 Este vorba de generalul englez G. Monk, care a folosit trupele guvernamentale de sub comanda sa pentru a restaura dinastia Stuart în 1660. — 54.
- 29 La Bourges a avut loc între 7 martie și 3 aprilie 1849 procesul participanților la evenimentele din 15 mai 1848 (vezi adnotarea 19). Blanqui a fost condamnat la 10 ani închisoare celulară, De Flotte, Sobrier, Raspail, Albert și alții — la închisoare și deportare în colonii pe diferite termene. — 62.
- 30 Generalul Bréa, comandantul unei părți a trupelor care au înăbușit insurecția din iunie a proletariatului parizian, a fost ucis de insurgenți la bariera Fontainebleau la 25 iunie 1848. În urma acestui fapt au fost executați doi participanți la insurecție. — 62.
- 31 Atît în prima ediție cît și în toate edițiile următoare ale lucrării „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850” a fost indicată greșit ziua de 29 mai. În realitate Adunarea constituantă s-a deschis la 28 mai 1849. — 64.
- 32 Articolul al V-lea se referă la partea introductivă a constituției; articolele textului de bază al constituției sînt numerotate cu cifre arabe. — 66.
- 33 Adunarea militanților partidului Muntelui a avut loc în seara zilei de 12 iunie 1849, în încăperea redacției cotidianului fourieriștilor „La Démocratie pacifique”, care a apărut la Paris din 1843 pînă în 1851, avînd ca redactor-șef pe V. Considérant. Participanții la adunare au refuzat să facă uz de forța armelor, luînd hotărîrea de a se limita la o demonstrație pașnică. — 69.
- 34 În manifestul publicat în ziarul „Le Peuple” nr. 206 din 13 iunie 1849, „Asociația democratică a prietenilor constituției” chema pe cetățenii parizieni să facă o demonstrație pașnică pentru a protesta împotriva „pretențiilor impertinente” ale puterii executive. — 70.
- 35 Proclamația Muntelui a fost publicată în „Réforme” și în „Démocratie pacifique”, precum și în ziarul lui Proudhon „Peuple” din 13 iunie 1849. — 70.
- 36 Marx se referă la comisia celor trei cardinali, care, folosindu-se de sprijinul armatei franceze, după înăbușirea Republicii de la Roma, a reinstaurat acolo regimul reacționar. Cardinalii purtau sutane roșii. — 74.

- 37 „*Le Siècle*” — cotidian burghez, a apărut la Paris din 1836 pînă în 1939; în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea a reflectat concepțiile acelei părți a micii burghezii care se limita să revendice reforme constituționale moderate. — 75.
- 38 „*La Presse*” — cotidian burghez, a apărut la Paris începînd din 1836; în 1848—1849 — organ al republicanilor burghezi; mai tîrziu ziarul a devenit bonapartist. — 75.
- 39 Este vorba de contele de Chambord (care se intitula Henric al V-lea), pretendent la tronul Franței din vechea ramură a dinastiei Bourbonilor. Una din reședințele permanente ale contelui de Chambord în Germania de vest, în afară de orașul Wiesbaden, a fost și orașul Ems. — 75.
- 40 În împrejurimile Londrei, la Claremont, trăia Ludovic-Filip, care a fugit din Franța după revoluția din februarie 1848. — 76.
- 41 „*Motu proprio*” — cuvintele de la începutul unor bule papale, adoptate fără consimțămîntul cardinalilor și care atingeau de obicei probleme politice interne și administrative ale statului papal. În cazul de față este vorba despre bula papei Pius al IX-lea din 12 septembrie 1849. — 77.
- 42 Din poezia „*Aus den Bergen*” a poetului german G. Herwegh. Vezi G. Herwegh. „*Gedichte eines Lebendigen*”. — 77.
- 43 Această concluzie asupra posibilității victoriei revoluției proletare numai simultan în toate țările capitaliste înaintate, și, prin urmare, asupra imposibilității victoriei revoluției într-o singură țară, concluzie formulată într-o formă definitivă în lucrarea lui Engels „*Principiile comunismului*” (1847), a fost justă pentru perioada capitalismului premonopolist. În noile condiții istorice, în perioada capitalismului monopolist, V. I. Lenin, pornind de la legea, descoperită de el, a dezvoltării economice și politice inegale a capitalismului în epoca imperialismului, a ajuns la o nouă concluzie — posibilitatea victoriei revoluției socialiste mai întîi în cîteva țări sau chiar într-o singură țară, și imposibilitatea victoriei simultane a revoluției în toate țările sau în cele mai multe țări. Această concluzie nouă a fost formulată pentru prima oară în articolul lui V. I. Lenin „*În jurul lozincii Statelor Unite ale Europei*” (1915). — 82.
- 44 Totalul nu e corect: trebuie să fie 578.178.000, și nu 538.000.000; probabil că la cifre s-a strecurat o greșeală de tipar. Aceasta, totuși, nu influențează cîtusi de puțin concluzia generală: și într-un caz și în celălalt revin mai puțin de 25 de franci venit net pe cap de locuitor. — 87.
- 45 În legătură cu moartea deputatului de Bonald, în departamentul du Gard au avut loc alegeri parțiale. Cu o majoritate de 20.000 de voturi din 36.000 a fost ales Favone, candidatul partizanilor Muntelui. — 88.
- 46 Pentru a exercita o presiune asupra alegătorilor la alegerile parțiale în Adunarea legislativă, care trebuiau să aibă loc la 10 martie 1850, guvernul a împărțit teritoriul Franței în cinci mari districte militare;

- în urma acestei împărțiri, Parisul și departamentele învecinate erau înconjurate de celelalte patru districte, în fruntea cărora au fost puși reacționarii cei mai inveterați. Subliniind asemănarea dintre puterea nelimitată a acestor generali reacționari și puterea despotică a pașalelor turcești, presa republicană a poreclit aceste districte pașalicuri. — 89.
- 47 Este vorba de adresa trimisă de președintele Ludovic Bonaparte Adunării legislative la 31 octombrie 1849, în care făcea cunoscut că a demis guvernul Barrot și a format un nou guvern. — 89.
- 48 În mesajul său din 10 noiembrie 1849, noul prefect de poliție al Parisului, Carlier, chema la întemeierea unei „ligi sociale împotriva socialismului”, pentru apărarea „religiei, a muncii, a familiei, a proprietății și a bunelor intenții”. Mesajul a fost publicat în „Moniteur universel” din 11 noiembrie 1849. — 89.
- 49 „*Le Napoléon*” — săptăminal bonapartist, organ de presă al lui Ludovic Bonaparte; a apărut la Paris de la 6 ianuarie pînă la 19 mai 1850. — 90.
- 50 *Copacii libertății* — au fost sădiți pe străzile Parisului după victoria revoluției din februarie 1848. Sădirea copacilor libertății, de obicei stejari sau plopi, a devenit o tradiție în Franța încă din perioada revoluției burgheze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și a fost la timpul ei întărită printr-o hotărîre a Convenției. — 93.
- 51 *Coloana din iulie*, ridicată la Paris în 1840 în cinstea căderii Bastiliei la 14 iulie 1789. De la revoluția din februarie 1848 data obiceiul de a o împodobi cu cununi de imortele. — 94.
- 52 F. Vidal, „De la répartition des richesses”. Paris, 1846. — 94.
- 53 *Koblenz* — oraș în Germania de vest, centrul emigrației contrarevoluționare în timpul revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. — 97.
- 54 Acesta a fost punctul de vedere exprimat de Proudhon într-o polemică împotriva economistului burghez F. Bastiat, publicată în paginile gazetei „Voix du Peuple” în noiembrie 1849 — februarie 1850. Această polemică a fost reprodusă într-o ediție separată, scoasă la Paris în 1850 sub titlul: „Gratuité du crédit. Discussion entre m. Fr. Bastiat et m. Proudhon” („Gratuitatea creditului. Discuția dintre d-l Fr. Bastiat și d-l Proudhon”). — 101.
- 55 În 1797 guvernul englez a emis o decizie specială cu privire la restricția bancară, stabilind un curs forțat al bancnotelor și anulînd convertibilitatea bancnotelor în aur. Convertibilitatea bancnotelor în aur a fost reintrodusă abia în 1819. — 101.
- 56 Este vorba despre comerciantul parizian Alexandre Leclerc, decorat cu ordinul Legiunii de onoare pentru că, în calitate de membru al gărzii naționale, a luat parte împreună cu fiii săi la înăbușirea insurecției din iunie 1848. — 103.

- 57 Este vorba de comisia celor 17 orléaniști și legitimiști, deputați ai Adunării legislative, constituită din ordinul ministrului de interne la 1 mai 1850 pentru a întocmi proiectul noii legi electorale. Membrii ei au fost numiți burgravi, făcându-se aluzie la pretențiile la putere nejustificate și la năzuințele reacționare ale acestor militanți monarhiști; porecla a fost luată din drama istorică cu același nume a lui V. Hugo. — 103.
- 58 „*L'Assemblée Nationale*” — cotidian francez de orientare monarhist-legitimistă; a apărut la Paris din 1848 pînă în 1857. În 1848—1851 a oglindit părerile adepților fuzionării celor două partide dinastice — legitimiștii și orléaniștii. — 105.
- 59 „*Le Constitutionnel*” — cotidian burghez francez; a apărut la Paris din 1815 pînă în 1870; în deceniul al 5-lea — organ al aripii moderate a orléaniștilor; în perioada revoluției din 1848 a exprimat vederile burgheziei contrarevoluționare, grupate în jurul lui Thiers; după lovitura de stat din decembrie 1851 — ziar bonapartist. — 105.
- 60 Este vorba de două documente: „Raportul Muntelui către popor”, publicat în ziarul „*Peuple de 1850*” nr. 6 din 11 august 1850, și chemarea „Către popor”, publicată în același ziar nr. 7 din 14 august 1850. — 106.
- 61 *Baiser-Lamourette* — aluzie la faimosul episod din timpul revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. La 7 iulie 1792 Lamourette, deputat în Adunarea legislativă, a propus să se pună capăt tuturor certurilor dintre partide printr-un sărut frățesc. Sub influența acestei propuneri, reprezentanții partidelor ostile s-au îmbrățișat, dar, cum era și de așteptat, chiar a doua zi acest fățarnic „sărut frățesc” a fost dat uitării. — 107.
- 62 „*Le Pouvoir*” — organ bonapartist; a apărut la Paris în 1849 sub conducerea lui Granier de Cassagnac. — 107.
- 63 Articolul 32 din constituția Republicii franceze prevedea alcătuirea unei comisii permanente, compusă din 25 de membri, aleși și din biroul Adunării, care să funcționeze în intervalul dintre ședințele Adunării legislative. În 1850 această comisie era compusă de fapt din 39 de persoane: 11 membri ai biroului, 3 chestori și 25 de membri aleși. — 108.
- 64 *In partibus intidelium* (textual: „în țara necredincioșilor”) — adaos la titlul episcopilor catolici numiți în funcții pur nominale de episcopi ai țărilor necreștine. Această expresie o întîlnim adeseori aplicată de Marx și Engels diferitelor guverne de emigranți, formate în străinătate fără a ține de loc seama de situația reală din țara lor.
- În textul de față este vorba de guvernul format din Saint-Priest, de Lévis, Berryer, Pastoret și d'Escars, în cazul venirii la putere a pretendentului legitimist — contele Chambord. — 109.
- 65 Este vorba de așa-numitul „manifest din Wiesbaden”, o circulară întocmită la 30 august 1850 la Wiesbaden de către secretarul fracțiunii legitimiste din Adunarea legislativă, De Barthélemy, din însărcinarea contelui Chambord. În această circulară se stabilea politica legitimiș-

tilor în cazul venirii lor la putere; contele Chambord declarase că „respinge oficial și *categoric* orice apel către popor, un asemenea apel lăsînd să se subînțeleagă renunțarea la mărșul principiu național al monarhiei ereditare”. Această declarație a dezlănțuit o polemică în presă în legătură cu protestul a numeroși monarhiști, în frunte cu deputatul La Rochejaquelein. — 109.

- 66 „*Campania germană pentru constituția imperiului*” reprezintă niște schițe asupra istoriei răscoalei din Baden-Palatinat din 1849, la care Engels a început să lucreze la scurtă vreme după sosirea sa în Elveția, împreună cu ultimii luptători din armata răscolită înfrîntă. După sfatul lui Marx, care îi scrisese în această privință de la Paris încă în prima jumătate a lunii august 1849, Engels i-a dat lucrării sale caracterul unui pamflet îndreptat împotriva democraților mic-burghezi. Inițial el a intenționat să scoată lucrarea ca broșură și, ajutat de I. Schabelitz și J. Weydemeyer, membri ai Ligii comunistilor, a căutat un editor. Dar primele încercări ale lui Marx de a scoate o revistă proprie l-au determinat pe Engels să renunțe la intenția sa inițială. După cît se pare, în Elveția Engels s-a preocupat în special de culegerea materialului; plecînd în octombrie în Anglia, unde se afla deja Marx, a fost nevoit să-și întrerupă lucrul. La Londra a reluat lucrul la schițe, și primele două capitole — „Prusia renană” și „Karlsruhe” — au intrat în primul număr al lui „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*”. Întreaga lucrare a fost terminată în februarie 1850. Lucrarea lui Engels „*Campania germană pentru constituția imperiului*” nu a fost reeditată în timpul vieții autorului. F. Mehring a retipărit-o pentru prima oară în limba germană în 1902, în culegerea „*Aus dem literarischen Nachlass von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle*” („*Opere postume ale lui K. Marx, F. Engels și F. Lassalle*”), vol. III. — 115.
- 67 Refrenul unui cîntec foarte răspîndit în Germania de sud în perioada revoluției din 1848—1849. — 117.
- 68 „*Schleswig-Holstein scăldat de mare*” — cîntecul luptătorilor pentru eliberarea Schleswig-Holsteinului de sub stăpînirea daneză. — 117.
- 69 Constituția imperiului a fost adoptată de Adunarea de la Frankfurt la 28 martie 1849. Ea oglindea compromisul încheiat atunci în Adunare între partidul democrat și centrul burghezo-liberal și avea un caracter contradictoriu. Pe lîngă libertăți democratice, constituția acorda în același timp puterea executivă guvernului imperial, în fruntea căruia se afla împăratul. Servituțiile feudale și prestațiile legate de pămînt nu erau desființate, ci trebuiau răscumpărate. Această constituție însemna un pas spre unificarea Germaniei; totuși, după cum a subliniat Engels, principalul ei neajuns consta în faptul că nu era decît un petic de hîrtie, fără nici o putere de a transpune în practică principiile sale. Aproape toate guvernele marilor state germane (Prusia, Saxonia, Bavaria, Hanovra și altele) au refuzat să recunoască constituția; singurul ei apărător au fost masele populare, care au început lupta armată în provincia renană, Dresda, Baden și Palatinat sub conducerea democraților mic-burghezi. — 117.
- 70 „*Uniunile din martie*” erau în diferite orașe ale Germaniei filialele „*Uniunii centrale din martie*”, organizată la Frankfurt pe Main la sfîrșitul lunii noiembrie 1848 de către membrii aripii stîngi a Adunării

naționale de la Frankfurt. Conducătorii „uniunilor din martie” — democrații mic-burghezi Fröbel, Simon, Ruge, Vogt — înlocuiau acțiunea revoluționară cu fraze, recurgeau la paliative lașe și dădeau dovadă de nehotărâre, de incapacitate în lupta împotriva contrarevoluției. Într-o serie de lucrări de-ale lor, Marx și Engels au criticat cu vehemență „uniunile din martie” și pe conducătorii lor mic-burghezi. — 117.

71 *Jurământul de pe Grütli* — una dintre legendele născute în jurul formării Confederației elvețiene. Potrivit legendei, reprezentanții a trei cantoane s-au întâlnit în 1307 pe platoul Grütli (sau Rütli) și au jurat să fie credincioși uniunii în lupta comună împotriva stăpînirii austriece. — 118.

72 *Extrema stîngă din Adunarea de la Frankfurt* (Ruge, Schläffel, Zitz, Trützschler etc.) reprezenta cu precădere mica burghezie, dar se bucura și de sprijinul unei părți a muncitorilor germani. Această fracțiune, care-și declarase atașamentul ei față de republică și față de metodele revoluționare de luptă, dădea totodată dovadă de lașitate și de nehotărâre în aplicarea măsurilor revoluționare și în mobilizarea maselor împotriva contrarevoluției în ofensivă. Concepțiile mic-burgheze federaliste ale liderilor acestei fracțiuni o împiedicau să adopte o poziție clară în problema unității naționale a Germaniei. În aprilie-mai 1849, după ce deputații conservatori și o parte considerabilă din deputații liberali au părăsit Adunarea, democrații mic-burghezi (stînga și extrema stîngă) au obținut majoritatea. La 30 mai 1849, amenințată cu dizolvarea, Adunarea și-a mutat sediul la Stuttgart, principalul oraș din Württemberg, al cărui guvern păstra o neutralitate de expectativă. În acest oraș, Adunarea a continuat să ducă aceeași politică de împiedicare a poporului de la lupta revoluționară deschisă. În urma refuzului regelui Prusiei de a primi coroana imperială și în urma trădării regelui imperial, arhiducele austriac Johann, Adunarea a ales la 6 iunie 1849 din rîndul membrilor ei o *regență a imperiului* constituită din 5 oameni (F. Raveaux, K. Vogt, G. Simon, F. Schüller și A. Becker). Încercările regentei de a asigura victoria revoluției cu ajutorul metodelor parlamentare au suferit un eșec lamentabil; la 18 iunie Adunarea națională a fost alungată de trupele Württembergului. — 118.

73 Articolul făgăduit cu privire la campania lui Mieroslawski n-a fost publicat în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue” — 120.

74 Insurecția armată de la Dresda a avut loc la 3—8 mai 1849. Ca pretext pentru răscoală a servit refuzul regelui Saxoniei de a recunoaște constituția imperiului și numirea în postul de prim-ministru a ultra-reacționarului Cinski. Burghezia și mica-burghezie aproape că nu a participat la luptă, rolul principal în luptele de baricade l-au jucat muncitorii. Conducătorii răscoalei au fost S. Tzschirner, M. Bakunin și alții. Drept răspuns la ajutorul cerut de luptătorii de pe baricade din Dresda, democrații mic-burghezi din Leipzig s-au limitat numai la declarații verbale. Consiliul municipal și garda civilă din Leipzig nu numai că au refuzat să vină în ajutorul insurgenților din Dresda, dar chiar au înăbușit cu cruzime răscoala de la Leipzig a muncitorilor și meseriașilor, care au încercat să împiedice trimiterea de unități din garnizoana de la Leipzig spre Dresda. — 121.

- 75 *Code Napoléon* — codul civil, promulgat de Napoleon în 1804, a fost extins asupra regiunilor cucerite de francezi în Germania de vest și de sud-vest și a continuat să fie în vigoare în Provincia renană și după alipirea ei la Prusia. Engels l-a numit „codul clasic al legilor societății burgheze”. — 122.
- 76 *Landwehr* — acea parte a forțelor armate în care intrau cei supuși serviciului militar din grupul de contingente mai vechi, care și-au făcut stagiul în armata permanentă și în rezervă. Potrivit legilor prusiene, chemarea Landwehrului sub arme nu era posibilă decât în caz de război. — 125.
- 77 *Guvernul imperial de la Frankfurt* a fost creat, în urma hotărârii din 28 iunie 1848 a Adunării naționale de la Frankfurt, ca guvern central provizoriu. Acest guvern, care de fapt nu dispunea nici de buget, nici de armată, nu reprezenta nici o forță reală; curînd s-a transformat într-un complice al contrarevoluției. — 126.
- 78 *Arsenalul din Prüm* a fost luat cu asalt la 17—18 mai 1849 de către democrați, cu sprijinul muncitorilor din Trier și din localitățile învecinate. Scopul participanților la asalt a fost să pună mîna pe arme și să pornească răscoala pentru apărarea constituției imperiului. Cu toate că insurgenții au ocupat pentru un timp arsenalul, totuși mișcarea a fost înăbușită curînd de trupele guvernamentale sosite în grabă. — 131.
- 79 *Tricolorul* — aici este vorba de steagul negru-roșu-auriu, simbolul mișcării pentru unificarea națională a Germaniei. În timpul revoluției din 1848—1849, acest tricolor a fost declarat drapel național german. — 131.
- 80 O parte dintre redactorii „Noii gazete renane” — K. Marx, F. Wolff și E. Dronke — au plecat la Paris după suspendarea gazetei. În timpul acesta, la Paris, partidul Muntelui și cluburile revoluționare pregăteau o acțiune de masă împotriva partidului ordinii, care se afla la putere. — 139.
- 81 La 12 mai 1849 s-a ținut la Offenburg (Baden) congresul delegaților Uniunilor populare din Baden; organizatorii congresului s-au limitat să revendice schimbarea guvernului și convocarea Adunării constituante. Abia după ce trupele din Baden au trecut de partea poporului, la adunarea cu caracter de masă din 13 mai s-au formulat revendicări mai revoluționare și a fost creat comitetul din Baden, care a luat în mîinile lui întreaga putere. — 140.
- 82 *Senatul* — unul dintre organele de conducere a orașului liber Frankfurt — a fost împuternicit atît cu funcții legislative cît și administrative. — 141.
- 83 „*Clubul progresului categoric*”, înființat la 5 iunie 1849 la Karlsruhe, cuprindea aripa mai radicală a republicanilor-democrați mic-burghezi (Struve, Tzschirner, Heinzen etc.), nemulțumiți de politica capitulară a guvernului Brentano și de consolidarea elementelor de dreapta în acest guvern. Clubul i-a propus lui Brentano să extindă revoluția în afara granițelor Badenului și Palatinatului și să completeze componența guvernului cu elemente radicale. Primind un răs-

- puns negativ, membrii clubului au încercat la 6 iunie să amenințe guvernul printr-o demonstrație armată. Guvernul i-a silit să capituleze, folosindu-se de sprijinul gărzii civile și al altor unități militare. „Clubul progresului categoric” a fost închis. — 143. ■
- 84 „*Cele șase flagele ale omenirii*”, împotriva căroră G. Struve credea că este necesar să se lupte, erau: puterea regală, nobilimea ereditară, birocrăția, armata permanentă, clerul, dominația magnaților financiari. (Compară scrisoarea lui G. Struve publicată în „*Deutsche Londoner Zeitung*” din 26 octombrie 1849). — 145.
- 85 Este vorba de broșura: G. Struve. „*Die Grundrechte des deutschen Volkes*” („Drepturile fundamentale ale poporului german”). Birsfelden lângă Basel, 1848. — 146.
- 86 În localul Adunării reprezentanților stărilor sociale din Karlsruhe se țineau ședințele guvernului Brentano. — 147.
- 87 *Atta Troll* — personaj din poemul cu același nume al lui Heine, în care acesta satirizează pe unii democrați mic-burghezi germani. După cum arată Marx și Engels în lucrarea „*Marii bărbați ai emigrației*”, Arnold Ruge putea servi drept prototip al lui Atta Troll, adept al teoriei egalității generale.
În 1848—1849, A. Ruge a scos la Berlin ziarul „*Die Reform*”, de orientare democratică mic-burgheză. — 151.
- 88 „*Karlsruher Zeitung*” — cotidian german, organul oficial al guvernului din Baden, în special al guvernului Brentano în 1849. — 151.
- 89 *Comitetul Central al democrațiilor din Germania* a fost ales la al doilea congres al democrațiilor care a avut loc la Berlin din 26 pînă în 30 octombrie 1848. La sfîrșitul lunii mai 1849, D'Ester, membru al Comitetului Central, i-a înmînat lui Marx un mandat în numele acestui comitet. — 154.
- 90 Este vorba de partidul democrațiilor mic-burghezi și al socialiștilor grupați în jurul ziarului „*Réforme*”. În fruntea acestui partid se aflau Ledru-Rollin și Louis Blanc. Reprezentanții acestui partid cereau să se înfăptuiască reforme democratice și sociale. Sub influența democraților sociali se afla o anumită parte a muncitorilor francezi. — 154.
- 91 „*Fliegende Blätter*” — săptămînal german satiric, fondat la München în 1845. — 155.
- 92 Este vorba de publicația „*Bote für Stadt und Land*”, organul oficial al guvernului provizoriu revoluționar din Palatinat. Singurul articol pe care Engels l-a publicat în nr. 110 din 3 iunie 1849 al acestei publicații a fost intitulat „*Răscoala revoluționară din Palatinat și Baden*” (vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 6, Editura politică, 1959, pag. 582—584). — 160.
- 93 *Fruchthalle* — hală pentru comerțul cu fructe și legume la Kaiserslautern, în care au fost instalate birourile administrației centrale a guvernului provizoriu revoluționar din Palatinat. — 160.

- 94 *Chevaux-légers* (textual: cavaleria ușoară) — denumirea regimentelor de cavalerie ușoară, înarmate cu săbii, pistoale și carabine și care existau în unele state din Europa de vest. — 161.
- 95 „*Frankfurter Journal*” — cotidian german, a apărut din 1616; la jumătatea secolului al XIX-lea a avut o orientare liberală. — 161.
- 96 „*Kölnische Zeitung*” — cotidian german, a apărut sub acest titlu la Colonia din 1802; în 1848—1849 a reflectat politica lașă și trădătoare a burgheziei liberale prusiene; a dus în permanență o luptă înverșunată împotriva „Noii gazete renane”. — 161.
- 97 Expresia este luată din traducerea germană a „Iliadei” lui Homer făcută de I. H. Voss în 1819 (cîntul al II-lea, versul 408 etc.) (vezi și *Homer: „Iliada”, cîntul al II-lea, versul 400 etc.*, E.S.P.L.A., 1959). — 163.
- 98 La 14 iunie 1848, după încercări zadarnice de a se obține de la guvernul Camphausen-Hansemann să se împartă arme poporului, muncitorii și meseriașii din Berlin au luat cu asalt arsenalul. Totuși acțiunea muncitorilor din Berlin a fost spontană și neorganizată. Întăririle militare sosite la timp împreună cu detașamentele gărzii civile burgheze au reușit să respingă și să dezarmeze imediat poporul. — 164.
- 99 Engels îl ironizează aici pe Blenker, comparîndu-l cu Eugeniu de Savoia, renumit comandant de oști de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea. — 167.
- 100 *Pistol* — personaj dintr-o serie de opere ale lui Shakespeare („Nevestele vesele din Windsor”, „Regele Henric al IV-lea”, „Viața regelui Henric al V-lea”); tipul trîntorului, al lăudărosului și al mincinosului.
Falstaff — personaj din operele lui Shakespeare („Nevestele vesele din Windsor” și „Regele Henric al IV-lea”); tipul lăudărosului și al lașului. — 175.
- 101 Expresie luată din mesajul tronului al lui Frederic-Wilhelm al IV-lea la deschiderea Dietei unite din Prusia la 11 aprilie 1847. — 178.
- 102 Vezi adnotarea 83. — 184.
- 103 Este vorba de cartea: „*Rapports du Général Mieroslawski sur la campagne de Bade*” („Rapoartele generalului Mieroslawski asupra campaniei din Baden”), Berna, 1849. — 189.
- 104 G. Struve. „*Geschichte der drei Volkserhebungen in Baden*” — „Istoria celor trei răscoale populare din Baden”). Berna 1849. — 191.
- 105 Luînd cuvîntul la 17 septembrie 1848 la Frankfurt pe Main, în cadrul unei mari întruniri populare de protest împotriva inactivității parlamentului de la Frankfurt și împotriva politicii trădătoare a acestuia în problema Schleswig-Holsteinului, F. Zitz s-a împotrivit trimiterii vreunei adrese parlamentului, declarînd că acum a sosit timpul „pentru acțiuni hotărîte”. — 195.

- 106 *Asociația culturală a muncitorilor germani* de la Londra a fost înființată în 1840 de către K. Schapper, J. Moll și alți militanți ai Ligii celor drepti. După organizarea Ligii comunistilor, rolul conducător în asociație le-a revenit comunităților locale ale Ligii comunistilor. În anii 1847 și 1849—1850, Marx și Engels au participat intens la activitatea asociației. La 17 septembrie 1850, Marx, Engels și o serie de adepți de-ai lor au părăsit asociația din cauză că în lupta din cadrul Organului Central al Ligii comunistilor, dintre majoritatea condusă de Marx și Engels și minoritatea sectaristă-aventuristă (Willich, Schapper), asociația s-a situat de partea minorității (vezi volumul de față, pag. 449). Spre sfârșitul deceniului al 6-lea, Marx și Engels au luat din nou parte la activitatea asociației culturale. Asociația a continuat să funcționeze pînă în 1918, cînd a fost interzisă de guvernul englez. În secolul al XX-lea, asociația a fost frecventată de mulți emigranți politici ruși. — 197.
- 107 *Uniunea muncitorilor din Colonia* a fost înființată de membrii Ligii comunistilor din Colonia la 13 aprilie 1848. La început rolul de frunte în cadrul Uniunii îl deținea A. Gottschalk, care, aflîndu-se sub influența „adevăratului socialism”, s-a situat pe poziții sectariste; el a ignorat sarcinile revoluției burghezo-democratice, a dus o tactică de boicotare a alegerilor indirecte în Adunarea națională prusiană și în Adunarea pe întreaga Germanie, s-a ridicat împotriva sprijinirii candidaților democrați și a cerut în mod demagogic constituirea imediată a „republicii muncitorești”. Lupta lui Marx, Engels și a adepților lor împotriva tacticii sectariste a lui Gottschalk a avut ca rezultat consolidarea Uniunii și schimbarea liniei ei politice. Prin august 1848 ea număra deja 7.000 de membri. După arestarea lui Gottschalk, la 6 iulie, a fost ales ca președinte al Uniunii Moll, care a deținut acest post pînă în septembrie 1848, cînd teama de a fi arestat l-a silit să emigreze. În octombrie 1848 Marx a fost ales președinte al Uniunii, iar din februarie 1849 — Schapper. S-a trecut la reorganizarea Uniunii; noul statut, adoptat la 25 februarie, a declarat ca principală sarcină a Uniunii ridicarea conștiinței de clasă și politice a muncitorilor. După victoria contrarevoluției în Germania în 1849, Uniunea muncitorilor din Colonia s-a transformat într-o obișnuită asociație muncitorească culturală, pierzîndu-și caracterul politic. — 197.
- 108 La 25 septembrie 1848 autoritățile din Colonia, sprijinite de burghezie, au arestat o serie de militanți ai mișcării muncitorești din Colonia, pentru a provoca tulburări care să le dea prilejul de a se răfui cu mișcarea proletară. Dar muncitorii din Colonia, conduși de către Marx și Engels, nu s-au lăsat provocați la o răscoală prematură. La 26 septembrie în Colonia a fost declarată starea de asediu, iar apariția „Noii gazete renane” și a altor publicații democratice a fost suspendată provizoriu. Engels și o serie de alți colaboratori au fost siliți să emigreze în străinătate. — 197.
- 109 În timpul retragerii armatei badeneze-palatineze, într-unul din detașamente a izbucnit la 23 iunie 1849 o revoltă. Soldații, în frunte cu comandantul lor, Thome, au încercat să-i aresteze pe Mieroslowski și Siqel și să-i predea armatei prusiene. — 197.

- 110 În legătură cu aceasta, vezi cartea: Joh. Phil. Becker und Chr. Essellen. „Geschichte der süddeutschen Mai-Revolution des Jahres 1849“ („Istoria revoluției din mai 1849 în Germania de sud“), Geneva, 1849, pag. 430—433. — 205.
- 111 La Freiburg se țineau ședințele Adunării constituante badeneze, mutată aici de la Karlsruhe la sfârșitul lunii iunie 1849. — 205.
- 112 Recenziile incluse în volumul de față au fost publicate fără semnătură în nr. 2 și 4 ale lui „Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomische Revue“. În 1892 Engels a scris într-o schiță biografică asupra lui Marx: „...În afară de aceasta, el a scris (împreună cu Engels) o serie de recenzii și de cronică politice“. În 1886, încă în timpul vieții lui Engels, redacția revistei „Die Neue Zeit“, folosind sfaturile și indicațiile permanente ale acestuia, a retipărit recenzia la broșurile lui A. Chenu și L. de la Hodde sub semnătura comună a lui Marx și Engels. În ceea ce privește unele recenzii, ca, de pildă, la cărțile lui E. Girardin și Guizot, este aproape sigur că au fost scrise de Marx, în timp ce recenzia la cartea lui Carlyle a fost probabil scrisă de Engels. Întrucât însă stabilirea absolut exactă a acestui lucru este o imposibilitate, toate recenziile incluse în volumul de față sînt socotite ca lucrări comune ale lui Marx și Engels. — 212.
- 113 „Korrespondent von und für Deutschland“ — publicație liberal-burgheză, a apărut la Nürnberg din 1806. — 212.
- 114 Cartea lui Daumer „Religia noii ere“ cuprindea două părți: prima parte, „preliminară“, constituia primul volum; partea a doua, „propriu-zisă“, volumul al doilea și al treilea. Marx, probabil, a avut la îndemână numai volumul întâi și al doilea. — 212.
- 115 *Credinciosul Eckart* — erou din legendele germane din evul mediu; prototipul omului devotat și al străjerului de nădejde. — 212.
- 116 Din poezia lui Schiller „Cîntecul clopotului“. — 213.
- 117 Este vorba de cărțile lui Daumer: „Der Feuer- und Molochdienst der alten Hebräer“. Braunschweig, 1842, și „Die Geheimnisse des christlichen Alterthums“. Hamburg, 1847, care cuprind o serie de ipoteze neștiințifice și nedocumentate. — 214.
- 118 *Surele (versete) noului coran* — aluzie ironică la cartea lui Daumer „Mahomed und sein Werk“. Hamburg, 1848. — 214.
- 119 Este vorba de lucrarea lui A. Knigge: „Ueber den Umgang mit Menschen“ („Despre relațiile cu oamenii“). Hanovra, 1804, în care stabilește reguli de purtare a omului în relațiile lui cu ceilalți oameni. Cartea abundă în raționamente superficiale și în truisme. — 215.
- 120 La locul menționat din cartea lui Daumer este citată oda lui Klopstock „Dem Allgegenwärtigen“ („Celui omniprezent“). — 216.

- 121 *Procirile lui Nostradamus*, cunoscutul astrolog și medic francez al regelui Carol al IX-lea, care a trăit în secolul al XVI-lea, erau exprimate în versuri misterioase de o extremă nebulozitate.
Viziunile scoțienilor, darul de a cunoaște viitorul și fenomenele inaccesibile înțelegerii omului de rând, atribuit din superstiție locuitorilor din regiunile muntoase ale Scoției.
Magnetismul animal — teorie a unui medic austriac, Mesmer, din secolul al XVIII-lea cu privire la posibilitatea de a influența purtarea omului prin hipnoză. — 216.
- 122 Referire la opera lui Goethe „Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister”, care cuprinde scene în care se arată dependența penibilă a oamenilor de știință și de artă de persoanele cu titluri nobiliare. — 217.
- 123 *În catedrala sf. Paul* din Frankfurt pe Main s-au ținut în 1848—1849 ședințele Adunării naționale de la Frankfurt. — 218.
- 124 Din cuvântarea lui L. Simon în ședința Adunării naționale de la Frankfurt din 11 aprilie 1849. — 218.
- 125 La 28 martie 1849 Adunarea națională de la Frankfurt a trimis la Berlin o delegație pentru a propune regelui Prusiei, Frederic-Wilhelm al IV-lea, coroana imperiului. Deputații s-au întors la Frankfurt fără nici un rezultat, deoarece Frederic-Wilhelm al IV-lea a refuzat să primească coroana imperiului din mâinile Adunării fără sancționarea de către monarhii germani a acestui act. — 218.
- 126 În broșura recenzată, Simon scria că deputații din Adunarea de la Frankfurt au condamnat manifestarea regelui Württembergului împotriva constituției imperiului și s-au solidarizat cu lupta armată din Baden și Palatinat pentru apărarea acestei constituții. Simon se referea în special la rezoluția adoptată de Adunarea trunchiată la 8 iunie 1849, după plecarea sa la Stuttgart. De altfel, rezoluția, care pune Badenul sub ocrotirea și protecția imperiului, adică a Adunării naționale de la Frankfurt, avea un caracter pur declarativ. Temându-se de o mișcare populară de mari proporții, Adunarea nu a acordat nici un ajutor concret insurgenților; mai mult încă a refuzat să cheme în apărarea ei trupele insurecționiste din Baden și Palatinat, cum au propus să se facă Marx și Engels în timpul tratativelor pe care le-au dus cu conducătorii aripii stîngi din Frankfurt în mai 1849. — 220.
- 127 Este vorba de înființarea Băncii Angliei în 1694. Întemeietorii ei acordau guvernului capitalul de bază sub formă de împrumut; astfel s-au pus bazele datoriei publice. — 223.
- 128 Este vorba de răscoalele populare împotriva dominației spaniole, care au avut loc la Lisabona în 1640, la Neapole în 1647—1648 și la Messina în 1674—1676. — 225.
- 129 Cronicile internaționale din nr. 2, 4 și nr. dublu 5—6 ale lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue” au fost intitulate pur și simplu „Revue” și publicate fără semnătură. Multe afirmații cuprinse în operele și în scrisorile lui Marx și Engels dovedesc că aceste cronici au fost scrise de amîndoi.

Titlurile lucrării de față, ca și cele ale cronicii a doua și a treia internaționale (vezi volumul de față, pag. 315 și 457), au fost date de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. — 229.

- 130 Este vorba de înțelegerea dintre marea burghezie contrarevoluționară și puterea regală prusiană reacționară, înțelegere care a avut loc de la primele începuturi ale revoluției din 1848 în ceea ce privește lupta comună împotriva revendicărilor democratice ale poporului. Totuși, pe măsură ce se consolidau pozițiile contrarevoluției, Frederic-Wilhelm al IV-lea se simțea tot mai stinjenit de aliatul său și pune din ce în ce mai mult frâu pretențiilor constituționale ale mării burghezii. Aceasta din urmă continua să se cramponeze de alianța cu puterea regală și în același timp juca rolul „de opoziție” în Camera prusiană. Dizolvînd la 5 decembrie 1848 Adunarea constituantă prusiană, Frederic-Wilhelm al IV-lea „a acordat” în aceeași zi o constituție la baza căreia stătea proiectul examinat de Adunarea constituantă prusiană în decursul anului 1848 și care suferise schimbări de formulare în interesul partidului feudal. Regelui i se acorda dreptul de a schimba orice hotărîre a Camerelor, iar „în cazul unei necesități imperioase”, nu numai să promulge lege independent de Camere, dar chiar să revizuiască diferite articole din constituție. Totuși, în această constituție, se mai păstrau încă unele cuceriri democratice, în special votul universal. Acest lucru a asigurat la alegerile din ianuarie 1849 în cea de-a doua Cameră inferioară, alegerea elementelor burgheze, liberale, care au pricinuit regelui prin critica lor destule clipe neplăcute. În aprilie 1849, Frederic-Wilhelm al IV-lea a dizolvat Camera și la 30 mai 1849 a promulgat o nouă lege electorală, care stabilea un sistem de alegeri pe trei colegii, bazat pe un cens ridicat și pe o reprezentare inegală a diferitelor pături ale populației. În felul acesta regele a reușit să obțină alegerea unei majorități servile în Camera deputaților, care, întrunindu-se la 7 august 1849, a adoptat constituția propusă de guvern. — 229.
- 131 Adresa lui Frederic-Wilhelm al IV-lea din 7 ianuarie 1850, care cuprinde amendamentele sale la proiectul de constituție a Prusiei din 5 decembrie 1848, a fost publicată în „Neue Preussische Zeitung” nr. 9 din 11 ianuarie 1850. — 229.
- 132 Potrivit constituției adoptate de Camere și sancționată de Frederic-Wilhelm al IV-lea la 31 ianuarie 1850, în Prusia erau menținute Camera superioară (Camera domnilor sau a pairilor), compusă mai ales din reprezentanții nobilimii feudale, și Camera inferioară, aleasă pe baza sistemului electoral pe trei colegii. Constituția împuternicea guvernul să creeze tribunale speciale pentru cercetarea cazurilor de înaltă trădare și de atentat împotriva securității interne și externe a statului. Lăsînd în vigoare legea cu privire la Landsturm, adică la serviciul militar obligatoriu, constituția pune la dispoziția guvernului prusian reacționar întreaga populație aptă de luptă a Prusiei. Conform art. 40 din constituție, era menținut fideicomisul, o formă feudală de moștenire a proprietăților funciare, în care proprietatea nu putea fi înstrăinată și rămînea celui mai în vîrstă din neam. — 229.
- 133 *Dieta unită* — adunarea unită a dietelor provinciale ale reprezentanților stărilor sociale, convocată de Frederic-Wilhelm al IV-lea în aprilie 1847 la Berlin pentru a garanta un împrumut extern care

să-l scape de greutățile financiare. Dieta unită și-a început lucrările la 11 aprilie 1847. Din pricina refuzului regelui de a satisface cele mai modeste revendicări politice ale majorității burgheze a Dietei, aceasta din urmă a refuzat să garanteze împrumutul. Drept răspuns la acest refuz, regele a dizolvat dieta în luna iunie a aceluiași an; acest fapt a făcut să crească starea de spirit opoziționistă din țară și a grăbit revoluția din Germania. — 230.

- 134 Este vorba de procesele intentate deputaților de stînga din Adunarea națională prusiană, B. Waldeck din Berlin și K. Grün din Trier, dați în judecată în 1849 pentru activitatea lor politică; în cadrul proceselor au ieșit la iveală metodele murdare ale guvernului prusian, care în lupta împotriva adversarilor lor nu se dădea în lături nici de la falsuri; pe de altă parte, reprezentanții „democrației” — Waldeck și Grün — au avut o comportare rușinoasă la proces și, decizîndu-se în mod laș de revoluție, au căutat să-și dovedească în fel și chip loialitatea lor față de guvernul prusian. Cu toate acestea, publicul burghez și mic-burghez care se afla în sala tribunalului i-au ovaționat pe Waldeck și pe Grün. — 230.
- 135 Din poezia lui Arndt „Patria germanului”. — 230.
- 136 Este vorba de încercarea lui Frederic-Wilhelm al IV-lea în alianță cu monarhii Hanovrei și Saxoniei și cu ceilalți 17 monarhi germani care i s-au alăturat de a uni Germania, cu excepția Austriei, sub hegemonia Prusiei și de a realiza astfel planul întemeierii „Micii Germanii”. Acest plan s-a bucurat de sprijinul liberalilor de dreapta, reprezentanți ai marii burghezii contrarevoluționare, care au părăsit Adunarea națională de la Frankfurt și au întemeiat în iunie 1849 așa-numitul partid de la Gotha. Acest partid a luat parte activă la alegerile în parlamentul german, care s-a întrunit la 20 martie 1850 la Erfurt pentru a adopta noul proiect al constituției germane, revizuit în spiritul contrarevoluției. Evenimentele ulterioare au confirmat pronosticul lui Marx și Engels cu privire la existența de scurtă durată a parlamentului de la Erfurt. Sub presiunea monarhiei austriece și a țarismului rus, o serie de state germane care sprijineau mai înainte Prusia au trecut de partea Austriei, iar guvernul prusian, de teamă să nu dea dovadă de nesupunere față de Nikolai I, a dizolvat la 29 aprilie 1850 parlamentul de la Erfurt. — 230.
- 137 *Războiul dintre șoareci și broaște* (Batrahomiomahia) — poem comic de un autor necunoscut din Grecia antică, o parodie la adresa epopeii lui Homer. — 230.
- 138 *Interim* — înțelegere provizorie. Aici este vorba despre tratatul încheiat în septembrie 1849 între Austria și Prusia cu privire la conducerea comună a treburilor Germaniei pînă la hotărîrea definitivă în problema constituției Germaniei. În conformitate cu această înțelegere, care consolida forțele reacțiunii din Germania, a fost instituită o comisie aliată austro-prusiană, care era de fapt un fel de reinviere a Bundestagului; această înțelegere se afla în contradicție cu planurile de unire ale Prusiei. — 231.

- 139 *Seehandlung* (Comerțul maritim) — societate de comerț și de credit, întemeiată în 1772 în Prusia, care se bucura de o serie de privilegii importante acordate de stat. Ea punea la dispoziția guvernului împrumuturi însemnate și juca de fapt rolul de bancher și de samsar al guvernului în probleme financiare. În 1904 a fost oficial transformată în Banca de stat a Prusiei. — 231.
- 140 *Grăniceri* — locuitorii din regiunile de sud ale Imperiului austriac (Slovenia, Croația, Slavonia și Banatul, care din secolul al XVI-lea pînă în secolul al XIX-lea au format regiunea de frontieră militară); erau obligați să îndeplinească serviciul militar la frontieră, primind în schimb dreptul de folosință a unui lot de pămînt. — 231.
- 141 Expresie folosită de Alexandru I într-o convorbire cu ambasadorul francez Caulaincourt în 1808. — 232.
- 142 Este vorba de ruperea legăturilor diplomatice dintre Rusia și Turcia (12 noiembrie—31 decembrie 1849), în urma refuzului guvernului turc de a extrăda, la cererea împăraților Austriei și Rusiei, pe emigranții politici unguri și polonezi. — 232.
- 143 *Saint-Jean d'Acre* — fortăreață în Siria; în 1832 a fost luată de trupele egiptene în timpul războiului dintre Egipt și Turcia din 1831—1833.
San Juan de Ulua — fortăreață în Veracruz (Mexic); ultima fortăreață care a rămas în mâinile spaniolilor în timpul războiului Mexicului pentru independență; a fost cucerită în 1825. — 232.
- 144 Sub denumirea de „capitulații” se înțeleg aici convențiile dintre cantoanele elvețiene și statele europene cu privire la furnizarea de soldați mercenari. Astfel de convenții s-au încheiat începînd de la mijlocul secolului al XV-lea pînă la mijlocul secolului al XIX-lea. În decursul unui șir întreg de revoluții burgheze din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, mercenarii elvețieni au servit drept unealtă contrarevoluției monarhiste.
Prin „vechile cantoane” se subînțeleg cantoanele muntoase din Elveția, care în secolele al XIII-lea și al XIV-lea au format nucleul inițial al Confederației elvețiene. — 233.
- 145 Vezi adnotarea 45. — 235.
- 146 Este vorba de bill-ul adoptat de parlamentul englez în iunie 1846 cu privire la abrogarea legilor cerealelor. Așa-numitele legi ale cerealelor, care urmăreau limitarea sau interzicerea importului de cereale din străinătate, au fost adoptate în Anglia în interesul marilor latifundiari — landlorzii. Adoptarea bill-ului din 1846 a însemnat victoria burgheziei industriale, care a luptat împotriva legilor cerealelor sub lozincă libertății comerțului. — 236.
- 147 Articolul lui F. Engels „Problema zilei de muncă de zece ore”, scris special pentru cititorul englez, este una dintre mărturiile contactului strîns stabilit de Marx și Engels cu aripa revoluționară a partidului cartist și cu liderii acestuia — G. Harney și E. Jones. Revista lunară „The Democratic Review of British and Foreign Politics, History and Literature” a fost scoasă de G. Harney la Londra din iunie 1849 pînă în septembrie 1850. Pe lângă articolul menționat al lui Engels,

- în această revistă a fost publicată și traducerea prescurtată a primului capitol din lucrarea „Luptele de clasă în Franța” a lui K. Marx. Cu începere de la 1 iulie 1850, Harney a mai scos și săptămânalul „The Red Republican”, în care a fost publicată prima traducere în limba engleză a „Manifestului Partidului Comunist”. Revista a încetat să apară în noiembrie 1850. Din decembrie 1850 Harney a scos un nou săptămânal, care a apărut până în vara anului 1851, intitulat „Friend of the People”, pentru care Engels a promis o serie de articole de critică a democrației mic-burgheze. Curînd însă opoziția echivocă adoptată de Harney în legătură cu scindarea Ligii comunistilor, precum și legăturile sale de prietenie cu reprezentanții emigranților mic-burghezi i-au determinat pe Marx și Engels să rupă legăturile cu el. Marx și Engels au continuat să întrețină legături cu E. Jones, au atras pe unii dintre adepții lor cei mai apropiați să colaboreze la săptămânalul fondat de acesta în mai 1851 și intitulat „Notes to the People”, ajutîndu-i să-și scrie articolele (G. Eccarius, K. Schramm, W. Piper). Sprijinind presa cartistă, Marx și Engels au căutat să consolideze tradițiile revoluționare ale cartismului din deceniul al 5-lea și să introducă teoria revoluționară în mișcarea de masă a muncitorilor englezi. — 244.
- 148 Școala de la Manchester — curent economic care exprima interesele burgheziei industriale. Adepții acestui curent, liber-schimbistii, militau pentru libertatea comerțului și pentru neamestecul statului în viața economică. Centrul de agitație al liber-schimbistilor era la Manchester, unde în fruntea acestei mișcări se aflau doi fabricanți de textile, Cobden și Bright, care în 1838 au organizat Liga împotriva legilor cerealelor. În deceniile al 5-lea și al 6-lea, liber-schimbistii au format o grupare politică aparte, care a reprezentat aripa stîngă a partidului liberal din Anglia. — 244.
- 149 În lucrările lor de mai tîrziu Marx și Engels au făcut o caracterizare mai amplă a zilei de muncă de zece ore (vezi K. Marx „Manifestul constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor” și „Capitalul”, vol. I). — 246.
- 150 Este vorba de Carta poporului propusă de cartiști în 1838, care conținea revendicarea votului universal și o serie de condiții care să asigure muncitorilor acest drept: alegeri anuale în parlament, remunerarea deputaților, votul secret, circumscripții electorale egale și desființarea censului de avere pentru candidații la alegerile în parlament. — 247.
- 151 Tribunalul trezoreriei a pronunțat în februarie 1850 un verdict de achitare a fabricanților acuzați de încălcarea legii cu privire la ziua de muncă de zece ore. Această hotărîre, care nu însemna de fapt decît abolirea legii, a stîrnit împotrivirea muncitorilor; în legătură cu aceasta, la 5 august 1850 parlamentul a adoptat o nouă lege, care stabilea durata zilei de muncă la 10¹/₂ ore pentru femeii și adolescenții și fixa totodată începutul și sfîrșitul zilei de muncă.

Tribunalul trezoreriei (Court of Exchequer) — unul dintre cele mai vechi tribunale din Anglia; la început investit mai ales cu funcții financiare, în secolul al XIX-lea îndeplinea sarcinile celei mai înalte instituții judiciare din Anglia. — 248.

- 152 Este vorba de o serie de legi din deceniile al 4-lea și al 5-lea ale secolului al XIX-lea adoptate sub presiunea burgheziei industriale și îndreptate împotriva comerțului cu funcții, precum și împotriva împărțirii de sinecure reprezentanților familiilor aristocrate. — 256.
- 153 Legea cu privire la săraci a fost dezbătută în parlamentul englez în 1833 și adoptată în 1834. Despre conținutul legii vezi adnotarea 17. — 256.
- 154 *Legile cu privire la navigație* (Navigations laws), adoptate în 1651 și în anii următori, interziceau transportul mărfurilor engleze cu vapoare străine; aceste legi au fost abrogate în 1849. — 257.
- 155 *Adresa Organului Central către Liga comuniștilor*, scrisă de Marx și Engels la sfârșitul lunii martie 1850, a fost răspinsă pe ascuns printre membrii Ligii comuniștilor atât din emigrație cât și din Germania însăși. În 1851 acest document, pe care poliția prusiană a pus mîna cu prilejul arestării unor membri ai Ligii comuniștilor, a fost publicat în ziarele burghize germane „Kölnische Zeitung” și „Dresdener Journal und Anzeiger” și apoi în cartea „Die Kommunisten-Verschwörungen des neunzehnten Jahrhunderts”; această carte a fost întocmită de doi funcționari de poliție, Wermuth și Stieber, pe care Engels i-a caracterizat ca pe „doi dintre cei mai ticăloși polițiști”. În volumul de față lucrarea se tipărește după textul revăzut de Engels și publicat de el în 1885 ca anexă la ediția germană a lucrării lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. — 263.
- 156 Părerile exprimate aici în problema agrară sînt strîns legate de aprecierea generală făcută de Marx și Engels în deceniile al 5-lea și al 6-lea în ceea ce privește perspectivele dezvoltării revoluției. Intemeietorii marxismului credeau atunci, după cum a arătat Lenin, că capitalismul este putred și că victoria socialismului este deja aproape. Pornind de la aceasta, Marx și Engels se pronunță în „adresă” împotriva predării în mîinile țăranilor a pămîntului confiscat de la moșieri și preconizează transformarea lui în proprietate de stat și punerea lui la dispoziția proletariatului agricol asociat în colonii.
- Sprîjinindu-se pe experiența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie din Rusia, precum și pe experiența mișcării revoluționare din alte țări, Lenin a dezvoltat concepțiile marxiste în problema agrară. Recunoscînd utilitatea menținerii în special a marilor întreprinderi agricole după revoluția proletară în țările capitaliste înaintate, Lenin a scris: „Ar fi însă o greșeală foarte mare dacă această regulă ar fi exagerată sau ar fi aplicată în mod șablon și dacă nu s-ar admite niciodată să se predea gratuit micilor țărani și cîteodată și țăranilor mijlocași din împrejurimi o parte din pămînturile expropriatorilor expropriați” (V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 141—142). — 271.
- 157 Th. Carlyle. „The French revolution: a history” („Istoria revoluției franceze”), vol. 1—3, Londra, 1837.
- Th. Carlyle. „Oliver Cromwell's letters and speeches” („Scrisorile și discursurile lui Oliver Cromwell”), vol. 1—2, Londra, 1845.
- Th. Carlyle. „Chartism” („Cartismul”), Londra, 1840.

- Th. Carlyle. „Past and Present” („Trecut și prezent”). Londra, 1843. O critică a acestei cărți a fost făcută de Engels în articolul: „Situția Angliei. «Past and Present» by Thomas Carlyle” (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 1, E.S.P.L.P. 1957, pag. 572—598). — 274.
- 158 Th. Carlyle. „Heroes, heroworship and the heroic in history” („Eroii, cultul eroilor și eroicul în istorie”), Londra, 1846. — 275.
- 159 *Pecksniff* — personaj din romanul „Viața și aventurile lui Martin Chuzzlewit” de Charles Dickens; tipul omului bigot și ipocrit. — 275.
- 160 *Francmasoni* — curent filozofic-religios care a apărut în Anglia pe la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea și s-a răspândit după aceea într-o serie de alte țări sub forma lojilor secrete ale „zidarilor liberi”; activitatea lor era învăluită într-o atmosferă de ritualuri oculte și ceremonii secrete. Francmasonii propagau ideile moralei burgheze. În concepțiile lor filozofice, ei erau mai ales adepți ai deismului, așa-zisa „religie a rațiunii”. O trăsătură a lor caracteristică era credința în veșnica, neschimbătoarea lege a naturii, care determină și evoluția societății; înțelepciunea oamenilor mari, după părerea lor, constă în cunoașterea acestei legi și în auto-perfecționarea morală. Statutul lojilor masonice, în general, era pătruns de cultul mistic al personalității, iar membrii de rînd ai societăților nu erau decît niște unelte ale conducătorilor lor, executori docili ai voinței acestora.
- Iluminații* — unul dintre curentele francmasoneriei — și-au desfășurat activitatea mai ales în Bavaria în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. — 280.
- 161 „*Flautul fermecat*” — operă de Mozart; libretul de E. Schikaneder. În această operă este exprimată, într-o formă naivă, fantastică, ideea că cei ce au înțeles cum trebuie forțele ascunse ale naturii și au respectat cu stăruință legile ei vor fi bine răsplătiți, iar făcătorii de rele își vor primi pedeapsa cuvenită. — 280.
- 162 *Laissez faire, laissez aller* — formulă a economiștilor liber-schimbști burghezi, adepți ai libertății comerțului și ai neamestecului statului în sfera relațiilor economice. — 283.
- 163 *In partibus infidelium* — vezi adnotarea 64. — 283.
- 164 Harvey Birch, personajul principal din romanul „Spionul” de F. Cooper, făcea spionaj din motive ideale, patriotice. — 287.
- 165 „*Le Charivari*” — gazetă satirică franceză de orientare republicană burgheză, care a apărut la Paris cu începere din 1832; în perioada monarhiei din iulie s-a dat la atacuri fulminante împotriva guvernului; în 1848 a trecut în lagărul contrarevoluției. — 287.
- 166 *Societatea noilor anotimpuri* — organizație secretă care a luat naștere curînd după nimicirea, în 1839, a Societății anotimpurilor și care ar putea fi socotită ca o continuare a ei. Nucleul ei de bază era alcătuit din muncitori; din acest nucleu făceau parte și studenți.

Prin concepțiile lor, membrii acestei societăți gravitau în jurul babuismului revoluționar și erau puternic influențați de ideile comuniste utopice ale lui Dèzamy. — 287.

- 167 Vezi adnotarea 6. — 290.
- 168 Este vorba de încercarea aventuroasă a unui mic grup de conspiratori, membri ai societăților revoluționare secrete, de a folosi pentru actele teroriste bombe incendiare făcute cu propriile lor mijloace. În această aventură au fost amestecați, încă de la început, și agenți de poliție, care informau în mod regulat prefectura despre acțiunile conspiratorilor. Aceasta a dat posibilitate poliției să aresteze pe toți cei implicați în conspirație. Procesul conspiratorilor, care a avut loc în 1847, a arătat cât de bine au știut agenții de poliție să se infiltreze în societățile secrete. — 290.
- 169 Cunoscutul roman al lui A. R. Le Sage „Aventurile lui Gil Blas de Santillane”. — 291.
- 170 Este vorba de următoarele lucrări ale lui Ch. Fourier: „Théorie des quatre mouvements et des destinées générales” („Teoria celor patru mișcări și a destinelor generale”); „La fausse industrie morcelée, répugnante, mensongère et l'antidote, l'industrie naturelle, combinée, attrayante, véridique” („Falsa industrie îmbucătățită, respingătoare, mincinoasă și antidotul ei, industria naturală, combinată, atrăgătoare, adevărată”); „Théorie de l'unité universelle” („Teoria unității universale”) în prima ediție, această lucrare purta titlul „Traité de l'association domestique agricole” („Tratat despre asociația domestică și agricolă”). Dintre operele postume ale lui Fourier, problemelor comerțului le-a fost, în parte închinată lucrarea neterminată „Des trois unités externes” („Despre cele trei unități externe”), publicată în 1845 în revista „La Phalange”. Importante fragmente din această lucrare au fost traduse de Engels în limba germană și tipărite în „Deutsches Bürgerbuch” în 1846 (vezi F. Engels, „Introducere și încheiere la «Un fragment al lui Fourier despre comerț», în K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 2, E.S.P.L.P. 1958, pag. 633—639). — 298.
- 171 În legătură cu evenimentele de la 15 mai 1848, vezi adnotarea 19. — 299.
- 172 La 10 martie 1850 au avut loc în Franța alegeri parțiale de deputați în Adunarea legislativă, în locul celor excluși din partidul Montagne. Alegerile s-au terminat cu victoria lagărului democratic socialist. — 301.
- 173 *Droit d'enregistrement* — taxă percepută pentru înregistrarea și legalizarea diferitelor documente, contracte de vânzare-cumpărare, acte de donație, hotărâri judecătorești etc. O asemenea înregistrare a documentelor, care confirma autenticitatea lor, era totodată și un izvor de venituri bugetare. — 304.
- 174 *Octroi* — taxe comunale pentru obiectele de larg consum aduse la oraș. — 304.

- 175 Această teză a fost formulată de Marx și Engels în „Revendicările partidului comunist în Germania” (vezi *K. Marx și F. Engels, Opere*, vol. 5, Editura politică, 1959, pag. 1—3). — 314.
- 176 „Punch” — denumire prescurtată a săptămânalului umoristic englez „Punch, or the London Charivari”, de nuanță burghezo-liberală; apare la Londra din 1841. — 315.
- 177 *Downing Street* — stradă din centrul Londrei unde se află reședința oficială a guvernului. — 317.
- 178 *Uniunea electorală (Union électorale)* — sub această denumire s-a prezentat la alegerile parțiale din martie 1850 pentru Adunarea legislativă franceză blocul tuturor partidelor și grupărilor monarchiste, din care făceau parte orléaniștii, legitimiștii, bonapartiștii, catolicii și alții.
„*La Patrie*” — cotidian francez fondat în 1841; în 1850 el exprima interesele monarchiștilor uniți, ale așa-zisului partid al ordinii, fiind organul blocului lor electoral; ulterior a devenit ziar bonapartist. — 320.
- 179 La bursa din Paris afacerile se încheiau între orele 1 și 3 d.a. — 321.
- 180 Este vorba de cafeneaua Tortoni de pe bulevardul Italienilor; la această cafenea, ca și în apropierea ei, se încheiau tranzacții în orele când bursa era închisă. Spre deosebire de bursa oficială, cafeneaua Tortoni și cartierul învecinat erau numite „bursa mică”. — 322.
- 181 În primăvara anului 1848 au avut loc, la Mainz, ciocniri între garda civilă și soldații prusieni. Aceste evenimente au avut un mare răsunet în Germania și au constituit un obiect de discuții în parlamentul de la Frankfurt; parlamentul s-a mulțumit să numească o comisie, care și-a prezentat raportul abia după ce garda din Mainz fusese dezarmată de soldații prusieni. — 325.
- 182 Este vorba de hotărîrea adoptată la 18 noiembrie 1849 de Adunarea generală a Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra împreună cu emigranții politici germani din acest oraș. Această hotărîre a fost menționată și în darea de seamă prezentată la 3 decembrie 1849 de Comitetul de ajutorare a emigranților germani (vezi volumul de față, pag. 559—561). — 327.
- 183 G. Struve și T. Fothergill, intitulându-se reprezentanții emigranților politici germani la Londra, s-au adresat lui Gibbs, care înlocuia în mod provizoriu pe primarul Londrei, rugându-l să dea de lucru la 100 de emigranți germani, stabiliți la Londra, care erau lipsiți de orice mijloace de existență. Gibbs a refuzat sub motiv că în aceeași situație se află și numeroși muncitori englezi. O notă în legătură cu acest demers a apărut în ziarul „Times” din 24 mai 1850. — 330.
- 184 Este vorba de organizația secretă „Centralizarea revoluționară”, întemeiată de emigranții germani din Elveția. În fruntea Comitetului ei central, care se afla la Zürich, stătea Tzschirner, unul dintre conducătorii răscoalei de la Dresda din mai 1849; un rol de seamă în

- această organizație au avut Fries, Greiner, Sigel, Techow, Schurz și J. F. Becker, participanți activi la răscoala din Baden-Palatinat din 1849. Dintre membrii Ligii comuniștilor făceau parte din această organizație : D'Ester, Bruhn și alții, precum și Wilhelm Wolff, care acționa în numele Ligii comuniștilor. În iulie-august 1850, conducătorii „Centralizării revoluționare” au dus tratative cu reprezentanții Organului Central al Ligii comuniștilor în legătură cu unirea ambelor organizații. Marx și Engels, în numele Organului Central, au respins aceste propuneri, întrucît ele erau în contradicție cu principiile Ligii comuniștilor, care apăra organizația de sine stătătoare a partidului proletar. Spre sfîrșitul anului 1850, ca urmare a expulzării în masă a emigranților politici germani din Elveția, „Centralizarea revoluționară” s-a destrămat. — 331.
- 185 Aflînd, dintr-o scrisoare detaliată trimisă de W. Wolff la 9 mai 1850, despre activitatea desfășurată de „Centralizarea revoluționară” și despre intrigile urzite în Germania de către Bruhn, agentul acestei organizații, Marx și Engels au trimis în Elveția pe E. Dronke ca emisar al Ligii comuniștilor. În scrisoarea sa din 3 iulie 1850, adresată Organului Central, și în scrisorile din 3 și 18 iulie 1850 trimise lui Engels, Dronke a făcut un raport amănunțit despre activitatea în-cununată de succes desfășurată de el în Germania și în Elveția. — 333.
- 186 Plecînd în octombrie 1849 în Anglia, Struve împreună cu Heinzen, Rudolf Schramm, Ruge, Bauer (din Stolp) și alți cîțiva democrați mic-burghezi, care urmăreau să împiedice organizarea independentă a proletariatului, au început să urzească intrigi împotriva Comitetului social-democrat al emigranților, condus de Marx și Engels. Ei au organizat, în ianuarie, februarie și aprilie 1850, o serie de întruniri ale emigranților germani și au creat Asociația lor democrată aparte. În aprilie, ei au răspîdit printre emigranții germani de la Londra și au trimis și în Germania o „Circulară către toți emigranții germani”, prin care făceau cunoscută constituirea unei organizații unice a democraților emigranți germani sub conducerea „Biroului central al întregii emigrații germane”. — 333.
- 187 *Comitetul Central al democrației europene* a fost constituit în iunie 1850 la Londra, din inițiativa lui Mazzini, care a făcut primii pași în această direcție încă în Elveția, la sfîrșitul anului 1849. Încercarea de a uni pe emigranții burghezi și mic-burghezi într-o singură organizație internațională s-a bucurat de întregul sprijin al lui Struve și Ruge. Dînd urmare recomandăției lui Struve, Ruge a intrat în Comitet ca reprezentant al partidului democrat german. Plină de contradicții, atît prin componența ei cît și prin pozițiile ei ideologice, organizația a avut o existență destul de scurtă ; ca urmare a înăsprii raporturilor dintre emigranții democrați italieni și cei francezi, Comitetul Central al democrației europene s-a destrămat, de fapt, încă din martie 1852. Manifestul său constitutiv din 3 iulie 1850 a fost supus de Marx unei critici nimicitoare în „A treia cronică internațională” (vezi volumul de față, pag. 500—504). — 333.
- 188 Este vorba de răscoalele pentru constituția imperiului, care au avut loc în primăvara și vara anului 1849 în sud-vestul Germaniei. — 334.

- 189 La începutul anului 1846, Marx și Engels, care se aflau pe atunci la Bruxelles, au întemeiat acolo un Comitet comunist de corespondență, care a strâns în jurul său pe socialiștii germani și belgieni. După ce, în urma activității pline de succes a lui Marx și Engels, Liga celor dreپți a fost reorganizată, devenind Liga comuniștilor, în august 1847 a fost înființată, la Bruxelles, pe baza Comitetului comunist de corespondență, comunitatea Ligii comuniștilor. Elementele cele mai revoluționare dintre socialiștii belgieni, ca Gigot și Tedesco, au participat îndeaproape la activitatea comunității din Bruxelles a Ligii comuniștilor. După revoluția din februarie 1848 din Franța, guvernul belgian a dezlănțuit represiunea împotriva emigranților revoluționari germani — Marx, W. Wolff și alți membri ai Ligii comuniștilor —, care au fost siliți să părăsească Belgia. În august 1848, Tedesco și alți belgieni membri ai comunității au fost implicați în așa-numitul proces Risquons-Tout, care a fost înscenat de către guvernul reacționar al regelui belgian Leopold în vederea unei răfuieli cu democrații. Tedesco și o serie de alți democrați belgieni au fost condamnați la moarte, pedeapsă care ulterior a fost comutată în închisoare pe viață. — 334.
- 190 *Asociația muncitorilor germani* din Bruxelles a fost întemeiată de Marx și Engels, la sfârșitul lunii august 1847, în scopul educării politice a muncitorilor germani care locuiau în Belgia și al propagării ideilor comunismului științific în rindurile lor. Sub conducerea lui Marx și Engels și a tovarășilor lor de idei, asociația a devenit centrul legal de unire a prolețarilor revoluționari germani din Belgia și a întreținut o legătură directă cu cluburile muncitorești flamande și valone. Cele mai bune elemente ale asociației au făcut parte din comunitatea din Bruxelles a Ligii comuniștilor. Asociația a jucat un rol important în întemeierea Asociației democratice de la Bruxelles. Asociația muncitorilor germani din Bruxelles și-a încetat activitatea curînd după revoluția burgheză din februarie 1848 din Franța, în urma arestării și expulzării membrilor ei de către poliția belgiană. — 334.
- 191 *Frăția muncitorilor* — uniune a muncitorilor și meseriașilor germani, întemeiată în 1848, la Berlin, de către S. Born, membru al Ligii comuniștilor. Reprezentant al liniei reformiste în mișcarea muncitorească, Born a limitat activitatea Frăției la organizarea de greve economice și la încercarea de înfăptuire a unor măsuri de caracter îngust, de breaslă în interesul meseriașilor (acordarea de credite micilor producători, organizarea de asociații). Documentele programice ale Frăției nu erau altceva decît un amestec de frînturi de idei, greșit interpretate, din „Manifestul Partidului Comunist” și din doctrinele mic-burgeze ale lui Louis Blanc și Proudhon. Cu toate acestea, sub influența directă a evenimentelor revoluționare din 1848—1849, secțiile locale ale Frăției, conduse adeseori de membri ai Ligii comuniștilor, au participat activ la lupta revoluționară. Cînd Marx și Engels, în primăvara anului 1849, au pus în mod practic problema pregătirilor pentru crearea unui partid proletar, independent de democrația mic-burgheză, ei au propus să fie folosită în acest scop organizația Frăția muncitorească. În 1850 guvernul a interzis activitatea Frăției, dar unele dintre secțiile ei și-au prelungit existența timp de încă cîțiva ani. — 335.

- 192 Vezi adnotarea 106. — 337.
- 193 „*The Sun*” („Soarele”) — cotidian burghezo-liberal englez; a apărut la Londra din 1798 pînă în 1876. — 339.
- 194 *Legea din 1848 cu privire la controlul străinilor* a fost adoptată de parlamentul englez în legătură cu evenimentele revoluționare de pe continent și cu demonstrația cartistă de la 10 aprilie 1848. Potrivit acestei legi, un străin putea fi expulzat din Anglia în orice moment, printr-un ordin al guvernului. Această lege urma să fie în vigoare timp de un an. — 339.
- 195 „*The Spectator*” — săptămînal englez de orientare liberală; a apărut la Londra cu începere din 1828. — 341.
- 196 „*Neue Preussische Zeitung*” — cotidian german ultrareacționar; a început să apară la Berlin, cu începere din iunie 1848, ca organ al camarilei contrarevoluționare de la curte și al iuncherilor prusaci. Acest ziar era cunoscut și sub numele de „*Kreuzzeitung*”, pentru că pe frontispiciul lui figura o cruce. — 344.
- 197 Este vorba de Marx. Într-o notă din „*Neue Preussische Zeitung*” din 25 mai 1850 se anunța că el cutreierase toată Germania și vizitase Berlinul în vederea pregătirii atentatului împotriva regelui Prusiei. — 344.
- 198 Marx face aluzie la titlul de baron al lui Bunsen. — 344.
- 199 „*The Globe*” — denumire prescurtată a cotidianului englez „*The Globe and Traveller*”, care a apărut la Londra cu începere din 1803; organ al whîgilor, iar în perioadele lor de guvernare — oficiosul guvernului; începînd din 1866, organ al conservatorilor. — 346.
- 200 „*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*” („Gazeta renană pentru politică, comerț și industrie”) — cotidian care a apărut la Colonia între 1 ianuarie 1842 și 31 martie 1843. Ziarul a fost înființat de reprezentanți ai burgheziei renane cu vederi opoziționiste față de absolutismul prusac. Printre colaboratorii lui erau și cîțiva tineri hegelieni. În aprilie 1842 K. Marx a devenit colaborator al lui „*Rheinische Zeitung*”, iar din octombrie 1842 — unul dintre redactorii lui. În „Gazeta renană” au fost publicate și o serie de articole ale lui Engels. Sub conducerea redacțională a lui Marx, ziarul a început să capete un caracter democrat-revoluționar din ce în ce mai pronunțat. Guvernul a supus acest ziar unei cenzuri deosebit de severe, iar după aceea l-a interzis. — 346.
- 201 „*Neue Deutsche Zeitung*” — ziar democrat, care a apărut la Frankfurt pe Main din 1848 pînă în 1850. A avut ca redactor-șef pe O. Lünig, care pe la jumătatea deceniului al 5-lea era unul dintre reprezentanții „adevăraturii socialism”, iar în perioada revoluției din 1848—1849 devenise democrat mic-burghez. Lünig a publicat în ziarul său o recenzie a primelor patru numere din „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*”, acordînd o atenție deosebită lucrărilor „*Luptele de clasă în Franța. 1848—1850*” de K. Marx și „*Campania germană pentru constituția imperiului*” de F. Engels. — 349.

- 202 **Vezi** „Manifestul Partidului Comunist” de K. Marx și F. Engels și „Mizeria filozofiei” de K. Marx, în K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958; pasajele citate se află la pag. 488 și 178—179. — 349.
- 203 **„Weser-Zeitung”** — ziar burghezo-liberal german, fondat la Bremen în 1844. — 351.
- 204 **Lucrarea „Războiul țărănesc german”** a fost scrisă de Engels la Londra în vara anului 1850 și tipărită în numărul dublu 5—6 al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. Principala sursă de care s-a servit Engels în expunerea aspectului faptic al evenimentelor a fost cartea istoricului democrat german W. Zimmermann: „Allgemeine Geschichte des grossen Bauernkrieges” („Istoria generală a marelui război țărănesc”, Th. 1—3, Stuttgart, 1841—1843).
 Lucrarea „Războiul țărănesc german” a fost reeditată în 1870 ca broșură separată, cu o prefață a autorului, în care era dezvăluit rolul țărănimii ca aliat al proletariatului. Dat fiind marele succes de care s-a bucurat printre cititorii din rîndurile muncitorilor germani, cartea a fost din nou reeditată în 1875, cu prefața completată de Engels. În deceniul al 9-lea, Engels s-a pregătit să-și refacă din nou lucrarea, adăugîndu-i numeroase materiale în legătură cu istoria Germaniei. „Lucrarea mea «Războiul țărănesc» — scria el lui Sorge la 31 iunie 1884 — o refac iarăși în mod radical. Războiul țărănesc va fi prezentat ca piatra unghiulară a întregii istorii germane”. Munca de editare a volumelor al II-lea și al III-lea ale „Capitalului”, precum și alte treburi care nu suferau amîinare, l-au împiedicat pe Engels să-și îndeplinească acest plan. Nu s-a păstrat decît manuscrisul neterminat al plănuitelor completări a „Războiului țărănesc german” și o serie de note în fază de concept. — 353.
- 205 **Hansa** — alianță comercială și politică a orașelor germane din evul mediu situate pe țărmul Mării Nordului și al Mării Baltice și pe fluviile din apropierea lor; ea urmărea să instituie monopolul său asupra comerțului din Europa de nord. Perioada de înflorire a Hansei a fost jumătatea a doua a secolului al XIV-lea. — 356.
- 206 **Dijmă** (Zins) — o formă de dare feudală care era percepută de la cei ce țineau mici loturi de pămînt.
Taxă de succesiune (Sterbefall, Todfall) — o cotă din moștenire, care era prelevată în numele dreptului feudal al seniorului asupra lotului de pămînt și a avutului țăranului decedat (în Franța — „drept de mină moartă”); în Germania, de regulă, se lua de la moștenitori cel mai bun cap de vită.
Bani pentru apărare (Schutzgelder) — dare ce se încasa de feudali ca plată pentru „protecție” și „apărare” în caz de judecată, pe care seniorul pretindea că le acordă supușilor săi. — 360.
- 207 **„Obștescul Pfennig”** (gemeiner Pfennig) — o combinație a birului pe cap de om cu birul pe avere. Greutatea principală a acestui bir apăsa asupra țărănimii. — 362.
- 208 **Era** numite *annate* taxele ce se plăteau o singură dată în folosul curiei romane de către persoanele numite de papă în slujbe bisericesti (beneficii). În majoritatea cazurilor, aceste taxe erau egale cu

venitul pe un an al beneficiilor primite, ai căror posesori, prin stoarcerea de biruri și șantajarea populației, își scoteau însutit suma plătită pentru ocuparea acestor slujbe bisericești. — 362.

- 209 Engels se referă la burghezii liberali germani, care în timpul revoluției din 1848—1849 formau majoritatea Adunării naționale de la Frankfurt și a adunărilor naționale din diferite state germane. În primele luni ale revoluției, într-o serie de state (de pildă în Prusia) liberalii s-au aflat în fruntea „guvernelor constituționale”, dar pe urmă ei au fost înlocuiți cu reprezentanți ai birocrăției și ai nobilimii. Constituționaliștii s-au silit să păstreze puterea regală ca un bastion împotriva extinderii și adâncirii continue a revoluției, îngrădind această putere printr-o constituție burgheză liberală. Tactica lor conciliatoare și tranzațiile lor trădătoare cu partidele reacționare au fost una dintre principalele cauze ale înfringerii revoluției germane din 1848—1849. — 364.
- 210 Este vorba de codul penal al lui Carol al V-lea (Constitutio criminalis Carolina), adoptat de Reichstagul din Regensburg în 1532; acest cod se distingea prin pedepse de o cruzime extraordinară. — 367.
- 211 *Valdenzi* — sectă religioasă care a apărut pe la sfârșitul secolului al XII-lea în straturile plebeiene ale orașelor din sudul Franței. După cum spune legenda, întemeietorul ei a fost un negustor din Lyon, Pierre Valdès, care a împărțit săracilor întreaga sa avere. Valdenzii propovăduiau renunțarea la proprietate, condamnavă acumularea de bogății de către biserica catolică și îndemnavă pe credincioși să se întoarcă la obiceiurile de la începuturile creștinismului. Erezia valdenzilor s-a răspândit mai ales în rîndurile populației rurale din regiunile muntoase din sud-vestul Elveției și din Savoia, unde ea avea un caracter de apărare a rămășițelor comunei primitive și a relațiilor patriarhale. — 371.
- 212 *Albigenzi* — sectă religioasă, larg răspândită în secolele al XII-lea și al XIII-lea în orașele din sudul Franței și din nordul Italiei. Focarul ei principal era orașul Albi, situat în sudul Franței. Albigenzii, care erau împotriva pompoaselor ritualuri catolice și a ierarhiei bisericești, exprimau într-o formă religioasă protestul populației comerciale și meșteșugărești a orașelor împotriva feudalismului. Aceștia i s-a alăturat o parte din nobilimea din sudul Franței, care căuta să obțină secularizarea pămînturilor bisericești. Papa Inocențiu al III-lea a organizat în 1209 o cruciadă împotriva albigenzilor. Printr-un război de douăzeci de ani și prin sălbatice represii, mișcarea lor a fost înăbușită. — 371.
- 213 Unul dintre conducătorii răscoalei țărănești din 1251 din Franța (așazisă răscoală a „ciobanilor”), predicatorul cu numele de John. Potrivit mărturiei unor cronici, el era originar din Ungaria. — 371.
- 214 *Calixtini* — unul dintre cele două curente din mișcarea de eliberare națională și de reformă husită din Cehia (prima jumătate a secolului al XV-lea), îndreptată împotriva nobilimii germane, a Imperiului german și a bisericii catolice. Calixtinii (sau cuparii, care cereau ca credincioșii să se împărțasească nu numai cu pîine, dar și cu vin din cupă), sprijinindu-se pe orășeni și pe o parte din nobilimea cehă, își limitau revendicările la crearea unei biserici naționale cehe și la secularizarea pămînturilor bisericești. — 372.

- 215 *Taboriți* (după numele orașului Tabor, care era centrul mișcării) — al doilea curent din mișcarea husită, care reprezenta — în opoziție cu calixtinii — aripa ei democratică, revoluționară. Taboriții exprimau în revendicările lor tendința maselor țărănești și a păturilor de jos de la orașe de a lichida întregul sistem feudal. Acțiunea trădătoare a calixtinilor împotriva taboriților a fost folosită de lagărul reacțiunii feudale pentru innăbușirea mișcării husite. — 373.
- 216 *Flagelanți* — sectă ascetică-religioasă, care s-a răspândit în Europa din secolele al XIII-lea și al XIV-lea. Ei propovăduiau ideea că prin auto-schinguire se poate obține ispășirea păcatelor.
- Lollarzi* (textual: „cei ce bolborosesc rugăciuni”) — sectă religioasă din Anglia și din alte țări ale Europei (a apărut în secolul al XIV-lea), care avea o atitudine extrem de ostilă față de biserica catolică, își însușise învățătura reformatorului englez Wycliffe, trăgând din ea concluzii mult mai radicale și ridicându-se, într-o formă mistică-religioasă, împotriva privilegiilor feudale. Numeroși lollarzi, printre care precumpăneau cei proveniți din masele populare și reprezentanții clerului de jos, au luat parte la răscoala lui Wat Tyler din 1381. Cu începerea de la sfârșitul secolului al XIV-lea, lollarzii au fost supuși unor prigoane sălbatice. — 373.
- 217 *Hiliasmul* (de la cuvântul grecesc „hiliass” — o mie) — învățătură mistică-religioasă despre o a doua venire a lui Hristos și despre instaurarea unei „impărății milenare” a dreptății, egalității și prosperității generale. La baza credințelor hiliaste apărute în perioada de descompunere a orinduirii sclavagiste, stăteau asuprirea și suferințele insuportabile ale maselor muncitoare, care căutau o ieșire în visurile fanteziste de eliberare. Aceste credințe au căpătat o largă răspândire în primele timpuri ale creștinismului, iar ulterior au renăscut continuu în doctrinele diferitelor secte din evul mediu. — 373.
- 218 Citatul din Luther este luat de Engels din lucrarea lui Zimmermann (vezi Zimmermann, Th. 1, Stuttgart, 1841, S. 364—365). — 375.
- 219 M. Luther. „An den Christlichen Adel deutscher Nation: von des Christlichen standes besserung”. Vuittemberg, [1520]. Engels citează după Zimmermann. — 376.
- 220 *Confesiunea de la Augsburg* — expunerea principiilor luteranismului, prezentată în 1530 împăratului Carol al V-lea la dieta imperială din Augsburg; era rezultatul unei adaptări a idealurilor orașenilor, care cereau o „biserică ieftină” (desființarea ritualurilor fastuoase, simplificarea ierarhiei bisericești etc.), la interesele principilor. Cap al bisericii urma să fie, în locul papei, prințul domnitor. Confesiunea de la Augsburg a fost respinsă de împărat. Războiul purtat împotriva lui de către principii care trecuseră de partea reformei luterane s-a terminat în 1555 prin pacea religioasă de la Augsburg, care stabilea pentru fiecare principie în parte dreptul de a hotări, din proprie inițiativă, religia supușilor săi. — 376.
- 221 Această expresie nu este altceva decât titlul pamfletului publicat de Luther în mai 1525, în toiu Războiului țărănesc: „Wyder die mördischenn unnd reubischenn Rottenn der Paurenn”. Citatele care urmează sînt luate din cartea lui Zimmermann. — 378.

- 222 Această dată figurează în prima ediție a lucrării lui Zimmermann. După cum s-a precizat mai târziu, Thomas Münzer s-a născut în jurul anului 1490. — 379.
- 223 Membrii acestei secte se numeau *anabaptiști*, sau rebotezați, din cauză că cereau să fie botezați a doua oară, la o etate cind omul e conștient de ceea ce face. — 379.
- 224 „Die Fürstenpredigt. Auslegung des andern Unterschieds Danielis des Propheten, gepredigt auf dem Schloss zu Allstedt vor den tätigen, teuren Herzogen und Vorstehern zu Sachsen durch Thomas Münzer, Diener des Worts Gottes“ („Predică pentru principii. Interpretarea unei alte deosebiri a prorocului Daniil, pronunțată la castelul de la Allstedt, în fața activilor și iubiților duci și cirmuitori ai Saxoniei, de către Thomas Münzer, slujitor al cuvintului lui Dumnezeu“), Allstedt, 1524. Engels citează după Zimmermann. — 380.
- 225 Engels se referă la concepțiile filozofului idealist german Strauss și ale altor tineri hegelieni, care în primele lor scrieri s-au manifestat ca panteiști în problemele religiei. — 380.
- 226 Este vorba de un pamflet al lui Münzer apărut la Mühlhausen în 1524 și intitulat: „Ausgedrückte Entblössung des falschen Glaubens der ungetreuen Welt durchs Zeugnis des Evangelions Lucae, vorgetragen der elenden erbärmlichen Christenheit zur Erinnerung ihres Irrsals“ („Demascarea fățișă a credinței greșite a lumii necredincioase pe baza mărturiei Evangheliei lui Luca, expusă pentru sărmana și nenorocita creștinătate spre a-i aminti de rătăcirea ei“). Citat după Zimmermann. — 383.
- 227 Vezi Zimmermann, Th. 2, Stuttgart, 1842, S. 75. — 384.
- 228 M. Luther. „Eyn brieff an die Fürsten zu Sachsen von dem aufffrischen geyst“. Wittenberg, 1524. — 384.
- 229 Potrivit unor date ulterioare, mai precise, Münzer a plecat mai întâi spre orașul imperial Mühlhausen, de unde a fost expulzat, în septembrie 1524, pentru participare la tulburările păturilor de jos orășenești. Plecînd din Mühlhausen, el a ajuns la Nürnberg. — 385.
- 230 Răspunsul tipărit al lui Münzer către Luther, din 1524, avea ca titlu: „Hoch verursachte Schutzrede und Antwort wider das geistlose, sanftlebende Fleisch zu Wittenberg, welches mit verkehrter Weise durch den Diebstahl der heiligen Schrift die erbärmliche Christenheit also ganz jämmerlich besudelt hat“ („Pledoarie bine fundamentată și răspuns împotriva cărnii ghiftuite și fără suflet de la Wittenberg, care, prin denaturarea și falsificarea sfînteii scripturi, a pîngărit în modul cel mai nerușinat nenorocita creștinătate“). — 385.
- 231 *Independenți* — curent politic-religios care a apărut în Anglia în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și care a reprezentat o formă de opoziție a burgheziei mijlocii, comerciale și industriale și a „noii“ nobilimi îmbughezite împotriva absolutismului și a bisericii de stat anglicane. În perioada revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea, independenții s-au unit într-un partid politic aparte, care la sfîrșitul anului 1648 a pus mîna pe putere. — 388.

- 232 Cuvintele lui Hans fluierarul sint reproduse de Engels după Zimmermann. — 389.
- 233 *Uniunea suabă* a principilor, nobililor și vîrfurilor patriciene din orașele imperiale din sud-vestul Germaniei a fost întemeiată în 1488. Rostul ei principal era să lupte împotriva mișcării țărănești și plebeiene. Principii din sud-vestul Germaniei, care conduceau această uniune reacționară, au căutat să se folosească de ea și pentru consolidarea puterii lor oligarhice. Uniunea avea organe administrative și de justiție, precum și trupe proprii. În 1534 ea s-a destrămat din cauza dezbinărilor interne. — 392.
- 234 Este vorba de răscoala populară din Sicilia împotriva dominației dinastiei franceze de Anjou, care a cucerit Italia de sud și Sicilia în 1267. În seara zilei de 31 martie 1282, la Palermo, populația răscolită a ucis cîteva mii de cavaleri și de soldați francezi. — 399.
- 235 Engels se referă la cele 95 de teze afișate de către Luther (care și-a început cariera clericală ca simplu călugăr într-o mănăstire augustină din Turingia), la 31 octombrie 1517, pe ușa unei biserici din Wittenberg. Tezele cuprindeau un protest vehement împotriva vînzării de indulgențe și a altor abuzuri ale clerului catolic, precum și primele schițe ale doctrinei lui Luther în spiritul idealurilor bürgerilor. — 402.
- 236 *Burlesc* — unul dintre genurile literaturii de parodie satirică, destul de răspîndit printre scriitorii epocii Renașterii și ideologii umanismului; era folosit la ridiculizarea stilului emfatic al poeziei de curte și a manierelor afectate ale vîrfurilor societății feudale. — 402.
- 237 *Războiul celor două roze* (1455—1485) — războiul pentru cucerirea tronului, care a fost purtat de reprezentanții a două neamuri feudale engleze: aceea a Yorkilor, care aveau ca emblemă un trandafir alb, și aceea a Lancasterilor, care aveau ca emblemă un trandafir roșu. În jurul Yorkilor se grupau o parte din marii feudali din sud, care era mai dezvoltat din punct de vedere economic, cavalerii și orășenii; Lancasterii erau sprijiniți de aristocrația feudală a comitatelor din nord. Războiul a dus la nimicirea aproape completă a vechilor neamuri feudale și s-a terminat prin venirea la putere a noii dinastii a Tudorilor, care a instaurat absolutismul în Anglia. — 404.
- 238 *Vorderösterreich* — denumire dată unor posesiuni ale Habsburgilor și ale vasalilor lor direcți care erau împrăștiate prin regiunea Suabiei superioare și a Pădurii Negre. — 407.
- 239 Din ultimatumul pe care Truchsess, comandantul armatei de pedepsire a Alianței suabe, l-a dat țăranilor răscolți din Hegau, la 15 februarie 1525, cînd nobilimea își strînsese deja forțele ei contrarevoluționare. Citat după Zimmermann. — 408.
- 240 Potrivit unui decret al împăratului Maximilian, nu puteau fi judecători la tribunale decît reprezentanți ai stărilor „nobile”. — 409.
- 241 *Oberland* — textual: Regiunea de sus. În cazul de față este vorba de Badenul superior, adică de partea de sud, muntoasă, a Badenului, învecinată cu Elveția. În secolul al XVI-lea numai o parte din această

- regiune aparținea margrafiatului Baden, pe cînd cealaltă făcea parte din ținutul austriac Breisgau sau se afla în posesiunea unor feudali mai mici, clerici și mireni. — 409.
- 242 Este vorba de pamfletul anonim tipărit la Nürnberg la începutul anului 1525: „An die Versammlung gemeiner Pawerschaft, so in Hoch-entscher Nation und viel anderer Ort, mit empörung und iffruhr entstanden, ob ihr empörung billicher oder unbillicher gestalt geschehn, und was sie der Oberkeit schuldig oder nicht schuldig seind, gegründet aus der heil göttlichen Geschrift, von Oberlendischen Mitbrüdern guter mahnung ausgangen und beschriben“ („Către adunarea întregii țărâni care s-a răzvrătit și a pornit răsccoală în partea de sud a Germaniei și în multe alte locuri pentru a arăta dacă răzvrătirea ei a fost dreaptă sau nedreaptă și ce datorează sau nu stăpînirii, întemeiat pe sfînta scriptură a domnului și întocmită cu bune îndemnuri de confracții din Oberland“). După părerea lui W. Zimmermann, autorul acestui pamflet este T. Münzer. — 410.
- 243 Duminica Judica (de la judex — judecător; textual: „duminica judecării“) — a cincea duminică din postul mare. — 412.
- 244 Această hotărîre a fost luată la consfătuirea de la Ulm a puterilor aliate, care a avut loc în martie 1525, în momentul cînd reprezentanții Uniunii suabe deuceau tratative cu răsculații. Hotărîrea a fost fixată în documentul din arhiva din Ulm citat de Zimmermann (vezi Zimmermann, Th. 2, Stuttgart, 1842, S. 111—112). — 412.
- 245 *Zeciuiala mare și zeciuiala mică* — două varietăți de dări în folosul bisericii catolice. În Germania, mărimea și caracterul acestor dări variau de la o localitate la alta și, în majoritatea cazurilor, ele depășeau într-o măsură considerabilă a zecea parte din producția obținută de țărani. De regulă, zeciuiala mică provenea din culturile necerealier, în timp ce zeciuiala mare era percepută din recolta culturilor cerealiere. — 412.
- 246 *Capitulul sinodic de la Würzburg* — colegiu clerical care administra eparhia Würzburg; în fruntea lui se afla episcopul din Würzburg, care purta în același timp și titlul de duce de Franconia. — 414.
- 247 *Ordinul teutonic* — ordin cavaleresc clerical german, întemeiat în 1190, pe timpul cruciadelor. Ordinul a pus mina, în Germania și în alte țări, pe numeroase posesiuni administrate de demnitarul ordinului — de comandori (Kompture). În secolul al XIII-lea a căzut sub stăpînirea acestui ordin Prusia răsăriteană, care a fost cucerită prin supunerea și exterminarea populației lituaniene locale, devenind astfel un bastion al agresiunii ordinului împotriva Poloniei, Lituaniei și a cnezatelor rusești. În 1237 el s-a unit cu un alt ordin german, Ordinul Livonian, care s-a instalat de asemenea în regiunea Baltică. După înfrîngerea suferită la lacul Ciud în 1242 (Măcelul de pe gheață) și în bătălia de la Grünwald din 1410, ordinul s-a destrămat și nu a mai rămas după aceea decît cu o mică parte din posesiunile sale. — 415.
- 248 *Tratatul de la Offenburg*, încheiat de răsculații din Breisgau cu guvernul austriac la 18 septembrie 1525, prevedea restabilirea fostelor servituți țărănești și introducerea unor regulamente severe împotriva

- uniunilor țărănești și a „ereticilor”. La rindul său, guvernul se obliga să amnistieze pe participanții de rind la mișcare și să se limiteze la pedepse relativ ușoare. Amnistia nu avea însă în vedere și pe fruntașii răscoalei. Și, totuși, chiar acest tratat, atât de defavorabil pentru țărani, a fost curînd după aceea încălcat în mod perfid de autoritățile austriece și de feodalii locali, care au trecut la sîngeroase represii de masă împotriva participanților la răscoală de îndată ce aceștia au depus armele. — 430.
- 249 Potrivit condițiilor prevăzute în înțelegerea încheiată la 13 noiembrie 1525 cu guvernul austriac, țărani din Pădurea Neagră trebuiau să depună din nou jurămint față de Habsburgi, să se supună și de aici înainte servituților anterioare și să nu împiedice sîngeroasa reprisiune a învingătorilor împotriva orașului Waldshut, centrul mișcării. Totuși, apărătorii orașului au rezistat încă cîteva săptămîni și nu l-au predat decît după ce au fost trădați de virfurile tirgovețimii. — 430.
- 250 Cercetătorii de mai tirziu au stabilit că Münzer nu ocupa posturi oficiale în „Consiliul etern” din Mühlhausen. Totuși, fiind prezent la ședințele lui și conducîndu-i activitatea, el se afla de fapt în fruntea noului guvern revoluționar. — 433.
- 251 Engels se referă la socialistul mic-burghez Louis Blanc și la muncitorul Albert (Alexandre Martin), care, în calitate de reprezentanți ai proletariatului, au făcut parte din guvernul provizoriu burghez al Republicii franceze alcătuit în februarie 1848 (vezi volumul de față, pag. 17—34). — 434.
- 252 *Regeņa imperiului* — vezi adnotarea 72. — 434.
- 253 *Wagenburg* — fortificație de apărare construită din căruțe; era folosită pe scară largă în antichitate și în evul mediu. — 436.
- 254 Articolele țărănilor alsacieni nu numai că exprimau, într-o formă mai radicală, revendicările antif feudale cuprinse în cele „12 articole” ale țărănimii din Suabia și Franconia (desființarea iobăgiei, restituirea pămînturilor obștești răpite de nobili etc.), dar în numeroase cazuri au mers mai departe decît acest program. Ele erau îndreptate și împotriva cămătarilor (paragraful cu privire la desființarea dobînzii cămătărești etc.), cereau să fie suprimată nu numai zeciuiala mică, dar și cea mare, și proclamau dreptul populației locale de a destitui pe funcționarii care provocau nemulțumirea poporului și de a-i înlocui cu alții. — 438.
- 255 Documentul de față este legat de unul dintre momentele importante din istoria luptei duse de Marx și Engels pentru partidul proletar, și anume de scindarea, în septembrie 1850, a Ligii comuniștilor. Prin august 1850, întemeietorii marxismului au ajuns la concluzia că criza economică din 1847 se terminase și că, prin urmare, dată fiind prosperitatea economică generală care începuse, nu era de așteptat să se producă o nouă revoluție în perioada apropiată. Din acest fapt Marx și Engels au tras concluzia că în noile condiții atenția principală trebuie îndreptată în direcția propagării ideilor comunismului științific, spre consolidarea ideologică și organizatorică a partidului proletar independent de democrația mic-burgheză. Împotriva acestei analize

lucide și a tacticii sprijinite pe concluzii științifice s-au ridicat Willich și Schapper, membri ai Organului Central al Ligii comunistilor. Willich, Schapper și adepții lor substituiau analizei materialiste a realității obiective frazeologia „revoluționară” și încercau să provoace noi răscoale în Germania, recurgind la tactica aventuristă și la alianța cu democrații mic-burghezi. Divergențele ivite pe această bază în Organul Central al Ligii s-au manifestat într-o formă destul de acută, la ședințele lui, încă din cursul lunii august și prima jumătate a lui septembrie și ele au căpătat un caracter deosebit de pronunțat la ședința din 15 septembrie 1850, când s-a produs scindarea Ligii. Explicând cauzele divergențelor cu Willich și Schapper, Marx a spus la această ședință:

„În locul concepției critice, minoritatea pune pe cea dogmatică; în locul concepției materialiste ea pune pe cea idealistă. Neținând seama de relațiile reale, ea a făcut numai din voință forța motrice a revoluției. În timp ce noi spunem muncitorilor: «Vă va fi dat, poate, să treceți încă prin 15, 20 sau 50 de ani de războaie civile și de ciocniri internaționale nu numai pentru a schimba condițiile existente, dar și pentru a vă schimba pe voi înșivă și a deveni astfel capabili de dominație politică», voi le spuneți tocmai contrarul: «Trebuie să punem imediat mina pe putere, sau, dacă nu, putem să ne ducem la culcare». În timp ce noi arătăm în mod special muncitorilor germani cât de înapoiat este proletariatul german, voi măguliți în modul cel mai grosolan sentimentul național și prejudecata de castă a meșteșugarilor germani, ceea ce constituie, desigur, un procedeu mai popular. Așa cum democrații fac din cuvântul *popor* o entitate sacrosanctă, tot așa faceți voi o asemenea entitate din cuvântul *proletariat*. Ca și democrații, voi substituiți dezvoltării revoluționare frazeologia voastră revoluționară...” (vezi lucrarea lui K. Marx „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia”, în K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 8).

Tot la această ședință s-a adoptat hotărîrea ca sediul Organului Central al Ligii să fie transferat la Colonia și a fost însărcinat Comitetul districtual de la Colonia să formeze noul Organ Central al Ligii. Pentru această propunere au votat șase membri ai Organului Central: Marx, Engels, K. Schramm, H. Bauer, Eccarius și Pfänder; împotriva ei au votat ceilalți patru membri: Willich, Schapper, Lehmann și Fränkel. Văzîndu-se puși în minoritate, aceștia au părăsit ședința și au făcut apel la membrii din circumscripția londoneză a Ligii, care i-au sprijinit. De partea fracțiunii scizioniste a lui Willich și Schapper s-au situat și majoritatea membrilor Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, ceea ce a determinat pe Marx, Engels și adepții lor să se retragă din această asociație. — 449.

256 La jumătatea lunii aprilie 1850, Marx și Engels, în numele Ligii comunistilor, au încheiat cu emigranții blanquiști francezi de la Londra și cu reprezentanții aripii revoluționare a cartiștilor un acord cu privire la întemeierea „Asociației internaționale a comunistilor revoluționari”. S-a semnat o convenție (scrisă de A. Willich), alcătuită din 6 articole (vezi volumul de față, pag. 567—568). După scindarea Organului Central al Ligii comunistilor, emigranții blanquiști francezi au trecut de partea minorității sectariste-aventuriste, condusă de Willich și Schapper, și împreună cu ei au încheiat o strînsă alianță cu democrația mic-burgheză din emigrație. În asemenea condiții, Marx și

Engels, la începutul lunii octombrie 1850, au socotit necesar să rupă acordul cu blanquiștii, fapt la care se și referă documentul publicat. — 450.

- 257 „Croitoria la Londra, sau lupta dintre marele și micul capital”, lucrare a lui G. Eccarius publicată în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”, a fost scrisă sub îndrumarea directă a lui Marx, care a și redactat-o. O analiză a textului ne dovedește că unele dintre tezele ei au fost formulate chiar de către Marx. — 451.
- 258 Acest articol al lui F. Engels urma să apară în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue” nr. 5, dar a rămas neterminat. El a fost prilejuit de manifestările burghezo-individualiste și anarhiste din presă ale unor tineri hegelieni de la Berlin — E. Meyen, J. Faucher, L. Bulle și M. Stirner — care în 1842 făcuseră parte din cercul „Liberilor”, iar la începutul deceniului al 5-lea s-au grupat în jurul gazetei „Abend-Post”. În domeniul concepțiilor economice, acest grup de publiciști se situa pe pozițiile liber-schimbismului burghez. Pentru concepțiile lor politice este caracteristică atitudinea plină de dispreț față de dreptul de vot universal și față de reprezentanța populară, individualismul lor împins la extrem și proslăvirea anarhiei ca realizare a celei mai „înalte democrații” și a „asocierii omenești libere”. Tendința antidemocratică și antirevoluționară a acestui grup s-a manifestat și în aceea că, în aprilie 1850, de pe frontispiciul organului lor de presă a fost scos subtitlul „Gazetă democrată”; cu acest prilej „Abend-Post” a declarat că luptă pentru instaurarea anarhiei, regim în care omul „nu va fi robul unui alt om sau robul masei”. „Abend-Post” s-a pronunțat în mod sistematic împotriva „oamenilor legii din rîndurile democrației”, împotriva socialismului și comunismului, precum și împotriva „terorii revoluției”. Aceste idei anarhiste și semianarhiste s-au bucurat de o răspîndire destul de largă în rîndurile unei părți a emigranților mic-burghezi germani.
- Titlul articolului a fost dat de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. — 452.
- 259 Engels se referă, probabil, la K. Grün și A. Ruge, care au tradus în limba germană unele lucrări de ale lui Proudhon, pe care căutau să le popularizeze prin presă. — 452.
- 260 Este vorba de L. Simon și K. Vogt, deputați în parlamentul de la Stuttgart (K. Vogt a fost totodată unul dintre cei cinci regenți ai imperiului). În 1850, ei au publicat, în revista „Deutsche Monatschrift” (Stuttgart), o serie de articole în care proslăveau anarhia și predicau suprimarea oricărei forme de stat. — 453.
- 261 Max Stirner. „Der Einzige und sein Eigenthum”, Leipzig, Verlag von Otto Wigand, 1845. Marx și Engels, în lucrarea lor „Ideologia germană”, i-au făcut acestei cărți o critică nimicitoare (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 3, Editura politică, 1958). — 454.
- 262 Este vorba de o recenzie a cărții lui E. de Girardin „Socialismul și impozitul” (vezi volumul de față, pag 302—317). — 454.
- 263 Din poemul „Oberon” de Wieland. — 454.

- 264 Compania Mării Sudului a fost fondată pe la 1712, cu scopul aparent de a face comerț cu America de Sud și cu insulele din Oceanul Pacific; adevăratul ei scop era însă speculația cu titluri de stat. Compania a primit de la guvern o serie de privilegii și drepturi de monopol, printre care și acela de a emite bancnote, și a desfășurat o gigantică activitate de speculație, care s-a soldat în 1720 cu falimentul companiei. — 459.
- 265 Vezi Th. Tooke. „A History of Prices, and of the State of the Circulation, from 1793 to 1837” („Istoria prețurilor în legătură cu starea circulației monetare de la 1793 până la 1837”), vol. I—II, Londra, 1838. Marx a făcut numeroase extrase din această carte, cărora le-a dat o largă întrebuintare în prezenta cronică internațională. — 464.
- 266 *Legea bancară din 1844* prevedea împărțirea Băncii Angliei în două departamente absolut independente unul de altul, cu fonduri lichide distincte: unul de bancă, avînd ca atribuție exclusivă executarea operațiilor pur bancare, și altul de emisiune, care să se ocupe numai cu emisiunea de bancnote. Aceste bancnote urmau să aibă o acoperire solidă sub forma unui fond bănesc special, în permanență lichid. — 464.
- 267 D. M. Evans. „The commercial crisis 1847—1848”, London, 1848. Marx a făcut numeroase extrase din această carte, pe care le-a folosit în lucrarea de față. — 464.
- 268 La Bregenz a avut loc, la 11 octombrie 1850, o întîlnire între suveranii Austriei, Bavariei și Württembergului, care au încheiat o convenție îndreptată împotriva pretențiilor Prusiei de a deține hegemonia în Confederația germană. La Varșovia a avut loc, la 28 octombrie 1850, o întrevedere între împăratul Rusiei, Nikolai I, împăratul Austriei, Franț-Iosif, și șeful guvernului prusian, ducele de Brandenburg; acesta a fost nevoit să facă concesii. Ambele congrese au constituit o dovadă de consolidare a rolului Austriei și de slăbire a pozițiilor Prusiei.
- Guverne provizorii in partibus* — vezi adnotarea 64. — 468.
- 269 În 1833 parlamentul englez a adoptat legea cu privire la abolirea sclaviei în colonii. Pentru compensarea plantatorilor stăpîni de sclavi a fost alocată suma de 20.000.000 de lire sterline. — 470.
- 270 Este vorba de războiul de eliberare națională al Schleswig-Holsteinului împotriva Danemaricii, început în martie 1848 și continuat, cu unele întreruperi, pînă la sfîrșitul lunii iunie 1850. Sub influența revoluției din februarie din Franța și a revoluției din martie din Germania, populația Schleswig-Holsteinului, care năzuia spre alipirea de Germania, s-a răscolit împotriva dominației daneze și a instituit un guvern provizoriu în frunte cu ducele de Augustenburg, Weseler și Reventlow. Acest guvern s-a adresat Bundestagului și Prusiei, cerîndu-le ajutor. Ținînd seama de faptul că opinia publică din Germania este de partea Schleswig-Holsteinului, cerurile guvernamentale din Prusia au început de ochii lumii un război împotriva Danemaricii, în decursul căruia au trădat, la fiecare pas, armata revoluționară a Schleswig-Holsteinului. În august 1848, Prusia a încheiat cu Dane-

marca, la Malmö, un armistițiu trădător pe o perioadă de 7 luni; potrivit condițiilor acestui armistițiu, au fost, în fond, lichidate toate cuceririle democratice ale populației din Schleswig-Holstein. Datorită faptului că contradicțiile dintre beligeranți nu au fost lichidate, după 7 luni, în martie 1849, a izbucnit din nou războiul. Operațiile militare, care se desfășurau cu succese schimbătoare, s-au terminat cu o nouă trădare din partea Prusiei, care, neținând seama de interesele naționale ale Germaniei, a încheiat la 2 iunie 1850 un tratat de pace cu Danemarca. Populația din Schleswig-Holstein, nemulțumită de înțelegerea capitulantă, a hotărât să continue războiul cu forțe proprii. Totuși, în bătălia de la Instedt (24—25 iulie 1850), armata Schleswig-Holsteinului a fost bătută de trupele daneze și a încetat să mai opună rezistență.

Evenimentele din electoratul Hessa — vezi, mai departe, pag. 498 și adnotarea 297. — 476.

- 271 Este vorba de congresul internațional care a fost convocat, în august 1850, de pacifiștii burghezi la Frankfurt pe Main. Un rol de seamă au avut la acest congres E. Burritt, filantrop burghez american, Cobden, liderul liber-schimbistilor englezi, și liberalul german Jaup, fostul șef al guvernului liberal din Hessa; la acest congres au participat și reprezentanți ai sectei religioase a quakerilor. Cuvântările rostite la congres se distingueau prin bigotism și ipocrizie. — 480.
- 272 Dezbaterile în legătură cu Grecia, care au avut loc în parlamentul englez în 1850, au fost provocate de faptul că guvernul englez a înmănat un ultimatum sever guvernului grec și a trimis o flotă engleză să blocheze Pireul. Drept pretext pentru adoptarea acestei măsuri a servit prădarea locuinței din Atena a negustorului portughez Pacifico, care se afla sub protecția engleză. Rusia și Franța au protestat împotriva manevrelor întreprinse de Anglia, iar guvernul francez și-a recomandat ambasadorul ei de la Londra. În timpul acestor dezbateri, lordul Palmerston, erijindu-se în apărătorul drepturilor cetățenești și al libertăților liberale, a pronunțat un discurs în Camera comunelor în care a demascat în mod demagogic politica statelor reacționare europene. — 480.
- 273 Pe cînd se afla la Londra în 1850, feldmareșalul austriac Haynau, care innăbușise cu o cruzime extraordinară mișcarea revoluționară din Ungaria și din Italia, a încasat o bătaie zdrăvăne de la muncitorii fabricii de bere Barclay, Perkins & Co. Această măsură de corecție a fost călduros aprobată de masele populare din Anglia. — 481.
- 274 *Emanciparea catolicilor* — abrogarea de către parlamentul englez, în 1829, a unor restricții existente în drepturile politice ale catolicilor. Catolicii, în majoritate irlandezi, au obținut dreptul de a fi aleși în parlament și de a ocupa unele funcții de stat; totodată a fost sporit de cinci ori censul electoral de avere. Prin această manevră, clasele conducătoare din Anglia scontau să atragă de partea lor virfurile burgheziei irlandeze și pe marii proprietari catolici și să provoace astfel o sciziune în mișcarea națională irlandeză. — 481.
- 275 Ca ministru de interne, R. Peel a pus bazele sistemului burghez modern de organizare a poliției în Anglia. În 1829 el a făcut să fie votată o lege prin care poliția din capitală era direct subordonată

ministrului de interne și totodată era creat un corp special de poliști la Londra. În restul Angliei, poliția a mai rămas cîva timp în subordinea autorităților locale, dar ministrului de interne i se dădea dreptul de conducere generală și de control al activității poliției locale. Această măsură a dus la întărirea puterii polițienestei a statului burghez. — 481.

- 276 În 1818 a fost depus în parlamentul englez proiectul de lege, adoptat în 1819, potrivit căruia, cu începere din 1823, Banca Angliei urma să restabilească convertibilitatea bancnotelor în aur. De fapt această convertibilitate a fost pe deplin restabilită încă din 1821 (vezi și adnotarea 55). — 481.
- 277 Prin reforma tarifară din 1842 au fost reduse taxele vamale la cereale și la o serie întreagă de alte mărfuri de import. Pentru a compensa pierderile fiscale a fost introdus impozitul pe venit. — 482.
- 278 Vezi adnotarea 146. — 482.
- 279 Din articolul „Un monument lui Peel”, publicat în nr. 9 din 17 august 1850 al ziarului „Red Republican”, organul de presă al cartiștilor, care apărea sub conducerea lui G. Harney, cartist de stînga. — 482.
- 280 *Puseism* — curent în sinul bisericii anglicane în perioada 1830—1870. Își trage numele de la unul dintre întemeietorii lui, teologul Pusey de la Universitatea din Oxford, care stăruia ca în biserică anglicană să fie restabilite ceremoniile catolice și unele dogme ale catolicismului. Puseismul era reflexul religios al luptei desfășurate de aristocrația engleză, care căuta să-și păstreze influența ei în țară, împotriva burgheziei industriale, care aparținea, în majoritatea ei, diferitelor secte protestante. — 482.
- 281 *High Church* — curent în sinul bisericii anglicane, care avea adepți mai ales în rîndurile aristocrației; păstra vechile ritualuri fastuoase, subliniind astfel continuitatea ei cu catolicismul. În opunere cu *High Church*, al doilea curent din biserică anglicană — *Low-Church* — era răspîndit mai ales în rîndurile burgheziei și ale clerului inferior. În predicile lor religioase, adepții lui *Low-Church* puneau accentul pe morala creștină burgheză.
- Dissenterii* — reprezentanții unor secte și curente religioase care, într-o măsură mai mare sau mai mică, se abăteau de la dogmele bisericii anglicane oficiale. — 482.
- 282 Este vorba de bula papală de la 30 septembrie 1850. — 483.
- 283 Vezi adnotarea 64. — 483.
- 284 În perioada de schismă a bisericii catolice (secolele al XIV-lea și al XV-lea) au fost aleși de nenumărate ori în mod simultan doi papi; fiecare dintre ei îl numea pe celălalt uzurpator, „antipapă”. — 483.
- 285 Adunarea constituantă a Republicii de la Roma a fost aleasă la 21 ianuarie 1849; ea era alcătuită în majoritate din democrați burghezi, adepți ai lui Mazzini. Adunarea l-a privat pe papă de puterea civilă și a introdus o serie de măsuri sociale progresiste. După căderea

- Republicii de la Roma în iulie 1849, un mare număr de deputați au emigrat în Anglia, unde au format, cu oameni aleși din mijlocul lor, un Comitet național italian provizoriu, din care făcea parte și Mazzini cu adepții săi. Comitetul a fost imputernicit de cei ce l-au ales să încheie împrumuturi în interesul cauzei naționale și să se ocupe de toate problemele care priveau pe cetățenii italieni. — 484.
- 286 În primăvara anului 1850, guvernul austriac a lansat în regiunea Lombardia-Veneția așa-zisul împrumut benevol de 120.000.000 de lire. Dar împrumutul n-a avut nici un succes în rindurile populației, așa că a fost transformat în împrumut forțat. — 484.
- 287 Vezi adnotarea 57. — 486.
- 288 Vezi adnotarea 61. — 490.
- 289 Vezi adnotarea 63. — 491.
- 290 Vezi adnotarea 64. — 492.
- 291 Vezi adnotarea 65. — 492.
- 292 *Germania mică* — planul de unificare a Germaniei pentru a forma un singur stat, sub conducerea Prusiei, fără Austria. Una dintre încercările de înfăptuire a acestui plan a fost întemeierea, în 1849, a alianței (uniune) a 17 state germane sub conducerea regelui Prusiei. În 1850 această uniune s-a destrămat. — 496.
- 293 După victoria răscoalei din 18 martie 1848 de la Berlin, Frederic-Wilhelm al IV-lea, regele Prusiei, a străbătut călare străzile capitalei Prusiei, purtînd pe braț o banderolă neagră-roșie-aurie; voia să arate astfel poporului că el este un adept al unificării Germaniei. În chemarea, lansată în aceeași zi, „Către poporul meu și către națiunea germană”, el făcea promisiunea solemnă că va lua în miinile sale problema unificării Germaniei. — 496.
- 294 *Partidul de la Gotha* a fost întemeiat în iunie 1849 de către reprezentanții marii burghezii contrarevoluționare, de liberalii de dreapta, care au părăsit parlamentul de la Frankfurt după ce regele Prusiei, Frederic-Wilhelm al IV-lea, a refuzat să primească din mîinile Adunării naționale coroana imperială și după ce majoritatea de stînga din Adunare a hotărît să alcătuiască regența imperiului. Acest partid, temîndu-se de victoria revoluției, și-a fixat ca scop unirea întregii Germanii — cu excepția Austriei — sub hegemonia Prusiei hohenzollerniene. Liderii acestui partid erau Dahlmann, Simson, Bassermann, H. Gagern, K. Brüggemann și alții. — 497.
- 295 *Mediatizare* — subordonarea principilor germani, care anterior depindeau direct de împărat, unor suverani germani mai mari; în cazul de față este vorba de încercarea Prusiei de a supune hegemoniei ei pe suveranii germani. — 497.
- 296 Marele ducat Hessen-Darmstadt și electoratul Hessen-Kassel (electoratul Hessa), care în 1849 și-au dat consimțămîntul să facă parte din

- uniunea statelor germane de sub hegemonia Prusiei (Uniunea prusiană), în 1850, sub presiunea Austriei și a Rusiei, au ieșit din uniune și au trecut de partea Austriei. — 497.
- 297 În electoratul Hessa s-a declanșat, în septembrie 1850, un conflict constituțional între principele elector și Hassenpflug, ministrul său reacționar, de o parte, și Camera reprezentanților, de altă parte. Hassenpflug a dizolvat Camera și a declarat starea de asediu în țară, ceea ce, la rîndul său, a provocat protestele întregii populații. Ne-fiind în stare să înnăbușe mișcarea, principele elector și Hassenpflug au cerut ajutor Bundestagului, care se reconstituise, și Austriei, cu toate că electoratul Hessa făcea parte din uniunea statelor germane, în frunte cu Prusia. Din această cauză, între Austria și Prusia s-a produs un conflict, care a dus la ostilități între cele două state. — 498.
- 298 Manifestul Comitetului Central al democrației europene „Către popoare! Organizarea democrației” a fost publicat mai întii, în august 1850, în „Proscrisul”, organul de presă al acestei asociații. — 501.
- 299 Leporello — personaj din opera „Don Juan” de Mozart, servitorul lui Don Juan. — 502.
- 300 Aluzie la polemica desfășurată, pe la sfîrșitul deceniului al 4-lea, între publicistul și istoricul reacționar și clerical H. Leo și tînărul hegelian A. Ruge, radical burghez. Fiind un adversar declarat al filozofiei lui Hegel, Leo, în broșura sa „Die Hegelingen” („Hegeliinii”, apărută la Halle în 1838), a acuzat pe A. Ruge și pe toți tinerii hegelieni că sînt niște atești și mai ales că nu sînt în stare să vadă deosebirea dintre divin și omenesc. — 504.
- 301 Expresie luată din corespondența lui A. Ruge, publicată în „Bremer Tages-Chronik” din 17 ianuarie 1851. Această gazetă, editată de democratul mic-burghez Dulon, purta în anii 1849—1850 denumirea de „Tages-Chronik”, care în ianuarie 1851 a fost schimbată cu aceea de „Bremer Tages-Chronik”. — 505.
- 302 În legătură cu cauzele retragerii lui Marx și Engels din Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra, vezi adnotările 106 și 255. — 506.
- 303 O caracterizare analogă a lui Ruge găsim și în articolul lui Marx și Engels „Marii bărbați ai emigrației” (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 8). — 506.
- 304 „Banchetul celor egali” — miting internațional care a avut loc la Londra la 24 februarie 1851, cu ocazia aniversării revoluției din februarie. Banchetul a fost organizat de o parte dintre emigranții mic-burghezi francezi de sub conducerea lui Louis Blanc și a fruntașilor societății emigranților blanquiști — Barthélemy, Adam și alții — împreună cu fracțiunea lui Willich și Schapper. Pentru a căpăta informații, Marx și Engels au trimis la banchet pe K. Schramm și W. Piper, adepții lor, care au fost dați afară din sală și luați la bătaie de către oamenii lui Willich și Schapper. Organizatorii banchetului au ascuns

- în mod intenționat celor de față toastul pe care A. Blanqui, care se afla pe atunci la închisoare, l-a trimis din vreme la Londra și în care el demasca pe Louis Blanc și pe ceilalți membri ai guvernului provizoriu. — 507.
- 305 Textul toastului lui A. Blanqui, pe care organizatorii „banchetului celor egali” nu l-au adus la cunoștința celor de față, a fost publicat într-o serie de ziare franceze. Marx și Engels au tradus acest toast în limbile germană și engleză, însoțindu-l cu o scurtă prefață; traducerea germană a fost tipărită în 30.000 de exemplare și a fost răspândită în Germania și în Anglia (vezi volumul de față, pag. 584—586). — 508.
- 306 Engels a lucrat la acest manuscris, în aprilie 1851, fără intenția de a-l tipări; el reprezintă acea „expunere amănunțită, din punct de vedere militar”, a perspectivelor războiului Sfintei Alianțe împotriva Franței revoluționare, pe care Engels a promis, în scrisoarea sa din 3 aprilie 1851, s-o trimită lui Marx. Manuscrisul a fost publicat pentru prima oară abia după moartea lui Engels, în 1914, în „Neue Zeit”, organul teoretic al social-democrației germane. Cu această ocazie el a fost greșit datat, dându-i-se totodată și un titlu nepotrivit: „Posibilitățile și premisele războiului Sfintei Alianțe împotriva Franței în 1852”, care nu corespundea întru totul conținutului său. În ediția de față titlul redacțional a fost pus în concordanță cu conținutul manuscrisului. — 509.
- 307 În bătălia de la Jemappes (Belgia) de la 6 noiembrie 1792, armata franceză, de sub comanda lui Dumouriez, a obținut o mare victorie asupra trupelor austriece. — 510.
- 308 La 18 martie 1793, în bătălia de la Neerwinden (Belgia) armata franceză de sub comanda lui Dumouriez a fost înfrântă de trupele mareșalului austriac ducele de Coburg. — 510.
- 309 În bătălia de la Fleurus (Belgia), care a avut loc la 26 iunie 1794, trupele franceze au învins pe acelea ale ducelui de Coburg. Această victorie a dat posibilitate armatei revoluționare franceze să treacă frontiera și să ocupe teritoriul Belgiei. — 513.
- 310 Este vorba de guvernul girondinilor, care a fost alcătuit în urma răscoalei populare de la 10 august 1792. — 513.
- 311 În bătălia de la Tourcoing (Franța), care a avut loc la 18 mai 1794, trupele franceze, de sub comanda generalului Moreau, au înfrânt trupele ducelui de Coburg. — 515.
- 312 9 *termidor* (27—28 iulie 1794) — lovitură de stat contrarevoluționară care a dus la căderea guvernului iacobinilor și la instaurarea dominației marii burghezii. Această lovitură a fost pregătită cu participarea activă a lui Carnot.
- 18 *fructidor* (4 septembrie 1797) — lovitură de stat săvârșită de guvernul burghez — Directoriul — cu sprijinul lui Napoleon Bonaparte, cu scopul de a preveni o lovitură de stat monarhistă. Carnot, care se compromisese prin strînsele lui legături cu complotiștii regiști, a fugit din Franța.

- 18 brumar (9 noiembrie 1799) — lovitura de stat a lui Napoleon Bonaparte, în urma căreia a fost instaurată dictatura lui militară. Carnot a aprobat lovitura de stat, cu toate că uneori el a manifestat o opoziție timidă față de Napoleon. — 516.
- 313 Bătăliile de la Abensberg și Eckmühl — etape ale unei lupte care a avut loc în aprilie 1809, în regiunea Regensburg (Bavaria), între armata lui Napoleon și trupele austriece, în timpul războiului franco-austriac din 1809. Lupta de la Regensburg a durat cinci zile și s-a terminat prin înfrângerea și retragerea armatei austriece. — 518.
- 314 Dintr-un cîntec de pe vremea războiului de eliberare al poporului german din anii 1813—1815. — 518.
- 315 Potrivit legilor prusiene, tinerii avînd o instrucție corespunzătoare și dispunînd de mijloace suficiente pentru a-și procura echipamentul și armele și pentru a-și asigura hrana puteau fi înrolați ca voluntari în armată pe termen de un an. După expirarea acestui termen, ei puteau pretinde să li se acorde gradul de ofițer de rezervă sau de ofițer al Landwehrului. — 526.
- 316 Articolul „Constituția Republicii franceze”, publicat în nr. 7 din 1851 al revistei „Notes to the People”, organul de presă al aripii revoluționare a partidului cartist, trebuia să fie începutul unei serii de articole consacrate constituțiilor din statele europene. E. Jones, redactorul responsabil al revistei, avea intenția să atragă, în calitate de autori, o serie de militanți de seamă ai mișcării muncitorești europene și ai mișcării democratice. Paternitatea acestui articol este confirmată de scrisorile din 23, 25 și 30 mai 1851 ale lui Jones către Marx, precum și de confruntarea acestui articol cu lucrarea „Otpsprezece Brumar al lui Ludovic Bonaparte”. Din seria proiectată a mai apărut în „Notes to the People” doar un singur articol, „Constituția prusiană”, care nu aparține lui Marx. — 541.
- 317 Marx se referă la intervenția întreprinsă de guvernul francez, în 1849, împotriva Republicii romane. Pentru amănunte, vezi volumul de față, pag. 57—60. — 541.
- 318 Potrivit unor prevederi ale legii presei, care în Franța a fost adoptată încă din 1819, valoarea garanției percepute la înregistrarea unui organ de presă varia în funcție de periodicitatea lui și de localitatea respectivă; erau impuse la taxele cele mai ridicate publicațiile care apăreau mai mult de trei ori pe săptămînă și erau tipărite la Paris sau într-unul din cele trei departamente învecinate. Legea din 23 iulie 1850 a extins aceste taxe și la publicațiile care apăreau la Lyon și în întregul departament Rhône, din care făcea parte acest oraș. — 543.
- 319 Prin *detalii*, cartiștii englezi subînțelegeau în agitația lor punctele 2—6 din Carta poporului, care cuprindeau următoarele revendicări: alegeri parlamentare anuale, remunerarea deputaților, vot secret, districte electorale egale și abolirea censului de avere pentru candidații la alegerile de deputați. Cartiștii revoluționari considerau că aceste revendicări constituie o garanție necesară pentru exercitarea dreptului de vot universal, care era formulat în primul punct din Cartă. — 551.

320 Vezi adnotarea 256. — 567.

321 *Sonderbund* (Uniune separată) — denumire dată de Marx și Engels fracțiunii sectariste-aventuriste a lui Willich și Schapper, care după 15 septembrie 1850 s-a desprins de Liga comuniștilor și s-a constituit într-o organizație a lor independentă, cu propriul ei Comitet central. Prin activitatea sa, *Sonderbundul* a dat posibilitate poliției prusiene să descopere comunitățile ilegale din Germania ale Ligii comuniștilor și i-a oferit un pretext pentru inscenarea, în 1852, a procesului de la Colonia împotriva militanților de vază ai Ligii comuniștilor. — 579.

322 Statutele Ligii comuniștilor au fost întocmite, conform indicațiilor lui Marx și Engels, de către Organul Central al Ligii din Colonia după sciziunea produsă în Liga comuniștilor în septembrie 1850. La 10 decembrie 1850, aceste statute, alături de alte documente ale Organului Central, au fost trimise circumscripției de la Londra a Ligii, care le-a confirmat în cadrul ședinței sale din 5 ianuarie 1851, la care a participat și Marx.

Textul statutelor (fără însemnările lui Marx) a căzut în mâinile poliției prusiene, împreună cu alte documente, cu prilejul arestării membrilor Ligii comuniștilor și a fost publicat în cartea „Die Kommunisten-Verschwörungen des neunzehnten Jahrhunderts” („Conspirațiile comuniștilor din secolul al XIX-lea”), scrisă de Wermuth și Stieber. — 580.

323 Vezi adnotările 304 și 305. — 584.

Date din viața și activitatea lui Karl Marx și Friedrich Engels

(August 1849 — iulie 1851)

1849

- Aprox. 26 august* Marx, expulzat din Paris, sosește la Londra, unde rămîne pînă la sfîrșitul vieții sale.
- Sfîrșitul lunii august — începutul lunii septembrie* Marx și unii membri ai fostului Organ Central de la Londra reînființează Organul Central al Ligii comuniștilor.
- Sfîrșitul lunii august — septembrie* Engels, la Lausanne (Elveția), lucrează la schițele „Campaniei germane pentru constituția imperiului”; Engels se întilnește la Geneva cu W. Liebknecht, care intră după puțin timp în Liga comuniștilor.
- Începutul lunii septembrie* Marx intră în Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra, condusă de comunitățile locale ale Ligii comuniștilor.
- Septembrie — decembrie* Marx se ocupă intens cu pregătirea unui organ de presă care să fie o continuare a „Noii gazete renane”. În căutare de bani, editor și colaboratori, el cere concursul prietenilor și cunoscuților săi și scrie în acest scop la Colonia, Düsseldorf, Frankfurt, Hamburg, Paris și alte orașe.
- 15 septembrie* Engels se întilnește la Berna cu W. Wolff.
- Aprox. 17 septembrie* Soția lui Marx pleacă împreună cu copiii de la Paris la Londra; familia lui Marx se stabilește provizoriu în niște camere mobilate de pe Leicester Square, de unde se mută curînd la marginea Londrei, într-o locuință de pe Anderson Street, 4, Chelsea.
- 18 septembrie* Adunarea generală a Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra și emigranții politici germani îl aleg pe Marx în Comitetul de ajutorare a emigranților germani de la Londra.
- 20 septembrie* Marx, împreună cu ceilalți membri ai comitetului, semnează primul apel de a se strînge bani pentru ajutarea emigranților germani de la Londra; apelul este publicat într-o serie de ziare germane.

- Inceputul
lunii octombrie* Engels, sfătuit de Marx, părăsește Elveția și pleacă în Anglia pentru a lucra împreună cu Marx. Întrucât guvernul francez îi refuză dreptul de a trece prin Franța, el se hotărăște să plece prin Italia.
- 5 octombrie* Engels sosește la Genua, de unde la 6 octombrie se imbarcă pentru Anglia.
Engels comunică într-o scrisoare liderului cartiștilor de stînga G. Harney că va sosi la Londra pe la mijlocul lunii noiembrie și-l roagă să-i facă cunoscut acest lucru lui Marx.
- Aprox. mijlocul
lunii octombrie* Marx se întâlnește cu A. Willich, membru al Ligii comunistilor, venit din Elveția cu o scrisoare de recomandație din partea lui Engels; în urma propunerii lui Marx, Willich este cooptat în Organul Central al Ligii comunistilor.
- Noiembrie 1849—
septembrie 1850* Marx ține un ciclu de prelegeri în cadrul Asociației culturale a muncitorilor germani, în care expune bazele economiei politice și principalele teze din „Manifestul Partidului Comunist”. Totodată ține pentru militanții activi ai Ligii comunistilor o serie de prelegeri ample asupra aceluiași probleme la locuința sa. Marx intenționează să publice cîteva din aceste prelegeri în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”; această intenție a lui Marx nu a fost transpusă în fapt.
- Aprox.
10 noiembrie* După o călătorie pe apă de cinci săptămîni, Engels sosește la Londra.
Engels intră în Organul Central al Ligii comunistilor; el participă la munca de pregătire a editării unui nou organ de presă. Curînd după sosirea lui la Londra, Engels devine membru al Asociației culturale a muncitorilor germani.
- 18 noiembrie* Din cauza încercărilor emigranților democrați mic-burhezi de la Londra (Struve, Heinzen etc.) de a supune influenței lor elementele proletare ale emigranților de la Londra prin întemeierea unei organizații proprii de ajutorare a emigranților, Marx și alți conducători ai Ligii comunistilor obțin, în cadrul adunării generale a Asociației culturale a muncitorilor germani, reorganizarea Comitetului de ajutorare a emigranților germani într-un Comitet social-democrat de ajutorare a emigranților germani (Comitetul social-democrat al emigranților). Adunarea confirmă noua componență a comitetului, din care făceau parte Marx și Engels.
- 28 noiembrie* Engels publică în gazeta cartistă „The Northern Star” notița „Social-democrații germani și «Times»”, îndreptată împotriva manifestărilor demagogice ale lui K. Heinzen, care compromiteau partidul revoluționar german. Notița a apărut în numărul din 1 decembrie.

- 3 decembrie Marx și Engels semnează darea de seamă oficială a Comitetului social-democrat de ajutorare a emigranților germani, la a cărei întocmire au luat și ei parte.
- 15 decembrie Marx și Engels scriu „Înștiințarea” cu privire la apropiata apariție a lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. „Înștiințarea” este publicată în ziarele germane și elvețiene de la sfîrșitul lunii decembrie 1849 pînă la începutul anului 1850.
- Aprox.
25 decembrie Marx și Engels iau parte la sărbătorirea crăciunului în cadrul Asociației culturale a muncitorilor germani.
- 31 decembrie Marx, Engels și alți membri ai Organului Central al Ligii comuniștilor iau parte la serata de Anul nou, organizată de asociația „Frăția democratică”, la care participă și reprezentanții emigranților revoluționari dintr-o serie de țări, printre care și reprezentanții emigranților blanquiști francezi.

1850

- Ianuarie—
februarie Organul Central al Ligii comuniștilor, condus de către Marx și Engels, trece la reorganizarea Ligii comuniștilor.
- 1 ianuarie Marx și Engels participă la întocmirea „Apelului de a se subscrie acțiuni «Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue»”.
- Luptînd pentru o organizație independentă a partidului muncitoresc, Marx și Engels refuză să ia parte la adunarea de unificare fixată pentru ziua de 3 ianuarie de fruntașii emigranților democrați mic-burghezi de la Londra — G. Struve, R. Schramm, L. Bamberger etc. Marx și Engels își motivează refuzul prin faptul că lista invitațiilor a fost alcătuită arbitrar și că pe ea nu a fost trecut nici unul dintre muncitorii care de ani de zile se află în fruntea emigranților germani revoluționari de la Londra.
- 2 ianuarie Marx primește de la R. Schramm a doua invitație pentru adunarea din 3 ianuarie, la care nu răspunde.
- Începutul lunii
ianuarie Marx scrie la Colonia lui Röser, membru al Ligii comuniștilor, propunîndu-i să înființeze o comunitate a Ligii la Colonia și, dacă este posibil, în alte orașe ale Provinciei renane; el arată că suprimarea în fapt a libertății cuvîntului și a presei impun reorganizarea unei Ligi ilegale, deoarece în viitorul apropiat propaganda comunistă nu va putea fi dusă decît pe ascuns.
- Începutul
lunii ianuarie — Marx lucrează intens la pregătirea primului număr al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische

- Începutul
lunii februarie* Revue" și scrie primul articol din seria „Din 1848 pînă în 1849”, pe care-l intitulează „Înfrîngerea din iunie 1848”. Această serie de articole a fost reeditată de Engels în 1895 sub titlul „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850”.
- 10 ianuarie* La propunerea lui Marx, Organul Central al Ligii comuniștilor hotărăște să trimită pe K. Schramm în S.U.A. în calitate de emisar al Ligii, dîndu-i mandat și din partea cartiștilor și a emigranților blanquiști francezi de la Londra pentru a difuza „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”, a strînge mijloace pentru editarea ei, precum și în alte scopuri de propagandă ale Ligii. Marx se adresează prietenilor săi de partid din Germania cu rugămîntea de a asigura din punct de vedere material călătoria lui K. Schramm. Călătoria lui K. Schramm nu a avut loc din lipsă de mijloace.
- Sfîrșitul
lunii ianuarie* Din pricina îmbolnăvirii lui Marx și a greutăților pe care le-a avut de împlînat la pregătirea materialului pentru revistă se întîrzie cu darea la cules a primului număr al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”.
- 31 ianuarie* Marx și Engels scriu pentru revistă partea principală a „Primei cronici internaționale”.
- Începutul
lunii februarie* La întrebarea lui Rôser pe baza căror materiale să ducă propaganda comunitatea din Colonia a Ligii comuniștilor, Marx îi răspunde că propaganda trebuie dusă pe baza „Manifestului Partidului Comunist”, deoarece Statutele din 1847 ale Ligii s-au învechit, iar Statutele elaborate în 1848 de Organul Central de la Londra încă nu au fost aprobate aici și că noul Statut va fi elaborat la viitorul congres al Ligii comuniștilor.
- Aprox.
2 februarie* Marx și Engels trimit editorului la Hamburg pentru a fi cules materialele primului număr al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”; tipărirea numărului merge încet din pricina greutății culesului și chiar din pricina editorului Schubert, care, de teama persecuțiilor, întîrzie tipărirea.
- Mijlocul
lunii februarie* Engels scrie articolul „Problema zilei de muncă de zece ore” pentru revista cartistă „The Democratic Review”; articolul apare la 2 martie.
- 25 februarie* Engels ține o cuvîntare la banchetul organizat de emigranții blanquiști francezi de la Londra în cinstea aniversării Republicii franceze din 1848. Engels își încheie cuvîntarea sa printr-un toast în cinstea insurgenților răscoalei din iunie 1848 de la Paris.
- Sfîrșitul
lunii februarie* Marx și Engels scriu completarea la „Prima cronică internațională”.

Engels termină lucrul la ultimele capitole din „Campania germană pentru constituția imperiului”.

Martie

Engels scrie articolul „Legea engleză cu privire la ziua de muncă de zece ore” pentru „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”.

4 martie

În cadrul adunării Asociației culturale a muncitorilor germani este confirmată a doua dare de seamă a Comitetului social-democrat al emigranților de la Londra, la a cărei întocmire au luat parte Marx și Engels. Darea de seamă, care include apelul „către partidul din Germania însăși” de a se intensifica strângerea de bani pentru ajutorarea emigranților revoluționari, este publicată în „Westdeutsche Zeitung” din 21 martie, precum și în alte publicații.

6 martie

La Hamburg a apărut primul număr al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. În acest număr au intrat: articolul lui K. Marx „Înfringerea din iunie 1848” și primele două capitole din lucrarea lui F. Engels „Campania germană pentru constituția imperiului”.

Aprox. 7 martie

Marx termină al doilea articol din seria „Din 1848 pînă în 1849”, intitulat „13 iunie 1849”.

*Aprox. 7 martie —
sfîrșitul
lunii martie*

Marx scrie al treilea articol din seria „Din 1848 pînă în 1849” sub titlul „Consecințele lui 13 iunie 1849”. În acest articol, Marx formulează ideea necesității alianței dintre proletariat și țărănime și arată că esența comunismului revoluționar constă în proclamarea revoluției neîntrerupte și în recunoașterea dictaturii de clasă a proletariatului ca o treaptă necesară de trecere spre desființarea deosebirilor de clasă.

*Mijlocul
lunii martie —
18 aprilie*

Marx și Engels scriu „A doua cronică internațională”, consacrată în esență situației economice din Anglia.

*Sfîrșitul
lunii martie*

La Hamburg apare al doilea număr al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”, în care se publică: al doilea articol al lui K. Marx din seria „Din 1848 pînă în 1849”, intitulat „13 iunie 1849”, capitolul al treilea din lucrarea lui F. Engels „Campania germană pentru constituția imperiului”, precum și o serie de recenzii și „Prima cronică internațională”, scrise de Marx și Engels.

Marx și Engels scriu prima „Adresă a Organului Central către Liga comuniștilor”, în care fac bilanțul revoluției germane din 1848—1849, critică cu asprime pe democrația germani mic-burgezi, cheamă la consolidarea Ligii, la întemeierea unui partid proletar independent și indică tactica de luptă a proletariatului în vii-

toarea revoluție. „Adresa” cuprinde principiile de bază ale învățării lui Marx și Engels cu privire la revoluția neîntreruptă.

*Sfârșitul
lunii martie —
inceputul
lunii aprilie*

Pentru a înfăptui reorganizarea Ligii comuniștilor în diferite localități, Organul Central al Ligii, condus de către Marx și Engels, îl trimite pe G. Bauer cu textul „Adresei” în Germania în calitate de emisar.

Aprilie

Marx și Engels împreună cu Willich întretin ca delegați ai Organului Central al Ligii comuniștilor un contact permanent cu emigranții blanquiști francezi și cu cartiștii revoluționari; ei iau parte la înființarea „Asociației internaționale a comuniștilor revoluționari”, care întrunea la un loc pe reprezentanții acestor trei organizații.

Marx scrie articolul „Ludovic-Napoleon și Fould”.

Rămânând în urmă cu plata chiriei, lui Marx i se pune sechestru pe lucrurile din casă; întreaga familie este silită să se mute în mod provizoriu la hotel, de unde se va instala curînd într-o locuință de pe Dean-Street nr. 64.

5 aprilie

Marx și Engels participă la mitingul internațional, organizat de Asociația „Frăția democrată”, cu prilejul aniversării zilei de naștere a lui Robespierre; în cuvîntarea sa, Engels propune să se cinstească cum se cuvine tradițiile revoluționare ale englezilor, subliniind că încă pe vremea revoluției engleze a apărut un partid ca levellerii, și încheie printr-un toast în cinstea muncitorilor englezi. Luînd cuvîntul, ca și Engels, în numele comuniștilor germani, K. Schramm susține în cuvîntarea sa ideea lui Marx cu privire la necesitatea dictaturii muncitorilor pentru desființarea totală a claselor și a condițiilor sociale care le generează; el își încheie cuvîntarea printr-un toast în onoarea lui Auguste Blanqui ca reprezentant de frunte al proletariatului francez.

9 aprilie — mai

Marx și Engels scriu o serie de scrisori către J. Weydemeyer și T. Schuster cu rugămintea de a organiza în Germania strîngerea de mijloace pentru emigranții germani.

*Aprox. mijlocul
lunii aprilie*

Organul Central al Ligii comuniștilor, condus de către Marx și Engels, trimite în Elveția ca emisar pe Dronke, însărcinîndu-l ca, împreună cu W. Wolff, care se afla la Zürich, să reorganizeze și să consolideze comunitățile Ligii comuniștilor și să lupte împotriva intrigilor organizației secrete „Centralizarea revoluționară”, condusă de democrații mic-burghezi. Dronke primește și sarcina de a vizita Badenul și de a stabili legături cu comunitățile locale ale Ligii comuniștilor.

- Mijlocul lunii aprilie* Marx și Engels scriu articolul „Gottfried Kinkel”, în care demască în fața partidului proletar purtarea lașă pe care a avut-o în timpul procesului acest reprezentant tipic al democrației mic-burgheze germane.
- Aprox. 17 aprilie* La Hamburg apare al treilea număr al lui „Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomische Revue”, în care se publică al treilea articol al lui K. Marx din seria „Din 1848 până în 1849”, intitulat „Consecințele lui 13 iunie 1849”, precum și ultimul capitol din lucrarea lui F. Engels „Campania germană pentru constituția imperiului”.
- 20 aprilie* Marx și Engels scriu, în numele Comitetului social-democrat al emigranților, o declarație în care dezminț intrigile răspindite de capii emigranților mic-burghezi. Declarația este publicată în „Neue Deutsche Zeitung” din 28 aprilie și în alte ziare.
- 23 aprilie* Marx și Engels semnează împreună cu ceilalți membri ai comitetului darea de seamă oficială a Comitetului social-democrat al emigranților, în care sînt demascate intrigile democraților mic-burghezi Struve, Bobzin, Bauer (din Stolp) și alții îndreptate împotriva partidului proletar. Darea de seamă se încheie printr-un apel către Partidul social-democrat german de a nu-i lăsa pe emigranți într-o situație materială grea. Darea de seamă este publicată în „Norddeutsche Freie Presse” din 10 mai și în alte ziare.
- Aprox. mai* Din însărcinarea Organului Central al Ligii comuniștilor, Marx și Engels stabilesc legături cu aripa stîngă a emigranților maghiari.
- Aprox. 1 mai* Într-o scrisoare către W. Wolff, Engels îi transmite acestuia însărcinarea Organului Central al Ligii comuniștilor de a urmări activitatea „Centralizării revoluționare” și de a informa sistematic Organul Central asupra ei.
- 6 mai* Marx și Engels îl avertizează pe Pardigone, unul dintre conducătorii Asociației emigranților blanquiști francezi de la Londra, să nu încerce nici o apropiere față de Asociația mic-burgheză a emigranților de sub conducerea lui Struve și îl previn că, în caz contrar, Liga comuniștilor va rupe orice legături de prietenie cu Asociația blanquistă.
- Aprox. mijlocul lunii mai* În timpul unei plimbări în afara orașului, organizată de Asociația culturală a muncitorilor germani, Marx face cunoștință cu W. Liebknecht, sosit la Londra după ce fusese expulzat din Elveția.
- Aprox. 19 mai* Apare al patrulea număr al lui „Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomische Revue”. În revistă sînt pu-

blicate recenziiile, „A doua cronică internațională” și articolul „Gottfried Kinkel”, scrise de K. Marx și F. Engels, precum și articolul lui Marx „Ludovic-Napoleon și Fould” și cel al lui Engels „Legea engleză cu privire la ziua de muncă de zece ore”.

*Începutul
lunii iunie*

Marx și Engels scriu a doua „Adresă a Organului Central către Liga comuniștilor”, care cuprinde informații amănunțite asupra situației organizației din Belgia, Germania, Elveția, Franța și Anglia, precum și indicații de ordin tactic și organizatoric pentru verigile de jos ale Ligii.

14 iunie

Marx și Engels semnează, împreună cu ceilalți membri ai Comitetului social-democrat al emigranților, o declarație în care sînt dezmințite calomniile clevetitoare lansate împotriva comitetului de capii emigranților mic-burghezi. Declarația este publicată în „Westdeutsche Zeitung” din 25 iunie și în alte ziare.

*Mijlocul
lunii iunie*

Marx și Engels trimit la ziarele engleze „Sun”, „Spectator”, „Globe” și „Northern Star” scrisori deschise, în care protestează împotriva persecutării emigranților politici de la Londra organizate de poliție în urma insistenței guvernului prusian, precum și împotriva încercărilor cercurilor engleze reacționare de a obține repunerea în vigoare în Anglia a legii cu privire la controlul străinilor.

25 iunie

Într-o declarație către O. Lünig, redactor al lui „Neue Deutsche Zeitung” din Frankfurt, Marx îi demonstrează acestuia că nu a interpretat bine teza sa asupra dictaturii clasei muncitoare în recenzia la „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”, scrisă de numitul O. Lünig.

Pe marginea aceleiași recenzii a lui O. Lünig, Engels scrie o declarație în „Neue Deutsche Zeitung”, în care stăruie asupra aprecierii sale la adresa „Noii gazete renane” ca singurul organ care a apărut cu consecvență poziția revoluționară a proletariatului în revoluția germană din 1848—1849.

Declarațiile lui K. Marx și F. Engels sînt publicate în „Neue Deutsche Zeitung” din 4 iulie.

Aprox. iulie

Marx trece la studierea temeinică a istoriei economice din ultimii zece ani, folosindu-se de o literatură specială cu privire la istoria prețurilor, sistemul bancar și crizele economice din Anglia și de pe continentul european, precum și de colecțiile revistei engleze „Economist”.

Iulie

Comitetul social-democrat al emigranților, condus de Marx și Engels, organizează pentru emigranți un cămin, o cantină și un atelier de producție pentru cei care nu aveau unde să lucreze.

- După 3 iulie* Marx și Engels primesc de la Dronke pentru Organul Central al Ligii comuniștilor un raport amănunțit asupra activității sale pentru consolidarea Ligii în Elveția și asupra tratativelor duse cu conducătorii „Centralizării revoluționare”. Apărînd independența partidului proletariatului, Marx propune Organului Central să respingă propunerea de unificare făcută de „Centralizarea revoluționară”.
- 30 iulie* Marx și Engels semnează împreună cu ceilalți membri ai Comitetului social-democrat al emigranților de la Londra darea de seamă asupra activității Comitetului pe lunile mai, iunie și iulie 1850. Darea de seamă este publicată în „Norddeutsche Freie Presse” din 7 august.
- Sfîrșitul lunii iulie* În Organul Central al Ligii comuniștilor se nasc serioase divergențe între Marx, Engels și majoritatea membrilor Organului Central, de o parte, și Willich, de cealaltă parte, în legătură cu propunerea acestuia din urmă de a se trece la o unificare organizatorică cu organizațiile emigranților mic-burhezi de la Londra. Marx și Engels ajung la concluzia că criza economică din 1847 este în faza de declin, că odată cu începerea prosperității generale și a dezvoltării impetuoase a forțelor de producție ale societății burheze nici nu poate fi vorba de o revoluție adevărată. Această nouă apreciere a situației, explicată amănunțit în „A treia cronică internațională”, trasează noua linie tactică a lui Marx și Engels, care constă în pregătirea treptată minuțioasă a partidului proletar pentru viitoarele lupte revoluționare; Marx și Engels încep să apere această tactică în cadrul Organului Central al Ligii comuniștilor.
- Aprox. 27—28 august* La ședința Comitetului social-democrat al emigranților izbucnește un conflict serios între Willich și majoritatea comitetului condusă de Marx. Willich declară că părăsește comitetul. În cadrul adunării Asociației culturale a muncitorilor germani, care a avut loc în ziua următoare, Marx și Engels îl critică aspru pe Willich, care declarase în adunare că părăsește Comitetul social-democrat al emigranților.
- Sfîrșitul verii* Engels termină lucrarea „Războiul țărănesc german”, în care caută, în condițiile ofensivei reacțiunii, să trezească în conștiința poporului german tradițiile revoluționare.
- 10 septembrie* Engels ia parte la mitingul „Frăției democratice”, convocat pentru exprimarea solidarității cu muncitorii de la fabrica de bere Barkley, Perkins & Co., care-l snopiseră în bătaie pe feldmareșalul Haynau, călăul poporului maghiar. În cuvîntarea sa, Engels mulțumește

muncitorilor englezi pentru că i-au dat compatriotului lor Haynau ceea ce merită.

- 10—15 septembrie Marx și Engels împreună cu G. Bauer și Pfänder declară că părăsesc Comitetul social-democrat al emigranților. Comisia desemnată de Asociația culturală a muncitorilor germani să controleze activitatea comitetului găsește scriptele în perfectă ordine.
- 15 septembrie În cadrul unei ședințe a Organului Central al Ligii comuniștilor, Marx critică cu asprime pe Willich și pe Schapper pentru că nu au apreciat just situația politică și, legat de aceasta, pentru tactica lor aventuristă; Marx arată că aceștia înlocuiesc analiza materialistă a relațiilor reale cu o frazeologie „revoluționară”. La ședință are loc sciziunea. Majoritatea Organului sprijină linia lui Marx și Engels. În pofida lui Willich și Schapper, se ia hotărîrea de a se muta sediul Organului Central la Colonia; circumscripția Colonia este însărcinată cu formarea unui nou Organ Central.
- Aprox.
17 septembrie Marx primește de la comuniștii din Colonia o scrisoare datată 14 septembrie, în care este rugat să reediteze „Manifestul Partidului Comunist”, prelucrîndu-l în lumina evenimentelor care au avut loc, și să termine lucrarea de economie politică, a cărei editare va fi de mare importanță pentru propagandă.
- 17 septembrie Marx și Engels ies împreună cu adepții lor din Asociația culturală a muncitorilor germani, deoarece majoritatea membrilor ei s-a situat pe poziția lui Willich și Schapper.
- 18 septembrie Marx și Engels semnează împreună cu G. Bauer și K. Pfänder ultima dare de seamă a Comitetului social-democrat al emigranților (din 1 august pînă în 10 septembrie 1850). Darea de seamă este publicată în „Deutsche Londoner Zeitung” din 27 septembrie.
- 24 septembrie Marx trimite prin Haupt, emisarul Organului Central, o scrisoare lui Röser, la Colonia, în care îi comunică acestuia sciziunea din cadrul Ligii comuniștilor.
- Aprox.
28 septembrie Marx primește de la Röser o scrisoare datată 25 septembrie, în care i se aduce la cunoștință asentimentul prealabil al comitetului circumscripției Colonia a Ligii comuniștilor de a-și asuma sarcinile Organului Central în urma sciziunii de la Londra și care cuprinde și rugămintea de a se trimite toate documentele și adresele necesare.
- Sfîrșitul
lunii septembrie — În scrisorile adresate prietenilor lor de partid —
începutul
lunii octombrie — W. Wolff, J. Weydemeyer, E. Dronke și alții — Marx și Engels le face cunoscută sciziunea care a avut loc în cadrul Ligii comuniștilor.

Marx începe să lucreze din nou la critica economiei politice burgheze, lucrare concepută încă din primăvara anului 1844; el frecventează sistematic biblioteca de la British Museum, unde studiază literatură economică: operele lui J. St. Mill, J. Fullarton, R. Torens, T. Took și ale altor economiști.

- Octombrie* Engels lucrează la un articol pentru „Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomische Revue”; articolul este îndreptat împotriva manifestărilor anarhiste ale unei părți dintre foștii tineri hegelieni grupați în jurul gazetei „Abend-Post”. Manuscrisul rămâne neterminat.
- 9 octombrie* Marx și Engels refuză propunerea emigranților blanquiști francezi — Adam, Vidil și Barthélemy —, care trecuseră de partea lui Willich și Schapper, de a se întâlni pentru a discuta problema continuării existenței „Asociației internaționale a comuniștilor revoluționari”, invocând faptul că această asociație a încetat de fapt să mai existe.
- Aprox. octombrie* Marx îi ajută lui Eccarius să scrie și să redacteze articolul „Croitoria la Londra, sau lupta dintre marele și micul capital”, pentru „Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomische Revue”, scriind și o notă a redacției la respectivul articol.
- 1 noiembrie* Marx și Engels termină „A treia cronică internațională. Din mai pînă în octombrie”, în care fac o analiză a dezvoltării economice și a evenimentelor politice din această perioadă în Anglia, Franța, Statele Unite ale Americii și Germania, relevă schimbările survenite în perspectivele mișcării revoluționare și critică planurile aventuriste ale liderilor democrației mic-burgheze din Europa.
- 9 noiembrie* În organul cartist „Red Republican” începe publicarea primei traduceri în limba engleză a „Manifestului Partidului Comunist” de K. Marx și F. Engels.
- 11 noiembrie* Organizația circumscripției Londra a Ligii comuniștilor, condusă de Marx și Engels, propune Organului Central al Ligii de la Colonia să excludă din Ligă pe militanții din conducere care au întemeiat la Londra o organizație scizionistă, în special pe Willich, Schapper, Schärttner, Dietz, Lehmann, Gebert și Fränkel, și să aducă acest lucru la cunoștința întregii Ligi.
- Mijlocul lunii noiembrie* Engels pleacă la Manchester și începe din nou să lucreze la firma „Ermen și Engels”; la aceasta l-a determinat mai ales dorința de a-l ajuta materialiceste pe Marx, pentru ca acesta să aibă posibilitatea să-și continue elaborarea teoriei economice. Între Marx și

Engels se stabilește de atunci o corespondență aproape zilnică.

- 29 noiembrie La Hamburg apare ultimul număr, dublu (5—6), al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”, în care sînt publicate „A treia cronică internațională. Din mai pînă în octombrie”, scrisă de K. Marx și F. Engels, luorarea lui F. Engels „Războiul țărănesc german” și este retipărit capitolul al treilea din „Manifestul Partidului Comunist”.
- Sfîrșitul lunii noiembrie La Manchester Engels începe să studieze sistematic arta militară.
- Sfîrșitul lunii noiembrie 1850 — februarie 1851 Marx tratează cu membrii Ligii comuniștilor de la Colonia și Hamburg, precum și cu diferiți editori continuarea editării lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue” sub formă de revistă trimestrială.
- Decembrie Marx corespundează cu G. Becker la Colonia în legătură cu editarea unei culegeri din operele sale.
Familia lui Marx se mută în Dean Street nr. 28, Soho.
- După 3 decembrie Marx primește de la Haupt, membru al Ligii comuniștilor, un raport asupra stării de lucruri în sinul Ligii de la Hamburg.
- 18 decembrie Marx primește de la Organul Central al Ligii comuniștilor de la Colonia adresa din 1 decembrie 1850 a acestui Organ către Ligă și proiectul noului Statut al Ligii.
- 30 decembrie Marx împreună cu soția sa și cu Engels, care venise la Londra pentru scurtă vreme, iau parte la serata de Anul nou organizată de asociația „Frăția democratică”. În cuvîntarea rostită cu acest prilej, Engels insistă amănunțit asupra cauzelor înfrîngerii revoluției pe continent.
- Sfîrșitul lunii decembrie Engels începe să studieze limba rusă.

1851

- Ianuarie—decembrie Marx continuă să se ocupe intens de economia politică; frecventează sistematic biblioteca de la British Museum; duce tratative cu diferiți editori în legătură cu publicarea lucrării sale consacrate criticii economiei politice burgheze și elaborării teoriei economice a proletariatului.
- 5 ianuarie Marx participă la ședința circumscripției de la Londra a Ligii comuniștilor, în cadrul căreia este aprobat noul Statut, propus de Organul Central al Ligii de la Colonia.

Engels asistă la adunarea cartiștilor de la Manchester, la care E. Jones, venit special de la Londra, apără platforma cartiștilor de stînga.

- Aprox. 8 ianuarie* Engels îi comunică lui Marx intenția sa de a răspîndi ideile din „Manifestul Partidului Comunist” în rîndul cartiștilor din Manchester, care dădeau dovadă de o stare de spirit din cele mai revoluționare.
- 27 ianuarie* Marx și Engels scriu o declarație în legătură cu articolul publicat de A. Ruge în „Bremer Tages-Chronik” din 17 ianuarie, în care acesta se dedă la atacuri violente împotriva lui „Neue Rheinische Zeitung” și în special împotriva lui Marx și Engels. Declarația trimisă redacției lui „Weser-Zeitung” din Bremen a rămas nepublicată.
- Sfîrșitul
lunii ianuarie-
începutul
lunii februarie* Engels scrie pentru organul cartist „Friend of the People”, al cărui redactor-șef era Harney, o serie de articole împotriva unui șir de democrați burghezi și mic-burghezi — Mazzini, Ledru-Rollin, Ruge și alții, care se aflau în fruntea Comitetului Central al democrației europene.
- 12 februarie* Engels îi face cunoscută lui Marx participarea sa la întemeierea noii organizații locale a cartiștilor de stînga la Manchester.
- Mijlocul
lunii februarie* Marx și Engels își exprimă dezaprobarea cu prilejul participării lui Harney la mitingul internațional organizat la 11 februarie de către conducătorii emigranților mic-burghezi (Louis Blanc și alții) împreună cu Willich, Schapper și cu emigranții blanquiști francezi, care au dus o campanie de calomnii la adresa lui Marx, Engels și a adepților lor. În legătură cu aceasta, Engels își retrace articolele scrise de el pentru revista lui Harney „Friend of the People”.
- 21 februarie* Marx recomandă cartistului revoluționar E. Jones să nu participe la mitingul internațional „banchetul celor egali”, organizat de Louis Blanc și de emigranții blanquiști francezi, împreună cu fracțiunea lui Willich și Schapper, cu prilejul aniversării revoluției din februarie 1848.
- 24 februarie* Marx trimite pe K. Schramm și W. Pieper la „banchetul” internațional „al celor egali” pentru a culege informații. Adepții lui Willich și Schapper îi alungă din sală pe Schramm și Pieper și îi iau la bătaie.
- 26 februarie* Engels, de comun acord cu Marx, trimite o scrisoare lui Harney în care îl condamnă cu asprime pentru că a participat la „banchetul celor egali” și s-a apropiat de Willich și Schapper.

- 28 februarie* Marx comunică membrilor Ligii comuniștilor de la Colonia amănunte în legătură cu „banchetul celor egali” din 24 februarie și îi roagă să-i informeze pe larg despre aceasta pe muncitorii germani.
- Aprox.
3—4 martie* Engels sosește pentru câteva zile la Marx pentru a întreprinde împreună unele acțiuni de demascare a democraților mic-burghezi Landolf, Louis Blanc și alții, precum și a lui Schapper, Willich și a adeptilor lor, în legătură cu atitudinea acestora la banchetul din 24 februarie. Marx și Engels traduc în limbile engleză și germană textul toastului trimis la „banchetul celor egali” de Auguste Blanqui, text pe care organizatorii banchetului l-au ascuns celor prezenți. Traducerea germană a toastului, cu o prefață întocmită de K. Marx și F. Engels, a fost tipărită în 30.000 de exemplare și răspândită în Germania și Anglia.
- 5 martie* Engels demască într-o scrisoare deschisă adresată redactorului ziarului „Times” pe organizatorii „banchetului celor egali”; el anexează la scrisoare traducerea engleză a toastului lui Blanqui. Scrisoarea nu a fost publicată în „Times”.
- Aprilie* Engels lucrează la manuscrisul cunoscut sub titlul „Posibilitățile și perspectivele unui război al Sfintei Alianțe împotriva Franței în 1852”. În acest manuscris, Engels, pentru prima oară în literatura militară, dă o explicație materialistă a dezvoltării artei militare.
- Aprilie-inceputul
lunii mai* Marx corespundează cu G. Becker în legătură cu editarea traducerii în limba germană a operei sale „Mizeria filozofiei”. Lucrearea n-a fost editată.
- Aprilie-mai* Marx studiază literatura referitoare la problema folosirii electricității pentru creșterea fertilității solului.
- Aprox. 2 aprilie* Într-o scrisoare către Daniels, Marx critică concepțiile filozofice ale lui Feuerbach, de sub a cărui influență, după părerea lui, Daniels încă nu s-a eliberat cu totul.
- Sfârșitul
lunii aprilie* La Colonia apare primul volum din „Operele lui Karl Marx”, editat de G. Becker. Volumul cuprinde articolul „Observații în legătură cu recente instrucțiuni cu privire la cenzura prusiană” și o parte din primul articol „Dezbaterile celei de-a 6-a diete renane”, scrise în 1842. Din pricina arestării lui G. Becker, ediția a fost întreruptă după apariția primului volum.
- Aprox.
24—28 mai* Marx primește din Germania o serie de știri despre arestarea membrilor Ligii comuniștilor P. Nothjung, G. Becker și P. Röser și despre acuzarea lor de înaltă trădare și aduce aceste fapte la cunoștința lui Engels. Pentru a menține legătura cu Colonia, Marx stabilește

o corespondență cu avocatul Bermbach, membru al Liqii comuniștilor.

*Sfârșitul
lunii mai*

Ca răspuns la rugămintea lui Daniels, Marx se declară gata să scrie prefața la lucrarea acestuia de antropologie și-și exprimă următoarea părere: „Comuniștii trebuie să arate că numai în condițiile relațiilor comuniste adevărurile tehnologice deja atinse pot fi realizate în practică”.

*Prima jumătate
a lunii iunie*

Pentru a-l sprijini pe E. Jones la editarea revistei „Notes to the People”, Marx scrie articolul „Constituția Republicii franceze”. Articolul este publicat în „Notes to the People” din 14 iunie. Marx și Engels, care au rupt în acest timp legăturile cu Harney, continuă să colaboreze mai departe la organele cartiste redactate de Jones, ajutându-l pe acesta să scrie unele articole și în general să conducă aceste organe.

31 iulie

Într-o scrisoare către Engels, Marx își exprimă intenția de a scrie corespondențe pentru presa germano-americană împreună cu W. Wolff. În scrisoarea sa de răspuns, Engels aprobă acest proiect, considerându-l ca o posibilitate de a „continua într-o formă litografiată «Neue Rheinische Zeitung»”.

Indice de publicații periodice

- „Abend-Post. Demokratische Zeitung“ (Berlin). — 324, 327.
 „Allgemeine Zeitung“ (Augsburg). — 213.
 „L'Assemblée nationale“ (Paris). — 105, 235, 346, 489.
 „Bayerische Landbötin“ (München). — 213.
 „Bamberger Zeitung“. — 213.
 „Blätter für literarische Unterhaltung“ (Leipzig). — 213.
 „Bremer Tages-Chronik“. — 352, 505, 506.
 „Le Charivari“ (Paris). — 287, 288.
 „Le Constitutionnel“ (Paris). — 105, 489.
 „Débats“ — vezi „Journal des Débats politiques et littéraires“.
 „La Démocratie pacifique“ (Paris). — 69.
 „The Democratic Review“ (Londra). — 250.
 „Demokratische Zeitung“ (Berlin). — 560.
 „Deutsche Londoner Zeitung“ (Londra). — 7, 560, 577, 578.
 „Deutsche Schnellpost“ (New York). — 561.
 „Deutscher Zuschauer“ (Mannheim). — 144.
 „Dresdener Journal und Anzeiger“. — 576, 579.
 „The Economist“ (Londra). — 466, 470, 476.
 „Fliegende Blätter“ (München). — 155.
 „Frankfurter Journal“. — 161.
 „Der Freischütz“ (Hamburg). — 573.
 „La Gazette de France“ (Paris). — 18.
 „The Globe and Traveller“ (Londra). — 346, 483.
 „Journal des Débats politiques et littéraires“ (Paris). — 38, 105, 489.
 „Karlsruher Zeitung“ (Baden). — 151, 152, 161.
 „Kölnische Zeitung“. — 161.
 „Korrespondent von und für Deutschland“ (Nürnberg). — 212, 213.
 „Landbötin“ — vezi „Bayerische Landbötin“.
 „Le Moniteur universel“ (Paris). — 21, 32, 34, 59, 73, 77, 79, 112, 321, 496.
 „Le Moniteur du Soir“ (Paris). — 322.
 „Münchener Landbötin“ — vezi „Bayerische Landbötin“.
 „Le Napoléon“ (Paris). — 90.
 „Le National“ (Paris). — 17, 22, 30, 37, 41—46, 48, 49, 53—57, 60, 61, 64, 70, 72, 75, 92, 94, 108, 299, 491.
 „Neue Deutsche Zeitung“ (Frankfurt pe Main). — 329, 349, 350, 558, 560.
 „Neue Oder-Zeitung“ (Breslau). — 268.
 „Neue Preussische Zeitung“ (Berlin). — 344, 346, 347.
 „Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie“ (Colonia). — 5, 6, 32, 33, 46, 124, 139, 149, 155, 160, 171, 340, 345, 347, 350, 505, 506, 517, 558, 562.

- „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*” (Londra-Hamburg). — 5, 6, 9, 99, 106, 115, 117, 120, 212, 217, 221, 228, 243, 262, 274, 285, 301, 304, 314, 315, 319, 323, 326, 349, 350, 353, 451, 452, 473, 489, 504—506, 562, 563.
- „*Die Neue Zeit*” (Stuttgart). — 540.
- „*New Yorker Staatszeitung*”. — 561.
- „*Norddeutsche Freie Presse*” (Hamburg). — 560, 570, 573, 575.
- „*The Northern Star*” (Londra). — 7, 8, 340, 484, 558, 560.
- „*Notes to the People*” (Londra). — 554.
- „*Nürnberger Bote*” — vezi „*Korrespondent von und für Deutschland*”.
- „*La Patrie*” (Paris). — 320—323.
- „*Le Pouvoir*” (Paris). — 107, 491.
- „*La Presse*” (Paris). — 75, 92.
- „*Punch, or the London Charivari*”. — 315.
- „*La Réforme*” (Paris). — 36, 53, 287, 288, 290, 292, 296, 298.
- „*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*” (Colonia). — 346.
- „*Schnellpost*” — vezi „*Deutsche Schnellpost*”.
- „*Schweizerische National-Zeitung*” (Basel). — 241, 560—561.
- „*Le Siècle*” (Paris). — 75, 92, 108, 235, 491.
- „*The Spectator*” (Londra). — 341, 345, 351.
- „*Staatszeitung*” — vezi „*New Yorker Staatszeitung*”.
- „*Sun*” (Londra). — 339, 340.
- „*Tages-Chronik*” — vezi „*Bremer Tages-Chronik*”.
- „*The Times*” (Londra). — 7, 8, 315, 330, 483, 507, 508.
- „*Weser-Zeitung*” (Bremen). — 351, 352.
- „*Westdeutsche Zeitung*” (Colonia). — 6, 560, 565, 566, 572.

Indice de nume

A

- Adam* — muncitor francez, blanquist, a făcut parte din societățile revoluționare secrete în perioada monarhiei din iulie; în 1850 membru al comitetului societății franceze a emigranților blanquiști din Londra. — 450, 568.
- Alba*, Fernando Alvarez, duce (1507—1582) — vicerege al Spaniei în Țările de Jos; a înăbușit cu o cruzime nemaipomenită răscoala populară din perioada revoluției burgheze din Țările de Jos din secolul al XVI-lea. — 409.
- Albert* (numele adevărat — Alexandre Martin) (1815—1895) — muncitor francez, socialist, unul dintre conducătorii societăților revoluționare secrete în perioada monarhiei din iulie, în 1848 membru al guvernului provizoriu. — 17, 19, 31, 287—289, 292, 296, 300, 584.
- Albrecht al III-lea* (1443—1500) — duce de Saxonia; conducătorul trupelor de pedepsire, a înăbușit răscoala populară din Țările de Jos din 1491—1492 și răscoala țăranilor frizi din 1497. — 390.
- Alexandru I* (1777—1825) — împărat al Rusiei (1801—1825). — 517.
- Anna* (1665—1714) — regină a Angliei (1702—1714). — 223.
- Anneke*, Friedrich (1818—1872) — ofițer de artilerie prusian, scos din armată în 1846 din pricina convingerilor sale politice; membru al comunității din Colonia a Ligii comuniștilor; în 1848 redactor la „Neue Kölnische Zeitung”, în 1849 locotenent-colonel în armata revoluționară din Baden-Palatinat, mai târziu a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea celor din Nord. — 163, 164, 191.
- Anton* (1489—1544) — duce de Lorena (1508—1544); organizatorul măcelului împotriva țăranilor răsculați din Alsacia din 1525, adversar al Reformei. — 439.
- Arago*, Dominique François (1786—1853) — celebru astronom, fizician și matematician francez; om politic burghez, în perioada monarhiei din iulie republican; în 1848 membru al guvernului provizoriu; a dat un sprijin activ celor care au înăbușit insurecția din iunie a proletariatului din Paris. — 584.
- Arndt*, Ernst Moritz (1769—1860) — scriitor, istoric și filolog german, participant activ la lupta de eliberare a poporului german împotriva dominației lui Napoleon; într-o oarecare măsură naționalist; adept al monarhiei constituționale; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt,

- a aparținut centrului de dreapta. — 230, 325.
- Arnold de Brescia* (1100—1155) — reformator italian din evul mediu, ideolog al mișcării păturilor de jos de la orașe împotriva papei și a feudalilor clericali din Roma și din alte orașe; executat ca eretic. — 371, 372.
- Ashley, Anthony*; din 1851 conte de Shaftesbury (1801—1885) — om politic conservator englez, mare proprietar funciar, în deceniul al 5-lea șeful grupului filantropilor tory din parlament. — 245, 252, 255, 259.
- Aston, Louise* (1814—1871) — scriitoare germană de orientare mic-burgheză-democratică. — 213.
- Auerbach, Berthold* (1812—1882) — scriitor german de orientare liberală; mai târziu apologet al lui Bismarck. — 213, 215.
- Aylva Sjoerd* — conducătorul răscoalei țăranilor frizi din 1497. — 390.
- B**
- Bach, Walter* — a participat la răscoala din 1525 a țăranilor din sudul Germaniei; unul dintre conducătorii detașamentului din Allgäu; în momentul hotărâtor al răscoalei i-a trădat pe țărani și s-a ascuns în Elveția. — 430, 432.
- Baden*, margraf de — vezi *Filip I.*
- Ball, John* (m. 1381) — preot de țară englez; predicator popular, unul dintre capii răscoalei țărănești din 1381 din Anglia. — 371, 373.
- Bamberg*, episcop de — vezi *Weigand*.
- Bamberger, Ludwig* (1823—1899) — publicist german, democrat burghez, participant la răscoala din Baden-Palatinat din 1849, mai târziu liberal, deputat în Reichstag. — 165, 195.
- Bantelhans* (Bantel, Hans) — unul dintre conducătorii conjurației „Sărmanul Konrad” și al răscoalei din 1514 a țăranilor din Württemberg și din regiunea muntoasă a Suabiei. — 396.
- Baraguay d'Hilliers, Achille* (1795—1878) — general francez, în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, bonapartist. — 74.
- Barbès, Armand* (1809—1870) — revoluționar francez, democrat mic-burghez; în perioada monarhiei din iulie unul dintre conducătorii societăților revoluționare secrete; participant activ la revoluția din 1848, deputat în Adunarea constituantă; pentru participarea la evenimentele din 15 mai 1848 a fost condamnat la închisoare pe viață, eliberat în 1854 în urma unei amnistii. — 54, 95, 291, 508, 550.
- Barnabás* — preot ungar, participant activ la războiul țărănesc din 1514 din Ungaria. — 398.
- Baroche, Pierre Jules* (1802—1870) — om politic și jurist francez, în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, adept al partidului ordinii; în 1849 procuror general la Curtea de apel; bonapartist; a făcut parte dintr-o serie de guverne înainte și după lovitura de stat din 1851. — 95.
- Barrot, Odilon* (1791—1873) — om politic burghez francez; pînă în februarie 1848 conducător al opoziției dinastice liberale; în perioada decembrie 1848—octombrie 1849 șeful guvernului care s-a sprijinit pe partidul ordinii, blo-

- cul contrarevoluționar al fracțiunilor monarhiste. — 16, 38, 47—49, 51—55, 59, 67—68, 74, 78, 220.
- Barthélemy, Emmanuel** (aprox. 1820—1855) — muncitor francez, blanquist, în perioada monarhiei din iulie și a răscoalei din iunie 1848 din Paris a făcut parte din societățile revoluționare secrete; mai târziu emigrant în Anglia, unul dintre conducătorii asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra; executat în 1855, fiind acuzat de omor. — 450.
- Bastiat, Frédéric** (1801—1850) — economist vulgar francez, apologet al capitalismului. — 12.
- Bastide, Jules** (1800—1879) — om politic și publicist francez burghez; unul dintre redactorii ziarului burghez republican „National” (1836—1846); ministru de externe (mai-decembrie 1848). — 41.
- Báthory, Ștefan** (m. 1535) — reprezentant al unei familii de mari feudali din Transilvania; a comandat trupele trimise să înnăbușe răscoala din 1514 a țărănilor din Ungaria. — 399.
- Bauer, Heinrich** — militant de seamă al mișcării muncitorești germane, unul dintre conducătorii Ligii celor drepte, membru al Organului Central al Ligii comuniștilor; de profesiune cizmar; în 1851 a emigrat în Australia. — 328, 331, 449, 558, 559, 561, 566, 570, 572, 575, 578.
- Bauer, Louis** — medic german, în 1848 deputat în Adunarea națională a Prusiei, a făcut parte din aripa de stînga; în 1849 a plecat la Londra, unde a aderat la cercurile burgheze ale emigranților germani; președintele comitetului de ajutorare de pe lîngă Asociația democrată din Londra. — 328, 570.
- Beaumarchais, Pierre Augustin** (1732—1799) — remarcabil dramaturg francez. — 54.
- Becker, Johann Philipp** (1809—1886) — muncitor-perier, a luat parte la mișcarea democrată din deceniul al 4-lea din Germania și Elveția și în special la războiul împotriva Sonderbundului; a luat parte activă la revoluția din 1848—1849, în perioada răscoalei din Baden-Palatinat comandantul miliției populare din Baden; după revoluția din 1848—1849 a trecut pe pozițiile comunismului proletar; în deceniul al 7-lea militant activ al Internaționalei I, a luat parte la toate congresele ei; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 149, 193, 195, 203—209.
- Becker, Max Joseph** (m. 1896) — inginer din Renania, democrat, a luat parte la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat, după înfrîngerea căreia a emigrat în Elveția, iar mai târziu în S.U.A. — 179, 180.
- Bem, Joseph** (1795—1850) — general polonez, militant al mișcării de eliberare națională, a luat parte la răscoala din 1830—1831 și la luptele revoluționare din 1848 de la Viena; unul dintre conducătorii armatei revoluționare din Ungaria; mai târziu a slujit în armata turcă. — 137.
- Berlichingen, Götz von** (1480—1562) — cavaler german, a încercat să folosească răscoala țăranilor din 1525 în scopuri egoiste; ales conducător al Cetei albe luminoase, i-a trădat pe țărani în momentul hotărîtor. — 415—417, 425.
- Berlin, Hans** — consilier municipal la Heilbronn; după luarea orașului de către țăranii răsculați în 1525, a încercat să impună răsculaților un program mai mo-

- derat; curind a trecut în tabăra celor care au innăbușit răscoala. — 416, 424.
- Bernigau** (n. 1849) — democrat din Colonia, fost ofițer prusian, a luat parte la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat; a fost împușcat în 1849 în urma sentinței Curtii marțiale prusiene. — 325.
- Berryer**, Pierre-Antoine (1790—1868) — avocat și om politic francez, în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, legitimist. — 78.
- Beseler**, Wilhelm Hartwig (1806—1884) — om politic burghez din Schleswig-Holstein, în 1848 șeful guvernului provizoriu din Schleswig-Holstein, deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, a făcut parte din centrul de dreapta. — 498.
- Beust**, Friedrich (1817—1899) — ofițer prusian, demisionat din pricina convingerilor sale politice, în 1848 membru al comitetului din Colonia al Uniunii muncitorilor, unul dintre redactorii lui „Neue Kölnische Zeitung” (septembrie 1848-februarie 1849). A luat parte la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat, după revoluție a emigrat în Elveția, profesor de pedagogie. — 188.
- Blanc**, Louis (1811—1882) — socialist mic-burghez francez, unul dintre liderii democrației mic-burgeze, istoric, în 1848 membru al guvernului provizoriu și președinte al comisiei din Luxemburg; s-a situat pe poziții de împăciuire cu burghezia; în august 1848 a emigrat în Anglia. — 17, 19, 23, 27, 29, 31, 38, 50, 62, 94, 282, 507, 508, 584.
- Blanqui**, Louis Auguste (1805—1881) — revoluționar, comunist-opotist francez, adept al tacticii complotiste, organizator al Societății secrete a anotimpurilor și al insurecției din 12 mai 1839; în perioada revoluției din 1848 s-a situat pe poziția extremei stîngi a mișcării democratice și proletare din Franța; a fost condamnat la închisoare în repetate rânduri. — 29, 54, 93, 95, 291, 299, 337, 507, 508, 550, 584.
- Blenker**, Ludwig (Louis) (1812—1863) — fost ofițer german, democrat burghez, a luat parte la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat; mai târziu a emigrat în S.U.A., unde a luat parte la războiul civil luptînd de partea celor din Nord. — 117, 165—168, 175, 179, 198, 202, 204, 205.
- Blind**, Karl (1826—1907) — ziarist german, democrat mic-burghez, a luat parte la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; în deceniul al 6-lea unul dintre liderii emigranților mic-burgezi germani la Londra; mai târziu național-liberal. — 143, 150, 558, 560.
- Blum**, Robert (1807—1848) — democrat mic-burghez german, de profesie ziarist; conducătorul aripii de stînga din Adunarea națională de la Frankfurt; în octombrie 1848 a luat parte la apărarea Vienei; după ocuparea orașului a fost împușcat de către armatele contrarevoluționare. — 117, 166.
- Bobzin**, Friedrich Heinrich Karl (n. 1826) — meseriaș german, în 1847 membru al Asociației muncitorilor germani din Bruxelles, a luat parte la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat; mai târziu a emigrat la Londra, unde, împreună cu Struve, a condus Uniunea emigranților germani din Londra, uniune burghezo-democratică. — 570, 571.

- Boccaccio, Giovanni** (1313—1375) — cel mai mare nuvelist și poet italian din epoca Renașterii. — 372.
- Bocquet, Jean Baptiste** — învățător francez, a făcut parte din societățile revoluționare secrete din perioada monarhiei din iulie, adept al ziarului „Réforme”, la începutul revoluției din 1848 ajutor de primar în arondismentul 12 din Paris, a participat la demonstrația din 15 mai; mai târziu a emigrat în Anglia; prieten al lui A. I. Herzen. — 289.
- Böheim, Hans** (Hans fluierarul) (m. 1476) — cioban, predicator popular în Niklashausen, inspiratorul mișcării țărănești din episcopatul Würzburg și din împrejurimi; ars pe rug. — 387—390.
- Bolsguillebert, Pierre** (1646—1714) — economist francez, predecesor al fiziocraților, întemeietor al economiei politice clasice burgheze din Franța, autorul lucrării „Le détail de la France” („Descrierea amănunțită a Franței”) și a unei serii de alte lucrări de economie. — 84.
- Bolingbroke, Henry** (1678—1751) — filozof deist și om politic englez, unul dintre liderii partidului tory. — 224.
- Bonaparte, Jérôme** (1784—1860) — fratele mai mic al lui Napoleon I, rege al Westfaliei (1807—1813). — 77.
- Bonaparte, Napoleon, Joseph-Charles-Paul** (1822—1891) — fiul lui Jérôme Bonaparte, văr al lui Ludovic Bonaparte, în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă. — 77.
- Bouchotte, Jean-Baptiste-Noël** (1754—1840) — ofițer francez, a participat la revoluția burgheză franceză de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, iacobin, ministru de război (1793—1794). — 515, 536.
- Brandenburg-Ansbach, margraf** — vezi *Cazimir*.
- Brandenburg, Friedrich Wilhelm**, conte (1792—1850) — general prusian, șeful guvernului reacționar din Prusia (1848—1850). — 557.
- Braunschweig, Karl Wilhelm Ferdinand**, duce de (1735—1806) — a comandat armata austro-prusiană, care a luptat împotriva Franței revoluționare în perioada revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 509.
- Bréa, Jean Baptiste Fidèle** (1790—1848) — general francez, reacționar, a luat parte la înăbușirea răscoalei din iunie 1848; a fost împușcat de insurgenți. — 62.
- Brentano, Lorenz** (1813—1891) — democrat mic-burghez din Baden, de profesiune avocat; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, a făcut parte din aripa de stînga; în 1849 a fost în fruntea guvernului provizoriu din Baden; după înfrîngerea răscoalei din Baden-Palatinat a emigrat în Elveția, apoi în S.U.A. — 142, 143—144, 146—149, 151—153, 156, 158, 184, 190, 206, 210, 211.
- Bright, John** (1811—1889) — fabricant englez, om politic burghez, liber-schimbist, unul dintre fondatorii Ligii împotriva legilor cerealelor; de la sfârșitul deceniului al 7-lea unul dintre liderii partidului liberal; în repetate rânduri ministru în guvernele liberale. — 81, 245.
- Brougham, Henry** (1778—1868) — jurist și om de litere englez, mi-

- litant de seamă al partidului whigilor, lord-cancelar (1830—1834). — 481.
- Brüggemann**, Karl Heinrich (1810—1887) — publicist burghez german, liberal; în 1845—1855 redactor-șef al lui „Kölnische Zeitung”. — 497.
- Bruhn**, Karl (n. 1803) — ziarist german, membru al Ligii celor proscriși și al Ligii celor drepți, iar ulterior al Ligii comuniștilor, din care a fost exclus în 1850; mai târziu redactor al ziarului lassalleian „Nordstern” din Hamburg. — 332, 333.
- Bucher**, Lothar (1817—1892) — funcționar, publicist prusian, în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană, a făcut parte din centrul de stînga; după înfrîngerea revoluției din 1848 a emigrat la Londra; mai târziu național-liberal, adept al lui Bismarck. — 327.
- Bugeaud de la Piconnerie**, Thomas Robert (1784—1849) — mareșal francez; membru al Camerei deputaților în perioada monarhiei din iulie, orléanist, în 1848—1849 a comandat armata din Alpi; deputat în Adunarea legislativă. — 48.
- Bunsen**, Christian Karl Josias, baron (1791—1860) — diplomat, publicist și teolog prusian, apropiat de cercurile de la curtea Prusiei, ambasador la Londra (1842—1854). — 344, 352, 481.
- Burg-Bernheim**, Gregor — unul dintre capii răscoalei țărănești din Ansbach în 1525. — 427.
- Burritt**, Elihu (1810—1879) — lingvist american, filantrop și pacifist burghez, organizatorul unei serii de congrese pacifiste internaționale. — 480.
- C**
- Cabet**, Etienne (1788—1856) — publicist francez, reprezentant de seamă al comunismului utopic pașnic, autorul cărții „Călătorie în Icaria”. — 29, 296.
- Camphausen**, Ludolf (1803—1890) — bancher german, unul dintre liderii burgheziei liberale renane; în perioada martie-iunie 1848 prim-ministru al Prusiei, a dus o politică trădătoare, de împăciuire cu reacțiunea. — 124.
- Capefigue**, Jean Baptiste Honoré Raymond (1802—1872) — publicist și istoric francez, monarhist. — 105, 489.
- Carlier**, Pierre (1799—1858) — prefectul poliției din Paris (1849—1851), bonapartist. — 89, 90, 315.
- Carlyle**, Thomas (1795—1881) — scriitor englez, istoric și filozof idealist; a propovăduit cultul eroilor; exprimînd concepții înrudite cu socialismul feudal din deceniul al 5-lea, a criticat burghezia engleză de pe pozițiile romantismului reacționar, a aderat la partidul tory; după 1848 reacționar inveterat, dușman declarat al mișcării muncitorești. — 274—280, 281—285.
- Carnot**, Lazare Hippolyte (1801—1888) — publicist și om politic francez, republican burghez, ministru al instrucțiunii în guvernul provizoriu, deputat în Adunarea constituantă; adversar hotărît al partidului ordinii. — 94—96, 323.
- Carnot**, Lazare Nicolas (1753—1823) — matematician și fizician francez, om politic și specialist în probleme militare, republican burghez; în perioada revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea a aderat la iacobini, în 1794 a luat parte

- la lovitura de stat contrarevoluționară de la 9 termidor. — 94, 509, 515, 516, 536.
- Carol I* (1600—1649) — rege al Angliei (1625—1649), executat în timpul revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea. — 225.
- Carol al X-lea* (1757—1836) — rege al Franței (1824—1830). — 95.
- Carol-Albert* (1798—1849) — rege al Piemontului (1831—1849). — 58, 518.
- Carrière*, Moritz (1817—1895) — filozof idealist german, profesor de estetică. — 213.
- Caussidière*, Marc (1808—1861) — democrat mic-burghez francez, participant la răscoala din 1834 din Lyon; unul dintre organizatorii societăților revoluționare secrete în perioada monarhiei din iulie; după revoluția din februarie 1848 prefectul poliției din Paris, deputat în Adunarea constituantă; în iunie 1848 a emigrat în Anglia. — 23, 38, 63, 286, 288 — 291, 298—301.
- Cavaignac*, Louis Eugène (1802—1857) — general și om politic francez, republican burghez moderat; a luat parte la cucerirea Algeriei, după revoluția din februarie 1848 guvernator al Algeriei; cunoscut pentru metodele sale barbare de a duce războiul; din mai 1848 ministru de război al Franței; a înăbușit cu deosebire cruzime răscoala din iunie a muncitorilor din Paris; șeful puterii executive (iunie-decembrie 1848). — 32, 33, 37, 40—41, 42, 44—47, 50, 52, 56—58, 64, 70, 520, 553.
- Cazimir* [1481—1527] — margraf de Brandenburg-Ansbach, reprezentant al ramurii francone a dinastiei de Hohenzollern; organizatorul măcelării sîngeroase a răsculaților din Ansbach și a țărănilor și orășenilor din Rothenburg. — 427—430.
- Cervantes de Saavedra*, Miguel (1547—1616) — mare scriitor realist spaniol. — 142, 217, 482.
- Cezar* (Caius Iulius Cezar) (aprox. 100—44 î.e.n.) — celebru comandant de oști și bărbat de stat roman. — 77.
- Chambord*, Henri Charles (1820—1883) — ultimul reprezentant al vechii linii a Bourbonilor, nepotul lui Carol al X-lea, pretendent la tronul Franței sub numele de Henric al V-lea. — 74, 108, 492.
- Changarnier*, Nicolas Anne Théodule (1793—1877) — general și om politic burghez francez, monarhist; în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, după iunie 1848 comandant de garnizoană și al gărzii naționale din Paris, a luat parte la împrăștierea demonstrației de la 13 iunie 1849 din Paris. — 48—49, 54, 55, 65, 71, 74—75, 107, 111—112, 490, 494—496.
- Chenu*, Adolphe — în perioada monarhiei din iulie a făcut parte din societățile revoluționare secrete din Franța, agent al poliției. — 286—292, 295—301.
- Clement* — ofițer, în 1849 comandant de batalion în armata revoluționară din Baden-Palatinat. — 185, 188.
- Cobbett*, William (1762—1835) — om politic și publicist englez, reprezentant de seamă al radicalismului mic-burghez, a luptat pentru democratizarea regimului politic din Anglia. — 274.
- Cobden*, Richard (1804—1865) — fabricant și om politic burghez

- englez, liber-schimbist, unul dintre fondatorii Ligii împotriva legilor cerealelor, participant la o serie de congrese pacifiste, printre care cel de la Frankfurt pe Main din 1850. — 82, 238, 261, 480.
- Cooper, Fenimore** (1789—1851) — romancier american de seamă. — 287—289.
- Corvin-Wiersbitzki, Otto** (1812—1886) — fost locotenent prusian democrat, a luat parte la insurecțiile republicane din Baden în 1848, participant la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat; șeful statului-major general din Rastatt. — 195.
- Crémieux, Adolphe** (1796—1880) — avocat și om politic burghez francez, în deceniul al 5-lea liberal; în perioada revoluției de la 1848 membru al guvernului provizoriu; în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă. — 17, 57, 584.
- Creton, Nicolas Joseph** (1798—1864) — avocat francez; în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă. — 83.
- Cromwell, Oliver** (1599—1658) — conducătorul burgheziei și al nobilimii îmburghezite în perioada revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea, din 1653 lord protector al Angliei, Scoției și Irlandei. — 228, 274, 275.
- Csáky, Miclos** (m. 1514) — episcop de Cenad; a fost ucis de insurgenți în timpul răscoalei țărănești din 1514 din Ungaria. — 399.
- Cubières, Amédée-Louis** (1786—1853) — general și bărbat de stat francez, orléanist; în perioada 1839—1840 ministru de război, în 1840 degradat pentru abuz și luare de mită. — 82.
- D**
- Danton, George Jacques** (1759—1794) — unul dintre militanții de seamă ai revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, conducătorul aripii drepte a iacobinilor. — 132, 275.
- Darasz, Albert** (1808—1852) — militant al mișcării poloneze de eliberare națională; a luat parte la răscoala din 1830—1831, militant activ al organizației democratice emigranților polonezi, membru al Comitetului Central al democrației europene. — 500.
- Daumer, Georg Friedrich** (1800—1875) — scriitor german, autorul unei lucrări de istorie a religiei. — 212—217.
- De Flotte, Paul** (1817—1860) — ofițer de marină, democrat și socialist francez, adept al lui Blanqui, participant activ la evenimentele din 15 mai și la răscoala din iunie 1848 din Paris; deputat în Adunarea legislativă (1850—1851). — 94, 95, 322, 323.
- De la Hodde** (sau Delahodde), Lucien (1808—1865) — publicist francez, a făcut parte din societățile revoluționare secrete în perioada Restaurației și a monarhiei din iulie, agent al poliției. — 286—292, 296, 299, 300.
- Delamarre, Théodor Cazimir** (1797—1870) — bancher francez; publicist, din 1844 proprietarul ziarului „La Patrie”, bonapartist. — 320.
- Delessert, Gabriel** (1786—1858) — prefectul poliției din Paris (1836—1848). — 287, 295.
- Dembiński, Henric** (1791—1864) — general polonez, militant al mișcării naționale de eliberare; a luat parte la răscoala din 1830—1831, unul dintre conducătorii ar-

- matei revoluționare din Ungaria în perioada revoluției din 1848—1849. — 120, 137.
- Demostene* (384—322 î.e.n.) — celebru orator și om politic din Grecia antică. — 78.
- D'Ester*, Karl Ludwig Johann (1811—1859) — socialist și democrat german, de profesiune medic; membru al comunității din Colonia a Ligii comuniștilor; în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană; a făcut parte din aripa stingă; din octombrie 1848 membru al Comitetului Central al democraților din Germania; a jucat un rol de seamă în insurecția din 1849 din Baden-Palatinat; mai târziu a emigrat în Elveția. — 154, 158, 160, 170, 190, 195, 205.
- Dietrichstein*, Sigmund (1484—1540) — guvernator al Stiriei; comandant imperial de armată; a înăbușit răscoala țărănilor din regiunea Alpiilor austrieci din 1515—1516; în timpul răscoalei din 1525 a fost luat prizonier de răsculați, iar mai târziu a fost pus în libertate. — 400, 440, 441.
- Dietz*, Oswald (aprox. 1824—1864) — arhitect german din Wiesbaden, participant la revoluția din 1848—1849, a emigrat la Londra; membru al Organului Central al Ligii comuniștilor; după sciziunea Ligii a făcut parte din fracțiunea sectaristă-aventuristă a lui Willich și Schapper, mai târziu a luat parte la războiul civil din S.U.A. — 579.
- Dingelstedt*, Franz, baron (1814—1881) — poet și scriitor german, la început reprezentant al poeziei politice opoziționiste mic-burgeze, de la mijlocul deceniului al 5-lea dramaturg al curții; monarhist. — 213.
- Disraeli*, Benjamin, conte de Beaconsfield (1804—1881) — bărbat de stat și scriitor englez, în de-
- ceput al 5-lea a aderat la gruparea „Tinăra Anglie”; ulterior lider al partidului conservator, prim-ministru. (1868 și 1874—1880). — 463.
- Doja*, Gheorghe (aprox. 1474—1514) — nobil de țară din regiunea secuiească din Transilvania, conducătorul răscoalei țărănilor din Ungaria și Transilvania din 1514; a fost crunt torturat și executat de nobilii învingători. — 398—401.
- Doja*, Grigore (m. 1514) — fratele lui Gheorghe Doja, a luat parte la răscoala țărănilor din Ungaria și Transilvania din 1514; a fost făcut prizonier împreună cu frațele său și executat. — 399.
- Doll* — democrat mic-burghez german, originar din Prusia renană, comis-voiajor; a luat parte la răscoalele republicane din Baden din 1848, comandant al unei divizii în timpul răscoalei din 1849 din Baden-Palatinat. — 204, 208.
- Dortu*, Max (1825—1849) — democrat revoluționar german; fost ofițer prusian; participant la răscoala din 18 martie 1848 din Berlin și la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat; împușcat în urma sentinței Curții marțiale militare prusiene. — 325.
- Dreher* — participant la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat, comandant al batalionului miliției populare din Karlsruhe. — 172, 173, 179, 181, 182, 205.
- Dronke*, Ernst (1822—1891) — publicist german, la început „adevărat socialist”, apoi membru al Ligii comuniștilor și unul dintre redactorii „Noii gazete renane”; după revoluția din 1848—1849 a emigrat în Anglia; ulterior a renunțat la activitatea politică. — 333.

- Duclerc**, Eugène (1812—1888) — ziarist și om politic francez, membru al redacției ziarului „National” (1840—1846), ministru de finanțe în perioada mai-iunie 1848. — 56.
- Dufaure**, Jules Armand Stanislas (1798—1881) — avocat, om politic burghez francez, orléanist; în 1848 deputat în Adunarea constituantă, în perioada octombrie-decembrie 1848 ministru de interne în guvernul Cavaignac. — 43, 46, 82.
- Dumouriez**, Charles François (1739—1823) — general și om politic francez din perioada revoluției burgheze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, girondin; în perioada 1792—1793 a comandat armata revoluționară din nord; în martie 1793 a trădat cauza revoluției. — 509, 510.
- Dupin**, André Marie Jean Jacques (1783—1865) — jurist și om politic francez, orléanist, președintele Adunării legislative; mai târziu bonapartist. — 104, 488.
- Dupont de l'Eure**, Jacques Charles (1767—1855) — om politic francez, liberal; participant la revoluția burgheză de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și la revoluția din 1830; în deceniul al 5-lea s-a apropiat de republicanii burghezi moderați; în 1848 președinte al guvernului provizoriu. — 17, 584.
- Dupoty**, Michel August (1797—1864) — publicist francez, a colaborat la editarea unei serii de ziare cu orientare republicană democrată. — 288.
- E**
- Eccarius**, Johann Georg (1818—1889) — croitor german, membru al Ligii celor drepte, apoi al Ligii comuniștilor, membru al Consi-
- liului General al Internaționalei I, mai târziu a participat la mișcarea trade-unionistă din Anglia. — 449, 451.
- Eckermann**, Johann Peter (1792—1854) — scriitor german, autor și editor al cărții „Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieții sale”. — 213.
- Eichfeld**, Karl — fost locotenent-major în armata din Baden, apropiat de cercurile democratice, în 1849 ministru de război în guvernul provizoriu din Baden. — 148.
- Eisenhut**, Anton (m. în 1525) — preot din Eppingen (Palatinat); conducătorul răscoalei locale a țărănilor și orașenilor în perioada războiului țărănesc din 1525. — 423.
- Eitel**, Hans — conducătorul Cetei lacului (Suabia) în timpul războiului țărănesc din 1525; a semnat tratatul de la Weingarten cu Truchsess, iar apoi și-a dizolvat detașamentul. — 410.
- Emmermann**, Karl — pădurar-șef în Provincia renană, în 1849 a comandat un detașament de pușcași al armatei revoluționare din Baden-Palatinat; după înfrângerea revoluției a emigrat în Elveția. — 200.
- Engelhardt**, Magdalene Philippine (1796—1831) — poetă germană puțin cunoscută. — 213.
- Engels**, Friedrich (1820—1895) — vezi date biografice. — 8, 131, 134, 136, 142, 148—155, 160—163, 166, 169—174, 177—209, 315, 329, 330, 340—345, 350—352, 449, 505, 506, 561, 563, 566, 568, 569, 570, 572, 575, 578.
- Ernst** (mort în 1513) — arhiepiscop de Magdeburg. — 379.

- Evans*, David Morier (1819—1874) — economist englez. — 464.
- Ewerbeck*, August Hermann (1816—1860) — medic și literat german, conducătorul comunităților din Paris ale Ligii celor drepti, ulterior membru al Ligii comunistilor, din care a ieșit în 1850. — 337.
- F
- Falloux*, Alfred (1811—1886) — om politic și scriitor francez, legitimist și clerical, în 1848 inițiatorul desființării atelierelor naționale și inspiratorul innăbușirii răscoalei din iunie din Paris, ministru al instrucțiunii (1848—1849). — 48, 57, 68, 78.
- Faucher*, Jules (Julius) (1820—1878) — publicist german, tânăr hegelian, partizan activ al libertății comerțului în Germania, la începutul deceniului al 6-lea a propovăduit concepții burghezo-individualiste, anarhiste. — 311, 452.
- Faucher*, Léon (1803—1854) — publicist și om politic burghez francez, economist malthusian, unul dintre conducătorii partidului ordinii, ministru de interne (decembrie 1848—mai 1849), mai tirziu bonapartist. — 12, 48, 53, 56.
- Fenner von Fenneberg*, Daniel (1820—1863) — ofițer austriac, în 1848 comandantul gărzii naționale din Viena, ulterior comandantul suprem și șeful statului-major al armatei revoluționare din Palatinat; după încercarea nereușită de a cuceri fortăreața Landau a fost destituit. — 163.
- Ferdinand I* (1503—1564) — arhiduce austriac, împărat al Germaniei (1556—1564). — 409, 429, 431, 440—442.
- Feuerbach*, Ludwig (1804—1872) — cel mai mare filozof materialist german din perioada premarxistă. — 453.
- Feuerbacher*, Matern — membru al consiliului municipal și unul dintre conducătorii opoziției bürgerilor din Gross-Bottwar (Württemberg); în 1525 a fost în fruntea cetii albe luminoase a țăranilor și orășenilor răsculați din Württemberg; după înfringerea răsculaților a fugit în Elveția. — 418, 419, 422, 423.
- Fickler*, Joseph (1808—1865) — ziarist german, democrat mic-burghez, unul dintre conducătorii mișcării democratice din Baden din 1848—1849, în 1849 membru al guvernului provizoriu din Baden. — 143.
- Filip I* (1479—1533) — margraf de Baden; în 1525 a luat parte la innăbușirea răscoalei țăranilor din sudul Germaniei. — 395, 398, 430.
- Filip I* (1504—1567) — landgraf de Hessa; a luat parte la zdrobirea răscoalei din 1522—1523 a cavalerilor; organizatorul innăbușirii răscoalei țăranilor din Turingia din 1525. — 406, 436, 437, 444.
- Flocon*, Ferdinand (1800—1866) — om politic și publicist francez, democrat mic-burghez, unul dintre redactorii ziarului „Réforme”, în 1848 membru al guvernului provizoriu. — 17, 299, 584.
- Florian* — vezi *Greisel*, Florian.
- Forner*, Anton — primar al orașului imperial Nördlingen (Franconia); în 1525 a trecut de partea țăranilor răsculați și a condus partidul plebeian de la oraș. — 414.
- Fothergill*, Thomas — ofițer englez, secretar de onoare al Ligii emi-

- granților germani, organizată de democrații mic-burghezi la Londra în 1850. — 330
- Fouché, Joseph** (1759—1820) — militant al revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și al imperiului napoleonian; în perioada revoluției iacobin, în timpul lui Napoleon I șeful poliției; s-a remarcat printr-o nemaipomenită lipsă de scrupule. — 89, 326.
- Fould, Achille** (1800—1867) — bancher și om politic francez, orléanist, ulterior bonapartist; în anii 1849—1867 a ocupat în repetate rânduri postul de ministru de finanțe. — 26, 40, 51, 79, 80, 82, 83.
- Fouquier-Tinville, Antoine Quentin** (1746—1795) — militant de seamă al revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea; în 1793 acuzator public la Tribunalul revoluționar. — 59.
- Fourier, Charles** (1772—1837) — mare socialist utopist francez. — 298.
- Francisc I** (1494—1547) — rege al Franței. — 304, 408.
- Fränkel** — muncitor german din Londra, în 1847 militant activ al Ligii comuniștilor și al Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra; în 1849—1850 membru al Organului Central al Ligii comuniștilor, după sciziunea Ligii a făcut parte din fracțiunea sectaristă-aventuristă a lui Willich și Schapper. — 579.
- Frederic al II-lea** (1712—1786) — rege al Prusiei (1740—1786). — 224, 522, 528.
- Frederic al III-lea** (1463—1525) — principe elector de Saxonia (1486—1525); protector al lui Luther, unul dintre persecutorii lui Münzer. — 376.
- Frederic-Wilhelm al II-lea** (1744—1797) — rege al Prusiei (1786—1797). — 509.
- Frederic-Wilhelm al IV-lea** (1795—1861) — rege al Prusiei (1840—1861). — 139, 229, 230, 241, 343, 496—498.
- Fries, Peter** — jurist german, democrat mic-burghez; a luat parte la răscoala din Baden-Palatinat, din 1849 membru al guvernului revoluționar provizoriu din Palatinat; după aceea a emigrat în Elveția. — 332.
- Fruntsberg, Georg** (1473—1528) — comandantul mercenarilor germani aflați în slujba Uniunii din Suabia; în 1525—1526 a luat parte la înăbușirea răscoalei țărănilor din Suabia și din arhiepiscopatul Salzburg. — 431, 441.
- Füster, Anton** (1808—1881) — teolog austriac, profesor la Universitatea din Viena; în 1848 deputat în Reichstag, democrat mic-burghez, emigrant la Londra, apoi în S.U.A. — 558, 560.

G

Gagern, Heinrich, baron (1799—1880) — om politic burghez german, liberal moderat, deputat și președinte al Adunării naționale de la Frankfurt; făcea parte din centrul de dreapta, prim-ministru imperial (decembrie 1848—martie 1849); după mai 1849 unul dintre liderii partidului de la Gotha. — 480, 497.

Galeer, Albert (1816—1851) — profesor și literat elvețian democrat; participant la războiul împotriva Sonderbundului din Elveția din 1847 și la răscoala din Baden-Palatinat din 1849. — 328.

Garnier-Pagès, Louis Antoine (1803—1878) — om politic francez, republican burghez moderat, în

- 1848 membru al guvernului provizoriu și primar al Parisului. — 299, 584.
- Gatterer* — vezi *Engelhardt*, Magdalene Philippine.
- Gebert*, August — țimplar din Mecklenburg, membru al Ligii comunistilor din Elveția, s-a mutat la Londra; după sciziunea Ligii a făcut parte din fracțiunea sectaristă-aventuristă a lui Willich și Schapper. — 579.
- Geismaier*, Michael (m. aprox. 1527) — unul dintre cei mai talentați conducători ai răscoalei țăranilor din Tirol și din episcopatul Salzburg; fiul unui miner, secretar al episcopului de Salzburg, ulterior funcționar vamal. — 443.
- Georg* (1471—1539) — duce de Saxonia (1500—1539); unul dintre organizatorii reprimării țăranilor răsculați din Turingia în 1525. — 384.
- Gerber*, Erasmus (m. 1525) — unul dintre conducătorii țăranilor răsculați din Alsacia din 1525; după înfrângerea de lângă Zabern a răsculaților, a fost luat prizonier și spânzurat. — 438.
- Gerber*, Theus — comandantul cetei orașenilor din Stuttgart, în 1525 a trecut în ceata răsculaților din Württemberg condusă de Feuerbacher; după înfrângerea răscoalei țăranilor din Württemberg a fugit în Esslingen. — 419, 422.
- Geyer*, Florian (m. 1525) — cavaler german; în 1525 a trecut de partea țăranilor răsculați; comandantul cetei negre, a căzut în luptă. — 414—417, 425—428.
- Ghillany*, Friedrich Wilhelm (1807—1876) — istoric și teolog german puțin cunoscut. — 213.
- Girardin*, Emile de (1806—1881) — publicist și om politic burghez francez, în deceniile al 3-lea și al 4-lea a fost, cu unele întreruperi, redactorul ziarului „Presse”; în politică s-a remarcat printr-o extremă neprincipialitate; înainte de revoluția din 1848 s-a aflat în opoziție față de guvernul Guizot; în perioada revoluției — republican burghez, deputat în Adunarea legislativă (1850—1851), în 1850 reprezentant al așa-numitului socialism burghez; ulterior bonapartist. — 104, 302—314, 453, 488.
- Goethe*, Johann Wolfgang (1749—1832) — mare scriitor și gânditor german. — 212, 213, 217.
- Goegg*, Amand (1820—1897) — ziarist german, democrat mic-burghez, în 1849 membru al guvernului provizoriu din Baden, în deceniul al 8-lea a aderat la social-democrația germană. — 150, 190.
- Görgey*, Arthur (1818—1916) — militar din timpul revoluției din 1848—1849 din Ungaria, comandant suprem al armatei maghiare (aprilie—iunie 1849); s-a sprijinit pe ofițerimea reacționară și pe partea contrarevoluționară a burgheziei, a sabotat războiul revoluționar. — 153.
- Götz* — vezi *Berlichingen*, Götz von.
- Götz*, Christian (1783—1849) — general austriac; în 1848—1849 a participat la înăbușirea revoluției din Italia și Ungaria. — 517.
- Goudchaux*, Michel (1797—1862) — bancher francez, republican burghez; în 1848 ministru de finanțe în guvernul provizoriu. — 38.
- Grandin*, Victor (1797—1849) — fabricant francez, membru al Camerei deputaților (1839—1848); în perioada celei de-a

doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; s-a situat pe poziții conservatoare extremiste. — 12.

Grandménil — ziarist francez, democrat mic-burghez, militant în societățile revoluționare secrete în perioada monarhiei din iulie, unul dintre fondatorii și editorii ziarului „Réforme”. — 288.

Granier de Cassagnac, Adolphe (1806—1880) — ziarist francez, om politic lipsit de principii, până la revoluția din 1848 orléanist, ulterior bonapartist; în perioada celui de-al doilea Imperiu deputat în Corpul legislativ. — 105, 489.

Grebel, Konrad — conducătorul secției anabaptiste din Zürich, adept al lui Münzer; a condus agitația revoluționară din sudul Germaniei. — 386.

Greiner, Ludwig — jurist german, democrat mic-burghez, în 1849 membru al guvernului provizoriu revoluționar din Palatinat; după înfringerea revoluției a emigrat în Elveția, apoi în S.U.A. — 169—171, 332.

Greisel, Florian — preot, participant activ la războiul țărănesc din 1525 din Suabia; după ce țărani din Suabia au încheiat tratatul de la Weingarten s-a ascuns în Elveția. — 421.

Grey, George (1799—1882) — bărbat de stat englez, whig, ministru de interne (1846—1852, 1855—1858 și 1861—1866) și ministru al coloniilor (1854—1855). — 259.

Grün, Karl (1817—1887) — publicist german, la mijlocul deceniului al 5-lea unul dintre principalii reprezentanți ai „adevăraturii socialism”; în perioada re-

voluției din 1848—1849 s-a manifestat ca democrat mic-burghez; deputat în Adunarea națională prusiană. — 324.

Gugel-Bastian (m. 1514) — organizatorul complotului țăranilor din Baden din 1514, executat la Freiburg. — 398.

Guinard, Auguste Joseph (1799—1874) — democrat mic-burghez francez, în 1848—1849 deputat în Adunarea constituantă, participant activ la acțiunea din 13 iunie 1849 a partidului Muntelui. — 95.

Guizot, François-Pierre-Guillaume (1787—1874) — istoric și bărbat de stat burghez francez; din 1840 până la revoluția din februarie 1848 a condus efectiv politica internă și externă; a exprimat interesele marii burghezii financiare. — 12, 16, 33, 41, 48, 55, 73, 79, 222—228, 274.

Gutzkow, Karl (1811—1878) — scriitor german, unul dintre reprezentanții grupului literar „Tânără Germanie”; în perioada 1838—1842 redactor al revistei „Telegraph für Deutschland”. — 213.

Gützlaff, Karl Friedrich August (1803—1851) — misionar german în China. — 239.

H

Habern, Wilhelm — mareșal al Palatinatului, comandant în armata principelui elector Ludwig al Palatinatului; a participat la înăbușirea răscoalei din 1525 a țăranilor din Palatinat. — 418, 429.

Hafis, Schems ed-din-Mohamed (1300—1389) — mare poet persan, clasic al literaturii tagice; tagic de origine. — 215.

- Hanovra*, dinastia de — dinastia regală a Angliei (1714—1901). — 223.
- Hansemann*, David (1790—1864) — mare capitalist, unul dintre liderii burgheziei liberale din Renania; în martie-septembrie 1848 ministru de finanțe al Prusiei, a dus o politică trădătoare, de înțelegere cu reacțiunea. — 124.
- Harney*, George Julian (1817—1897) — militant de seamă al mișcării muncitorești engleze, unul dintre conducătorii aripii de stînga a cartiștilor; redactor al ziarelor „Northern Star”, „Democratic Review”, „Friend of the People”, „Red Republican” și al altor publicații cartiste; prieten al lui Marx și Engels. — 450, 484, 568.
- Hassenpflug*, Hans Daniel (1794—1862) — bărbat de stat german reacționar, în 1832 ministru de justiție și ministru de interne în Kurhessen; în 1850 șeful guvernului, adept al absolutismului. — 498.
- Haupt*, Hermann Wilhelm (n. aprox. 1831) — funcționar comercial german, membru al Ligii comuniștilor, unul dintre cei arestați în procesul comuniștilor de la Colonia; în timpul instrucției a făcut mărturisiri trădătoare; fiind eliberat de poliție înainte de proces, a fugit în Brazilia. — 449.
- Hüusner*, Karl — inginer german, în 1849 a comandat detașamentul din Renania și Hessen al armatei revoluționare din Baden-Palatinat. — 165.
- d'Haussez*, Charles (1778—1854) — om politic francez, reacționar extremist, în 1829 ministru al marinei. — 95.
- d'Hautpoul*, Alphonse Henri (1789—1865) — general francez, legitimist, mai tirziu bonapartist; ministru de război. — 78, 88, 94, 104, 111, 112, 234, 488, 494, 495.
- Haynau*, Julius Jakob (1786—1853) — feldmareșal austriac; în 1848—1849 a înăbușit cu cruzime mișcarea revoluționară din Italia și Ungaria. — 75, 480.
- Hecker*, Friedrich Karl (1811—1881) — republican din Baden, democrat mic-burghez, unul dintre conducătorii răscoalei din Baden din aprilie 1848; mai tirziu a emigrat în S.U.A.; a participat la războiul civil de partea celor din Nord. — 117, 132, 166, 204, 211.
- Hegel*, Georg Wilhelm Friedrich (1770—1831) — mare filozof german, idealist obiectiv; a elaborat multilateral dialectica idealistă. — 219, 240, 275, 381, 454, 455, 502.
- Hein* — emigrant german la Londra, membru al Ligii comuniștilor; în perioada scindării Ligii, adept al lui Marx. — 449.
- Heintzmann*, Alexis (n. aprox. 1812) — jurist prusian liberal, membru al Comitetului de securitate în timpul răscoalei din Elberfeld din mai 1849, mai tirziu emigrant la Londra. — 132.
- Heinzen*, Karl (1809—1880) — publicist german de orientare radicală, democrat mic-burghez; a luat atitudine împotriva lui Marx și Engels; în 1849 a participat cîțva timp la răscoala din Baden-Palatinat, după aceea a emigrat în Elveția, iar apoi în Anglia; în toamna anului 1850 a emigrat definitiv în S.U.A. — 7, 8, 151.
- Hellenstein*, Ludwig, conte (aprox. 1498—1525) — guvernator austriac al Württembergului, cunos-

- cut prin perfidia și cruzimea sa față de țărani. — 415, 416, 425.
- Helvétius*, Claude Adrien (1715—1771) — remarcabil filozof francez, reprezentant al materialismului mecanicist, ateu; unul dintre ideologii burgheziei revoluționare franceze. — 65.
- Henric al IV-lea* (1553—1610) — rege al Franței (1589—1610). — 224.
- Henric al V-lea* — vezi *Chambord*, Henri Charles.
- Henric al VIII-lea* (1491—1547) — rege al Angliei (1509—1547). — 226.
- Hessen*, landgraf de — vezi *Filip I*.
- Hipler*, Wendel (m. 1526) — nobil german, în 1525 a aderat la răscoala țăranilor din Franconia; autorul principal al „Programului de la Heilbronn”; după înfrângerea țăranilor a fugit, dar în 1526 a fost arestat; a murit în închisoare. — 414, 416, 423—426.
- Hirschfeld*, Moritz (1791—1859) — general prusian, în 1849 comandant de corp de armată; a acționat împotriva răsculaților din Baden-Palatinat. — 177.
- Höchster*, Ernst Hermann (n. aprox. 1811) — avocat din Elberfeld, democrat mic-burghez, președinte al Comitetului de securitate în timpul răscoalei din Elberfeld în mai 1849; după înfrângerea răscoalei a emigrat din Germania; mai târziu s-a retras din activitatea politică. — 132, 143.
- Hohenlohe*, conți — dinastie princiară din Franconia. — 414, 415.
- Hohenzollern* — dinastia principilor electori de Brandenburg (1415—1701), a regilor prusieni (1701—1918) și a împăraților germani (1871—1918). — 178.
- Homer* — poet epic semilegendar din Grecia antică, autorul „Iliadei” și „Odiseii”, — 230.
- Hosu*, Anton — unul dintre capii răscoalei țăranilor din Ungaria din 1514. — 399, 400.
- Hubmaier*, Balthasar (m. 1528) — preot din Waldshut, doctor în teologie, adept al lui Münzer și propovăduitor al Reformei populare; a fost ars pe rug. — 386, 407.
- Hugo*, Victor (1802—1885) — mare scriitor francez, în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă. — 77, 106, 489.
- Huss*, Jan (aprox. 1369—1415) — conducătorul Reformei din Cehia, profesor la Universitatea din Praga, inspiratorul mișcării cehe de eliberare națională; a fost acuzat de erezie și ars pe rug; erou național al poporului ceh. — 372.
- Hutten*, Frowen — vărul lui Ulrich von Hutten, a trăit la curtea principelui elector din Mainz; în 1525 a luat parte la înăbușirea răscoalei țărănești. — 429.
- Hutten*, Ulrich von (1488—1523) — poet umanist german, adept al Reformei, unul dintre ideologii cavalerimii germane; a luat parte la răscoala cavalerilor din 1522—1523. — 376, 403—406, 429.

I

Ioachim din Floris (Calabria) (aprox. 1132—1202) — abate italian, mistic din evul mediu, unul dintre propagatorii ideii despre „a doua venire” a lui Hristos; doctrina sa a fost declarată de biserica catolică drept erezie. — 379.

J

Jansen, Johann Joseph (1825—1849) — democrat mic-burghez german, membru al Ligii comunistilor; în 1848 unul dintre militanții Uniunii muncitorilor din Colonia, partizan al lui Gottschalk; împușcat pentru participare la răscoala din Baden-Palatinat din 1849. — 325.

Jaup, Heinrich Karl (1781—1860) — jurist german liberal, șeful guvernului din Hessen-Darmstadt (1848—1850), președintele congresului pacifist din august 1850 de la Frankfurt pe Main. — 480.

Jean Paul (pseudonimul literar al lui Johann Paul Friedrich Richter) (1763—1825) — scriitor satiric german. — 275.

Jellačić, Josip, conte (1801—1859) — general austriac, ban al Croației; a luat parte activă la înăbușirea revoluției din 1848—1849 din Ungaria și Austria. — 557.

Johann (1468—1532) — duce de Saxonia, din 1525 principe elector de Saxonia; unul dintre persecutorii lui Münzer, organizatorul reprimării țăranilor răsculați din Turingia în 1525. — 383.

Jones, Ernest Charles (1819—1869) — militant de seamă al mișcării muncitorești engleze, poet și publicist proletar, unul dintre conducătorii aripii de stînga a cariștilor; redactor al gazetei „Northern Star”, al ziarului „Notes to the People” și „People's Paper”; prieten al lui Marx și Engels. — 484.

Joss, Fritz (m. aprox. 1517) — remarcabil organizator al uniunilor țăărănești secrete și al comploturilor din sudul Germaniei de la începutul secolului al XVI-lea. — 393—395, 401.

K

Kant, Immanuel (1724—1804) — filozof german de seamă, părintele idealismului german de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. — 79.

Kinkel, Gottfried (1815—1882) — poet și publicist german, democrat mic-burghez, participant la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat; condamnat de tribunalul prusian la închisoare pe viață, a evadat din închisoare și a emigrat în Anglia; unul dintre liderii emigranților mic-burhezi din Londra, i-a combătut pe Marx și Engels. — 185, 198, 200, 324—326.

Klopstock, Friedrich Gottlieb (1724—1803) — poet german, unul dintre primii reprezentanți ai iluminismului burghez în Germania. — 216.

Klose, G. — emigrant german la Londra, membru al Ligii comunistilor, în perioada sciziei Ligii adept al lui Marx. — 449.

Knierim — comandant de batalion în armata revoluționară din Baden-Palatinat în 1849. — 190—192.

Knigge, Adolf (1752—1796) — scriitor german. — 215.

Knopf — vezi *Schmid, Jorg*.

Konrad al III-lea (1466—1540) — episcop de Würzburg (1519—1540); unul dintre organizatorii reprimării sîngeroase a răscoalei țăărănești și a mișcării păturilor de jos de la orașe din Franconia din 1525. — 417, 428.

Körner, Herman Joseph Alois (1805—1882) — democrat mic-burghez german, profesor de de-

sen; a luat parte la revoluția din 1848—1849, unul dintre conducătorii răscoalei din mai 1849 de la Elberfeld; după înăbușirea răscoalei a emigrat în Elveția, iar mai târziu în S.U.A. — 332.

Kossuth, Lajos (1802—1894) — conducătorul mișcării maghiare de eliberare națională, a condus elementele burghezo-democratice în revoluția de la 1848—1849, șeful guvernului revoluționar maghiar; după înfrângerea revoluției a emigrat din Ungaria. — 151, 169, 174, 184, 524.

Krug, Wilhelm Traugott (1770—1842) — filozof idealist german. — 213.

L

Lacrosse, Bertrand Theobald Joseph (1796—1865) — om politic francez, orléanist, ministru al prevederilor sociale în timpul prezidenției lui Ludovic Bonaparte; din 1850 bonapartist. — 69.

Lafayette, Marie-Joseph-Paul (1757—1834) — general francez, unul dintre conducătorii marii burghezii în perioada revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 513.

Lalitte, Jacques (1767—1844) — mare bancher și om politic francez, orléanist, reprezentant al burgheziei financiare. — 12.

La Hitte, Jean Ernest (1789—1878) — general francez, bonapartist, ministru de externe (1849—1851). — 95.

Lamartine, Alphonse (1790—1869) — poet, istoric și om politic francez, în deceniul al 5-lea republican burghez; în 1848 ministru de externe și conducătorul efectiv al guvernului provizoriu. — 17, 22, 29, 32, 485, 502, 584.

Lamparter, Gregorius (1463—1523) — consilierul ducelui Ulrich de Württemberg. — 397.

La Rochejaquelein, Henri Auguste George, marchiz (1805—1867) — om politic francez, membru al Camerei pairilor, unul dintre conducătorii partidului legitimist; în 1848 deputat în Adunarea constituantă; ulterior senator în timpul celui de-al doilea Imperiu. — 18.

Laurențiu — vezi *Mészáros, Laurențiu*.

Law, John (1671—1729) — economist și financiar burghez englez, ministru de finanțe în Franța (1719—1720); cunoscut prin speculațiile sale cu prilejul emisiunii banilor de hîrtie, care s-au soldat cu un formidabil faliment. — 459.

Leclerc, Alexandre — comerciant din Paris, adept al partidului ordinii; a luat parte la înăbușirea răscoalei muncitorilor din iunie 1848. — 103, 486.

Ledru-Rollin, Alexandre Auguste (1807—1874) — publicist și om politic francez, unul dintre conducătorii democraților mic-burghezi, redactor al ziarului „Réforme”; în 1848 membru al guvernului provizoriu, deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, unde era exponentul partidului Muntelui; după 13 iunie 1849 a emigrat în Anglia. — 17, 26, 29, 36, 38, 46, 53, 56—58, 63, 64, 66—67, 71, 83, 95, 103, 299, 486, 500, 508, 584.

Lehmann, Albert — muncitor german din Londra, militant activ al Liqii celor drepti și al Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra, mai târziu membru al Liqii comuniștilor; după scindarea ei din 1850 a făcut parte din fracțiunea sectaristă-aventuristă a lui Willich și Schapper. — 579.

- Lemoine, John** (1814—1892) — publicist francez, corespondentul din Anglia al ziarului „Journal des Débats”, ulterior redactor-șef al acestui ziar. — 489.
- Leo, Heinrich** (1799—1878) — istoric și publicist german, adept al celor mai reacționare concepții politice și religioase, unul dintre ideologii iuncherismului prusian. — 504.
- Lerminier, Jean Louis Eugène** (1803—1857) — jurist și publicist francez de orientare orléanistă; de la sfârșitul deceniului al 4-lea conservator, profesor de drept comparat la „Collège de France” (1831—1839); în urma protestelor studențimii s-a retras de la catedră. — 55.
- Lesage, Alain René** (1668—1747) — scriitor francez, autorul cunoscutului roman „Gil Blas de Santillane”. — 291.
- Liebkecht, Wilhelm** (1826—1900) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale; a luat parte la revoluția din 1848—1849, membru al Ligii comunistilor, unul dintre fondatorii și conducătorii social-democrației germane, prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 449.
- Limpurg** — familie de conți din Franconia. — 417.
- Lochner, Georg** (1798—1882) — filolog german. — 213.
- Locke, John** (1632—1704) — filozof dualist englez de seamă, senzualist; economist burghez. — 224.
- Lorcher** — consilierul ducelui Ulrich von Württemberg. — 397.
- Louverture dit Toussaint, François Dominique** (1743—1803) — conducătorul mișcării revoluționare a negrilor din Haiti, îndreptată împotriva dominației spaniolilor și englezilor în perioada revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 48.
- Löwenstein, conți** — familie de mici principii din Franconia. — 415.
- Ludovic al V-lea** (1478—1544) — prinț elector al Palatinatului (1508—1544); a participat la războiul cavalerilor din 1522—1523; unul dintre organizatorii războaielor țărănești din Franconia din 1525. — 397, 406, 415, 422—423, 425, 427—428.
- Ludovic al IX-lea** cel „sfânt” (1215—1270) — rege al Franței (1226—1270). — 75.
- Ludovic al XI-lea** (1423—1483) — rege al Franței (1461—1483). — 358, 404.
- Ludovic al XIII-lea** (1601—1643) — rege al Franței (1610—1643). — 224.
- Ludovic al XIV-lea** (1638—1715) — rege al Franței (1643—1715). — 84, 223.
- Ludovic Bonaparte** — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Ludovic-Filip** (1773—1850) — duce de Orléans, rege al Franței (1830—1848). — 12—14, 16, 41, 43, 46, 73, 77, 79—81, 108, 222, 235, 286, 297, 492, 508, 542.
- Ludovic-Filip-Albert** (1838—1894) — duce de Orléans, conte de Paris, nepotul regelui Ludovic-Filip, pretendent la tronul Franței. — 109, 492.
- Ludovic-Napoleon** — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Luther, Martin** (1483—1546) — militant de seamă al Reformei, întemeietorul protestantismului (lu-

- teranismului) în Germania, ideologul burgheziei germane; în timpul războiului țărănesc din 1525 a luat atitudine împotriva țăranilor răsculați și a sărăcimii de la orașe, situându-se de partea principilor. — 369, 375—381, 382—386, 402, 403, 407.
- M
- Magdeburg*, arhiepiscop de — vezi *Ernst al II-lea*.
- Marrast*, Armand (1801—1852) — publicist și om politic francez; unul dintre liderii republicanilor burghezi moderați, redactor al ziarului „National”; în 1848 membru al guvernului provizoriu și primar al Parisului, președinte al Adunării constituante (1848—1849). — 29, 37, 41, 42, 44, 56, 64, 235, 291, 295, 485, 584.
- Marx*, Karl (1818—1883) — (vezi date biografice). — 5, 138, 149—152, 154, 315, 320, 329, 330, 340—349, 351, 352, 449, 450, 505, 506, 558, 561, 566, 568, 570, 572, 575, 578.
- Mathieu de la Drôme*, Phillippe Antoine (1808—1865) — democrat mic-burghez francez, în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, când a aderat la partidul Muntelui; după lovitura de stat din 1851 a emigrat în Belgia. — 55.
- Matthäus* (aprox. 1468—1540) — din 1519 arhiepiscop de Salzburg; inspiratorul cruntelor persecuții împotriva adepților Reformei și al singeroaselor represalii împotriva țăranilor și orașenilor răsculați în 1525. — 441, 442.
- Mäurer*, Hermann (1813 — aprox. 1882) — scriitor german neînsemnat de orientare democratică, membru al Ligii celor proscrși, iar apoi al Ligii celor drepți. — 213.
- Mantel*, Johann (aprox. 1468—1530) — teolog german, predicator din Stuttgart, adept al lui Münzer. — 386.
- Manteuffel*, Otto Theodor, baron (1805—1882) — bărbat de stat prusian, reprezentant al birocrației nobiliare, ministru de interne (1848—1850), prim-ministru (1850—1858). — 151, 182.
- Manteuffel* — în 1849 căpitan în armata revoluționară din Baden-Palatinat, membru al organizației sportive de gimnastică; rudă cu Otto Theodor Manteuffel. — 182.
- Marat*, Jean Paul (1743—1793) — publicist francez, remarcabil militant al revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, unul dintre conducătorii iacobinilor. — 507.
- Marche* — muncitor francez; în 1848 a cerut în numele poporului ca guvernul provizoriu să proclame dreptul la muncă. — 19.
- Marie*, Alexandre (1795—1870) — avocat și om politic francez, republican burghez moderat; în 1848 ministru al prevederilor sociale în guvernul provizoriu, mai târziu ministru de justiție în guvernul Cavaignac. — 27, 584.
- Mazzini*, Giuseppe (1805—1872) — revoluționar italian, democrat burghez, unul dintre conducătorii mișcării de eliberare națională din Italia; în 1849 șeful guvernului provizoriu al republicii de la Roma, în 1850 unul dintre organizatorii Comitetului Central al democrației europene din Londra. — 483, 500, 504, 508.
- Mayerhofer* — în 1849 locțiitorul ministrului de război în guvernul

- provizoriu din Baden; a sabotat măsurile militare care ar fi trebuit luate. — 144, 148.
- Maximilian I* (1459—1519) — împărat al Germaniei (1493—1519). — 392, 400, 409.
- Meissner*, Alfred (1822—1885) — scriitor german de orientare democratică; la mijlocul deceniului al 5-lea reprezentant al poeziei „adevăratului socialism”, ulterior liberal. — 213.
- Melanchthon*, Philipp (1497—1560) — teolog german, ajutorul cel mai apropiat al lui Luther; împreună cu acesta a adaptat luteranismul la interesele principilor; a avut o atitudine ostilă față de ideile revoluționare ale lui Münzer. — 384.
- Menzingen*, Stephan (m. 1525) — cavaler german; în martie 1525 a condus răscoala micii burghezii și a plebei din Rothenburg; după înfrângerea răscoalei a fost executat. — 414, 429.
- Mercy* — locotenent-major din Baden, în 1849 a luat parte la răscoala din Baden-Palatinat; comandantul diviziei a 3-a; după înfrângerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în S.U.A.; a participat la războiul civil de partea celor din Nord. — 197, 199, 201, 204.
- Mészáros*, Laurentiu (m. 1514) — preot din Cegléd, unul dintre conducătorii răscoalei țăranilor din Ungaria din 1514; a fost luat prizonier de nobilimea maghiară și executat. — 398.
- Metzler*, Georg — unul dintre capii răscoalei țăranilor din 1525 din Odenwald și comandant al Cetei albe luminoase; a făcut parte din partidul moderat; după înfrângerea cetei a fugit. — 414—416, 423, 426.
- Mieroslawski*, Ludovic (1814—1878) — militar și om politic polonez; a participat la răscoala poloneză din 1830—1831, a luat parte la pregătirea răscoalei din Poznań în 1846; a fost eliberat din închisoare de revoluția din martie 1848, a condus răscoala din Poznań din 1848, iar mai târziu lupta răscoalelor din Sicilia; în timpul răscoalei din 1849 din Baden-Palatinat a comandat armata revoluționară; în deceniul al 6-lea a avut legături cu cercurile bonapartiste; în timpul răscoalei poloneze din 1863 a fost numit dictator de guvernul național polonez; după înfrângerea răscoalei a emigrat în Franța. — 120, 148, 152, 163, 175, 182, 189, 193—194, 197, 202, 203.
- Mniewski*, Teofil (1809—1849) — revoluționar polonez; în 1849 a luat parte în calitate de comandant de regiment la răscoala din Baden-Palatinat; în urma sentinței Curții marțiale prusiene a fost împușcat la Rastatt în 1849. — 189.
- Molé*, Louis Mathieu, conte (1781—1855) — bărbat de stat francez, orléanist, prim-ministru (1836—1837, 1837—1839); în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă. — 74.
- Moll*, Joseph (1812—1849) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale; de profesie ceasornicar; unul dintre conducătorii Ligii celor dreپți, membru al Organului Central al Ligii comunistilor; în iulie-septembrie 1848 președintele Uniunii muncitorilor din Colonia; a luat parte la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat, a fost ucis în lupta de pe Murg. — 169, 170, 196—198, 200, 264.
- Monnier* — în perioada monarhiei din iulie în Franța a făcut parte

- din societățile revoluționare secrete; după revoluția din februarie 1848 secretar general al prefecturii poliției. — 288.
- Montalembert, Charles** (1810—1870) — om politic și publicist francez, în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; orléanist, conducătorul partidului catolic; în timpul loviturii de stat l-a susținut pe Ludovic-Bonaparte. — 83, 104, 487.
- Mördes, Florian** — ministru de interne în guvernul provizoriu din Baden din 1849. — 144.
- Moreau, Jean Victor** (1763—1813) — general francez, a luat parte la războaiele Republicii franceze împotriva coaliției statelor europene; în 1800 i-a zdrobit pe austrieci la Hohenlinden. — 208.
- Müller, Hans** (m. 1525) — în 1525 conducătorul țăranilor din Pădurea Neagră, i-a trădat pe țărani; după înfrângerea răscoalei a fost executat. — 407, 408, 410, 430.
- Müller, Jakob** — jurist german, a luat parte la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat, comisar civil la Kirchheimbolanden; după înfrângerea răscoalei a emigrat în S.U.A. — 169.
- Mundt, Theodor** (1808—1861) — scriitor german, unul dintre reprezentanții grupului literar „Ținara Germanie”; mai târziu profesor de literatură și istorie la Breslau și Berlin. — 213.
- Münzer, Thomas** (aprox. 1490—1525) — celebru revoluționar german, conducătorul și ideologul taberei de țărani și plebei din timpul Reformei și al războiului țăranesc din 1525, a propovăduit ideile comunismului utopic egalitar. — 366, 371, 374, 377—386, 392, 403, 407, 409, 411, 423, 433—437, 440.
- N
- Napoleon I Bonaparte** (1769—1821) — împărat al Franței (1804—1814 și 1815). — 14, 45, 46, 49, 63, 84, 85, 89, 110, 112, 122, 166, 494, 509, 514—521, 523, 525, 527, 528, 532, 536, 538, 540, 542, 543, 549.
- Napoleon al III-lea Ludovic Bonaparte** (1808—1873) — nepotul lui Napoleon I, președintele celei de-a doua republici (1848—1851), împărat al Franței (1852—1870). — 40, 45—52, 54, 57, 58, 59, 62, 63, 65, 66—68, 75—79, 83—86, 89—91, 93—95, 106—113, 234, 235, 320, 480, 489—496, 499, 547, 551—554.
- Natzmer** (m. 1890) — ofițer prusian; la 14 iunie 1848, avînd comanda unui detașament care apăra arsenalul din Berlin, a refuzat să tragă în popor; condamnat la 15 ani detențiune într-o fortăreață, în 1849 a evadat; a luat parte la răscoala din Baden-Palatinat; după înfrîngerea răscoalei a emigrat în Elveția, apoi în Anglia, iar în 1852 în Australia. — 164.
- Necker, Jacques** (1732—1804) — om politic francez, în deceniile al 8-lea și al 9-lea a fost numit în repetate rînduri director general al finanțelor; în ajutorul revoluției burghize a încercat să infăptuiască unele reforme. — 237.
- Nerlinger** — democrat mic-burghez german, a participat la mișcarea democrată din Offenburg din 1848 și la răscoala din Baden-Palatinat din 1849. — 205.
- Nesselrode, Karl Vasilievici**, conte (1780—1862) — bărbat de stat și diplomat al Rusiei țariste, ministru de externe (1816—1856). — 517.
- Neuhaus** — medic din Turingia, în 1849 comandantul unui detașat-

- ment din armata revoluționară din Baden-Palatinat. — 201.
- Neumayer*, Maximilien George Joseph (1789—1866) — general francez, adept al partidului ordinii. — 112, 495, 496.
- Ney*, Edgar (1812—1882) — ofițer francez, bonapartist, aghiotant al președintelui Ludovic Bonaparte. — 77.
- Nikolai I* (1796—1855) — împărat al Rusiei (1825—1855). — 235, 468, 480, 517, 529, 530.
- Noack*, Ludwig (1819—1885) — teolog și filozof german. — 213.
- O
- Oastler*, Richard (1789—1861) — om politic englez, a aderat la partidul tory, în lupta împotriva burgheziei liber-schimbiste a susținut reducerea prin lege a zilei de muncă. — 252, 255, 260.
- Oborski*, Ludwig (1787—1873) — colonel polonez, revoluționar, a luat parte la răscoala poloneză din 1830—1831, emigrant, militant al asociației „Frăția democrată”; în 1849 comandant de divizie în armata revoluționară din Baden-Palatinat. — 197, 198, 203.
- O'Connor*, Feergus (1794—1855) — unul dintre liderii aripii stîngi a mișcării cartiste, fondator și redactor al ziarului „Northern Star”; după 1848 reformist. — 337, 484, 485.
- Orléans*, duce de — vezi *Ludovic-Filip*.
- Orléans*, Hélène, născută Mecklenburg, ducesă de (1814—1858) — văduva lui Ferdinand, fiul cel mai mare al lui Ludovic-Filip. — 77.
- Osswald* — participant la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat; comandant de batalion în armata revoluționară din Palatinat, membru al comisiei militare a guvernului provizoriu revoluționar din Palatinat. — 190.
- Oudinot*, Nicolas Charles Victor (1791—1863) — general francez, orléanist; în 1849 a comandat armatele trimise împotriva republicii de la Roma. — 59, 66, 67, 520.
- Ovidiu*, Publius Ovidiu Naso (43 î.e.n. — aprox. 17 e.n.) — poet roman de seamă. — 508.
- P
- Pache*, Jean Nicolas (1746—1823) — militant al revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, iacobin, ministru de război (octombrie 1792—ianuarie 1793), primar al Parisului (februarie 1793—mai 1794). — 515, 536.
- Pagnerre*, Laurent Antoine (1805—1854) — editor francez, republican burghez; în 1848 deputat în Adunarea constituantă. — 56.
- Palmerston*, Henry John (1784—1865) — bărbat de stat englez, la începutul activității sale tory; din 1830 unul dintre liderii whigilor, s-a sprijinit pe elementele de dreapta ale acestui partid, ministru de externe (1830—1834, 1835—1841 și 1846—1851), ministru de interne (1852—1855) și prim-ministru (1855—1858 și 1859—1865). — 480, 481, 483.
- Paris*, conte de — vezi *Ludovic-Filip-Albert*.
- Paskevici*, Ivan Fedorovici (1782—1856) — general feldmareșal rus, a fost comandantul armatelor ruse la înăbușirea răscoalei poloneze din 1830—1831; în 1849 a comandat armata rusă care a reprimat răscoala din Ungaria. — 517, 529.
- Passy*, Hippolyte Philibert (1793—1880) — economist și om politic

- francez, orléanist; a făcut în repetate rânduri parte din guvern în perioada monarhiei din iulie, ministru de finanțe în timpul celei de-a doua republici. — 76, 82.
- Peel, Robert** (1788—1850) — bărbat de stat englez, lider al torilor moderati, ministru de interne (1822—1827 și 1828—1830), prim-ministru (1841—1846); cu sprijinul liberalilor a făcut să se adopte a-brogarea legii cerealelor (1846). — 464, 481, 482.
- Peucker, Eduard von** (1791—1876) — general prusian, ministru de război în guvernul imperial (1848—1849); în 1849 a comandat armatele imperiale împotriva armatei revoluționare din Baden-Palatina. — 126, 168, 202.
- Pfänder, Karl** (aprox. 1818—1876) — muncitor german, pictor-miniaturist, membru al Ligii celor drepți, militant activ al Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra, membru al Organului Central al Ligii comunistilor, membru al Consiliului general al Internaționalei I, partizan și prieten al lui Marx și Engels. — 329, 449, 558, 561, 566, 570, 572, 575, 578.
- Pfeifer, Heinrich** (m. 1525) — predicator popular, adept al lui Münzer, unul dintre conducătorii răscoalei orășenilor din Mühlhausen din 1525; a fost executat. — 433, 437.
- Pilhes, Victor** — ziarist francez democrat, a făcut parte din societățile revoluționare secrete în perioada monarhiei din iulie, adept al ziarului „Réforme”; în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea legislativă. — 288.
- Pius al IX-lea** (1792—1878) — papă (1846—1878). — 57, 58, 77, 275, 276, 482, 483.
- Platon** (aprox. 427—aprox. 347 î.e.n.) — filozof idealist din Grecia antică, ideolog al aristocrației sclavagiste. — 43.
- Pradié, Pierre** (1816—1892) — avocat francez, republican burghez, în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, autor al unor broșuri de apărare a republicii împotriva lui Ludovic-Napoleon. — 236.
- Prassler, Kaspar** — în 1525 conducătorul detașamentului de țărani și mineri răsculați din episcopatul Salzburg. — 440.
- Pregizer, Kaspar** — muncitor-cuțitar din Schorndorf (Württemberg), unul dintre organizatorii conjurației „Sărmanul Konrad”; a luat parte la răscoala din 1514 a țărănilor și orășenilor din Württemberg; după înfrângerea răscoalei a fugit. — 396.
- Proudhon, Pierre-Joseph** (1809—1865) — publicist economist și sociolog francez, ideolog al micii burghezii, unul dintre întemeietorii anarhismului, în 1848 deputat în Adunarea constituantă. — 101, 349, 452, 453, 478, 508.

R

Rabmann, Franz (m. 1525) — predicator popular, adept al lui Münzer, a luat parte la răscoalele țărănilor și plebeilor din Pădurea Neagră și Klettgau; în toamna anului 1525 a fost luat prizonier și executat. — 386.

Radetzky, Joseph, conte (1766—1858) — feldmareșal austriac, în 1831 a comandat armatele austriece din nordul Italiei, în 1848—1849 a reprimat cu cruzime mișcarea revoluționară și de eliberare națională din Italia. — 517, 518, 519.

- Raffael, Sanzio** (1483—1520) — mare pictor italian din epoca Renașterii. — 286.
- Rakow** — ofițer, a luat parte la lupta de eliberare din Schleswig-Holstein din 1848 și la răscoala din Baden-Palatinat din 1849; comandantul batalionului din Kaiserslautern al armatei revoluționare din Baden. — 176.
- Ramorino, Girolamo** (1792—1849) — general italian, a comandat armata piemonteză în timpul revoluției din 1848—1849 din Italia; prin tactica sa trădătoare a contribuit la victoria armatelor austriece contrarevoluționare. — 518.
- Raquilliet, Felix** (1778—1863) — general de stat-major în 1830—1831 în armata răsculată poloneză; a emigrat în Franța, a participat la răscoala din Baden-Palatinat din 1849; un timp a îndeplinit funcția de comandant suprem al forțelor armate ale Palatinatului. — 163.
- Raspail, François** (1794—1878) — eminent naturalist francez, publicist socialist, apropiat de proletariatul revoluționar; a luat parte la revoluția din 1830 și 1848; deputat în Adunarea constituantă. — 17, 29, 40, 46, 54.
- Rateau, Jean-Pierre** (1800—1887) — avocat francez, în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, bonapartist. — 51, 55.
- Raumer, Friedrich** (1781—1873) — istoric reacționar german. — 213.
- Reichard, Joseph Martin** (1803—1872) — jurist german, democrat mic-burghez, deputat în Adunarea națională de la Frankfurt; în 1849 membru al guvernului revoluționar provizoriu din Palatinat; după înăbușirea răscoalei a emigrat în S.U.A. — 163.
- Rembrandt** (1606—1669) — mare pictor olandez. — 286.
- Reventlow, Friedrich** (1797—1874) — politician conservator german, membru al guvernului provizoriu din Schleswig-Holstein (1848). — 498.
- Ricardo, David** (1772—1823) — economist englez, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai economiei politice clasice burgheze. — 312, 502.
- Richard** (1467—1531) — principe elector și arhiepiscop de Trier (1511—1531), adversar înverșunat al Reformei; a luat parte la înăbușirea răscoalei cavalerilor din 1522—1523 și a răscoalei țărănești din 1525. — 406, 429.
- Riotte, Karl Nicolaus** (n. aprox. în 1816) — democrat german, avocat; în 1849 deputat în Camera prusiană, în timpul răscoalei din mai 1849 din Elberfeld membru al Comitetului securității; mai târziu a emigrat în S.U.A. — 132.
- Robespierre, Maximilien** (1758—1794) — militant de seamă al revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, conducătorul iacobinilor, șeful guvernului revoluționar. — 42, 132, 507.
- Rohrbach, Jäcklein** (m. 1525) — unul dintre căpeteniile răscoalei țăranilor din Franconia din 1525; s-a remarcat prin intransigența sa față de nobili; la ordinul lui Truchsess a fost supus la torturi. — 414—419, 423.
- Ronge, Johannes** (1813—1887) — preot german, unul dintre inițiatorii mișcării „catholicilor germani”, care voia să adapteze catolicismul cerințelor burgheziei germane; a luat parte la revoluția din 1848—1849, democrat mic-bur-

- ghez; după înfrângerea revoluției a emigrat în Anglia. — 212, 213, 504.
- Rotschild* — familie de bancheri care au bănci în multe țări din Europa. — 15, 236, 241.
- Rotschild, James* (1792—1868) — conducătorul Băncii Rotschild din Paris. — 14.
- Rudolf al II-lea von Scherenberg* — episcop de Würzburg; în 1476 a înăbușit răscoala țăranilor condusă de Hans Böheim. — 389, 390.
- Ruge, Arnold* (1802—1880) — publicist german, tânăr hegelian, radical burghez; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt; a făcut parte din aripa stângă; în deceniul al 6-lea unul dintre liderii emigranților mic-burghezi germani; după 1866 național-liberal. — 151, 500, 504, 505, 506.
- Russell, John* (1792—1878) — bărbat de stat englez, lider al whișilor, prim-ministru (1846—1852 și 1865—1866). — 479.
- S**
- Sachs, Hans* (1494—1576) — meșteșugar german, poet și compozitor din perioada Reformei, adept al lui Luther, fondatorul și conducătorul școlii maestrilor cîntăreți din Nürnberg. — 217.
- Sadler, Michael Thomas* (1780—1835) — economist și om politic englez, filantrop burghez, a aderat la partidul tory. — 252, 260.
- Saint-Just*, — Louis Antoine (1767—1794) — militant de seamă al revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, unul dintre conducătorii iacobinilor. — 514.
- Salzburg*, arhiepiscop de — vezi *Matthäus*.
- Saphir, Moritz Gottlieb* (1795—1858) — poet umorist austriac. — 213.
- Schappeler, Christoph* (1472—1551) — doctor în teologie, adept al Reformei; în 1524—1525 a trecut de partea opoziției plebeiene din Memmingen (Suabia superioară). — 386, 431.
- Schapper, Karl* (aprox. 1812—1870) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, unul dintre conducătorii Ligii celor drepte, membru al Organului Central al Ligii comuniștilor, în perioada februarie—mai 1849 președinte al Uniunii muncitorilor din Colonia; a luat parte la revoluția din 1848—1849; în 1850 unul dintre liderii fracțiunii sectariste-aventuriste din perioada sciziunii Ligii comuniștilor; în 1856 s-a apropiat din nou de Marx; membru al Consiliului General al Internaționalei I. — 197, 579, 584.
- Schärttner, August* — dogar din Hanau, a luat parte la revoluția din 1848 și la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat; mai târziu emigrant la Londra; proprietarul unei circiumi unde se adunau emigranții mic-burghezi germani, membru al Ligii comuniștilor; după sciziunea acesteia a făcut parte din fracțiunea sectaristă-aventuristă a lui Willich și Schapper. — 573, 579.
- Schill, Ferdinand von* (1776—1809) — ofițer prusian, comandantul unui detașament de partizani care a acționat împotriva armatelor napoleoniene; în 1809 a încercat să pună la cale o insurecție armată; a căzut în luptă. — 142.

- Schiller*, Friedrich (1759—1805) — mare scriitor german. — 212, 213, 219.
- Schimmelpfennig*, Alexander (1824—1865) — fost ofițer prusian, democrat mic-burghez, a luat parte la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat; ulterior a emigrat; a participat la războiul civil din S.U.A. de partea celor din Nord. — 165, 179—182.
- Schlinke*, Ludwig — fost ofițer prusian, funcționar comercial, a luat parte la acțiunile revoluționare de la Breslau din 1848, General-Quartiermeister în armata revoluționară din 1849 din Baden-Palatinat. — 208.
- Schmid*, Jorg (cunoscut sub porecla de „Knopf”) (m. în 1526) — țăran din Suabia superioară, participant activ la războiul țăărănesc din 1525, unul dintre conducătorii detașamentului din Allgäu; după înfrîngerea detașamentului a fost executat. — 432.
- Schmidt*, Ulrich — fierar, în 1525 conducătorul detașamentului din Baltringen al țăranilor răsculați din Suabia. — 410.
- Schmitt*, Nicolaus (aprox. 1806—1860) — ziarist și jurist german, democrat mic-burghez, deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, în 1849 ministru de interne în guvernul revoluționar provizoriu din Palatinat; după înfrîngerea revoluției a emigrat în S.U.A. — 170.
- Schneider*, Georg — fost căpitan de pedestrași în slujba Franței; a luat parte la conjurația „Opincii” și la pregătirea răscoalei țăărănești de pe cursul superior al Rinului care a eșuat în 1513. — 393.
- Schön*, Ulrich (m. 1525) — participant la războiul țăărănesc din 1525; unul dintre conducătorii detașamentului din Leipheim; a fost luat prizonier și executat. — 411, 420.
- Schramm*, Konrad (aprox. 1822—1858) — revoluționar german, membru al Ligii comunistilor; în 1849 a emigrat la Londra, girant responsabil al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”; în timpul sciziunii Ligii comunistilor adept al lui Marx; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 6, 449, 563.
- Schramm*, Rudolf (1813—1882) — publicist german, democrat mic-burghez; în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană, a făcut parte din aripa stîngă; după revoluție a emigrat în Anglia; a luat atitudine împotriva lui Marx; în deceniul al 7-lea partizan al lui Bismarck. — 327, 328.
- Schurz*, Karl (1829—1906) — democrat mic-burghez german, participant la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat; a emigrat în Elveția; mai tirziu om politic în S.U.A. — 333.
- Sébastieni*, Horace, conte (1772—1851) — mareșal francez, diplomat; ministru de externe (1830—1832), ambasador la Londra (1835—1840). — 33.
- Séguir d'Aguesseau*, Raymond Paul (1803—1889) — avocat și om politic francez, a aderat pe rînd la toate partidele care se aflau la putere; reprezentant al partidului ordinii în Adunarea legislativă. — 95.
- Seiler*, Sebastian — publicist german, în 1846 membru al Comitetului comunist de corespondență din Bruxelles, membru al Ligii comunistilor, participant la revoluția din 1848—1849 din Germania. — 449.

- Shaftesbury, Anthony**, conte (1671—1713) — filozof moralist englez, reprezentant de seamă al deismului, om politic, whig. — 224.
- Shakespeare, William** (1564—1616) — mare scriitor englez. — 175.
- Sickingen, Franz von** (1481—1523) — cavaler german, a aderat la Reformă; conducătorul răscoalei cavalerilor din 1522—1523. — 376, 403, 404, 406, 446.
- Sigel, Franz** (1824—1902) — fost ofițer din Baden, democrat mic-burghez, a luat parte la mișcarea revoluționară din Baden din 1848—1849, comandant suprem, apoi comandant suprem adjunct al armatei revoluționare din Baden în timpul răscoalei din 1849 din Baden-Palatinat; mai târziu a emigrat în Elveția și Anglia; în 1852 a plecat în S.U.A., participant activ la războiul civil de partea celor din Nord. — 142, 147, 197, 202—209, 332, 333.
- Simon, Ludwig** (1810—1872) — avocat din Trier, democrat mic-burghez, în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, a făcut parte din aripa stângă; a emigrat în Elveția. — 219—221.
- Singerhans** (Singer, Hans) — unul dintre capii conjurației „Sărmanul Konrad” și ai răscoalei țărănilor din Württemberg și din regiunile muntoase ale Suabiei din 1514. — 396.
- Smith, Adam** (1723—1790) — economist englez, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai economiei politice clasice burgheze. — 503.
- Sobrier, Marie Joseph** (aprox. 1825—1854) — democrat francez, a făcut parte din societățile revoluționare secrete în perioada monarhiei din iulie; în martie 1848 a fondat ziarul „Commune de Paris”, care era organul prefecturii din Paris. — 288.
- Soulouque, Faustin** (1782—1867) — negru, președintele republicii Haiti; în 1849 s-a proclamat împărat sub numele de Faustin I. — 48.
- Spät, Dietrich** (m. 1536) — nobil german; comandantul unui detașament din armata de pedepsire a lui Truchsess. — 420, 422.
- Sternberg, Alexander**, baron von (1806—1868) — scriitor reacționar german, a idealizat aristocrația feudală din evul mediu. — 213.
- Stirner, Max** (pseudonimul literar al lui Kaspar Schmidt) (1806—1856) — filozof german, tânăr hegelian, unul dintre ideologii individualismului și anarhismului burghez. — 311, 452—455.
- Stoffel** — unul dintre organizatorii conjurației țărănești din 1513 a „Opincii” de pe cursul superior al Rinului și din Pădurea Neagră; după descoperirea conjurației s-a ascuns. — 394.
- Storch, Niklas** — țesător din Zwickau, la începutul secolului al XVI-lea conducătorul sectei locale a anabaptiștilor; sub influența lui Münzer a propovăduit răscoala populară împotriva bisericii și feudalilor laici. — 379.
- Strasser, Friedrich** — pictor austriac, participant la revoluția din 1848 din Austria, în 1849 comandant de oști în armata revoluționară din Baden-Palatinat. — 179.
- Strauss, David Friedrich** (1808—1874) — filozof și publicist german, unul dintre tinerii hegelieni de seamă, după 1866 național-liberal. — 275.

Struve, Gustav (1805—1870) — democrat mic-burghez german, de profesie ziarist; unul dintre conducătorii răscoalei din Baden din 1848 și ai răscoalei din Baden-Palatinat din 1849; membru al comitetului din Baden; după înfringerea revoluției a emigrat din Germania; unul dintre liderii emigranților mic-burghezi germani din Anglia; participant la războiul civil din S.U.A. de partea celor din Nord. — 117, 143—146, 148, 166, 191—193, 205—206, 328, 330, 333, 570, 571.

Stuart — dinastie regală care a domnit în Scoția (începând din 1371) și în Anglia (1603—1649, 1660—1714). — 226.

Sue, Eugène (1804—1857) — scriitor francez, autor de romane sentimentale mic-burgheze pe teme sociale. — 89, 102, 103, 486—488.

Sulz, Rudolf, conte — judecător al tribunalului imperial din Rottweil; unul dintre organizatorii reprimării țăranilor răscuțați din sudul Germaniei în timpul războiului țărănesc din 1525. — 430.

Suvorov, Aleksandr Vasilievici (1730—1800) — mare comandant de oști rus. — 519.

Száleresi, Ambros — locuitor din Pesta, a aderat la răscoala țăranilor din Ungaria din 1514; fiind numit comandant al unui detașament țărănesc, i-a trădat pe răscuțați și a trecut de partea nobilimii. — 399.

Sznayde, Franz (1790—1850) — participant la răscoala poloneză din 1830—1831, în 1849 general în armata revoluționară din Baden-Palatinat. — 163, 164, 168, 174, 179, 188, 189, 191.

T

Talleyrand-Périgord, Charles Maurice, prinț (1754—1838) — celebru diplomat francez, ministru de externe (1797—1799, 1799—1807, 1814—1815), reprezentantul Franței la Congresul de la Viena (1814—1815); s-a remarcat printr-o totală lipsă de principii în politică și prin cupiditate. — 326.

Techow, Gustav Adolf (1813—1893) — ofițer prusian, democrat mic-burghez, a luat parte la evenimentele revoluționare din 1848 din Ungaria, șeful statului-major al armatei revoluționare din Palatinat; după înfringerea răscoalei din 1849 din Baden-Palatinat a emigrat în Elveția, unul dintre conducătorii asociației emigranților „Centralizarea revoluționară” din Elveția; în 1852 a plecat în Australia. — 164, 191.

Teleki, Istvan (m. 1514) — consilier regal, mai târziu vistiernic în Ungaria; a fost omorât de răscuțați în timpul răscoalei țărănești din 1514. — 399.

Teste, Jean Baptiste (1780—1852) — avocat și bărbat de stat francez, orléanist, ministru al comerțului, justiției și lucrărilor publice în perioada monarhiei din iulie; a fost deferit justiției pentru corupție și abuz. — 82.

Thiers, Adolphe (1797—1877) — istoric și bărbat de stat burghez francez, prim-ministru (1836—1840); în perioada celei de-a doua republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, orléanist; președinte al republicii (1871—1873), călăul Comunei din Paris. — 74, 77, 79, 90, 104, 106, 226, 487, 489.

Thome — colonel din Baden, în 1849 comandant de divizie în armata revoluționară din Baden-

- Palatinat; spre sfârșitul campaniei s-a situat pe o poziție capitulară. — 197.
- Thumb*, Konrad (1465—1525) — consilier al ducelui Ulrich de Württemberg. — 397.
- Thunfeld*, Kunz — cavaler german, vasal al episcopului de Würzburg; în 1476 a luat parte la conspirația țărănească a lui Hans Böhheim din Niklashausen (episcopatul Würzburg). — 389, 390.
- Thunfeld*, Michael — a participat împreună cu tatăl său Kunz Thunfeld la conspirația țărănească din 1476 a lui Hans Böhheim din Niklashausen (episcopatul Würzburg). — 389, 390.
- Tiphaine*, Jean Laurent (n. aprox. 1805) — democrat francez, a făcut parte din societățile revoluționare secrete în perioada monarhiei din iulie, adept al ziarului „Réforme”. — 288.
- Tooke*, Thomas (1774—1858) — economist burghez englez, a aderat la școala clasică; critic al teoriei banilor a lui Ricardo. — 464.
- Toussaint-Louverture* (Louverture, dit Toussaint), François Dominique (1743—1803) — conducătorul mișcării revoluționare a negrilor din Haiti, îndreptată împotriva stăpînirii spaniolilor și englezilor în perioada revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 48.
- Trélat*, Ulysse (1795—1879) — om politic francez, republican burghez, în 1848 deputat în Adunarea constituantă; ministru al lucrărilor publice (mai-iunie 1848). — 31.
- Trier*, arhiepiscop de — vezi *Richard*.
- Trociński*, Felix — participant la răscoala poloneză din 1830—1831, mai târziu a emigrat; în 1849 comandantul detașamentului polonez din armata revoluționară din Baden-Palatinat. — 179.
- Truchsess*, Georg (1488—1531) — comandantul forțelor armate ale Uniunii din Suabia, în 1525 organizatorul principal al reprimării țăranilor răsculați și a păturilor de jos răsculate de la orașe. — 409—412, 415, 419—428, 431, 436.
- Turenne*, Henri de la Tour d'Auvergne, viconte (1611—1675) — renumit comandant de oști francez. — 528.
- Tzschirner*, Samuel Erdman (aprox. 1812—1870) — avocat german, democrat mic-burghez, în timpul revoluției din 1848—1849 conducătorul extremei stîngi din Dieta din Saxonia, unul din capii răscoalei din mai 1849 din Dresda, participant la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat; după înfrîngerea revoluției a emigrat în Elveția, iar mai târziu în Anglia. — 170.
- Tyler*, Wat (m. 1381) — conducătorul mării răscoale țărănești din Anglia din 1381. — 373.

U

- Ulrich* (1487—1550) — din 1498 duce de Württemberg; în 1519 a fost înlăturat; a încercat să folosească mișcarea țărănească din 1525 pentru reinstaurarea puterii sale; în 1534 a revenit pe tronul Württembergului. — 396—398, 410—412.

V

- Vasco da Gama* (1469—1524) — navigator portughez, în 1497—1498 a descoperit drumul pe mare spre India, făcînd ocolul Africii. — 356.

- Vauban**, Sebastien le Prestre (1633—1707) — mareșal francez, inginer militar, autorul lucrării de economie „La Dime royale” („Dijma regală”). — 84.
- Venedey**, Jakob (1805—1871) — publicist radical german, în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, a făcut parte din aripa stângă; după revoluția din 1848—1849 liberal. — 230, 480.
- Vidal**, François (1814—1872) — economist francez socialist, în 1848 secretarul comisiei de la Luxemburg, deputat în Adunarea legislativă (1850—1851). — 94—96, 102, 323, 486.
- Vidil**, Jules — ofițer francez, socialist, membru al comitetului societății franceze a emigranților blanquiști din Londra. — 450, 568.
- Vidocq**, François Eugène (1775—1857) — criminal francez, agent secret al poliției; lui îi sînt atribuite „Memoriile lui Vidocq”; numele său a devenit nume comun pentru desemnarea copoiului abil și a potlogarului. — 295.
- Vivien**, Alexandre François (1799—1854) — avocat și om politic francez; orléanist; în 1840 ministru al justiției; în 1848 ministru al lucrărilor publice în guvernul Cavaignac. — 43.
- Vogt**, Karl (1817—1895) — naturalist german, materialist vulgar, democrat mic-burghez; în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt; a făcut parte din aripa stângă; în iunie 1849 unul din cei cinci regenți ai imperiului; în 1849 a emigrat din Germania; demascat de Marx în pamfletul „Domnul Vogt” ca agent al lui Ludovic Bonaparte. — 230.
- Voltaire**, François Marie (1694—1778) — filozof deist francez, scriitor satiric, istoric, reprezentant de seamă al iluminismului burghez de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea; a luptat împotriva absolutismului și catolicismului. — 76.
- W
- Waldau**, Max (pseudonimul literar al lui Richard Georg Hauen-schild) (1825—1855) — scriitor german. — 213.
- Waldeck**, Benedict Franz Leo (1802—1870) — om politic german, radical burghez, de profesie jurist; în 1848 unul dintre conducătorii aripii stîngi și vicepreședinte al Adunării naționale prusiene; mai tîrziu progresist. — 230, 324.
- Walpole**, Robert (1676—1745) — bărbat de stat englez, lider al whigilor, prim-ministru (1721—1742); a pus bazele sistemului guvernelor independente față de rege, care se sprijineau pe majoritatea parlamentară; a folosit pe scară largă corupția. — 224.
- Wehe**, Jakob (m. 1525) — pastor din Leipheim, adept al lui Mün-zer; în 1525 unul dintre conducătorii detașamentului țăranilor din Leipheim; după zdrobirea detașamentului a fost executat. — 386, 411, 415, 420.
- Weigand**, episcop de Bamberg (1522—1556) — unul dintre organizatorii reprimării țăranilor răsculați din Franconia în 1525. — 428.
- Weiss** — medic german, participant la răscoala din Baden-Palatinat din 1849, comisar civil la Zweibrücken. — 179, 180.
- Weitling**, Wilhelm (1808—1871) — militant de seamă al mișcării muncitorești din Germania în perioada de început a acesteia,

- creatorul sistemului comunismului utopic egalitarist; de profesiune croitor. — 451.
- Weitmöser*, Erasmus — meșteșugar german, conducătorul detașamentului de mineri și țărani din Salzburg în timpul războiului țărănesc din 1525. — 440.
- Welden*, Franz Ludwig, baron (1782—1853) — general austriac, în 1848 participant la campania împotriva Italiei revoluționare; după înfrângerea răscoalei din octombrie 1848 comandant al Vienei; în aprilie-mai 1848 comandant suprem al armatelor austriece care au înfrunșit revoluția din Ungaria. — 517.
- Wellington*, Arthur, duce de (1769—1852) — comandant militar și bărbat de stat englez, tory, prim-ministru (1828—1830). — 482, 516.
- Welser* — familie de negustori și bancheri din Augsburg din secolele al XV-lea și al XVI-lea, creditorii mai multor monarhi europeni. — 409.
- Wilhelm* (aprox. 1470—1541) — episcop de Strasburg (1506—1541); în 1525 a luat parte la înfrângerea răscoalei țărănești din arhiepiscopatul Mainz. — 429.
- Wilhelm I* (1797—1888) — prinț de Prusia, rege al Prusiei (1861—1888), împărat al Germaniei (1871—1888). — 177, 183, 340.
- Wilhelm al III-lea de Orania* (1650—1702) — stathuder al Țărilor de Jos (1672—1702), rege al Angliei (1689—1702). — 223, 225.
- Willich*, August (1810—1878) — ofițer prusian, demisionat pentru convingerile sale politice, membru al Ligii comunistilor, participant la răscoala din 1849 din Baden-Palatina; în 1850 unul dintre liderii fracțiunii sectariste-aventuriste din perioada sciziunii Ligii comunistilor; în 1853 a emigrat în S.U.A., unde a participat la războiul civil de partea celor din Nord. — 137, 154, 165, 166, 171, 172—175, 178—185, 187—192, 195, 196—199, 203, 205—209, 325, 329, 340, 345, 351, 561, 566, 568, 570—572, 575, 579, 584.
- Windischgrätz*, Alfred, prinț (1787—1862) — feldmareșal austriac; în 1848 a condus reprimarea răscoalei din Praga și Viena; în 1848—1849 a fost în fruntea armatei austriece care a înfrunșit revoluția din Ungaria. — 517.
- Wiseman*, Nicholas (1802—1865) — preot catolic englez; în 1850 a fost numit de papă arhiepiscop de Westminster și cardinal. — 482, 483.
- Wolf*, Ferdinand — publicist german, în 1846—1847 membru al Comitetului comunist de corespondență din Bruxelles, membru al Ligii comunistilor, unul dintre redactorii „Noii gazete renane”; după revoluția din 1848—1849 a emigrat din Germania; după sciziunea Ligii comunistilor în 1850 adept al lui Marx; mai târziu a abandonat activitatea politică. — 449.
- Wolff*, Wilhelm (1809—1864) — revoluționar proletar german, de profesiune învățător, fiul unui țaran iobag din Silezia; participant la mișcarea studențească; în 1834—1839 a fost închis în cazematele prusiene, în 1846—1847 membru al Comitetului comunist de corespondență din Bruxelles; din martie 1848 membru al Organului Central al Ligii comunistilor, în 1848—1849 unul dintre redactorii „Noii gazete renane”; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 333.
- Wrangel*, Friedrich Heinrich Ernst (1784—1877) — general, unul

dintre principalii reprezentanți ai militarismului reacționar prusac; a participat la lovitura contra-revoluționară de la Berlin și la dizolvarea Adunării naționale prusiene în noiembrie 1848. — 557.

Würzburg, episcop de — vezi *Konrad al III-lea*.

Wycliffe, John (aprox. 1320—1384) — reformator englez al religiei; exponent al intereselor orașenilor și cavalerilor; a luptat pentru crearea unei biserici engleze independente de Roma, a fost declarat eretic de către biserica catolică. — 372, 373.

Z

Zápolya, Janos (Ion) (1487—1540) — principe al Transilvaniei; a condus reprimarea răscoalei țărănești din 1514 din Ungaria; în 1526 a fost proclamat rege al Ungariei. — 399, 400.

Zell, Friedrich (1814—1881) — avocat din Trier, deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, a

făcut parte din centrul de stînga. — 126.

Zimmermann, Wilhelm (1807—1878) — istoric german, democrat mic-burghez; a luat parte la revoluția din 1848—1849, deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, a făcut parte din aripa stîngă; autorul „Istoriei războiului țărănesc din Germania”, apărută în 1841—1843. — 383, 387.

Zinn, Christian — democrat mic-burghez, ziarist din Kaiserslautern; în 1849 căpitan în armata revoluționară din Palatinat. — 175, 202.

Zitz, Franz (1803—1877) — avocat german, democrat mic-burghez; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt; a făcut parte din aripa stîngă; a luat parte la răscoala din Baden-Palatinat din 1849; după înfrîngerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în S.U.A. — 117, 165, 166, 170, 195.

Zychlinski — participant la răscoala din mai de la Dresda și la răscoala din Baden-Palatinat din 1849. — 185, 188, 200.

Cuprins

	<u>Pag.</u>
Prefață	V—XVIII
K. MARX și F. ENGELS. ÎNȘTIINȚARE ÎN LEGĂTURĂ CU APARIȚIA LUI „NEUE RHEINISCHE ZEITUNG. POLITISCH-ÖKONOMISCHE REVUE“	5—6
F. ENGELS. SOCIAL-DEMOCRAȚII GERMANI ȘI „TIMES“	7—8
K. MARX. LUPTELE DE CLASĂ ÎN FRANȚA. 1848—1850	9—113
I. Înfringerea din iunie 1848	12
II. 13 iunie 1849	36
III. Consecințele lui 13 iunie 1849	66
IV. Abrogarea votului universal în 1850	99
F. ENGELS. CAMPANIA GERMANĂ PENTRU CONSTITUȚIA IMPERIULUI	115—211
1. Prusia renană	121
2. Karlsruhe	140
3. Palatinatul	154
4. Pentru republică să mori !	172
K. MARX și F. ENGELS. RECENZIE DIN „NEUE RHEINISCHE ZEITUNG. POLITISCH-ÖKONOMISCHE REVUE“ nr. 2	212—228
G. Fr. Daumer. „Religia noii ere. Încercare de fundamentare combinatorică-aforistică“	212
Ludwig Simon din Trier. „Un cuvînt al dreptului în apărarea tuturor luptătorilor pentru constituția imperiului, adresat juraților germani“	218
Guizot. „De ce a reușit revoluția din Anglia ? Considerații asupra istoriei revoluției din Anglia“	222
K. MARX și F. ENGELS. PRIMA CRONICĂ INTERNAȚIONALĂ	229—243

F. ENGELS. PROBLEMA ZILEI DE MUNCĂ DE ZECE ORE	244—250
F. ENGELS. LEGEA ENGLEZĂ CU PRIVIRE LA ZIUA DE MUNCĂ DE ZECE ORE	251—262
K. MARX și F. ENGELS. ADRESA ORGANULUI CENTRAL CĂTRE LIGA COMUNIȘTILOR. MARTIE 1850	263—273
K. MARX și F. ENGELS. RECENZII APĂRUTE ÎN „NEUE RHEINISCHE ZEITUNG, POLITISCH-OKONOMISCHE REVUE“ nr. 4	274—314
Thomas Carlyle, „Pamflete contemporane. Nr. 1. Epoca actuală. Nr. 2. Inchisorile model“	274
A. Chenu, ex-căpitan de gardă al cetățeanului Caussidière. „Conspiratorii. Societățile secrete; Prefectura poliției sub Caussidière; francirorii“. Paris. 1850. Lucien de la Hodde. „Nașterea Republicii în februarie 1848“	286
Emile de Girardin. „Socialismul și impozitul“	302
K. MARX și F. ENGELS. A DOUA CRONICĂ INTERNAȚIONALĂ	315—319
K. MARX. LUDOVIC-NAPOLEON ȘI FOULD	320—323
K. MARX și F. ENGELS. GOTTFRIED KINKEL	324—326
K. MARX și F. ENGELS. DECLARAȚIA COMITETULUI EMIGRANȚILOR	327—329
K. MARX și F. ENGELS. SCRISOARE ADRESATĂ REDACTORULUI ZIARULUI „THE TIMES“	330
K. MARX și F. ENGELS. ADRESA ORGANULUI CENTRAL CĂTRE LIGA COMUNIȘTILOR	331—338
K. MARX și F. ENGELS. EMIGRANȚII PRUSIENI	339—340
K. MARX și F. ENGELS. SCRISOARE-ANEXĂ LA ARTICOLUL „SPIONI PRUSIENI LA LONDRA“	341
K. MARX și F. ENGELS. SPIONI PRUSIENI LA LONDRA	342—345
K. MARX. SCRISOARE CĂTRE REDACTORUL ZIARULUI „THE GLOBE“	346—348
K. MARX. DECLARAȚIE CĂTRE REDACTORUL LUI „NEUE DEUTSCHE ZEITUNG“	349
F. ENGELS. DECLARAȚIE CĂTRE REDACTORUL LUI „NEUE DEUTSCHE ZEITUNG“	350
K. MARX și F. ENGELS. SCRISOARE CĂTRE REDACȚIA LUI „WESER ZEITUNG“	351—352
F. ENGELS. RĂZBOIUL ȚĂRĂNESC GERMAN	353—448
I.	356
II.	369

III.	387
IV.	402
V.	407
VI.	433
VII.	443
K. MARX și F. ENGELS. DECLARAȚIE DE IEȘIRE DIN ASOCIAȚIA CULTURALĂ A MUNCITO- RILOR GERMANI DIN LONDRA	449
K. MARX și F. ENGELS. SCRISOARE CĂTRE ADAM, BARTHÉLEMY ȘI VIDIL	450
K. MARX și F. ENGELS. NOTA REDACȚIEI LA AR- TICOLUL LUI I. G. ECCARIUS: „CROITORIA LA LONDRA, SAU LUPTA DINTRE MARELE ȘI MICUL CAPITAL“	451
F. ENGELS. DESPRE LOZINCA DESFIINȚĂRII STA- TULUI ȘI „PRIETENII ANARHIEI“ DIN GER- MANIA	452—456
K. MARX și F. ENGELS. A TREIA CRONICĂ IN- TERNAȚIONALĂ	457—504
Din mai pînă în octombrie	457
K. MARX și F. ENGELS. DECLARAȚIE ÎMPOTRIVA LUI A. RUGE	505—506
F. ENGELS. SCRISOARE CĂTRE REDACTORUL ZIARULUI „THE TIMES“	507—508
F. ENGELS. POSIBILITĂȚILE ȘI PERSPECTIVELE UNUI RĂZBOI AL SFINTEI ALIANȚE ÎMPO- TRIVA FRANȚEI ÎN 1852	509—540
K. MARX. CONSTITUȚIA REPUBLICII FRANCEZE, ADOPTATĂ LA 4 NOIEMBRIE 1848	541—554

A n e x e

Apel pentru ajutorarea emigranților politici germani	557—558
Darea de seamă a Comitetului de ajutorare a emigranților germani din Londra	559—561
Apel de a se subscrie acțiunii „Neue Rheinische Zeitung, Poli- tisch-ökonomische Revue“	562—563
Darea de seamă a Comitetului social-democrat al emigranților din Londra	564—566
Asociația internațională a comuniștilor revoluționari	567—568
Darea de seamă a Comitetului social-democrat al emigranților din Londra	569—570
Emigranții germani de la Londra	571—572

Darea de seamă a Comitetului social-democrat al emigranților din Londra pe lunile mai, iunie și iulie 1850	573—575
Hotărîrea Organului Central al Ligii comuniștilor. 15 septembrie 1850	576
Darea de seamă a Comitetului social-democrat al emigranților din Londra pe perioada 1 august—10 septembrie	577—578
Propunerea adresată de circumscripția de la Londra a Ligii comuniștilor către Organul Central al Ligii, la Colonia	579
Statutele Ligii comuniștilor (textul cu observațiile lui K. Marx)	580—583
Cuvînt înainte la traducerea germană a toastului lui A. Blanqui (Din textul toastului)	584—586
<i>Adnotări și indici</i>	587—650
<i>Date din viața și activitatea lui K. Marx și F. Engels</i>	634—648
<i>Indice de publicații periodice</i>	649—650
<i>Indice de nume</i>	651—683

Ilustrații

Coperta lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”	3
Harta Badenului și Palatinatului în perioada campaniei pentru constituția imperiului (mai-iulie 1849)	162—163
Harta războiului țărănesc german	412—413
Harta războiului țărănesc în regiunea Suabiei și a Franconiei (1825)	430—431
Prima pagină a manuscrisului lui F. Engels „Posibilitățile și perspectivele unui război al Sfintei Alianțe împotriva Franței în 1852”	511
Prima pagină a articolului lui K. Marx „Constituția Republicii franceze”, publicat în „Notes to the People”	546—547

Dați la cules 6.01.60. Bun de tipar 25.02.60. Tiraaj 12.200. Hirtie velină mată de 65 gr/m² 600×920 16 coli editoriale 49.34. Coli tipar 44,125. 4 planșe colorate. A 02342/59. Indice de clasificare pentru biblioteci 3 C 1 = R.

Tiparul executat sub comanda nr. 4.569 56 de Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. Stalin”. Piața Scînteii nr. 1, București — R.P.R.

